

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

YENİ TÜRKİYE GAZETESİ TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞLA SATICI

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR

GAZİANTEP
ŞUBAT 2021

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

İmza:

Adı ve Soyadı: Çağla SATICI

Öğrenci Numarası: 180503111020

Tezin Savunma Tarihi: 05/02/2021

ÖZET

YENİ TÜRKİYE GAZETESİ TRANSKRİPSİYONU VE DEĞERLENDİRMESİ

SATICI, ÇAĞLA

Yüksek Lisans Tezi,

Tarih Ana Bilim Dalı

Tarih Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR

Şubat 2021, 370 Sayfa

Bu çalışmada Yeni Türkiye Gazetesi'nin transkripti ve değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde dünyada basın ve yayın tarihi ile ilgili genel bilgi, Osmanlı'da ve Almanya'daki basın ve yayın hareketleri incelenmiştir. İkinci bölümde tezin ana konusu olan Yeni Türkiye Gazetesi'nin başmuharriri Sadi Bey'in makalelerinin değerlendirmesi yapılmıştır. Bu gazete içerik bakımından çok zengin olmayan, basıldığı dönem münasebetiyle genellikle birinci dünya savaşı ile ilgili haberler veren bir gazetedir. Toplam sayısını bilmediğimiz gazetenin elimizde sadece 1.2.3.6.14.15.18.20. sayıları bulunmaktadır. Elimizde bulunan gazete sayılarını transkripte ederek değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise gazetenin tamamen transkripte edilmiş hali ve orijinal belgeleri eklenmiştir. Araştırmada kullandığımız ana kaynak gazetenin kendisidir. Ancak bunun dışında gazete ile ilgili bilgi ve gazete içinde geçen bazı önemli olayları daha iyi anlamak için bazı kaynaklardan yararlanılmıştır.

ANAHTAR KELİMELEER: Yeni Türkiye Gazetesi, Mehmet Sadi Bey, Osmanlı

Basın Tarihi, Berlin'de Basılan Gazete

ABSTRACT

MARINATING RED MEAT WITH TARRAGON AND OPTIMIZATION OF MARINATION CONDITIONS

SATICI, ÇAĞLA ,

M. ScThesis,

History Department

History Program

Supervisor: Asst. Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR

February 2021, 370 Pages

This page in the Journal of the New Turkey transcript and maintenance is carried out. The study consists of three main parts. In the first part, general information about the history of press and publication in the world, press and broadcasting movements in the Ottoman Empire and Germany are examined. The second part, which is the main subject of the thesis başmuharrir new assessment is made of Mr. Sadi Turkey Newspaper article. This newspaper is not very rich in content, it is a newspaper that generally gives news about the first world war due to the period it was published. We only have 1.2.3.6.14.15.18.20 of the newspaper, whose total number we do not know. there are numbers. We evaluated the numbers of newspapers we have by transcribing them. In the third part, the completely transcribed version of the newspaper and its original documents are added. The main source we use in the research is the newspaper itself. However, some sources were used to better understand the information about the newspaper and some important events in the newspaper.

Keywords: Journal of the New Turkey, Mehmet Sadi Bey, the Ottoman Publication Date, printed newspapers in Berlin

ÖNSÖZ

Gazeteler, bilgi edinme aracı olarak toplumda çok önemli bir yere sahiptir. İnsanların fikirlerini dile getirebilmesi, bu fikirleri de gazeteler yoluyla topluma paylaşabilmesinin yanında; siyasi, sosyal ekonomik ve kültürel olaylar hakkında bilgi verdikleri için tarihi belge olarak kullanılabilir olması gazetelerin önemini bir kat daha arttırmıştır. Bizim üzerinde çalıştığımız Mehmet Sadi Bey'in Berlin'de çıkardığı Yeni Türkiye Gazetesi de o dönemin Avrupa ülkelerinin, Osmanlıya bakış açıları ve Avrupa'nın Osmanlıya göre ne denli ilerlediği konusunda Osmanlıyı aydınlatan önemli gazetelerdendir. Gazetede özellikle Mehmet Sadi Bey'in makalelerinde Osmanlı gençlerinin eğitimi ile ilgili tavsiyeleri, iktisadi görüşleri, devletin bekasıyla ilgili kaygıları, milliyetçi görüşleri ve kendi ülkesinde çıkarılmayan bir gazete olmasına rağmen fikirlerini cesurca dile getirip, milli değerlerimizi içtenlikle savunması gazetenin önemini arttıran etkenlerden biridir.

Çalışmamızın ilk bölümünde basın ve gazetenin dünyada doğuşundan başlayarak gazetemizin basıldığı dönemden bahsettik. Özellikle Osmanlıda II. Meşrutiyet dönemi ile Basını Almanya'da yapıldığından Almanya'daki Türk basını üzerinde daha çok durduk. İkinci bölümde gazetemizin başyazarı Sadi Bey'in makalelerini değerlendirerek, diğer köşe yazarlarının makalelerini ayrı olarak ele aldık ve gazetemizdeki içerikleri sınıflandırdık. Tezimizin üçüncü ve son aşamasında ise Yeni Türkiye Gazetesi'nin transkripsiyonun tamamını vererek ekler kısmında gazeteyle ilgili resimler ekledik.

Bu çalışmanın her aşamasında desteğini esirgemeyen ve fikir dünyamı aydınlatan, kıymetli danışmanım Prof. Dr. Hilmi BAYRAKTAR'a, hayatımın her aşamasında maddi manevi hiçbir desteğini esirgemeyen, her daim sırtımı yasladığım canım aileme, yoğun çalışmalarım sırasında sabır gösterdiği ve beni tamamladığı için biricik eşime teşekkürü borç bilirim.

Gaziantep 2021

ÇAĞLA SATICI

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	II
ABSTRACT	III
ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	V
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	IX

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi.....	1
B. Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
C. Araştırmanın Kapsam ve Kısıtları.....	1
D. Araştırmanın Yöntemi.....	2

I. BÖLÜM

BASIN'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.Basının Doğuşu.....	3
1.1.1.Basın ve Yayın Kavramı	3
1.1.2.Basının Oluşmasını Sağlayan Teknik Buluşlar	5
1.1.3.Toplum ve Haberleşme	9
1.1.4.İlk Çağda Haber Toplama ve Yayma	10
1.1.5.Orta Çağda Haber Toplama ve Yayma.....	11
1.2.Matbaanın İcadı	12
1.2.1.Matbaanın İcadından Önce Kullanılan Baskı Yöntemleri	12
1.2.2.Matbaanın Mucidi Johann Gutenberg	14
1.2.3.Matbaanın İcadıyla Değişen Dünya	17
1.2.4.Yakın Çağda Basın ve Yayın Hareketleri	21
1.3.Osmanlı'da Matbuatın Gelişimi	21
1.3.1.Matbaanın Kullanılmaya Başlanması ve İlk Basın Hareketleri	21
1.3.2.Basının Öncüsü İbrahim Müteferrika ve Basınevi	23
1.4.Osmanlı'da Gazete Basın ve Yayın Hareketleri.....	25
1.4.1.Yabancı Dilde Yayınlanan İlk Gazeteler	26
1.4.2.Türkçe Yayınlanan İlk Gazeteler	27
1.4.3.Vilayet Gazeteleri.....	28
1.4.3.1.Vakay-i Mısriye	28
1.4.3.2.Vekayi-i Giridiye	28
1.4.3.3.Takvim – i Vekayi.....	29
1.4.3.4.Ceride-i Havadis	29

1.4.4.Tanzimat Dönemi Basın (1831-1876)	29
1.4.4.1.Takvim-i Vakayi	30
1.4.4.2.Ceride-i Havadis	31
1.4.4.3.Tercüman-ı Ahval	32
1.4.4.4.Tasvir-i Efkâr	33
1.4.4.5.Muhbir Gazetesi	34
1.4.4.6.Basiret Gazetesi	35
1.4.5.Tanzimat Dönemi Yurt Dışında Basın	35
1.4.5.1.Muhbir Gazetesi	37
1.4.5.2.Ulum Gazetesi	37
1.4.5.3.Hürriyet Gazetesi	37
1.4.5.4.İnkılap Gazetesi	38
1.4.6.Bu Dönemde Yayınlanan Diğer Gazeteler	38
1.4.7.Tanzimat Dönemi Basın Mevzuatı ve Matbaalar Nizamnamesi	38
1.5.Birinci Meşrutiyetten İkinci Meşrutiyete Basın (1876-1908)	39
1.5.1.II. Abdülhamit Dönemi Basın Yayın Hareketleri	39
1.5.2.Basın Sansürü ve Gazetelerin Kapatılması	40
1.5.3.Bu Dönemin Basın Ürünleri	40
1.5.3.1.Sabah Gazetesi	41
1.5.3.2.Tercüman-ı Hakikat Gazetesi	41
1.5.3.3.İkdam Gazetesi	41
1.5.4.Abdülhamit Dönemi Yurt Dışı Basını John Türkler ve Basın Çalışmaları ..	42
1.5.4.1.Meşveret Gazetesi	43
1.5.4.2.Mizan Gazetesi	44
1.5.4.3.Osmanlı Gazetesi	44
1.5.4.4. Şurayı Ümmet Gazetesi	45
1.5.4.5.Diğer Gazeteler	45
1.6.İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın (1908-1918)	46
1.6.1.Meşrutiyetin İlanı	47
1.6.2.Sansürün Kaldırılması	48
1.6.3.Basın Rejimi	48
1.6.4.İkinci Meşrutiyetin İlanıyla Çıkarılan Gazeteler	49
1.7.Osmanlı Devleti Aleyhine Yapılan Yayınlar Karşı Önlemler	49
1.7.1.Lehte Yayın Faaliyetleri	49
1.8.Almanya ve Osmanlı İlişkilerine Genel Bir Bakış	49
1.8.1.Alman Basını ve Almanya Basınının Osmanlı'ya etkisi	50
1.8.2.Almanya ve Osmanlı İlişkileri	51
1.8.3.Almanya'da Türk Basını	52
1.8.4.Basiretçi Ali	54

II. BÖLÜM

YENİ TÜRKİYE GAZETESİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1.1.Gazete ile İlgili Bilgi	56
2.1.2.Gazetenin Sahib-i İmtiyazı Dr. Mehmet Sadi Bey	57
2.1.2.1.Sadi Bey'in Fikir Hayatı	57
2.1.2.2.Sadi Bey'in Basın ve Yayın Hayatı	59
2.1.2.3.Sadi Bey'in Mesleği	60
2.1.2.4.Sadi Bey'in Spor ile İlgili Görüşleri	60

2.1.2.5.Sadi Bey'in Gençlik ile İlgili Görüşleri	60
2.1.2.6.Sadi Bey'in Ekonomi ile İlgili Görüşleri	61
2.1.2.7.Sadi Bey'in Kadınlar ile İlgili Görüşleri	62
2.1.2.8.Sadi Bey'in Yurttaşlıktan Çıkarılacağı ile İlgili Belge Özeti	63
2.1.2.9. Sadi Bey'in Yurttaşlığa Geri Alınması	64
2.2.Birinci Dünya Savaşı ve En Son Muharebe Haberleri.....	64
2.3.Gazetedeki Köşe Yazarları ve İlgili Yazıları.....	90
2.3.1.Baş Muharrir Mehmet Sadi Bey'in Makalelerinin Değerlendirilmesi	90
2.3.1.1.Almanya'da Türk Mektebi	90
2.3.1.2.Varşova.....	91
2.3.1.3.Serbest-i İktisadi Çareler	94
2.3.1.4.Sadrazam Talat Paşa.....	97
2.3.1.5.Amerika ve Tahte'l-Bahr Muhârebesi.....	98
2.3.1.6.Kopenhag'ta Birkaç Gün.....	100
2.3.1.7.Bîtaraf Memâlikte Bir Cevlân.....	102
2.3.1.8.Rusya'da Ahvâl ve Vukuat.....	103
2.3.1.9.Rayhtağ 'da Yeni Türkiye	105
2.3.1.10.Rolebende İngiliz Esirler Arasında	107
2.3.1.11.Zeplin ile Havada Bir Cevlân.....	110
2.3.2.Binbaşı Murat Makaleleri	111
2.3.2.1.Türkiye'nin Muhârebe-i Umûmiye İştirâk ve İcrâ-yı Nüfûzu.....	112
2.3.2.2.İngiltere'nin 'Irak İntikam Seferi	115
2.3.3.Celal Nuri Makaleleri	118
2.3.3.1.İstanbul Postası	118
2.3.4.Dr. Mur Makaleleri.....	119
2.3.5.Genç Bir Edibimizin Avrupa Hakkındaki İhtisâsâtı Şükran.....	124
2.3.6.Fânî Şihablar -Lem'i Nihad	124
2.3.7.Diğer Köşe Yazarlarının Makaleleri.....	127
2.3.7.1.Kassel birinci belediye reisi Kohh-Almanya'da şehirler ve idareleri .	127
2.3.7.2.Kont Von Revenetluy-Boğazların emr-i muhafaza ve müdafaası	130
2.3.7.3.Mühendis Emir Bin 'Iyad Osmanlı Donanmasının İstikbali	133
2.3.7.4.Berlin Sefiri Hakkı Paşa'nın Beyânâtı	135
2.3.7.5.Sir Edward Karius'un Beyânâtı.....	135
2.3.7.6.Mısır Milliyetperverân Fırkası Reisi Mehmed Ferid Bey	136
2.3.7.7.Irak ve istikbâli	138
2.3.7.8.Davis Teritic- Alem-i İslam.....	139
2.3.7.9.Ahmet Suphi Amerika'da İngiliz Entrikaları	140
2.3.7.10.Deutsche Tageszeitung-Rusya'nın Mekâsıd-ı Harbiyyesi	141
2.3.7.11.Deutsches Napitung-İngiliz Kuvve-i Bahriyesinin İflâsı	142
2.3.7.12.Doktor Erich Şayerir-Şark ve garbın birbirine takarrübü.....	142
2.3.7.13.David Terbenes- Âlem-i İslam'ın Saha-i İktisâdiyâtındaki Rolü	144
2.3.7.14.Şeyh Sâlih-Muhârebede Zaferi Kâfil Esâsât.....	145
2.3.8.İmzasız Makaleler	145
2.3.8.1.Yeni Türkiye'nin Mesleği	145
2.3.8.2.Tahte'l-Bahrlar Muhârebesi ve Te'sîrâtı.....	147
2.3.8.3.Fransız Tezvîratı	150
2.3.8.4.Berlin Ateşemiliterliği.....	156
2.3.8.5.Yeni Rus Programı.....	157
2.3.8.6.Ufk-u Siyâsi	159

2.3.8.7.Kuvveden Fi'le.....	162
2.3.8.8.Riyo'nun Nutku ve Stokholm Konferansı.....	164

III. BÖLÜM

YENİ TÜRKİYE GAZETESİNİN TRANSKRİPSİYONU

3.1.1.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 1.....	168
3.1.2.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 2.....	191
3.1.3.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 3.....	211
3.1.4.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 6.....	228
3.1.5.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 14.....	246
3.1.6.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 15.....	263
3.1.7.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 18.....	280
3.1.8.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 19.....	296
3.1.9.Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 20.....	312

SONUÇ

KAYNAKLAR.....	346
EKLER.....	351

SİMGELER ve KISALTMALAR

Bakınız	:	Bkz.
Cilt	:	C.
Hicri	:	H.
Madde	:	md.
Matbaa	:	Mat.
Miladi	:	M.
Sayfa	:	s.
Sayı	:	S.
Yayınları	:	Yay.
Vebenzeri	:	vb.
OkunamayanKelimeler	:	(...)

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu ve Problemi

Çalışmaya konu olan Yeni Türkiye Gazetesi'nin ilk sayısı 1917' de basılmıştır. Elimizde 1918 yılına kadar toplamda dokuz sayısı bulunan gazetenin bütün sayıları maalesef tarafımızca bulunamamıştır. Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili haberler veren bir gazete olması nedeniyle haber çeşitliliği bakımından çok da zengin değildir. Haberlerin çoğunluğu tarafsız bir şekilde aktarılmaya çalışılmış ve sadece can alıcı noktalarda taraf tutularak Osmanlı ve Türk milletinin çıkarları savunulmuştur.

Yeni Türkiye Gazetesi'nin kurucu ve başyazarı Mehmet Sadi Bey'in gazetede ki makaleleri sayesinde hayatındaki birçok alana dair fikir sahibi olmamıza rağmen eğitim ve aile hayatına dair bir bilgi ne yazık ki tarafımızca yapılan çalışmada bulunamamıştır. Gazete dönemin Almanya ve Osmanlısı arasında köprü görevi görerek her iki milletin de aralarındaki ilişkileri doğru aktarmaya çalışmıştır.

B. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; Birinci Dünya Savaşı döneminde Almanya'da bir Türk tarafından basılan Yeni Türkiye Gazetesi'nin transkripsiyonu yapılarak dönemin gelişmelerinin kamuoyunda yarattığı yankıları incelemektir. Gazetenin kurucusu ve başyazarı Mehmet Sadi'nin gözünden Yeni Türkiye'ye yeni bir bakış sağlayarak bu savaşın Osmanlı dışındaki yerlerde nasıl etkiler yarattığını anlamaya çalışmaktır.

B. Araştırmanın Kapsam ve Kısıtları

Bu araştırma basının dünyadaki tarihsel gelişiminden itibaren başlayarak, gazetemizin basıldığı II. Meşrutiyet dönemini ve cumhuriyet ilanına kadar ki süreci kapsamaktadır. Araştırma konu Yeni Türkiye Transkripsiyonudur ve sadece konuyla kısıtlı değildir. Bunun sebebi. Okuyucuya gazetenin yazıldığı dönemin kronolojisini doğru aktararak özellikle yeni dünya yapılanmasının Osmanlı ve Almanya'sını inceleyerek, basının sadece siyasi değil toplumsal, kültürel, eğitim hayatını da ki etkilerini görmek ve haberleri o dönemin şartlarına göre değerlendirmektir.

C. Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma bütünüyle eski Türkçe harfleriyle yazıldığından öncelikle transkripsiyon yöntemi kullanılmıştır. Kaynak transkribe edildikten sonra metnin daha kolay anlaşılabilmesi için sadeleştirilmiş ve konu başlıklarına göre sınıflandırılmıştır. Metin sadeleştirilirken doğruluğunu sağlamak için benzer metinlerle mukayese edilmiştir. Tüm bunlardan sonra yine gazetenin daha rahat anlaşılması için basıldığı dönem hakkında da literatür taraması yapılarak, ilgili bölümlere eklenmiştir

I. BÖLÜM

BASIN'IN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1.Basının Doğuşu

Sosyal bir canlı olarak kabul edilen insan, doğup dünyaya geldiği andan itibaren süreli çevresi ile bir iletişim ve etkileşim içerisinde olmuştur. İnsan ilk olarak anne baba ve kardeşleriyle iletişime geçerken sosyal statüyü gerek bu çeşitlilik git gide artış göstermektedir. Akrabalar, koşular, mahalle ilişkileri okul iş kariyer gibi git gide artan bir iletişim çemberine girmektedir. Bu ilişkiler yaşamını sürdürmek daha kaliteli hale getirmek ve doğru tercihleri yapabilmek için zorunlu olduğu iletişim ağını oluşturmaktadır.

Yukardaki paragrafta da anlatılanlardan yola çıkarak, bu sebeplerle insan, toplumun bireyi olarak sürekli etrafında gerçekleşen olayları öğrenmek, kendi yaşadıklarını başkalarına duyurabilmek, bu olaylar üzerine düşünebilmek ve düşündüklerini de başka bireylere ifade etme isteğini duymuştur. İş bu meydana gelen istek durumu, yani yaşanan zamanda meydana gelen olayları öğrenme merakı (haberleşme) eylemini meydana çıkarmıştır. (İnuğur, 2002: S.25)

1.1.1. Basın ve Yayın Kavramı

Basını kısaca ifade etmek gerekirse, meydana gelen haberlerin toparlanmasını ve toparlanan bu haberlerin yayılmasını sağlayan araç olarak Basından söz edebiliriz. İnsanoğlu tarihin ilk zamanlarından itibaren birbirleri ile haberleşme ihtiyacı içerisinde olmuşlardır. Bu haberleşme de ilk olarak işaretleşme ile gerçekleşmiştir. Günümüzde hala bir takım Kızılderili kabilelerinin ateşin dumanı ile haberleşme sağladığı gibi ilkel toplumlarda da yüksek bölgelerin üzerinde görülecek ve anlaşılacak şekillerde ateş yakıp duman ile haberleşme sağlanmıştır. Güney yarım kürede yer alan

Afrika yerli hakları tam tam adı verilen aletler ile haberleşmeyi sağlamışlardır. Daha sonra mesafeler artması ve ilişkilerin Devam etmesi zorunluluğundan dolayı atlı ve yaya haberciler sağlanmıştır. Haberleşmenin ne derece önemli olduğunu daha açık ifade etmek için Marko Polo haber ulaştırma işleri için Moğol imparatorluğunun iki yüz bin atlı teşkil yapılanmasından faydalandığından bahsetmektedir. Yunanlıların, Persliler ile girdiği savaşta zafer elde ettiklerinin haberini kente ulaştırmak için canı pahasına kırk iki kilometreyi koşarak yol alan bir yaya maraton koşucusu olduğu ifade edilmektedir. Tabi bu şekilde haberleşmenin sağlandığı dönemlerde birtakım olumsuzluklar ortaya çıkmıştır. Haberi taşıyan kişinin mesajı anlaması ve anlatması sırasında yaşanan sorunlar gibi bir de kendi menfaatine göre haberi suiistimal edenlerin oluşması ile bir zaman sonra getirilip götürülen haberlere olan inancın azaldığı hatta söylenti ve dedikodu gibi kabul edilmeye başlanması ile haberiler titizlikle seçilmeye başlanmıştır. Bu habercilerin hafızalarına öne verilmiş ve taşıyacakları haberler artık bunlara harfiyen aynı olacak şekilde ezberletilmeye başlanmıştır. Bu haberleşme ritüeli yazının icadına kadar bu şekilde ilerlemiştir. Yazının icadı ile haberleşmenin şeklide değişmiştir. Bugüne kadar doğrudan doğruya gerçekleştirilen haberleşme faaliyetleri artık dolaylı yollar üzerinden yapılmaya başlanmıştır. İnsan ilişkileri eskiden olduğundan daha da karışık bir hal almaya başlamıştır. Yazı haberin kaynağı için güvenilir ve daha sağlam bir kaynak oluşturmaya başlamıştır. Yazının icadı ile haberleşme artık çok daha farklı bir boyut kazanmıştır. Kullanıldığı toplumun Sosyo-kültürel ve ekonomik şartlarına bağlı olarak önce basın olgusunu daha sonra da çağdaş basın olgusunu oluşturulmasına zemin olmuştur (İnuğur, 2002: S.26)

Basın kavramının ve faaliyetlerinin oluşabilmesi için bir takım altyapı diye bileceğimiz teknik olanakların olması gerekmektedir. Bular sırasıyla; Yazının icat edilmesi, kâğıdın icat edilmesi ve matbaanın icat edilmesi olarak sıralanabilmektedir. İlk olarak yazının icadı ile başlamak doğru olacaktır. Yazı; sahip olunan duyguları, düşünceleri ve istekleri bir şekilde başkalarına aktarmanın iletebilmenin ya da bunların unutulmasının önüne geçebilmek için kullanılan işaretlerin sistemdir demek doğru olacaktır. (İnuğur, 2002: S.27)

1.1.2. Basının Oluşmasını Sağlayan Teknik Buluşlar

İnsanoğlunun doğal mirası olan kültürünün temelini yaz ile başladığını söylemek mümkündür. Uygarlıkların varoluş süreçlerinde kültür birikimleri yazı ile sağlanabilmiştir. Tarih unsurunun merkeziyetini oluşturan zaman kavramı aslında insanoğlunun yeryüzünde bulunduğu süreye göre çok kısa bir tarihi göstermektedir. Çünkü insanlık medeniyeti ateşin bulunması ile başlayarak geniş fakat tarih denen olgu ancak ve ancak yazının icadı ile başlayan süreci kapsayabilmiştir. Bu yüzden, insanoğlunun yaratılışından yazının icadına kadar olan sürece tarih öncesi çağ adı verilirken yazının icadından günümüze kadar geçen sürece de tarih zamanları ismi verilmiştir. Sözü kaybolması ve uçucu özelliğinden dolayı yazının bulunması ile kaybolma ihtimali ortadan kalkmıştır. Bu şekilde söz ebedileşmiştir. Yazının bulunması ile birlikte söz ve düşünceler somut bir şekle bürünmüştür. Bir kişiden olduğu gibi nakledilerek diğerlerine ulaştırılma imkânı kazanmıştır. Yazının bulunması ile düşünceler ölümsüzleştirilmiştir. Unutulma ihtimali, hafızadan silinme ihtimali ortadan kalkmıştır. Yazı, yaşanan olayları, yaşanan durumları duygu ve düşünceleri bir haberi başkalarına ulaştırma isteğinden dolayı ortaya çıkmıştır. Eski inançlarda Museviler yazıyı kutsal bir işaret ve ilahi bir mesajı getirmek için icat olduğuna inanarak Musa Peygamber'in bunu Allah'tan aldığına inanmışlardır. Mısır inanişinde ise yazı tanrılarının biri olan tanrı Thoth'un tarafından insanlığa gönderildiği inancı hâkimdir. Tarihi incelemeler yapıldığı zaman eski çağlara gidilerek yontma taş çağında gerçekleştiği inanılan mağara duvarlarında resim ve yazı örnek kalıntıları oldu gündüzüne çıkarılmıştır. O dönemin mağaralarında duvarlarda bulunan çizimler daha çok günün şartlarının getirisi olarak avlanmaya giden insanların ve av seferlerinin ifade edildiği çizimleri taşımaktadır. (İnuğur, 2002: S.28)

Günümüzden 8000 yıl öncesinde Mısır'da ilk olarak cilalı taş uygarlıkları daha sonra bronz çağ uygarlıkları kurulmuş ve bu dönemi yansıtan resim ve yazıların tipik örnekleri meydana gelmiştir. Mısır inanişinde kutsal yazı olduğu anlamına gelen hiyeroglif eski Mısır yazıları resim ve yazı şeklinde iç içe idi. Bu durumdan dolayı hem bu kaynakların yazılı hale getirilmesi hem de bu kaynakların insanlar tarafından doğru bir şekilde okunabilmesi oldukça zor bir hal almıştı. Hiyeroglif yazılarının temel prensibinde bu metinlerin örneklerine benzemesi ilkesi ön plandaydı. Ama bunun yazılması ve okunmasından kaynaklı zorluklar ile beraber artık bu metinler örneğine

benzemeyip sadece onu hatırlatacak birer formatta olmaya başlayınca Mısır'da asıl yazıya doğru geçişte büyük bir eğilim olmuştur. Aynı çağda varlıklarını sürdüren Sümerler, yazılarını ince kilden hazırlanmış olan levha formunda Tabletlerle işlemişlerdir. Mısır'ın Hiyeroglif yazı prensibinden farklı olarak burada resim yazıdan şekil yazıdan faydalanarak levhalar yazılmıştır. Bu kil üzerindeki levhalara küçük değneklerle yazılan yazılara ise çivi yazısı denmiştir. Sosyal bir varlık olan etkileşim ve iletişime açık olan insanoğlu Sümerlerin çivi yazısını öğrenerek Akatlar ve Babillilerde bunu kullanmaya başlayıp bu şekilde Ön Asya'daki bütün kavimlere yayılmıştır. Zaman içerisinde Mısırlıların da kullandıkları hiyeroglif yazılar da artık bu çivi yazısına benzemeye başlamıştır. Daha sonraki yıllarda ise hem Mısırlıların hem de Sümerlerin yazıları birleştirilerek diğer medeniyetlerde buradan bir yazı çıkarıp onu kullanmaya başlamışlardır. Dünya üzerinde ilk yazılı kanun olduğu kabul edilen ve Sümerler tarafından yapıldığı bilinen tarihsel görüşü en belirgin örnek olarak kullanılan. Günümüzün ilk büyük Kanunnamesi olarak kabul edilen Babil krallarından Hammurabi tarafından düzenlenmiş kara taş üzerine yazılan 282 maddeden oluşan çivi yazısıdır. Bu kanunda, ülkenin yönetiminin kurallarından toplumu ilgilendiren ticaret, ahlak, sanat, tarım ve hatta orduya ait birtakım hükümlerin ve kanunların uyulmaması durumunda suçlu kabul edilecek kişilere uygulanacak olan cezaların yer aldığı tarihsel belgelerden anlaşılmaktadır. Daha sonraki yıllarda Finikeliler, eski çağlarda Asya tarafından kullanılmakta olan çeşitli yazıları bir araya getirerek kendi dil yapılarına uygun bir alfabe meydana getirmişlerdir. Etkileşime ve Sosyo-kültürel anlamda iletişime açık olan insanoğlu Finikeliler alfabelerini alıp düzenleyerek önce Yunanistan'a Daha sonra da Yunanlılardan Latinlere ve batı dünyasına ilerlemiştir. Bu süregelen zaman içerisinde artık yazının alfabesi şekil yazının gelişmiş ürünü olarak son halini alıp tarihin yazılmasına olanak sağlamıştır. (İnuğur, 2002: S.29)

Bilindiği üzere basın faaliyetlerinin olmazsa olmazı, yazının işleneceği kâğıttır. Kâğıt yapısı gereği, Basın çalışmalarında oluşan yazıların, sembol ve resimlerin üzerine işleneceği, ince bir yüzeydir. Kullanım alanı neredeyse sayılamayacak kadar çeşitli olan kâğıdın en belirgin kullanım alanı basın faaliyetleridir. İlk ilkel formuna mısırlar zamanında papirüs adı verilen MÖ 2000 yıllarında kullanılan, bitkisel karışım ile meydana gelen üstüne resim ve yazıların nakşedildiği ince tabakadır. Papirüsler, güney yarımküre kırsalında Afrika bölgesindeki sıcak bölgeler de ve nil nehrinin etrafında yetişen bir bitkidir. Bununla

hazırlandığı için parşömenlere bu yüzden papirüs denmektedir. Bu bitkinin ince ince katmanlarının kurutulması ve sonra üzerine uygulanan bir reçine ile yazıya hazır hale getirildiği ve siyah is mürekkebiyle yazıların yazıldığı bilgisi günümüze kadar gelmektedir. Mısırdaki kullanılan bu papirüsler daha sonra ilerleyen dönemlerde batı Anadolu'nun Bergama kentinde olan uygarlık tarafından pergament adı verilen parşömenlere yerini bıraktığı bilinmektedir. Bu parşömenlerin sadece yazı yazmak için özel olarak imal edilmiş derilerden hazırlandığı bilinmektedir. Derilerin özenle işlenmesi ile mürekkep uygulamalarını kabul edecek forma dönüştürülmüş yazı malzemesi olarak tarihte yerini almıştır. Tam anlamıyla kâğıdın icadından bahsetmek gerekirse Hz. İsa'dan 200 sene önceleri pamuk ve ketenli parçaların ıslatma işlemini tutularak hamur kıvamı alması ve özel bir dibekte iyice ezilerek dövülüp, sonra bunların keçelerin arasına serilip kurutulma işlemine tabi tutulmasıyla bir çeşit kâğıt elde edilmiştir. (İnuğur, 2002: S.30)

Birtakım kaynaklarda, Semerkant'lı Ali Bin Mehmed ve Orta Asya kaynakları incelendiğinde, ipek kozası denilen malzemeden üretilen ve mürekkep ile yazılarak kullanılan ince oluşum katlara da kâğıt adı verildiği bilinmektedir. İlk üretim zamanı ise 652 yılında Semerkant diye adlandırılan bölgede başladığı öğrenilmektedir. (Taygan, 1968: S8)

XIV. yy. da Avrupa bölgesinde, kâğıt üzerinde üretim hanelerin kurulduğu, XV. yy. sonlarına doğru ise çok fazla miktarda, seri şekilde kâğıt üretimine başlanmıştır. Buraya kadar basın için kullanılan basın faaliyetlerinde yazının işlendiği ürünleri açıklamaya çalıştık. Dünya nüfusunda ki artış ve basın faaliyetlerinin artık yaygınlaşması ve daha fazla kitlelerin kullanımına ulaşmasından dolayı, artık eski usuller yetersiz kalmış ve bu ihtiyacı karşılamak için farklı arayışlar ve hammadde denemeleri gerçekleştirilmiş ilk olarak da hammaddesi odun olan kâğıt üretimine geçilmiştir. 1800'lü yıllarda 11 yaşında olan Alman Fredrich Keller, kendi uğraşları için ilgilendiği kiraz çekirdeği ile uğraşırken tesadüfen onu yumuşatıp kullandığı birtakım karışımlarla kâğıt formunu elde etmiştir. Daha sonra 10 yıllarda bir atölyede çalışan Keller bu eski uğraşını hatırlayarak, bu fikrini bir kâğıt imalathanesi ile paylaşıp odun, saman ve selüloz kullanılarak kâğıdın üretimi başlamıştır. Basın ve yayın araçlarının etkinliklerini meydana çıkarabilmek için hür bir ortam gerekmektedir. Oysaki uluslarda iktidarda olan yönetimler bu mekanizmalardan

gereğince çekindiklerinden dolayı, sistematik olarak gazete ve yazılı basın çalışmalarını ya gerçekleştirdikleri yayınlarına engelliler sansürler koyarak ya da ürün olarak ortaya çıkardıkları hizmetleri vergi ve benzeri finansman sistemlerle kısıtlamaya çalışmaktadırlar. (İnuğur, 2002: S.31)

Basın ve yayın faaliyetlerinin tek sağladığı işlem onları okuyan kişiye bilgi vermek, onları okuyan kimliği eğitmek ve dünyada meydana gelen olaylardan ve gelişmelerden haberdar etmek değildir. Aynı zamanda bir akış içerisinde süregelen tarih için geçerli, kalıcı, hesaplı bir kaynak olma görevini icra etmektedir. Basın ve yayın faaliyetleri şimdiki ve günümüzde gerçekleşmekte olan şu anki günlük olayları tespit edip, inceleyip, gün yüzüne çıkarmakla yetinmemek nedir. Aynı zamanda Geleceğini oluşturacak olan reformlar ve devrimleri öncülük etmektedir. Basın ve yayın faaliyetleri çok güçlü Kamuoyu oluşturma gücü ve geniş kitlelere hitap edebilme yeteneğinden dolayı zaman içerisinde oluşan fikir ve düşüncelerin kamuoyuna yön vermesine de sebep olmaktadır. Basın ve yayın faaliyetleri ile ilgili olarak bahsi geçen bu konuların ortaya çıkabilmesi için basın ve yayın a dayalı bir basın rejiminin ve basın ve yayın için hukuki bir statünün düzenlenmesi bir kaçınılmaz bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sebepten dolayı Hollanda ve İngiltere'nin haricinde kalan diğer ülkelerde basın için mali ve idari yaptırımlardan kurtulması ve hür bir şekilde çalışabilmesi için uzun seneler alan mücadelenin gerekmiştir. Basın ve yayın faaliyetlerinin gerçekleştirildiği toplumda bir gelişme meydana getirip getirmediği ise uzun süre üzerinde çalışılmış bir konudur. Günümüzün dünyasında, basın ve yayın faaliyetleri uluslar için büyük bir önem arz etmektedir. Basın ve yayın araçlarının faaliyet gösterdiği toplumlarda, toplumun yapısına hayatiyet kazandıran ve olmazsa olmaz olduğuna inanılan, vazgeçilmesi söz konusu olmayan bir unsur olarak basın ve yayın faaliyetleri varlığını sürdürmektedir. Basının doğuşu olarak kabul edilen yazının icadı ile başlayan ve 1789 büyük Fransız devrimine kadar süren süreç batının doğuşu kabul edilmektedir 1789 devriminden 1848 devrimleri ne kadar olan süre içerisinde devam eden, ilk yarısında baskılar ve sansürlerin etkisinin hissedildiği, ikinci yarısında babasının faaliyetlerinin daha özgür olarak gerçekleştiği dönem olarak kabul edilir batının gelişme süreci. 1850 yılından 1914 yılına 1. Dünya Savaşı'nın gerçekleştiği yıllara kadar süregelen 65 yıllık döner ise basın faaliyetlerinin Evrim ve zirveye ulaştığı dönem olarak adlandırılmaktadır (İnuğur, 2002: S.32)

1.1.3. Toplum ve Haberleşme

Millî Mücadele döneminde düşmanın ahvalini takip ederek buna karşı gerekli önlemleri almak üzere haberleşme alanında bir dizi yasal düzenleme ve icraata girişen Anadolu Hükümeti yaptığı bu çalışmalarla komutanların aralarında şifreli telgraflarla muhabere yapmasını temin etmiştir. Bu sayede Doğu Anadolu'da Ermeniler, Güneyde Fransızlar, Batı Anadolu'da Yunanlılarla yapılan mücadelelerde başarılı olunarak düşmanın ülkeden atılması mümkün hale getirilmiş, akabinde milletin bağımsızlığının sağlanmasıyla da ulusal Türkiye Cumhuriyeti'nin temelleri atılmıştır. Cumhuriyet döneminin posta alanında yapılan ilk önemli teşebbüsü 26 Haziran 1923 tarihinde Posta İdaresinin görev ve yetkilerini tespit eden 376 Sayılı Posta Kanunu'nun yürürlüğe girmesi olmuştur. Posta İdaresinin verimli çalışarak ülke ekonomisine destek olmasını isteyen Cumhuriyet hükümetleri posta alanında deneyimli yabancı uzmanları Türkiye'ye davet ederek onların görüş ve tavsiyelerinden yararlanmıştır. (İnuğur, 2002: S.91)

Cumhuriyetin ilk yılları ve sonrasında ulusal ve uluslararası haberleşmenin önemli vasıtalarından olan telgrafçılık alanında da önemli çalışmalar yapılmış bu sayede ülke içerisinde birçok yerleşim birimi ile bağlantı kurularak buralarda meydana gelen gelişmelerden yakından haberdar olunmuştur. Böylece yerleşim merkezlerinde yaşanacak olası olaylara anında ve yerinde müdahale edilerek maddi ve manevi kayıpların önlenmesi imkânı sağlanmıştır. Bu dönemde telgraf iletişiminin ülkelerarası ilişkilerin ilerlemesine de vesile olduğu görülür. Dış ülkelere Türkiye'ye, Türkiye'den de dış ülkelere ulaştırılan her türlü gelişmenin telgrafla aksettirilmesi ülkelerarası ikili ilişkilerin dış politikada seyrini etkilemiştir. (İnuğur, 2002: S.92)

Son tahlilde; telefonun ulaşım ve haberleşme ihtiyacı dışında da kullanılması insanların hayatında birçok kolaylığı beraberinde getirmiştir. Sağlık, eğitim, bayındırlık, enerji, maden, turizm, tarım, sanayi ve ticaret sektörü başta olmak üzere birçok sektörde insanların güvenliğinin sağlanması ve ihtiyaçlarının giderilmesinde telefona müracaat edilmesi günlük işlerin rahat yürütülmesini temin etmesinin yanı sıra zamanın da iyi kullanılmasını mümkün hale getirmiştir. (İnuğur, 2002: S.93)

1.1.4. İlk Çağda Haber Toplama ve Yayma

İnsanlar varoluşlarından beri haberleşmek için çok çeşitli yöntemler kullanmışlardır. İlk insanların haberleşmesi bağırarak olup bunun belirli bir mesafeden sonra yetersiz olduğunu görüp başka yöntemlere yönelmişlerdir. Bu deneyler doğrultusunda ilk çağlarda haberleşmek için davullar kullanılmış, dumanla haberleşme yapılmıştır. 19. yy. geldiğimizde Semafor adı verilen bir sistem geliştirilmiştir. Bu sistemin kendine özgü bir alfabesi de bulunmaktaydı. Bu sistemde tepeler üzerine birbirlerini gören kuleler koyarak işaretler yöntemiyle haberleşme çok uzaklara yayılmaya başlamıştı. Elektriğin yaygınlaşması ve kullanılabilir hale gelmesi öncelikli olarak haberleşmeyi etkisi altına almıştır bu gelişmeler sonucunda ilk elektrikli telgraf 1837 yılında yapılmıştır. 1843 yılında Amerikalı bir ressam olan Samuel Morse tarafından geliştirilen Mors Alfabesi günümüzde hala geçerliliğini korumaktadır. İnsanların ilk çağlardan itibaren beliren en önemli ihtiyaçlarından başta geleni haberleşmedir. Bunun için de ateş yakma, duman, ses işaretlerinden, davul, boru, düdük gibi bütün imkânlardan faydalanılmaya çalışılmıştır. Bunlar için kararlaştırılmış şekiller uygulanmış ve iletişim sağlanmıştır. Bunun için hayvanlar ve özellikle de güvercinler kullanılmıştır.

Birçok ses ve işaretler ile anlaşma ve iletişim kurma yöntemlerini geliştirmesinden sonra da bunun kayda alınması ve daha sonraki nesillere aktarılması ve ispatının olması için de yazı icat edilmiştir. Yazı da çevredeki imkânlara göre taş, çamurdan parçalara, ağaca, madeni levhalar üzerine, kâğıda yazılmıştır. Haberleşmenin tarihi, insanlık tarihi kadar eski olsa da iletişim, küreselleşen ve gittikçe küçük bir köy halini alan dünyamızda eskisinden de daha önemlidir. Ne var ki haberleşme için önce konuşmak, bunu çeşitli vasıtalar ile başkalarına aktarmak, bir de yerleşik olmak asgari koşullardır. Konuşmaların yazı ile ifade edilmeye başlaması ilk kez Sümer' de ve Eski Mısır' da gerçekleşti. Finikeliler ve Romalılar bugünkü alfabeyi oluşturdular. Sümerliler çivi yazısını, Mısırlılar hiyeroglif yazıyı, Romalılar Latin yazısını kullandılar. Tarihöncesi çağlarda konuşma biçimlerinden biri duvarlara ardı ardına çizilen mağara resimleriydi. Bu resimlerin her biri değişik hikayeler anlatırdı. Teknolojideki gelişmeler iletişimin de ilerleme kaydetmesine neden olur. Tabletler ve parşömenler insanların yazmalarına ve bilgiyi kaydetmelerine yarayan teknoloji ürünleriydi.

1.1.5. Orta Çağda Haber Toplama ve Yayma

Gazetecilik 19. Yüzyılda kapitalizmin gelişimiyle ortaya çıkmıştır. Gazeteciliğin kökeninde ise Avrupa’da orta çağın sonlarında ortaya çıkan haber mektupları yatmaktadır (Tokgöz, 2012: 63).

Mağara duvarları ve ağaç gövdelerinde bulunan insan ve hayvan figürleriyle birlikte sözlü geleneği takip eden yazılı ürünler olarak kil tabletler, el yazmaları ve kuşkusuz Gutenberg’in keşfiyle ortaya çıkan ürünler, habercilik ve gazeteciliğin öncüleri olarak kabul edilmektedir (Cavalier, 2004: 15- 22).

Halk için ilginç olan, halkı ilgilendiren haberleri ve olayları toplama, yazma ve bildirmeyle ilgili bir meslek olarak tanımlanan gazetecilik, 20. Yüzyılda kitlesel bir hale dönüşmüştür. İletişim araçlarının gelişimi bu yüzyılda da devam etmiş; gazeteyle birlikte temel haber alma kaynaklarına önce radyo ve ardından televizyon eklenmiştir. (Mutlu, 2004:107)

1890’da Fransız Edouard Branly radyo iletkenini bularak ilk alıcıyı ortaya koymuştur. Takip eden on yıl boyunca Rus Popov, İtalyan Marconi, Amerikalı Forest’in buluşa yaptıkları katkılar ve 1906’da Fessenden’in ilk uzun menzilli radyo yayınına gerçekleştirmesiyle sesin, iki nokta arasında taşınması mümkün hale gelmiştir. General Ferrie’nin, 1921’de Eyfel Kulesi’ne yerleştirilen radyo vericisi aracılığıyla gerçekleştirdiği ilk düzenli Fransız yayınıyla radyo, iletişim araçları arasına katılmıştır. Bu düzenli yayınlar sözlü basın da ilk örneklerini vermiştir. Yayınlarda ilk olarak hava durumu, ardından tarım ürünlerini içeren borsa verileri hakkında bilgiler aktarılmıştır (Cavalier, 2004: 129-130).

1922, İngiltere’de BBC’nin kamu yayıncılığına, Fransa’nın ise özel radyo yayıncılığına başladığı yıl olmuştur. Gazetelerle başlayan habercilik anlayışı radyoda devam etmiş; ancak her iletişim aracının kendine has yapısal özellikleri burada da devreye girmiştir. Radyoculukta haber yazım ve aktarım teknikleri temelde gazetecilikle benzer özellikler gösterse de, sesin kullanımı ve kayıt teknolojilerinin kullanımıyla spikerin okuduğu habere, daha önce alanda kaydedilmiş sesler de eşlik etmiştir. Radyo, 1900’lü yıllardan 50’lere kadar geçen sürede, özellikle iki dünya savaşı boyunca haber alma işlevini yerine getirmede temel öneme sahip olmuştur. Sesin ve radyonun o dönemlerdeki gücünü ortaya koyması bakımından, sonraları sinemada kendine önemli bir yer edinen Orson Welles’in, Amerikan CBS radyosunda

Dünyalar Savaşı adıyla sunduğu radyo tiyatrosu önemlidir. Oyunun bir bölümünde Marslılar uzay araçlarıyla dünyaya inmektedir. Oyunun bu bölümünde hararetle bir duyuru yapmakta olan Welles, radyolarını yeni açanlar ya da başka istasyonlardan CBS'i dinlemeye geçenler tarafından yanlış anlaşılmıştır. Büyük bir panikle halk sokaklara fırlamış ve kitlesel göçler başlamıştır. Radyonun bu tartışılmaz gücü, savaş öncesi ve savaş sırasında etkin bir propaganda aracı olarak kullanılmasına yol açmıştır (Cavalier, 2004: 131).

1.2. Matbaanın İcadı

El yazmaları ve deriler üzerine işlemler artan talep ve halkın okuma arzusuna karşı yetersiz kalması ve gelişen teknik bilgi ve beceriler ile artık matbaanın icadı kaçınılmaz olmuştur. Burada matbaanın icadını anlatırken konunun daha iyi anlaşılabilmesi için ilk olarak matbaanın icadından önceki baskı yöntemleri hakkında bilgi verilecektir. Daha sonra, matbaanın icadında büyük rolü olan Johann Gutenberg ve matbaa ile ilgili çalışmalarına değinildikten sonra, matbaanın icadıyla değişen düzen ve yakın çağda değişen basın ve yayın faaliyetlerine değinilecektir.

1.2.1. Matbaanın İcadından Önce Kullanılan Baskı Yöntemleri

Eski Roma, yılın yaşanan olayları, gerçekleşen önemli karar ve gelişmeler, rahipler tarafından beyaz levhalar üzerine yazılmak suretiyle Başrahibe teslim ediliyor. Başrahip bu levhaları alıp ibadethane ve tapınakların duyuru duvarlarına asılıp tüm bölge halkına duyurulmaya çalışılıyordu. Daha sonra roma imparatorluğu topraklarını genişletip ülke sınırlarını büyüttükçe artık bu levhalar ile yapılan duyurulan yetersiz kalmaya başlamıştır. Sezar döneminde ise tüm imparatorluğu kapsayan bir ölçüde tüm kamuoyuna bilgi akışını sağlayabilmek adına için senatoda yapılan toplantı ve oturumların alınan kararlarını tutanaklara dönüştürerek yayımlanması talimatını vermiştir. Bu şekilde siyasal gelişme ve haberlerin topluma duyurulmasına yol açmıştır. Sezar'ın konsüllüğü zamanında hızlı bir gelişme olarak günümüzde ki resmi gazetenin temelleri oluşturulmuştur. Gene Sezar döneminde Acta Diurna gibi, halkın bilgilendirildiği, sportif faaliyetler, gladyatör oyunları, seçimler ve doğa olaylarının halkın ulaşabileceği şekilde duvarlara asıldığı, evlere ve belirli merkezlere gönderildiği, uzak eyaletlere gönderildiği biliniyordu. Kronolojik

sıralaması yapılarak arşivlerde dökümanite edilerek saklanıyordu. Günlük gazetenin ecdadı, atası olarak kabul edilmektedir. Bu faaliyetlerin ışığında art arda gelen gelişmeler hızlanmış ve resmi ve yarı resmi mektup niteliğinde yazılar yazan Epistolier denilen yazarlar doğmuştur. Bu yazarlar bazen övgü bazen yergi bazen de sadece olayların nakledildiği yazıları ele almışlardır. Bu yazarları tarihin ilk yazarları olarak nitelendirmekte mümkündür(İnuğur, 2002: S.44)

Sezar tarafından hazırlatılan Act Senatus'lar, Roma imparatorluğunda Tiberius zamanına kadar devam etmiş. Dönemin lideri olan Tiberius'un kuşkucu ve rahatsız kişilik özelliğinden dolayı artık senatonun gerçekleştirdiği toplantı ve görüşmelerin halkın bilmemesi ve güvenlik tedbirleri dolayısıyla kaldırdığı bilinmektedir. Basın ve yayın tarih açısından matbaanın önemi uygarlık tarihi açısından da aynı değeri taşımaktadır. Tüm insanlığın uyanıp kendine gelmesi, bilim ve sanat eserlerinin tüm dünyada yaygınlaşması, bilim ve sanatın tüm insanlığın hizmetine daha fazla kullanılabilmesine imkân sağlamıştır. (İnuğur, 2002: S.45)

Matbaanın icadı ve gelişim süreçlerini tam anlamıyla irdelerken doğru anlayabilmek adına matbaa ve Basın sistemiklerini doğru anlamak gereklidir. Basın işlemleri el veya bir teknik donanım yardımıyla tek veya çeşitli renklerde boya ve mürekkep kullanarak uygulanacak materyalin yüzeyine baskı ile suretini çıkarmak ve bunların çoğaltılmasını ifade eder. Kullanılan yüzeyler amacına göre çeşitlik göstermek ile birlikte en yaygın olarak, kâğıt, karton, madeni levhalar ve deriler kullanıldığını söylemek mümkündür. Basının temel teknik prensibinde ise uygulanan yöntem, kalıp olarak kullanılan alanın, baskı yapılacak olan yüzey alandan çok daha sert olması ve uygulandı zeminde iz bırakması prensibiyle çalışmaktadır. Matbaanın icat edilmediği, matbaadan önceki dönemlerde, çoğaltma prensibi ve mekanik baskı usulleri kullanıldığından, Basın tarihini açıklamaya çalışırken bu silsileye göre hareket etmek daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. İlk olarak damga dönemi daha sonra blok dönemi ve daha sonra müteharrik harf dönemi olarak sıralamak doğru ve mantıklı olacaktır. XV. Yy. Gutenberg'in matbaaya yönelik icadıyla modern anlamda bir Basın tarihinin dönemlerinden bahsetmek mümkün olacaktır (İnuğur, 2002: S.46-47).

1.2.2. Matbaanın Mucidi Johann Gutenberg

Matbaanın kullanılmaya başlamasıyla önce gazeteler sonra kitap ve dergiler ortaya çıkmış, basılan bu yazılı basın ürünleri halk kitlelerini derinden etkilemiştir. Avrupa'yı orta çağ karanlığından aydınlığa çıkaran en önemli etken de matbaa olmuştur. Matbaanın insanlık için yaptıkları sadece bunlarla kalmamış; matbaa sayesinde siyasetten askeriye, kültürden edebiyata, dinden bilime kadar olan birçok alanda reformlar gerçekleştirilmiştir. Şüphesiz ki, aydınlanmanın, Rönesans'ın, modernleşmenin ve hatta şu an geldiğimiz noktadaki yüksek teknolojinin de gelişmesinde matbaanın rolü gerçekten büyüktür. Günümüze kadar bu kadar bilginin kaydedilmesi, korunması, yayılması ve kuşaktan kuşağa aktarılması hem matbaa aracılığıyla mümkün olmuştur. 1447 yılında hareketli parçalar ile yazı baskısını Avrupa'da başlatan Alman kuyumcu, matbaacı ve yayıncı. Gutenberg'in buluşu modern dönemin en önemli olayı ve matbaa devriminin başlangıcı, kendisi de modern matbaacılığın babası kabul edilir. Johann Gutenberg iletişim tarihinin en önemli gelişmelerinden biri sayılan tipo baskı yöntemini 1438'de Avrupa'ya getirerek uygulamalarını yaygınlaştırmıştır. Bu yöntem, önceleri tahtadan daha sonraları bir kurşun alaşımından yapılan dökme harflerin, baskıdan sonra başka bir yazıda kullanılmak üzere saklandığı bir Basın yöntemidir. Bu, yüzyıllardır Çin ve Kore'de kullanılmaktaydı. (İnuğur, 2002: S.50)

Gutenberg, Kutsal Roma İmparatorluğu'nda yer alan Mainz Elektörlüğü'nün Mainz Şehrinde varlıklı bir ailenin oğlu olarak dünyaya geldi. Ailesiyle birlikte Strassburg'a (günümüzde Fransa'da Strasbourg) taşındıktan sonra burada yna yapımı, metaller ve değerli taşlar konularında zanaatkârlık yaptı ve Basın teknikleriyle de ilgilenmeye başladı. O dönemde kitaplar ya doğrudan elle yazılır ya da her sayfa için ayrı ayrı elle oyularak hazırlanan tahta bloklar kullanılarak kitaplar basılırdı. Gutenberg her kalıp için ayrı ayrı kalıplar hazırladı. Bu kalıplara sıcak metal sıvı dolduruluyor ve harflerin metal örnekleri çıkarılıyordu. Basıncı metal harfleri istediği gibi dizebiliyor, Basından sonra saklayarak yeniden kullanabiliyordu. Aynı dönemde ortaklarıyla aralarında çıkan bir anlaşmazlık yüzünden açılan bir davada Gutenberg'in tipo Basın yapabilen bir baskı makinesi yarattığı duyuldu. Ne var ki, o dönemden tipo Basın örneği günümüze ulaşmamıştır. Yaptığı çalışmalar ve Basın deneyleri için para bulmak zorunda olan Gutenberg 1450'de, Mainzli bir zengin olan

Johannes Faust'la ortaklık kurdu. 1455'te bastıkları ilk kitap Kutsal Kitap'ın Latince Vulgata versiyonuydu. Bu kitap, Gutenberg İncili, 42 satırlı İncil veya Mazarin İncili olarak bilinmektedir. 1457'de Gutenberg borcunu ödeyemediği için Faust'la olan ortaklıkları bozuldu. Faust bütün araç ve gereçlerine el koydu. Daha sonra Konrad Humery adlı bir Alman memurun sağladığı para yardımıyla yeni bir baskı makinesi kuran Gutenberg bir dilbilgisi kitabı, bir sözlük ve başka bazı kitaplar bastı. Başarıyla yürüttüğü bu çalışmaları sırasında büyük zorluklara katlandı ve hiçbir zaman çok fazla para kazanamadı. Mainz Başpiskoposu olan Nassau Kontu, son yıllarda gözleri giderek bozulan ve yoksulluğa düşen Gutenberg'i sarayına aldı ve geçimini üstlendi. (İnuğur, 2002: S.51)

Bugünkü anlamıyla matbaanın icadı, 1450'de Basın sanatının merkezi olarak kabul edilen Almanya'nın Mainz kentinde doğan ve modern Basının temelini atmış olan alman Johannes Gutenberg'e aittir. Mekanik prensibe dayanan ve dünyanın seyrini fikirsel olarak da etkileyen matbaa, 1450 yılında Johannes Gutenberg tarafından Almanya'nın Mainz şehrinde geliştirilmiştir. Bu matbaa sistemi, her bir harfin birbirinden bağımsız olarak yer değiştirmesine olanak tanıdığı için "Devşirilebilir Harf Karakterleri" ya da "Hareketli Metal Harfler" (movable type) olarak da anılmaktadır (Becer, 1997: 92).

Johannes Gutenberg, geliştirdiği baskı sisteminin yanı sıra kuyumculuk bilgilerini kullanarak kurşun alaşım harfler ve bu alaşıma uygun olan yağ bazlı bir mürekkep de üretmiştir. Böylece tahta baskının yerini, ısıya ve aşınmaya karşı daha dayanıklı bir malzeme olan metal harfler almıştır (Man, 2009: 124).

Bu nedenle Gutenberg'in hareketli metal harf sistemi Şüphesiz ki, aydınlanmanın, sanayileşmenin, modern hayatın ve hatta şu anki teknolojik gelişmelerin en büyük müsebbibi olmuştur. Çünkü yazı milattan önce 5000'li yıllarda bulunmasına rağmen toplum tarafından öğrenilmesi ve benimsenmesi 6500 yıl sonra ancak gerçekleşebilmiştir. Yazının insan hayatındaki gerçek değerinin anlaşılması ve bilginin sistematik aktarımını üstlenmesi 1450'lerde matbaanın icat edilmesiyle mümkün olmuştur. Batı ülkelerinin orta çağ karanlığından çıkması ve aydınlanması ve Asya ülkelerinden bu denli ileri gitmesi yine matbaaya borçludur. Çünkü batı toplumu, çoğu doğu toplumunun hiç deneyimlime imkânı bulamadığı yazılı kültürü yaşamıştır ve bu aşamadan geçmiştir. Şöyle ki, 1450'de Gutenberg'in matbaa makinesini icat

etmesinden 1650'lerde resmî gazetenin ortaya çıkmasına kadar, batıda 200 yıla yakın bir süreçte çeşitli konularda milyonlarca kitap basılmıştır. Gerek dini gerekse kültür sanatla alakalı bu kitaplar, Uluslararası Uygur Araştırmaları Dergisi Sayı: 2018/12 Mehmet Emin Begitimur 162 tolumda okuma alışkanlığı oluşturmuş ve dolayısıyla bireylerin aydınlanmasında ve özgürleşmesinde büyük rol oynamıştır. 1650'lerden 20.yüzyılın başlarına kadar (yani radyonun icadına kadar) olan 250 yıllık süreçte kitabın yanı sıra gazete ve dergi de toplum hayatında kendi yerini bulmuştur. Başka bir ifadeyle, ilk matbaa makinesinin icat edildiği 1450'lerden radyonun icat edildiği

19. Yüzyılın sonlarına kadar olan 450 yıllık süreçte kitap, gazete ve dergi olmak üzere yazılı kültür ürünleri batı toplumunun en önemli parçası haline gelmiştir. Sonra radyo ile tanışmış, 30-40 yıl sonra televizyon hayatına geçilmiştir. Batı toplumunda ilk önce yazılı kültür oluşmuş, okur-yazarlık gelişmiş ve halk aydınlanmaya başlamış, sonra işitsel ve görsel kültüre geçilmiş ardından şimdiki sanal kültürü yaşamaktadır. Yani, batıda aydınlanma süreci kitap kültürü, gazete ve dergi kültürü, işitsel-görsel kültür ve sanal kültüre paralel bir şekilde aşama aşama ve sağlam temellerle gelişmiştir. Doğu coğrafyasına baktığımızda, Osmanlı'da özel teşebbüsçüler batıdan matbaa makinesini getirmişse bile 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar matbaanın kullanımına izin verilmemiş, Avrupalılar 1450'lerden 1850'lere kadar 400 yıllık süreçte kitap basarak halkı aydınlatırken, Osmanlı sarayında Şeyhul-İslamlar matbaa makinesinin kullanımının caiz olup olmadığını tartışıyorlardı. Bu nedenle Osmanlıda kitap kültürü dediğimiz aydınlanmanın ilk süreci hiç yaşanmamıştı. 1831'de Takvimi-Vakayı'nın yayımlanmasıyla toplum gazete ile bir nebze tanışmış ama bu kısa süreç içerisinde köklü bir yazılı kültür şekillenememiştir. Ardından yazılı kültürü yaşayamadan ve teknolojik gelişmelere ön hazırlık yapamadan hızlı bir şekilde radyo, tiyatro, televizyon sinema kültürüne adapte olan doğu toplumu şimdiki sanal kültürün gönüllü tutsakları oluvermiştir. Gün geçtikçe genişleyen bu bilgi bombardımanına karşı ne eleştirel okuma oluşmuştur ne de gereksiz bilgi yığınının karşı bir bilgi diyeti. Sanal dünyadan gelen her şeyi gerçek bilip yutmaktadır. Bilindiği üzere matbaa, teknik bir icat olmaktan öteye giderek, Avrupa'da çok sesliliği ve kitlesel iletişim kültürünü geliştirmiş, birkaç yüzyıllık zaman zarfında büyük bir bilgi patlamasının yaşanmasında rol oynamış, modern dünyanın fikirselleşmesini atmıştır. Edebiyattan bilime, eğlenceden yemek kültürüne, mizahtan moda dek farklı

düşüncelerin toplumun birçok sınıfı arasında paylaşılmasına matbaanın rolü hiç küçümsenemeyecektir(İnuğur, 2002: S.52)

1.2.3. Matbaanın İcadıyla Değişen Dünya

Matbaanın keşfi incelenirken; Gutenberg'in gerçekleştirdiği bu büyük ve önemli buluş çok kısa bir zaman diliminde, gezici olarak tabir edilen alman asıllı Basın ustalarının vesilesiyle tüm Avrupa kentlerine yayılmıştır. Bu yayılmanın bir neticesi olarak önemli miktarda İncil Basını gerçekleştirilmiştir. Dini inançlarına bağlı olan bireyler o zamanda bu kitapları ciddi şekilde arar olmuş ve satın almaya başlamışlardır. Halkın din kitaplarına gösterdiği bu büyük ilgi ile Katolik kilisesinin baskıcı ve otoriter yapısı artık sarsılmaya başlamıştır. Din ve din ile ilgili öğreti ve çatışmaların artması ve Avrupa'da din ve reform hareketlerinin başlamasında matbaa Basınları büyük önem arz etmektedir(İnuğur, 2002: S.55).

Matbaanın bu şekilde gelişmesi ve eserlerin yaygınlık göstermesi ile artık küçük bir kesim değil toplumun geniş bir kesimi okuma yazmayı öğrenmiştir. O dönemlerde sadece, asillerin, soyluların ve üst mertebedeki kişilerin ayrıcalıklı faydalanabildiği kitaplar artık tabana yayılmaya başlamıştır. Halkın büyük bir bölümlüde bunu bir uyanış ve farkındalık olarak görüp imkânlarla ölçütünde okumaya başlamışlardır. Artık dönemim, bilim, sanat ve düşünce sistemi dar bir kitleden çıkmış ve geniş kitlelere ulaşmıştır. Avrupa'da Basın ile beraber matbaanın arkasından yeni keşifler, deniz aşırı yolculuklar, pusulanın icadı ve yeni dünya sorunları birbirini takip etmiştir. Yeni keşifler ve başka kıtaların, ülkelerin bulunması oradaki öğretiler, uygulamalar, bilgiler. Geri döndüğünde matbaa sayesinde çoğaltılmış ve bu bilgiler hızla yayılmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin ışığında başta tüccarlar olmak üzere yeni pazarlar arayışında olanlar ve yerel yönetimler artık kendi kabuğundan çıkıp tüm dünyaya yüzünü dönerek merakını oraya çevirmiştir. Bu gelişmeler ışığında Avrupa'da görülen skolastik ve kapalı, tutucu görüş, dogmatik bakış açısı, hümanizma denilen uyanış ile sarsılarak yıkılmaya başlamıştır. Bu gelişmelerin ışığında top ve barutun kullanılması ile feodal yapının senyörlerinin ele geçirilemez şato ve malikâneleri yıkılıp güçler dengesinde değişim kaçınılmaz hal alıyordur. Bu önemli değişim ve dönüşümlerin yaşandığı Avrupa da bunların bilgisinin yayılmasını sağlayan haber ve haberleşme artık eskisine göre çok daha büyük önem arz ediyordu.

Artık parça parça olan haberler gazeteleşiyor. Zaman aralığı belirsiz düzenlenen, önemli gelişmeleri ifade eden risaleler daha çok popülerlik kazanıyordu (İnuğur, 2002: S.54).

Halkın daha çok ilgisini bu risaleler çekiyordu. Tam anlamıyla gazete kültürü hala oluşmamıştı, çünkü çalışmanın başında da belirtildiği gibi gazetenin temel prensipleri içerisinde yer alan periyodik bir çizelgeye göre üretilme prensibi geçerli değildi. İlk periyodik üretimler XVI. Yüzyılın başında görülmeye başlanan Almanaklar oluştuyordu. XIV. Yüzyılının sonrasına doğru se altı aylık periyota dayanan Almanaklar, KÖLN kentinde ayın hayatına girmişlerdir. Daha sonra ilerleyen süreç içerisinde posta arabalarının şehirlere her hafta gidiyor olması, bu yayınların haftalık formatta üretilmesi ve dağıtılmasına olanak sağlamıştır. Bu bilgiler ışığında yayın hayatına giren ilk haftalık şekilde gerçekleşen bültene 1597 senesinde Floransa’da rastlamak mümkün olmuştur(İnuğur, 2002: S.55)

XVII. yüzyıla gelindiğinde ise Avrupa’daki genel görünüm, skolastik düşünceden tamamen sıyrılmış bir bilim dünyasından bahsedilmektedir. Yaşanan geçmiş yüzyıldaki olaylar okuyucu kitlesi denen zümre de oldukça büyük bir artış sağlamıştır. Bu yüzyıla bakıldığında Avrupa merkezli olarak, kültürel, sanatsal ve bilimsel çalışmaların yapıldığı ve bunların yazılı metinlerle merakla takip edildiği görülmektedir. Bu takibin sonucunda Avrupa’da, kültür, sosyal ve ekonomik anlamda derin değişimlerin yaşandığı gözlemlenmiştir. Rönesans’ın etkisi ile skolastik düşünce zayıflayarak yerini akılcılığa, nakilcilik ise yerini gözlem ve deneye bırakmıştır. Bilim ve fikir temelleri bu yüzyılda atılmıştır(İnuğur, 2002: S.56)

Almanya 30 yıl savaşları diye tabir edilen (1618 – 1648) savaş döneminde olduğu için, diğer uluslar zenginleşip, büyürken, sömürgeci kurtulurken, Almanya küçük devletler halinde bölünmek zorunda kalmıştır. Çünkü II. Ferdinand Katolik’ti ve alman prensleri değildi. II. Ferdinand, Alman prenslerin Katolik olmasını istiyor ve bu yüzden onlara baskı yapıyordu. Almanya da başlayan savaşlar daha sonra, diğer tüm Avrupa ülkelerine sirayet etmiş, ekonomik imkânlar zorlaşmış, geçim sıkıntısı baş göstermiş ve halk gelecek kaygısı taşımaya başlamıştır. Bu kaygı ve endişe durumunda olan halk olup bitenleri öğrenmek ve neler olacağını da merak ederek daha fazla öğrenmek ihtiyacı duymuşlardır. Bu ağır durumlarda bile haber alma ihtiyacı giderek artmıştır. Tüm bu yaşananlar ışığında Almanya da gazetecilik köklemiştir. Savaş

liderleri halı istedikleri şekilde yönlendirip bilgi akışını sağlamak için basın aracını aktif ve etkili şekilde kullanmıştır(İnuğur, 2002: S.57)

Fransa bölgeler arasında din savaşları ve bu savaşlarla ilgili haberleri alma ihtiyacını karışılmaya çalışmış ve bu sebeple Fransa'da gerçek gazetelerin doğuşu sağlanmıştır. Bu dönemde Fransa'da dört gazete yayımlanmıştır.

1. La Gazette : yarı resmi nitelik taşıyan ilk haftalık gazete
2. Gazette: edebi, bilimsel ve mizah içeriğine sahip gazetedir.
3. Mercure: eğlence içeriğine sahip aylık çıkarılan bir gazetedir.

4. Journal des Savantas: daha çok dergi niteliği taşıyan, edebi ve bilimsel içeriklidir(İnuğur, 2002: S.58)

İngiltere'de kahvehaneler diye tabir edilen yerde, Londra'daki yazarların buluşup hem haber niteliği taşıyan yazıları hem de kahvehane dedikodularının toplanıp bülten haline getirilip şehirlerdeki abonelerine ulaştırıldığı ileri sürülmektedir. Kahvehaneler, meraklı bireylerin, bilgi trafiğini takip edenlerin ve günün konu ve orunlarını konuşmak için gittikleri bir merkez halini almıştır. Bu yerlerde nezaket kurallarına, duygu ve düşüncülere önem verilirdi, kültürel transfer merkezleri gibilerdi. Her kahvehanenin kendi müdavimleri olduğu gibi kahvehane kahvehane gezenlerinde olduğu bilinen bir geçektir.1620 ve 1632 de denizaşırı ticaret zenginliği ve burjuva sınıfının halkı sömürüsü gündeme gelmeye başlayınca İngiltere'de artık iç haberlere sansür uygulanmış, yasaklanmıştır. Artık İngiltere'de sadece dış haberlerin yayınına izin veriliyordu. 1641 de tüm haberlerin yasaklanması ile ülkede çıkan iç çatışmalar, parlamento ve kral arasında yaşanan gerginlikler sebebiyle parlamentoda kendi gazetesini çıkarmıştır(İnuğur, 2002: S.58)

Hollanda ise, XVII. Yüzyılda hür basının sığınma yeri olmuştur. Ticari alanda sahip olduğu zenginlik sayesinde Basın evleri son derece gelişmiş ve birçok dilde eser çıkarabiliyordu. XIV. Louis'in Katolik ve monarşist idaresinden kaçan liberal ve Protestan muhalifler, Hollanda'ya yerleştikleri ve burada yayın hayatlarını sürdürdükleri için gizlice Fransa'ya bastıkları gazeteleri sokmalarını Fransa engelleyememiştir. Hollanda'nın ilk düzenli gazetesi 15 günde bir çıkacak şekilde Flamanca ve Fransızca yayınlanan Wettlycke Tijdinghe adlı gazetedir. Avrupa'da

gazeteler artış gösterirken tüm ilgili ülkelerde de aynı paralellikte sansür yöntemi uygulanmıştır. O dönemde sansür uygulamayan tek ülkedir(İnuğur, 2002: S.67)

Almanya’da ise, on yedinci yüzyılın başları ile birçok Basınevini Almanya’da aktif bir şekilde faal olarak çalıştığı bilinmektedir. 30 yıl savaşlarında askeri güçlerin istedikleri türden bilgi ve haberi ulaştırmaları için aktif bir şekilde bu Basınevlerini kullanmışlardır. İlk günlük gazete, 1660 yılında Leibzig’de bit matbaacı tarafından Basına başlasa da uzun soluklu olamamıştır. Bu gazetenin odak noktası olarak ticari bülten oluşturmaktadır. Bu yönüyle günlük gazete prensibini pek uymamaktadır. Yüzyılda ise Almanya’da edebi basın oldukça gelişme göstermiş, gazetecilikte haber yönünden çok edebi yönü daha ağır basan dergiler, haber gazeteciliğini geride bırakmıştır. (İnuğur, 2002: S.68)

İsveç’te ise, XVII. Yüzyıl genel perspektifi, ekonomik, sosyal ve siyasal olayların işlendiği 30 yıl savaşlarının etkilerine yer verilmişti. Bu savaş döneminde başrol alan İsveç, burada da merak ve propagandayla ilgili çalışmalardan dolayı basının çok hızlı bir yükselişine ev sahipliği yaptığı ülkelerdendir. Bu sebepten dolayı, bu ülkede birçok gazete kuruluşu gerçekleşmiştir. Kurulan bu gazetelerin bazıları günümüze kadar gelmişlerdir. 1645’de Stockholm’de yayın hayatına başlayan Ordinar Posttjidender adlı gazete, günümüzde hala yayın hayatını sürdürmektedir. İtalya’da ise, XVII. Yüzyılda elle yazılı ve basılı Avvis adı verilen gazetelerin yayında olduğu, 1636 yılında Floransa ve 1640 yılında ise Roma’da ve son olarak 1642 yılında Cenova’da ilk haftalık gazeteler çıkmaktaydı. Dönemin önem arz eden devlet erkânıyla yakın münasebetlerde olan ve bu kişilere yakınlık kuran, haber kaynaklarını güvenilir, inanılır şekilde seçen Assarino, bir takım hassasiyet ve önem arz eden haberleri, üst zümreden olan yüksek tabakadan abonelerine, yazma haber mektubu şeklinde gönderdiği bilinmektedir. (Weılı, Paris: 1934, S.55)

Amerika’da ise, 2 kıtadan oluşan kuzey ve güney Amerika’nın, kuzey kısmında, gazeteciliğin başlangıcı tamamıyla kendine özgü bir şekilde gerçekleşmiştir. Günümüzde Amerika Birleşik Devletleri XVII. Yüzyılda dönem dönem sömürge altında kalmıştır. Bu dönemlerde basın yasaklanmıştır.

1.2.4. Yakın Çağda Basın ve Yayın Hareketleri

XVII. yüzyılın son yılları içerisinde Amerika ve Avrupa, Bütün dünyayı etkileyecek ve ilgilendirecek biçimde büyük bir siyasi, askeri ve sosyal olayların çalkantısına maruz kalmıştır. Amerika'daki halk 1775 yılında İngilizlerin oradaki sömürgeci yönetimine karşı ayaklanma çıkarmış ve Amerika kıtası sömürgeci kurtularak tekrar bağımsızlığını kazanmıştır. Aynı zamanda Fransa'da 1789'lu yıllarda büyük Fransız ihtilalinin ülkede ki krallık sistemini tümüyle ortadan kaldırmıştır. Bu olayların ışığında insanlık tarihi yakınçağa girmiştir. Bu dönem, toplumdaki birçok kurum ile beraber basın faaliyetlerinde de ciddi değişimler ve gelişmeler yaşanmıştır. Bir yandan teknik anlamda yaşanan gelişmeler diğer taraftan siyasi ve düşünce alanında gerçekleşen köklü değişiklikler ile sebebiyle buna bağlı olarak Basınevlerinin niteliği ve statüsü değişerek buralar birer sınaî kuruluş şekli almaya başlamışlardır. Yayınlanan gazetelerin içerikleri zenginleştirilmiştir. Bu dönem basın tarihçileri tarafından iki kısma ayrılarak açıklanmaya çalışılmıştır. İlki; yaşanan Fransız ihtilali ve Amerika'da ki bağımsızlık mücadelesi 1789- 1815 dönemi İkincisi; Avusturya hariç, Avrupa ülkelerinde basının köklü gelişimi ve hatta anayasalarda yer aldığı 1815- 1852 dönemdir (İnuğur, 2002: S.53).

1.3. Osmanlı'da Matbuatın Gelişimi

Osmanlı imparatorluğu sınırları içerisinde Basın çalışmalarının gerçekleştirilmesini genel anlamıyla ülke dışında yaşanan birtakım hareketler hazırlamıştır. Bu hareketler incelendiğinde, Arap harfleriyle önce Arapça eserlerin Basını yapılmış daha sonra Türkçe Basına geçilmiştir. Basılan bu eserlerin ülkeye getirilmesi ve içeri alınması, Osmanlı yurdunda ki azınlıkların Basınevi faaliyetleri yürütmesi olarak ifade etmek mümkündür. Bu sayılan hareketlerin tamamı Osmanlı imparatorluğunda Basını hazırlayıcı altyapı faaliyetleri olarak isimlendirmek doğrudur (İnuğur, 2002: S.149).

1.3.1. Matbaanın Kullanılmaya Başlanması ve İlk Basın Hareketleri

Matbaanın Türkiye'ye gelişinden önceki basın faaliyetleri incelendiğinde iki ayrı basın faaliyeti gözüne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi Arap harfleriyle

gerçekleştirilen Arapça Basın faaliyetleri. İkincisi ise Arap harfleriyle gerçekleştirilen Türkçe Basın faaliyetleridir. İlk olarak Arap harfleriyle gerçekleşen Arapça Basın faaliyetleri incelendiğinde yurtdışında yani Avrupa’da basılan ilk kitap 12 Eylül 1514’te İtalya’nın fanı şehrinde Arap harfleri ile basıldı görülmektedir. İlerleyen süreç içerisinde seni 1516 yılını gösterdiğinde Arapça olmak üzere dört dilde mezarım basılmıştır daha sonra Papalığın talimatları doğrultusunda Roma’da bir basın evi kurulmuştur bu Basın evinin görevi Osmanlı’ya ait olan eserlerin basın faaliyetlerini gerçekleştirmesi olarak ifade edilmektedir. İbn-i Sina’nın Arapça yazdığı eserler Roma’da basın evlerinde basılmaya başlanmıştır İbn-i Hâcib’in oluşturmuş olduğu el kafiye isimli Arapça gramer kitabı ise İtalya’da bir Basınevinde basılmıştır. Ancak bu eserin Basın tarihi net olarak bilinmemektedir. Daha sonra Avrupa’da basılan bu eserler artık Arap harfleriyle fakat Türkçe Basın yapıma yolunu izlemiştir. XVII. Yıllarında Osmanlı’nın egemenlik alanlarının Avrupa’nın büyük bir bölümünü ve Akdeniz’in tamamına egemen olduğu dönemlerde, Avrupa milletleri, esasen de Fransızlar, Orta Doğu ‘ya girebilmek ve burada etkin olabilmek için yollar arayıp durmuşlardır. İşte bu arayış içerisinde olan Fransa’da Türkçe ve Arapça diller üzerine incelemeler ve çalışmalar yapılması mecburiyeti ortaya çıkmıştır. Ve ilk Türkçe dil bilgisi kitabı 1612’de Leipzig’de bu şekilde basılmıştır. (İnuğur, 2002: S.150).

Gene batı Avrupa illeri ve Avrupalıların görev yaptıkları yerlerde, Arapça kitaplar ve Türkçe kitaplar, Arap harfleriyle basılmaya devam edilmiştir. Buna bir örnek vermek gerekirse Fransa’nın Halep konsolosu 1630 yılında Paris’te Türkçe bir gramer kitabı bastırmıştır. Aynı zamanda kuranı Kerim’i de Fransızcaya çevirtirmiştir. Bunu takip eden 1665 yılında ise Roma’da bir Türkçe İtalyanca gramer dil kitabı basılmıştır. Matbaanın kullanılmaya başlanması ve ilk Basın hareketleri içerisinde önemli bir olayda Osmanlı dışarısında basılan bu eserlerin sürekli olarak ülkeye sokulması için yapılan girişimler bu girişimlerde matbaanın Türkiye’de kullanılması ve yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. Ana dili Türkçe olmayan azınlıkların İstanbul’da Türklerden çok daha önce Basın faaliyetleri ve Basın evleri kurmaları da matbaanın Türkiye’de kullanılmaya başlamasında etkin bir rol almıştır ilk Basın evi 1493’te Museviler tarafından kurulmuş 1567’de Rumlar tarafından 1627’de de Rumlar tarafından Basın evleri kurularak faaliyete geçirilmiştir Türkiye’de Türkler ve Yahudiler isimli eserde ise matbaanın İspanya’dan Türkiye’ye gelen Museviler ile beraber getirildiği bildirilmektedir. (Balkanlı, Ankara: 1961, S19).

Matbaa İstanbul'a ilk defa ikinci Beyazıt döneminde 1493'te Musevilerin Hahamlığını yapan Gerson tarafından kurulduğu bilinmektedir. Gerson 1530 senesine kadar aktif olarak çalışmış, daha sonra ise bu işi evlatlarına Devretmiştir. Evlatlarından bir tanesi Selanik'te bir Basın evi kurmuştur. (İnuğur, 2002: S.151).

Bir takım özel izinler alınarak birinci Selim zamanında birtakım kitaplar basılarak yayınlanmış olsa da 1515 senesinde babasının zamanında çıkardığı Fermanı tasdik ederek birinci Selim de basın faaliyetlerini tekrar yasaklayan isim olmuştur. Seneler sonra Nevşehirli İbrahim Paşa'nın büyük gayretleriyle üçüncü Ahmet döneminde baskı yasağı tekrar kaldırılmıştır. Buraya kadar ifade edildiği üzere, Musevi kesimler bu şartlar içerisinde gizli gizli çalışmalar sürdürmeye devam etmiştir. Avram Galanti'nin ifadelerine göre İstanbul'da 1493 yılında Selanik'te 1510 yılında Edirne'de 1554 yılında Şam'da 1605 yılında basın faaliyetleri gerçekleştirmek üzere basın evleri kurmuşlardır. Bu Basınevlerinde dil bilgisi, tarih ve dini kitaplar basılmıştır. Bu gibi gizli gizli faaliyet yürüten basın evlerinin çalışmalarıyla Selanik ve İstanbul'da, ikinci Beyazıt döneminde 19 kitap basılabılmış. Birinci Selim döneminde ise ancak ve ancak 33 kitap basılabılmıştır. Sene 1585'i gösterdiğinde Lübnan'da bir manastırda Maruniler tarafından bir Basın evi kuruluyor. Bu Basın evi 1610 senesinde mezamir adlı kitabı basıp yayınlamaya başlıyor. 1697 senesinde İstanbul'da bulunan Ermeni patrikhanesinde de bir Basınevi hayata geçiriliyor. Bu tarihlere kadar İstanbul'da hala bir Türklere ait Türk Basınevi mevcut değildir. (İnuğur, 2002: S.152).

1.3.2. Basının Öncüsü İbrahim Müteferrika ve Basınevi

Basın faaliyetlerinin Türkiye gerçekleşmesi şerefi İbrahim Meteferrika' ya aittir. Esasında Macar olan Müteferrika Protestan bir papaz olarak yetiştirilmek üzere, anayurdu Macaristan'da görev yapan Protestan papazlar tarafından kaliteli bir şekilde yetiştirilmiştir. 18 yaşında iken Osmanlı akıncılarının eline esir olarak geçen müteferrika İstanbul'da bulunan esir pazarlarında 1692 yılında satılmıştır. Müslüman olarak esirlikten kurtulmuştur. Çağının din bilgisi olan İslam eğitimlerinde kendini geliştirerek, Türkçeyi öğrenip devlete hizmet etmiştir. 1711 yılında İslam'ın dini olan Müslümanlığı öven bir metin yazmıştır. Bu metin sayesinde dönemin sadrazamı olan Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın beğenisini kazanmıştır. Yakını olmuştur. 1719 da

sadrazam İbrahim paşaya verilmek üzere hazırladığı ve hala İstanbul milli eğitim bakanlığı Basın evinde korunan bir klişesinin üzerinde “benim devletlu efendim, eğer fermanınız olursa daha büyükleri yazılır”. İbaresini bulunmaktadır. Bu yaptığı sanattan dolayı ona İbrahim ağa diye hitap edilmiştir. Basınevi faaliyetleri konusunda, İbrahim ağayı Çelebizade Sait Efendi desteklenmiştir. Sait Efendi, babası Paris büyükelçiliği yapmış bir kişidir. Babasını görevi münasebetiyle Paris’e gitmesiyle babasına eşlik eden ve onunla beraber Paris’e giden Sait Efendi, Paris’te batı medeniyetinin nasıl ilerlediğini ve geliştiğini görmüştür. Bu arada Basının yararları ve gelişmeye sağladığı destekleri görüp öğrenme imkânı olmuştur. Aynı zamanda 4 yıl kaldığı Paris’te kitap Basıncılığı ile yakından ilgilenmiştir (İnuğur, 2002: S.153).

1724 de İstanbul’a dönerek matbaayı kurmak için girişimlere başlamış ve baskıcılık faaliyetlerinde yeteneklerini bildiği İbrahim efendiyi kendisine ortak ve yardımcı seçmiştir. İbrahim müteferrika İstanbul’da bir Türkçe Basın faaliyetleri yürütecek bir matbaa kurmak ile ilgili fikirlerini Vesile-t üt-Tıbbı isminde bir risalede derlemiştir. Derlediği bu risaleyi, 1726 yılında Sait Efendi aracılığı ile Sadrazamın Nevşehirli Damat İbrahim paşaya sunmuştur. Bu risalede, İslam dininin ilgili olduğu konuların dışındaki konuların da Osmanlı ülkesinde basılması üzerine sadrazamdan izin istiyorlardı. Sadrazamın bu durumu olur gözüyle bakması ve Sait efendinin gayretleri ile dönemin şeyhülislamı Basınevinin açılması ve faaliyetlerini gerçekleştirmesinde dinen herhangi bir sakıncanın olmadığını ifade etmiştir. Halk tarafından tabiri ile Basmahane olsa da resmi adı Dar’üt-Tıba-at – Ül – Amire olan ilk Basın evi, İbrahim Müteferrika tarafından Sultan Selim semtinde ki evinin altında ki katta kurulmuştur. Bu şekilde, 1727 senesinden itibaren, batı medeniyetinin gelişmişlik ve kültür göstergesi ile ilgi olan matbaa makinesi, İbrahim Müteferrikanın evinin alt katında Basın hayatına başlamıştır (İnuğur, 2002: S.154).

Bu Basınevinde gerçekleştirilecek Basın faaliyetlerinin içerik ve anlatı olarak fermana uygunluğunu denetlemek için bir takım görev atamaları yapılmıştır. Basınevindeki faaliyetlerin düzeltim ve denetimine eski İstanbul kadısı İshak Efendi ve eski Selanik kadısı prizade sahip efendi, eski galata kadısı yanyalı esat efendi ve birkaç eski kadı daha görevlendirilmiş olup Müteferrikanın unvanında dergâhı mualla müteferrikası olarak belirlenmiştir. Bu matbaada ilk kitap dizgisinin yapılması 1727’nin 16 aralığında başlanılmıştır. İki yıl süren bir çalışmanın ardından müteferrika

ve Sait Efendi ilk kitaplarını basıp yayın hayatına başarıyla geçmişlerdir. Yayınlanan kitabın girişinde ilk olarak padişahın verdiği ferman ve sonrasında şeyhülislamdan alınan fetva ile beraber bu eseri öven İstanbul'da ünlü bilginlerden yazıların olduğu bölümler bulunmaktadır. (İnuğur, 2002: S.155)

İbrahim müteferrika, Basın evinde yayınlıyacağı eserleri de tıpkı Basınevini seçer gibi dikkatli seçmiştir. Orada da aynı iş bilirliği ve titiz çalışması ile uzak görüşlülüğünü kullanmıştır. Basınlarda içerikleri oluştururken de bilimselliği ön planda tutmuştur. Eserlerin hatasız ve yanlışsız Basını için dönemin önde gelen bilginlerini Basınevinde görevlendirmiştir ayrıca Avrupa'nın çeşitli illerinden harf kalıpları getirmiştir. Harf dökümlerini bizzat İstanbul'da gerçekleştirmiştir. Osmanlının ilk harfler 16-18 punto arasında işlenmiştir. Müteferrika din temelli değil, bilimsel yayınlara çalıştığı için dönemin softları halkı kışkırtmaya çalışmışlardır. Basılarak çoğaltılmasından korkulan eserleri bir itina ile kimesin tepkisini çekmemeye çalışarak itina ile basmıştır. Aksi halde falsolu denebilecek bir hareket ile tüm softların ayaklanması ve matbaanın kapanmasına sebep olabilirdi. Bu Basın matbaasında ilk eser siyah il-cevheri adında bir kitabın çevirisidir. Esasen bu eser Arapça bir lügattir. Arapçadan Türkçeye çeviri işlerinde faydalı bir eserdir. Nüsha sayısı olarak bin nüsha şeklinde iki senede basılabilmektedir. (İnuğur, 2002: S.158).

1.4. Osmanlı'da Gazete Basın ve Yayın Hareketleri

İlk gazeteler Fransız Büyükelçiliğince yayımlanmış olan gazetelerdir. Bunlardan ilki Bulletin des Nouvelles (İstanbul -1795- Vermainac)'dir. 15 günde bir 6-8 sayfadan ibaret olarak yayınlanmıştır. Yaklaşık bir yıl kadar yayında kaldıktan sonra Vermainac'ın Fransa'ya geri dönmesi üzerine yayını durmuş, bu gazetenin yerine Gazette Française de Constantinople (İstanbul-1796-98- Aubert Dubayet) yayına başlatılmıştır. Bu gazete de 4 sayfa olarak ayda bir kez yayınlanmıştır. Her iki gazete de ihtilal sonrası devrimci hareketi destekleyen gazeteler olmuş, daha çok Osmanlı Devleti'nde yerleşik Fransız vatandaşlarını Fransa'daki güncel vaziyete dair bilgilendirmek amaçlı çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nde yayınlanan sonraki gazeteler de Osmanlı Devleti'nde yerleşik Levantenler tarafından yayımlanmıştır (İnuğur, 2002: S.165)

1.4.1. Yabancı Dilde Yayınlanan İlk Gazeteler

Osmanlı Devleti'nde ilk gazeteler yabancılar tarafından 18. yüzyılın sonunda çıkarılmaya başlanmıştır. Özellikle Fransız ağırlıklı olan bu gazeteler İstanbul ve İzmir'de yayınlanmıştır. "Le Bulletin de Nouvelles" Eylül 1795'te, "La Gazette Française de Constantinople" Eylül 1796'da yayın hayatına başlamıştır. İstanbul'daki Fransız Elçiliği tarafından çıkarılan bu gazeteler Fransız devrimini ve fikirlerini Osmanlı'da yaşayan Fransızlara aktarmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla hedef kitleleri Fransızlar olan bu yayınları, Türk basın tarihinin bir parçası saymak mümkün değildir (akt. Akbulut, 2013: 34).

Le Bulletin de Nouvelles gazetesi ayda iki gün 6 ila 8 sayfa arasında yayınlanmış ve yalnızca Fransa ile Avrupa'dan haberler vermiştir. La Gazette Française de Constantinople gazetesi dört sayfa şeklinde aylık olarak yayınlanmıştır. Gazetenin yayınlanması iki yıl sürmüş ve gazetede yalnızca Fransa ve dış dünya ile ilgili haberler yer almıştır (Topuz, 2018:35-36).

Elçilik tarafından İstanbul'da yayınlanan gazetelerin ardından İzmir'de de Fransızca gazeteler ortaya çıkmıştır. İzmir'de 24 Mart 1821 yılında Alexandre Blacque (Blak Bey) tarafından Le Spectateur Oriental gazetesi çıkarılmıştır. Blacque, gazetesinde İngiltere, Fransa ve Rusya'ya karşı eleştiri yazıları yayınlamış ve devlet yönetimi ile azınlıkların sevgisini kazanmıştır. Dış haberlere geniş bir yer ayrılan gazete, Fransız Konsoloslğu tarafından 27 Mart 1824'te kapatılmış ancak yeni biçimiyle 1 Ekim 1824'te yeniden yayınlanmaya başlamıştır. Blacque o zaman Yunanistan'ın bağımsızlığı için Adalar'da geniş bir eyleme girişmiş olan ihtilalcilere karşı Osmanlı politikasını savunmuştur. Gazete çeşitli baskılarla karşılaşmış ve 1827'nin son günü kapatılmıştır (Topuz, 2018:37).

Sultan 2. Mahmut'un isteği ile İstanbul'da 1831 yılında Babıâli'nin görüşlerini yansıtmak amacıyla Le Moniteur Ottoman gazetesi çıkarılmıştır. 2. Mahmut bir yandan Takvim-i Vakayi gazetesinin hazırlıklarıyla uğraşırken, diğer yandan Alexandre Blacque'ı İstanbul'a getirterek gazetenin kurulması görevini vermiştir. Yarı resmi bir devlet organı sayılan gazetede daha sonra çıkarılan Takvim-i Vakayi'de yer alan birçok haber yer almıştır. Bu gazetelerin dışında Osmanlı topraklarında yabancılar tarafından 1824'te Symerneen (İzmirli) ve Journal de Smyrne (İzmir Gazetesi), 1828'de Courier de Smyrne (İzmir Postası), 1838'de Echo de

l'Orient (Doğunun Yankısı), 1841'de Impartial (Tarafsız), 1846'da Journal de Constantinople (İstanbul Gazetesi) gibi gazeteler de yayınlanmıştır (Topuz, 2018:38).

1.4.2. Türkçe Yayınlanan İlk Gazeteler

Osmanlı'da ilk Türkçe gazete Takvim-i Vakayi olarak bilinmektedir. Ancak bu gazeteden üç yıl önce 1828 yılında Mısır'da Kavalalı Mehmet Ali Paşa'nın girişimleriyle çıkarılan Vakayii Mısriyye gazetesi yarı Arapça yarı Türkçe olacak şekilde yayınlanmıştır. Tanzimat Döneminin ilk gazetesi ve Osmanlı Devleti'nin ilk resmî gazetesi olan Takvim-i Vakayi 2. Mahmut'un çabalarıyla 11 Kasım 1831'de yayın hayatına başlamıştır. Takvim-i Vakayi devlet eliyle, devlet matbaasında memurlar vasıtasıyla haftalık olarak yayınlanmıştır. Önsöz başlıklı özel sayıda gazetenin çıkış nedenlerini Topuz şu şekilde özetlemiştir; "Eskiden vak'anüvis denen resmi tarih yazarları, kendi çağlarının önemli olaylarını kaleme alsalar da bunlar ancak 20-30 yıl sonra bastırılıp dağıtılırdı. Halk gerçekleri zamanında öğrenemediği için de olaylar yanlış yorumlanır ve bunun devlete zararları olurdu. Gazete, bütün bunları önleyerek iç ve dış olayları zamanında duyurmak için çıkmaktadır (Topuz, 2018:16).

Haftalık olarak çıkartılan gazete bütün devlet örgütlerine, memurlara, subaylara ve elçiliklere gönderilmekteydi. Müteferrika matbaasının yetersiz olduğu düşünülerek Takvimhane-i Amire adı verilen bir Basınevi kurulmuş ve gazete burada basılmıştır. Gazetede yazılar umur-u dahiliye (iç haberler), mevad-dı askeriye (askeri işler), umur-u hariciye (dış haberler), fûnun (bilimler), tevcihat-ı ilmiye (dîn adamlarının atanması), ticaret ve es'ar (fiyatlar) bölümlerinde toplanmaktaydı. Gazete haberleri herkesin anlayabileceği bir dilde yazılmıştır. Takvim-i Vakayi Fransızca ve azınlık dillerinde de yayınlanmıştır. Arapça, Farsça, Ermenice, Rumca olarak yayınlanan gazete Fransızca olarak Le Moniteur Ottoman adıyla yayınlanmıştır. (Topuz, 1973:6).

1.4.3. Vilayet Gazeteleri

1.4.3.1.Vakay-i Mısriye

Türkçe İlk Gazete: Vekâyî-i Mısriye Mısır Valisi Mehmet Ali Paşa'nın isteği ve emriyle 4 Aralık 1828'de yayınlanmaya başlamıştır. 15 günde bir yayınlanıyor, 4 sayfa, küçük boy. Yayıncısı, İbrahim Paşa (Vali Mehmet Ali Paşa'nın oğlu)'dır. Gazete 600 nüsha basılıyordu, ancak gazeteye rağbet yoktu. Yeterli aboneye ulaşılamamıştı, bu sebeple devlet dairelerine çoğu ücretsiz olarak dağıtılıyordu. Ancak çıkışından beş ay kadar sonra, devlet dairelerine gönderilen bir genelgeyle, gazetenin memurlarca satın alınmasının zorunlu olduğu bildirilmiştir. Hatta gazetenin abonelik bedelinin, memurların maaşlarından peşinen kesilmesi öngörülmüştür. Vekâyî-i Mısriye, öncelikle Türkçe olarak kaleme alınıp sonra Arapça'ya çevrilen metinlerle, her sayfa biri Türkçe diğeri Arapça olarak iki sütundan oluştuğu halde hazırlanmıştır. Vekâyî-i Mısriye daha sonra bir dönem (4 Ocak 1847-17 Ekim 1851) bütünüyle Türkçe olarak neşredilmiş, sonunda ise gazete tamamen Arapça olarak neşredilmiştir. Mehmed Ali Paşa zamanında gazetenin esasını daima Türkçe bölümü oluşturmuş, Arapçalar bundan tercüme edilmiştir. Türkçe metinler Arapça'ya yer yer kısaltılarak tercüme edilmiştir (Nalcıoğlu, 2019,61).

1.4.3.2.Vekayi-i Giridiye

1821'de Mora'da başlayan Rum isyanını bastırmaktaki katkıları (1827) dolayısıyla Girit Valiliğinin de Mehmed Ali Paşa'ya verilmesi üzerine, Paşa tarafından Girit'te girişilen ıslahatın bir parçası olmak üzere çıkarılmıştır. Yayımlarına Ocak 1831'de başlanmıştır. Gazete aynı nüshada, Türkçe-Rumca olarak iki dilde yayımlanmıştır. Hanya'da Türkçe-Rumca olarak yayınlanmış olan Vakâyî-i Giridiye (Rumca adı: Kritiki Efimeri) 1841'e kadar varlığını devam ettirmiştir. Vakâyî-i Giridiye'nin yayın amacı, Vakâyî-i Mısriye'de olduğu gibi yönetimin yeni icraatları, reform faaliyetleri, yeni kurulan sanayi müesseseleri, eğitim müesseseleri, kurulan Divanlar ve bunların karar ve faaliyetlerine ilişkin bilgileri halka bildirmek olmuştur (Nalcıoğlu, 2019,62).

1.4.3.3.Takvim – i Vekayi

Yayımına Ocak 1831’de başlanmıştır. Gazete aynı nüshada, Türkçe-Rumca olarak iki dilde yayımlanmıştır. Hanya’da Türkçe-Rumca olarak yayınlanmış olan Vakâyî-i Giridiye (Rumca adı: Kritiki Efimeri) 1841’e kadar varlığını devam ettirmiştir. Vakâyî-i Giridiye’nin yayın amacı, Vakâyî-i Mısriye’de olduğu gibi yönetimin yeni icraatları, reform faaliyetleri, yeni kurulan sanayi müesseseleri, eğitim müesseseleri, kurulan Divanlar ve bunların karar ve faaliyetlerine ilişkin bilgileri halka bildirmek olmuştur. Aynı gazetenin Fransızca, Farsça, Arapça, Ermenice, Rumca nüshalarının da neşrini emretmiştir (Asna, 2002,55).

1.4.3.4.Ceride-i Havadis

William Churchill isimli İstanbul’da yaşayan bir İngiliz tüccar tarafından 1 Ağustos 1840 tarihinde çıkarılmıştır. Tarihinde çıkarılmıştır. Ceride-i Havadis, özel sermaye ile kurulan ilk Türkçe gazete olma özelliğini taşır. Müşterilerinin ekserisi toplumun üst tabakasından kimselerle devlet ve vilayet memurlarından olan Ceride-i Havadis, ancak birkaç yüz satar durumda olup, üç yılın sonunda abone sayısı 150’ye kadar düşünce kapanma tehlikesiyle yüz yüze kalmıştır. Churchill’in durumu saraya bildirip destek talebi sonrası kendisine aylık 2 bin 500 kuruş ödenek bağlanmıştır. Bu tarihten itibaren gazete, devletin sözcüsü durumuna gelmiş, yarı resmî bir hüviyete bürünmüştür (Koloğlu, 1986,33).

1.4.4. Tanzimat Dönemi Basın (1831-1876)

Gazetelerin devlet tekelinden çıkarak özgürleşme ve fikir yayıncılığına geçme girişimleri basına bazı düzenlemelerin getirilmesine sebep olmuştur. Keyfi kitap ve gazete çıkarılmasını engellemek ve matbaalara düzen getirmek amacıyla 1857’de Matbuat Nizamnamesi hazırlanmıştır. Nizamname matbaa ile ilgilidir ve amacı matbaa kurmanın ve eser basmanın bir izne bağlanmasını sağlamaktır.

1858 yılında çıkarılan Ceza Kanunu’nun bazı maddeleri de matbaa ve basınla ilgilidir. 137. madde ruhsatsız olarak açılan matbaaların kapatılacağını ve para cezası uygulanacağını hükmetmektedir. 138. maddede Saltanat-ı Seniyye, Erbabı Hükümet ve Tebaa-ı Saltanatı Seniyeden olan bir millet aleyhinde gazete veya kitap, zararlı

belgeler çıkarmaya yeltenen kimselerin bastırdıkları şeylere el konulacağını, suçun derecesine göre matbaanın kısmen veya tamamen kapatılacağını ve para cezası uygulanacağını bildirmektedir. 139. madde adaba aykırı olarak resim basan, bastıran kimselerin para ve hapis cezasına çarptırılacağı, 213. maddede ise afiş ve yayın yoluyla başkasına asılsız suç yüklemenin yasaklandığı bildirilmiştir (Ceylan, 2006: 149).

Tanzimat Döneminde Âli Paşa'nın uygulamalarına muhalif olan bir grup, gazeteler aracılığıyla kamuoyu oluşturmaya başlamıştır. Gazetelerin sayısının artması bu grubun sesini duyurmasını sağlamış ve 1867'de Âli Paşa tarafından Âli Kararname adıyla basına yeni düzenlemeler getirilmiştir. Matbuat Nizamnamesi geçici olarak yürürlükten kaldırılarak, hükümete matbuat hakkında idari kararlar alma yetkisi verilir (Tezcan, 2005: 168).

Kararnamede; İstanbul'da yayınlanmakta olan gazetelerin tuttıkları yol, devlete dil uzatmaları, karışıklık çıkarabilecek düşüncelerin yazılması, halkın durumu ve memleketin ilerlemesi çabalanırken bunların yapılması nedeniyle asayiş ve düzenin korunması için geçici olarak bu kararnamenin çıkarıldığı ve bu koşullar ortadan kalkınca yürürlükten kaldırılacağı bildirilmiştir. Âli Kararname geçici olarak çıkarılrsa da 1909 yılına kadar yürürlükte kalmıştır (Topuz, 2018:46).

Âli Kararnamenin basını susturmak için yetersiz olduğunu düşünen hükümet

11 Mayıs 1876'de yeni bir kararname ile basına ilk sansürü uygulamıştır. Bu kararnamede kısaca; "Osmanlı basınında çıkan yazılara hükümet gerekli dikkati göstermiş ve çoğu zaman gazeteleri süreli veya süresiz olarak kapatmışsa da basın inzibat altına alınamamıştır. Bunun için gazetelerin baskıdan önce denetimine karar verilmiştir." denmektedir (Topuz, 1973:48).

Ancak bu kararname kısa süre yürürlükte kalmıştır. Kararnamenin ilânında önemli rol oynayan Mahmut Nedim Paşa'nın, görevden alınıp yerine Mütercim Rüştü Paşa'nın sadrazam yapılmasıyla yürürlükten kaldırılmıştır (Ünal Özkorkut, 2002: 74).

1.4.4.1.Takvim-i Vakayi

İkinci Mahmut'un emri üzerine 1 Kasım 1831 yılında yayın hayatına İstanbul'da başlamıştır. Gazetenin tamamı Türkçe basılmıştır. İkinci Mahmut Rum isyanı olaylarında gelişen birtakım olayları görüp Türkçe bir gazetenin zaruri yet

haline geldiğini kesin kanaat getirdikten sonra bu gazetenin çıkarılmasını emir. Buyurmuşlardır. Bu gazetenin aynısı hem Farsça hem Arapça hem Fransızca hem Ermenice hem de uzunca olacak şekilde basılmıştır bu süre içerisinde kapitülasyonlardan kaynaklı olan gazetenin doğrudan yayın buna engel olamayan kişiler Fransız Büyükelçiliği'ne Gerçekleştirdikleri birtakım başvurular ile sonuç elde etmişlerdir. Gazetenin yayını 17 Mart 1824'te askıya alınmıştır. İlerleyen süreç içerisinde yönetimde meydana gelen değişikliklerden sonra yeniden eski adıyla yani hayatına başlamıştır ve Yunan aleyhtarı bir tavırla basma geçmiştir. Bu gazetenin bu şekilde basma geçmesinde aynı zamanda bir tüccar ve avukat olan Fransız Vatandaşında gayretleri söz konusu olmuştur. Kendisi Osmanlı devletinin çıkarlarını savunmuştur vefat edene kadar düzenli olarak bu şekilde savunmaya devam etmiştir. Fakat hastalanmasından sonra çalışmaları aksamaya başlamıştı (Akyüz, 1981:30).

1.4.4.2.Ceride-i Havadis

Ceride-i havadis gazetesi bir İngiliz tüccar tarafından 1840 yılında Ağustos'un 1'inde çıkarılmaya başlanmıştır. Basını İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Ceride-i havadis gazetesi özel bir sermaye ile oluşturulan ilk Türkçe gazetedir. Hitap ettiği kişiler ise toplumun üst tabakasında ki kimseler, vilayet ve devlet memurlarından oluşan bir müşteri ekseriyetini oluşturmaktadır. Bu yüzden birkaç 100 satar durumda olup çok rağbet oluşturamadığı için üç senenin sonuna gelindiğinde gazetenin abone sayısı 150 kişi sınırına düşünce kapanma ihtimali ile 100 yüze gelmiştir. İngiliz Bir tüccar Churchill bir saray yönetimine bildirerek yönetimden kendisine destek talep etmiştir buna karşılık olarak saraydan Churchill için aylık olarak 2500 kuruş ödenek sağlanmıştır. Bu desteğinin gazeteye bağlanması ile gazete artık devletin sözcüsü haline gelmiştir. Bir suret ile yarı resmi bir gazeteci kimliği kazanmıştır. Gazetenin ömrü 21 yıl boyunca her hafta bir kez yayınlanan ana gazetenin yanında verilen bir yap eklerin yarısı haber içerirken geriye kalan yarısında ise ilanlarla dolu olarak hazırlanmıştır. Daha sonra bu günlük 2 sayfa daha eklenerek ruzname iyi Ceride-i havadis adı verilmiştir. Nüzhet Efendi Sait Siret Bey Süreyya Bey ve son dönemlerinde Ahmet Rasim'in de aralarında olduğu tüm bozulan çıkan gazete Churchill in 1864 yılındaki vefatı sonrası el değiştirerek devam etmiştir. Bu haberlerin Avrupa'da çıkan gazetelerden çeviriler yapılarak aktarıldığı, İç haberlere diğer

gazetelerde olduğuna göre daha az yer ayrıldığıının farkına varılması ile bu açın kapatılmasına çalışılmıştır. Bu gazetenin sağlamış olduğu en büyük yenilik ise ekonomi alanıyla alakalı olduğunu ifade etmek pek doğru olacaktır. İfade etmek gerekirse Ceride-i havadis gazetesi Türk basınının ticari ilan yayınlarını başlatan gazete olarak tarihte yerini almıştır (Ebüzziya, 1993:42)

1.4.4.3.Tercüman-ı Ahval

Hem takvimi Vekayi gazetesi hem de Ceride-i havadis gazetesi bugüne kadar yapılan gazeteler içerisinde hükümeti eleştirme ve denetleme düşüncesine hiç yanaşmamıştır. Yönetim şekli olarak monarşinin dışında bir tarzım benimsenmemesi gerektiği ekseninde yazılar yazılmıştır. Fakat bu durum, tercümanı ahval gazetesinin yayın hayatına girmesiyle birlikte değişmiştir. Devletin hiçbir ekonomik ve finansal desteğini almadan tamamıyla şahıs sermayesine dayalı kurulan ve kurulduğu andan itibaren kamu görevi yapmayı toplum yararına çalışmayı ve eleştirel bir üslup ile gazetecilik faaliyetlerini yürütmeyi akıllarına koymuş olan ileri görüşlü iki Aydın'ın bir araya gelmesiyle ortaya çıkmış bir gazetedir. Aydınlardan birisi Agâh Efendi bir diğeri ise Şinasi efendidir. Bu iki Aydın bastıkları gazetede siyasi makaleleri de gazetede yazarak fikir gazeteciliğinin ortaya çıkmasını sağlayan iki Türk gazeteci olarak tarihi geçmişlerdir. Gazete ilk sayısını 1860 yılı 21 ekiminde çıkarmış olup yazarları olan ve halkın içinden gelen agah efendi ve Şinasi Efendi tercümanı ahval de halkın başka bir söylem ile kamunun aydınlatılması ve bilgi sahibi edilmesine yönelik yayın yapmayı amaçlamışlardır. Devlet memurluğu vazifelerine de sahip olan agah Efendi ve Şinasi Efendi hem meslekleri itibari ile hem de eğitimlerinden dolayı bir süre Paris'te bulunmuşlardır ve burada bulundukları zaman zarfı içerisinde orada faaliyet yürüten Fransız gazetelerini incelemişlerdir buradaki gazetelerin hükümetin yanlış buldukları politikalarını tespit ettiklerinde eleştirmekten geri durmadıklarını ve Bunu halkın faydası için yaptıklarını fark etmiştir. Bu yüzden de kendileri de aynı bakış açısı içerisinde gazetelerini yayınlamanın peşinde olmuşlardır. Tabi bu kişiler aydın olmanın yanında ileri görüşlü de oldukları için daha önce memlekette böyle bir eleştirel gazetecilik faaliyeti yapıp sarayın ve. Yöneticilerin tepkilerinin olumsuz yönde olacağını bildikleri için yaptıkları eleştirinin dozunu çok çaba sarf etmişlerdir. Her ne kadar sınırlı olsa da yanlış gördükleri hükümeti eleştirmekten hiç

çekinmemişlerdir. Tercüman ahval gazetesi yayın hayatına başladığı ilk günden itibaren okurları tarafından yani halkın büyük bir ilgisini kazanmıştır. Gazetenin diğer gazetelerden daha fazla ilgi görmesinin arkasında içerik açısından geniş olan kitlenin istedikleri haberleri ulaşabilmelerini sağladıkları için yani halkın özlemini cevap. Verdikleri için halka sürekli sık sık işledikleri için ve yanlış gördükleri politikalara yönelik eleştiri yaptıkları için halk tarafından büyük bir ilgiyle karşılanmıştır. Bu devlet yönetimine eleştirel yaklaşım ile yayın hayatına devam eden gazete yedi ya kalmıştır. Devletin yaptığı çalışmalara getirdikleri eleştirilerden dolayı gazete yazarının yetkisini aşarak davranış sergilediği sebebiyle iki hafta süreyle. Gazete yayını durdurulmuştur. Bu da Türkiye’de fikir gazeteciliğinde yayın hayatına başladıktan birkaç ay sonra hükümetin ilk uyarısını almış olmasıdır. Tercüman ahval gazetesi Mustafa refik Bey’in çabaları ile çıkmaya devam etmiştir. Mustafa refik Bey’in vefatı ile 1000 Seki 165 yılında ölümünün ardından Namık Kemal ve Hasan sup inin destekleriyle biraz daha hayatını sürdüren gazete 8 Mart 1866’da 790. sayısından sonra kapanmak zorunda kalmıştır (Yerlikaya, 1995:21).

1.4.4.4.Tasvir-i Efkâr

Tercüman ahval de yazar kişilerden biri olan Şinasi tercümanı ahval gazetesinin 24. sayısından sonra ayrılma kararı alarak 27 Haziran 1862’de tek başına gazete çıkarmaya başlamıştır ve 27 Haziran ‘da Tasvir-İ Efkârın ilk Basını gerçekleşmiştir. Bu gazete kamuoyunun aktif bir şekilde gerekli olduğunu ve bunun devletin iyiliği için olduğunu görmüştür ve bu gazeteyi bu bakış açısı ile haftada iki defa yayınlamıştır. Daha ilk yayınında ülke hazinesinin kötü durumundan dolayı buna dikkat çeken bir haber yapmıştır. Gazete üç ana konu üzerinde yoğunlaşmış iç haberler dış haberler ve ilan at başlıklar altında faaliyet göstermiştir. Taşradaki görev yapan memurların yaptığı yolsuzluklardan ve görevi kötüye kullanmalarına kadar gazetede bu tür haberlere yer vermiştir. Hatta bu tarzdaki haberlerin yazılması ile olayla ilgisi

olan kişilerin görev yaptığı yerlere Devlet birimler göndererek olayın araştırılmasını sağlanmıştır yapılan bu şekilde denetlemeleri de gazetede anlatarak okurlarıyla gazetesinin etkisi ve başarısını da paylaşmıştır. Oldukça sade bir Türkçe ile hazırlanmış olan bu gazete oldukça yoğun ilgi görmüştür. Türkçenin yabancı kelimelerden temizlenmesi yanlısı olan gazete halkın kendi içinde kullandığı dilin

gerçek Türkçe olduğunu, devletin kurumlarında ise yazışma dili olarak kullanılan dilin Türkçeden çok uzak olduğunu ve bu yüzden ülkede gerçekleşecek olan Tanzimat'ın memleketin her yerinde tam anlamıyla anlaşılmadığı için doğru etki vermeyeceğini ifade etmiştir. Halkın gazeteyle olan okuma alışkanlığının artmasında büyük faydalar sağlamıştır. Gazetenin ömrü 1871 yılının 27 Haziran'a kadar devam etmiş 830. sayıya geldiğinde artık bu tarihten sonra kapanmıştır (Hayta, 2002:63).

1.4.4.5.Muhbir Gazetesi

İstanbul'da Philip Şahin yum tarafından 1867 yılının ocak ayında hayata geçmiş bir diğer fikir gazetesidir. Muhbir gazetesinin başyazarlık görevini ise Ali Suavi Efendi üstlenmiştir. Kendinden önceki hükümeti eleştiren gazetelerin dilinden çok daha ağır bir şekilde hükümeti yönelik sert bir üslupla eleştiriler yapmıştır. Tanzimat dönemine ait fikir yazılarının en ileri seviyede yayınlandığı gazete olmuştur. Yönetim anlayışı olarak demokrasiyi Öven ve inkılap fikirlerini destekleyen türde yazılarla dikkat çekmiştir. Eğitimli, düşünen, yargılayan bir halkın her anlamda kalkınmayı da yanında getireceğini vurgulayan Ali Suavi halkın iyi eğitim almasından ve hukuk bilen bir toplumun bulmasından yana böyle bir topluluğun hiçbir zaman Yıkılmayacağına inanmıştır. Ali Suavi gazetede kullandığı dil bakımından türkçeyi son derece sade ve bir o kadar da özenli kullanmıştır. Kendinden önceki iki gazeteyle kıyasla çok sade bir Türkçe kullandığı görülmektedir. Bu gazetenin bakış açısına göre devletin uyguladığı eğitim sistemi son derece yetersiz fakat bunun da kasten yapıldığına vurgu yapmaktadırlar. Çünkü halkın bilgisiz ve cahil bırakılmasını istediklerini düşünmektedir. Eğitimsiz ve cahil bırakılmış halk yöneticilerin verdikleri kararlarda toplum için neyin iyi ve doğru olduğunu fark edemeyecekler ve bu şekilde sessiz kalacaklardır. Ve bu şekilde Fransa'da gerçekleştiği gibi yurdumuzda da bir toplu eylem gerçekleşmeyecektir, yani demokrasi yerine saltanat kaldığı yerden devam edecektir. Bu eleştirel ve sert tavrından dolayı gazetenin ömrü 9 Mart 1867 yılının 32. sayısına kadar sürmüş ve burada bir aylık tatil edilmiştir. Bu kararın verildiği gece ise Ali Suavi Efendi tutuklanmıştır. Gazete bir şekilde yayın hayatına 25 Nisan 1867'de tekrar dönse de 54. sayısından sonra hükümet tarafından tekrar kapatılmıştır (Hayta, 2002:17).

1.4.4.6.Basiret Gazetesi

Basiret gazete 2 Ocak 1869 bir fikir gazetesi olarak yayın hayatına başlamıştır. Gazeteyi çıkaran kişi Ali Bey birdir. Ali Bey daha sonra Basiretçi adıyla anılacaktır. İlk defa bir gazete başlığının altına millet gazetesi ifadesini yazmıştır. Ali Bey, yüksek tahsil sahibi değildir. Enderun'da yetişmiştir. Fakat oldukça Zeki birisidir. 1866 yılında gündelik bir gazete imtiyazın a sahip olabilmek için hariciye nezareti ne başvuru yapmıştır. Lakin o sıralar Girit'te karışıklık olmasından dolayı talebi olumsuz karşılık bulmuştur. 2 Sene bekledikten sonra Ali Bey müracaatını tekrar yenileyince bu sefer kendisine olumlu bir karşılık verilmiştir. Aynı zamanda kendisine 300 liralık bir yardımda gerçekleştirilmiştir. Başlangıçta küçük boy olan gazete 4 sayfadan ibaret iken Cuma ve pazar günleri hariç her gün yayınlanmıştır. 1870 yılında Fransa ve Almanya Savaşı çıktığı zaman Basiret gazetesi işlediği yazılarda Almanlardan yana bir tutum sergileyerek Savaşın tüm şiddetiyle sürdüğü o günlerde, savaşla ilgili olan bilgileri zamanında halka yazmıştır. Bu çalışmasından dolayı gazetenin sürümü artarak gazeteye olan talep de artmıştır. Gazetenin boyutu biraz daha büyütülerek ve dört sütun üzerine yayınlanarak artık Türk paraya satılmaya başlanmıştır. (Basiret Gazetesi, 1976).

Ali Bey Avrupa'ya giderek 29 gün Berlin'de kalmış Bismarck'la görüşmüştür. Bu görüşme neticesinde gazetenin savaş zamanında sergilemiş olduğu tutumda ötürü gazeteye Mark yardım yapılmıştır. Bir tane de Basın makinesi hibe edilmiştir. Yaşanılan olay göz önünde bulundurularak, Basın tarihi boyunca, bir savaş sırasında sergilediği tavırdan dolayı, yabancı bir hükümetten Makina ve maddi destek alan ilk gazete sayılmaktadır. Basiret gazetesi 1869 yılından 1878 yılına kadar geçen süre içerisinde 2376 sayı basabilmiştir. Ali Bey meşrutiyet ten sonra 1908 senesinde İstanbul'a dönüp gazete tekrar çıkarmaya başlasa da gazetenin buradaki ömrü pek kısa olmuştur. Birkaç sayı çıkara bildikten sonra kapanmak mecburiyeti ile karşı karşıya kalmıştır (Yerlikaya, 1994:1-27).

1.4.5. Tanzimat Dönemi Yurt Dışında Basın

Mustafa reşit Paşa'nın 1839 yılında Tanzimat fermanını, batıya yönelişin, batılılaşma çalışmalarının, ilk adımları olarak adlandırmak doğru olacaktır. Bu ilk adımlardan sonra, Avrupa ile yürütülen ilişkiler daha sıkı bir hal almıştır. Memlekette

batılı görüş ve düşüncelerin filizlenmeye başladı zamanlardır. Tanzimat, yöneticilerin, hükümdarın topluma yani halka tanıdığı haklar açısından bir yenilik olduğu kadar, aynı zamanda batılılaşma düşüncelerinin yayılması, batı uygarlıklarının, batıda gerçekleşen ilim ve teknik çalışmaların, kısacası batılı olan her düşüncenin memleketteki alanların hepsini uygulanmaya çalışılmasını da içermektedir. Tabi bu batılılaşma ile ilgili olan hareketlilik gazete adedinin de artmış olduğu dönemlerde sadece bilgi vermek amaçlı değil hükümet politikalarına karşı yapılan siyasi eleştirileri de içermeye başlamıştır işte bu değişen kapsam içerisinde işlenen haberlerin saray ve eşrafi tarafından rahatsızlık hissi duyulması ile özellikle de Fuat ve Ali paşalar yönetiminde bu durumlara karşı oluşan huzursuzluklar artmıştır. Bundan önceki bölümlerde de değindiğimiz gibi yöneticilerin rahatsız olduğu durumlarda gazeteleri sansür altına alma, susturma, basın özgürlüğünü kısıtlama ve hatta yok edecek şekilde basın evlerini kapatmaya yönelik tedbirler gerçekleştirilmiştir. Böyle bir ortamda birkaç Aydın'ın kurmuş olduğu bu dernek ile memleketi mutlak iradesini, meşrutiyete çevirmek, özgürlük ve eşitlik kavramlarını kabul ettirmek, padişaha da bir millet Meclisi açtırmayı istemektedirler. Ancak bu şekilde bir programın gerçekleşmesi ile ülkenin kurtulabileceğine inanmaktadırlar. Bu derneğin kurucularından aralarında Namık Kemal, Ziya Paşa, Ali Suavi, Ağâh Efendi, Mehmet ve Nuri Bey gibi gazeteci ve yazarların da bulunduğu aydın bir gruptan oluşmaktadır. Bu koşulların meydana gelmesi ile dönemin sadrazamı olan Ali Paşa tarafından 1867 yılının 27 Mart'ında bir kararname çıkarılmıştır. Bu kararnamenin içeriği fikir hayatındaki dizginlemeye, basınla ve özgürlüğüne kısıtlama ve idari tasarruf uygulamalarını içermektedir. Bu kararname ya da kararname-i Ali denmektedir. Tabi yeni Osmanlılar dediğimiz bir grup aydın bu hareket karşısında içerisinde oldukları çalışma ve girişimleri gizli bir şekilde yürütebilmek adına gene gizli bir şekilde yurtdışına çıkarak örgütlenmişlerdir. Bu bu irticadaki amaç Ali Paşa'yı yerinden edip Abdülaziz'e meşrutiyeti ilan ettirmektir. Yurtdışına kaçan ve dışarıda örgütlenen bu aydınların orada Jön Türkler adıyla tanınan devrimci Türkler oldu ve orada iki döneme ayrılan çalışma yürüttükleri bilinmektedir. Birinci dönem Abdül azizin hükümdarlık yıllarını kapsayan 1867 ve 1876 yıllarını kapsar iken ikinci dönem ise 1878 ve 1908 yıllarını kapsayan döneme denk gelmektedir (İnuğur, 2002:214-216)

1.4.5.1.Muhbir Gazetesi

Bu gazete 1867 yılının 31 ağustosunda İngiltere'nin Londra şehrinde yeni Osmanlılar adına aydın Ali Suavi tarafından çıkarılan bir gazetedir. Bu gazetenin ömrü 3 Kasım 1868'e kadar devam etmiştir. Şurası kesindir ki, bir Türk gazetesi olarak yurtdışında ilk defa muhabirin Londra'da yayınlanması, Türk gazetesinin fikir tarihi için büyük bir dönüm noktasını oluşturmaktadır (İnuğur, 2002:219).

1.4.5.2.Ulum Gazetesi

1868'de kapatılan muhbir gazetesinin ardından 1869 senesinde gene İngiltere'nin Londra eyaletinden ayrılan Ali Suavi bu sefer Paris'e gitmiş ve burada ulum adlı bu gazeteyi çıkarmaya başlamıştır. Bu gazetenin yazı ekseni ise Türkçülük akımını içermekte ve kültürel ve tarihi konuları içermektedir. Türk dilinin sadeleştirilmesi ve Fars ve Arap dillerinden arındırılması için Israrcı bir tutum ile yazılarına devam etmiştir. Türk dilini ifade ederken kullanılan terminoloji kavram olan lisan ı Osmani kavramı yerine daha uygun olduğunu düşündüğü lisanı Türki teriminin kullanılması gerektiğinin savunuculuğunu yapmıştır. Bu ulum gazetesi de ömrü çok uzun olmamak ile birlikte 15 sayı çıkara bildikten sonra ömrünü doldurmuştur. (Karal, Ankara: 1956).

1.4.5.3.Hürriyet Gazetesi

Hürriyet gazetesi de gene Londra'da 1868 yılının 29 haziranında agah efendi ziya bey ve Namık Kemal tarafından yayınlanmışlardır. Gene bu aydınlarımız Ali Suavi'nin aldığı tüm uyarılara rağmen yeni Osmanlılar cemiyeti mührünü o dönem çıkardıkları muhbir Gazetesi'nden kaldırmadıkları da gösterdikleri bencil ve hırçın tutumu burada da sergilemişlerdir. Bu Gazete haftada bir defa yayınlanmaktadır. Hürriyet gazetesinin özelliği belirli bir amacı taşıyan ve yurtdışına çıkarılan ilk düşünce gazetesi olmasıdır. Bu haftalık olarak çıkarılan gazetenin bütün masraflarını o zaman Mustafa Fazıl Paşa karşılamaktadır. Dört sayfa olarak planlanan ve 19 santime 30 santim ölçülerinde yayınlanan gazetenin bazı sayıları dört sayfa değil sekiz sayfa olarak çıkmıştır. Hürriyet gazetesinin Londra'da devam eden yayın hayatı 89. sayısı ile 28 Şubat 1870 yılına kadar devam etmiş kısa bir ara verdikten sonra 89. sayısı ile 3 Nisan 1870 yılında Cenevre'de yayınlanmış 22 Haziran 1870 yılında ise 100. sayı hürriyet gazetesinin son sayısı olmuştur ilk sayısında gazetenin yayınlanma işi ve sorumluluğunu beşinci nüshaya kadar Reşat imzasıyla çıkarırlarken beşinci sayıdan

sonra yani 3 Ağustos 1868 yılından itibaren bu sorumluluk ve görevi Namık kemal üzerine almış ve hürriyet gazetesinin başına geçirmiştir.(Mardin, Londra: 1974 S.92).

1.4.5.4.İnkılap Gazetesi

Buraya kadar anlatılan muhbir gazetesi, ulum gazetesi, hürriyet gazetesi gibi bu üç gazetenin dışında yeni Osmanlılar cemiyeti ismi ne yukarıda bu sayılan gazetelerin dışında 1 Mayıs 1870 yılında Cenevre’de inkılap gazetesi çıkarılmıştır. Bu gazete kendinden önceki gazeteler gibi sadece Ali paşayla hükümete değil direk saray ahalisi ne padişahlık müessesesine hücum ediyordu. Hüseyin Vasfi Paşa ve Mehmet Bey beraber taş basma olarak bu gazeteyi çıkarmaktadırlar. Bu gazetede halkın devrime davet ediyorlardı. Ülke ekonomisinin mali durumunun çok kötüye gitmesi eleştiriliyordu. İsrâfçılık ile suçlanıyordu. (Petrosyan, Ankara: 1974, s.77)

Gazetenin bu devrimi teşvik eden yazıları Osmanlı basın tarihinde yayın faaliyetleri yolu ile devrim yapmanın ilk girişimi olarak adlandırılabilir. (Kutnay, İstanbul: 1944, S.519)

1871 yılının 24 ağustosunda Ali Paşa’nın ölümü ve yerine Mahmut Nedim Paşa’nın sadrazam oluşu ile memlekete sadece Namık Kemal dönmüş diğerleri henüz yurtiçine dönmemiştir. Yeni sadrazam şerefine bir genel af ilan edilmesi ile yurtdışında olan aydınlardan ziya bey, Reşat ve Nuri Bey, Mehmet Bey birbirlerinin ardından farklı tarihlerde Türkiye dönmüşlerdir. Bu şekilde yurtdışındaki devrimci içerikli yayın dönemi son bulmuştur (İnuğur, 2002:227).

1.4.6. Bu Dönemde Yayınlanan Diğer Gazeteler

1866 ve 1876 döneminde İstanbul’da yayınlanan gazetelerin sayıları ve matbaa Basınevleri Günden güne artmaktadır. Bu tür gazeteler buraya kadar anlattığımız gazeteler gibi çok büyük ölçekte ve etkisi ve ömrü uzun olarak olan gazeteler olmadığı gibi, bir kısmında sık sık kapandı, bir kısmının da sık sık isim değiştirildiği bilinmektedir.

1.4.7. Tanzimat Dönemi Basın Mevzuatı ve Matbaalar Nizamnamesi

Tanzimat Döneminde hem yurtiçinde hem de yurtdışında çeşit çeşit sorun ve sıkıntılarla yüz yüze olan yönetimin kamu nezdindeki imajı sarsılmaktadır. Padişah halkın nazarında o “kutlu insan” imajını kaybetme tehlikesiyle yüz yüze kalmıştır.

Gazetelerde, yer alan ve bölüm ağır içeriğe sahip olan eleştirilerde bunu daha da pekiştirmiştir. Bu eleştirel dilde yayın faaliyeti sürdüren gazeteler de halk tarafından okurları oldukça fazladır. 1861 senesinde Tercüman-ı Ahval gazetesinin başına gelen tarihte ilk gazete kapatma vakası olarak başlayan ve ondan sonra da sürekli Basın üzerindeki bu tür baskı ve yaptırımlar bu dönemde artarak devam etmiştir. Fikir gazeteciliğinin, Osmanlı Devleti'nde sakıncalı gazeteciliğin başladığı 1860 senesinde, Basın faaliyeti yürüten gazeteler ile ilgili denetimi sağlamak adına yürürlükte olan yasa 1857 tarihli matbaalar nizamnamesidir. Bunun ile birlikte matbaa faaliyet yürütmek için matbaa açmak isteyenlere hükümete başvurup önce izin alınması zorunluluğu getirilmiştir (İnuğur, 2002:200).

1.5. Birinci Meşrutiyetten İkinci Meşrutiyete Basın (1876-1908)

1876 ve 1908 yıllarını kapsayan bu dönemin özelliği, Basın faaliyetlerinin toplum tarafında ve yöneticilerin etrafında etkisinin artmasıdır. bu dönemde yaşanan babasının üstüne yapılan sansür ve baskılara rağmen Abdülaziz'in padişahlığı döneminde aydınların Sürgüne zorunlu bırakılmış olmasına rağmen, basın ve gazetecilik faaliyetleri işledikleri konu olarak hala halkın gündelik yaşantısı ile pek yakından ilgilenmeye devam etmektedir. Yeni Osmanlıların Batı ile yakın ilişkiler kurması münasebetiyle Devletin bekası için Hristiyan halkın ve Müslüman halkın tamamen bir eşitlik içerisinde ve ülkenin yönetimi ve devletin işleyişine eşit müdahale etmesi gerektiğine inanmışlardır. Bu inanç Üzerine de ülkede bir Meşrutiyet idaresinin olması gerektiğini şiddetle savunmuşlardır (İnuğur, 2002:254).

1.5.1. II. Abdülhamit Dönemi Basın Yayın Hareketleri

31 Ağustos 1876 yılında Abdülaziz'den boşalan tahta geçen 2. Abdülhamid hükümdar olmuştur. Hürriyet kahramanı olarak adlandırılan Mithat Paşa'nın destekleri ve özverili çalışmaları ile memlekette Büyük reform tasarılarının çalışmasını yapmaya başlamışlardır. 7 Şubat 1831'de ilk Osmanlı Anayasası olma niteliği taşıyan Kanuni Esasi hazırlanmıştır. 23 Aralık 1876 yılında 101 parça top atılarak bu yeni anayasa millete duyurulmuştur. Bu anayasa kişiler arasında halk eşitliğini, kişileri kazançlarına göre vergi vermesini, kişi hak ve özgürlüklerini, bireyin dokunulmazlığını, dilekçe hakkını, Ziya kaplarına ve hakkedişleri ne göre oğluma haklarını tanımıştır. Her ne kadar ilk anayasa olsa da tek taraflıdır. Söz 'ün sonu gene devlet başkanınındır. Bu anayasanın basın ve gazetecilik faaliyetlerini ilgilendiren yeri ise 12. maddesi olmuştur. Bu 12. maddeye göre basın kanun dairesinde serbesttir. Hâlbuki 1864 tarihli

basın tüzüğü hala yürürlüktedir. 1857 tarihli Basın tüzüğü ve 1867 tarihli Ali kararname vardır. Her ne kadar basın faaliyetlerinin Özgür olduğu ifade edilse de bu dönemde de yine kısıtlamalar mevcuttur (İnuğur, 2002:255).

1.5.2. Basın Sansürü ve Gazetelerin Kapatılması

II. Abdülhamid o dönemler basın faaliyetlerinde sansürü uygulayabilmek adına başlangıçta herhangi bir kanun veya tüzük maddesine gerek duymamıştır. Eskiden beri gelen, var olan, mevcut tüzük hükümlerine göre karar verme yolunu seçmiştir. 2. Abdülhamit kendi döneminde ilk sansürü 1877 tarihli sıkıyönetim kararnamesinin uygulamasıyla gerçekleştirmiştir. Dayanak noktası olarak da Kanuni esasiyi kendisine Kalkan etmiştir. 1881 yılına kadar sadece siyasi çalışmalar yürüten gazetelere sansür uygulanırken 1881 yılından sonra ise basın faaliyetlerine uygulanan Samsun'un şiddeti daha da arttırılmıştır. Faaliyeti sürdürülen bütün gazete ve dergiler sansür kapsamına alınmıştır. Daha sonraki yıllarda ise 1888 ve 1895 tarihli matbaalar nizamnameleri aracılığı ile sağlanan görüşte sadece kitaplar ve basılı evrakı kapsayan bu şiddet tüm basın faaliyetlerini kapsamaya başlamıştır. Bu olayların dışında padişah tarafından 1898, 1900 ve 1901 yıllarında çıkarılan hükümler ile Bütün devlet güçlerince, küçük Üniversitesi verinin tamamına bir Tedhiş Eylem iyi gerçekleştirilmiş olduğu kanıtlamaktadır. Aydın ve yazarların cezalandırılması, gazetelerin kapatılması, Gazeteler için tanınan imtiyazların ortadan kaldırılıyor olması gibi bir çeşit idari kararlarla basın özgürlüğü tamamıyla yok edilmiştir (İnuğur, 2002:266).

1.5.3. Bu Dönemin Basın Ürünleri

Bu dönem, Basın tarihimiz açısından cansız ve sönük geçen yılları ifade etmektedir. Sansürlerin ve idari baskının Gün geçtikçe şiddetinin biraz daha arttığı bir dönemdir. Basın faaliyeti yapanların türküyü ve gazetelerin sindirildiği bir önem olarak ifade edilmektedir. Hatta ve hatta o dönemin Has Dökümü yapılan imalathaneleri bile bomba yapılabilme korkusu ve endişesinden dolayı çok sıkı tedbir ve kontrollere tabi tutulmuştur. Kapatılmıştır. Öyle bir ortamda gazetelerin pek fazla olmasa bile gazeteler yayın hayatına uzun süre devam ettirmiş ve Basın teknikleri açısından önemli gelişme kat etmişlerdir. Bu dönemde papadopoulos ve Şemsettin Sami beraber Sabah gazetesini çıkarmışlardır. Ahmet Mithat ise tercüman-ı Hakikat Gazetesi Ahmet Cevdet ise 3 tam gazetesini yayınlamaya başlamışlardır 3 gazete devamlı gündelik ve esaslıdır (İnuğur, 2002:274).

1.5.3.1.Sabah Gazetesi

1875 senesinde papadopulos adında bir Rum tarafınca Sabah gazetesi yayınlanmaktadır. Başyazarlık görevi ise Şemsettin Sami ye aittir. Şemsettin Sami, halkın tüm kesiminin gazeteden faydalanabilmesi için hem gazetenin dilinin sade bir Türkçe ile yazılması gerektiğini hem de gazetenin Bedeli olan ücretin ucuz olması gerektiğini ifade etmiştir. Bu amaç doğrultusunda çıkarılan gazete küçük boyda olmuştur ve 10 paraya satılmıştır. Sabah gazetesi 1882 yılına kadar 7 yıllık hayatını devam ettirdikten sonra, Mihran Efendi adında birisi tarafından satın alınmıştır. Artık eskiye göre daha büyük boyda çıkmaya başlamıştır. Basın tarihimiz içerisinde bir ilk olarak Miladi tarih bu gazetede kullanılmıştır (İnuğur, 2002:274).

1.5.3.2.Tercüman-ı Hakikat Gazetesi

1877 yılının 25 Haziran'ında, Ahmet Mithat Efendi tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Gazetenin üslubu halkın rahat ve kolay anlayabileceği dilde yazıları kapsamaktadır. Bu sebeple halka aynı zamanda okuma zevkimi de kazandırmıştır. İlk başlarda sayfa olarak tasarlanan bu gazete orta boyda yayınlanırken, zengin içerik ve değer taşıyan bir özelliğe sahip olduğu için daha Sonraları 8 sayfa olarak çıkarılmıştır. Ahmet Mithat Efendi gazetenin yarısını kendisi yazmaktadır. Bir gün gazetede görev alan diğer yazarların grev yapmasından dolayı bütün gazeteyi tek başına yazıp basmıştır. Ahmet Mithat Efendi'nin çıkarmış olduğu bu gazete üç dönemden oluşmaktadır. Bu dönemlerden birincisi 1878- 1883 yıllarını kapsamaktadır. Bu dönemde Ahmet Mithat Harris be tercüme gibi Roman tefrikaları yapmış ve ilmi yazılar yazmıştır. İkinci dönemde ise 1883 ve 1886 yıllarını kapsamıştır edebi tartışmalar ağırlıklı bir dönem olmuştur. 3. dönem ise 1886- 1888 yıllarını kapsamaktadır. Bu senelerde ekonomi ve politik yazıların işlendiği bir dönem olmuştur. Ekonomide devletçiliğin savunulduğu yazılar yazılmıştır (İnuğur, 2002:279).

1.5.3.3.İkdam Gazetesi

1894 yılında Ahmet Cevdet tarafından yayın hayatına çıkarılan ve 2 II Meşrutiyet Dönemi zamanında ise zamanının en önemli yayın organlarından biri olan ikdam gazetesidir. Sabah gazetesiyle beraber rekabet yarışı içerisindeydi. İkdam gazetesi yayın hayatına başladığında o dönemde basının en zayıf ve sönük olduğu

zamanlardır. İkdam gazetesi yayın hayatına başladıktan sonra 4 günde bir dizgi Hatasından dolayı kapatılmıştır. Kapatılmasının sebebi de Mescit kelimesinin, Bu yazı dizisini hazırlayan üretip tarafından yanlışlıkla cenab-i padişah ileri ile başlayan satırın başına denk gelmesinden ve satırın Cenab-ı padişahları şeklinde yayınlanmış olmasındandır. Bu iddiam gazetesinin yapmış olduğu ilk hata olmayıp tekrar buna benzer bir hata yapıp iki defa kapatılmıştır. (Yalçın, İstanbul: 1975, S.103)

İkdam gazetesi en ünlü Aydın kişilerin kalemlerini kadrosunda bir araya getirmiştir. Haber toplama işlemlerini on 15 adet muhabir ile büyük bir titizlikle gerçekleştirmiş Dış ülkelerden de özel olarak haberler gerçekleştirmiştir. Memlekette ilk defa matbaada rotatifi ikdam gazetesi kullanarak çok büyük bir gelişme ve yeniliğin öncülüğünü yapmıştır büyük ölçülerde resimli bir gazetedir. Bir diğer yandan Türkçülüğe ait yakıtların başlıca yayın aracı olmuştur Bu nedenle de gazetede başlığın altına siyasi Türk gazetesidir ifadesini koymuşlardır. 1894 yılının 23 Haziran'ında ilk sayısı ile yayın hayatına başlayan ikdam gazetesinin 11535 sayısından ibaret tam koleksiyonu İstanbul millet Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Gazetenin baskı sayısı 40 bine ulaşmıştır. 1. Dünya Savaşındaki baskı sansür ve dağıtım güçlüklerine rağmen baskı sayısı 25000 civarında olmuştur (İnuğur, 2002:284)

1.5.4. Abdülhamit Dönemi Yurt Dışı Basını Jön Türkler ve Basın Çalışmaları

Bahsedilen Osmanlı dönemindeki bu Jön Türk grubu gibi olan muhalif kesimlere her dönemde buna benzer isimler verilmiştir. Her yenilikçi kesime “Genç Türkler, Genç Osmanlılar, Jön Türkler” gibi isimler verilmiştir. Özellikle 1800’lü yıllardan sonra bu akımlar güçlendiği için bu terimlere sıkça rastlanmıştır. Jön Türklerin ideolojisine bakıldığında ise bunların bakış açıları Fransa’daki burjuvazi kesiminin bakış açısıyla örtüştürülebilir. Nasıl Fransa’da burjuvazi gücünü arttırdıktan sonra yönetime sesini duyurmaya çalışmak için siyasi bir çekişmenin içine girdiyse, aynı şekilde Jön Türkler olarak adlanan kişiler de Avrupa’daki yeniliklerden etkilenip aydın kesiminin desteğiyle yönetimdeki kişilere karşı benzer bir mücadeleye girmiştir. Bu mücadele kanlı bir iç savaştan çok edebi yazılarla belli bir kesimi aydınlatıp biçimlendirme şeklinde olmuştur. Jön Türkler adı altında bulunan kişilerin tek ortak siyasi görüşü, padişahlık yönetiminin altında bir de meclisin bulunarak yönetime katılmasıdır. Hiçbir zaman padişahlık rejimini yıkıp yerine cumhuriyet rejimini getirmeyi düşünmemişlerdir. Karşı oldukları durum Abdülhamid yönetiminin istibdat düzenidir. Baskı ve şiddet düzeninin yönetime ortak bir meclis kurulursa bu durumun düzeleceğini iddia etmişlerdir. Fakat hiçbir zaman padişah yönetimini reddetmemişlerdir. Sadece yönetimine denk bir meclis yönetimi istemişlerdir; ama Jön

Türk cemiyeti altındaki kişilere tek tek bakıldığında siyasi görüşlerinin birbirinden çok farklı olduğunu görülebilir. Jön Türkler cemiyetinde 2000'e kadar üye bulunduğu bilinmektedir. Bu isimler siyasi ortamdan dolayı Osmanlı'da fazla barınamamış ve yaşamlarının çoğunu Avrupa'da, ya da Mısır'da sürgün hayatı şeklinde yaşamıştır. Bu cemiyette öne çıkan, dikkat çekmekte olan isimler şunlardır: Abdullah Cevdet, Abdurrahman Bedirhan, Ahmet Rıza, Ahmet Fazlı, Ahmet Ferig, Ahmet Kemal, Ahmet Lütfullah, Ahmet Niyazi, Ahmet Saib, Ali Fahri, Ali Fehmi, Ali Haydar, Ali Şefkati, Bahaeddin Şakir, Derviş Hüma, Edhem Ruhi, Emir Şekib Arslan, Halil Ganem, Hüseyin Tosun, Hüsrev Sami, Hüseyinzade Ali, İbrahim Temo, İshak Sükûti, İsmail Canbulat, İsmail Enver Bey, İsmail Kemal, Mahmut Celaleddin Paşa, Mahir Said, Mehmet Ali Halim Paşa, Hacı İbrahim Paşazade Hamdi, Tarsusizade Münih, Tunalı Hilmi. Osmanlı aydınını ortaya çıkaran Batılılaşma olgusu Osmanlı Devleti'nin Tanzimat Fermanı'ndan beri izlemeye çalıştığı bir siyasetti. Osmanlı aydınları Batı'yı pek fazla bilmedikleri gibi padişahı da pek fazla eleştirmezlerdi. Yine de II. Abdülhamid döneminde etkili olan aydınlar eskisine göre daha bilinçliydi. Bu dönemde yurtdışında bulunan aydınlar Avrupa'yı yakından tanıma fırsatı bulmuşlar ve edindikleri fikri yayma fırsatı bulmuşlardır. II. Abdülhamid rejimine karşı örgütlenmiştir. Amaçları Kanun-i Esasi'yi yeniden yürürlüğe koyup meşrutiyeti getirmektir. Avrupa'ya kaçan Jön Türkler bu dönemde birçok gazete ve dergi çıkartarak istibdat rejimi ile sıkı bir mücadeleye giriştiler. Yayınladıkları dergi ve gazeteler yabancı postalar aracılığıyla yurda giriyordu. Bu yayınlar 1900'lerden sonra daha da artmıştır. Bu nedenle hükûmet Jön Türkler ile yayınlarını durdurmak için pazarlığa bile oturmuş ve bu durum sıkıntı çeken Jön Türklerin işine gelmiştir. Değerinin kat kat fazlasına satılan yayınlar kapatılmış; ancak Jön Türkler bu faaliyetlerine başka bir isim altında devam etmişlerdir. Jön Türkler 1889-1908 yılları arasında çıkardıkları gazeteler ve dergiler ile fikir hayatına yeni bir yön vermeyi başarmışlardır. Bu yayınlar ise Birleşik Krallık, Fransa, Avusturya, Bulgaristan, İtalya, Yunanistan, Romanya, İsviçre, Brezilya, Belçika, Amerika Birleşik Devletleri ve Kıbrıs olmak üzere 13 ülke ve bölgede Türkçe-yabancı dillerde olmak üzere 152'nin üzerinde gazete veya dergi yayınlamışlardır (İnuğur, 2002:290-291)

1.5.4.1.Meşveret Gazetesi

Aralık 1895'te Ahmet Rıza tarafından Türkçe ve Fransızca olarak yayınlanmaya başlanmıştır. Gazetesinde meşrutiyeti savunmuş, halkın politik görev bilincine varabilmesi için eğitilmiş gerektiğini ileri sürmüştür. Eğitim ve kültürün üzerinde durmuştur. Bunların yanı sıra çok ağır siyasi yazılar da yazmıştır. Daha sonraları iyice yazılarını ağırlaştıran Ahmet Cevdet'in Osmanlı aleyhine daha cüretkâr

davrandığından Fransız savcı tarafından gazetesi kapanacaktı. Meşveret ile aynı anda Mısır'da yayınlanan “Mizan” gazetesini gerekçe gösteren Ahmet Rıza aynı cemiyetin iki farklı Türkçe gazete çıkarmasının anlamsız olduğunu ileri sürerek Türkçe Meşveret'in yayını durdurmuştur. Ancak mizancı Murat'ın saray ile anlaşarak Mizan'ın yayınına son vermesi üzerine Türkçe Meşveret yeniden yayınlanmaya başlandı. Bu arada Cenevre'de Osmanlı gazetesinin yayınlanması üzerine Ahmet Rıza, Meşveret'i tekrar kapatmıştır. Meşveret, yüksek seviyede bir fikir gazetesi olmaktan öte sadece öncü bir gazete olmuştur (İnuğur, 2002:292).

1.5.4.2.Mizan Gazetesi

Ağustos 1886'da İstanbul'da Murat Bey tarafından çıkarılmıştır. Siyasi ve ekonomik özgürlüğe ilişkin yazılarıyla hükûmetin dikkatini çekmesi ve Murat Bey Mısır'a kaçmıştır. İstanbul'da yayınladığı dönemlerde Mizan, iktisadi konulara yönelmiştir. Mısırdaki Murat Bey'in İstanbul'daki ilimler politikası yerine tahrikçi ve ihtilalci Murat kimliğini ön plana çıkarması ve ittihatçıların görüşlerini savunmaya başlamasıdır. Murat Bey yazılarında, basın özgürlüğünün yasal sınırlar içinde sağlanmasından yargının ıslahından bir danışma kurulunun oluşturulmasından sorumlu bir hükûmet ve ayan meclisinin kurulmasına değinmiştir. En büyük ideali Halife aracılığıyla tüm Müslümanların yabancı boyunduruğundan kurtarılıp, büyük bir İslam imparatorluğu kurulmasıydı. Özellikle basın yoluyla mücadelesinde Namık Kemal'in etkisinde kaldığını ve yazılarında onu taklit ettiğini görmekteyiz. Mizancı Murat'ın fikir hayatı bazı dönemlerinde değişiklik göstermesi nedeniyle Ahmet Rıza ile araları açılmıştır. Bu yüzden Jön Türkler bu iki kişi etrafında toplanmıştır. Fikirlerinin değişmesi üzerine mizancı Murat yurda dönmüş ve Mizan'ı günlük çıkarmaya başlamıştır. Murat Bey burada ittihatçılara karşı bir tutum izlemesi ve 31 Mart ayaklanmasından sonra ise gazetesi kapatılmış ve gözüaltına alınarak Rodos'a sürülmüştür (İnuğur, 2002:294).

1.5.4.3.Osmanlı Gazetesi

Osmanlı Gazetesi, Mizan'ın kapatılmasından sonra İttihat ve Terakki'nin ilk kurucuları İshak Sükûti, Abdullah Cevdet, Tunalı Hilmi gibi kişiler tarafından kurulmuştur. Fransızca, Almanca İngilizce dillerinde ilk Jön Türk gazetesidir. Ancak saray bu durumdan rahatsız olmuş ve Afrika'ya gönderilen Jön Türklerin serbest bırakılacağı karşılığında gazetenin kapatılmasını istenmiştir. Gazete bir süre kapatılmış; ancak saray sözünde durmadığından yeniden çıkarılmaya başlanmıştır

(1897). Gazete, cumhuriyet yönetiminden bahsetmiştir. Yazılarında da halkı ayaklandırmaya çalışmışlardır. Fakat bu görüş diğer Jön Türklerce kabul görmemiştir. Bir süre sonra gazetenin basına Jön Türkler arasında yeni bir ayrılık ortaya çıkaracak olan prens Sebahaddin geçiyor. Prens Sabahaddin padişahı daha da sert eleştirmeye başlamıştır (İnuğur, 2002:297).

1.5.4.4.Şurayı Ümmet Gazetesi

Ahmet Rıza tarafından yayınlanmaya başlanmıştır. Merkeziyetçiliği savunmuştur.

İlk sayıda gazetenin ilkeleri şöyle belirtilmiştir;

1876 Anayasasını tekrar yürürlüğe koymak.

Tüm Osmanlı uyruklarında ortak bir vatanseverlik duygusu yaratmak.

Padişahın hanedanlığını ve tahtını korumak.

Yazım kadrosunda, Selanikli Nazım, Ahmet Suip, Yusuf Akçura, Sami Paşazade Sezai, Ahmet Ağaoğlu gibi isimler vardı. Merkeziyetçiliği savunan Ahmet Rıza karşısında prens Sebahaddin ise adem-i merkeziyetçiliği tavsiye etmekte ve Terakki adlı Türkçe olarak küçük böyle bir gazete bu tekliflerini savunmuştur. Bu iki fikir meşrutiyetten sonra da devam edecek ve ittihatçılar meşrutiyetten sonra Ahmet Rızanın görüşlerini benimseyeceklerdir (İnuğur, 2002:299).

1.5.4.5.Diğer Gazeteler

Birçok Jön Türk grubu Chelsea yayın organlarını kurmuştur ve bunların hepsinin ortak bakışı Abdülhamid yönetiminde olan hükümete şiddetle karşı çıkmak ve eleştiriler getirmektir. Bu siyasi eleştirilere rağmen çıkan gazetelerin savundukları fikirlerde buluştukları ortak noktalar, 1876 da oluşturulan anayasanın tekrar uygulamaya geçilerek meşrutiyetçi rejime dönmek, parlamentonun toparlanmasını sağlamak, şeklinde özetlenebilir. Bu çıkan gazetelerin içerisinde ömrü en uzun olanı Abdullah Cevdet'in içtihat gazetesidir. Yayın hayatı 28 yıl sürecektir. İfade edilen Jön Türk gazeteleri arasında çıkmış de daha sonradan kaybolmuş gazetelerin miktarının yüze yakın olduğu ifade edilmektedir (Kemal, İstanbul: 1976, S.200)

Tanin gazetesi: Bu gazete, Meşrutiyetin ilk günlerinde Servet-i Fünun başyazarı olan Hüseyin Cahit, Tefvik Fikret ve Hüseyin Kazım tarafından 2 Ağustos 1908'de yayınlanmıştır. Tanin gazetesi 31 Mart Olayı'nda gericilerin saldırısına uğramış ve yağma edilmiştir. Sert yazıları yüzünden daha sonralarında birçok saldırıya uğrayan ve birçok kez kapanan Tanin gazetesi ad değiştirerek Cenin, Renin, Senin, Hak gibi isimlerle yayın hayatına devam etmiştir. Gazete daha sonraları 1925'te İstiklal Mahkemesi'nce kapatılacaktır (İnuğur, 2002:300).

Hukuk-ı Umumiye gazetesi: 3 Eylül 1908'de Necip Nadir tarafından yayınlanmış ve sürgünden dönen Mevlanazade Rıfat gazetesinin başına geçmiştir. Fedakarn-ı Millet Derneği'nin organı olan Huku-u Umumiye yayınladığı yazılarda ittihatçılara sert bir dille çattığı için kısa sürede kapatılmıştır (İnuğur, 2002:301).

Diğer gazeteler: Serbesti gazetesi 6 Aralık 1908, Mizan gazetesi, Sadayı Millet gazetesi, Yeni gazete, Şurayı Ümmet gazetesi, Osmanlı gazetesi, Volkan gazetesi.

1.6. İkinci Meşrutiyet Dönemi Basın (1908-1918)

Bu dönemde basın özgürlüğü teorik alanda kalmış ve tam özgürlük 23 Temmuz 1908'den, 12 Nisan 1909 gününe kadar süren çok kısa bir dönemi kapsamıştır. Bu dönemde basının aracılığıyla üç grup mücadele etmektedir. İslamcı grup: İslamcı gurubun düşünürü Babanzade Ahmet Naim, şairi Mehmet Akif yayın organları da Sırat-ı Müstakim, daha sonrada onun devamı olan Sebil-ür Reşad ve Beyan-ül Hak gibi gazetelerdir. Osmanlıcı grup: Dini esaslara bağlılık yönünden İslamcı grup kadar tutucu olmayan bu gurubun düşünürü Rıza Tefvik şairi Tefvik Fikret belirli yayın organları Ali Kemal'in gazeteleridir. Türkçü grup: Bu gurubun düşünürü Ziya Gökalp, yayın organları (Türk Yurdu ve Yeni Mecmua) gibi dergiler, gündelik gazetesi Tanin ve yazarı da Hüseyin Cahit'tir. Bu dönemde 31 Mart olayından sonra basına yeniden sansür uygulanmaya başlanmış ve taşkınlık yapan gazeteler kapatılmıştır. Fakat kapatılan gazeteler benzer isimle yeniden yayınlanmaya başladığı için bu konuda bir kanun çıkarılması zorunlu hale gelmiştir. Bir basın kanunu ve birde matbaalar Basın kanunu hazırlanarak 1909'da meclise sunulmuştur (İnuğur, 2002:305)

Meclis tarafından da kabul edilen basın kanununun başlıca maddeleri şunlardır:

1. Gazete çıkarılması için hükümete bildiri verilme yeterli olup, ruhsat alma zorunluğu yoktur.

2. Meclislerin ve mahkemelerin gizli oturumlarındaki konuşmaların yayınlanması yasaklanmıştır

3. Kanun ve yönetmeliklerin hükümetçe resmen açıklanmadan önce gazetelerde yayınlanamayacağı hükme bağlanmıştır.

4. Osmanlı ülkesinde tanınmış dinlerden, mezheplerden ve unsurlardan herhangi birine yazı ile hakaret suçtur.

5. Vatandaşları suç işlemeye kışkırtan yazıların yayınlanması yasaklanmıştır.

6. Basın yoluyla şantaj yapmak veya başka türlü çıkar sağlamak suçtur

7. Asılsız sahte bilgilerle başkalarının suçlanamayacağı belirlenmiştir

8. Ahlak kurallarına uymayan yazı yayınlanması ve resim basılması yasaklanmıştır (İnuğur, 2002:306).

Yeni dönemin özelliğini, her aklından geçen, her isteyen çıkıp nutuk çekmesi gibi, gazete ya da dergi çıkarması oluşturmuştur. Pek çoğu bir ya da birkaç sayı yaşayabilen bu yayınlardan uzun soluklu olanların sayısı oldukça azdır. Ancak kısa ömürlü olup da ses getiren gazeteler de olmuştur. Gazeteler için büyük bir özgürlük dönemi başlamıştır. Yayından önce hiçbir denetim olmadığı gibi, sonrasında da hiçbir ceza işlemi uygulanmamıştır. Dolayısıyla, basın tam bir özgürlük havasına kavuşmuştur. O günlerde çıkan gazetelerde, “anayasa”, “özgürlük”, “eşitlik”, “meşrutiyet” kavramlarını öven, ateşli ve heyecanlı yazılar yayınlanmaya başlamıştır (İnuğur, 2002:306).

1.6.1. Meşrutiyetin İlanı

24 Temmuz 1908 sabahı 2. Abdülhamit tarafından parlamentonun toplantı için çağrılacağı ve anayasanın bir kez daha yürürlüğe konuşacağını bildiren 4 satırlık Ferman İstanbul gazetelerinde yayınlanmıştır. Tüm vatandaşlara duyurulmuştur. Duyuru ile İkinci Meşrutiyet Dönemi yani Türkiye'deki yönetim anlayışının ikinci defa düzenlenmesi dönemi, başlamış olacaktır. 2. Abdülhamit fermanı ile tekrar yürürlüğe giren 1876'da göre, Seçimlerin gerçekleştirilebileceği de tebliğ ediliyordu. Bu tebliğinin halka ulaşması ile toplumda ani İstanbul'da büyük bir heyecan ve Coşku oluşmuştur. Bu Gazeteler için büyük bir Özgür faaliyet alanı denilmekteydi. Tüm bu gelişmelerin ışığında gazeteciler Sirkeci garı'nın Karşısında bir mekânın bahçesinde toplanıp bir araya gelerek Dernek oluşturmaya karar verirler. Bu oluşturdukları benekli de verdikleri ilk karar bundan itibaren gerçekleştirdikleri çalışmaların provalarını, makalelerin provalarını, sansür kuruluna iletmemeye karardır (İnuğur, 2002:307).

1.6.2. Sansürün Kaldırılması

Bu alınan kararın ışığında sansür memurları gittikleri gazetelerin kapılarından geri çevrilmektedirler. Yapılan bu hareket ile basın tamamen sansürsüz sansürsüz bir hale gelip özgürlüğüne kavuşmuştur. 25 Temmuz 1908 sabahından itibaren gazeteler ilk defa sansür edilmeden okuyucu kitlesine ulaştırılmıştır. Basın için bu kadar özgürlüğün olduğu bir dönemde gazetecilik ile ilgili herhangi bir fikir veya eğitim sahibi olmayanlar, gazeteyi çıkaracak maddi imkâna sahip olmayan kimselerin gazeteyi yayınladığı, kişisel hınçlardan yola çıkılarak gazetelerin bu şekilde oluşturulduğu dönemde, basın her türlü frenden yoksundur. Kişilerin aklına gelen her şeyin yazıldığı, Paşalar, nazırlar, üst yönetimdeki insanlar hatta ve hatta padişahın aleyhinde yazılar bile yazılmıştır. Bu şekilde basındaki sansür engelinin ve denetlemenin olmaması ile dergi ve gazetelerin miktarı 353 adet olmuştur (İskit, Ankara: 1939, S.75).

1.6.3. Basın Rejimi

1876 senesinden 1908 senesi meşrutiyetin ilan edildiği zamana kadar geçen sürede ülkemizde basın faaliyetleri çok ciddi bir sansüre maruz kalmıştır. Bu ciddi sansüre maruz kalındı dönemde faaliyette olan gazetelere çok ağır yaptırımlar uygulanmıştır. Bu sebeple o dönemde var olan gazetelerin sayıları genellikle azalış göstermiştir. Bu dönemde gazetecilik faaliyetleri yürütmek ve gazete yayınlamak gerçekten bir cesaret ve kahramanlık haline gelmiştir. Bununla birlikte memleketteki çeşitli hadiseler, toplumun gazete okuma ihtiyacını arttırmış ve o dönemde faaliyet göstermekte olan mevcut gazetelerin tirajlarının yükselmesine sebep olmuştur. Bu dönemde ilk sıralar tirajı düşen birtakım gazeteler korkmuş, bu düşük satış oranları gazetelerin satış faaliyetlerini arttırabilmek için çözümler aramaya yöneltmiştir. Akla gelen ilk çözüm yolu ise gazetelerin daha ucuza satılmasıdır. Diğer bir yandan ise daha çok okur kitlesine hitap edebilmek Ve toplum tarafından daha çok anlaşılabilmesi için gazetecilik faaliyetlerinde kullanılan dil sadeleştirilmiştir. İkinci Abdülhamid'in 33 yıl süren yönetiminde sert bir şekilde ve aşırı olan sansür faaliyetleri devam ettiği için neredeyse basın yoktur demek doğru olacaktır. Tüm bu şartlara rağmen bir takım güdümlü gazeteler mevcuttur. Bütün bu zor şartlar ve ağır baskılara rağmen Namık Kemal, Ziya Paşa, Ahmet Mithat, Ali Suavi, Mizandır Murat, Ali rıza gibi vatansever Yazarlar toplumu bilgilendirme amacıyla yaşamlarını hiçe saymak pahasına çok büyük emekler harcamışlardır. Bu dönemi basının gayretli ve cefa ker temsilcileri olarak göğüslemiş ve tarihi de bu şekilde geçmişlerdir (İnuğur, 2002:317).

1.6.4. İkinci Meşrutiyetin İlanıyla Çıkarılan Gazeteler

24 Temmuz 1908 senesi sabahı gazetecilik faaliyetleri sansür ve baskıdan kurtulmuştur. 31 Mart olayına kadar geçen dokuz aylık zaman dilimi içerisinde basın sınırsız bir özgürlük elde etmiştir. 31 Mart olayının kontrol altına alınmasından sonra kurulan askeri yönetimce basın faaliyetlerine tekrar Sam sür uygulanmıştır. Yayınlarında taşkınlık yapan gazeteler kapatılmıştır. Fakat kapatılan gazeteler ilk başlarda farklı, ancak eski isimlerine benzer bir isimle tekrar yayın hayatına geçmişlerdir. Burada oluşan bu aksaklığa son verilmek amacıyla zamanın ve dönemin şartlarına elverişli bir basın kanunu hazırlanması zorunlu bir hale gelmiştir. Bu kanun aslında liberal eğimli bir bakış açısı ile meydana getirildiği halde, daha sonra gerçekleştirilen değişiklikler ile basın özgürlüğü tekrar sınırlandırılmıştır. Bu şekilde 1909'da büyük emeklerle gerçekleştirilen ve kurulan basın rejimi, geniş bir baskı rejimine yönelmiştir (İnuğur, 2002:318).

1.7. Osmanlı Devleti Aleyhine Yapılan Yayınlar Karşı Önlemler

XVII. Yüzyılın başlarından II. Mahmut, Takvim-i Vekayi'nin kurulması ile ilgili olarak yayınladığı fermanla erken dönemde basın-yayın faaliyetinin, iktidar için ehemmiyetinin farkına varan bir diğer Osmanlı devlet adamı da Mısır Valisi Kavalalı Mehmet Ali Paşa'dır. Mehmet Ali Paşa 1828'de Arapça ve Türkçe olarak Vakâyi-i Mısri adlı ilk gazeteyi çıkartmıştır. Yüzyılın sonuna doğru basın-yayın faaliyetlerinin önemi daha da artmıştır. (Bayraktar, Ankara, 2007, S.10).

1.7.1. Lehte Yayın Faaliyetleri

Halkın yurt içinde ve dışında olan olayları resmi ağızlardan öğrenmesini sağlamak, haberlerin yanlış yayılmasını engellemek, sanayiye ve ticarete dair yeni gelişmeleri halka sunmak, yeni yasal düzenlemelerin halka duyurulmasını sağlamak ve yabancılara hükümet görüşlerini anlatmak üzere 1831'de kurulan Takvim-i Vekayi'den başka aynı amaçlarla 1865'te Şam'da Suriye'yi 1867'de Halep'te El-Fırat'ı, 1869'da Irak'ta Ez-Zevra'yı, 1885 El Musul'u, 1889'da El Basra'yı yayınlattırılmıştır.(Bayraktar, Ankara, 2007, S.11).

1.8. Almanya ve Osmanlı İlişkilerine Genel Bir Bakış

Osmanlı Devleti, 19. Yüzyılda Avrupa'daki topraklarının büyük bir kısmını kaybetmişti. Bu yüzyılda kaybettiği toprakların önemli bir kısmı da Rusya'nın

denetimi altına girmişti. Bu süreçte, eski müttefiki İngiltere ve Fransa'dan yeterli destek alamadığına inanan Osmanlı Devleti, yönünü 1871 yılında yeni birliğini sağlamış olan Almanya'ya çevirdi. İlerleyen süreçte Osmanlı Devleti, Almanya ile imzaladığı askeri ve ekonomik anlaşmalar ile dostluğunu pekiştirdi (Strachan, 2004: 22).

Nitekim, Almanya, Osmanlı Ordusu'nu eğitmek ve güçlendirmek için pek çok Türk subayını Almanya'ya askeri eğitim amacıyla kabul etti (Ortaylı, 2006: 101). Bunun yanında Almanya, Osmanlı Devleti'ne dönem dönem Helmuth Karl Bernhard von Moltke, Colmar von der Goltz gibi önemli askeri stratejisti Osmanlı Ordusu'nu güçlendirmek amacıyla gönderdi (Beşikçi, 2012: 103).

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Osmanlı Devleti, Rusya ile çok ağır şartlar altında Ayastefanos Antlaşması'nı imzaladı. Avrupa devletlerinin müdahalesi sonucu bu antlaşma yürürlüğe konmadan iptal edildi. İptal edilen bu antlaşmanın yerine dönemin Alman Başbakanı Otto von Bismarck'ın başkanlık ettiği Berlin Antlaşması imzalandı. Bu antlaşmada önceki antlaşmaya göre az da olsa Osmanlı Devleti lehine kararların alınması, Türk- Alman ilişkilerinin olumlu yönde seyretmesini sağladı (Beydilli, 1979: 481).

İlerleyen süreçte Alman İmparatorluğu'nun başına geçen II. Wilhelm, Türk-Alman Dostluğu'nun gelişmesi için büyük çaba harcadı. Nitekim, Alman kayzeri, 1888'de tahta çıktıktan sonra ilk resmi yurtdışı ziyaretini dönemin Osmanlı Padişahı

II. Abdülhamit'e gerçekleştirdi. İlerleyen süreçlerde de (1898, 1917) Alman İmparatoru Osmanlı Devleti'ne ziyaretlerini sürdürdü. Bu ziyaretler, iki ülke arasında beliren dostluğun daha da pekişmesine katkı sağlarken, ekonomik, siyasi ve askeri yardımlaşmanın da önünü açtı (Atar, 2015: 72).

20. Yüzyıla gelindiğinde ise Osmanlı Devleti üzerindeki Alman nüfuzunun gittikçe hissedilmeye başlandığı görüldü. Nitekim, Almanya, Osmanlı Devleti topraklarında sürekli olarak yatırımlarını arttırdı. Özellikle, o dönemde Almanlar tarafından finanse edilen Bağdat Demiryolu, Türk-Alman Dostluğu'nun en somut örneği olarak belirdi (Mulligan, 2017: 201).

1.8.1. Alman Basını Ve Almanya Basınının Osmanlı'ya Etkisi

Osmanlı Devleti'ni “Doğu Sorunu” ve “Avrupa'nın Hasta Adamı” gözlüğü ile görmeye alışkın Batı basını Osmanlı ile ilgili konularda çoğu zaman olumsuzlukları ön plana çıkarmış, bardağın boş tarafına bakmayı yeğlemiştir. İsabetli yorum ve

haberler de eksik olmamıştır. Genellikle Avrupa basın ve Efkarının önemini benimseyen Osmanlılar batı basını ile ilgili duyarlı bir tutum sergilemiştir. Osmanlı azınlıkları içerisinde ayrılıkçı kesimler batı basını ile beslenmiştir. Örneğin aşırı Türk aleyhtarlığı gösteren İngiliz devlet adamı Gladstone'un gazetelerde çıkan yazıları ayrılıkçı Ermeniler tarafından "dinî metinler" gibi takip edilmiş ve kendi aralarında gizlice okunmuştur.⁷⁹ Avrupa basını çoğu zaman Osmanlı aleyhtarlığını körüklemiştir. Osmanlı aleyhtarlığı batının tepki gösterdiği bazı iç ve dış olaylar sırasında zirve yapmıştır. Balkan ayaklanmaları, Ermeni olayları ve azınlık başkaldırılarında batı basını Osmanlıyı topa tutmuştur. Örneğin 1875'te başlayan Balkan bunalımı sırasında böyle olmuş, batı, özellikle Avusturya ve Rusya neşriyatı, Osmanlı aleyhtarlığını tahrik ve teşvik etmiştir.⁸⁰ Osmanlı için batıda en büyük tehlikelerden birisi yanlış anlaşılmaktı. Yanlış anlaşılmak ise batının tarihi ve Hristiyanlıktan doğan hislerinden kaynaklandığı gibi Türkleri yakinen ve etraflica tanımama gerçeğinden geliyordu. Urquhart'ın iddiası olan ve on birinci asırda "despotik" baskılar ve "fanatik" düşünceler ile "nefret etmek ve savaşmak" için gelen haclıların yerini zamanla araştıran ve gerçekleri öğrenen bir ruh hali almış, "fanatik önyargılar zayıflamıştı."⁸¹ Fakat Avrupalıların Doğu hakkındaki yanlış tutumu devam etmekteydi. Diğer taraftan Osmanlı yönetimi altındaki gayrimüslimlerin durumu ve tutumu da batıdaki yanlış yaklaşımları derinleştiriyordu (İnuğur, 2002:129)

Batı basını Osmanlı basını için kaynaklık etmekteydi. Türk basını da batıda etkili olmaya başlamıştı. Basiret gazetesinin Alman şansölyesi Bismarck tarafından takip edildiği ve ödüllendirildiği biliniyordu. Aynı gazete Rusya için daha olumsuz bir tavır takınmıştı. Harbi sırasındaki savaş haberlerini günü gününe okuyucusuna ulaştırmıştı. Rus gazeteleri de bu dönemde aşırı Osmanlı aleyhtarı yazılara yer vermişlerdi. Rus basını Türklerin Avrupa'dan kovulması, Slav-Hristiyanların Türk boyunduruğundan kurtarılması, İstanbul'un alınması ve Ayasofya'ya hac konması iddia ve kışkırtmalarını dile getiriyorlardı. (İnuğur, 2002: S.85).

1.8.2. Almanya ve Osmanlı İlişkileri

1790'da Prusya Krallığı ile bir barış ve dostluk anlaşması imzalayan Osmanlı İmparatorluğu, özellikle II. Abdülhamit döneminde Almanya ile askeri ilişkilerini geliştirmiştir. Birinci Dünya Savaşı sırasındaki müttefiklik bağının yanı sıra, o dönemde İstanbul-Bağdat demiryolunun yapımı gibi önemli yatırımlarda Osmanlı İmparatorluğu ile Almanya iş birliği içerisinde olmuştur. 1933'ten sonra Hitler Almanya'sını terk eden Yahudi, solcu, liberal Alman akademisyen ve mühendisler Türkiye'ye davet edilmiş, bu aydınların ülkemizde Üniversitelerin yeniden

örgütlenmesinde, sanayi tesisleri ve şirketlerin kurulmasında değerli katkıları olmuştur. Soğuk Savaş döneminde Federal Almanya ile ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerimiz yoğun olarak devam etmiş; 1960’larda, Almanya ile Türkiye arasında imzalanan İşgücü Anlaşmasıyla, çok sayıda vatandaşımız çalışmak için Almanya’ya gitmiştir. Avrupa’daki önemli müttefiklerimizden biri olan Almanya ile günümüzde de siyasi, ekonomik, askeri ve beşerî boyutları olan çok yönlü ilişkilerimiz bulunmaktadır. Üst düzey karşılıklı ziyaretlerin yanı sıra teknik seviyelerde temaslar düzenli şekilde gerçekleştirilmektedir. (Türkiye Cumhuriyeti Dış ilişkiler Bakanlığı, 2021).

1.8.3. Almanya’da Türk Basını

Almanya’da 16. asırdan beri “Türckenbüchlein” adlı halk kitapları yayınlanır. Örneğin, bu türden bir kitapta 1529, Geisberg Nr. 1243 Erhard Schoen’in bir gravürü “Türk vahşilikleri” başlığıyla sunulur. Burada Türk askerleri, çocukları “kılıçtan geçirip, parçalarlar” (Kaufmann, 2008: 91).

Yine 1532 tarihli bir Erhard Schoen gravürü “Türk köle pazarı” diye çıplak Hristiyan esirlerini yansıtır. Bu kitapta bu tür resim ve çizgilerden onlarca vardır (Kaufmann, 2008: 85). Burada yine 17. asır ortalarında bakıra işlenmiş bir minyatür kiliseyi temsil eden bir gemide Hz. İsa, Hz. Musa, peygamberler, azizler ve papazlar vardır.

Denizde ise kilise düşmanları at üstünde Romalı Nero, Claudius, Domitian, Ebion, Kerintos, Hz. Muhammed, Arius, Nestorius, Pelagius, Türkler ve bir ejderha üzerinde Firavun, kurtuluşu sembolize eden Hristiyanlık gemisine çıkmak yani kurtuluşa ermek için gemiye doğru yüzerler. Bunlar kafirlik öğretilerini temsil ederler (Kaufmann, 2008: 83).

Basel’de yayınlanan 1516’da Sebastian Brandt’ın “Methodius primum ...” adlı bir halk kitabında ise tahta bir oyma gravürde 7 başlı ejderha, İstanbul fethi öncesi 7 Türk padişahını temsil eder (Kaufmann, 2008: 106).

Spohn’a göre de genelde dinsel kaynaklarda Roma Kilisesi’nin de teşvikiyle Batılı okuryazarlar 15-17. asır arası Türkleri İsrail’in 10. kolu olmaktan, İsmail’in soyundan olan Kırmızı Yahudilerden gelmeye kadar betimler: “Tatar dediğimiz İskitler Türklerdir” açıklamalarından, Türklerin Avrupalıların (Yunanlıların) sembolik kadim düşmanları olan Troyalıların veya Herkül’ün oğulları olmasına kadar götürülür. Böylece “Türkler çok farklı etimolojik kökenlere dayandırılır. Herodot’un ‘Yürken’

dediği İskitler 15-16. asırda ‘Türken’; Türklere çevrilerek 1480’den itibaren Türkler Almanya’da ülke çapında vahşilik ve barbarlıkla imgelenir” (Spohn, 1993: 15-18).

Spohn bu anlamda Alman dinsel kaynaklarında da (Luther’in çağdaşı Papaz Heidenreich tarafından) Türk adının “Torquere veya torture; eza cefa veren, geldiği yerdeki Hristiyanları işkenceyle zorla Müslüman yapan” bir imgeyle özdeşleştirildiğini aktarır (Spohn, 1993: 16).

On dokuzuncu asır boyunca Avrupa basını Osmanlı Devleti içerisinde gelişen olayları geniş olarak konu etmiştir. Batı ile Osmanlı ilişkisini, Batı’nın Osmanlı’ya bakışını sayfalarına taşımıştır. Çoğu zaman bu taşıyış Batı ile Doğu arasındaki “güç, üstünlük ve değişik derecelerde hegemonya ilişkilerinin” ifadesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Batıda Doğu hakkında bilgi, izlenim, duygu ve düşüncelerin şekillenmesini Oryantalistlerin yazıları sağlamıştır. “Sadece Doğu’da olabilmenin” ve Batının gücünün himayesinde Doğuya gelenler Doğunun tarihi, arkeolojisi, kültürü, ırkları ve her alanında rahatlıkla kalem oynatabilmişlerdir. (Edward, New York: 1979 S.5-8)

Osmanlı Devleti’nin Batıya tanıdığı kapitülasyon hakları, içine düştüğü zayıflık ve içerisinde yabancılara tanınan serbestlikler göz önüne alındığında, batılı yazar ve cizerlerin Osmanlıya dair yazım alanındaki hareket sahaları oldukça geniştir. Bu durumu iyi değerlendiren Avrupa gazeteleri on dokuzuncu asırda Osmanlı ile ilgili her turden yazılara yer vermişlerdir. I. Dünya Savaşı’nda dünya arenasında iki yalnız millet olan Almanlar ve Türklerin menfaatleri için bir iş birliği söz konusudur. Türkler, Ruslara karşı İngiliz ve Fransızlarla istedikleri işbirliği gerçekleşmeyince kendilerine karşı aslında gizli ajandası olan Almanlarla ittifak yapar. Almanlarınsa Osmanlı üzerinden Balkanlar, Anadolu, Mezopotamya, Orta Doğu ve İç Asya ülkelerindeki yer altı kaynaklarına inmek, dolayısıyla emperyalist bir Dünya devleti olmak, “Güneş’in imparatorluğunu kurmak” ve “Dünya’dan yer kapmak” amacıyla Türklerle müttefiklik bağları kurduğu bilinmektedir (Ortaylı, İstanbul: 2002)

Alman tarih kaynaklarında 1914 yılında Osmanlı padişahı tarafından yapılan “cihat” çağrısına Avusturya ve Alman Kayzerlerin de katılmasında yapılmak istenenin aslında İtilaf devletlerinin boyunduruğundaki İslam devletlerinin ayaklandırılması ve buraların Doğu’daki savaş sonrası Alman (Avusturya ve Almanya) yayılmacılığına hazırlanması olarak açıklanır. Böylece Türklerle kurulan “savaş dostluğu/kardeşliği” aslında Merkezi Avrupa (Alman) sömürgeciliğine bir maskedir. Almanlar tarafından “beyaz adamın yükü”nü çekmekten ziyade Türklerin “dostluk” adına kazanılması planları ve propagandaları uzun yıllar sonunda hazırlanır. (Cole vd., 2011: Essen 269-89).

1.8.4. Basiretçi Ali

Basiret Gazetesinin yayına başlama yılı olan 1870’ler Osmanlı’da durum eskisi kadar parlak değildi. Osmanlı gücünü kaybetmişti. Fransız ihtilali etkisi ile de Sırp, Yunanlılar, Eflak ve Boğdan ayrı ayrı isyan etmeye başlamıştı. Osmanlı ülkenin düştüğü bu durumlardan kurtulabilmek için Tanzimat ve ıslahat fermanını ilan etmişti. Hürriyet ve eşitlik fikirleriyle Osmanlı yönetimine karşı memnuniyetsizlikler baş göstermeye başlamıştı ve batıcılık fikirleri siyasi iktisadi alanlarda Osmanlı toplumunda belirmeye başlamıştı. Artık Osmanlı aydınlarının fikirlerince durum, eski denge politikalarıyla düzeltilecek gibi değildi. Örnek olarak Keçizade Fuat Paşa 1868’de Fransa’dan Padişah Abdülaziz’e gönderdiği raporda özetle şu ifadeleri kullanmıştır: “Osmanlı Hanedanının devleti tehlikededir. Ne düşmanlarımız eski düşman ne biz eski Osmanlıyız. Avrupalılar, ilim ve fen de çok ilerlemişlerdir. Eski yöntemlerle devletin eski kudretinin kazandırılması, bir hayaldir düşmanlarımıza karşı tek başına duramayız. İttifaklar bulmalıyız. Batılı devletlerle iyi geçinmek ve denge politikası gütmek zorundayız. Devlet her türlü din kavgalarının üstünde olsun. Kurtuluş ilim ve fen yolundadır.” (Yerlikaya, 1914:17)

Yayınlandığı yıllar Osmanlı’da durum bu şekildeydi Şimdi muharririmiz basiretçi alinin basiret gazetesinin yayın hayatına nasıl başladığına göz atabiliriz.

Gazete 22 Ocak 1870 yılında Ali Efendi tarafından gündelik olarak çıkarılmaya başlandı. Gazete 1878 yılında hükümet tarafından süresiz kapatıldı. 30 sene sonra 1908’de II. Basiret adıyla tekrar açıldı. Ali Efendi;1838’de doğmuştur. Enderun’da eğitim görmüş ve saray hizmetlerinde bulunmuştur. 1863’de, maliye nezareti memurluğuna alınmıştır. Basiret gazetesini kendi gayretleriyle açmıştır. Ali efendi dönemin padişahı sultan Abdülaziz’e ve hükümet faaliyetlerine zaman zaman karşı çıkmıştır. Gazetede yazdığı bazı yazılardan dolayı birkaç kez tutuklanmış ve hapis yatmıştır. (Yerlikaya, 1914:58)

Basiretçi Ali gazetesinde, Mısır Hidivi ve Alman taraflı yazıları sayesinde Mısır Hidivi’nin ve Prens Bismark’ın dostluğunu kazanmış, Almanya ve Mısır’a geziye gitmiştir. Zaman zaman Osmanlı-Rus Savaşı’nda cephelere giderek Türk komutanları ve Rus ordularının hatalarını ve hamlelerini gözlemlemiştir. Rusya aleyhi yazılar yazmıştır. Basiretçi Ali, Ali Suavi’nin düzenlediği Çırağan Baskınına katıldığı gerekçesiyle tutuklanıp Kudüs’e sürülmüştür. Altı ay sonra tekrar yayın yapmamak şartıyla İstanbul’a dönmesine izin verildi fakat görev için Suriye’ye gönderilerek İstanbul’dan uzaklaştırıldı. 1908’de istifa edip İstanbul’a gelerek Basiret yayınına devam etti fakat hem yaşlılığından hem de rakip gazetelerin çok artık kendi gazetesin rağbet görmesinden gazetesi 19 sayıdan sonra kapatıldı. (İnuğur, 2002:61)

II. BÖLÜM

YENİ TÜRKİYE GAZETESİ'NİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yeni Türkiye gazetesi üçüncü bölümde transkripsiyon kısmında Osmanlı Türkçesinde ki kelimeler olduğu gibi aktararak, günümüz Türkçesi ile yazılmamıştır. Fakat ikinci bölümde değerlendirilen makaleler kısmında kelimeler, günümüz Türkçesi ile aktarılmıştır. Örneğin; Gice olarak geçen sözcük ikinci bölümde gece olarak düzenlenmişken üçüncü bölümde orijinal haline bağlı kalınarak gice olarak işlenmiştir.

2.1.1. Gazete ile İlgili Bilgi

Çalışmamızla ilgili bilgi vermeden önce, gazetemizle aynı isimde olan fakat iki ayrı dönemde basılan iki gazeteden bahsetmek istiyoruz. Bu gazetelerden ilki Ziya Gökalp'ın 11 Ağustos 1923'de Diyarbakır milletvekili seçildikten sonra kurduğu Yeni Türkiye isimli gazetedir. Atatürk'ün isteği ile bu gazetede, yeni yapılanmakta olan Türk Devleti'nin düzenlenmesine yol gösterici çok değerli makaleler yazmıştır. Bir diğer ise 5 Temmuz 1946 tarihinde yayın hayatına atılan ve ancak 116 sayı yayınlanabilen Yeni Türkiye gazetesi, DP'nin resmi bir yayın organı olmamakla birlikte, DP'yi alenen destekleyen bir gazetedir. Gazetenin sahibi ve genel yayın yönetmeni, M. Ali Salih Gökberk, aynı zamanda gazetenin başyazarıdır. Gökberk günün siyasi meseleleri hakkında çok sayıda makale yazmıştır. (Kaynak: Demokrasiye geçiş sürecinde cumhuriyet halk partisine muhalif bir gazete: Yeni Türkiye, Melih Tınal, S.382)

Sonuç olarak bu iki gazetenin bizim gazetemiz ve başyazarımızla ilgisi yoktur. Farklı tarihlerde farklı kişiler tarafından çıkarılmış sadece isim olarak aynı olan gazetelerdir.

Bizim gazetemiz, Mehmet Sadi Bey tarafından 1917'de Berlin'de basılmaya başlanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na Türkiye'nin de katılmasıyla Berlin'e giderek "Yeni Türkiye'yi" 1917'de neşre başlamıştır. Gazetenin yarısı Almanca yarısı da Osmanlıca Türkçesi olacak şekilde basılmıştır. Bu kısımlarındaki fotoğraflar ve ilanlar aynı değildir çünkü Almanları ilgilendiren kısımlarda onlarla ilgili fotoğraflar ve ilanlar verilirken Türkler için farklı fotoğraflar ilanlar vardır. Gazetede ki fotoğrafların

çoğu harb ve İstanbul temalı fotoğraflardır. Gazetemiz Arapça ve Farsça kelimelerle yoğun bir gazetedir fakat Sadi Bey'in makalelerinde dil daha sadedir. Bu durumun Sadi Bey'in her kesime hitap etmek amacı olduğunu düşünüyoruz.

Toplam sayısını bilmediğimiz gazetenin elimizde sadece 1.2.3.6.14.15.18.19.20. sayıları bulunmaktadır. Gazetemizin ilk sayfası bütün sayılarda şu şekildedir: Transkript ettiğimiz sayılarının sağ üst köşesinde şu ibare yazılmıştır. “Menafi’i İslamiyye ve Osmaniyye’ye muvafık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrak i’ade olunmaz”yazar. Bu yazının hemen altında “ilan şeraiti: Türkçe ve Almanca neşr olunacak i’lanatın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük ilanalar için ayrıca fi’at kararlaştırılır.”

Sağ sütunun haberlere geçmeden önceki en son kısmında da gazete numarası ve tarih yazmaktadır. Orta sütunda gazetenin Türkçe ismi ve ismin altında da şu ibare yer almaktadır. “Şimdilik haftada bir defa neşr olunur siyasi, edebi, ilmi, fenni, iktisadi Türk gazetidir.” Sol sütuna geçtiğimizde, üst köşede gazete sahibinin baş muharriri: Mehmed Sadi. Adresi: Merkezi: Berlin/Küfurstendamm numara:37 Telefon numarası:5892 Steinplatz İstanbul şubesi :İkdam yurdunda Celal Nuri Bey ve abone bedeli: Ders ’adet için posta ücretiyle beraber senevi altmış kuruş, Berlin’de on marktır. Bu yazının hemen altında: nüshası İstanbul’da 40 para Berlin’de 20 feniktir. Yazmaktadır. Gazetenin bu üst kısmındaki bilgilendirmelerden sonra ilk kısımda gazetesinin içeriğinden bahseden ‘Münderecat’ yer almaktadır. Yeni Türkiye Gazetesi’nin ilk üç sayfası Osmanlıca hemen ardındaki üç sayfa da Almanca olacak şekilde basılmıştır.

2.1.2. Gazetenin Sahib-i İmtiyazı Dr. Mehmet Sadi Bey

2.1.2.1.Sadi Bey’in Fikir Hayatı

Mehmet Sadi Bey’in savaş süresince Almanya’da bulunan ikdam gazetesi muhabiri Türk gazeteci sıfatıyla ziyaret ettiği şehirlerde gerek istek üzerine gerekse kendi inisiyatifi ile Türklük İslamiyet ve Türklerin yenileşme hayatına dair konferanslar vermiştir ayrıca Alman gazetelerinde Osmanlı devleti ve Müslümanların yaşayış tarzları konusunda aydınlatıcı bilgiler göndermiştir. Alman ticari ve sosyal hayatını devrin ideal bir medeni ülkesi olarak örnek göstermiştir. Mehmet Sadi Bey’in

Fikir yapısını ve Türklükle ilgili görüşlerini kendi kaleminden örneklerle zenginleştirmemiz onun düşüncelerini aktarmamızı daha da kolaylaştıracaktır.

Varşova makalesinde: “Sonra burada (Lirnik) isminde Ukraynalı bir Leh şarkıcısının sözünü etmek isterim. (Türk atı “Heron”a – Galiçya civarında Siter suyu ayaklarından biridir.- vasıl olunca Lehistan’da ihrâz-ı hürriyet edecektir) işte bugün Türk askeri Galiçya’ya geldi, Türk atı Heron suyuna vardı. Lehistan da hürriyete kavuştu. Onun için Türklüğün adına büyük günü can-ı gönülden Lehlilere tebrik etmek konusunda müsaade istiyorum.” Diyerek Varşova’da yaptığı konuşmasında Türker’in hedeflerine ulaşmasındaki kararlılığına vurgu yapmakla beraber. Dostluk kurduğu kardeş ülkelere de gösterdiği sadakatin sonsuz olduğunu ifade etmektedir.

Serbest iktisadi Çareler makalesinde:” Evvela Türklüğü bu diyar hiç tanımıyor... bunun için Türk askeri, Türk kadını, Türk genci diye Berlin ve vilayet gazetelerinin pek çoğunda yazılar yazdım. Sonra Almanya Avrupa deyince yanlış fikre sahip olmayalım. Her memleket içinde birtakım şarlatanlar vardır. Çoğunluğu kendilerini doğru bilimci adı altında saklayabilirler. Sonra yine reklam için şarka dair yetersiz kitaplar yazarlar. İslam’ın seveni gözüdürler. Nutuklar verirler... kasideler methiyeler söylerler... bunların birçokları bizi iktisadi esarete düşürmek isteyen büyük mali grupların vekilleridir de bize böyle görünmek isterler. Ve bizi askerî, siyasi olarak düzenledikleri konferanslarda överek onun altından menfaate bakarlar. Nasıl ki İngiltere’de bu amaçla bir zamanlar Osmanlı komitesi oluşmuştu.... Bu siyasi değil, entrikacılaran oluşan açlar grubu idi. Kendilerine Osmanlı komitesi diye isim vermek şundan bundan çullanmak isterler ve Osmanlı basınında kararâmeler beyannameler bile yollamaya cesaret ederlerdi. Türkiye hangi memlekete teması artırırsa kesin bir biçimde karşısına derhal böyle şarlatanlar çoğalır, çoğalacaktır. Bunları anlamak için insanın yeryüzünün her köşesinde çok sürekli olarak kalıp her sınıf ve şahıs ile temas etmesi gerekir. Bu gruplar o kadar ustaca düzenlenirler ki şahsen en büyük makamları bile işgal edebilirler. Bunun için biz Osmanlının muhterem devlet adamlarından bu konularda doğru görüş, kararlılık ve ileri görüşlülük bekleriz.” Diyerek bitirdiği yazısında bize göre Türkiye için yapabileceği en faydalı konuşmayı yaparak, yapılacak oyunlara karşı temkinli olmayı, tedbirli yaklaşmayı önermiştir. Ekonomi konusunda da yazılardan anladığımız kadarıyla oldukça donanımlı olan Mehmet Sadi Bey, bilgilerini aktarmada oldukça başarılıdır.

Yazılarında sürekli olarak arzu ettiği parlak bir Osmanlı geleceği için çalışmayı, yenileşmeyi ve yabancı devletlerin faydalı politikalarından faydalanmayı öngören Mehmet Sadi Bey, bu hedefi gerçekleştirmek için bakışlarımızı gençlerimize çevirmemiz gerektiğini savunmuştur. Osmanlı Devleti’nin bütün alanlardaki gelişmelerini yakından takip eden Mehmet Sadi Bey, aldığı iyi haberlere karşı sevincini hiçbir zaman saklamamış ve bu sevinci gururla yazmıştır. Almanya’da Türk Mektebi makalesinde:” Memleketimizden gelen her Osmanlı ferdi hükümetimizin her

idari alanda düzenlemelerle uğraştığını söyleyip duruyor. İnsan, vatandan yükselip gelen bu güzel sözleri bilerseniz vatanın dışından ne tatlı tatlı dinliyor...” cümlesiyle anlatmaya çalıştığımız sevinci en iyi şekilde ifade ediyor.

2.1.2.2.Sadi Bey’in Basın ve Yayın Hayatı

Mehmet Sadi Bey’in şahsına dair bilgileri yine elimizde bulunan Yeni Türkiye Gazetesi’nden faydalanarak elde ettik. Makalelerinden: İngiltere, Hollanda, Almanya, Kopenhag, Danimarka, İskandinavya yarımadasına gittiğini anlayabiliyoruz.

“Gazetenin yeni Türkiye matbaasında basılması da neşriyatın şahsi bir teşebbüs olduğunun açık bir ifadesidir. Berlin’in siyasi gündelik ekonomik her türlü faaliyetlerini takip eden Mehmet Sadi Almanya’daki diğer faaliyetlerini ve görevini “Biz alman ve Osmanlı alemlerine kabil olduğu kadar etrafıyla birbirine tanıtmak üzere elimizden geldiği kadar sarf-ı mesai ediyoruz. Vazifemiz yalnız Berlin efkâr ve ahvalinin muhit-i Osmaniye naklinden ibaret kalmıyor. Osmanlı gazetelerinin de Almancaya tercüme etmek tarikiyle Türk ve İslam noktayı nazarını alman mahfiline tanıtmak istiyoruz.” Şeklinde açıklanmaktadır.”

“1914 yılının Son aylarından başlayarak Berlin’den hilafet merkezi olan İstanbul’a belirli aralıklarla ikdam gazetesine haberler gönderen Mehmet Sadi’nin Uzun seneler Londra’da yaşadığı daha sonra dünya muharebesi başlayınca... İngiltere adasından Hollanda toprağına geçmeye mecbur kaldığını, bir müddet sonra da Almanya’ya geçerek hemen bütün Almanya’yı gezdiğini aktaran Mehmet Sadi Bey’in, yaklaşık bir yıl sonra balkan treni ile yabancı gazetecilerin ziyaretleri aracılığıyla İstanbul’a gelen 24 kanuni Sani 1331 tarihli İkdam Gazetesinde Talat Paşa ile röportaj yaptığını Mehmet Sadi’nin kimliği hakkında önemli bilgilere rastlıyoruz; “Dahiliye Nazırımızla Mülakat” başlığıyla verilen Talat paşa ile yapılmış röportaj metninin üstünde Mehmet Sadi hakkında şu bilgiler yer almaktadır;”

Berlin muhabir-i Mahsusumuz olup bir müddetten beri şehrimizde bulunan ve aynı zamanda alman ve Amerikan gazetelerine de muhabirlik etmekte olan Mehmet Sadi Bey vükelayı muhtereme-i Osmaniye’nin doğu katı nazarına gerek matbuatı Edebîye gerek Türk karilerine bildirmek üzere mülakatlar icra etmektedir. Savaş süresince Almanya’da bulunan ikdam gazetesine muhabiri Türk gazeteci sıfatıyla ziyaret ettiği şehirlerde gerek istek üzerine gerekse kendi inisiyatifi ile Türklük İslamiyet ve Türklerin Teceddüt hayatına dair konferanslar vermiştir ayrıca alman gazetelerinde

Osmanlı devleti ve Müslümanların yaşayış tarzları konusunda aydınlatıcı bilgiler göndermiştir.

Makalelerinden yaptığımız çıkarımlara örnek olarak birkaç alıntı yapacak olursak; Kopenhag’da birkaç gün makalesinde: Bizim amacımız Kopenhag’ın savaş hakkındaki ruhunu incelemektir. Bu kuzey memleketi özellikle pek de taraftarımız olmayan bu kuzey memleketi ne düşünüyordu.? Diyen Mehmet Sadi Bey yine Bitaraf memleketinde bir cevelan makalesinde de: “Üç senedir süren savaş, insan bilincinde barış zevkini ve hatırını unutturacak kadar uzun sürdüğünden, insan o eski dünyada yaşayan insanı ve insanlığı görünce âdeta sevinçli duyuyor... Biz sırf bu amaç ve nedenle Danimarka ile İskandinavya yarımadasına bir tur yaptık.” Demıştır.

2.1.2.3.Sadi Bey’in Mesleği

Mesleği birçok kaynakta İkdâm Gazetesi Berlin muhabiri olarak geçen Mehmet Sadi Bey’in Yeni Türkiye Gazetesi’ndeki ‘Varşova’ makalesinde yaptığı bir konuşmadan önce söylediği şu cümle ile: “Senelerce ecdadımızın uğruna mücadele ettiği Lehistan’ın, yeniden hayat bulduğu bir günde tabip bir Türk gazetecisi de sessiz kalamazdı.” doktor olduğunu anlıyoruz ama ne yazık ki eğitim hayatıyla ilgili bir bilgiye ulaşamadık.

2.1.2.4.Sadi Bey’in Spor ile İlgili Görüşleri

Mehmet Sadi Bey spora verdiği önemi makalelerinde birçok kez dile getirmiştir. Örnek olarak Serbest iktisadi Çareler makalesinde: ‘Ama en sevdiğim şey insanın hürriyetinin olmasaydı. Bunun için sağlam vücut kafasının kabulü zorunluydu. Sağlam vücutlu adam sağlıklı adamdır, her şeyi daha iyi düşünebilir, daha sağlam karaktere sahip olabilirdi. Bunun için Kadıköy İttihat Kulübünde* (“Papazın Çayırı, daha sonraki adlarıyla Union Club Sahası ve İttihat spor Sahası, İstanbul'un Kadıköy ilçesinde yer alan ve futbol maçlarının oynandığı eski saha. Sahanın olduğu bölgede, günümüzde Fenerbahçe Şükrü Saracoğlu Stadyumu yer almaktadır.) iken bütün dikkatimi bu işe vermiştim. Orda erkek kız çocuklarını koşturmak benim en sevdiğim uğraşım olmuştu.

2.1.2.5.Sadi Bey’in Gençlik ile İlgili Görüşleri

Mehmet Sadi gençlere yönelik faaliyet sahasını Gazete de ‘‘Yeni Türkiye: Berlin ve Almanya’nın muhtelif şehirlerinde ki Dâru’s sınırlarıyla iş görmek ve

Avrupa’da tahsil eylemek isteyenlerin yegâne rehberidir.” Şeklindeki bir reklamla duyulmaktadır. Hemen hemen her sayıda yer alan bu mod gençlere Avrupa’da rehberlik yapmak ve yol göstermek amacının bir parçasıdır.

Sadi Bey gençleri her koşulda ülkenin umut kaynağı olarak görmüştür. Savaş ortamında olan bir dünyaya rağmen gençlerin varlığı, dinamikliği, gözlerindeki ışığı onun gelecekle ilgili birçok kaygısını yatıştırmak için yeterli bir sebep olmuştur. Gençlerde yarınları gören eğitilmiş, kültürlü ve donanımlı bir muhabirin yazdığı yazılarla ulaşmak istediği kitle yine gençler olmuştur. Bununla ilgili bazı örnekleri kendi makalelerinden alıntılarla daha iyi ifade edebiliriz.

Varşova makalesinde:” Sarayın etrafında yürekleri çarpan üniversitelilerle genç okullular kız ve erkek karışık şekilde dizilmişlerdi. Bu büyük meydanın manzarası insana Polonya milletinin geleceği hakkında şüphesiz bir güven veriyordu. Dinç sağlam ve sağlıklı görünen gençlik üstün bir zekâ ve yiğitlikle dolu idi. İnsan bu...ce tüm insanlığı göz önünden saygı, takdir ve sevgiyle geçirince kendilerini zulüm ve baskı altında senelerce inleyen Rus belasına lanet edeceği geliyordu. Polonya’nın bu güçlü ve mutlu fidanlarını büyük bir sevinçle seyrederek saraya girdik.” Yine aynı makaledeki şu cümlesi:” İnsan bu güzel dinç, sağlam gençliği doğrusu büyük bir geleceğin gerçek bir alameti olarak görüyordu.” Mehmet Sadi Bey’in ne kadar çağdaş bir kişiliğe sahip olduğunun en net göstergesidir. Gençlerin dünya için umut olduğunu düşünürken, Müslüman gençlerin de Avrupa gençlerinin seviyesine ulaşmasıyla ilgili isteklerini Serbest İktisadi Çareler makalesinde şu şekilde dile getiriyor: “Müslüman Türk gencinde bireysel girişimi artırmak... onları hayatın sert katı kısmı için hazırlamak ve Avrupa’nın entrikasına karşı uyandırmak... Bunun için yayınlarda gençlik güzel makaleler meydana getirmişti.”

2.1.2.6.Sadi Bey’in Ekonomi ile İlgili Görüşleri

Mehmet Sadi Bey eğitimle ilgilendiği kadar ekonomiye de önem vermiştir. Bir ülkenin ekonomik anlamda dışa bağımlı olmasının da kendi kendini idame ettirebilmesinin de kritik ekonomik planlardan geçtiğini ifade etmiştir. Öyle ki Mehmet Sadi Bey Serbest İktisadi Çareler makalesinde bunu oldukça açık bir şekilde anlatmıştır. Bu makalenin ayrı bölümlerinden aldığımız paragraflarla ekonomiyle ilgili görüşlerini ifade etmeye çalışacağız.

“Bu gibi grupların zararı nedir? İşin aslında bu durum Osmanlı mülkünde iş yapmak isteyen büyük sendikaların ürünüdür. Onların paralarıyla yaşarlar... Şahsen bunlar o kadar büyük kurumları temsil ederler ki âdeta yarı resmi niteliğe sahiptirler...

bununla düşeceğimiz felâket, tekel iktisâdidir. Buna karşı kapitülasyonların ortadan kaldırılmasında (...) teşkil etmez. Ticaret kanunu düzenlemesindeki maddeler ve şartlar da engel oluşturmaz. Türkiye gibi dünya sanayi ve ticaretinde yaşamaya başlayacak ve kanunlarla kazanılmış milli sermayesi olan önemli bulunan bir memleket en büyük tehlike ekonomiye tek başına sahip olmaktır.”

“Dostumuz olsun düşmanımız olsun kardeşimiz olsun ne olursa olsun dünya iktisadında herkesin hakkı ayrıdır. Bu âlemin hiç merhamet ve iyi niyeti yoktur.

Dostluğu hiç tanımaz... bu âlem hakka saygı göstermek için karşısındakini de kendisi kadar usta görmek ister...”

“İktisatta açıklık-netlik sağlayabilmek için her durumda rekabet meydanı açık bırakmalıdır. Varsayalım ki Türkiye bir Alman sermayesine dâhil olacak... pek güzel... lakin bu sermaye yalnız büyük bir banka veya bir grup aracılığıyla dâhil olursa bunun zararı açıktır. Osmanlılar sonsuza kadar bu sermayedarların haraç veren tarafı olur.”

“Memleketimizde sanayi için girişimde bulunacak küçük girişimlere daha çok kolaylık gösterilmelidir. Sonra tarafsız hükümet fertleri tarafından meydana gelecek iktisadi girişimlerde cesaret verecek tarzda dikkate alınmalıdır...”

“Birkaç defa daha yazdık bu muharebe şilin ve mark (İngiliz ve Alman parası) muharebesidir... onun için dikkatli hareket etmek gerekir.”

“Onun için biz Osmanlı ülkesinden bu konularda uyanıklık bekleriz. Devletin ileri gelenlerinden bütün samimiyetimizle istediğimiz sendikalizm ve ekonomide tekel gidişatından memleketimiz kurulamıyor. Bunun için yapılacak şey bizimle temasa girecek her memleketin her mali grubuna müsaade etmek ve olanaklıysa aralarında bir de iktisadi rakip temin edebilmektir.”

2.1.2.7.Sadi Bey’in Kadınlar ile İlgili Görüşleri

Mehmet Sadi Bey kadına ve kadının toplumdaki yerine değer vermiştir. Bunu gençlerle ilgili yaptığı değerlendirmelerde cinsiyetçi bir ayırım yapmadan ‘erkek ve kız çocuklarımız’ tabirinden anlayabiliriz. Bunun yanında gazetede kadın bir köşe yazarına da yer vermiştir. ‘Şükran’ isimli yazarın ‘Genç bir edebiyemizin Avrupa hakkındaki ihtisâsâtı’ başlığı altında yayınlanan makalesinde Avrupa kadınlarıyla ilgili dikkat çekici bilgiler bulunmaktadır:

(...) postanende çalışıyor, büyük mekteplerde ulvî gayelerle şugûl oluyor, Almanya’ya tahsil için gidiyorlardı. Sahnenin arzusu: Her gün leyliiden dinlediği

Alman hayatını görmek, Alman kadınlarını anlamak... Nihâyet bir gün İstanbul'dan bu vazife ile uzaklaşıyordu. Tren hareket edeceği, Leyli ellerinden tuttu “bana uzun mektuplar gönder, bütün hislerini anlat” diyordu.

20 Şubat 1917 Hamburg

Hamburg'un akşamı. Bu güzel şehri kadınlar idare ediyor. Trende kadınlar kondüktör. Tramvayı kadınlar işletiyor. Pasaportumu göstermek için polis idaresine gittim. Orada birçok kadın çalışıyordu. Mağazalarda, otellerde, fabrikalarda gördüğüm binlerce kadın senin bana kollarında anlattıklarını hatırlattı. Bu kadınları çalıştıran kuvvet, arzu nedir? Onu anlamak, onu sana ikinci mektubunda yazmak istiyorum.

“Şükran”

Bunun yanında Mehmet Sadi Bey' in Madam Novikof adındaki Rus kadından bahsederken gayretli kadın olarak bahsetmesi kadınların çabalarını takdir ettiğini, farklı görüşlerdeki kadınları desteklediğini gösterir. Rayhtağ 'da Yeni Türkiye makalesinde ifadelerini kendi kaleminde aktaracak olursak:

“Nasıl ki savaştan önce Londra'da “Madam Novikof” adındaki bir Rus kadını bir edebi dergi açmıştı. Her şeyden önce muhafazakâr İngilizler bu tespitin aleyhinde bulundular. Lakin bunlar, bu gayretli kadının bakış açısını değiştiremediler. Madam Novikof ismi, az zamanda bütün Londra civarında tanındı. Kadının zekâsı, güzel idaresi sayesinde, cemiyet öyle nurlandı, öyle etkili oldu ki, Bu Rus edebi dergisi ile temas eden birçok yazar, gazetelerine, dergilerine sayfalar dolusu yazılar yazdılar. Rus edebiyatını, Rus kültürünü İngilizlere anlatmaya uğraştılar. Londra tiyatrolarına “Danis Rus” adındaki millî moskof oyunları kabul edildi. Bu sayede İngilizler Rusları daha iyi öğreniyorlar ve iki millet birbirine daha iyi yaklaşıyordu.”

2.1.2.8.Sadi Bey'in Yurttaşlıktan Çıkarılacağı ile İlgili Belge Özeti

Belge Özeti: Berlin'de yeni Türkiye gazetesini idare edeceği iddiasıyla askerliğini tecil eden Sadi Efendi'nin görevini suistimal ettiğinden, askerliğini yapmak üzere çağrıldığı halde gelmemesi ve sahte pasaportla Almanya'dan firar etmesi üzerine İstanbul'da bulunması için yola çıkması, aksi halde tabiiyet-i Osmaniye'den düşürüleceği. Belgesinin orijinal hali çalışmanın ekler bölümündedir. (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı)

Belge Özeti: Mezalim: Berlin'de Yeni Türkiye gazetesini idare eden Sadi Efendi'nin, Osmanlı tabiiyetinden çıkarıldığı. Belgesinin orijinal hali çalışmanın ekler bölümündedir. (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı)

2.1.2.9.Sadi Bey'in Yurttaşlığa Geri Alınması

Belge Özeti: Berlin'de bulunup mukaddema tabiiyetten ıskat edilmiş olan Sadi Efendi'nin tekrar tabiiyet-i Osmaniyye'ye kayıt ve kabulü. Belgesinin orijinal hali çalışmanın ekler bölümündedir. (T.C. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığı).

2.2. Birinci Dünya Savaşı ve En Son Muharebe Haberleri

En son muhârebe haberleri

Doktor (Helfferich)'in mühim beyânatı

Hükûmât-ı müttefika meclis-i meb'usan reisleriyle Avusturya-Macaristan, 'Osmanlı ve Bulgar sefirleri ve Reichstag'ın iki resi-i dâhiliyye nazırı doktor Helfferich tarafından Salı günü da'vet olunmuşlardır.

Mösyö Helfferich, hazır ne hitâben îrâd ettiği nutukta demiştir ki:

Düşmanlarımızın sulh teklifimize vâki' cevapları yeni bir i'lân-ı harbi andırıyor... Biz düşmanlarımıza göstereceğiz ki onlar meseleyi pek yanlış tahmin ediyorlar.

İşin sonuna kadar sâbit ve metîn kalacak ve neticede de behemehal muzaffer olacağız.

Bunu müte'âkib Avusturya meclis-i mebusan reisi Doktor Helfferich bütün müttefikler nâmına beyân-ı teşekkür etmiş ve Helfferich'in söylediği sözleri büyük bir lisân-ı kuvvetle tekrar eylemiştir.

Cuma sabahı 'Osmanlı konsoloshanesine Berlin'de mukim 'Osmanlı mu'teberânı da'vet olunmuşlar ve İstanbul'da te'sîs olunacak milli bankaya dâie müzâkerâtta bulunmuşlardır. Bu vesile ile mu'teberân teb'a, mebusan reisi Hacı 'Adil Bey Efendi'ye Baş şebenddir lafzı bey tarafından takdim olunmuşlardır. Birçok 'Osmanlı tüccârânı bankaya hissedâr kayd olunmuşlardır.

İtilaf Devletleri'nin Almanya ile müttefiklerinin sulh şerâitini red etmeleri Berlin mehâfilinde muharebeye devam hakkında büyük bir azim ve şiddet vücuda getirememiştir. Bu münâsebetle sivil askerler gönüllü olarak şimdiden idâre-i askeriyelere mürâca'ata başlamışlardır.

İtilaf Devletleri'nin sulh teklifini red etmeleri İskandinav hükümetleri ile Danimarka ve Amerika matbuatında pek fena te'sirler hâsıl etmiştir. Bunun üzerine

Fransa reis-i cumhuru Mösyö Puankara Amerika matbu'atının muhâbirlerinden Eduardo Charles ile bir mülâkât icrasına mecburiyet his etmiştir.

Times gazetesi Balfour tarafından kaleme alınan notadan bahs ederek Almanya ve Türkiye hakkında şiddetli bir makâle yazmıştır.

Almanya'da zahire meselesi usûl-i mahsusa dâiresinde muntazaman devam etmektedir. Bîtaraf devletlerde muharebenin temâdisi ihtimâline binâen bu hususta şiddetli tedâbir ittihazına başlamışlardır.

Yunanistan'ın itilafının şerâiti kabul etmesi hiçbir tarafta bir te'sîr-i mahsus vücuda getirmemiştir.

İnsanlarını değil şimdi insan sellemehu's-selam her kısım-ı beşeriyeti burada görülebiliyor.

Biz senelerden beri 'Osmanlı muhitine "talebe ordusu" sistemini tavsiye eder dururduk onun için bu âhenkli hicreti tabî' pür zevk ve sürûr temâşâ ediyoruz.

Lakin biz bu günkü hâli göz önüne getirerek bazı mütâla'ât serdine kendimizi mecbur his ediyoruz. Cümlemizin ma'lumudur ki biz şarklılar, büsbütün başka bir i'tiyâd ile yaşamaya başlarız. Evlerimizin hayatından tutun tarz-ı ma'îşetimizin her kısmını ele alın doğrudan doğruya başka bir zevkin sâlikî câzibedârı olduğumuzu anlarsınız... 'Adat ve tabâatimiz gibi gıdalarımızda başka türlü hazırlanmıştır. Faraza Avrupalılar tegaddî için yemek yerlerken biz tezevvük için yemeklerimizi ihzâ ederiz. Onun için bir Türk gencinin Avrupa'da pek kolyaca istinası kâbil olamaz. O, evvel emirde her şeyi yadırgar. Ben bu hâle kendimi misâl getiririm İngiltere'yi pek iyi bildiğim halde tahsil için İngiltere'ye gitmiştim. Cebimde de kılliyetce param vardı. Öyle olduğum halde ara sıra o gürültülü Londra yolarının dağdağasını terk ederek "Hyde Park"ın sükûtu köşelerinde ilk aylarda için için ağlardım. Londra'nın karanlık havasını seyr etmekle kapanan gözlerim İstanbul'un bir tatlı grubunu hatırlardı.

Yani bir genç için ilk aylarda ecnebi diyarı o kadar hoş gelmez... alelhusus şark sistemindeki tarz-ı maişetle sıkı bir kontrol altında bulunan genç çocuk, birdenbire Avrupa'nın nazara daha parlak gözüken âlemine karışınca büsbütün teraziye şaşırır... ya o parlaklığa karşı küserek vatana dönmek ister (...) veya ziyaya ma'lumatsızca katışarak rahnelere hasarlara uğrar.

Biz bugün düşündüğümüz bu tarz ile bu mani'aların önüne geçmek gençliği selâmetli bir vadide feyizli istikbâlimiz için hazırlamak istiyoruz ve bunun için de muhit-i 'Osmanî'yi bugün "Almanya'da Türk Mektebi" ser levhası altında bir makale îsâr eyliyoruz.

En son muhârebe haberleri

Tahte'l-bahr muharebesinin na-mahdûd bir sûrette tezyîd-i fa'âliyetine dâir Almanya'ca müttehiz karar-ı kat'î üzerine cemâhir-i müttehîde-i Amerika reisi Wilson Wasington kongresine ber-vech-i âti beyânatta bulunmuştur.

Almanya'nın ihbâr etmeksizin nâgehâni bir sûrette ittihâz ettiği karar ihbar ile duruldu. (Süfakes) hakkında Almanya'dan bir kere aldığı cevabı nota, te'mînât-ı kâfiyyeyi hâvî olmadığı gibi, Mayıs tarihli nota münderecatıyla da gayr-ı kâbil-i te'lîf bulunduğu ve bu hâl Amerika'nın te'mîn-i şeref ve haysiyyeti nâmına hükümet-i mezkûre ile bugünden i'tibâren münâsebât-ı siyâsiyyesi kat' olunmuş. Alman maslahat güzârıyla Amerika'nın Berlin sefirine evâmîr-i lâzime i'tâ edilmiştir.

Münâsebât-ı dostanemizin kat'ına bâis olacak bu karar-ı ahirin tebeddülünü ümid ederiz. Almanların öteden beri refik-i samîmîsi bulunduğu için harbe girişmek istemiyoruz. Bunun içindir ki Almanya'nın ittihâz ettiği bu kararın ciddiyetine inanmak istemiyoruz. Fakat bu hakikat-i hâli alınca o vakit Amerika hukukunu, serbestisini ve müsterihan bir hayat geçirmesini te'mîn etmek esbabına tevessülen müdâfa'adan geri kalmayacaktır.

Amerika'nın Berlin sefiri ile bilumum konsolosları Almanya'yı terk ile teb'a-i hukukun rü'yetini İspanya'ya tevdi' eylemek hususunda evâmîr-i lâzime i'ta eylemiştir.

İtilaf devletleri tarafından teklif olunan şerâitin Yunan hükümeti tarafından mevki'-i icraya vaz' olunduğu ve Atinalıların şehir dahilinde nümayişte bulunan Fransız bahriye efradının bir sûret-i hâsımâne ta'kîb etmekte olduklarını "Maten" gazetesi iş'âr ediyor.

Yine aynı gazete Alman Tahte'l-bahrlarının ikâ' eyleyecekleri tahrîbât-ı 'azîmeye çâre-sâz olmak üzere hükümet ve ahaliyi intibaha da'vet ediyor. İttihaz olunacak tedâ'ir her ne kadar kesîr olsa da tehlikeyi ber-taraf edecek mâhiyette olmadığını ve Almanya'nın her hafta bir 'aded Tahte'l-bahr inşasıyla az zaman içinde mevcudunun miktarının tezyîd eyleyerek bütün denizlere meydan okuyacağını kemâl-i teessürle yazıyor.

Geçenlerde İspanya kralı on üçüncü Alfonso Granada nakl eden tren Point Kerle ve Kambo İstasyonu arasından mürur etmek üzere iken kılavuz tren Şukuri tarafından hattın büyük bir kurşun direk ile sed olunduğunu görmesiyle tren derhâl tevakkuf edilmiş ve su-i kasdın önü alınmıştır.

Avusturya meclis-i meb'usarı reisi doktor Silvester'in Alman karargâh-ı 'umûmisini ziyaretinden sonra Viyana gazetecileri ile vukû'b ulan mülâkatında müzâkerât-ı mütekâbilenin İstanbul'da ta'kîb olunacağını ajans hevas Berlin'den vukû' bulan istihbârâtına 'atfen iş'âr ediyor.

Zürih'de münteşir "Nuval Jurnal" nâm gazetenin istihbârâtına nazaran İsviçre hükûmetinin Berlin sefiri yakında terk -i vazife eyleyecektir.

Rems şehri muhasarasının sekiz yüz elli beşinci günü dokuz ile on iki arasında yirmi altı mermi Almanlar tarafından mezkûr şehre endaht edilmiştir. On iki sa'at 30 dakîka ve saat iki de on dokuz, yedi buçuk ile sekiz arasında da on dört mermi endaht edilmiştir ki yevmî 72 mermi endaht olunduğunu "Maten" gazetesi yazıyor.

Marsilya'nın belediye-i me'murunu gala-yı işara çâre-sâz olmak üzere me'kulat-ı mu'âvenet şirketi nâmında bir şirket te'sîs eyleyip 1200 a'zâ cem' eylemiştir ve bu sûretle me'kûlâtın fûruhtunu ta'dîl teşebbüsünde bulunmuşlardır.

"Maten" Gazetesi Almanya'nın Tahte'l-bahr muhârebesini tevsî' ile İngiltere, Fransa ve İtalya'yı bir sûret-i şedîdede muhâsara edeceğini yazıyor. Ve 'ilâveten diyor ki: Bir Şubat'tan i'tibâren Almanya ile Avusturya iddi'aları vecihle bundan İngiltere, Fransa ve İtalya sevâhilini ablukaya alacaklardır.

Binâenaleyh hangi millete âid olursa olsun her cins mezkûr hükûmetler sevâhilinden yirmi mili yani otuz yedi kilometre mesâfe kurbünde bulunursa derhal torpillenecektir.

Kalas şehri Japonlar vâstıasıyla mütemadiyen bombardıman edilmiş ve dehşetli yangınlar husûle getiren bombalar tahrîb olunmakta bulunmuştur.

31 Kânun-i sâni'de İtalya harb cebhesinde şiddet-i bürudet tahtü's-safer 28 derecedir.

Fransa mühimmât nâzırı kömür fıkdanını kemâl-i teessürle meb'ûsânda zıkr ile büyük münâkaşa ve mücadeleyle sebebiyet vermiştir. Üç meb'us tarafından nâzır şiddetli bir muvâhezeue dûçâr olmuştur. Birinci meb'ûs Henri Bata, Edvar Heriyun'u lazım gelen tafsîlâtın i'tâsına mecbur kılınmıştır.

Loyd Jorez ile Hendrisana sui kasd

Londra 31 Kânûn-i sâni "Maten" in istihbârât-ı hususiyyesi: Derbeyde dört kişinin sûret-i tevkifi büyük bir halecânı mûcib olmuştur. Maznunlardan üçü kadındır. Bunların şiddetle harb aleyhdârı oldukları cümlelerin ma'lûmu idi. Bunların dördüncüsü İngiliz kânunun bahs ettiği müsâ'adeden istifa ederk mu'âfiyeti iktisâb edenlerden idi. Dördü de ayn-ı familyaya mensûb olup içlerinden masune ihrâcı hasebiyle Loyd

Corc'u tesmîm için lazım gelen mevâdı ihzâr etmiştir. Bunlar Loyd Corc ile Hendrisun'u tesmîm için tedârikât-ı lâzimedede bulunmuşlardır. Bunların bu sûretle mevki'-i tatbikata vaz' edecekleri cinâyetin bu sûretle şuyu'şu şehirde büyük bir halecanı mûcib olmuştur. Haklarında verilecek hükm ve kararın icrasından evvel maznunlar Birmingham hapishanesine de nakl edilmiştir ve 31 Kânun-i sâni de huzur-i mahkemede isbât-ı vücûd etmişlerdir.

Esna-yı isticvabda mücrimiyetlerine dâir ufak bir emareye destres olunamamıştır. İsticvâbın semeredâr olamamasına mebnî muhâkeme cumartesi gününe ta'alluk edilmiştir.

Sulh teklifi ne için red olundu?

Düvel-i itilâfiyyenin ittifak-ı murabba' hükümetlerinin sulh teklifini ne için kabul edemediğinden dâir itilaf tarafdarlığıyla müştahir "Ranguardya" gazetesi ber-vech-i âtî beyânatta bulunuyor:

Sulh teklifinin esbab-ı reddini ancak itilafçıların aralarında tevellüdü melhuz ittihadızlıktan korkmalarında arayabiliriz. Alman sulh teklifi Paris ahalisi tarafından sûret-i bâridâne de kabul olundu. Gerek bir beyan ve gerek matbuat bu teklifin yalnız reddi değil mevki'-i mezkureye girmesi ihtimâlini de ref için ellerinden geleni yapmaktan çekinmediler.

Diğer taraftan teklifi nazar-ı mütâlâ'aya alırsak görüyoruz ki Almanya mu'ayyen teklîft-ı sulhiyyede bulunmak istemedi. Alman sulh teklifi bilakis gayr-ı mu'ayyen, muvakkat ve muhâtıralı bir mâhiyette idi. İttifak-ı murabba' notası mu'ayyen bir takım şerâit tahtında harbe nihâyet vermek emellerinden bâhis olmayıp belki sulh üzene "konuşmak istiyor musunuz?" tarzında bir sualden 'ibâret idi. Bu müzâkerâta girişmek için bir mütarekeye lüzum var idi. Bu sûretle düvel-i müttetika-i erba'a itilafçıların bazılarını memnun, bazılarını gayr-ı memnun bırakacak idi.

Memnun bırakılanların harbden kurtulmak için bir gün evvelki dostlarına hiç bakmadan 'akd-i sulh temâyül edecekleri şüphesiz idi. İtilafçıların ittihad ve imtizacı esâsen yekdiğerine mütebâyin ve mütezadd olan menâfi' ve ihtirâsattan dolayı dâima bir hâl-i tezelzül geçirdiğinden esna-yı müzâkerâta aralarındaki muhâlefet bir münâzi'a-i harbiyye hâlini alabilirdi.

Müzâkerât-ı sulhiyyenin 'akîm kaldığını farz ettiğimiz takdirde akvamı yine muharebeye sevk ve teşvik etmek için kimin iktidârı olabilirdi?

İngiltere ve Norveç ticâret donanması

İngiltere'nin bîtaraf ashâb-ı sefâin üzerine icrâ ettiği tazyîkâta dâir itilâf muhibb ve tarafdârı olan “Derdenus Ganiğ” gazetesi diyor ki:

İstihbâr ettiğimize göre İngiltere'den bir Norveç gemisinin kömür hamulesiyle Danimarka'ya hareketine müsâ'ade edildi ve bu memnu'iyetin bütün Norveç sefâin-i ticâriyyesine teşmil edileceği tahmin ediliyor. İngiltere'den Danimarka'ya kömür ihrâcâtı serbest olduğu ve Danimarka gemilerine bu bâbda me'zûniyet itâ edildiği halde Norveç gemilerinin Danimarka'ya kömür nakliyatına ruhsat verilmemesinden gemilerimizin srey ü seferinin büsbütün ta'tîl edilmek istenildiği anlaşılıyor. İngiltere'de kömür ihrâcat ruhsatnamesine intizâr eden birçok gemilerimiz vardır. Ticâret-i harbiyye nezâreti kâbil-i kabul yollar mukâbilinde ruhsatnâmeler itâsından sûret-i kat'îyyede imtina' ettiği halde İngiliz simsarları bitmez tükenmez da'vetnâmeler ile Norveç ashâb-ı sefâini İngiltere'ye celbe çalışıyorlar. Bu şerâit altında a'zâmi sûrette hamule almaya mecbur olan gemiler hâl-i hâzır sigorta ücretleri ile muhâtırat-ı muhtelif taht-ı te'sirinde zâyî'ât-i külliyyeye atf /adf oluyorlar. Bunun için Norveçli ashab-ı sefâin aralarında bir cem'iyet-i müşterekü'l-menfa'a teşkil ederek evvel emirde Norveç gemilerinin nerelerde olduğunu ta'yîn ve keşf ile İngiltere'nin mu'âmelât-ı cebriyesine nihâyet vermek istiyorlar.

İngiltere için nâmus meselesi

“Siveys fon Dendağ” nâm Hollanda gazetesi ber-vech-i âtî yazıyor:

Şimdiye kadar büyük mikyasta torpillenmiş gemilere âid haberler henüz mevcud değil, İngiltere ve Fransa'nın vesâit-i tedâfü'yye ve ihtiyâtıyye ittihazına müsâra'at ettikleri muhtemeldir. İngiltere'de bulunan bîtaraf sefâin hareket etmemesi için verilen evâmır bu ihtimâli te'yîd ediyor.

Şedîd tahte'l-bahr muharebesine rağmen mantıka-i mesdûde dâhilinde seyr ü sefer edebilecek sefâinin hasara uğramamasını te'mîn ve deruhde etmek İngiltere'nin doğrudan doğruya namusuyla 'alâkadar olan bir mesele teşkil ettiğini İngiltere isbât ve izhara çalışmalıdır. İngiltere şâyet buna muvaffak olamaz ise bîtaraf sefâini mantıka-i mesdûdeden geçmekten ictinâb etmelidir. Bu ikinci şakk-ı galebe ederse İngiltere'nin denizlere hâkim olduğu hususundaki iddi'a boş ve iğrenç bir lakırtıdan ibâret kalmış olur.

Makâm-ı sadâret-i 'azîmeye dâhiliyye nazırı Tal'at Bey Efendi ta'yîn olunmuş ve sadâret alayı merâsim-i hususiyyesine tevfikten büyük bir vazife ile İstanbul'da icrâ olunmuştur.

Yeni meclis-i vükela ber-vech-i âtî teşekkül etmiştir:

Tal'at Paşa: Sadrazam ve dahiliye nazırı ve maliye nâzır vekili

Musa Kazım Efendi: Şeyhu'l-islam ve evkâf nazırı

Nesimi Bey: Hariciye nâzırı

Halil Bey: 'Adliye nâzırı ve şûra-yı devlet reisi

Enver Paşa: Hariciye nâzırı

Cemal Paşa: Bahriye nâzırı

Şükrü Bey: Ticâret ve zirâ'at nâzırı

Ali Münif Bey: Nâfi'a nâzırı

Tal'at Paşa'nın makâm-ı sadarete ta'yîni Berlin'deki 'Osmanlı teb'ası üzerine büyük bir meserret uyandırmıştır.

Loyd Corc yine neler söylüyor

"Tulal Ancakir" Gazetesi'nin Rotterdam muhâbiri gazetesine 7 Şubat tarihiyle ber-vech-i âti yazıyor:

7 Şubat'ta vest ministerde sentral helde Hetterroz'un taht-ı riyâsette olmak üzere hidemât-ı milliyye için inikâd eden ictima'da esnâf-ı muhtelifeye mensûb bir çok sâmi'in meyânında loyd Corc, Hamerlin Hudge ameleler nazırı Santeriyor'u baş piskoposu hâzır bulunuyordu.

Hudge, nutk-i iftitahında teşdîd edilen Tahte'l-bahr muhârebesi (...) verilecek cevabın ta'cîl lazım olduğu mütâla'asını dermiyân ettikten sonra ber-vech-i âti söze geçmiş ve demiştir ki:

Lordunun kuvvet ve satvet-i hâzırasını hadd-i layıkında ve muhâfaza etmekle beraber hidemât-ı milliyyeyi îfâ etmek ve miktarı dâima tezâyüd etmek üzere bir çok erkek ve kadın ihzâr ve âmâde bulundurmaya mecburuz. Bu gayeye vusul için bütün milletin (Chamberlain)'in programını himâye ve buna mu'âvenetle kâbil olabilir.

İtalya'nın Tahte'l-bahr muhârebesini teşdîd ederek ittihaz ettiği karar-ı âhire ile Almanların son kuvvetlerini sarf etmekte olup ye's ve fütur içinde çalışmakta olduklarını zikr ve iddi'a etmeye mütefahhirâne ortaya atılan Chamberlain eğer biz galebe çalmak istersek Lordu bu modern muharebeye intisâb peydâ edip bunun müştâk ve müzâhimine tahammül edebilecek genç ve tüvâna efrâd ile techîr etmekliğimize lazımsınız diyerek geri çekilmişler. Bundan sonra Loyd Corc söze başlayarak ber-vech-i âtî idâre-i kelim etmiştir.

İngiltere'nin teslîh ettiği efrâd-ı tefevvüs itibarıyla düvel-i garbiyyenininkinden daha az bir miktardadır.

Mesela Fransa ahalisinin her altıda birini 'asker etmiştir. Bunu yapamayan İngiltere'nin harbe olan iştirâkinde lüzumu derecede fa'âl olmadığı anlaşılmalıdır. Buna mukâbil İngiltere'nin başka mesâil-i mühimmedeki duhul ve mu'âveneti nazarından dūr tutulmamalıdır.

İngiltere Almanların deniz vahşet ve korsanlıklarını bila âram*ortadan kaldırmalıdır. Biz ticâret-i bahriyyemizi hâl-i intizâm ve taht-ı himâyede bulundurabilmek için gemiler inşasına devam etmeli ve Alman tehdîdât-ı vahşiyane va'adler ötesini keen lem yekûn bir hâle ifrağa çalışmalıyız!!

Halkımız arasında teşkîlat-ı lâzimeyi icrâ edersek Alman planlarını mahva muvaffak olabiliriz. Hiçbir ferd ne erkek ve ne kadın boş durmayıp kendi mevcudiyetleri için muharebeye de feda-yı hayat eden vatandaşlarına ibzâl-ı mu'âvenette kusur etmemelidir. Almanların tahte'l-bahr politikası bize yeni bir şey ihbâr etmiyor. Almanya medeniyet-i hâzıranın vücuda getirdiği her bir şeyi mahv ve perişan ederek giriştiği harbe ma'kûl bir renk vermek istiyor. Müttefiklerimiz ile birlikte Almanların bu mu'âmelat -ı vahşiyânelerini imhâ edemez isek kendimizi yirmi asır geri atmış oluyoruz. İngiltere muharebe ibtidalarında gönüllülerden terekkeb etmek üzere teşkiline muvaffak olduğu emsali na-mesbûk ordu ile kendisine tarihi bir kıymet ve 'ulviyet bahş etmiştir. Dünyada hiçbir vakit hiçbir memlekete milyonlara bâliğ olan gönüllü bir ordu teşkili nasîb olamamıştır. Loyd Corc bütün İngiliz erkek ve kadınların bu bâ'bda sarf-ı gayret etmek üzere mürüvvet ve hamiyet vatan-perverânelerini ibzâl edeceklerini ümîd ettiğini ve 'umum 'amele cem'iiyetleriyle bilumum İngiliz halkını medh ve senalarına gark ettikten sonra İngiltere'nin mâlikâne-i cihan-şümûlünü bizzat müdâfa'aya kâdir bir kuvvet ve 'azamet de olduğunu ilâve ederek hitâm-ı kelâm eylemiştir.

İngiltere'nin son bir gayret-i mezbuhânesi

1918-1919 esnân-ı erbabının yakın bir zamanda silah altına celb olunacaklarını Maten gazetesi iş'âr ile ber-vech-i âti beyanatına devam ediyor:

Londra 30 Kânun-i sâni: bu günkü tarih-i i'lanından on beş gün sonra 1898 esnân-ı erbabı silah altına da'vet olundukları gibi 1899 esnân-ı erbabı da 18 yaşına duhullerinden otuz gün sonra da'vete icâbete mecburdurlar.

İngiltere nasıl mağlûb edilebilir?

İngiltere’de me’kûlat ve ‘alelumum malzeme-i hayatiyye zan ve tahmin edildiği kadar noksan değildir. İngiltere zamân-ı hâlde olduğu gibi kâfi derecede me’kûlat ve erzaka mâliktir. Yalnız fiyatları yükselmiştir. Bazı eşyada nedret hiss edilir ise de ehemmiyetten ‘âridir. Hatta bu fiyat yüksekliği bizde olduğu gibi murâbahacı fiyatlarını andırmıyor. Bu erzak bolluğuna rağmen İngilizler me’kûlât ve sâir malzeme-i hayatiyye vesikalarını mevki’-i tatbik koymak istiyorlar. İngiltere bu tedbir-i ihtiyâtkâriyi me’kûlatın noksanından değil belki muhârebeyi daha senelerde temdîd etmek fıkır ve zannına istinaden ittihâz eyliyor. Müttehiz bu gibi tedâbir-i ihtiyâtiyye İngiltere’nin Tahte’l-bahr muharebesinden korktuğuna ‘aleni bir delildir. İngiltere ta’arruzât-ı hevâiyyeye tatbik etmeye muvaffak olduğu tedâbir ve vesâit-i tedâfüiyye dolayısıyla o kadar ehemmiyet vermiyor. En ziyâde dûçâr-ı havf ve heyecan olduğu cihet-i ticâret donanmasını bu kadar haşarata uğratan ve büyük faaliyetle çalışan tahte’l-bahrlarımızdır. Sefâin-i ticâriyyesinin şimdiye kadar hedef olduğu zâyî’ât İngiltere’yi derin derin düşündürüyor. İngiltere sefâin-i ticâriyyesinin mahvı ile mühimmat-ı harbiyye nakl ve idhâlinin men’i İngiltere a’sab-ı hayâtiyyesini öldürmekle müsâvidir.

Garb sahne-i harbinde ma’rûz olduğu zâyî’at-ı ‘azîme ile esasen şiddetini gâib eden İngiliz kuvve-i ma’neviyyesini üçüncü bir sebep olarak bâlâdaki iki sebebi de ‘ilâve edebiliriz.

İngiltere sefâin-i bahriyece hedef olduğu zâyî’at-ı ‘azîmeye rağmen ticâret-i bahriyyesini safra indirmekle ancak İngiltere’nin tedhiş ve ihâfesi mümkün olabileceğinden Tahte’l-bahrlarımızın fa’aliyetini tezyîd etmekten başka çâre-i selâmet yoktur.

En son muhârebe haberleri

İtilafçıların Rusya’daki konferansları

Londra 3 Şubat – Maten Gazetesinin istihbârât-ı hususiyyesine göre Petersburg’da birinci defa olmak üzere itilafa mensub heyet-i umûmiyye ictima’ ederek programlarıyla muhtelif şu’âtın mevki’-i icraya vaz’ edeceği mevâd tasdik etmiştir.

Hollanda galâ-yı es’âr

Londra 3 Şubat: Pazartesi gününden itibaren Hollanda ekmeğin Almanya’da olduğu gibi kartlarla tevzi’e başlanacağı ve bu hususda ‘âbes -i şedîd nizamâtın şimdiden neşr olunduğunu deyli telgraf gazetesi ihbâr ediyor.

Fransa’da fıkdan-ı me’kûlât

Fransa zirâ'at nâzırı neşr eylediği bir ta'mûmde Fransa toprağının lazım gelen gıdayı harb dolayısıyla kâfi miktarda tedârik edemeyeceğini ve ahâlinin bu hususta son derece müteyakkız davranarak bir lokma etmek parçasını zâyî' eylememesini kemâl-i teessürle yazıyor. Ve ez cümle: etmeği ziyan etmek altını ve fişengi ziyan etmek gibidir. Diyor.

Fransa'nın ma'rûz kaldığı bu müşkilât erbâb-ı basireti derin derin düşündürmektedir.

Paris'te fakr u sefâlet

Paris'te fakr u zaruret son dereceye vardığından zaman-ı sulhde müzeyyen ve muhteşem salonlarıyla enzâr-ı hayret ve takdiri celb eden Obra Tiyatrosu fukara-yı ahâliye kömür tevzi'ine medâr olmak üzere depo haline ifrâğ edilmiştir.

Paris'te şiddet-i serma

Bütün Paris mintikasında mizânü'l-heva tahte's-safer on beş dereceye nüzul etmiştir. Şiddet-i bürudetle beraber şehri kesif bir duman isti'âb ettiğiinden tenvire medâr olmak üzere san'ı isti'mâline mecburiyet hâsıl olmuştur.

Fransa'da yağ gürültüleri

(...) muhtelif hâdiseler zuhur etmiştir. Bazı yağ tacirlerini belediyenin vaz' ettiği resme 'adem-i inkıyâe eden dolayı ahâli ile beyinlerinde nizâ'-ı zuhûr ederek polisin müdâhalesini mûcib olmuş ve tedâbir-i mukteziyyenin icrasına tevessül olunmuştur.

Fransa'da şeker fiyâtı

(Marn) şehremaneti tuz şeker kilosunun 1 franklık 55 sente ve kese şeker kilosunun 1 frank 65 sente fûruht olunmasına karar vermiştir.

Ekmeğe de tarh verilmiş

Fransa'nın Pergipnan şehri belediye müdürü 1 Şubat tarihinden i'tibâren lüks francilesinin 30 sente bir kiloluk bayat etmeğin 50 sente fûruht olunmasına me'zûniyet vermiştir.

Fransa ordusunda Rum tahribâtı

Misâk-ı harbiyyeye mütehammil olamayan efrâdın kısm-ı küllîsi teverrüm ederek terk-i vazifeye mecbur olmuşlar ve bunların tehvîn-i ihtiyacına medâr olmak üzere Paris'te i'âne cem'ine mübâşeret edilmiş Maten Gazetesi de bu felâketin tesvi'-i sirâyetine mâni' olacak tedâbir-i ittihâzı hakkında neşr-i makalât etmiştir.

Almanya-Amerika (Kölnische Zeitung) gazetesi tahte'l-bahr muhârebâtı hakkında Alman 'azm ve kararına dâir şu yolda bast-ı kelâm ediyor:

Amerika'nın ittihâz edeceği tedâbir her ne olursa olsun Almanya kendi meslek savabında metîn ve ber-devam olarak 1 Şubat tarihinde neşr ettiği notanın mevki'-i tatbiki vaz'ı Fransa, İngiltere için büyük bir felâket teşkîl edecektir. Almanya hükümeti kendi projelerinin muvaffakiyet-i tâtme ile hayızâra-yı vusûl* olacağına itminân-ı tât ile kânî'dir. Hiçbir kuvvet hiçbir tazyik tahte'l-bahr muhârebât-ı şedîdesini men'e kâdir olamayacaktır. Fedâkâr ve dehşetnessâr tahte'l-bahrlarımız İngilizlerin vürudu zeban ettikleri "Büyük Britanya dalgalar üzerine hâkimdir" sözlerini tamamen zir ü zeber edip galebe-i kat'iyyesiyle bir sulh -i karîb te'mîn edecektir.

En son muhârebe haberleri (Sayı 6)

Almanlar havaya da hâkim

Newyork'ta küşâd olan tayyare sergisinde Alman hava-i filo heyeti tarafından âtideki nutk îrâd edilmiştir:

Harbin istikbâli cû havada icrâ edilen muhârebatta takrîr ederek ilkbaharda da hemcât-ı* hakikiyyemiz başlayacaktır beş altı mitralyoza mücehhez bir âlet-i hevâiyye hiçbir zaman harb silahı ıttılakına şâyeste değildir. Hâl-i hâzırda Almanya tarafından inşa edilen teyyareler meyânında yüz elli tanesi sulhün imzasından donra da umûr-i nâfi'ada kullanılıp yirmi dört saat zarfında Almanya'dan Amerika'ya seyr ü sefer edeceklerdir.

Zeplinlerimize gelince bunlar da on bin metre irtifâa kadar havada yükselebilmekte olup dört bin metrelik mesafeden havayı fotoğraflar çekebilirler ve her bir düşman müfrezesinin mevzu' ve mevki'lerini ta'yîn edebilirler. İşte bu delâil-i kat'iyye ile denizlerde olduğu gibi havada hâkimiyetin bize râci' olduğunu ta'yîn etmektedir.

Fransa'nın köylülerden istimdâdı

Mühimmât harb için ne derecelerde lüzumlu ise buğdayda bu tesirli zamanımız için o kadar fâidelidir.

Birkaç güne kadar Fransa'nın büyük şehirlerinden en ücra köşelerine kadar bütün duvarlarla mebâni ve kulübelere âtideki 'ilâveler yapıştırılacaktır.

"Ey Fransız kadın ve erkekleri!

İki seneden fazla bir müddetten beri pek büyük bir gayret îbrâz ettiniz, en sevgili rüfekanızla esbâb ve vesâit-i hayatiyyenizin büyük bir kısmını zâyî' eylediğiniz halde bütün bu felâket ve musibetleri tahammül ediniz.

Bedbaht, bîcâre askerlerimize mu'âvenet için her türlü fedâkarlığı ihtiyâr ettiniz. Bu günde düşman tahte'l-bahrları belasıyla (...) etmek müşkilleşmekte ve bu suretle hükümetimiz buğdayın fiyatını yükseltmek mecburiyetindedir. Sizler ey behbaht köylüler bütün mahsûl-i kuvanızı sarf ederek sevgili topraklarımızdan lâzım gelen gıdayı istihrâc etmek yollarını aramalısınız. Muktedir olabildiğiniz kadar buğday zer' ediniz. Çünkü bu vazife, müdâfa-i vatan için en muktedir en nâfi' en halaskâr bir çâredir.

1888 ve 1889 isnân-ı efradını hükûmet tekrar yanınıza yollayınız zira onların da size büyük bir yardımını olacaktır. Hiç me'yûs ve nevmîd olmaksızın sonuna kadar çalışınız şu suretle cihana gösteriniz ki, topraktan gıda istihsâl için çalışan ordunuzun düşmanlarla pençelenmiş kardeşlerinizden hiçbir fark yoktur.

Ey Fransa'nın züra' kadın ve erkekleri sizin nâmınız tarihte pek büyük bir şöhrat kazanacak vatanın silahla mücehhez evladlarıyla sizlerin huzurunda bütün nesl-i âti secde-i şükranı kapacaktır.

Ve böyle ise bütün kuvvetinizle çalışınız sizin bu mesâ'iniz Fransa için sulh temin edecektir.

Bu feryâd-nâme Emil Loleyemilin, Klemental, Zoldevel, Wayzer Vesater rüesa-yı hükûmete tarafından imzâ edilerek tevz'ine başlanılmıştır.

Rayihştig'de bütçe meselesinin müzâkeresi esnasında milli liberal fırkası az'âsından Mösyö Şuyfi şu yolda îrâd-ı kelâm etmiştir: Bizler şiddetli muharebelerle lüzumlu fedâkarlıkları muvâcehesinde bulunuyoruz. Bu hususta mütereddid değil bilakis son derece 'azimkârız. İşte bütün Alman kavmi tahte'l-bahr muharebesinin kemâl-i şiddetle tatbîkâtını bütün samîm ruhuyla alkışlar.

Kararsız meşkûk dakikalar geçirmekte iken sabırsızlıktan millet bugün geniş bir nefes alıyor. Allah'a şükür vaziyet-i iktisâdiyyemiz o derece muhkemdir ki tazmînât-ı harbiyye almak bile yine tezelzüle uğramayız. Baş vekilimizin tahte'l-bahr muharebesi muvâffakiyet-i bâhiresi hakkındaki beyânâtı bu silaha emniyet ve i'timâdımızı büsbütün rabt eyledi. Bîtaraf hükûmât gemilerinin ziyâ'ından dolayı mütesiriz. Lakin bu hata bizim olmadığı meydan-ı bedâhittedir.

Amerika ile harb olunması hususunda vukû'bulan mesâ'inize rağmen devlet-i müşârun ileyha hakk- ı tarikini iltizâm etmiyor.

Wilson kendisinden istizân olunmadan tahte'l-bahr muhârebesini mevki'-i tatbiki koyduğumuzda mugayyer olarak kendine tarafdâr aramakta idi. İşte bu günkü 'adem-i muvaffakiyetine bir delil olmak üzere bîtarafın kendisinden infikâk ettiklerini görüyor. Amerika'nın Avusturya'ya verdiği nota Avusturya sefirini kabul etmemekle beraber sefirin pasaportunun i'tâ olunmaması, Wilson'un ne derecelerde meşkûk ve gayr-ı mu'ayyen bir meslek-i siyâset ta'kîb ettiğini göstermektedir. Ne olursa olsun biz müellah ve mücehhez olarak her türlü vukû'âta hazırız. Avusturya'nı vaziyeti bizi endiş-nâk etmez. Biz sâdık dostumuzdan kat'iyen eminiz. Müttefiklerimizle aynı menfâatte müşârikiz. Beraber olmayı öğrendik, yine birlikte yaşayacağız.

İngiltere'de ticâret gemilerinin fıkdanı hakkında

Londra 23 Şubat-Avam kamarasında Mister Loyd Juarez'in îrâd eylediği nutk tahte'l-bahr muhârebesinin tehlikesini açık ve sarîh bir tarzda meydan-ı hakikate çıkarmış ve tedâbir-i müessire ittihâz olunduğunu öğretmiştir. Bir gün evvel nutku îrâd eylemediğinden dolayı Loyd Juarez beyân-ı teessüften sonra esbâb-ı teehhürün Fransız erkân-ı hükûmetiyle vukû' bulan makâlattan münbais bulunduğunu dermiyân eylemiştir.

Ba'dehu reis nazar sözüne devâm ile demiştir ki:

Harbden evvel ticâret gemilerimizin tonilatosu hemen kâfi derecede idi. Harb filolarının inşası dolayısıyla bidâyet-i İbrail ve Kalas muhârebâtından: İbrail arefesinde kıt'ât-ı 'Osmaniyye harbden biri ticâret kimisi inşasına vakit bulamadık. Muharebenin bidayetinden bu güne kadar ticâret gemilerine ihtiyacımız arttıkça arttı. Şu halde de bu gün ordu sevkıyatı, mühimmat nakli, zahire tedârîki için bunlara eşedd-i ihtiyaç ile lüzum görmekteyiz

En son muhârebe haberleri (Sayı 14)

Washington 24 Nisan – Meclis-i ayanda Mösyö Vekes mükellefiyet-i askeriyye meselesini müzâkere ederek bu hizmetin mecburiyeti lüzumunu dermiyân etmiş ve harbin i'lanından beri Wilson'un harbin hüsn-i suretle netice-pezîr olması için berî ve bahrî kuva-yı 'umûmiyyenin cem' ve tertibi kararlaştırdığı 'ilâve eyleyerek:

“Bu ümniye için memleketimizin bütün menâfi' -i vâridatını ihzâr ettik. Binaenaleyh reis-i cumhura isti'mâline salâhiyet verdiğimiz icrâ'at için bütün kuvvetleri tedarike mecburuz” demiştir.

Mösyö Rekes bu sözlerine hükümet icrasına karar verdiği bu harb-i azîm dolayısıyla mesâi-i lâzimedede bulunacağından ümid vardır cümlelerini 'ilâve eylemiştir.

Washington 24 Nisan- Reis-i cumhuru Wilson kabine tarafından kararlaştırılan yedi milyarlık istikrazına vaz'-ı imza etmiştir.

New York 24 Nisan – Dünkü Pazartesi günü inşâsı ikmâl edilmiş olan en cesîm bir süyer diritnavt destgâhtan denize indirilmiş ve bu sefineye “Tüye meksiko” nâmı verilmiştir. 32000 tonilatoluk ve münhasıran petrolle teshîn edilmektedir.

Washington 24 Nisan- Mösyö Mak Aduv bu gün kongreden bin dört 'aded ticâret gemisinin toplar ve mühimmatla techîzine medâr olacak elli milyon dolarlık bir meblağ taleb etmiştir.

Washington 24 Nisan- Ma'lûm olduğu vecih üzere reis Wilson bila- te'hîr Avrupa'ya müttefikler nezdine hükûmet adamları ve tüccar ve fenni me'murlar i'zâmına karar vermiştir. Birinci heyet Rusya'ya müteveccihen hareket edecektir.

Fransız nezâket ve medeniyeti

Ber-vech-i âti Fransız emir nâmesi garb cebhe-i harbiyyesinde elde edilmiştir:

3. ordu numero 36 1917 yevmî emirnâme

28 Mart'ta Nuyun'da iki teyyareci zâbıt esir edilen iki Alman zâbitıyla hasb-i hâl ederek veda'da ellerini sıkışlardır. Her ne kadar muhârebe nâmuskârâne ve cesurane harb edip mağlûb edilen düşmana ihtirâm etmek bir vazife-i 'askeriyye ise de bu gibi düşmanların harekâtından dolayı muzdarib olan ahalinin gözü önünde böyle bir harekette bulunmak vazîfe-i mertebemizle gayr-ı kâbil-i te'liftir. Yalnız kin ve garaz ile mu'âmeleyle lâyık olan düşmana karşı bu yolda hareket eden her iki zâbıtı ordu kumandanı tekdir eder.

İmza: Humbert

Ta'burlara i'lâmı:

Yirmi beşinci fırkanın ilâvesi:

Mezkûr iki zâbit (...) ve (...)dırlar. Kendilerinin yüzlerine kemâl-i hakâretle tükürürüm. Eğer bedbaht bir tesâdüf eseri olarak bunların elini sıkırsa idim. Ellerimi bilahere temizlemek için hemen (...) İle (asıl pot de merd) dolu bir çanağa sokardım.

İmza: 25. Fırka kumandanı General Levi

Dünyaya bayılan Fransız medeniyet ve nezâketine bir misal olmak üzere bâlâdaki emirnâmeyi derç ettik. Düşmanlarımızın cihana tatbik edecekleri medeniyetten bir numune olmak üzere bîtarafıların nazar-ı dikkatlerine vaz' eyleriz. Başka bir tefsire zannımıza göre hâcet yoktur.

Londra 24 Nisan: Ajans Reuter'in istihbârâtına nazaran Atfikus Kiris'in sâhib-i imtiyazı Mösyö Tatanis kendi masârıfıyla Rumlardan mürekkebe bir gönüllü ordu cem'iyyeti teklif etmiştir. Cemâhir-i müttefikada bulunan yüz bin Rum ve eteberelos tarafdârı olmak dolayısıyla Amerika bayrağı altında harbe karar vermişlerdir.

Londra 24 Nisan-Tayms'ın Atina muhabiri ber-vech-i âtî yazıyor:

Bu günkü vaziyeti hiç bir zamanki hâliyle kâbil-i mukâyese değildir. Müttefikler tarafından ittihâz edilmiş olan sulh-perver politikadan hiçbir kâide hâsıl olmamıştır. Alman me'murları her tarafda mevcut olup son derece âsâr-ı fa'âliyet etmektedir. İki yüz binden fazla tüfenk müttefiklere iâde edilmemiştir. Bu gün Yunanistan Alman propagandası için açılmış bir merkez-i 'umûmî itlâkına şayestedir.

Londra 24 Nisan- Atina'dan ajans Vitre vukûbulan iş'âra nazaran Yunan hükümeti müttefikler tarafından iki Yunan zabitanının te'dibi hakkında vukûbulan protestoya i'tirâz etmiştir. Bu iki Yunan zâbiti Senegalli bir kıta askerin meyânına tefrika ihdâs etmek töhmetiyle maznundurlar. Bu kıta meyânına Yunanlı çeteler tarafından hücumlar vâki' olarak esna-yı müsâdemede bir zâbitle bir ihtiyât Fransız zâbiti telef olmuştur. Kont şebbe ceziyesinde de müttefikler beyne'l-milel karakollar vaz' etmeye karar vermişlerdir.

Yunan matbû'atının bir kısmı da mütemadiyen Yunan ordusunun 'avdetinden bahs ediyorlar.

Kolombiya'nın ablukası ref' edilmiş

Venezelos tarafından ta'yîn edilen papa Nastasyus'a Kolombiya gelerek vazifesine ibtidâr etmiştir.

Kumandan-ı umûmiliğe ta'yînden dolayı ahali tarafından son derece alkışlanmış ve şehremanetine azîmet ederek berri ve bahrî Fransız memurlarını ile Fransız konsolosu kendisini tebrik ve ziyârete gelmişlerdir.

Pazartesi gününden i'tibâren müttefikler tarafından (sekloni) ablukası ref' edilmiştir.

Fransız heyetinin cemâhir-i müttefikaya muvâsalatı

New York 24 Nisan – Amerika hükümeti Fransa heyet-i murahhasasının salimen cemâhir-i müttefikaya muvâsalatını ihbâr etmektedir.

Heyet-i murahhasa âtîdeki a'zâlardan mürekkebdır:

Meclis nuzzar-ı reisi ve mebusanı: Maraşal Jefri, Amiral Şoperat, Margi Düşamberun, ma'ârif nezâreti müfettişi umumisi Huvelak ve mâliye müfettişi Simon

Washington 24 Nisan- Maraşal Jufer ile Vibuyati bu sabah erkenden Amerika limanlarından birine bir Fransız gemisine râkib oldukları hâlde muvâsalât eylemişlerdir.

Heyet limana vâsıl olur olmaz Amerika harb gemileri Fransa bayrağını rekz etmişler ve marseyaz havasını çalarak bütün gemi süvârieleri gügertede râsime-i selâmı îfâ etmişlerdir.

Fransa âteşe militerleriyle âteşe nüvâlları berri ve bahrî zâbitan. Heyetin süvâr olduğunu sefineye çıkararak râsime-i selâmı îfâ etmişlerdir.

Fransa heyet-i Murahhasası gemiden çıkar çıkmaz Müsteşar Mösyö Lung tarafından riâyset edilmekte olan bir heyet-i mahsusa tarafından istikbâl edilerek mezkûr heyet meyânında bulunan Fransa'nın Amerika sefiri tarafından beyân hoş-amedî îfâ kılınmıştır.

Heyet-i Murahhasanın proğramı

New York 24 Nisan- Viyuyani ile Jufri'nin cemâhir-i müttetikada bulunacakları müddet-i zarfından ki program Fransa sefâreti ile Amerika Hükümeti arasında takarrür etmiştir.

Program mucibince Fransa heyetinin cemâhir-i müttetikânın büyük şehirlerini ziyâretleri kararlaştırılarak Nev York , Filadelike, Boston, Chicago ile Yale Harvard Dârü'l-fununları intihâb edilmiştir. Bütün bu şehirlerde Fransa maraşalının vuku bulacak ziyâreti dolayısıyla son derece heyecan mevcuddur. Ez cümle Chicago ziyâreti bütün (Midelvst)de büyük nümayişlere cevelângâh olacaktır.

Portugal'da buhrân

Lizbon 24 Nisan- Maliye nâzırı Akunso Kostaki yeni bir kabine teşekkülüne me'mur edilmiştir. Yeni hükümet erkânı yalnız demokrat sınıfına mensub kimselerden müteşekkildir. Milli fırka rüesası yeni heyet-i nüzzara lazım gelen mu'âvenette bulunacaklarını va'd etmişlerdir.

En son muhârebe haberleri (Sayı 15)

Yunanistan Ahvâli

Roma 3 Mayıs- Kral Kostantin'in Lamiro's'un makamına Zaimis'i tayin etmek arzusunda bulunduğu şimdiye kadar ta'kib ettiği dolambaç siyâsetin neticesinden başka bir şey değildir.

Kral Kostantin'in bu yoldaki hareketi şimdiye kadar Atina'da cereyan eden politikanın başka bir surette mevki'-i tatbiki vaz'ından ve bu suretle vakit kazanmasından ileri geliyor. Mamefih Zaimis'in Yunanistan ile itilaf devletleri arasında caygîr olan gergin münâsebâtın ta'diline çalışması ümîd olunmaktadır.

Eğer Zaimis yeniden mevki'-i iktidara gelirse her halde itilaf devletlerine hüsn-i icrâ'atine dâir delâil irâzına sarf-ı makderet ederek ihtiyât ordularının terhisine ru-yi muvâfakat gösterib Atina'da mevcûd itilafa hâsim heyetlerin ta'diline çalışacaktır.

İtalya'da

Roma 2 Mayıs- Bütün gazeteler İtalya'da birinci Mayıs günü hiçbir hâdise-i musika zuhur etmediğini kemâl-i memnuniyetle yazmaktadırlar. Popolo dö Romanu (Popolo d'Italia gazetesi) gazetesi âtideki satırları yazıyor:

Dün İtalyan işçileri nokta-i nazarlarını, hükümet ile ordulara beyannâmelerle tebliğ etmişlerdir. Bu nümâyiş pek büyük takdîrâta mazhar olmuştur.

Washington 2 Mayıs- Bütün ihtimâlâta binâen Amerika'dan orduları yazım hitâmından evvel hazırlayıp Avrupa'da harbe iştirâk edebileceklerdir.

Geçen sene zarfında binlerce kişi Meksika hududunda istihzârât-ı harbiyyede bulunduklarından ve bunlar harb için birinci kfileyi teşkil edeceklerdir.

Fransa heyet-i Murahhasa a'zâsı bunların miktarının 60000 ile 70000 olarak ta'yîn etmektedir. Bunlar beş hafta zarfında Fransa'da ufak bir tecrübe icrasından sonra saha-i harbe sevk edileceklerdir.

İngiltere ahvâli

Londra 2 Mayıs- Kralın ikinci oğlu Prens Alber hastalığından tamamıyla afitab-yâb olarak kruvazör malayane süvarî ta'yîn edilmiştir.

Londra 2 Mayıs- Mösyö Bonarluv bahriye hizmetine müte'allık mevâdın hafî bir ictima'da müzâkeresini teklif etmiştir.

Dün akşam Edvar Karsu'nun isti'fasına dâir şâyialar tekrar baş göstermiştir. Bu hususta Tayms gazetesi bir menba'ı mevsuktan vukû' bulan istihbarına nazaran bahriye birinci Lord'u ile rüfekası arasında hiçbir mübâyenet-i efkâr mevcûd olmadığını beyan etmektedir.

Bahriye birinci Lord'uyla rüfekasının gerek bahriyeye müte'allık, gerek sâir mesâil-i siyâsiyyeye âid nukât hakkında re'yları müttehiddir.

Britanya’da Büyük bir konferans

Londra 2 Mayıs- Harb Meclis-i Umûmisi ile Dominiyun konferansları hitama ermek üzeredir.

Tayms gazetesi bu günkü konferanslarda ittihâz olunan mukarreratının cümle-i ahkâmından en mühimmi “self support”u te’min etmek yani İngiltere’ye kendi varidatıyla iktifa etmek çârelerini bulmaktır diyor. En mühim mukarrerat âtideki noktalar üzerine ibtinâ etmektedir:

1-İngiltere hükümeti için kendi vâridât-ı tabîiyyesini muhâfaza etmesi lâzımdır.

2-Hükümetin vâridât-ı tabîiyyesini isti’mâl eden sanâyi’i teşvik etmek bir emr-i kat’i hükmündedir.

3-Hükümetin emtia-i hâriciyyeye karşı ihtiyâcı tenkis etmek için tedâbir-i kat’iyye ittihâz olunmak bi-gâyet-i mültezemdir.

4-Me’kûlata müte’allık havâic-i zarûriyyenin hâricden tedârîki miktarını tenzil etmek ve dâhilen bu gibi levâzımın tehiyye-i ve ihzarına sarf-ı makderet edilerek yerli malıyla iktifâ edilmektedir.

En Son Muharebe Haberleri (sayı 18)

İrlanda Meselesi

Londra 23 Mayıs – İttihat fırkasına mensup İrlandalı meb’uslar kabinede Sir Con Lonsedalin riyâseti mihnette içtima’ ederek irlanda’daki yeni mevki’ ve vaz’iyetin tetkîkiyle iştigâl etmişlerdir. Meb’uslar gelecek Cuma günü Belfast’da içtima’a karar vererek yeni bir meselenin halli mevzu’bahis olacaktır.

Doblen’deki Tayms gazetesi muhâbirinin iş’arına ‘atfen İrlanda’da şimâl ve cenûb ittihad fırkasına mensup olanlar mukâvele ‘akdi için bu içtima’da ispat-ı vücut edeceklerdir.

Stefholem’de Birinci Konferans

Londra 23 Mayıs – Stefholem komitesi Pazartesi günü birinci konferansı ‘akd etmiştir.

Bulgar merhasları ilhaksız sulha taraftar görünmüşlerse de Dobrice ile Makedonya’nın Bulgaristan’a zam ve ‘ilâvesine ilhaktan ‘ad etmemişlerdir.

Amerika ve Harp

Paris'teki Cemahir müttefike sefiri hükümet metbu'asından âtide ki ihbârât-ı resmiyeyi ahez ve telakki eylemiştir.

En kısa bir müddet zarfında general Jon Pirsing kumandası altında bir Ordu Fransa'ya i'zam edilecektir. General Jon Pirsing ile erkân-ı harbi ordudan evvel Avrupa'ya muvâsalat edeceklerdir.

Amerika'nın bir bölük ordusu yirmi yirmi beş bin kişi raddesindedir. Yirmi bir yaşından otuz 1 yaşına kadar olanlar kayıt olunmaya mecburdurlar. Bu sınıfa tâbi' olanların miktarı on milyon tahmin olunmaktadır. Bu miktar üzerine re'is-i cumhur her bir sınıftan beş yüz bin kişi tefrîk edebilecektir.

Rusya Ahvâli

Petersburg 22 Mayıs – Mösyö Vandrold dün Pizsiyork ve Moskova erkânıyla bir mülâkatta bulunarak beyânât-ı âtiyede bulunmuştur.

Fakr ve zarureten ıztırap çeken Belçika işçileri için Rus milletinden yardım ve mu'avenet talep eyledik. Biz ilhak ve tazminatsız sulhe taraftarız; lakin bu ta'bir muhtac-ı tefsirdir.

4 Ağustos 1914'te Alman yaş vekili Belçika'nın ma'ruz kaldığı ahval dolayısıyla kendisine tazminat verileceğinden bahsediyordu bunun kabul olunması taraftarıyım.

Devamlı bir sulhe taraftarız, lakin bunun icrası için Milletler daha vâsi' salâhiyetlere sahip olmalıdırlar.

Petersburg 22 Mayıs – Krenski dün Petersburg kışlalarını gezmiştir, 'askere hitaben vuku'bulan beyânâtında Rusya'yı tahlis için tedâbir-i kat'ie ve müessireye ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Nazır, bir mühekkim-i intizâm ve ita'ata lüzum olduğunu ve zabitan ile efrâd arasında hürmet-i mütekâbike bulunmasını mecburi 'ad eylemiştir. Her tarafta 'askerler Kerenskiye kırmızı güller takdim etmişler ve kendisini otomobili ne kadar teşyi' etmişlerdir.

Petersburg 22 Mayıs – Karargâh-ı 'umumide birinci kongre'de berri ve bahri 'askeri heyetleri içtimâ' ederek resm-i keşâd merasiminden sonra Ekinyef merhaslara felaket ahvalini haber vererek:

“Vatan tehlikededir, zira ordunun kuvve-i mukavemesi tamamen münkesir olmuştur. “ demiştir.

“Yeni Türkiyat “

Berlin ve Almanya'nın muhtelif şehirlerinde ki
 Daru's-sanâ'alarla iş görmek ve Avrupa'da tahsil
 Eylemek isteyenlerin yegâne rehberidir.

Elkesyef sözüne devamla:

“ Rus ordusu bu kadar büyük, muhteşem bir Ordu bugün son derece 'aciz ve gayrı muktedir. Bu za'fın karşısında ise müthiş, kavî bir düşman var, şimdi bütün kuvvet ve 'azametiyle cenûb eyaletine dest-i istilâsını uzatmak üzeredir. Zira şimdiye kadar istilâ eylediği yerler kifayet etmemektedir. “

Elkesyef merhaslara ordulara dahil olup dahili iğtişâsâtın teskinine çalışmasını rica etmiş ve iltizâm-ı dâhilisi mukâvemetin kâbil olamayacağını ve Rusya'nın tahlisi 'adîmu'l-imkan olduğunu 'ilave etmiştir.

Düşmanlarımızın bu yolda i'tiraf-ı 'aciz ve nümidi etmeleri mağlubiyet ve hezimet-i kat'iyelerine ne büyük bir delil teşkil etmektedir. İşte sulh-ü münferidden istinkâf eden Rusya nihayet anarşi, tefrika, za'af ve 'adem-i intizâm sâ'ikasıyla bugün kabulünden sarfınazar eylediği şerâ'it-i sulhiyeyi yarın arzu edecektir. Lakin lakin mazi mazi olarak kendisine teklif olunacak şerâ'it-i sulhun ne derecelerde takatfersa, ne derecelerde tahammülfersâ olduğunu daha iyi anlayacaktır.

Adriyatik Denizinde Avusturya Kuva-yı

Bahriyesinin Muvavvakiyât-ı Bahiresi

Mahtu'l-bahr muhârebâtı günden güne teşdîd-i fa'âliyet ederek İngiliz umurunu havf ve endişeye ilkâ etmekte ve iltiyâm tâ-pezîr bir cerîha gibi tedâvisini imkan haricinde göstermektedir.

İngiliz durûb-u emsâlinde “ Büyük Britanya dalgalar üzerine hakimdir, sözü nakş bir âb kabilinden olarak bir ehemmiyeti hâiz olmadığı gibi bugün cereyan eden vuku'atda bu müdde'âmızı suret-i

Kat'iyeye de tasdik etmekte olduğundan artık kimsenin bir hakimiyete nasb-ı inzâr ehemmiyet 'atf etmeyeceği beyandan müstağnîdir.

İşte Adriyatik Denizi'nde ki muharebe-i bahriyenin de düşmanlarımız tarafından bir hezimet ve mağlubiyet-i bahriye telakki olunması bizce mûcib-i memnuniyet ahvâlden ma'duddur

İngiliz bahriye nezâreti âtide ki ta'mîmi neşr etmiştir:

İngiltere donanmasından vuku'bulan rapor müfадından ve İtalya matbu'âtı tarafından neşr edilen telgraf münderecâtından 15 Nisan tarihinde ve vakt-i fecrde bir Avusturya kuvve-i bahriyesi konter torpillolardan mürekkep olduğu halde Adriyatik Denizi'nde 14 'adet İngiliz gemisini batırmaya muvaffak olabilmıştır.

Esâmileri şunlardır: Admirabil, Avondal, Fural, Havin, Kıroryon, Felistiyas, Gıral – Giras, Girelrus, Helenora, Kariknof, Selbi, Seren, Taktis Tedansit, Yuniğlinet. Bunların mürettebatından 72 kişi esir edilmiştir.

İngiliz Nakliye Gemisinin Torpillenmesi

İngiliz nakliye gemisi Kameronya derununda İngiliz 'asâkiri bulunduğu halde 15 Nisan tarihinde bahr-i sefye de Alman tahtelbahiri tarafından gark edilmiştir. Bir zabıt yüz yirmi sekiz 'asker iki gemi süvârisi ve dokuz mürettebat zâyî' olmuştur.

Ticaret-i 'Umumiye Mecmuası

“ Ticaret-i 'Umumiye Mecmuası “ namı tahtında olarak dersi'adette intişâra başlayan refikimizi tebrik eyler ve Türk - Alman ticaretine samimi bir rehber olmasını temenni ederiz.

Vinkler – Fişer

Beynelmilel Nakliyât Şirketi

Berlin – Lunzu Şitrasi 104 – 102

Balkanlarda mu'âmelatta bulunan bu şirket ihracat müsa'adesi istihsâliyle meşgul olur.

En Son Muhârebe Haberleri (Sayı 19)

Rusya Ahvâli

Petersburg 27 Mayıs- Hukûk-u askeriye'nin vekâyesi hakkında Harbiye nâzırı Kerenski şu yolda kıyâfet-i askeriye ile selâm usûlünü îzâh eylemiştir:

Bütün askerler vazîfe-yi askeriyelerinin hâricinde sivil elbise iktisâ idebilirler, ma'a mâfih askerî üniforması ordularda ve harb sahnelerinin muhtelif kıta'âtında bir mecbûriyet-i kat'îye hâlinedir.

Harb sahnelerine mücâvir ba'zı büyük şehirlerde sivil elbise iktisâ idebileceklerin evvel-i emirde kendi kumandanlarından istihsâl-i müsâ'ade itmeleri lâzımdır.

Mecbûrî asker selâmı lağv idilüb bunun yerine kendi arzularıyla mütekâbilen selâm te'âtîsiyle iktifâ yolu kabûl olunmuşdur.

Latin İttihâdı

Roma 28 Mayıs- (Restodil Karlino) gazetesî Latin ittifâkının kesb-i takviyesine medâr olabilecek tedâbîri ber vech-i âtî îzâh itmekdedir:

Bizim en birinci mesâ'imiz Fransa ile İspanya'yı Latin ittifâkından husûle gelecek menâfî'-i azîmeden haberdâr iderek bunun kuvveden fi'ile çıkmasına sevk itmek olacaktır, diyor.

(Fotoğraf altı: Bir yaralı İngiliz'in Alman elinden ilk sigarasını alub içerken)

Ümîdvârız ki bu harbden sonra Latin kavmi daha (...) daha yebi bir tarzda kesb-i hayât idecek. Çünkü bu cerîde kendi hârikasını kanı bahâsına isbâta muktedir oldu.

Bu zamanda Bahr-ı Sefîd havzasında mevcûd Roma, Paris, Madrid, Latin gruplarını idâre iden hükûmetler kendi düş-ü mes'uliyetlerindeki bu üç kısım-ı mühimi ihmâl itmemelidir.

Çünkü bu grupların her biri menfa'at nokta-yi nazarından birbirlerine merbût olub birinin eser-i za'af göstermesi hem kendi ve hem de diğerleri için büyük bir zarar teşkil itmekdedir.

Amerika ve Harb

Londra 28 Mayıs- Britanya İngiliz teblîğ-i resmîsi Amerika müsâ'idinden bahisle yakında yüz bin Amerikan askerinin garb cebhesinde harbe iştirâk idebileceklerini haber viriyor.

Amerika zimâmdârân umûru ile Fransa ve İngiltere murahhasları beyinde Vaşington'da icrâ olunan konferanslarda üç bin beş yüz harb tayyâresi ile altı bin tayyârecinin tedârikine karâr virilmiştir.

Venezilos'a Su'ikasd

Selanik 28 Mayıs- Birkaç vakitden beri Yunan zâbitasıyla Fransa zâbitası, Venizelos aleyhinde tertîb idilmekde olan su'ikası taharrî ve ta'kîb itmekde idiler.

Lambropolis nâmında elde idilen bir maznûnun i'tirâfâtına nazaran sekiz kişi tevkîf idilmiş ve cümlesi birden su'ikası tasnîm itmekde olduklarını i'tirâf eylemiştir. Hafî bir cem'iyetin bu fi'ili icrâ için teşekkül itdiginde haber alınmıştır.

Vukû'bulan tahkîkât-ı ahîreye nazaran ismi bildirilmeyen bir zâbit kâillere harcırâh olarak 900 derâhime virüb fi'il-i katle muvaffakiyetlerinde yüz bin derâhime vireceğini de va'ad eylemiştir.

Ta'tîl-i İşgâl Hakkında Fransa Hükûmetinin Beyânnâmesi

Fransa dâhiliye nezâreti âtîdeki ta'mîmi neşr eylemiştir:

Bugün hitâme eren bir kısım ta'tîl-i işgâl münâsebetiyle ve diğerlerinin de kesb-i intizâm ideceği dolayısıyla hükûmet amele hey'etlerine beyân-ı memnûniyet ider.

Hükûmet müşkülât-ı hâzireyi pîş-i te'emmül alarak kendilerine mu'âvenet-i mukteziyede bulunacağını va'ad ider. Netîce-yi matlûbeye vusûl için amele ile iş başlarının hamiyet ve vatana sadâkat göstermeleri kifâyet ider. Salı gününden i'tibâren işçi kadınlar menfa'atine bir cem'iyet teşekkül idecektir. Bu sâ'atdeki, te'mîn-i ma'âş son derece kesb (...) itmiştir ve bütün sunûf-u cem'iyât birbirine karışmıştır. Dimâğlar da yalnız bir his, yalnız vatana hizmet fikri kâ'im olmalıdır.

Ey işçiler! Hepinize ve cem'iyetinize beyân-ı i'timâd idiyoruz ve mutâlebinizin icrâsına çalışacağımızı va'ad idiyoruz. Sizlerde üç sene müddettir bütün müşkülât ve (...) katlanub kemâl-i i'tidâl-i demle nâmûs-u vatani müdâfa'a iden insanlara imtisâlen vazîfenizde sebât idiniz.

İngiltere'de Nümâyîşler

Londra 27 Mayıs- Bugün ba'de'z-zuhur (Haydпарк)da İngiliz amele heyeti tarafından gâyet mutantan bir nümâyîş tertîb idilerek müttefik hükûmetler ahâlîsine bir selâm-ı umûmî irsâl idilmiş ve İngiltere'nin muvaffakiyet-i kat'iyeye vâsıl oluncaya kadar harbe devâm ideceği ifâde kılınmıştır.

Bu cem'iyet bir nokta-yi nazarı da diğer müttefikler amelesinin vukû' bulan mesâ'ine beyân-ı teşekkürdür. Muhtelif kürsîlerde hatîbler tarafından nutuklar îrâd idilmiş ve amele hey'etine mensûb birçok kimseler tarafından heyecân-ı âmîz nutuklar söylenmiştir.

Mitingin bidâyetinde Loid Corc'un mektûbu kırâ'at olunmuştur:

Londralı olmak dolayısıyla sizin müttefikler süferâsına tevdi' ideceğiniz sözlerin muvaffakiyâtını temennî idirim. Ne vakit Avrupa milletlerinin her biri kendi hürriyetini te'mîn edebilecek bir raddeye vâsıl olursa medîd bir sulhda te'mîn idilmiş olacaktır.

Londra 27 Mayıs- Büyük bir heyecan içinde (Haydпарк) miting kürsülerinden karâr-ı âtî virilmiştir:

Biz Londralılar icrâsına karâr virdiğimiz bu muhteşem miting dolayısıyla (Haydпарк) kürsülerinden tâ müttetikler ahâlîsine kadar selâmlar takdîm idiyoruz, bâ-husûs Cemâhîr-i Müttetika kardeşlerimize ki hem-cinslerimizdir, bi-l-hâssa hâr ve samîmî muvaffakiyetler temennî ideriz. Ve Rusya milletini de çarın istibdâdından tahlise muvaffak olduğundan dolayı tebrik ider ve bütün milletlerin cân-ı gönülden hürriyetlerini temennî ideriz.

İngilizler yine (Haydпарк) gürültüleri ile dünyayı aldatmak istiyolar...

Kont Tiza'nın İsti'fâsı Münâsebetiyle

Siyâset-i dâhiliye dolayısıyla ve hakk-ı intihâbın daha dêmocratique bir hâle ifrâğı mes'elesi münâsebetiyle Kont "Tiza" isti'fâ itmiştir. Daha bundan birkaç hafta akdem kral tarafından kabûl olunub mevki'inin

Takviye idildiğinden bahs idildiği hâlde böyle birdenbire bir isti'fânın vukû'bulması pek ziyâde câlib-i nazar-ı dikkattir. Hâl-i hâzırda her iki memleket üzerinde fevkü'l-'âde bir nüfûza mâlik olan Kont Çeznin ile aralarında ihtilâf olduğu ma'lûm idiye de bu ihtilâfın ne dereceye kadar ilerü gitdiği mechûldür. İkinci bir mes'ele de Macaristan parlamentosundan ziyâde kral ve imparatorun müdâhale-yi şahsiyesiyle müşârü'l-ileyhin isti'fâya mecbûr idildiğidir. Çünkü Kont Tiza Macaristan hakk-ı intihâbının dêmocratique bir hâle ifrâğı için her ne kadar müsâ'idekârâne davranmağa hâzır idiye de kral bunun kâfi olduğunu söylemiştir.

Birçok milletler tarafından meskûn olan Macaristan'ın hakk-ı intihâbını dêmocratique bir hâle vaz'ıyla siyâset-i dâhiliye nokta-yi nazarından fâ'ideli bir hareketde bulunulmuş olub olmayacağını bir tarafa bırakırsak, "Kont Tiza" gibi hakîkaten idâre-yi hükûmetde pek âlî bir takım evsâfa mâlik bir zâtın riyâsetden ayrılması müceb-i esefdir. Kont Tirza riyâset-i hükûmetde bulunduğu müddetce seffîne-yi devleti gâyet emîn ve kavî bir sûretde idâre itmişti. Nüfûz ve kuvveti ise fevkü'l-'âde büyükdü. Viyana matbû'âtına göre Kont Tiza ile Kont Çernin arasındaki ihtilâf-ı efkâr yalnız siyâset-i dâhiliyeden dolayı olmayub siyâset-i hâriciyenin de bir parça nüfûzu te'sîri olduğu anlaşılıyor. Ya'ni Avusturya-Macaristan'da Rusya ihtilâlinden dolayı Slavlar hakkında daha ziyâde müsâ'adekârâne davranılmasıdır. Belki de Kont Riza bu fikirde değildi. Her ne ise Kont Tiza'nın nüfûz-u siyâsîsi kendisinin âlem-i nisyânda kalmayub yıkında yine vâdi-yi siyâsiyâtta zuhûr ideceğini tekeffül ider. Kendisinin siyâset-i dâhiliye ve hâriciyesi ne yolda telakkî ve tenkîd

idilirse idilsin Avusturya-Macaristan'ın en muktedir, en sâhib-i azim siyâsiyûnundan olduğunda şübhe idilemez.

Yeni Türkiye matba'ası

En Son Muhârebe Haberleri (Sayı 20)

Rusya Ahvâli

Petersburg'dan vukû'bulan istihbârâta nazaran (...) birçok iğtişâşât zuhûra gelmiştir. (...) komiseri (...) ifâdâtına nazaran bu karışıklılar 26 Mayıs târîhinde başlayub bu günde amele ve asker fırkalarının (...) ile Petersburg ve bütün Rusya münâsebâtının yalnız Petersburg amele ve asker-i hey`et-i murahhası vâsıtasıyla icrâ kılınacağına dâ`ir bir ta'mîn neşr eylesinden ileri gelmiştir.

(...) bu karârdan vazgeçirmek için pekçok sarf-ı gayret itmiş ise de hiçbir netîceyi müceb olduğundan (...) terk iderek Petersburg hükûmete (...) itmiştir.

Henüz (...) mes`ele hal idilmiş değildir, dün amele ve asker hey`et-i murahhasası Petersburg'a vâsıl olarak (...) tarafından kabûl edilmiştir.

Hey`et-i idâre re`isi (...) ile dört (...) Pazar günü (...) gidüb ihtilâfın izâlesi esbânına tevessül idecektir.

Diğer taraftan (...) müdürü şehrin ihtiyâcâtına çâresiz olmak üzere mâliye nezâretinden 25,000 rublelik bir (...) taleb itmiştir, hükûmet-i muvakkîye bunu kabûl itmemiştir.

Petersburg 4 Haziran- Zirâ`at nâzırı Çernof ile posta ve telgraf nâzırı (...) gidüb hükûmet-i muvakkîye ile amele ve asker hey`et-i murahhasası meyânındaki ihtilâfın izâlesi esbâbına çalışacaklardır.

Petersburg 4 Haziran- Petersburg konferansındaki amele murahhasları 537 ihtilâlleridir. Sosyalist 103 sosyal demokrat ve 136 bî-taraf a'zâdan mürekkebirdir.

Petesburg 4 Haziran- Amele ve asker hey`et-i murahhasasının kuvve-yi icrâ`âtına komitesi bütün kâ`inât sosyalist ve amele sendikalarına hitâben âtîdeki neşriyâtda bulunmuştur:

“28 Mart'da amele asker hey`et-i murahhasası bütün milletlere hitâben beyânâtda bulunub oraya milletlerini sulh mes`elesinin kat'î sûretde icrâsına da`vet eylemiştir.”

Amele ve asker hey`et-i murahhasası bütün demokrat bayrakları üzerine:

“Milletlerin hukûkunu mütekellif zamm-ı memâliksiz ve tazmînâtsiz sulh” sözlerini büyük harflerle yazmışlardır.

Rusya demokrasisi birinci hükûmeti bu programı kabûle icbâr itdi ve nasıl ki 3 ve 4 Mayıs vukû’âtında bunu te’yîd itmekdedir. Demokrasi birinci hükûmet-i muvakkîye bundan zerre kadar inhirâf için müsâ’ade itmemiştir.

İkinci hükûmet-i muvakkîye bu programı amele ve asker hey’et-i murahhasası mahaline bi’l-ibrâz beyânât ve mukarrerâtının birinci noktası olarak göstermiştir.

9 Mayıs’da mahallin kuvve-yi icrâ’iye komitesi beyne’l-milel sosyalistlerden mürekkeb bu konferans akdine karar virüb 15 Mayıs’da bütün memleketler sosyalistlerine hitâbeler göndermiş ve cümlesini sulhün akdi için mücâdeleye da’vet eylemiştir.

Amele ve asker hey’et-i murahhasası meclisi, harbin hitâmını, ve beyne’l-milel sulhün akdini ancak bütün kâ’inât amele sendikalarıyla sosyalistlerinin bi’l-cümle gayret ve kudretlerini sarf itmelerinde ve bu sûretle kıtâl-i azîmin önünü almağa çalışmalarında görebilirüz.

Böyle beyne’l-milel bir hareketi icrâ ve umûmî bir konferans akdi, için lâzım olan kat’î hatve milletler arasındaki münâsebât ve murâbıteyi te’min ve tersîn idecek esbâba tevessül itmekle kâbildir.

Bütün amele hey’eti ve sendikası ki bu işe son derece nasb-ı inzâr-ı ehemmiyet lûtf itmekdedir. Cem’ ve ini’kâd idecek meslise med’ûddurlar.

Hey’et-i murahhasa, bu da’vete icâbet iden bi’l-cümle hey’etlerin konferansın bi’l-cümle mukarrerâtı tamâmıyla tatbîk itmeğe mecbûr olduklarını beyân eyler.

Asker ve cümle hey’et-i murahhasası, konferans mahalli olarak Stokholm’ü intihâb itmiştir. (...) ictimâ’ını 28 Haziran ile 8 Temmuz arasında tekarrür itdirmiştir.

Yeni Türkiye bütün abone sâhiblerinden abone bedellierinin

Muntazaman irsâlini ricâ eyler.

Yeni Türkiye İstanbul’da abone olacıklara sür’at-ı kıtâriyle gazetenin serî’an ve muntazaman irsâl olunacağını ve Almanya hakkındaki her dürlü istifsârâta en vâzih sûretle cevâblar virebileceğini va’ad eyler. Bu husûslar için “İkdâm” yurdunda “Yeni Türkiye” İstanbul şû’besi müdürü Celal Nuri Bey’e mürâca’at idilmelidir.

Vinkler-Fişer

Beyne'l-milel nakliyat şirketi

Berlin- Lützotrassa 102-104

Balkanlarda mu'âmelâtda buluna bu şirket ihrâcât müsâ'idesi istihsâliyle meşgûl olur.

“Yeni Türkiye” matba'ası

20 uni 1919

2.3. Gazetede ki Köşe Yazarları ve İlgili Yazıları

2.3.1. Baş Muharrir Mehmet Sadi Bey'in Makalelerinin Değerlendirilmesi

2.3.1.1. Almanya'da Türk Mektebi

Artık hayatımızın her alanında görüyoruz ki sağlam adımlar atmaya çalışıyoruz.

Bir taraftan düşmanla azimle çarpışan koca Osmanlı Devleti, diğer taraftan da bağınazlık ve cehaletle savaşmak ve onun tohumlarını kaldırmak istiyor. Memleketimizden gelen her Osmanlı ferdi hükümetimizin her idari alanda düzenlemelerle uğraştığını söyleyip duruyor. İnsan, vatandan yükselip gelen bu güzel sözleri bilerseniz vatanın dışından ne tatlı tatlı dinliyor...

Biz senelerce İkdâm'a yazdığımız yazılarla ara sıra okuyucularımızla sohbetler ederdik... Avrupa'da gördüğümüz iyi ve kötü yerleri onların kulaklarına yerleştirmeye çalışırdık. Şimdi eminiz ki yine birçok aile bu tarz sohbetlerimizle evlatlarının geleceğine ait bir konuyu öğrenecekler ve bu şekilde muhterem hükümetimizin huzuruna bir proje sunmuş olacağız. Savaş başladığından beri gün geçmiyor ki birçok genç işçi veya öğrenci olarak Almanya'ya yolculuğa çıkmamış olsunlar, hele bazı günler Berlin'de bazı bilindik sokaklardan geçildiği zaman insan birkaç dakika gözlerini kapayıp kendini dış etkenlerden soyutlarsa birçok Türkçe kelime duyması nedeniyle kendini âdeta İstanbul'da zannedeceği geliyor.

Kendi başlarına gelen öğrenciler de bazı cemiyetler aracılığı ile getirilenler de katılmakta. İşte Berlin ve civarında böyle bir sonuç ortaya çıkmış oluyor. Eskisi gibi yalnız yüksek tabakaya bu mektup ya Berlin veya Heidelberg'de açılabilir.

Öğretmenleri Alman olduğu gibi gece eğitimi vardır. Ve din, tarih, edebiyat öğretmenleri adıyla bazı becerikli Türk öğretmenleri de ortak olabilir.

Bu mektubun amacı Avrupa'ya gelen genç çocukları lise düzeyinde hazırlamak, onların sosyal bilimler konusundaki acemiliklerini gidermek ve onları Avrupa üniversiteleri için gerek dilde gerek durumunda ve gerekse kabiliyetleri konusunda bir şekle sokmaktır.

Bu mektuptaki genç çocukları her zaman ailelerinin gözetimi altında bulunacaklarından Avrupa tarzı yaşayış hakkında da konferanslar alacaklardır. Böylece gece görüşmeleri sayesinde yine bir takım özel bilgiler elde ettikleri gibi kahve ve kafe şantan alışkanlıkları olacaktır. Böylece mektupta yiyip içmeleri yönünden öyle çaresiz kalmayacaklardır. Bu mektup hiç de masraflı olmayacaktır. Zira Almanya'da sanat eğitimini bilen birçok bilgi ve fen sahibinin çokça bulunması ve güvenin kolay ve ucuzca oluşmasına hizmet edecektir.

Biz bu sebeple söyleyebiliriz ki Avrupa'nın hiçbir köşesinde İstanbul'da düşünüldüğü gibi misafir kabul eder aile yoktur, zengin aileler kendi içlerine yabancı kabul etmezler, misafir kabul eden aileler ise pansiyonlara göre cehenneme benzerler... ne oturacak odaları vardır ne yiyecek yemekleri vardır... bunlar kabul edilirse bütün ailenin masrafını o zavallı öğrencinin boynuna yıkmak isterler, onun için bu hayatın hakikaten bir hayat-ı elim olur. Eğer buradan alınıp da çocuğu büyük bir pansiyona yerleştirecek orası da diğer birtakım kurallar ve alışkanlıklar sebebiyle doğru birini sıkır onun için bu iki yol ile kendisine gerçek kalacak yer bulamaz.

Biz son zamanlarda genç öğrencilerde bu ruh halini üzümlere gözlemledik ... Lisansızlık sebebiyle okula devam edemeyen bu genç çocuklar üzerlerinde bir manevi bir şefkat arıyorlar, saygıdeğer baş konsolosumuz bu konuda onlara esirgeyici bir baba kadar yardıma ediyorsa da tabi dergileri büyük bir çoğunluğu oluşturan bu gece heyetine bütün vaktini harcamıyor. İşte biz sırf bu nedenledir ki memleketimizin geleceğini, Avrupa (ihdasında) seviyesinde görüyoruz ve mektupta Almanlar için becerikli Türk öğretmenler aracılığıyla açılacak Türkçe derslerini de Türkçe dilimiz duyurmayı genel anlamda çok faydalı buluyoruz.

2.3.1.2.Varşova

Resmi bir davet üzerine Türk basınına temsilen Varşova'ya hareket ediyordum. Seyahatim on dört saat sürecekti. Akşam saat yediye doğru hareket eden tren Varşova'ya kadar sürüklenecekti.

Artık Polonya sınırına giriyorduk. Gazeteciler Varşova'ya davet edilişlerinin altındaki sebepleri birbirlerine sorarak altında başka sebepler arıyorlardı. Polonya

arazisini tahminimizden çok farklı bulduk. Büyük savaşlara meydan olmuş bu bölgenin yanmış yıkılmış olduğunu zannediyorduk. Halbuki arazinin büyük çoğunluğu korunmuş ve birçok evde yıkılmamıştı. Yalnızca Varşova'ya yaklařtıķa top gülleleriyle zarar görmüş binalara rastladık. Almanlara karşı savunma maksatlı Rusların yaktıkları yerler kötü bir manzara oluşturuyordu.

Tren sabah sekiz buçuğa doğru bizi Varşova'nın sevimli istasyonuna çıkardı. İlk defa geldiğimiz bu şehir Berlin kadar düzenli ve büyük olmasa da pek sevimli idi. İnsan her tarafını şirin görüyordu. Özellikle kadınları ve erkekleri güzel insanlardan oluşuyorlardı. Nezih ve temiz görünüyorlardı.

Otellerimize varıp kahvaltılarımızı ettikten sonra yazlık sarayda valiyi ziyarete gittik. Orada resimlerimiz alındı. Vali, itilaf devlet zümresinin konuşmaları ne olursa olsun, Polonya istiklâlinde iki imparatorun da amacı Polonya'da özgür bir millet meydana getirmek temeline dayandığını ve eski krallığın yeniden oluşmasına ait resmî törenin öğleyin asıl Kral sarayında hususi adetler gereği yerine getireceğini söyledi.

Saat on ikiye doğru resmi elbiselerimizle kral sarayına vardık. Son kral August Poniatowski'nin saltanat zamanında kıymetli hatıralarla iç ve dış süslemeleri yapılmış olan bu sarayın etrafında yürekleri çarpan üniversitelilerle genç okullular kız ve erkek karışık şekilde dizilmişlerdi. Bu büyük meydanın manzarası insana Polonya milletinin geleceği hakkında şüphesiz bir güven veriyordu. Dinç sağlam ve sağlıklı görünen gençlik üstün bir zekâ ve yiğitlikle dolu idi. İnsan bu...ce tüm insanlığı göz önünden saygı, takdir ve sevgiyle geçirince kendilerini zulüm ve baskı altında senelerce inleyen Rus belasına lanet edeceği geliyordu. Polonya'nın bu güçlü ve mutlu fidanlarını büyük bir sevinçle seyrederek saraya girdik.

Kapıda vatanın kahraman polislerinden oluşturulmuş milis polisleri gözümüze çarptı. Lacivert kostümler ve kırmızı kordonlarla göze çokça zarif görünen polisler Polonya'nın savaş zamanında teşkilatlanmıştı. Sonra dikkatimizi Avusturyalıların gayretiyle oluşmuş Polonya gençliğinin şevk ve gayretiyle iyi bir ilerleme kat etmiş olan 'Lejyon' alayları ve fertleri çekti Üniformaları da bedenlerine pek zarif ve metin olan bu alayların birçok ferdini Polonya asilzadeleri oluşturuyordu. Milletlerini kılışsız dış saldırılardan kurtaramayacaklarına inanan bu kısım gençlik Polonya'nın geleceğinin aydınlığı idi.

Salon on ikiye doğru bütün itibarlı insanlarla doldu. Birçok büyük rütbeden Alman ve Avusturyalı askerler de hazırđı. Merasimin din kısmını da piskopos idare diyordu.

Saat yarım doğru Lehistan'a meşruti hükümet hakkı tanıyan Kayserler Beyannemesi o tarihi büyük salonda okundu. Okunduktan sonra salon bravo! Seslerinden durulmayacak hale gelmişti. Senelerden sonra ilk defa bugün, Polonya milli marşı çalınıyor ve Polonya belediye dairesi üzerine milli bayrak göndere çekiliyordu.

Nutka bir piskopos ve bir profesör teşekkür içeren bir konuşmayla katıldılar. Bir defa daha milli marş çalındı. Ekler basılıp dağıtılıyor, halk özgürlük neşesiyle bağırıp çağırıyor sokaklar kadın ve erkek ve gençlerden oluşan kabilelerle dolup taşıyordu. Bu merasimden sonra Üniversite gençleri milli şarkılar söyleyerek coşkun bir sevinçle sokakları geziyordu. O gün Bristol Otelinde öğle yemeğini yedik. Sonra da şehrin seyretmeye değer yerlerini gezdik. Bu sırada birçok Lehli gelip bizlerle alakadar oluyor ve hepsi Türklere karşı bitmez tükenmez muhabbet ve samimiyet gösteriyorlardı. Memleketlerindeki lejyon teşkilatı hakkında bize o kadar detaylı açıklamalar yaptılar ki bunları gelecek nüshalarımızla Osmanlı muhitini ulaştırmak isterim.

Pazar akşamı ve gecesi Varşova sokakları özgürlük alaylarıyla sokakları doldurmuştu. Sokaklar kadın erkek çocuklar ile dolmuştu. Lejyon alaylarının genç mekteplilere benzeyen izci tarzında giyinmiş gençleri gece yarısına kadar gösterilerine vatan severlere yakışır şekilde devam ettiler. İnsan bu güzel dinç, sağlam gençliği doğrusu büyük bir geleceğin gerçek bir alameti olarak görüyordu. Varşova'nın hürriyet tufanıyla yaşadığı bu gecenin hâtırasını zan etmem ki basın erkanı tarafından unutulabilsin.

Pazartesi günü Varşova'daki son günümüz idi. Arkadaşlarımızla alman askerleri eşliğinde şehrin pazarını gezmeye ve Varşova'dan küçük hatıralar satın almaya gidiyorduk. Pazar doğu sergilerini hatırlatıyordu, fiyatlar biraz pahalıydı fakat bolluğunun haddi hesabı yoktu. Tereyağları, şekerler, hindi ve kazlar, sebze ve etler, çeşit çeşit yiyecek ve içeceklerle savaş anında böyle bir bolluğa insanın inanası gelmiyordu. Sonra Lehlilerin kıyafetlerine alışverişlerine bakılırsa servet ve mutlulukla yaşadıklarına ikna oluyor ve Lehliler hakkında yazılan düşman gazetelerin iftira ve yalanlara şaşakalıyordu.

Varşova'yı böyle büyük bir zevk ile gezip gördükten ve küçük hatıralarla çantalarımızı doldurduktan sonra otellerimize dönerek güzel hikayeler dinledik.

Günün kalanının araştırma ve incelemelerle geçirdikten sonra akşam Bristol Otelde veda yemeği hazırlanmıştı.

Vali tarafından gazeteciler için verilen bu ziyafette leh, alman, Avusturya usta gazetecileri davetli bulunuyordu. Otelin en büyük ve süslü salonunda herkesin iştahını kabartan emsalsiz çeşitte yemekler vardı.

Vali vekilinin nutkuyla toplantı daha da canlandı. Bu Almanca nutkunu (Lehistan'ın büyük istikbalı) diye leh ibareleri ile bitirdi. Sonra Lehistan'ın kadim profesörleri ve Almanların en seçkin askerleri Lehistan'ın istikbaline dair güzel konuşmalar yaptı. Bir İsveç Gazetecisi Lehliler ve İsveçlilerin tek bir düşmanı olduğunu onun da Ruslar olduğunu söyledi. Ve konuşma sırası Türk Gazetecisine geldi.

Senelerce ecdadımızın uğruna mücadele ettiği Lehistan'ın, yeniden hayat bulduğu bir günde tabip bir Türk gazetecisi de sessiz kalamazdı. Ben de bu alanda iki söz söyledim. Tarih biraz incelenirse güzel şeyler ortaya çıkacaktır. Leh ve Türk milleti beraber düşüp kalktı. Tarihte haksızlık, yolsuzluk kurbanı olmuş iki büyük millet varsa o da Türk ve Leh milletidir. Türkler daima sadık kaldılar ve tarih için kusur sayılacak Lehistan'ın bölünmesi sözleşmesini imzalamayarak Lehlilere olan samimiyetlerini gösterdiler. Şu dünya savaşının ne güzel bir eseridir ki Türkler yanlarında kadim dostları Lehlileri de muhterem bayrakları ve hür ordularıyla selamlayacaklar ve onlarla bir de silah kardeşliği edeceklerdir. (Uzun alkışlar ve yaşasın Türkler! Sedaları)

Sonra burada (Lirnik) isminde Ukraynalı bir Leh şarkıcısının sözünü etmek isterim. (Türk atı “Heron”a – Galiçya civarında Siter suyu ayaklarından biridir.- vasıl olunca Lehistan'da ihrâz-ı hürriyet edecektir) işte bugün Türk askeri Galiçya'ya geldi, Türk atı Heron suyuna vardı. Lehistan da hürriyete kavuştu. Onun için Türklüğün adına büyük günü can ü gönülden Lehlilere tebrik etmek konusunda müsaade istiyorum.”

Bu nutuk üzerine hepsi gelip beni hararetle tebrik ettiler. Artık gösteri sona eriyordu ki biz gazeteciler trenimize binerek Berlin'e dönüyorduk.

-Varşova- Mehmed Sa'dî

2.3.1.3.Serbest-i İktisadi Çareler

Senelerdir meydana gelen yayınlarımla sadece bir noktadaki amacımı Osmanlılara göstermek istedim. Her zaman savaş haberleri, iktisadi konulardan yana meydana gelen milletler muhakemelerini sayıp dökerdim ki gereksiz söylemler ve

faaydasız durumlarda ısrar etmenin boş yere olduğunu söylerdim. Ama en sevdiğim Şey insanın hürriyetinin olmasaydı. Bunun için sağlam vücut kafasının kabulü zorunluydu.

Sağlam vücutlu adam sağlıklı adamdır, her Şeyi daha iyi düşünebilir, daha sağlam karaktere sahip olabilir. Bunun için Kadıköy İttihat Kulübünde* ‘‘Papazın ayı (daha sonraki adlarıyla Union Club Sahası ve İttihat spor Sahası), İstanbul’un Kadıköy ilçesinde yer alan ve futbol maçlarının oynandığı eski saha. Sahanın olduğu bölgede, günümüzde Fenerbahçe Şükrü Saracoğlu Stadyumu yer almaktadır’’ iken bütün dikkatimi bu işe vermiştim. Orda erkek kız çocuklarını koŐturmamak benim en sevdiğim uğraşım olmuştu. Bundan sonra da İngiltere’de yazdığım yazılarda hep o amacı takip ettim. Müslüman Türk gencinde bireysel girişimi artırmak onları hayatın sert katı kısmı için hazırlamak ve Avrupa’nın entrikasına karşı uyandırmak. Bunun için yayınlarda gençlik güzel makaleler meydana getirmişti. Sonra dünya muharebesi başladı. İngiltere adasından Hollanda toprağına geçmeye mecbur kalmıştım. Bir müddet sonra da Almanya’ya geçerek hemen bütün Almanya’yı gezdim. Bölge hakkında Cevalanlar(gezinti) tarzında Osmanlıyı bilgilendirdim.

Almanya’da da aynı noktaya odaklandım. Evvela Türklüğü bu diyar hiç tanı mıyor. Bunun için Türk askeri, Türk kadını, Türk genci diye Berlin ve vilayet gazetelerinin pek çoğunda yazılar yazdım. Sonra Almanya Avrupa deyince yanlış fikre sahip olmayalım. Her memleket içinde birtakım Şarlatanlar vardır. oğunluğu kendilerini doğu bilimci adı altında saklayabilirler. Sonra yine reklam için Şarka dair yetersiz kitaplar yazarlar. İslam’ın seveni gözükürler. Nutuklar verirler... kasideler methiyeler söylerler... bunların birçokları bizi iktisadi esarete düşürmek isteyen büyük mali grupların vekilleridir de bize böyle görünmek isterler. Ve bizi askerî, siyasi olarak düzenledikleri konferanslarda överek onun altından menfaate bakarlar. Nasıl ki İngiltere’de bu amaçla bir zamanlar Osmanlı komitesi oluşmuştu.... Bu siyasi değil, entrikacılar dönüŐen alar grubu idi. Kendilerine Osmanlı komitesi diye isim vermek Şundan bundan çullanmak isterler ve Osmanlı basınında kararnmeler beyannameler bile yollamaya cesaret ederlerdi. Türkiye hangi memlekete teması artırırsa kesin bir biçimde karşısına derhal böyle Şarlatanlar çoğalır, çoğalacaktır. Bunları anlamak için insanın yeryüzünün her köşesinde çok sürekli olarak kalıp her sınıf ve Şahıs ile temas etmesi gerekir. Bu gruplar o kadar ustaca düzenlenirler ki Şahsen en büyük makamları bile işgal edebilirler. Bunun için biz Osmanlının muhterem devlet adamlarından bu konularda doğru görüş, kararlılık ve ileri grŐlk bekleriz.

Bu gibi grupların zararı nedir? İŞin aslında bu durum Osmanlı mülkünde iş yapmak isteyen büyük sendikaların ürünüdür. Onların paralarıyla yaşarlar. Şahsen bunlar o kadar büyük kurumları temsil ederler ki âdeta yarı resmi niteliğe sahiptirler. bununla dŐeeđimiz felâket, tekel iktisdidir. Buna karşı kapitülasyonların ortadan

kaldırılmasında (...) teşkil etmez. Ticaret kanunu düzenlemesindeki maddeler ve şartlar da engel oluşturmaz. Türkiye gibi dünya sanayi ve ticaretinde yaşamaya başlayacak ve kanunlarla kazanılmış milli sermayesi olan önemli bulunan bir memleket en büyük tehlike ekonomiye tek başına sahip olmaktır.

Dostumuz olsun düşmanımız olsun kardeşimiz olsun ne olursa olsun dünya iktisadında herkesin hakkı ayrıdır. Bu âlemin hiç merhamet ve iyi niyeti yoktur. Dostluğu hiç tanımaz... bu âlem hakka saygı göstermek için karşısındakini de kendisi kadar usta görmek ister...

Bizim bu işte karşımıza kim çıkarsa yenileceğimiz olacağımız kesindir. Sözleşmeleri nasıl düzenlersek düzenleyelim kaideler(kurallar) yerine gelemiz.

Şirketin şahsiyetini Osmanlı olarak tanımak istesek faydası olamaz. Bunlar hep soru o halde ne yapmalıyız? Varsayalım ki Avusturya ve Alman müttefiklerimizin sermaye sahipleri Türkiye’de sanayi kuruluşu var etmek istiyorlar. Toprağımızı işletmek fikrindedirler. Ortakçılık tarzıyla Türk köylüsüyle ortak olmak istiyorlar. Sonra bazı civarlarda hektarlarla bir yer satın almak istiyorlar... bunların hepsi güzel, tabi genel müdürümüz Osmanlı için faydalı hakları bu taleplerin hiçbirine müsaade etmez ve etmemiştir. Yalnız bizim bu tarz ile bütün kurumlar doğu ile iş bitirmek isteyen ‘doğu sendikalizmi’ adı altında inletmek isteyen bir grubun eline düşmesin.

İktisatta açıklık-netlik sağlayabilmek için her durumda rekabet meydanı açık bırakmalıdır. Varsayalım ki Türkiye bir Alman sermayesine dâhil olacak... pek güzel... lakin bu sermaye yalnız büyük bir banka veya bir grup aracılığıyla dâhil olursa bunun zararı açıktır. Osmanlılar sonsuza kadar bu sermayedarların haraç veren tarafı olur. Lakin Almanya’nın her tarafından her kısım sermayedara meşgul oldukları konunun Türkiye’de yerine getirmesi için izin verilirse sermayeci olmakla beraber birbirine uymayan gidişat ve rekabetler altında bulunan çeşitli sermayedarlar tarafından belirtilmiş olursa tekelden yükselmiş olur. İkinci olarak bu küçük gruplar üzerinde gerek hükümetin gerek milletin kontrolü kolay olur... bu memleketimiz için her zaman genel kural sayılmalıdır. Memleketimizde sanayi için girişimde bulunacak küçük girişimlere daha çok kolaylık gösterilmelidir. Sonra tarafsız hükümet fertleri tarafından meydana gelecek iktisadi girişimlerde cesaret verecek tarzda dikkate alınmalıdır.

Sonra basının üzerine düşen görev çoğunlukla Avrupa Bir iktisadi amaçtan

Beslenerek yazılan makalelerin bu makaleyi pek iyi bulduk diye aynen gazeteye tercümeden ibaret kalmamalıdır. Çekici noktası okuyucuya verilmeden iyice araştırıp incelenmelidir. Mesela biz birçok defa gördük... gazetelerimiz hiçbir

kural ve kişi beklemeksizin büyük bir fabrikasına reklam yaparlardı... bu Avrupa ortasındaki cereyan ile İstanbul özgürlüğünün başka mecralarda şilin ve mark savaşıdır... birkaç defa daha yazdık bu muharebe şilin ve mark (İngiliz ve Alman parası) muharebesidir. onun için dikkatli hareket etmek gerekir.

Mesela Alman yedek zabıtlar, askerlerini nerede bulunsalar o memleketin iktisadi durumuna göre orada hangi işin meydana getirilmesinin faydalı olacağını şaşıllacak bir hızda araştırıp incelemekle meşgul oluyorlar. raporlar yazıyorlar. savaştan sonra halk tabiatıyla bu yıkımdan vaz geçecek ve bugün kendinden geçmiş bir şekilde yıktığı diyarları yeniden yapmak isteyecektir... o zaman herkes kendi başının çaresine bakacak herkes kendi projesini kendi kafasını elleri arasına alarak düşünecektir.

Onun için biz Osmanlı ülkesinden bu konularda uyanıklık bekleriz. Devletin ileri gelenlerinden bütün samimiyetimizle istediğimiz sendikalizm ve ekonomide tekeli gidişatından memleketimiz kurulamıyor. Bunun için yapılacak şey bizimle temasa girecek her memleketin her mali grubuna müsaade etmek ve olanaklıysa aralarında bir de iktisadi rakip temin edebilmektir.

2.3.1.4.Sadrazam Talat Paşa

Gayretin, hamiyetin, kudret ve cesaretin sarf edilmesi ve sebebidir ki bugün Osmanlılar genç, yüce bir sadrazama sahip oldular. Bu vekil değişikliğini gerektiren sebebi biz bu dakikalarda vatandan uzakta olduğumuz için ayrıntılı inceleyemesek te, ilk Balkan treniyle İstanbul'a seyahatimizde şahsen görüşerek pek iyi tanıdığımız muhterem Talat Paşa'nın bu büyük makama gelişini Osmanlılığın geleceği adına sevinçle karşılarıyoruz.

Biz bundan önce "İkdam" da Talat Paşa'ya karşı beslediğimiz saygı ve sevginin sırf onda vatanı dış belalardan kurtarabilecek cesaret ve gücü gördüğümüz için hareket ettiğini söylemiştik.

Yine o memleketi idare edecek ellerin böyle kuvvetli olmasını temenni etmiştik. Bugün yine hiçbir şahsi menfaat beklemeksizin büyük bir sevinçle Berlin'den Osmanlı'ya böyle bir yankıyı gerekli görüyoruz. Her Türk çok iyi bilir ki azimli ve kudretli olan Talat Paşa kendini muhaliflere bile sevdirmiştir. Milletın kalbini kazanmıştır. Zaten doğuda başka türlü yönetme ve idare mümkün olamazdı. Türkiye'yi görmek istediğimiz noktaya varıncaya kadar böyle şahsiyetlere her durumda muhtaçtır. Talat Paşa bu nitelikleri taşırdı, çünkü serveti yok ve bu doğruydu. Bir parti üyesi değildi ve bütün memlekete tarafsız bir gözle bakabilirdi. Yaşı

ilerlememişti ve buna rağmen birkaç yıldır her türlü olayın içinde bulundu. Memleketin aldığı her hali gördü. Bu birkaç yılda Talat Paşa deneyimlerine deneyim.

Şimdiye kadar Türkiye'nin bütün sorunlarına eli karışan Talat Paşa bugün de en büyük konuma yükseliyor. Türk gençliğinin, özellikle zeki gençlerin başlarında böyle bir sadrazam görmekle ne kadar mutlu olacaklarına şüphe yoktur. Çünkü Türk gençliği, hayatını canını bağışladığı o toprağı artık Avrupa memleketi gibi imar edilmiş ve mutlu görmek istiyor.

Türkiye'deki bütün olayları özetle gözden geçirirsek doğuda her zaman önemli ve seçilmiş kişilerin çok önemli işler yaptıklarını ülkeye faydalı olduklarını görebiliriz. Nasıl ki Binbaşı Murat bütün Alman tarihçiler tarafından söyleniyor. Askeri düzenleme ile ilgili önemli konularda Türkiye'de köklü değişiklikler yapmaktadır. Osmanlı hükümeti bağnazlık ve cahillikle savaşabilir. Bu savaş genel savaş kadar önemlidir. İşte biz bu konularda Talat Paşa'dan büyük şeyler bekliyoruz. Anlamsız vaatlerde, cahil ve bağnaz inançlarda ısrar edilerek kaybedilecek zaman değildir. Askeri teşkilata verdiğimiz önemi aile teşkilatına da vermeye başmalayız. İşte bu sebeptendir ki yeni sadrazamımızı bütün samimi kalbimizle selamlarla muvaffakiyetine duahan oluruz.

2.3.1.5.Amerika ve Tahte'l-Bahr Muhârebesi

(Atlantik denizaltı mücadelesi)

Bu haftaki olay birkaç bakış açısı gerektirir. Öncelikle Almanya ile Amerika arasında ilişkilerin kesintiye uğradığı göze çarpıyor. Birtakım olayları iyi inceleyenler çok iyi görürler ki Almanya ile Amerika arasında meydana gelen olayın sebebi Wilson'dur. Almanya'nın geleceğini korumak için yazdığı notaya Wilson cevap verirken Mister Lansing kendisinden ayrılmış onun bakış açısını kabul etmişti. Wilson daha notayı verirken biliyordu ki o nota ilişkilerin kesintisini gerektirecek.

Amerika ile münasebetin kesilmesinin etkisi ne olabilir? Acaba Wilson Amerikalıları savaş kadar sevk edebilir mi? Biz bunu imkân dâhilinde görmüyoruz. Amerika, İngiliz basını propagandasının etkisiyle ve anglo-saksonluk nedeniyle biraz yüksek ses çıkarsalar dahi, Amerikalılar öyle kolay kolay can feda edemezler. Her savaşta bir amaç olur. İngiliz kuvvetini yaymak, Japon ideallerine kuvvet vermek için hiçbir zaman Amerikalıların işine gelmez. Lâkin buna karşı ablukanın Alman menfaati üzerine faydası pek çoktur. Dikkatle gözlemleyenler için açıktır ki İngiltere'ye erzak dışarıdan ve özellikle Kanada ile Avusturalya'dan Şubat, Mart, Nisan ayları içinde dâhil olabilir. O hâlde deniz altı savaşına verilen şiddet ve abluka ilânı tam zamanında

yapılmış olmasıyla İngiltere Almanya'yı aç bırakmak isterken, şimdi kurduğu tuzağa kendi düşüyor.

Bilirkişiler İngiltere'de bulunan erzağı iki düşman yeri üzerinde cesur yiğit ve kahraman muhafızlar sayesinde temin ediyorlar. En fazla üç aylık en az olarak altı haftalık zahire bulunduğunu ileri sürüyorlar. Bu hâlde deniz altı savışının bu şiddetle devamı halinde ancak üç dört ay kadar daha devam edebileceğini ve o vakit aç kalan İngiltere'nin her şekilde barış talebinde bulunacağını söylüyor. Bu konunun kesinliğine Alman tarafında bu kadar inanç ve onay varsa ve Almanların her şeyi hayata göre değil fen ve hesaba göre söyledikleri dikkate alınırsa bu bilgiye inanmak gerekir.

Diğer taraftan Wilson'un notasına tarafsız olanlar, cumhur başkanına cevap vermediler, çünkü bütün tarafsızlar ve hatta insafı Amerikalılar da biliyor ki reis Wilson davasında haklı değildir. İngiltere denizleri kimleri teftiş edeceğim diye altüst ediyor. Ticaret âlemini zedeliyor... istediği eşyayı Almanya'ya götürme bahanesiyle zorla alarak ambarına atıyor. Bunlara hep bağışlayıcı ve dostça bakılıyor. Sonra Almanya'nın hayatı bozulunca, hayatın kutsallığına saldırılırken çoluğu çocuğu aç bırakılmak istenirken Amerika'dan bir ses çıkmıyor, bu protesto olunmuyor. Amerika gemilerinin denetime tabi tutulmalarına affetme gözüyle bakılıyor. Bu konu hakkında Amerika'nın Berlin sefiri Mister Cerard İngiltere'de tecrübeli insanları durduruyorsa da hareketleriyle insanların mahvına sebep olmuyor, demişti. Halbuki bu iddia doğru olamaz... İngiltere'nin amacı o kadar cinayetkarane, İngiliz matbuatının açıklamaları o kadar hâinâne idi ki onlar bizi ve müttefikimizi aç bırakarak zalimane politikalarına evet dedirteceklerdi. Sonra bir de haktan adaletten bahsediyorlar. Biz Türkleri Avrupa'dan ihraç ediyorlar ve sonra İstanbul'u Rusların eline bırakıyorlar. Hak namına insaf namına bu sözlerle bu küstahça projelere cevap vermek bile istemez.

Yalnız bu konuda bir şey söylemek isteriz, her gün gazetelerde görünen altmış bin, yüz bin, yirmi bin tonilatoluk gemiler deniz iniyor... İş bu başarıyla devam ederse üç dört aya kadar dünya üzerinde İngiliz ticaret gemisi İngiliz ticaret gemisi ka'riyyesi adını alacaktır. Bu başarıyı biz Alman cesaretinin fevkalade bir eseri olarak gördüğümüz gibi ilahi gayretin bir tecellisi gibi de kabul ederiz ve bu vesile ile bir an önce dünyayı aç bırakmak isteyen İngilizlerin yine Allah'ın yardımıyla güçsüz düştüklerini görerek o büyük kuvvet karşısında şükür ederiz.

Mehmed Sa'di

2.3.1.6.Kopenhag'ta Birkaç Gün

Birkaç gün önce, tarafsız memlekete seyahat etmiş, telgraf ve gazete haberler olarak duyduğumuz şeyleri biraz da yakından görüp irdelemek istemiştik.

Bizi Berlin'den alan tren birkaç saat sonra Tebtehaym'a vardı. Orası ki Almanya ile Danimarka hükümetinin sınır noktası idi. Tabi yolcular savaş sebebiyle bir kontrole tabi tutulacaklardı. Herkes sırasıyla bu işi bitirdi. Artık yolcular kendilerini Danimarka toprağına vardırarak vapura biniyorlardı...

Epeyce uzun bir tren yolculuğundan sonra bu deniz seyahati doğrusu insanın pek hoşuna gidiyordu. Hava sakin, gök güneşli olduğundan vapurun güvertesine çıktık. Şu zamanda buhranlı dakikalar geçirmekte olan kuzey denizinin küçük bir lakı* andıran bu parçası bunalım aleminden bağımsız gözüküyordu. Sonra Almanya'dan Danimarka'ya seyahat edenler bilirler ki bu büyük vapur yalnız insan değil, demiryolu trenlerini de beraber taşırlar. Doğrusu bu bir zevkli seyahat oluyor. İnsan arasında koca taşıtlarla dolu trenlerin de beraber hareket ettiğini neşeyle seyrediyor. Üç dört saat süren bu deniz seyahati zamanında vapurun yemek salonunda mükemmel bir büfe de hazırlanmıştı. Burada hadsiz hesapsız olarak yiyecek içecek bol bol bulunuyordu. İnsan yavaş yavaş tarafsız bir mıntika içinde hareket ettiğini bütün yapılar ve eşyalar aracılığıyla görüp anlıyordu. Bu vapur seyahati pek güzel, her yolcu yemekle, içmekle görüp eğlenmekle ve hava almakla pek rahat görünüyordu.

Vapurumuz bir hareket ile bizi karaya çıkardı. Yine ikinci bir tren seyahati başlıyordu. Bu demiryolu seyahatini, kısa süre için yine bir deniz seyahati takip ettikten sonra trenimiz bizi Danimarka'nın merkez hükümeti olan Kopenhag'a getirdi. Saat yediye doğru idi. Artık akşam olmuş şehir elektriklerle donanmıştı. İnsan, sokakta rastladığı insanların giyim tarzı ve yüzlerinden bir kuzey memleketine vardığını anlıyordu. Bizim amacımız Kopenhag'ın savaş hakkındaki ruhunu incelemektir. Bu kuzey memleketi özellikle pek de taraftarımız olmayan bu kuzey memleketi ne düşünüyordu.

Bundan başka insan topluluklarıyla da temas etmek istiyorduk... Büyük otelleri ziyaret ettiğimiz zaman en yüksek sınıftan centilmenler tarzında, birçok İngiliz casuslarının vücudunu haber alıyor ve yüzlerini görüyorduk...

Bütün bu görünenler ve düşünceler bize bir şey anlatıyordu... Danimarka bile İngiliz kontrolünden bıkmış artık eleman diyor... tabi İngiltere ile muamelede bulunan birçok tüccar ve komisyoncular İngiliz muhibbi görünüyordular... bunların birçoklarıyla görüşüp denizaltı macerasını açmış ve bakış açılarını sormuştum.

Hiçbirisini üzgün görmedim... Tam tersine bu akıl erbabı kişiler muamelelerini Almanlarla yapıp bitirmek yollarını arıyorlardı...

Doğrusu Kopenhag'da fiyatlar yüksek idi. Lakin her şey pek boldu. Ben bütün zamanımı en büyük lokantaları ziyaretle geçiriyordum... Özellikle 'Vevil' denilen ve Kopenhag'ın meşhur yemekleri olan büyük sevimli salonlu lokantasının hiçbir akşam ne tatlı musikisini ne besleyici, faydalı ve zevkli gıdasını terk edemiyordum... şehrin her tarafı mutlu görünüyor. Lakin bu ziyaret ettiğim günlerde İngiltere ile muamelenin durmuş ve Almanya ile henüz bir işe başlamamış olması nedeniyle iş yerleri biraz sakin gözüküyordu.

Buradaki insanları şu sebeple mali yönden birkaç kısma ayrılmış gördüm. Temelde milleti zengin olan Danimarka'nın birçok evladı bu savaşta dehşetli milyonlara sahip olmuşlardır. Bunlar artık savaştan bıkmış görünüyorlar ve barışa erişerek bütün dünya ile beraber lüks âleminde yaşamak istiyorlar keza orta ahaliden de çok zengin olanlar vardır, yoksul ahaliden beceriksizliğiyle eski gelirlerini fazlaştırmayanları ise yemek ve temel ihtiyaçların fiyatlarının yükselmesi dolayısıyla savaştan pek üzgün ve bezmiş gördük. Bu kısım âdeti savaşı uzatmak isteyen İngilizlere kabul edilmiş menfaatlerle düşman kesilip denizaltı savaşının yakın bir barış antlaşması yapmasına duahan olmaktadır...

Genel yapı itibarıyla Danimarka'yı biz tarafsız bulduk... savaştan usanmış gördük. Sonra askerlik görevine çağrılmış fertler, bugün elde ettiklerinin zarara uğraması dolayısıyla hep barış için dua ediyorlardı... hiçbirini ateşli bir savaşçı vaziyetinde görmedik.

Danimarka askeri de Hollanda askeri gibi temiz giyimli iri cüsseli gençlerden oluşuyordu... bunlar pekâlâ biliyorlardı ki, savaş meydanlarından çok Kopenhag toplantı yerlerinin zevkini bu güzel üniformalılarıyla süsleyebileceklerdi.

Birkaç gün daha kalarak Kopenhag'ın kış sporu yerini gördük. Gençlik bütün zevkiyle koşuyor, oynuyor, kayıyor uçuyordu. Dans alemleri de pek uyumlu idi.

Şehir, savaşın etkisinden kurtulmak isteyen o kadar yabancı ile dolmuştu ki hiç boş apartman bulmak imkânı kalmamıştı.

Yalnız savaş ortamında Kopenhag'a taşınıp göç eden yabancının miktarı elli bini geçiyordu.

Bu Kopenhag sabahımızın bizi güzel bir olaya şahit etmesi de orada yeni bir Osmanlı elçiliğinin tesis edilmesi ve bugün ve yarın için pek mühim olan o makama Safa Bey Efendi gibi muhterem bir diplomatımızın getirilmesidir. Birkaç defa

iltifatlarına nail olduğumuz elçimizin genel olaylar üzerinde görüşmelerini pek güzel bulduk... memleket üzerinde büyük incelemelerde bulunan Safa Bey Efendi her mahfilde sevilmiyor ve genel olaylara karşı dikkatli lakin iyimser görünüyordu. Kopenhag'a ait olan görüşlerimizin kalan kısmını da gelecek makalemizde açıklayacağız.

2.3.1.7.Bîtaraf Memâlikte Bir Cevlân

Savaş neredeyse dünyanın her tarafını istilâ etmiş olduğundan insan biraz da bu ateşin hâricinde kalan memleketleri görüp seyretmek istiyor... üç senedir süren savaş, insan bilincinde barış zevkini ve hatrını unutturacak kadar uzun sürdüğünden, insan o eski dünyada yaşayan insanı ve insanlığı görünce âdeta sevinçli duyuyor... Biz sırf bu amaç ve nedenle Danimarka ile İskandinavya yarımadasına bir tur yaptık. Seyahatimiz bize pek çok faydalı şeyler gösterdi. Danimarka'nın şeker ve ekmek kartları hediyesiyle beraber bolluğuna had yoktu. Gatuları, etleri, balıkları, yumurtaları ile bugün yeryüzü üzerinde seçkin bir varlık gösteren Danimarka'da azlığı eksik olunan 'maden kömürü' idi. Her kömür yüklü vapur deniz altlarının saldırısına uğradıkça Danimarka'da bir heyecandır kopuyordu.

Fabrikalar, iş yerleri, oteller her taraf mesailerini sınırlama getirmiş görünüyorlardı. Saat on bire doğru Kopenhag şehrinin gece hayatı sönüyordu. Bundan sonra herkes sokaklara dökülüyorlar eğlenmek istiyorlardı. Kopenhag'ın büyük bir eğlence ve teze bahçesi olan Tiveli'de bu nedenle hayat, hareketsiz görünüyor.

Danimarka savaş zamanındayken yaptığım bu üçüncü seyahatim idi... Önceki Romanya'nın savaş ilan ettiği güne denk gelmişti. Şehirde epeyce kargaşa gözüküyordu. Herkes Romanyalıların bir şey yapabilecekleri zannına düşmüştü. Bu son ziyaretimde Amerika'nın savaş ilanına denk geldi. Diğer taraftan İngilizler doğu cephesinde hücumu artırmışlardı. Ama bunların ikisi de kamuoyunda sağlam bir şey meydana getiremiyordu. Herkes bir iki bin esir alıp vermekle harbin bir neticeye varamayacağını anlamış görünüyor ve senelerden beri büyük hücumdan bahseden Fransız İngiliz gazetelerinin artık içeriğini güvenle dinlemiyorlar, herkes bu sonu bitmeyen savaştan bıkip dünya sosyalistlerin getireceği barışı bekliyordu.

Rusya'daki vakalara yakınlık nedeniyle daha çok hâkim olan Danimarkalılar, Rusların artık savaşmak istediklerini açıktan açığa söylüyorlardı. İngilizler, Rus sosyalistlerini ikna için her türlü yola başvurdıkları gibi havza- Selanik cephesinde hafif yaralıların hastane avlusunda uğraşlar yaşayan bu küçük milletler toprağında da pek çok propaganda ile uğraşıyorlar. Kopenhag'da Palas Oteli'nde oturuyordum. Gece

uyumak üzere yanımdaki odada birkaç kişinin yabancı şive ile Türkçe görüştüklerini duydum. Ve ertesi gün bir vesile ile bu kişilerle tanıştım. Çoğu Rusya’da itaat eden Rum ve Musevîlerden oluşuyordu. Senelerce Türkiye ile iş ilişkisinde bulunmuş olmalarıyla Türkçede görüşüyorlardı. Bana şöyle dediler: ‘Bu günkü Rusya’da herkes savaşa karşıdır. Çünkü millet pahalılığa tahammül edemeyecek hâle gelmiştir. Nakliyatsızlık Rusya’yı mahvediyor. Güneyde erzak çürürken kuzeyde açlıktan ölüyorlar. Ayrıca eşyanın fiyatı yüzde beş yüz yükselmiştir. Bir fotin yüz rubleye satılıyor.’

İngilizler Rusların yalnızca barış antlaşması yapmasından korkuyorlar ve büyük propagandalar yapıyorlar, bu günkü kabinedeki Milyukof müttefiklerle arayış bozmak için ara sıra savaş lehinde nutuklar söyleyebilir. Lakin bu ne işçi ne de sosyalistler üzerinde bir etki yapmaz. Genel olarak Ruslar bizim toprağımız çok arazimiz geniş ne için harp ediyoruz. İstedığımız mutluluk ve ilerleyişi ne İngiltere’de ve ne de savaşta bulabiliriz. Diyorlar.

İşte bu nutuk sansürden geçmemiş, itilafın dünya zevkinin değişime uğramamış gerçek sözlerini barındırıyor. Onun için muhatabımız Stockholm’de hazırlanan sosyalistler konferansına büyük bir ehemmiyet gösteriyordu.

Stockholm ’da Kopenhag’a göre daha karanlık bir muhitte devam ediyor. İşçi pahalılığa karşı, yokluğa karşı, bitap kalan işçi ara sıra grevler, gösteriler yaparak bu hâlden artık bıkip usandıklarını göstermek istiyorlar...

Kömürsüzlük sebebiyle tatil veren birçok fabrikanın çalışan insanları sürü sürü boş geziyorlar... burada yiyecek içecek Danimarka’ya nispeten pek azdır. Her şey kartla alınıyor. Ve kontrol oldukça sıkıdır. Bununla beraber Stockholm ‘un bahardaki güzelliği tarif edilemiyor. İstanbul’u andıran bu şehrin ahalisi, geçmiş zaman ile Türklerin pek dostu görünüyorlar. Bu günkü yokluğa rağmen gençlik neşeyle bizi selamlıyorlar ve her İsveçli Stockholm ‘da hayal edilen anlaşmanın ve kongrenin dünyada barış kurmasına yardım etmesini canı gönülden arzu ediyor.

Mehmed Sa’di

2.3.1.8.Rusya’da Ahvâl ve Vukuat

İngilizler, Fransızlar hangi yollara başvurlarsa vursunlar, dünya düşüncesini ne kadar yanıltmaya çalışırlarsa çalışsınlar Melikof müttefiklere samimi kalmak belasıyla ne söylenirse söylensin Rusya’daki işçi ve asker savaşıyor. Biz bu Rus olayını İskandinavya yarımadasında denk geldiğimiz birçok Rusya ziyaretçileri aracılığıyla duyduk.

Rus halkı, artık sefaletle tahammül edecek halde değildir. Herkes can ve başını düşünüyor. İngiltere'nin, emperyalizm, hülyasıyla kurduğu planlara inanan kalmamış. Bütün İskandinavya'da da hal böyledir. Herkes artık hiçbir tarafın harbe dair olan resmi bildirisini okumuyor ve barış haykırıışlarını işitmek istiyor.

Şimdi İskandinavya yarımadası sosyalistlere, demokratlara bir karargâh olmuş görünüyor. Orada bir de kongre yapılacak, bu dakika Osmanlılar için de durulup seyredecek bir zaman değildir.

Rusya işçi ve asker partisinin kuvveti kendisini his ettiriyor. Nasıl ki geçici hükümet Melikof 'un 1 Mayıs tarihli notası üzerine kamuoyunu tatmin için açıklama yapmaya mecbur oldu.

İngiliz taraftarlığıyla bilinen Melikof 'un konumunu tehlikeden kurtarmak için düzenlenen bu planın da kamuoyunu pek tatmin edeceğine inanmıyoruz. Zira bugün esaret zincirini kıran her Rus bilmiyor mu ki, gelecek sadece savaşla değil sürekli bir barış anlaşması ve komşularıyla iyi geçinmektedir.

Geçici hükümette kargaşanın önünü almak maddelerin tümünü içine alan bir nota tanzim ediyor ve buna müttefiklerini mecbur ediyor:

1- 1 Mayıs notası geçici hükümetin incelemesinin sonucudur ve bu hükümetin tüm üyelerinin oylarıyla yapılmıştır.

2- Bu nota 9 nisandaki notayla ilgilidir. Bütün sorunlar bu notada açıklanmıştır.

3- Hükümet tüm görev ve sorumluluklarını dikkate alarak İngilizler tarafından bozulmuş Sen Qentin General Marvih olarak açıklar ki bağımsız Rusya diğer milletleri hakimiyetine katmak ve diğer milletleri işgal etmek istemez. Yalnız istediği uzun süren bir barış ortamı ile bütün milletlerin gelişmelerine hizmet etmektir.

Rus milleti ne diğerlerinden toprak işgal etmekle nüfuzunu büyütmek ister ve ne de diğer milletleri aşağılamak ister. Nasıl ki Rus milleti Polonyalıların hürriyetine taraftar oldu. Aynı zamanda istemez mi ki kendi vatani savaştan, yaşayamayacak bir halden çıkmış olsun. Güvence verilerek devamlı bir barış teklif olunursa geçici hükümet silahlarını aşağıya indirecek ve bu suretle bütün milletlerle dostluk başlayacaktır.

Bu nota, milletin ruhuna temas etmek için böyle düzenlenmiştir. Nasıl ki bugün Rusya'daki hükümet, milletin arzusunu dikkate almak isterse bu daire haricine çıkamaz.

Melikof hiç unutmamalı ki çarın değil ihtilâlden çıkmış Rus geçici hükümetinin dışişleri bakanıdır (hariciye nazırı). Sonra karşısında işçi ve asker cemiyetlerini unutmamalıdır ki bugün memlekette en etkili kişilerdir. Ve onların İngiltere'nin zevki için artık kan dökmeye asla taraf değildir.

Bu cemiyetler bütün dünya sosyalistleriyle münasebette bulunmak istiyorlar şimdi mukarraratlarını dışarıya bildirmek ve hâricin mukarreratından haberdar olmak arzusundadırlar. Bundan böyle işçi ve asker cemiyetlerinin kararâmeleri Petersburg telgraf ajansı aracılığıyla dışarıya yollanacaktır. Böylece bu masraflarıyla Melikof ister istemez hükümet adına kabul ediyor. Bunun gibi her hafta Stockholm'de cemiyetin haberlerini getirecekler ve böylece oradaki Alman gazetelerini Petersburg'a beraber getireceklerdir.

Demek ki, bugün memlekette sözü geçen bu cemiyetler, Rusya'yı İngiliz propagandası altında boğmamak için teneffüs etmek istiyorlar. Kendilerini harice ve haricî kendilerine tanıtmak arzu ediyorlar. Biz bütün olaylara ordudaki görüşlerimiz ile hükmediyoruz ki sonbaharın yaprakları dökülürken beşeriyet yine sulh ile teneffüse başlayacaktır.

Fakat bu vesile ile şunu yazmak istiyoruz ki bu günlerde Stockholm'de bir kongre olacak, orada her millet vekili söz söyleyecek, milletlerin hukukundan bahsedilecek birçok ananeye ait meseleler üzerinde durulacak, milletlerin her biri birilerine yaklaşmak birbirleriyle anlaşmak için en kusursuz ve güzel hitabetlerini kullanacaklar Birbiriyle görüşen bu şahsiyetlerin söyledikleri sözler belki sosyalistler tarihine geçecek. Sonra biz eminiz ki Ermeni hukukunu ortaya sürmek üzere itilaf devletlerinin parmağıyla* hareket eden birtakım şarlatanlar ortaya atılıp saflık ve samimiyetle kalbi çarpan Türk milletinin aleyhinde iftiralarda bulunacaklardır. Nasıl ki bundan birkaç hafta evvel Kopenhag'da neşredilmiş "Polikitin" adlı gazetede bir Ermeni gencinin fotoğrafı basılarak bir Ermeni'nin hukuk özgürlüğü için feryadı diye vereceği konferanstan bahsediliyordu.

Onun için bizi hiç de tanımayan bu kuzey memleketlerinde hükümetimiz, demokratımız, sosyalistimiz her kim olursa olsun biraz ses çıkarmalı, Türk'ün hakkını, hak perestliğini tanımalıdır. Biz bugünü bu zamanı bunun için çok önemli kabul ediyor ve tarafsız memlekette biraz olsun Türk sesinin yükselmesini bekliyoruz.

Mehmed Sa'dî

2.3.1.9.Rayhtağ 'da Yeni Türkiye

Türk-Alman ittifakı askerleri, tatlı tatlı numaralarını göstermeye başladı. İki millet arasında karşılıklı menfaat esasına dayanarak düzenlenen sözleşmeyi gördük...

Gözden geçirdik. Ve buna dair Rayhtağ 'da söylenen nutukları büyük bir zevk ile dinledik. Özellikle Bavyera ve Rayhtağ üyelerinden Doktor Tuman'ın açıklamalarını birkaç açıdan yararlı bulduk.

Doktor Tuman, sözleşmenin Fransızca yerine Türk ve Alman dillerinde yazılmasından yana memnuniyetini dile getirdikten sonra Türk-Alman dostluğunun sebeplerini kuvvetlendirme yollarını arıyor ve Berlin de cemiyetler sayesinde iki milletin de fertlerinin birbiriyle tanışma fırsatlarını temenni ediyor. Biz şimdiye kadar türlü türlü sebeplerle bu konudaki bakış açımızı açıklamıştık. Türk- Alman milletleri birbirlerini daha iyi tanımalıdırlar. Hükümetlerin, resmî zatların tanışmaları bu güveni meydana getiremez. Milletlerin de birbirleriyle iletişim dilleri vardır... Bu konuda iki milletin dili, iki memlekette tanımlı, bunun içinde “Lokal Ancayiger “gazetesinde de bundan önce yazdığımız şekliyle bunlar nümâyüş ma'arifperverâne, sitayiş vatanperverâne tarzında olmamalıdır. Mesela bundan tahminen bir sene önce ötede beride bazı cemiyetlerin aracılığıyla Türkçe dersleri açılmıştı... Yazık ki öğretmenler güzel bir sonuca varamamışlardı... tayin edilen şu(...)..bu... Öğretme görevini üzerine almıştı. Sonuç, hüsrân ve can atan öğretmende bir yorgunluk ve bir yanlış algı meydana getirdi. Hep Türkçe öğrenmeye başlayanlar bu dil zor diyerek bu teşebbüslerinden vazgeçiyorlardı... Lisan pek o kadar zor değildi. Öncelikle öğretmen öğretme görevini tanımıyor. Sonra elde, esaslı, faydalı yöntemler bulunmuyordu... Bu tarzdan dolayı Türkler de Almanlar hasara uğradılar. Çünkü o güzel girişim bu yanlış tarz ile yerinde kalmıştı...

Sonra cemiyetler konusu detaylıca incelenince bir keyfiyettir. Yalnız büyük kişileri üye ve lider olarak kayıt etmek, bir isim name düzenlemek, bir bina tutmak ve dayayıp döşemek hep şekle ait şeylerdendir. Asıl iş, insanların başkalarına temasını kolaylaştırmak, orayı edebî bir yer haline getirmek,

Samimi, ‘ilmî, fennî toplantılar için merkez haline getirmek, kısacası iki memleket halkının her sınıfını birbiriyle bütün zevk ve ahengiyle tanıtılabilmektir. Bu tarz toplantı yerleri bir millet için en güzel yerlerdir düşüncelerini yaymak için güzel bir araç da olur. Buralarda oluşan samimi dostlukların, tanışmaların, bazen insanların kavgaları üzerinde bile çok önemli olumlu etkileri olabilir.

Nasıl ki savaştan önce Londra'da “Madam Novikof “adındaki bir Rus kadını bir edebi dergi açmıştı. Her şeyden önce muhafazakâr İngilizler bu tespitin aleyhinde bulundular. Lakin bunlar, bu gayretli kadının bakış açısını değiştiremediler. Madam Novikof ismi, az zamanda bütün Londra civarında tanındı.

Kadının zekâsı, güzel idaresi sayesinde, cemiyet öyle nurlandı, öyle etkili oldu ki, Bu Rus edebi dergisi ile temas eden birçok yazar, gazetelerine, dergilerine

sayfalar dolusu yazılar yazdılar. Rus edebiyatını, Rus kültürünü İngilizlere anlatmaya uğraştılar. Londra tiyatrolarına “Danis Rus “adındaki millî moskof oyunları kabul edildi. Bu sayede İngilizler Rusları daha iyi öğreniyorlar ve iki millet birbirine daha iyi yakınlaşıyordu.

Mesele böyle olmasaydı da şekle ait büyük bir cemiyet oluşsaydı ve içine formül bir tarzda birçok üye dahil olsaydı ve samimi temaslar eksik bulunsaydı öyle bir cemiyet diğerleri gibi doğmadan ölürdü.

Biz sırf memleketimizin Avrupa'nın her kısmında tanınması, Osmanlı halkının Avrupa'da anlaşılması güveniyledir ki muhterem vekilimizin cemiyetler üzerindeki sözlerini böyle uzunca anlatmaya çalıştık. Doktor Tuma, sözleşmenin iki dilde yazılmasından dolayı memnuniyetini açıkladıktan sonra tam bir mutluluk içerisinde görüyoruz ki, Yeni Türkiye isminde bir gazete çıkarılıyor diyor ve bunu birkaç nüshasını vekillere takdim ediyor.

Gazetemiz hakkında gösterdiği ilgi ve alakadan dolayı hatibe teşekkür eder ve deriz ki: “Yeni Türkiye “takip ettiği samimiyet ve hürriyet mesleğinin ödülüne erişecek ve pek az zamanda Almanya ve Türkiye’de hayalinin ötesinde çok okuyucular kazanmıştır. “Yeni Türkiye “defalarca kez yazdığımız vecihle müstakilü’l-efkâr bir gazetedir.

Maksat ve mesleği Türk- Alman milletlerini yekdiğerine her vecihle tanıttırabilmektir.

Osmanlı – Alman dostluğunun Almanya için yalnız bugün için değil, büyük Frederik zamanından beri Almanya’nın ‘anane’ye ‘ait bir siyaseti gereği olduğunu ve Türklerin en samimi ve vefakâr bir müttefik-i kıymettar bulunduğunu beyan eden Doktor Tuma’ya teşekkür eder ve Türk- Alman milletlerinin yekdiğerine yakınlaştığı konusunda daha sağlam daha samimi araçlara layık olmasını temenni ederiz.

Mehmet Sadi

2.3.1.10.Rolebende İngiliz Esirler Arasında

Allah'ın garip, pek garip tecellileri var. Bazen insan hayatta nadiren rastlayacağı olaylara şahitlik ediyor. Bundan tahminen iki sene önce, o zamanki Türkler halen dünya savaşına karışmamışlardı. Londra'daydım. Tahminime göre bir cumartesi günü idi. Matbaada bir velvedir kopmuştu. Gazetelerin Almanlara, sivil Almanlara karşı kopardığı bu feryada halk da bütün anlamıyla cevap vermişti. Alman

sivilleri alıkoyularak olimpiyata götürülüyordu. O gün (...) Ben de Oksford Street taraflarında bulunuyordum... Bu topluluğu seyrettim... Doğrusu beni pek üzmüştü. O vakitler Almanlar müttefikimiz de değildi, Almanya'yı da hiç bilmiyordum... ancak insanlığa, savaşa alakası olmayan bir kısım insanlığa tecavüz vardı. Onlar halkın ayıplamalar ve kınayan bakışları arasında teşhir edilerek götürülüyordu. O minibüsler fukarayı taşıyor, hususî otomobillerde sahiplerini karargâhlarına götürüyordu.

İngilizlerin, milletin selameti için yaptıklarını iddia ettikleri bu tevkif meselesini gösterişsiz de yapabilirlerdi. Çünkü o tarzda taşınan insanların içinde bankalarda, iş hanelerde onlarla çalışmış, senelerce İngiltere'de oturarak o memlekete karşı sevgi ve ilgi göstermiş olanlar da bulunuyordu.

Sonra ikinci bir hata da gazetelerin halkı heyecana getirerek Alman ticarethanelerine bile tecavüz ettirmeleri oldu... Sonra kötülük yalnız bununla sınırlı kalmamış ataları zamanında kimliğini değiştirip sadece alman ismi taşıyanlar da sebepsiz tevkiflere(alıkoyma), hakaretlere uğruyorlardı...

O zaman bir tarafsız memlekette olduğum halde bile bu hale karşı sabır edememiş ve “Glub “gazetesinde bu konuya dair bir protestoda bulunmuştum. Sonra İngiltere Harbiye Nezareti (Millî Savunma Bakanlığı) beni isra tevkifhanesi ne (hapishane) davet ederek durumu göstermişti. Burası da bakış açımı değiştirmeye değil, belki üzüntülerimi şiddetlendirmeye yaradı.

Birkaç gün önce, seçkin halk ile temas edenler, ayak takımı ile beraber yatırılıyor, hepsi pek kötü gıdalandırılıyordu.

Bunu gördükten sonra İngilizlere, Almanlara karşı düşman olabilirsiniz... Fakat bilime ve yeteneğe karşı saygı duymak konusunda sorumlusunuz tarzında beyanlarda (açıklamalarda) bulunmuş ve bu konuda bazı eleştirilerde yazmışım.

Sonra Türkiye'nin de savaşa katılmasıyla Berlin'e giderek “Yeni Türkiye'yi” neşre başlamışım.

En başta gazetecilerle Almanya'da gezintilere başlayıp Almanya'nın hemen her şehrini her civarını gezip görmüştüm. Alman kuruluşlarına, sanayi faaliyetlerine yalnız kulaklarımla değil, gözlerimle de şahit oldum. Özellikle bu benim için çok faydalı oluyordu. Çünkü uzun süre oturmuş olduğum İngiltere'de Anglosakson hayat ve hareketini takip etmiş olduğumdan bu kıyaslamalardan faydalı çıkarımlarda bulunabiliyordum. Bir zamanlar İngiliz, Rus savaş esirlerini görmüş, komutanlarıyla görüşmüş ve onlara dair bakış açımı da uzun uzadıya yazmışım. Özellikle esirler arasında rastladığım bazı Afrikalılar benim doğulu olduğumu anlayınca, haklı bir şikâyetle bulunarak demişlerdi ki:

Biz İngiltere için neden savaşıyoruz? Savaşmamak için de yol yoktur... Silahlar üzerimize çevrilmiş bizi ortadan kaldırmaya hazırdırlar... Amaçsızca savaşa girsek esir olup yine bu menhus (uğursuz, kötü) İngilizlerle beraber alıkonulmuş bulunuyoruz.

Bunu söyleyenler Müslüman değildi... Ama yine doğulu olmakla insan mühtez sadâlarının sefâletini, ‘adâlet için kopan feryatlarını anlıyordu... Fakat elden bir şey gelmiyordu.

Şimdi de bizi ittifak etmiş devletlerin gazetecileriyle “Roleben “deki sivil İngiliz esirleri ziyarete götürdüler. Pek güzel bir vadiyi takip eden bir saatlik tramvay seyahatinden sonra artık sivil esir karargâhına geldik. Bina bir spor mekanını andırıyor... ve içinde küçüklü büyüklü muntazam tarzda inşa edilmiş barakalar bulunuyordu...

Rehberlerimiz sayesinde her tarafı gezdik ve birçok noktada açıklamalar yapıldı. Esirlerin sayısı üç bini buluyordu. Hepsi sağlam insanlardan oluşuyordu. Tabi ki insan özgürlüğünü kısıtlayan bir meydanda uzun süre gezip tozmayı sürdürecektir bir durumda değildik. Bununla beraber her cihetçe esbâb-ı istirahatlerini(yer, giyim ve rahatlık) mükemmel gördük... Yiyeceklerinin birçoğu İngiltere'den paketlerle geliyordu.

Sonra en güzel tarafı da burada açılan mekteptir. O mektep ki hayat için gerekli olan her alan ile ilgili görünüyor... Her şeyle meşgul oluyor, hem de ciddiyetle meşgul oluyordu.

Lisans dersleri, sanat dersleri zevke takip olunuyor, doğramacılık, muhallidlik. ilah gibi sanatlarda pek büyük bir ahenkle güzel ve yeni şeyler, örnekler,

Cömertlikle meydana getiriliyordu

Her tarafta bir düzen vardı. Sivil Almanlar idaresinde bulunan bu İngilizler, iş için kendileri arasından seçtikleri komiteler yapmışlardı ve bu karargâhı büyük bir neşeyle idare ediyorlardı. Özellikle tenis, futbol, kriket gibi spor yerleri göze çok canlı geliyordu. Seyahat etmek için Almanya'ya gelmişken esir alınan kırka yakın Cambridge ve Oxford öğrencisi de bu sivil esirler arasında bulunuyorlardı. Bunlardan birçoğu bir tiyatro düzenlemiş ve Alman, İngiliz piyeslerini büyük maharetlerle oynuyorlardı. Burada da her kesimden halkı birbirine karışmış olarak yerleştirilmiş gördük ve bu konuya dair bölge kumandanının bakış açısını merak ederek sorduk...

Ve şöyle bir cevap aldık... Onlar kendileri böyle istiyorlar. Çünkü bu durumda parti ve para mukabilinde zengine hizmet etmekle rahatları daha çok artıyormuş... İngilizler, karargâhta da rahatlarına ait araçları hep vücuda getirmişlerdir.

Mesela bazen pek zarif hazırlanmış ve güzel levhalarla donanmış odalara rastladık. Herhalde buradaki esirlerin hali Almanların İngiltere'deki sivil esirlerine haline göre daha iyidir. Biz isteriz ki bütün insanlık sivil esirler hakkında biraz daha iyi ve bağışlayıcı davranışlarda bulunsunlar. Nasıl ki Almanlar hakkında da bu sözleri Londra gazetelerinde yazmıştım. Çünkü biz eminiz ki her şekilde bir gün bu kederli savaş bitecek, dünya yine mutlu ve barış içinde yaşayacaktır. Biz ümit ediyoruz ki bu büyük sonra birbirlerine daha samimi yaklaşmak isteyen Milletler için en iyi yakınlık aracı, bugün sivil esirlerin akıllarında bırakılan güzel hâtıralar olacaktır.

2.3.1.11. Zeplin ile Havada Bir Cevlân

Savaş basını idaresinin nezaketli bir daveti bizi Berlin civarında bir hava seyahati yapma fırsatı vermişti. Bütün dünyanın dilinde dolaşan “zeplin” balonlarında bir hava seyahati yapacaktım.

Sabahleyin erkenden Berlin'den hareket iden tren beni yarım saat sonra, hareket sahasına yetiştirdi. Sonra otomobillerle uçulacak meydana kadar ilerledik. Havanın yağmurlu olmasına rağmen balonlarımız hava seyahati için hazırlanıyordu.

Bu, havada ilk gezim değildi... Bundan önce de Londra'da hava seyahati yapmıştım. Fakat o zaman bindiğim, bugün ki gibi muhteşem bir zeplin balonu değildi. Belki bir küçük “Beliryo” uçağı idi.

“Beliryo” küçük bir hava aracı olduğundan seyahat o kadar zevkli olmuyordu. Sallantı çoktu. Her dümen hareketi tekneyi sallıyor, heyecan veriyor... En küçük bir hava akıntısı en hafif bir rüzgâr, tekneyi kolayca sarsıyordu. Fakat bütün duygular, hisler, heyecanlar bir zeplin balonunda başka türlü oluyordu.

İnsan kendini uçakta değil de doğrudan doğruya bir vapurda zannediyordu. Yüzlerce kişinin yardımıyla yuvasından çıkarılan bir “zeplin” bir, iki dakika sonra gökyüzüne doğru yükselmeye başlıyordu...

Bu ferah hava gemisinin her tarafında insan dolaşabiliyordu. “Zeplin” ’in ne güzel bir yükseltisi var... Ne güzel bir uçuşu var... yükseldikçe oradan aleme yukarıdan bakışı var... Doğrusu bu, insana büyük ebediyet veriyor... En başta insan, insanları küçük görmeye başlıyor... Sonra, yüksek katlı, en zarif binalara en yüksek dağlara bile gönül tokluğu ile bakıyor... Ve ondan sonra büyük şairin dediği gibi:

Yüksel ki yerin bu yer değildir Dünyaya geliş hüner değildir.

Mısrasını hatırlıyor... Yükseldikçe ruhta bir büyüklük bakışta bir parlaklık meydana oluyor... Sinirler, bütün vücuda hâkim oluyor... İnsan kendi kendini bütün dünyanın, bütün gökyüzünün sâhibi farz ediyor... Bulutların arasından dereleri, ovaları seyreden insanlık, daha büyük ve cesur hislerle doluyor. Bu âlemde zannediyorum ki ölmek de yaşamak gibi tatlı olacak, (...) daha zevkli olacak... çünkü bulutlar arasında olmakta da semâvî bir güzellik olacak.)

İki saat kadar işte biz de bu hislerle yaşadık. Bazen beş yüz metrelere kadar yükseldik... Bazen hızla yol aldık. Bazen ağırlaşttık. Nihâyet yine bu güzel şeffaf gökyüzünden ayrıldık kara toprağa kavuştuk...

En garibi şuydu ki, bugün içinde seyahat ettiğim askerleriyle bir arkadaş gibi sohbet ettiğim zeplini bir de Londra sokaklarında iken gökyüzünde (...) itmiş ve oradaki halkının heyecanı arasında gürültülü sesini duymuştum. Zeplinin içinde iken kulağımda yumuşak bir mûsikî gibi titreşimler oluşurken bu ses, o an bende ve bütün Londra'da büsbütün başka bir müthiş etki bırakıyordu...

Zeplin sesi Londralılarda, büyük pek büyük bir korku ve dehşet oluşturuordu...

O kadar ki bir gece oturduğum (...) perdelerini indirmemiş olduğum hâlde odamda elektriği yanar bir hâlde bırakmıştım. Sabahleyin karşıdaki bir komşunun evinde bir uyarı yazısı alarak düşman zeplinlerinin semamızda uçtuğunu ve gecelerdeki ihmâlimden dolayı (...) olunuyordum...

İki saatlik bir uçak yolculuğundan sonra yine karaya indik güzel hava ile iştahımızı pek artmış olduğundan asker gazinosunda gazeteciler şerefine hazırlanan mükemmel bir öğle yemeğine kavuştuk. Gazeteciler burada pek mutlu pek (...) dakikalar geçirdiler... Uçağın kumandanıyla sohbetler ettiler... Onların kahramanlığa eriş hikayelerini öğrendiler. Asker heyeti adına kumandanları bizi selâmladı. Biz gazetecilerde karşılıklı fikir alışverişlerinde bulunduk artık bu ahenkli zaman sönüyor, bu (...) inceleme sona eriyordu. Ben de kalkarak... İnşallah böyle mutlu bir günü zeplinimizle bir de Londra'da teste muvaffak oluruz, dedim. Bu söz... Muhataplarım üzerinde pek güzel bir etki bıraktı. Hava kahramanları bu güzel temenninin şerefine (...) olarak bize veda ediyorlardı.

Mehmed Sa'di

2.3.2. Binbaşı Murat Makaleleri

2.3.2.1. Türkiye'nin Muhârebe-i Umûmiye İştirâk ve İcrâ-yı Nüfûzu

Tagbelat Gazetesi'nin askeri başyazarı Binbaşı Murat İslami dergide yazdığı makalede diyor ki: Türkiye'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan yanında yer etti edeli iki sene oldu. Mareşal Von Hindenburg ile Harbiye Nazırı Enver Paşa arsında teati olunan telgraflar karşılıklı fedakarlıklar ve silah kardeşliğine istianeden hissiyat emniyet ve itimada kati bir şekil vermiştir. 1914 senesi Teşrin-i Evveli nihâyetinde Türkiye siyasetinde müşahede olunan azmi katinin esaslı olduğuna dair Almanya'da artık hiç şüphe kalmamıştır. Hükümet-i Osmaniye'nin hüküm ve fikri serbestisini mahvetmek maksadıyla İtilaf Devletleri'nin o vakit İstanbul'da icra ettiğini zorlamalar ve teşebbüsler tehditkâr üzerine Türkiye ne gibi müşkül bir mevkide bulunduğunu keşifte tereddüt etmedi. İtilaf devletleri, Avrupa'yı merkezi hükümetlerle giriştikleri korkunç savaşta şarkta güçsüz ve kendisine sahip olmayan bir Türkiye görmek istiyorlardı. Düşmanlarımız, İslam hükümetinin Rus taburları ile İngiliz deniz kuvvetleri önünde bitap kalarak, Berlin ve Viyana'ya yardımını terk etmiş uzatmakta kararsız kalıp pek arzu etmişler ve ancak bu suretle Almanya ve Avusturya etrafında müthiş bir sıkı halka vücuda gelebileceğine kail olmuşlardı.

Geçenlerde teşekkül eden genç Türk Konferansı'nın beyanatı Türkiye'nin Avrupa merkezi hükümetlerine iştiraki sebepler ve sevkini layıkıyla idrak etmeyi dünyaya ilan etti. Osmanlı hükümetinin bu harekât endişesi neticesi ile ki bizim ile Türkiye arasındaki ittifak vücut bulabildi. Düşmanlarımızın savaş cephelerini fevkalade genişletmeye mecbur oluşları İngiltere'nin Almanya'yı aç bırakmak hususundaki niyet ve maksadını büyük bir mikyasta mahdud kalması mecbur olmuştur ki bunu bu ittifakın toplam sonuçlarını itibar ediyoruz.

İki senelik harb, Türkiye siyasetinde görülen tavır ve gayretli hareketlerin ne derece haklı olduğunu ispat etti. Türkiye'nin Avrupa'yı merkezî devletleri ile şimdiki vaziyeti 1912 senesinde Balkan Muharebesi'nden evvelki siyasi vaziyetine nispeten pek metîn ve kuvvetlidir. Türk ordusu aleme yeniden şecaat numuneleri ibraz etti. Türk askerinin fitratında merkez savaş özelliklerini bu kadar çabuk ve esaslı surette uyanması herkesi hayretlere düşürüyor. Enver Paşa gibi sahibi himmet ve tedbirli bir zatın gayretiyle çoktan arzu edilen teşkilat-ı askeriye, yeni hayat almaya başlıyor. Savaş meydanına atmaya muktedir olduğu külliyyetli asker ile Türkiye, itilaf hükümetlerini korktukları akıbete uğratmıştır. Müttefik hükümetlerin çevresi Türkiye idaresiyle, heyeti zabitan ve askerine ve onların faaliyetlerin etkili kuvvetin büyük bir emniyet ve itimatla bakılabilir. Bitaraf zevattan olan Miralay Anly Bazeler Nachrichten Gazetesi'nde bu hususa dair aşağıdaki gibi yazıyor:

Doğu illerinde İran'da, Mısır'da, Makedonya'da Dobruca ve Galiçya'da muntazaman harb eden Türkiye ordusunun bu suretle iyi idaresinde bundan pek az bir zaman evvel memleketten kabul etmek hatıra gelmezdi. Ordunun bu nokta-i nazarınca gösterdiği bu terakki ve tekâmülü kemâl-i ihtiramla zikir edebiliriz. Tekades Karigas nam eserinde ilanı harbi ardı sıra Türk donanmasının ilk müessir ve kuvvetli hareketiyle düşmanda nasıl bir derin tesir husûle getirdiğini izhara çalışmışım. Balkan Muharebesinin neticesinin hezimetleriyle Türkiye'nin kuvveti hakkında kamuoyu fena etkisinin husul bulacağı tabidir. Mağlup edilen ordular hakkında beslenilmesi adet olunmuş bu gibi hükümler aynı orduların tekrar galebesine kadar hayatta kalırlar. Balkan muharebesinin nihâyetlerine doğru Türk ordusunun izhar ettiği mukavemeti inatla unutuluyor. Ordu o vakitte Çatalca hattı ile Çanakkale'de pek fedakâr tarzda müdafaada bulunmuştu. Kırk Kilise ile Lüleburgaz hezimetlerinin esbabını, hazır bulunmayan bir ordunun gaflete basılmasında aramalıdır. Türkiye o vakit faal ve vatan muhabbetle mütehassıs zevatın çalışmasını ve gayretle müdafa kuvvetlerini tekrar tensik ve ıslahına muvaffak olmuş idi.

O zaman bazı istişare edilen kişi delaletiyle Enver Paşa'nın teşkilat ve yeni düzenle ilgili programlarının kâmilan mevkii icra ve tatbikata konulduğunu kabul etmek bir hatadır, bu gibi icraat zaman muhtaçtır. Bununla beraber Türk ordusunun Balkan Muharebesi zamanlarına nispeten bugün pek çok kuvvetli olduğunun her fikir sahibi ve bildiri teslim edebilir. Ordu teşkilat ve düzenin menfaatlerini tayin ve takdir etmekten ziyade Türkiye'nin gençleştirilmesi hakkındaki fikrin mevcudiyeti ve buna başlanılmış olması daha ziyade dikkate şayan ve önemlidir. Bu düşünceler henüz yani iki seneden beri müdafaaya devam ettim ve vukuatı iddiamın sıhhatini ispat etmiştir. İki seneden beri devam etmekte olan muharebenin Türkiye için husule getirdiği siyasi menfaatleri güvene alırsak İngiltere ve Rusya'nın zayıf bir Türkiye'ye istinaden ittihaz ettikleri taksim planlarının artık kabili icra olunmayacağını idrak etmede zorluğa uğramaz. Çanakkale ile boğaz içinin müdafaası o kadar metin ve kavi esaslara müsteniden icra edildi ki netice iki miras düşmanlarının deniz kuvvetleri ve kara bozguna uğrayıp geriye dönüş olması sonuçlanamadı.

Alman fenninin ortaklığa ait işleri bu fayda hususunda işe karışmış olsa ise de bu savaş hareketinin esasını Türklerdeki cesaret ve celâdetle aramak gerekir.

Ermeni Dağlarına savlet etmeye Rusya ancak saldırı gücünü bölme ve zafiyetten başka bir semere istihsal edemedi. Irak'taki Türk Ordusu'nu cenahtan ve oradaki İngilizler ile beraber harb cephemizi kuzeye doğru sürmek maksadıyla İran'a sevk edilen Rus işgal ordusunun harekâtı yakıcı bir surette akim kalmıştır. İran barıştan yana ki zamana nispeten daha sıkı bir surette Osmanlı hükümeti ile büyük bir azim ve metanet ibraz etmiştir. İngiltere Dicle ve Fırat tarafında bu muharebenin en ağır ve en

acı bir siyasi hezimetine uğratmıştır. Çünkü bu hezimetıyla âlem-i İslam'da nüfuz ve itibarını gayr-ı kabil inkâr bir tezelsüle uğratmıştır. Kuttül Amare muzafferiyetle ve Arap kabilelerin Türk ordugâhına akın akın iltihakları kabulü inkâr hakikatidir. Zalim ve gaddar Britanyalıları da mağlup edebilmek kabil olduğunu alenî surette ispat eden Türk ordusunun bu büyük muzafferiyet bütün tedbirine rağmen Hindistan'a kadar duyuldu. İran'ı cebren nüfuzu altına ve tahakkümüne almakla İran güney kısmın işgaline ait İngiliz ümitlerini de kahraman Osmanlı ordusu öldürdü.

İngilizler Mısır'da Türkiye ile silah arkadaşlığı kendisi için en ziyade icap eden menfaatleri olacağını tam vaktinde araştırmış idi. Yunanistan'ın şimdiye kadar itilaf Devletleri'nin tehditlerine karşı durarak selametli bir politika takip eden çevresine karşı da sağlam ve esaslı bir vaziyet almış olan Türk siyasetinde bulabiliriz. Bu siyasi sonucu yakından anlayabilmek için yakın doğunun bugünkü savaş görevini incelemeden geçirmeliyiz. 1914 senesi kasım ayının sonrasında doğru Türk savaş erkanının icraatları dikkatimi çekerek gelecekteki partileri yazmaya mecbur kalmış idim. Şimdiye kadar Türkiye'de şahit olunan başarısızlıklar Türklerin icraatında gösterdikleri yavaşlık ve azim eksikliğinden ileri gelmiştir. 78-1877 ile 13-1912 senelerinde Türklerin pek iyi harb planları tertip ettiklerini biliyoruz. Fakat bu planlar savaşta zaferi temin eden icraatlar olmamış ve tatbiki vaz olunmamış ve yalnız düşüncelerden ibaret kalmış idi. Şimdi gerek ordu ve gerek idaredeki mevcut uygunsuzluklar şiddetini kaybetmiş ve bunun yerine faaliyetler etkin olmuştur. Bu halde hala Çanakkale cephesi tehdit altında olmadığı gibi Çanakkale sularında duran deniz kuvvetlerine rağmen hezimet-i kâmile ile neticelenen Çanakkale taarruzuna tekrar teşebbüs etmek için düşmanlarda ne kuvvet ve ne de azim kalmıştır. Türkiye'nin Bulgaristan ile olan sıkı irtibatı Türkiye'yi Rusya'nın taarruzundan korunmuş olarak kalıyor.

Türkiye kendisini Rus tehlikesine karşı iki taraftan muhafaza ediyor. Türk askerleri, Sitroma cephesinde askeri değeri pek düşük olan itilafçıların Selanik ordusuna vasıtalı ve vasıtasız def ettiği gibi Dobruca 'da taarruza ilerliyor. Mareşal Von Mackensen'in kumandası altındaki müttefik orduların Romanya temellükünden ilelebet ayırdıkları Dobruca'dan büyük bir ordu geçerek İstanbul'u almak Rusya'nın en büyük isteği idi. İstanbul'u Rusya'ya teslim etmek hakkındaki İngiliz şeytani sözlerinin ciddi bir şey olmadığını ve bunların başka cephelerdeki Rus askeri idaresine karşı hazırlanmış bir tuzak yeminden başka bir şey olmadığını takdirini fikir sahiplerinin anlayışına havale ederiz. Osmanlı hükümetinin aldığı tavır ve azimli hareketler neticesi olarak Avrupa merkezi hükümetlerine elini uzatmakla kabullendiği azim ve siyasi kararı asker ile düşmanlarının niyet ve icraatını kelimenin bütün manasıyla akamete mahkûm etmiştir. Türkiye'nin Romanya cephesinde elde ettiği

zaferi ve bunun kanıtıdır. Mareşal Von Mackensen'in ordusuna söylediği hitabenin şu fıkrası Osmanlı askerinin kahramanlığına ne güzel bir delildir.

“Şevketli padişahımız ile memleketinizde geride kalan vatandaşlarımız gibi kumandanınız sıfatıyla ben de cesur işlerinize ve fedakarlıklarınıza güvenim ve inancım tam.” Osmanlı şehinşâhı ile Von Mackensen arasında geçen tebrik telgraflarında Osmanlı hükümdarı, böyle bir kumandan tarafından asker evlatlarım hakkında çokça bulunan takdirler beni cidden gurur ve sevinçlere gark ediyor. Cevabını vermişlerdir. Türkler Galiçya cephesi savaşına da iştirak etmişlerdir. Türk askeri burada dahi gerek savunmasıyla ve gerek müstahkem Rus hututuna ettikleri taarruzuyla İstanbul'u fetih ve Türkiye'nin bölünmesi hülyalarına kurban olan Rusları püskürtmeye muvaffak olarak tarih şöhretlerini bütün manasıyla tekrar kazanmışlardır.

2.3.2.2.İngiltere'nin 'Irak İntikam Seferi

Esasen pek muntazam ve erkân ve adaba sahip olan İngiliz basını ihtiyaca göre fikirlerini beyan etmenin sükûtta daha mühim olduğu takdirde gecikmez ve bu gibi fırsatlardan istifadeye çalışır. Savaş esnasında İngiltere manevi kuvvetinin ne kadar azaldığına bütün alemin şahit olduğu gibi alelhusus şark İngiltere'nin mağlup edilebileceğine kanaat ile etmiştir. İngiltere arzusu tam tersine bütün kuvvetini cem ile çevirmeye mecbur edilmiş ve diğer milletlerin kan ve mülkünü hesabına her bir rekabeti mahvetmek şartıyla hırs ederek ele geçirmek ümitlerinin gittikçe söndüğünü görmeye de ister istemez mecbur kalmıştır.

Savaşın bu kayıp safhasında İngiliz kabinesinin sahneye attığı Irak intikam seferine dair İngiliz matbuatının esrarengiz ve ümit canlandırıcı haberlerine rastlıyoruz. Durumdan haberdar olan İngiliz basını Kuttül Amare vukuatına dair verdiği resmi tebligatı malumatından fazla bir şey söylemenin füzuli ve bir hareket olarak anlayıp ve beyan ediyorlar. (...) sabıka Kânun-i evvelinin on ikisi tarihli (Setaniset) gazetesi yazıyor: “birinci Irak ordumuza nazaran daha idari ve ustaca tertiplenip ve hazie edilip (Sevk ve hazır olunan) yeni ordumuzun muvaffakiyet ve önemli sonuçlarını iyi toplayacağını (...) ne için yeterli görüp ve sükût edelim diyor ve beyanatı anlaşılmas bir lisanla da yakınlarda vukuatı mühimin karşısında bulunacağını ilâveten beyan ediyor.

(Nasiyon) dergisi aynı tarihle dikkatimizi çekip diyor ki: Kuttül Amare'nin güney taraflarında elde edilen harb için şimdiden derk ve tefekkür edilemeyecek bir kıymeti azmi vardır. İngiliz intikam sefirinin elde ettiği bazı küçük

başarılarına istinaden İngiliz basınında hep bu mealde sözlere tesadüf ediyoruz. Irak'ta acaba ne oldu? Basra Körfezi'ni hareket üssünü tutarak içerilere doğru ilerlemek isteyen İngilizlerin acınacak bir tarzda neticelenen harekât ve savaş sonucuna bir nazar-ı atfedelim: Karun Nehri etrafındaki mıntıkanın işgaliyle esasen Acemistan'a ait olan yağ kaynağının elde edilmesini temin etmek İngilizlerin en çok istediği şeydi. Bağdat'ı ellerine almak için yaptıkları hazırlıklar ile önceki tahminlerini hedefe ulaştırmak için yetmedi. Ancak bir sene sonra Bağdat minarelerini uzaktan görebilmeye muvaffak olup zaptı hülya ve rüyalarına düşkünlüğe başlamışlardı. Teşebbüslerinin akametini geride bulunan aksam ile irtibat ve ittisalin teminindeki zorlukta aramalıdır. Basra Körfezi'nde vaki Şattül Arab ile Bağdat arasındaki mesafe 600 kilometreyi geçiyor. Fırat nehri boyunca uzanan mesafe dahi 700 kilometreye ulaşıyor. Bu uzun mesafeyi kat etmek için lüzum görülen uzun zamandan istifade eden Türkler her bir ihtimâle karşı gelebilmeyi temin eden hazırlıklarda bulunmakta tereddüt etmediler ve askerlerini muhasara altında bulunan yerlere gönderebildiler. Diğer milletleri daima küçük görmeye alışan ve bütün İngilizlere has olan bir mağruriyet ile ordusunu ileriye sevke çalışan General Townshend Ktesifon civarında maruz olduğu hezimet dolayısıyla Kuttül Amare 'ye dönmeye mecbur olmuş idi.

Türkler tarafından burada kâmilan kuşatılmış olan Townshend son fişegine ve son lokma ekmeğine varıncaya kadar karşı durmuş ve nihâyet kendisi ile müdafaa kuvvetlerini teslim mecbur olmuş idi. Siyasi düzeni ile bilinen İngiliz kavmi hedef olduğu bir hezimet üzerine tezelzül etmiş olan şeref ve itibarını refetmek için intikama sarılacağını tahmin etmek lâzım gelirdi. Hakikaten İngilizler kemâl-i ihtimam ve takdir ile hazır bulunduktan sonra geçen yılın Kânun-i evvelinde (cüret ve intikam cahilleri) yeniden başlamışlardı. İngiltere'nin savaş memleketleri ve bhusus Afrika seferleri hazır ve anlaşılır ve kıymetten olabileceğini misal olarak gösterebiliyor. Irak kıtasının geçip giden zorlukları İngilizleri birçok sahra demiryollarının inşasına mecbur ediyor ve bu suretle Dicle Nehri'nin bahşedildiği (suhuletlerden) nakliye araçlarından mümkün merteye faydalanmak istiyorlardı. Bu yol inşaatının ne mikyasta olduğunu bilmiyoruz. İngiliz basını bu inşaata kemâl-i keremi ile devam olunduğunu mükerreren ihbar etmiştir. Bununla beraber 400 kilometre ileriye varmış olan İngiliz savaş kuvvetlerinin harekât üssü olan Basra Körfezi'yle yegâne ve esaslı vâsita-i irtibat ve ittisali Dicle Nehri'dir. Avusturyalıları ile Macarlıların Tuna'daki donanmaları ile motorlu gemilerinin en iyi surette ve faydalı bir şekilde içine alarak belki numune almışlardır. Ve iletişim araçlarının külliyetli bir surette hazır bulundurulmuştur. Bunlardan hangisinin baş kumandan olduğu malum değildir. Kânun-i evvelin öncesinde İngiliz süvarilerinin Türkler tarafından dâhiliyeye dik olarak inşa edilen sağlam sınıırı ve müdafaa önünde gözüktükleri haber veriliyordu. Bu sağlam bölge Dicle'nin iki tarafında kuzey ve güneyinde bataklıklara denk geliyordu. Türklerin bu

mevkii ancak İngilizlerin dehşetli top atışlarına maruz olduktan sonra terke mecbur oldukları çok büyük ihtimâldir. Terk etme nedenleri henüz lâıykıyla vâkıf olunamamıştır.

11 Kânun-i Sani’de neşr olunan ‘Osmanlı tebliğ -i resmîsi İngilizlerin Kuttül Amare’nin doğusunda olay mevkiine kadar ilerlediklerini haber veriyorsa da Felâhiye mevkiinden nehrin kuzeyinde kâin akşamın henüz müdafaa edilip edilmediğine dair kati bir işaret yoktu. İngilizler ise Kut’un kuzeydoğusunda olan Dicle Nehri dizine kabına kadar ilerlediklerini ve aynı zamanda da ve güneybatı taraflarından tahtı tehdiye aldıklarını ihbar ediyorlar. İngilizlerin Şattülhay Nehri kolu boyunca ilerledikleri ve “Elsin” adı altındaki Türk mevki de tehdit aldıkları anlaşılıyor. İntikam seferinin sonuçlandığı bu ele geçirmede Kânun-i Sani’nin on ikisi tarihiyle Londra’dan ikram ediliyor. Aynı zamanda münteşir Osmanlı resmi tebligatında ise İngilizlerin Kuttül Amare’nin şark cihetlerine vuku bulan hücumdan bahsediyor. Fakat anlaşılıyor ki yeni sevk olunan İngiliz ordusu Türk sınır savunmasını iki günlük bir mesafeye kadar geriye çekilmesine sebebiyet vermiştir. Eğer doğu, güney ve batıdan olay mevkiine varmış olarak tasarlanmış olan İngiliz hücumu hakikat-i hâlini alırsa o vakit yeni bir Kuttül Amare muhasıra ve müdafaa safhası karşısında bulunmuş olacağız. O fark ile ki vaktiyle İngilizlerin kendilerini ümitsizce ve boşuna müdafaa ettikleri yerlerde bu sefer Türkler kendilerini müdafaa etmeye mecbur kalacaklardır.

Fakat vaziyet-i hal ile 196 senesi Mart ve Nisan aylarındaki vaziyet arasında büyük bir fark mevcuttur. Bir taraftan İngiliz intikam seferinin hareket üssü savaş meydanından 400 kilometre mesafede olduğu hâlde Türkler Acemistan’ın batısındaki savaş bölgesinde Irak’ın müdafaası için Bağdat’a hazır ve amade bulundurdıkları büyük bir ihtiyat ordusundan ancak 150 kilometre uzaktırlar. Diğer taraftan Ruslar Acemistan’daki ordularını kendileri için bir mücadele-i mevcudiyet teşkil eden Romanya cephesine sevk etmekte daha alakadar olduklarından Bağdat ihtiyat ordusu İngilizlerin ileri harekâtını tevkifte güvenerek ve muvaffakiyetle istihdam olunabilir.

İngiliz basını Hindistan ihtiyat alaylarının istimaliyle sarsılan İngiliz doğusunu yukarı çekileceğini ümit ediyor. Bu alaylardan muntazır savaşta kazançlar önceden takdir edemez. Fakat birçok İngiliz gazeteleri Türklerin Dobruca, Galiçya, Eflak ve Setruma’da alemleri hayretlere düşüren kahramanlarından bahsederek Irak intikam seferinden beslenen bütün teşebbüsler ve ümitlerin heba olacağı ihtimâlinin uzak olmadığını beyan etmekte hemfikirdirler. Tezelzül etmiş olan şeref ve itibarlarını tekrar vücuda getirmek ve yeni askere alma kanunu dolayısıyla durumda artış bulunan Türk savaş kuvvetlerini mahvetmek çarelerini elde etmek İngilizlerin takip ettikleri gayelerin önemini teşkil etmektedir. Türklerin Makedonya’yı doğudan uzaklaştırmak için Ruslara karşı Türk hücumlarını ortadan kaldırmak cihetleri İngilizlerin emellerin

en hasıdır. Fakat bu emelin fevkinde olmak üzere bütün asabiyetleriyle muvaffak olmak istedikleri nokta Türk kıtasının Suriye'den, Arabistan'dan, Sina, Şebbe ceziyesinden uzak ve tardıdır. Bu suretle bir taraftan rahat bir nefes alabilmek diğer taraftan da esas neticeyi bahşedecek olan Fransa, Belçika cephelerinde serbest kalan askerlerini sevk edebilmek cihetlerini temin etmektir. Bu İngiliz ümitlerinin yerinde olmayan ve kati surette gerçekleşebilir şeyler olmadığı İngiliz gazeteleri halkın uyanıklığına ve ibretine bırakmaktadır.

Kusurları gören bir siyasi (Nasyonal) isimli dergide aşağıdaki yazıyı yazıyor:

Irak daimî surette işgal edemez. Çünkü bu suretle Asya malikanemizde en fena ve en kolay kabul edilen hücum ve hükümsüz bir hududa malik olmuş oluyoruz. İngiliz şarkı hakkında birçok sözler söylendi ve yazıldı. Şerefimizi Bağdat'ı zapt etmekle değil, ancak muharebeyi kazanmakla muhafaza edebiliriz. Yoksa bütün şerefimiz yerle bir olmuş demektir. Demek ki muzaffer olmalıyız. Galebeyi Dicle nehrinde değil başka yerlerde aramalıyız. Aynı gazete 30 Kânun-i evvel tarihiyle haftalık nüshasında Balâ'daki düşüncelere ilaveten diyor ki: "Şeref ve itibarımızı ancak Filistin ve Irak savaş sahnesine tâbi bir keyfiyet gibi kabul etmek anlayışsızlıktır." Diyor. Bütün erkân-ı milletin gönlündeki başlanmayan bir teşebbüs-i harbî tarih-i harbin bize gösterdiği vecihle ol planları benzer ve bunun içindir ki aşk-ı vatan ile kalbi çarpan mütehasıs ve müttehid efrattan müteşekkil olan Türk ordusunun muzafferiyetine daha emniyetli bir nazar ile bakılabilir.

2.3.3. Celal Nuri Makaleleri

2.3.3.1.İstanbul Postası

Celal Nuri Bey dönemin edebiyatında romanın eksikliğinden bahsederek yazarların roman tarzına da yönelmesini tavsiye etmektedir. Roman yazarlığının daha zor olması sebebiyle yazarların daha çok makale yazımına yönelmelerinden dolayı sitemkardır. Gelecek kuşaklara dönemin Türk dünyasında neler olduğunu, Türk kültürünün nasıl yaşandığını, dönemin sıkıntılarını, hayallerini, gelecek planlarını en iyi romanların, masalların ve hikayelerin yansıtabileceğini düşünmektedir. Yarının gençlerinin yaşadığımız dönemle alakalı hiçbir şey bilemeyeceklerini, Avrupa romanlarının okunmasının ya da kendi dilimize çevrilmesinin bize ve kültürümüze hiçbir katkısı olmadığını savunmaktadır.

Celal Nuri Bey edebiyatın henüz amatörlükten çıkamadığını, yazarlığın henüz sanat olamadığını ve birçok kişinin meslek ve uğraş bulamamaktan dolayı

yazarlık yaptıklarını aktarmaktadır. Özellikle Rusya’ da roman edebiyatının oldukça geliştiğini. Rus köylüsünün yaşayışını, Sibiry’a sürülmüş gencin hayatını, üniversite gençlerinin eğitim hayatlarını ve dönemin politikasını romanların oldukça güzel yansıttığını söylemektedir.

Bizde bu kültürün gelişmemesi bir yana aşağı tabakanın okuyacak kitap bulamamasından şikâyet eden Celal Nuri Bey herkesin anlayabileceği dilde pek çok güzel şeyin yazılacağını düşünmektedir.

2.3.4. Dr. Mur Makaleleri

Türkiye’de mevcûd me’âdin ile bunların işletilmeleri yolları (Sayı 1)

Nato ve hususiyle Anadolu-i garbîde mevcûd me’âdine dair “Almanya’da” biz de büyük bir malumatsızlık hükümferma olmuş ve olmakta olduğu gibi Almanya sanâyisi de Türkiye hazâin-i arziyyesine karşı hiç denecek derecede az bir ‘alaka göstermiştir.

Amerika-yı cenûbî ile Çin’de ve İngiliz müstemlekelerinde hissemend olan büyük sermayedarlarımızı Türkiye umûr-i ma’deniyyesi ile iştigâl için pek az bir heves ibrâz ettikleri gibi mütefennin ve ‘âlimlerimizde teşebbüsât-ı sanâ’iyye ve ticâriyyenin pek mühim bir kısmı olan me’âdinin işletilmesine âid tetebu’attan nazar-ı dikkat ve ehemmiyetlerini dûr tutmuşlar ve bu sebebdebdir ki Anadolu’da mevcûd me’âdinin miktar ve keyfiyeti hakkında mevcûd efkâr ve mütâla’at arasında şâyan-ı hayret derecede büyük bir tezaad ve tebâyün müşâhede olunmaktadır. Bir çok mehâfilde nâmı ma’lûm olan mütetebbi “Edmund Neumann” (Haliç Der Saâdet’ten Fırat menâbiine) ‘ünvanlı eserinde ber-vech-i âti idâre-i kalam ediyor:

Anadolu’nun me’âdince zengin bir memleket olup olmadığına dâir vârid olacak sual şimdiye kadar cevabsız kalmış ve bu sualin kat’i ve mutlak surette hali dahi usulü dâiresinde vecihle icrâ olunacak tahkikat-ı arziyyeye müstenid görünmüştür.

Türkiye’de mevcud me’âdin ile bunların işletilmeleri yolu

Bundan yirmi sene evvel ahzına mübâşeret edilen bir harita-i ‘arziyye yarı yolda bırakılmış idi. bundan sonra seyyâhîn-i ma’lûmeden “Cihanşef” Anadolu şebbe ceziresiyle aksâm-ı şarkıyyesinin harita-i arziyyesini çıkarmış ise de şâyân-ı i’timâd bir esasa ibtina etmemesi cihetle muntazır cihet-i ‘ameliyyeyi mü’min rıhtıma teşkîl edememiştir. Mezkûr eserin zamân-ı intişârından beri asya-yı sağîre tabakât-ı arziyyesine müte’allık yapılan tedkîkat bir terakkiye uğramamakla beraber Türkiye

sanayi'- ma'deniyyesinde nisbî bir inkişâf görülmüştür. Şimdi birçok me'âdin açılıp işletilmektedir. İngiliz ve Fransızlardan başka Türkiye ricâl-i sâbıkı birçok me'âdinin işletilmesini deruhde eylemişler idi. Vital, Abut, Panerzon gibi İngiliz müessesâtından başka bir takım müessesât-ı sâirede kurum ve zimbâre ma'denlerinin işletilmesi hususunda büyük bir fa'âliyet göstererek bu ma'denleri yedd-i hükm ve nüfuzlarına almışlardır. Son senelerde mahsûlat-ı ma'deniyyece Türkiye'den vukû' bulan ihrâcâtın kıymeti yirmi beş milyon marka bâliğ olmuştur. Türkiye'de mu'âmelât-ı istatitikanın pek muntazam olmaması hasebiyle yalnız 1911 senesinin istatikosuna ber-vech-i âti muttali' olduk:

Kurum ma'deni: cem'an 17095 tonilato olup bundan Meşhûr balya- Kara Aydın kurşun ma'deni kuyusunun 1914 ve 15 senelerinde verdiği 140 bin tonilatoluk ham hâsılatı saf olarak 13976 tonilato istihsâl olunduğuna ve bir sene evvelki hâsılatı ise 12535 tonilatoya bâliğ olmasına nazaran

Türkiye'de mevcut me'âdin ile bunların işletilmeleri yolları

Kurşun ihrâcâtının buraca tezâyüd ettiği görülmüyor. Zâten bu sırada başka zengin kurşun ma'denleri keşf edilip işletilmektedir.

Son zamanlarda Türkiye sanâyi'-i ma'deniyyesi bir çok mütâla'âta zemin olmuştur. Türk gazetelerinden "iktisâdiyyât-ı mecmû'asının Almanya – Türkiye münâsebeti" Viyanalı doktor "Dolter"ın me'âdin borsası mecmû'asında "Türkiye'nin hazâin-i ma'deniyyesi" ve profesör doktor "Kursch"ün (Berlin'e/berilter ve ta'bulât)ın haftalık

Nüşhasındaki "Türkiye ve Bulgaristan'ın kâbil-i istifâde ma'den ocakları ve bunların düvel-i merkeziyye için ehemmiyetleri hakkındaki neşriyatları bu kabil mutâla'atlarıdır. Bu mutâla'ât meyânında en ziyâde şâyan-ı dikkat olan Türk mehâfilinden vârid olan bir haberdur ki orada ber-vech-i âti fıkralara tesâdüf ediyoruz.

Almanya -Türkiye arasındaki münâsebât-ı iktisâdiyye ve hususiyle bunların cihet-i ma'deniyyeye âid aksamı büyük tekâmüle müsâid bir tarzdadır. Türkiye'nin hadsiz hesabsız olan hazâin-i me'âdini ve Almanya'nın senevî milyonlarca ham meâdine muhtaç olan sanayi' nazar-ı itibâra alınırsa bu iki memleketin bu hususta birbirlerine ne kadar menfa'at temin edecekleri derhal tezâhür eder. Hazâin-i ma'deniyyesi nâ-mahdûd olan Türkiye'ye Almanya gibi dost ve zengin bir alıcının

menfâ'ati derkâr olduğu gibi Almanya dahi hazâin-i ma'deniyye âdetâ inkişâf ettirmekte pek alakadardır. Türkiye'de işletilip istifâde edilecek me'âdin pek çok ve muhtelifü'l- cinstir. Yalnız Aydın vilâyetinde keşf edilip imtiyazları itâ edilmiş me'âdinin başlıcaları kurum, zinmare, kalay, mangenez, civa, atimüvan, arsenik, demir

kükürt altın ve gümüş ma'denleridir. Karesi sancağıyla Bursa, Trabzon, Kastamonu, Adana vilâyetleri büyük bir ehemmiyeti hâizdir. Alman sanâyi' ve bâ-husus muharebeden sonra Londra'ya veya şahs-ı sâlise mürâca'at etmeksizin piyasamızdan her istediği miktar kurum ma'denini şerâit-i münâsebe tahtında mübâyâ'a edebilir. Almanya ve Türkiye arasındaki münâsebât-ı dostâne hüsn-i te'sir icrâ etmiştir. Nitekim Kurub fabrikası iki kurum ma'deninin işletilmesini temin ettiği gibi daha ili kurum ma'deni işletmek tasavvurundadır. Şimdiye kadar bera-yı tevcih olunan kurum ma'denlerinin 'adedi altmışı mütecavizdir. Bunların en büyük bir kısmı küçük sermâyedarlar tarafından çok ma'lûmât-ı sanâ'iyyeye hâcet kalmadan işletilmektedir. Almanya erbâb- ı sanâyi' yani fabrika türleri lüzum gördükleri kurumu doğrudan doğruya Türk müstahsallarından mübâyâ'a ve ----mizin bahş ettiği şerâit-i münâsebeden istifâde etmek suretiyle Alman-Türk münâsebât-ı iktisadiyyesinin tevsî'ine hâdim olacaklardır.

Alman müstehlekleri şimdiye kadar bizim zımpara me'âdini için büyük bir temâyül gösterdikleri için 25-30 bin tonilatoya bâliğ olan 'umum hâsılatımızın sülûsü Almanya'ya gidiyor. Bu miktar ise Almanya'nın muhtaç olduğu miktarın nısfını teşkil ediyor. Aydın vilâyetinde bulunub muvafık şerâitle satılan bir zımpara ma'denleri "naksus/taksus" zımpara ma'denine bile rekâbet edebilir. Eminiz ki biz Almanya'nın kendi sanâyi' için ihtiyacı olduğu kurum ma'deninin kâffesini teslim edebileceğiz.

Bizim ile Almanya münâsebât-ı iktisâdiyyesinin tenmiyye ve temellüküne hâdim olacak bir ma'dende gümüşü hâvî kurşun ma'denidir. Diyebiliriz ki Türkiye gümüşü muhtevi kurşun ma'deninin yegâne vatanıdır. Şimdiye kadar bu ma'dene dâir yetmiş kadar imtiyaz olunmuştur. Bu gümüşü hâvî kurşun ma'deni ekseriya manganez, bakır ve demir ile muhtelit olarak bulunur. Bu ma'denlerin yalnız Balya-Karaaydın kuyusundan hâl-i hazırda 200 bin lira kıymetinde kurşun ve sâir me'âdin istihrac

olunur. Türkiye'de aynı miktar ve hâlde tesâdüf olunan hâsılât-ı ma'deniyye arasında borasit, çinko, manganez, kükürt gibi ma'denler Türkiye-Almanya münâsebât-ı ticâriyyesinin inkişâf ve tekellümüne hâdim olacak vesaittir.

Bu mukaddemâttan sonra bu iki memleket arasındaki me'âdin hâsılatının şimdiye kadar ne için lüzumu derecesinde vukû' bulmadığı hususunda vârid-i hâtır

olacak suale karşı ancak hatt-ı harbdeki askerlerimizin silahlarını temizlemeleri memleketimizin vaziyet-i iktisâdiyyesini sebep ve cevap olarak gösterebiliriz. Türkiye'nin me'âdince hâzi olduğu servete rağmen son sene hâsılatı ancak yarım

milyon liraya çıkabilmektedir. Fakat sanâyi'-i ma'deniyyemizin bu fa'âliyetsizliği Almanya ile olan hâsılat-ı ma'deniyyemiz ticaretine sekte îrâs edip bilakis son sene zarfında yükselmiş ve evvelki zamanlara nisbeten üç misli tezâyüd etmiştir. Türkiye'nin on senelik mahsûlât-ı ma'deniyyesi ber-vech-i âti hülâsa edilir.

Bâlâda münderecâtı zıkr olunan terk-i tebliğinin muharriri Türkiye Almanya münâsebât-ı mütekâbilesini terakkisi için tedâbir-i müessire olmak üzere Alman me'âdin-i ticârethâneleri doğrudan doğruya Anadolu müstahsalları ile münâbebâta girişmeleri ve karada* mu'âmelâtının tevsî'i ile ma'den kuyularının vâridâtına mukâbil ikrâzatta bulunulması teklifinde bulunuyor. Ve bu iki tedbirin esas meseleyi haledâr etmeyeceği mutâla'asını dermiyan ediyor.

İşletilen ma'den kuyularının son senelerde tenakusu bâ'is-i endişedir. 1322 senesinde 'adedleri seksenden ibâret olup işletilen ma'den kuyuları miktarı 1323 senesinde seksen üçe çıktığı halde 1327 senesinde yetmiş dörde inmiştir.

Bu hususta sebep olarak ma'denlerin ağır rüsum ve tekâlîfe tâbî tutulması keyfiyeti zıkr olunabilir. Bir defalık olmak üzere verilen tekâlîf-i mukannine miktarı 423 buçuk Türk lirasına bâliğ olup bu meblağın müfredâtı ber-vech-i âtîdir:

Türkiye'de mevcûd me'âdin ile bunların işletilmeleri yolları

Türkiye'de ma'dencilik terakkî ve tekâmülüne mâni' esbabı tedkîk ve mütâla'aya kalıkşırsak buna kâfi bir çok müşkilattan başka dinamit isti'mâlinin memnu'iyetini ruhsat beratalrı istihsâlinde tesâdüf olunan müşkilatı, turuk ve maabirin fıkdanını, me'âdin nizamnânesinin ihtiva ettiği mevâd-ı gayr-ı nâfî'ayı sebep olarak gösterebiliriz.

Memalik-i şarkıyyenin kâffesinde olduğu gibi Türkiye'de me'âdinin istihracı memnu' deilse de pek müteassir idi. fransa'nın 1810 senesindeki ma'den nizamnâmesi mütâla'a edilerek ilk bir nizamına 1869 senesinde neşr ve îlân olunmuş ise de ma'dencilik ile ocaklara dâir olan teşebbüsât-ı cedide ancak 1887 senesinde başlayabilmiştir. Bu kânuna nazaran kâşif bir çok müşkilatlı mu'âmelât-ı nizâmiyye ve resmiyyeye tâbî bırakıldıktan sonra hakk-ı istihracı nâil olabilirdi. Müddet-i imtiyâz 99 seneden ibâret olup hükûmete verilen rüsum ve tekâlî de ma'den kıymetinin yüzde beşine bâliğ oluyordu. Ma'den ocakları ile dökümhâne inşaatı için istihsâl-i irâdeye lüzum yok idi. hakan Mahlu' zamanında imtiyâzâtın îtâsı ihtiyar-ı mutlaka tâbî olduğundan bir çok müşkilat-ı iftiham edildikten sonra imtiyâz-ı istihsâlî kâbil idi. bu gibi müşkilât tahtında hazâin-i tabî'iyye-i ma'deniyyenin terakkî edememesi hayret ve ta'accubu mûcib olamaz ve me'âdin-i miriyye bile gayet az bir ihtimâm ile idâre olunuyorlardı. Diyarbekir vilâyetinde vâkî' Ergani ma'deni kuyusu ile Tarsus'taki

Bulgar Dağı ma'deni gümüş kuyusu Eskişehir'de bulunup kısm-ı küllisi su altında bulunan gümüş ma'deni kuyuları, Edirne vilâyetinde Midya kazasında deniz sâhilinde vâki' "Zamakucak" demir ma'den kuyuları, Kütahya civârında "Dagardı" kurum ma'deni kuyuları me'âdin-i miriyye meyânında şâyân-ı tezkârdır. Hakikaten hükümet-i 'Osmaniyye'de mevcûd me'âdinin bu gün bir usûl-i muntazamaya tâbi' olarak idâre olduğundan bahs olunamaz. Hükümet-i 'Osmaniyye me'âdinini mütesebbitlere îcâr etmiştir.

Herakliya Vergili kömür ocakları Asya grubu müdekkikinden Miralay "Fondist"den sonra 1837 senesinde keşf olunmuş ve 1884 tarihinden itibaren işletilmekte bulunmuştur. Türkiye'nin istikbâli nokta-i nazarından pek mühim olan bu kömür ocakları Karadeniz sevâhili boyunca mümted olup 150 kilometre uzunluğunda ve 10-6 kilometre arzında bir sathı hâizdirler. Hududları büyük bir kat'iyetle henüz mu'ayyen olmayan bu kömür ma'denleri Almanya'da "Renru" kömür kuyularının iki mislini geçer. Yakın zamanlarda boğazlar içinin garbinde beylerbeyi civârında yeni damarlar keşf olunmuştur. Hükümet-i 'Osmaniyye istediği vakitte imtiyazı satın almak veya başkasına havâle etmek salâhiyetiyle 1892 senesinde 42 sene müddetle Yanko Bey namında bir müte'ahhide bu kömür ma'denlerinin imtiyâzâtını itâ etmiş idi. Bilahere aynı müteahhide Zonguldak kömür ma'denleri imtiyâzı da verilmiş idi. Yanko Bey ve şürekası tarafından kavânin-i mahalliyeye tevfiken teşkil olunan şirketin sermayesi 440 bin lira-yı 'Osmani'ye bâliğ idi.

Bâlâda mezkûr kuyular esâsen evkâf-ı nezaretine merbut ise de imtiyâz şerâiti hakkıyla tahdîd ve ta'yîn olunmadığından Hükümet-i 'Osmaniyye ile şirket arasında az zaman sonra münâzâ'at zuhura gelmiş idi. Şirketin sermâyesi bu gün on milyon frankı mütecevazdır. Bu kömür ma'denlerinin hâsılâtı 220 bin tonilatoya bâliğ olmuş idi ki bundan Fransa hükümeti üç bin hisse senedâtı ile iştirâk etmiş ve son senelerde İtalyanlar da bu hususta vâsi' bir tarzda ibrâz-ı fa'âliyeteye başlamışlardı.

Buralardaki en başlıca köyler Kozlu, Kandilli Kilimli ve Şamlı köylerindedir. Şirketin imtiyâz-ı berâtı hiçbir yerde ilân ve neşr edildiği için şirketi hakk-ı temellükten ıskât ile bir esas-ı ma'kûle tevfiken kuyuları bizzat işletmek üzere Hükümet-i 'Osmaniyye şekl-i hâzırı fesh ile bunları bizzat 'uhdesine alabilir.

Tarsus'ta vâki' Bulgar Dağı ma'deni kuyuları eskiden beri işletilmektedir. "Öküzgedik'ten gümüş ve altını hâvî kurşun ma'deni istihsâl edilmektedir.

Türkiye'de ma'den kuyuları bunların civârında mütemekkin Rum müteahhidler tarafından işletilmektedir. Hükümet bunları mübâya'a

2.3.5. Genç Bir Edibimizin Avrupa Hakkındaki İhtisâsâtı Şükran

Kolların Karadeniz’e nâzır bir (...) açıldı. İki genç kız başlarını uzattılar, etrâfı dikiliyorlardı. Ümitsiz bir gece... Rüzgarların uzaklardan getirdiği boğuk top sedaları İstanbul’u uyutmuştu.

Sabaha, leylînin ellerinden döndü. Serin, ümitvâr bir sesle: Göreceğin leyli” diyordu. “Bu muharebe kadınlığı yükseltecek. Türk kadınlarını terakkiye koşturacak (...) muharebeden sonra kitaplarımızda “haremden, sevgili güzel hâtemlerden değil, büyük vazifelerle meşgul hatimlerden bahsedilecek.

Leylî, gülümseyerek, “belki” dedi. “Belki bir gün bütün bir düşüncülerin bir hakikat olur. Fakat zan etmem. Almanya’da kadın yalnız bir aile reisi, muhterem bir (...) olmak için çalışmaz. Pederinin, zevcinin mevki ’ini, vazifesini anlar, idare eder...

Toplar susmuş, soğuk bir rüzgâr mütemadi ısıklarını etrafa serpiyordu. Ne semada bir yıldız ne etrafta bir ışık...

O gece bu seferde müstesna bir güzellik vardı: Siyah muhteşem. Seneler geçti. (...) ümitlerine yaklaşıyordu. (...) postanende çalışıyor, büyük mekteplerde ulvî gayelerle şugûl oluyor, Almanya’ya tahsil için gidiyorlardı. Sahnenin arzusu: Her gün leyliden dinlediği Alman hayatını görmek, Alman kadınlarını anlamak... Nihâyet bir gün İstanbul’dan bu vazife ile uzaklaşıyordu. Tren hareket edeceği, Leyli ellerinden tuttu “bana uzun mektuplar gönder, bütün hislerini anlat” diyordu.

20 Şubat 1917 Hamburg

Sevgili Leyli

Hamburg’da soluk bir güzellik var. Kurşuni sema Renksiz sular. Çıplak ağaçlar. Soğuk bir rüzgâr, yağmur her zaman mevcut. Sade cesim binalar. Geniş caddeler, binlerce bahçe: Hamburg’un akşamı. Bu güzel şehri kadınlar idare ediyor.

Trende kadınlar kondüktör. Tramvayı kadınlar işletiyor. Pasaportumu göstermek için polis idaresine gittim. Orada birçok kadın çalışıyordu. Mağazalarda, otellerde, fabrikalarda gördüğüm binlerce kadın senin bana kollarında anlattıklarını hatırlattı. Bu kadınları çalıştıran kuvvet, arzu nedir? Onu anlamak, onu sana ikinci mektubunda yazmak istiyorum.

2.3.6. Fâni Şihablar -Lem’i Nihad

Otlar fâni değildiler, fakat biz de fena buldular. Toprak çocukları için şahap istiyordu.

Otlar Yıldız değildiler. Zaten görünemedikçe bizim tanıdığımız Yıldız olamazlardı. Onlar bir an içinde görülmeleri lazım gelen fâni mahluklardı. Bizim bilemediğimiz meçhul, asil. Fâni şahaplar...

Görünmek, onlar bunu istemediler ki. Ve işte 'asırlardan beri bizim bu boş kafalarımızda ki ru'yet 'aşkına daha kayıt, tütehekkim gülümsüyorlar onların teneffüs ettiği Yıldız baharları, inzivâ efsunlarıyla yandı, tutuştu.

Evet, kolay kolay görünemezlerdi. Çünkü onlarca görünmek fecrleşmekti: hakîkî görünüş, i'tiyâda gülen bir şahap olabilmekte idi. İşte onlar bir 'asrı bir saniyede yaşayan bu görünüşe 'âşıktılar. Bunun için bir saniye göründüler.

Bilmem sizin geceleriniz karanlık mıdır?.. eğer o karanlığa yakınsanız bu fani mahlukların simâlaşmış lisânını beraber yaşarız bunlar karanlığa söylüyorlar. Mumlarınızı söndürünüz, gözleriniz parlansın!.. işte 'asrımız şahaplarında ki görünmek aşkının en sihirli manası burada.

Yıldız tarihi söyledi. Şahap an tarihîyi söylüyor. Maziye düşkün isen yıldız bakarsın! Fakat sana bir an 'asır lazım. İçinde demlendiğin bu susamış karanlık, o an 'asra Can çekiyor. Oh, şimdi bende raks eden bu fâni şahap aşkını anlıyorsun ya.. lakin bu Nazlı şahabın doğuşu bir eser-i intizâr değildir ki.. onu beklersen sukûtu 'asır kadar uzar. 'Adetidir: hiç umulmayan bir anda görünüyor. Çünkü bu taşkın, âkil mürşidimizi başımız üstünde taşıyan mavi kaba, senden çok kıskandı.

Fakat sen yavrum, sen bu kıskanç kabaya meydan okuyamaz mısın?.. bana öyle geliyor ki şahâbı çeken Toprak olmadığı gibi şahâbı verende kaba değildir. Şahâbı senin karanlığın, senin şahab-ı âşına fitratın çekiyor. Mumlarını söndürmedik mi?..

Evet şahap sen de doğuyor. Şahab, simâdan düşen bir kıvılcım olsaydı yakacaktı. Senin şahâbın seni yakmıyor! Sen onda yanıyorsun! Güllerin seni yeniden insan edecek!.. ah, fâni şahap arkadaş, bu daha bize uzak bir fecirdir.

Bu gece sema yıldızlarını sakladı. Yine karanlık içiyorum. Rüzgar saçmak tellerini yıkar gibi kımıldattıkça şahap kokladım sanıyorum. Fakat bu vecdilşen anlarımda ezâkâr fâniyetimi hissetmem ne olurdu?.. ben insan gibi fâni olmak istemezdim. Ben şahap gibi fâni olmak isterdim. Ben akil olmak isterdim.

Evet ben şahap isterim, yıldız değil. Onun için mumları mı söndürdüm. Şimdi geceler bekçisiyim.

Lem'i Nihâd 1917. Mart Berlin

Dün gece şihap yine düşmedi. Dün gece tali'i bu dilsiz ve serseri yıldızlarla avuttuk. Ve bunlar yine o ezeli huylarına münekkâd kımıldanmadılar bile. Bunlara

kalırsa ebediyen yerlerini değiştirmeyecekler... Fakat bu duruş, Bu korkunç kımıldanmamazlık nedir ki?.. Yıldız, birazda uçmalıydı! Halbuki muhavvirini aşamıyor. Yıldız, şihâba: Dur! Diyor, bir saniyelik tevakkufun ortalığa yine hayat saçacak! Bununla beraber şihapta ki sür'at nedir?.. o, yıldızı dinlemiyor. Ona bir an 'asr lazım. Onun gözlerinde aman vermez bir cenûb fıkıdıyor ve yıldıza diyor ki:

Nice iyi bir görünmek, zevâl bulmaktan başka bir şey değildir. Fecrimle gurubumu bir saniyede yaşamalıyım. Ancak bu halde zevâlîm ebediyetim olabilecektir. Ya senin bu mâ'imsi sükut içinde sendeleyeyen mukadderâtın ne!... Bir saniyelik mahluklar daha sene hüsrânından başka bir şey mi?.. evet bir saniyelik, bilirsin ya, şimşek de bir saniye çakıyor arkadaş, bir saniyede yakıyor.” Bir gün içine gömüldüğün bu mavi kubbe içinde geçivereceğin! Halbuki ben ebediyen yanıyor ve yanarken diriliveriyorum. Zevâl-i ateş ve gül kokar. Fecre namzeddir. Sen toprak kokuyorsun! Ne mes'udum ki ben bu gül kokan kâinatımla senin için dâ'ima söylenememiş bir mısra' gibi kalacağım. Sen gülüyorsun yavrum, görmüyorsun!.. Ve bu yalan değil Yıldız, gözlerinde insaniyet var!..

Bende seni ürperttiren bir ma'na bulamadık. Buna inan ki seviniyorum. Çünkü sen benden bir parça olamazdın: her karanlık bir başka şihaba namzeddir. Yalnız sorarım: sen benim kastettiğim bu derin karanlıkla nasılsın?.. seni bu şuursuz mihvere kim tıktı?.. şihab cenûb ister Yıldız, zevâl et biliyorum, bana diyeceksin ki: zevâl edersem kubbe ziynetsiz kalır. Hayır arkadaş, sen kubbenin ziyneti değilsin! Zevâlin kubbeye Ziynet olacak! Hem şunu da bilirsin ki zevâl her zaman 'adem-i ruyet sayılamaz. Nitekim ben zevâl eden insan gözleri de tanırım. Yahut ben o gözlerden başka bir şey değilim.

“ Evet, ben bu fâni şihap, bu karanlığım Yıldız!... Ben o gözlerin karanlığıym ki lisânımı kolay kolay anlayamazsın!.. “

L. N.

Berlin: 1917

Fânî Şihâblar...

Şihâb-ı ferd için zafer. Halk için oyuncaktır. Târîh gözlerini açılmadığı asır ve i'tiyâd idib gülecekdi. Bu hâlde söyle bana, gülünç olmakdan çekinir misin? Her doğuş bir başka yükseliş bir başka aklanışdır. Deyü dâ'imâ taşmak ister, ma'a mâfih o sâniye ötede bir dudak fısıldamış ve i'tiyâd sırtıtmışdır. Hande yükselir: Çok kereler bayulub da idinemediğimiz beyâz dişler görürüz. Ah, bu beyaz, sivri dişler!.. Biliyorum, bunları senin çok çekdi! Fakat üzüleceksin; bu beyaz müstehzîlerin ma'sûm handelerini kazanmak uzun işdir.

Aman bir gün, renkler değiştiği ve uçtuğu bir gün, senin yine fahrini getiren güzel bir gün bunu gözler bulacaksınız!.. Hande!.. O buna ezelden kalma bir mîrâs oldu. Kendisince bunun fevkine çıkacak şîhâb yoktur. Hem bu ne güzel şi'irdir: Sen asırlaşacaksınız! O sırtacak!..

Târîhe bak! Bu, her asır şîhâbının mükâfâtı oldu. Bununla berâber bu güler yüzlü dostu gücendirmemek lâzım. Hakikat tuhafdır. Ba'zen siz ne (...) olmakdan da çok şi'ir bulur. Hande, ona bu tatlı şi'iri vermişdir. Hakikat bu şi'iri tutdukca, hande: kazandım, diyor. Halbuki iflâs itdi.

Geçen gice bizde yine (...) kımıldatdı. Yine senin efsunlarınla yıkıla yıkıla (...) döndük. Öyle susamışsınız ki fânî, su bize kâr itmedi. Kıvılcım isteik. Biz gülenlerden değiliz şîhâb, artık görünsek ne!.. Hem sana biz de gülüyorsak ne çıkar!.. Bizim budala gülüşümüz, senin doğuşuna mi'yâr değil mi idi?.. O handenin belâhetine karşı her zaman âfet gülmemiş mi idik?.. Artık şunu iyi anladık; şîhâb meydân okur, i'tiyâd sırtır.

Şimdi bende müdhiş bir inkirâz var: Sen o kadar da!... (...) hiç düşünmem. Senin hakkında ne kadar yakın olduğunun beni daha ziyâde işgâl ider. Artık görün ve bize ufku göster!.. Ey serseri ateş parçası, ufuk nerede?.. Gözlerimiz karardı. Bu iki mangır parlatılabilir (...) usandık. Oh biz, şimdi biz bir başkasını isteriz. Biz mâ'î bir şey isteriz. (...) seni arayan kımıldanışlar, hoplanışlar var. Düşeceksin ve güleceksiniz. Fakat i'tiyâd-ı hâline geçmeyen hangi şey vardır?.. Bir gün sen bizim için yine dost olacaksınız!

Evet şîhâb, sen ferdâ için zafer, halk için oyuncaksın!.. Lakin zaman seni i'tiyâda nâmzed itdikce sararacaksınız! O vakit asır, yeni bir şîhâb kokusu için gözlerini semâyâ dikecek!..

Lem'î Nihâd

Berlin: 1917

2.3.7. Diğer Köşe Yazarlarının Makaleleri

2.3.7.1.Kassel birinci belediye reisi Kohh-Almanya'da şehirler ve idareleri

Muhterem Sa'di Bey!

Kassel merkez şehrinde savaşın iktisadi ve medeni hayatımıza yaptığı etkiyi araştırıp ve tetkik etmek için bizi ziyarete gelen muhtelif memleketler tarafsız gazetecileri arasında sizi de tanımaya vesile bulduğum günü asla unutamayacağım.

Hükümet konağı salonunda verilen ziyafet akşamı yanımda oturup da Türkiye'nin yeni hayatı ve yükselişine ait ümit ve emelleri kapsayan haberleri dinlediğim dakikaları ilelebet hatıramda mahfuz kalacaktır. O vakit Alman umuru belediyesiyle reislerinin konum ve görevleri hakkında bazı noktalarda durmuştum. Her ne kadar kalem erbabından değilsem de bir Alman'ın cesur müttetiklerinden birine böyle bir önemli emri reddedemeyeceğine gönülden inancım var.

Her devlette yükselme derecesi belirli bir bitme noktasına gelip azim ve kudret-i takdir edilmeye başlanınca ahali hizmeti askeriye ve çeşitli vergiler gibi tekâlîfe tabi tutulmakla beraber o kudret ve satvet, ahalide medenî, ahlaki, iktisadi terakkilerin gelişimine esaslı bir araç olur. Hükümet ne kadar azametli, ahali cinsçe, dince, teamül ve adetçe ne kadar muhtelif olur ise ortaya çıkan vazifeler o derece tenevvü eder ve bu çeşitli görevler yalnız merkez payitahtından düzenleme ve tanzimiyle makam ve tatbiki de o kadar zorlaşır, memleketin bir kısmı çeşitli ihtiyaçların teferruatıyla kuşatılmadığı bölgeler, merkez payitahtından dikkate alınması ve takdire alınması da bu nispette güç olur. Öncelikle merkez hükümet meclis-i mebusuna karşı mesul bulunduğu için emirlere ve iradeleri altında bulunan memuruna devletin ihtiyaçları hal ve faslında bir mezuniyet-i mutlaka bahşedemezler. İkinci olarak: İktisadi kazanç ancak para sarfıyla kabildir. Kurulu hükümet sarfiyatta mâliye nazırının müsaade ve muvaffakiyetini elde etmeye mecburdur. Gerek merkezde ve gerek vilayetlerde ve merkeze bağlı olan hususlar ve mali tedbirler ve yegâne mesulü mâliye nazırı olduğu için her şey kendisinin itibarına bağlıdır. Aksi takdirde hükümetin menfaatleri ve mali hali telif kabul etmeyecek sarfiyata kapı açılmış olur. Bundan dolayı ademi merkeziyet taraftarı olanlar özel idare usulüne yönelip ve bunu kabul etmelidirler.

Demek ki medeniyet ilerledikçe şehirlerde özel idare tatbiki ihtiyacı ve hükümet menfaatleri sayılı olduğu gibi şehir sakinlerinde de hak olur. İlerleyen, ahaliye bu suretle bayındırlık kurumları ile mekteplerin tesisi gibi herkesin menfaatine olan konuları için mezuniyet hakkı verir. Bu sayede bir taraftan hükümetin cansız bir makine hâlini almasına diğer taraftan memleketin muhtelif ve müstakil idareler birbirinden ayrılarak çeşitlenir. Almanya'da bu iki şartın husûlü yani hükümetin denetleme hakkı ve devamlılığı suretiyle şehirlerin hususî surette idare olunmaları mümkün olamadı.

Bir şehrin medeniyetteki ilerleyişi ve iktisadisine bağlı olan ve gayretli görevleri doğrudan doğruya belde sakinleri tarafından icrası bir taraftan halkın bu göreve ait bilgisi o ham maddeler ve ücretin temin edilememesi diğer taraftan durumlarla meşgul ve kayıtlı bulunmaları hasebiyle zor ve belki imkânsız olurlar tarzında bir itiraz akla gelebilir. Hakikatte şehirlerde özel idarelerin tesisi başlangıçta

bu gibi zorlukları ortaya çıkarmıştır. Fakat Almanya'da iş başkalaşılıyor. Almanya'da özel idarede teşkilatı memurini fahriye bu vazife ile iştigal edenler tarafından deruhte ediliyor.

İktisadi işlerin, hukuki işlerin üstün geldiği Alman kanunlarına nazaran belediye başkanını üst düzeye alacak kişilerin hukuka aşına olmaları şart değildir. Böyle mühim makamlar için en önemli noktalar, bu makamı işgal edecek olanların geniş bilgileri ve çeşitli malikiyetlerinden başka teşkilat konusunda yüz çevirecekleri emek ve gayret ve halk ile münasebetlerinde gösterecekleri güzel davranışlar dikkate alınır. Ancak bu gibi özelliklere sahip olan zattır ki, memleketin ihtiyaçlarını takip edebilmekle temasta bulunduğu memuruna karşı görevini yerine getirmeye hazır olabilir ve lazım gelen nüfuz ve kuvveti yerine getirebilecek durumu elde edebilir. Şehirler ile başkanları yetenekli kişilerden oluşuyor ise merkez hükümetin güveni artar ve daha salâhiyet ve mezuniyetleri bahşetmeye başlayarak idare gücü artar. Şehirler idaresi fırkaların muhabbet ve nefreti neticesinde makama gelmiş ve birkaç sene sonra yine makamı terk edecek belediye reisiyle yardımcılarının eline bırakılsa bu gibi şehirlerin salâhiyet ve mezuniyetleri sınırlı kalır. Alman usulünde belediye başkanlığına gelenlerin malûmat ve ticareti hükümet memurluğundan aşağı bir mertebede olduğu için daha ziyade nüfuz sahibi ve itibarlı oldukları gibi daha az eleştiriye ve itiraza maruz kalırlar. Faydalı hükümeti faydalı belediye ehemmiyetine daha yüksek ise tercihen himâye ve muhafaza ederler. Belde sakinleri ile husûl bulan devamlı temaslar ve belediye reislerinin sahip oldukları güven ve vazife kolaylaştırır. Çeşitli durumların istişaresi hususunda belediye reisi güvenilir kişiler ahaliden seçilerek ahvâl ve şeraiti mahalliye aşına olan bu kişiler ile devamlı temasta bulunmakla yerli halktan öğrenilir. Bütün karşılaşılan durumlarda belediye reisleri ancak belediyenin oylarını yoklamaya mecbur bulunduğundan kendilerince muvaffak olup mevkii icra ve tatbiki arzusunda oldukları planlarını encümenin inceleme vüruduna mahal vermemek için evvelce esaslıca mülâhaza etmek mecburiyetinde bulunurlar. Belediye reisleri planlarının menafî hakkında encümeni ikna edemezse kendi planlarının akamete tutulmuş olacağından encümenin mukarreratını kabul etmek mecburiyeti hâsıl olur. Bu mücadele ve fikir alışverişi memleketçe faydalı neticeler istihsaline vesile olur.

Alman şehirlerinde şahit olunan bu ilerleme medenileşen halkın son kırk beş sene zarfındaki gayret ve emeğinin meyvesidir. Özel idarenin temin ettiği çeşitli faydalı işler hakkındaki bu söylenenler ile özel idarede ödenmiş salâhiyet ve mezuniyetinin tarafına gidildiğinden bahisle savaştan önce basında görülen şikayetlerin nasıl uygun olacağı tarzında yabancı devletlere hedef olacağımız itiraza hak veriyoruz. Büyük savaş devam edip duruyor. Beşeriyet yangın yangın çarpışıyor. Bu savaş ve gürültülü kavga devam edip gidiyor. Her gün insan dünyanın bir

tarafından başka bir habere muntazır... Şark cephesinde Ruslar doğu cephesinde franklarla Saksonlar yalçın kayalara çarpıp yerlere dökülüyorlar...

Avrupa üç seneye yakın zamandır, bu büyük ateş içinde yanarken her tarafta da yeni bir hadise eksik olmuyor. Bu günlerde dünya yine böyle büyük bir davaya şahit oldu. Bu devletler mücadelesi, ortaya yeni bir taç ve taht çıkardı... Polonya'nın gasp olunmuş hukuku geri alınıyor. Cumartesi günü, Alman harbi nezaretinin vuku bulan şehirlerin özel idarelerine ait barışın geniz alana yayılması bazında büyük gayretten geri kalmadığımız gibi muharebeden sonra da Almanların ruhunda mütemerkiz hissi terakkiyi temenni ettirmek için çalışacağız. Bununla beraber bugünün müteharibe şehirlerine nispeten daha müterakki olduğu gibi muharebeden sonra daha fail icraatta bulunacaklarına kesin bir şekilde inanıyoruz.

Milletin serbest harekât ve icraatı için geniş özel bir dairede en demokratik bir şekilde hükümetten daha mühimdir. Hükümetin yöntemi ne olursa olsun halkın kaderi yine bir zümrenin idaresine bağlı kalır. En demokrat olduklarını iddia eden cengâver düşmanlarımızın hükümetlerinde bile harbin ulvi olmasına birkaç kişinin teşviki kâfi gelmiştir. Özel idarede icra serbesttir. İktisadının ilerleyişi ve yükselişi, çocukların eğitim ve terbiyesi velhasıl hayatın düzeni ele geçirmek, özel idare sayesinde olabilir. Özel idarede iş görenler bu vazife ile çabuk çabuk kazanç elde eder ve bu suretle erkân ve gerek usulü elde ederek bilahare hükümet işleri için de faydalı uzuvlar olur.

Velhâsıl insan vücudunun gözleyen olduğu azayı cismin sıhhatli bir halde bulundurulmasına bütün vücudun sıhhati nasıl emniyete alınış ise sağlam bir hayatı hükümette tek olduğu kısımlarda makamında olan şehirlerin temini inkişaf ve terakkisi ile vücut bulur.

Kassel Birinci Belediye Reisi ve Prusya Birinci Kamara Azasından Kohh

2.3.7.2.Kont Von Revenetluy-Boğazların emr-i muhafaza ve müdafaası

Boğazların emr-i muhâfaza ve müdâfa'ası

Boğazlar meselesi Türkiye'nin zayıflık gösterip kuvvetini, muhafazasını ve korumasını sarsmaya başladığı zamandan itibaren ortaya çıkmış bir meseledir. On yedinci asrın sonlarına kadar Türkiye'nin boğazlar üzerine olan hâkimiyeti sarsıntısız ve Karadeniz yabancı gemilerin seferleri için kapalı, sadece Türklere ait bir mekânı teşkil ediyordu. Türkiye'nin boğazlar ve Karadeniz'e olan bu mutlak hakimiyeti 1699 senesinde ilk sarsıntıya uğruyor. Bu sıralarda Çar Büyük Petro Azuf ve Taganerug sahilini işgal altına alarak Karadeniz'e girmeye muvaffak olmuş ve savaş ve ticaret gemileri inşa ettirerek ileri görüşlü ve azimli bir şekilde boğazlara hâkim olmayı

başarmıştı. Nitekim o vakitler Azuf'tan kalkıp İstanbul önünde demir atmış olan Rus savaş gemisi Rus girişiminin ilk adımını teşkil ediyordu.

Babîâli Rusya ile birçok sözleşme imzalayarak Rus gemi ticaretinin Karadeniz'de serbest olarak seferi için izin vermeye mecbur olmuştu. Savaş gemilerinin o vakit Karadeniz'deki harekâtına dair kesin bir bilgiye sahip değiliz. Rusya Karadeniz sahilindeki Azuf ve Tagenerug'u elde edip burada savaş ve ticaret gemisi inşasıyla Karadeniz'e el koymaya muvaffak olduktan sonra boğazlara da hâkim olmak emel ve hevesine düşmüş idi. Boğazlara sahip olmak ise İstanbul'a sahip olmak ve Türkiye'nin mahvı demek olduğu gerek Rus ve gerek Türk siyasi çevresinde bir konuşulan bir konu idi.

Boğazlar meselesi yalnızca Rusya ve Türkiye'yi ilgilendiren bir konu değildi. Rusya'nın bu hakimiyetini çekemeyen İngiltere, Fransa ve hatta Avusturya'dan dolayı bütün Avrupa'yı çevreleyen bir konu haline gelmişti. Birkaç sene sonra Rusların Kırım mağlubiyeti üzerine hakimiyetleri büsbütün kuvvetten düşmüş idi. Büyük Britanya'nın hakimiyeti altında olmak üzere ittifak eden Fransa, Avusturya ve Almanya hükümetlerinin Rusya'yı Kırım'da mağlup etmeleri üzerine yapılan 1806 Paris antlaşması barış zamanlarında boğazların genel anlamda savaş gemilerine kapalı kalması uluslararası şart kılındığı gibi Karadeniz tarafsız bir deniz ilan edilerek Rusların belirli ticari gemilerinden başka bu denizde savaş gemileri ile tersaneler bulundurmayaacağı tekrar etmiş idi. Avrupa hükümeti de barış antlaşması gereğince Türkiye'nin bütün mülkünü garanti etmelerine bu sefer de Türkiye Büyük Britanya ile müttefiklerinin hakimiyetleri altına girmiş bulunuyordu.

Rusya 1806 senesinde vücuda gelen İngiltere, Fransa, Avusturya ve İtalya ittifakının lağvı ile 1870 senesinde teşekkül eden Avrupa'nın siyasi durumundan bilistifade Londra Kongresi'nde Karadeniz'in tarafsızlığı hükümsüz bırakmıştı. Bu bâbda Bismarck Rus hükümetine bir taraftan Rusların verdiği teminat ve diğer taraftan Fransa'nın menfaatine hâdim bir siyasi vaziyetin taaddüdünü men etmek üzere Rus hükümetine elinden geldikçe yardım etmişti. Rusya bu münasebetle Karadeniz'de ve harb donanması teşkiline ulaşmışsa da boğazlara ait kaideler ve şartlar suçlu halini muhafaza etmiş idi.

Rusya'nın Karadeniz'de büyüyen faaliyetlerine karşılık Türkiye tazminat-ı siyasiye verilmemiş idi. Birkaç sene sonra Rusya Türkiye ile muharebeye girişerek akdine muvaffak olduğu Ayestefanos muahedenamesi üzerine nihâyet boğazlar hâkimiyetini elde edebileceğine ümitvâr olmuş iken Ayestefanos önünde gözükken İngiliz donanması bu Rus ümitlerini kırarak Berlin Kongresi vücuda gelmiş idi. Bu kongrede boğazlar konu olmamış ve bu mesele dünya savaşının bitimine kadar ilk

halinde kalmış ve yalnız siyasi hizmetteki ecnebi gemilerin boğazları geçmesine müsaade edilmiş idi. Son on sene zarfında ve bu konuda 1908, 1909 ve 1912 senelerinde Rusya bu hususta pek ciddi birçok girişime rağmen hedefine nail olamamıştı. Hatta bu mesele üzerine Osmanlı hükümeti ile özel görüşmelere teşebbüs eden Rus sefiri Çar Nikof, İngiltere'nin şikâyeti üzerine geri çağırılmış idi. Fransız matbuatının bu son senelerde Karadeniz'de hapis olup da ihtiyaca göre bizim ile beraber muharebeye iştirak edecek olan Rus donanmasının serbest seferleri İngiltere'nin menfaatine olduğundan bahisle icra ettiği propaganda hakikaten dikkatte nazardır.

Herkesin bildiği üzere uğradıkları hezimet-i kahkariyye Türklerin boğazların savunmasında harcadıkları gayret Osmanlılar adına parlak sayfalar katmıştır. Türkiye tarihinde birinci defa olmak üzere Çanakkale bütün araçlarını ve insan kuvvetini ve denizini kullanmak suretiyle zorlamak isteyen müttefik İngiliz ve Fransız birliğini def ederek kahramanca bir müdafaaya muvaffak olmuştur. Boğazlar meselesinin meydana gelen sebepleri araştırılırsa Türkiye'nin emekleri göze çarpar. Bundan önce Türkiye boğazları gerek Karadeniz ve gerek Adalar denizi tarafında müdafaaya muktedir olduğu gibi karadan gelen tehditlere karşı âcizdi. Bunun için bazen Rusya'nın ve bazen batılı devletlerin nüfuzuna girmeye mecbur kalıyordu. Özellikle Almanya dâhilen ve haricen güçlenerek boğazları müdafaaya edebilecek olan bir Türkiye'nin dostluğuna büyük bir önem verir. Sırbistan'ın ortadan kaybolması ve Bulgaristan'ın ittifakımıza dâhil olmasıyla Berlin-İstanbul irtibatı vücuda getirildi. Türkiye – Almanya ittifak ve irtibatını tehdit eden bu birliktelik Sırbistan'ın bozguna uğramasıyla bertaraf edilmiş ve Avusturya-Bulgaristan bu ittifaka sadık kaldıkça Türkiye – Almanya irtibatının geleceği emniyet altına alınmıştır. Almanya inkıraz buldukça boğazların koruması Almanya -Türkiye için bir gücün kaynağını teşkil edecektir. Bir takım zorlama ve şiddet ve gizlenmiş işlerle boğazları daima tehdit altında bulunduran devletler 1914 senesi sonbaharından beri Türkiye'nin en büyük düşmanları sırasına girmişlerdir.

Bu düşüncelerden anlaşılıyor ki Türkiye kuvvetli kalıp da istikbâlde de bu zümre-i ittifak bâkî kaldıkça boğazlar meselesi bütün bütün kapanmış bir safhaya girmiş olur. Başka hiçbir zümre-i ittifak şimdiki ittifak devletleri kadar boğazlar meselesinin (...) ve müdafaasını kafil olmak iktidarında değildir. Boğazlarla ilgili şimdiye kadar geçerli olan bütün antlaşmalar uluslararası ve özel olarak hükümsüz bırakıldı yalnız Türkiye'nin hakimiyeti altında kalması barış şartımızın en esaslı ve önemli noktalarından birisini teşkil etmelidir. Boğazların en selametli ve en normal hali ancak bu olabilir. Bu hal boğazların Avrupa ve Asya arasında kullanılan bir yer ve iletişimi sağlaması münasebetiyle Almanya için istenilen ve temenni edilendir. Boğazların sırf Türklerin elinde olduğu müddetçe Almanlar için Asya'dan kat edilmek

muhtırası kalkmış olabilir. Görülüyor ki burada da Osmanlı menfaati tamamıyla Alman menfaatine uyuyor.

Barış zamanlarında boğazların açık olması keyfiyeti bu da sırf Türklere ait konulardır. Antlaşmadan sonra Osmanlılar şüphesiz boğazları ticaret gemilerinin geçip gitmesine açık tutabilirler. Ticaret gemilerinin boğazlardan geçmesine mâni olmak ve Türkiye'nin ve müttefiklerinin menfaati dahilindedir. Rus savaş gemilerinin boğaz içinden dışarıya ve Çanakkale boğazlarından içeriye geçmesine ancak kayıt altında izin verilebilir. Fakat Türkiye bu hâlde boğazlarda bir muhtırayı def edebilecek kuvvet ve iktidarda bulunmalıdır. Sahil siperleri ve deniz altları güvenli bir şekilde çevirmek ve yeterli miktarda deniz ve savaş araçları temin ile ancak boğazları Rus savaş gemilerine açık bulundurabilir. Savaş gemilerinin gelip geçmesine verilecek müsaadeler bir kaynağına tecavüz etmemelidir. Anlaşmada bile İngiltere'nin boğazların sınırlı bir şekilde açık bulundurulmasına bağlı bir teklifte bulunacağı büyük ihtimaldir. Fakat Türkiye siyasi mevcudiyetini bozacak böyle bir şartı hiçbir zaman dikkate alamazlar. Fransız ve İngiliz donanmalarının serbest olarak gidiş gelişine izin verilmemelidir. Müttefik ve dost hükümetlerin donanmaları da ancak Türkiye'nin özel izni üzerine çıkıp girebilmelidir.

İşte ancak bu şartla dünya savaşı boğazlar meselesine yeni bir safha temin edebilir. Mevcut olan kuvvetimizin iyi kullanmayı ümit etmek suretiyle dileklerimize ulaşım muvaffak olacağımızı ümit ederiz.

2.3.7.3.Mühendis Emir Bin 'İyad Osmanlı Donanmasının İstikbali

Osmanlı devletinin gayet geniş olan sahilleri Avrupa, Asya ve Fransa kıtaları arasında bulunmakla sahip olduğu coğrafyasıyla ve dolayısıyla Türk donanmasıyla dikkatleri üzerine çekmektedir. Savaş sırasında öğrendiğimiz önemli bilgiler ve tecrübeler daha tedbirli olmayı gerektiriyor. İngiliz ve Fransız kıta askeriyesinin Çanakkale'ye çıkmasıyla alevlenen şiddetli savaşlar akıllardadır. Sahillerimizin savunması ve korunması harp gemilerimizin çeşitliliği ve gelişimi mümkün olduğu kadar müstakil bir hal almasını sağlamak için iktidara gelecek Osmanlı kabinesinin kabul edeceği tedbirler neler olabilir? Alman müttefikimiz veya Fransa, İngiltere, Amerika'nın yaptıkları tersaneler gibi biz de kısa bir zaman zarfında imalathaneler, tersaneleri mi inşa edelim?

Almanya tersâne-i amirelerinde barış zamanlarında 20 bin amele çalıştığı özel imalathanelerinde çalışan amelenin toplamı 70 bini buluyor. Tersane-i amireler yalnız savaş gemileri inşasıyla meşgul oldukları hâlde özel imalathaneler hem savaş gemileri ve ticari gemiler inşa ediyorlar.

İnşaat işlerinin mütehassıslarından bir profesör V. Laz'ın küçük gemi inşaatını bir ev, büyük geminkini ise bir şehir inşaatına benzetmesini uygun buluyoruz.

Tersanelerin ürettikleri başlıca gemi parçaları çatıları ile kızgan ve buhar makineleri gibi malzemeleri olup geminin demir çelikten olan diğer kısımları Almanya'da fabrikalardan temin olunur. Demir ve çelik malzeme inşasından uzak yerlerden nakil ve tedariki fazlaca masraflı oluyor. İngiltere ve Türkiye'de olduğu gibi Almanya sahile yakın yerlerde demir ocaklarına sahip olsaydı nakliyat deniz üzerinden yapılacağından yol ücretleri azalmış olurdu. Türkiye'de Aydın ili sahili ile Amasya ve Trabzon arasındaki Karadeniz sahilinde gerekli olan demir ocakları ile sahile yakın Zonguldak kömür madenleri sayesinde Türkiye Almanya'dan daha uygun bir durumdadır.

Savaş gemilerinin elektrik malzemesi A.E.G veya Siemens fabrikalarından kablolar Feltek ve Giyum gibi özel fabrikalardan ve top teçhizatı yalnız Kurb fabrikasından temin edilmektedir.

Türkiye gibi özel sanayisi ilerlemiş olmadığı bir memlekette büyük masraflara sebep olmuş büyük tersaneler binasının mantığa ve akla uygun olacağı tek bakışta belli olur. En çok ta top teçhizatımız için daha senelerce yabancı fabrikalara muhtaç olduğumuzdan böyle büyük tersanelerin inşası hakkındaki bütün planların anlamsız olduğuna şüphe kalmaz. Savaş gemileri inşasında ne gibi serbesti ve istiklâli harekate güvenebiliriz? Zira ilk kopacak milletler arası anlaşmazlık üzerine inşasına birçok para harcanmasıyla başlanılan (...) yarı yolda bırakmaya mecbur değil miyiz?

Bizzat inşa edeceğimiz gemiler için kendilerinin Almanya'da ısmarlandığı takdirde vereceğimiz ücretten en az yüzde otuzdan fazla masrafımız olacaktır. Demek oluyor ki Türkiye'de böyle büyük tersanelerin inşası makul değildir. Fransız mühendislerinden Luyuk “fukaranın silahı” diye tavsif ettiği torpido en az masraflı bir silah teşkil ediyor. Bir denizaltının mahvı çok büyük olan bir savaş gemisinin yanında hiç gibidir. İşte deniz altları ile torpido yıkıcıları inşasına destek olacak küçük ölçekte tersaneler inşasının büyük tersanelere tercihi taraftarıyız.

2.3.7.4.Berlin Sefiri Hakkı Paşa'nın Beyânâtı

Wilson'a verilen notanın kompozisyonunda İngiltere için kabul edilmiş nokta Rusya'ya karışmamak olmuştur. Rusya buhranda olduğu gibi vahim kargaşalar ile sarsılmıştır. İngiltere'nin Rusya'ya cesaret vermesi gerekiyordu. İngiltere'nin Çanakkale'yi zorlama girişimi rezil bir hale gelmesinden sonra bunu yapması gerekiyordu. Aynı zamanda Rusya'nın büyük hayali olan İstanbul'u kuşatmak konusunda müttefik olan hükümetlerin yardımlaşmasını hesaba kattığını Rusya'ya göstermek gerekiyordu. İngiltere'nin Petersburg sefiri Puça'nın Petersburg'da üstlendiği göreve devam etmesi gerektiği taktirde Loyd Corc'un bile kendisine yardım etmesi gerekmektedir. Aksi bir durumda Rusya'daki felaketin önünü alabilmek mümkün olmaz. Türkiye'ye karşı gösterilen intikam hareketi asayişin hırstan gözünün önünü göremediği gibi aynı zamanda uzun uzadıya düşünülmüş bir kusur sonucuna varılır. Loyd Corc Türkiye ile ittifakın Avrupa merkezli devletler için merkezde bir kuvvetin bulunduğu dair tam bir bilgi sahibi olamamıştır. Türkiye-Almanya ittifakı Almanya için ne kadar kıymetliyse İngiltere için de o derece kıymetlidir. İtilaf her ne olursa olsun bizi tarafsız görmesi durumunda bizi altın kafese hapsedmek arzusunda olmuştur. Böyle yaptığımız taktirde maruz kalacağımız durumu düşünelim. Yunanistan'ın izlediği yolu takip edersek yaptığımız siyasetin haklı ve yerinde olduğunu anlayabiliriz.

Biz de aynı duruma düşecektik. Hiddet ve şiddet mantıklı davranmaya izin vermediğinden. Ruslara Berlin, Viyana İstanbul'u zapt ettirmek için tasarladıkları saldırının Türkiye ve Bulgaristan'ın savaşa dâhil olması üzerine sonuçsuz kalmasından dolayı ani karar veren on devletten oluşan düşmanların kontrolsüz hareketine sebep olmuştur.

Rusya'da aynı durumda kalıp zarar görecekti. Arnavutluk'ta Müslüman Arnavutlardan başka bir kavim olmadığı gibi Dalmaçya ve İsterya da pek az İtalyan bulunmaktadır. Diğer taraftan Fransa Fransız olmayan Suriye'yi elde etmeye çalışıyor. Türkiye başka toprakları istila etme arzusunda değil yalnızca istiklalini istiyor.

2.3.7.5.Sir Edward Karius'un Beyânâtı

Sir Edward Karius 'avâm kamarasında bahriye bütçesini gösterirken şu yazıyı yazmıştır:

Savaş ilan edildiği zaman donanmamızda yüz kırk bin zabıt ve çevresi vardı. Geçen sene bu miktar üç yüz bine ulaşmıştı. Bu sene ise bahriye nezareti dört yüz bine ulaşmasını talep ediyor. Her şeyden önce bizi meşgul eden denizaltı felaketidir.

Ticaret gemilerimiz sürekli hücumlara maruz kalmaktadır. Geçen ekim ayında donanmamız denizlerden sekiz milyon kişi ile dokuz milyon dört yüz yirmi bin tonlato erzak ve maddenin infilakına, bir milyon hasta ve yaralı, bir milyon at ve katır, 215668160 litre petrol nakletmişti. Savaşın başlangıcından beri deniz limanlarında 25874 gemi muayene ettik.

Deniz altı tehdidi yeni bir şey değil. Ama öyle bir tehdit ki günden güne artıyor. Son iki ayda ticaret gemilerimizin miktarı artmıştır. Bu gemiler arasın deniz altlarının hücumuna maruz kalıp ta kaçabilmiş olanlar yüzde yetmiş beştir.

Bin tondan fazla olan gemilerin 18 günlük zaiyatı 29 adettir. Ocak ayında 65 vapur zayıyatımız vardır. Şubatdaki zayıyatımız da 89 vapurdur. Bin tondan az olan vapurlardan 18 aralıkta batırılanların miktarı on adettir. Şu halde kaybettiğimiz vapurların miktarı aralık ayında 118, ocak ayında 91, şubatta ise 134 adettir. Ayın 1'inden 18 şubata kadar 60760 ticari gemi müttefik devletler limanlarına varmış olup bunlardan 5873 adedi Alman ablukasına rağmen bulundukları limanlardan hareket etmişlerdir. Tehlikeli mıntıkada bulunanların miktarı üç bine yakındır. Bazen bütün bu konular hakkında görüşümü soruyorlar. Ben bu konuda ne iyimserim ne de kötümser.

2.3.7.6.Mısır Milliyetperverân Fırkası Reisi Mehmed Ferid Bey

İngiltere arttırdığı sömürgelerini korumak için Mısırdan kalkıp Filistin Irak, İran'dan geçerek Hindistan'a doğru kendine karadan bir yol temin etmek sevdasında idi. Beş on sene önce bu yol Kamerun tarafından denetlenip Müstakbel Hindistan Yolu andığı bir dergide bu yolun öneminden bahsetmişti.

İngiliz memuriyeti İran Körfezi civarındaki memleketler ile güney Arabistan'ı tam ve mükemmel bir önemle keşif ve tetkik ederek Osmanlı hükümetinin hâkimiyetinin nispeten az olduğu bu yerlerde bol bol altın sarf ederek kendilerine taraftar buluyorlardı.

İngilizlerin Mısır'daki vaziyetleri Arabistan üzerindeki nüfuzlarının artmasıydı. Bu konuda her cinsten memurlar kullanma ve özellikle de Şeyh Reşid Rıza adında bir Suriyeli Muhibbi İslam görünür ve gerçekte hilâfının Araplara aktarılması gerekli olan sebepler ve araçların hazırlanmasıyla uğraşılırdı.

Bu şeyh birkaç sene önce Hindistan'a gönderilip Türkler aleyhinde propaganda yaparak açıktan açığa İstanbul politikasına düşman kesilmişti. Mısır'a dönmeden önce bir süre Basra ve Bağdat'ta kalıp orada da makam mevki sahibi kimselerle münasebetler ederek ve şeytani projenin kazancı için Kahire'de de bir

medrese teşkil edip görünüşte İslamiyet'in genişlemesine hizmetçi öğrenci yetiştirmek, hakikatte ise Afrika ve Hindistan ahalisine geniş ölçüde propaganda yapabilmek politikasını takip etmekte idi. Birçok casus Kahire ile Arabistan arasında gidip gelerek ederek bu konuda dergiler, gazeteler, kitaplar yaymaktaydılar.

Üzüntüyle söylemeliyim ki Babıali'nin bu konuya gerektiği kadar önem vermemesi bu durumu arttırmıştı. Mısır'ın batısında bulunan bütün memleketler ile İran Körfezi'ne kadar bütün Arabistan Şebbe ceziresi, Irak nu propagandaya karargâh olmuştur.

Bu müddet zarfında Türkiye'den ilişkiyi keserek kendi hâkimiyetini ilân etmesi İngiltere tarafından Şerif Hüseyin Ali'ye tekrar beyan edilmiş ve adı geçen kişi bunun üzerine ilişki kurmak için oğlu Abdullah'ı defalarca Mısır'a göndererek Hidiv-i Mısır'ın sarayında ağırlatmıştı.

Ne zaman ki Osmanlı devleti dünya savaşına dahil oldu. Arabistan'da her şey hazırlanmış ve İngilizlerin uzun zamandır istediği proje icraya çıkmıştı. İngiliz ordusu bu suretle zorluklar içinde Basra'yı işgal ederek propaganda merkezi olarak boşaltmış ve Muhammara şeyhi Kuzal ile ibn-i Sabbah el-Kuvadi cenah-ı himayesine alıp Şeyh Hüseyin'i Mısır'a sultan ilan etmiştir.

Basra'da hâlâ emirler arasında savaş devam etmektedir. 25 Kanûn-i sâni 1917 tarihli, "mukaddem" gazetesinin ifadesine nazaran 28 Muharrem 1335 ve 23 Kânun-i Sâni 1916'da Basra'da bir konferans düzenleyerek Abdülaziz ibnissuud bu mecliste bulunmakta idi. Bu gazetenin Basra muhabiri aşağıdaki satırları yazıyor:

"Bu senenin 28 Muharrem'inde Basra şehri İmamı azam Abdülaziz İbnissuud'un ziyaretiyle müşerref oldu. Kuveyt vapuruna binip bir günde Basra'ya geçti. Şeyh Muhammara emiri şeyh Gazzal ile Basra ileri gelenlerinden bazılarıyla görüşerek gizli tutulmakta olan siyasi meseleler hakkında dikkat çeken fikir alışverişlerinde bulunuldu. Sonra İbnissuud Erriyad'a yola çıkarak birkaç gün sonra Basra'ya dönecekti. Kendisinin dönüşü siyasi alemde bir öneme sahiptir."

Fransa bu ziyarete çok önem vererek Paris'te Fransızca ve Arapça makaleler yazmakla ve üç Hristiyan Suriyeli bu hususun propagandası için kullanılmaktadır. İngilizler Basra'da, Şerif Hüseyin ise Mekke'de adına birer resmî gazete bastırmaktadırlar. Mısır Suriye gazetelerinin senelerden beri Türkiye ve hilafet makamına karşı besledikleri kin ve öfkeyi söylemeye lüzum görmeyiz.

Bu dehşetli propaganda ve entrikalara rağmen hilâfet meselesini düşmanlarımız kurcalamaya muvaffak olamadılar. Yalnız Paris'in Suriye Hristiyan basını ile bu gazetenin Cenova muhabiri ara sıra bu meseleyi karıştırmak istediler.

Türkiye ve İslâmiyet düşmanları için politika anlaşmazlıkları yetmiyor. Onlar yeniden bir halifeliliğin aleyhine çalışmak istiyorlar. Lakin emin olsunlar ki bu melun hareketlerinin tamamıyla önüne geçmenin zamanı gelmiştir.

İslâmiyet politikasını mahvetmek için hazırladıkları melun hareketler husûle gelmeyecektir. Şimdi madem ki bugün yürütme: İslam hükümeti, sadrazam Talat Paşa ile arkadaşı Enver Paşa ve Cavit Beylerin elindedir eminiz ki düşmanlarımızın tertip ettiği entrika ve planlar yakın zamanda meydana çıkarılıp Arap ve Türk ittifakı öncekinden daha sağlam bir surette sağlamlaştırmak ve takviye edilecek ve eski siyasetini gidermesi gelecek için adâlet ve şan ve şerefın yüksek olması üzerine müesses bir politika tertip ve hazır olunacaktır.

2.3.7.7. Irak ve istikbâli

Osmanlı hükümeti Irak'ta icrasının tasavvur ettiği dönemden birkaç sene evvel Sir Jack Jakson adında bir İngiliz zümresi ihaleyi almaya karar vermiş idi. Memleket için kullanılmaz bir sermaye teşkil etmiş olan Fırat ve Dicle nehirlerinin temizlenerek muntazam bir hâle getirilmesi, verimsi bir ova halini alan memleketin her tarafında kanallar şebekeler inşası ile arazinin sulaması ve bakımı ve bu suretle memleket-i özel ziraatın arttırılmasına ve gelişmesine hizmet edilmesi cihetleri bu tasarrufların amacıydı.

Sir Jack Jakson gayet büyük ve kendi şubesinde dünyada rakipsiz yaşayabilecek bir kumbaniyedir. Aynı ölçüde olup Nil Nehri'ndeki Aswân rıhtımını inşa eden Bunerod kumbaniyesi ehemmiyetin ikinci dereceye sahiptir. Bu Nil rıhtım inşaatına Jack Jakson'da eşlik etmişti. Jack Jakson Osmanlı hükümetine İngiliz bankalarında mühim bir kredi açtırmaya muvaffak olmuş ve borçlanılan meblağdan komisyon parasıyla kaporayı kesesine koyabilmiş idi. İngiltere hükümeti bir Alman kumbanyasının Irak işlerine müdahalesine hiçbir zaman izin vermeyecekti. Er geç İngilizlerin eline geçeceği tasavvur olunmuş olan Irak sayesinde Basra Körfezi'nden Karadeniz'e kadar uzanan bir İngiliz sömürgesi vücuda getirmek ve bu suretle Türkiye'nin şarka olan nüfuzunu azaltmak İngiltere hükümetinin çoktan beri bir emeliydi. Irak'ta Osmanlı topları ateşi altında ezilen İngilizler planlarının boşa çıktığına, intikam seferlerine rağmen bu teşebbüsün kârsız bir alışverişten ibaret kaldığına kanaat etmelidirler. Zaten İngilizlerin işi her tarafta ümitsiz bir halde değil midir? Hindistan ve cenubi Afrika'daki büyük inşaatıyla hakikaten övülmeye değer olan Jack Jakson kumbaniyesi de İngiltere'deki bilumum kumbaniyyelerde adet olduğu gibi birinci derecede kendi yararına ve yüksek derecede hükümetin hesap ve siyasetine hizmet eder. Büyük İngiliz şirketlerinde görülen bu hâl birbirinden ayrıdır.

Savaş, Irak teşebbüsü İngilizlerin elinden cebren almış ve bundan beslenen ümitleri heba olmasına sebep olmuştur. İngilizler Nil’de Aswan’da yaptıkları gibi duvarları dinamit bombalarıyla imla ve teçhiz etmişler ve İngiliz hâkimiyet ve nüfuzunun sarsılması halinde duvarları berheva ederek ahaliyi aç bırakmayı tasarlamışlardır. İngiltere’nin küçük milletleri ne suretle himâye ettiğini savaşın verdiği dersle pek açık bir suretle öğrendik.

İnşallah savaştan sonra Irak’ta mukaddemesi yapılan erva ameliyatına kemâl-i keremi ile devam edilerek itminanına muvaffakiyet hâsıl olur. Elhâletü hazihi ana kanalların bir çoğu ile azîm su bendleri inşa edildiği gibi Dicle ve Fırat Nehirlerinin yatakları da tesviye ve tanzim olunmuştur.

Bu ameliyatın başlayacağını görmüş olanlar husûle gelecek unsurların büyüklüğü hakkında bir fikir peyda edebilmişler. Savaş dolayısıyla bu işleri işçi yokluğunda inşası tatil edilmiş olmakla bütün cihaz şimdilik işlememektedir. Mezopotamya tabirinden iki nehrin arası, tabiri altında Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki kıta araziye anlarız. Fakat asıl Irak kıtası Suriye’den başlayarak Acemistan’dan Basra körfezine kadar devam eder. Irak’ın merkezi olan Bağdat, ezmân-ı sâbıkada tarihi bir şehrini hâiz olan halifesiyle biline bir şehir olduğu halde birkaç sene evvel burada inşasına başlanılan şimendifer dolayısıyla bir ehemmiyeti uluslararası kazanç sağlamıştır. Bağdat’tan sonra ikinci derecede büyük olan barâş şehribunun cenub-i şarkisinde kâindir. İngilizler bu iki şehri hakimiyetleri altına geçirmek için ancak adalılarda görülen büyük bir faaliyet ve keremi ile çalışıyorlar.

Irak bundan bin sene evvel dünyanın en verimli topraklara sahip memleketi teşkil edip milyonlarca nüfusun iâşesini sağlamışken bugün on bin nüfusa yakın olan nüfusunun ihtiyacını karşılamaya acizdir. Irak kıtası dünyanın hububat deposu iken şimdi boş, verimsiz bir sahradan ibarettir. Buğday, arpa haddinden fazla hurma kauçuk buranın başlıca hasılatından idi. Koyun, keçi ve deve çoğunlukla yük, deri vermekte idiler. Beygir yetiştirmek te ayrıca bir uğraştı. Belli bir derecede rutubeti geçmeyen mahallerde mükemmel pirinç yetiştiği gibi fasulye, yonca, mısır ve kamış şekeri de yetişirdi. Fevkalâde zengin petrol damarları vardır. Irak çölleri Mısır çölleri gibi kuru ve fakir topraklardan oluşmadığından ova edildikleri takdirde milyonlarca hayvanın beslenmesine yetecek çayır yetiştirebilecek ovaları vardır.

2.3.7.8.Davis Teritic- Alem-i İslam

Makale yazarı 1911 senesinde yazdığı Almanya ve İslamiyet eserinde diyordu ki: “Kendilerini karada her ihtimale karşı savunabilecek kuvvete sahip olan

Almanya ve Avusturya doğrudan Osmanlı hükümetine dolaylı yoldan da İslam aleminin anlaşmasına dahil olurlarsa bu büyük kitleye tecavüz ve taarruz edilemeyecek bir gücü kazanmış olur. Türk -Alman ittifakı bizi savaşa götürmeyeceği gibi birde bire o kadar büyük bir kuvvet kazanmamız gerekir ki askerimizin teçhizatını hafiflemesine de hizmet edebilirdi.” Düşmanlarımız, Türkiye ve İslamiyet’i kendilerine karşı koyanlar arasında göreceklerini evvelden tahmin edebilselerdi ne İngiltere ne Fransa ve ne de Rusya kendilerini böyle bir güvensiz bir mecraya atmak cesaretinde bulunamayacaklardı.

Türkiye’nin merkez devletlerle ittifakına girip giremeyeceği hakkındaki tahminlerin pek zayıf olduğunu itilafçılar o zamanki girişimleriyle anlamışlardı. Bundan dolayı aklımızdaki fikrimizi tekraren söyleyebiliriz ki Almanya ve Avusturya savaştan önce Türkiye ile İslamiyet’i ittifaklarına almış olsalardı dünya savaşının önü alınmış olacaktı. İngiltere’nin Avrupa’da mutlak hakimiyet elde etmek için asırlardan beri Avrupa hükümetini birbiri aleyhinde tahrik ederek kışkırttığı ancak şu anda anlaşılabilmiştir. Zaten İngilizlerin entrikaları olmasaydı bu dünya savaşı da meydana gelmezdi.

Savaştan sonra merkez devletler ve müttefikleri, meydana gelişlerinde bir mantık bulunmayan ve bugün itilafa taraftar olan devletler ve diğer Müslüman devletler ile birlikte Avrupa’da birbirlerine faydalı olarak yeni bir “eski dünya”

isminde bir grup oluşturmalıdır. İngiltere’nin Asya hakimiyeti savaş sırasında sarsıldığı gibi Avrupa’daki nüfuzu da oldukça sarsılmıştır. İngilizler bundan sonra dünyayı kendi entrikalarına alet edemeyecekleri gibi İslam alemindeki nüfuzlarının da mahvolduğunu görebileceklerdir.

2.3.7.9.Ahmet Suphi Amerika’da İngiliz Entrikaları

Amerika’nın üç yıldır süren dünya savaşına katılmasından sonra, Balfour Amerika’ya giderek ümitlerinin Amerika’nın başarısına bağlı olduğunu belirtiyor. Amerika’dan çok fazla fedakârlık beklediklerini. Amerika’nın servetini, sanayi gücünü ve gerekirse tüm varlığını feda etmesi gerektiğini düşünüyorlar. Fakat sonradan Amerika’nın savaşa girmesinin sadece savaşın süresini uzattığını fark ediyorlar. Amerika’nın kaynaklarının yavaş yavaş tükenmesi ve savaş gücünün azaldığını anlatan Ahmet Suphi, Birinci Dünya Savaşı’nda Amerika’nın savaşa girişini ve savaşa girdikten sonra Amerika yönünden savaş gidişatını yazmıştır.

2.3.7.10.Deutsche Tageszeitung-Rusya'nın Mekâsıd-ı Harbiyyesi

Rusya'da hangi kuvvetler efkâr-ı umumiye üzerine ne kadar etki ederse etsin ve partilerin hangisi daha kuvvetli olursa olsun Melikof dışişleri dış işleri bakanı olarak bulunuyordu. Kendisinin sözleri İngiltere'nin Fransa'nın Amerika'nın ve başka bakanlarla hem fikir olduğunu gösterir. Bir de şurası dikkate alınmalıdır ki Amerika'da gayet kuvvetli olan Yahudiler Rusya Yahudileri aracılığıyla Rusya'da nüfuzlarını arttırmaktadırlar.

Diğer taraftan ise Rusya Yahudilerinin bu ihtilâl zamanında kuvvet ve nüfuzları pek büyümüştür. Şimdiye kadar da birçok defa söylediğimiz gibi Rusya çalmaya ve açılmaya son vermemiştir. Böyle bir zamanda iktidarda bulunan bir kuvvet veya parti ile bir program uygulamaya kalkışmak hatalı bir hareket olur. Yarın iş başına gelecek adamların fikirlerine ümit bağlayarak şimdilik iktidarda bulunanların fikirlerini ve hayatını dikkate almamakta büyük bir hatadır.

Melikof bundan sonra İstanbul ve boğazlar hakkında işi ederek boğazların uluslararası bir hâle getirerek ticarete serbestlik noktası kabul olunabilirse de bunların başka devletlerin savaş gemilerine açılmaması gerektiğinden Rusya'nın İstanbul ve boğazları zapt etmesi lazımdır demıştır. Bu da Türkiye'nin mahvı demektir. Çünkü Avrupa'da mahvolan bir Türkiye Asya'da da dikiş tutturamaz.

Rusya'nın İstanbul'u zapt edemeyecek bir hâlde olduğunu bir tarafa bırakarak Melikof 'un fikrine göre orta Avrupa'daki devletlerin er geç mağlup olacaklarından Rusya'nın arzu ettiği parçayı elde etmek için ümit beslemesi gerekirmiş...

Melikof 'un nasıl bir adam olduğu dünyaca bilinmektedir. Yani eskiden beri İngiltere'nin bir mahluku olduğu ve Rusya'nın daha çok İngiliz menfaatine hizmet ettiği meçhuldür. Her ne denirse densin şüphesiz bir şey var ise o da ihtilâlcilerin İngilizlerle beraber hareket ettikleri ve İngilizlere bir dereceye kadar muhtaç olduklarıdır. Deutsche Tageszeitung'un dediği gibi Rusya'da hangi parti, hangi kuvvet hüküm sürerse sürsün bunların kuvvetlerine ve nüfuzlarına bel bağlamaya gelmez. Çünkü ihtilal zamanında hükümetler çok çabuk değişir.

İkincisi ise Rusya sosyalistlerinin gerçekte ne düşündükleri bilinen bir şey değildir. Sonra bunlar gerçekten hükümeti ellerine alırlarsa yine aynı fikirlere sahip olup olmayacakları da soru işaretidir. Çünkü Fransız ve İngiliz sosyalistleri bunlar üzerine büyük bir nüfuz kazanmaya çalışmaktadırlar. Acaba Rusya sosyalistleri bu nüfuzdan kendilerini kurtarabilecekler mi? Herhalde biz ve müttefiklerimiz kuvvetlerine ordularına güvenerek nasıl herkes şan ve şerefiyle barışa hazırsa onları da lazım geldiği zamanda savaşın devamına hazırdırlar. Bizim fikrimiz malumdur.

Bundan dolayı düşmanlar ne söylerse söylesinler Türkiye bir parça toprağını terk etmemeye azmetmiştir. Bu azimden de (...)

2.3.7.11.Deutsches Napitung-İngiliz Kuvve-i Bahriyesinin İflâsı

Bu sabah Alman denizaltı savaşının etkisi hakkında Britanya'dan gelen haberler dünkü söylediklerimizi teyit ediyor. Lortlar kamarasının görüşmesi takdire şayandır. Lord Brosfurdres sorusu üzerine İngiltere bahriye nezareti adına sözcülük eden lord Leyton İngiltere limanlarına girip çıkan gemilerin listelerinin pek o kadar kesin olmadığını itiraf etmiştir. Buna sebep olarak da aynı geminin birkaç defa dâhil olup çıktığını ifade etmiştir. Britanya hükümeti bu sebeple İngiltere limanlarına girip çıkan gemilerin adedini arttırmakla denizaltı savaşının millet üzerindeki etkisini azaltmak istemiştir. İngiltere basınında denizaltı savaşına karşı bahriye nezaretinin etkisi kalmadığını anlamıştır. Alman bahriye nâzırının beyan ettiği bir nutukta eski İngiltere birinci Lordu Çeligu'nun denizaltılarına karşı bir vâsita olmadığını beyan eylemiştir. Nutuk özetle aşağıdaki gibidir:

Filo için kimseye ihtiyaç yoktur. Fakat birinci lord Robertson'un isteğini yeterli bularak bu nutku gerekli bulmuştur. Çünkü bu savaşı İngiliz filosu değil İngiliz ordusu kazanacaktır. Deniz altılara karşı vâsita yoktur. Ancak Almanya'nın kuzey deniz filosu sağlam kaldıkça. İngiliz tarihinde bir İngiliz birinci lordunun İngiliz ordusuna asker bulmak için yarım milyon insana karşı büyük bir hitabede bulunması ilk defa olmuştur. Sebebi ise savaşı İngiliz filosunun değil İngiliz ordusunun kazanacağı hakkındaki fikridir. Büyük ve yenilmez filonun verdiği ümitledir ki İngiliz milleti kendisini dev aynasında görüyordu. Biz bu işçi sınıfı vekillerinin gerçeğin bu yolla aydınlanmasına şahit olduktan sonra yüzlerini görmemek isterdik. Bundan dolayı gerçeği ortaya koyacak İngiliz filosundan ümit beklemenin boş olduğunu zaferin ancak İngiliz ordusunun gayretiyle elde edilebileceğini anlatmak gerekiyordu. Deutsche Tageszeitung'un dediği gibi geçenlerde büyük muvaffakiyetsizlik ile neticelenen ve İngilizler için telafisi mümkün olmayan olaylara meydan veren İngiliz tecavüzlerinden sonra acaba bu işçiler ne düşünüyorlar? Bunu bilmek gayet merak vericidir.

2.3.7.12.Doktor Erich Şâyerir-Şark ve garbın birbirine takarrübü

Kavimler göç ettikten, Avrupa ve Asya kesin bir şekle büründüğünden beri doğu ve batı arasında fikir bağılıklarında da kesinti olmuştur. Her iki taraf biri biri üzerine etki etme durumu kalmamıştır. Fikri, maddi ve hissi mübadele edilmiştir. Fakat bu değişim hiçbir zaman özel tesadüfî ve zamani olmaktan kurtulamamıştır. Batının

düşünce tarzı şiddetlidir. Sınırları dışına çıkmaya, dünyaya istediği şekli vermeye isteklidir. Bunun büyük isteği harekettir. Doğunun düşünce tarzı ise başkadır. Bunun isteği kalbi, ruhi sonsuzluğu incelemektir. Doğu sükûnet ve ıstırabın yaratıcısıdır. Onun içindir ki doğu bütün dinlerin beşiği olmuştur.

Gerek coğrafi gerekse siyasi durumlardan dolayı bu iki alemin vekilleri olan Türkiye ile Almanya siyasi ve askeri bir ittifak kurmuşlardır. Bu ittifaktan sonra her iki tarafın da birbirlerinin düşünce tarzını incelemek ve gerekirse taklit etme isteği olacak gibi görünüyor. Doğu ve batının düşünce tarzının birbirine yakınlığı hiç şüphesiz ki siyasi ittifakın mecbur kılacaktır. Biz burada bu yakınlığın gerekliliğinden bahsedeceğiz. Öncelikle meydana gelen şu yanlışlık düzeltilmelidir. O da doğunun sürekli öğrenen, batının da öğretene taraf olmasındaki yanlışlıktır. Eğer her iki tarafında selameti için bir yaklaşma olacaksa her iki taraf ta hem almalı hem de vermeli.

Bir tarafta düşünce tarzı maddi ve harici bir tarafta da manevi ve harici olmuştur. Doğuda insanların ve sermayenin azlığı, okulların durumu Avrupa tarzında siyasi bir kuvvetin hemen üretimi son derece işgal eder. Şarkta çalışacak insana ihtiyaç vardır. Bu fikri dikkate aldıktan sonra en çok dikkate alınması gereken nokta da batıyı olduğu gibi taklit etmemektir. Mesela Alman sanayisini şu anda doğuda uygulamaya kalkışmak kabul edilemez. Almanya'nın sanayide izlediği yolu izlemek konusunda biz de istekliyiz fakat bunu şimdi yapmaya kalkarsa inşaata çatıdan başlamış gibi oluruz ve bu konuda başarılı olamayız.

Doğuda bütün gün Cenabı hak için yaşıyor. Onun içindir ki günlük ihtiyaçlar tanınmıyor. Batıda ise bu mesele için yalnızca pazar günleri var. Müslümanlar için Hristiyanların dini, dünya ihtiyaçlarından nasıl ayırt edildikleri anlaşılabilir bir şeydir. Doğulular hiç şüphesiz bu ahlak ve hissiyatları sayesinde en kasvetli yerlerde bile kibirli ve mutlu yaşamının yolunu bulabiliyorlar. Eğer doğulular batılılarla olan bu temaslar sayesinde kaybettikleri ruhlarını tekrar bulursa bu bizim geleceğimiz için en güzel sonucu verecektir.

Müslümanların hayatlarını bütün dünya ve ahiretin süslenmesi için sarf etmeleri hakkında Kuran-ı Kerim'de ve hâdis-i şerifte pek çok kayıtlar vardır. Nasıl ki Peygamberimiz Hazreti Muhammed bir hadis-i şerifinde: Ahiret için yarın ölecek gibi dünya için hiç ölmeyecek gibi çalış buyurmuşlardır. İşte bu hadis-i şerif ve benzeyen hadisler bütün Müslümanlara daima hareket ve medeniyet tavsiye etmektedir. Müslümanlara tatil günleri olan o vakit cuma için bile çalışmaya müsaade vardır. O halde çalışmazsa günah diye değil belki kendilerine ait bir meseledir.

2.3.7.13.David Terbenes- Âlem-i İslam'ın Saha-i İktisâdiyâtındaki Rolü

Bu makalenin amacı Osmanlı ve Alman ittifakının iktisadi önemini ortaya koymaktır. Şimdiye kadar Avrupa dahilinde, iktisadının en ileri gittiği memleket Almanya olmuştur. Bu durum Osmanlı'ya ve doğu Afrika'daki İslam memleketlerine kadar genişlemelidir. Savaş sırasında Almanya ile dostane bir siyasi münasebet kurulmuştur.

İslam memleketlerinin şimdiye kadar dokunulmamış zengin kaynakların ve üretim gücünü dikkate alınca bunun Almanya ticareti için önemi ortaya çıkar. Mısır, bugün pamuk için kendi ihtiyacını karşıladıktan sonra Almanya'nın da ihtiyacını karşılayacak kadar fazla üretim yapar. Katanga'da (Afrika) görülen bakır madenleri böylesine geniş olan bu memleketlerin büyük ihtiyacını kendi kendilerine temin ve tatmin edecekleri şüphesizdir.

Elimdeki bir kitapta Almanya'nın Türkiye'ye olan ihracatının 1905'ten 1910'a kadar yüzde yüz otuz beş derecesinde arttığı ve Türkiye'nin orta Avrupa devletlerinin zeytinyağı, yağ, tütün ve hayvan yetiştirilmesi bir sistem dahilinde alınmak şartıyla et, deri ve yün ihtiyaçlarını temin edebilecekleri yazıyordu.

Şimdi bu parçada memleketlerin iktisadi durumlarını inceleyelim. Hem siyasi hem iktisadi anlamda en önemlileri Mısır'dır. On iki milyon nüfusa sahip Mısır dünyanın en fazla sık yerleşim olan memleketlerinden biridir. Bununla beraber nüfusu da gün geçtikçe artıyor. Nüfusun yüzde altmış ikisi ziraatla meşguldür. Pamuk başlıca mahsul ürünüdür. Almanya 1913' de Mısır'dan yetmiş üç milyon marklık ham pamuk, otuz beş milyon marklık pamuk tohumu ithal etmiştir. Almanya'nın Mısır'a ihracatı da kırk üç milyon civarındır. Başlıca ithal maddesi de makine ve lokomotifir.

Türkiye'nin diğer komşusu olan İran'a gelince: buranın nüfusu ancak dört buçuk milyondur. Bu nüfusun miktarına göre iki yüz on altı milyondan ibaret olan ithalat ve yüz altmış altı milyon raddesindeki ihracat Mısır'ınkinden pek aşağı değildir. Bu memleketin başlıca mahsulatı buğday, arpa, pirinç, pamuk, yün ve ipektir. 8 milyon Marklık ipek, 9 milyon Marklık afyon, 30 milyon Marklık pamuk, 5 milyonluk yün ve 20 milyon Marklık halı ihraç edilmiştir. Bakır, kurşun, gümüş, demir, nikel, kömür, tuz ve petrol madenleri pek zengindir. İran ile olan ticaretimiz şimdiye kadar o kadar önemli bir şekil almamıştır. 1911 ve 1912 senelerinde İran'ın Almanya'dan gelen ithalatı ancak 7 milyon ve Almanya'ya ithalatı ancak 2 milyona ulaşmıştır. Alman ticareti için burada büyük ümitler vardır. Bu ümitlerin gerçekleşmesi mümkün olabileceği hakkındaki ihtimaller ise pek büyüktür.

2.3.7.14.Şeyh Sâlih-Muhârebede Zaferi Kâfil Esâsât

Bir savaşı zaferi sağlayacak çeşitli unsurlardır. Örneğin askeri kuvvet, askeri teçhizat, azim ve cesarettir. Bunun yanında savaş hileleri, dostunun sayısını çoğaltmak, düşmanın sayısını azaltmaktır. Bu saydığımız unsurlar hangi tarafta mevcutsa o taraf galip olur. İşte bunun içindir ki toplumbilimciler savaşı kimin kazanacağını savaşta asker sayısı ve savaş malzemesi olmayıp gerekli taktik ve entrikaları da kullanmak gerekir. Arapça bir atasözü der ki: bir parça hile bütün bir kabileye eşdeğerdir. İkinci bir atasözü de der ki: Hileye karşı konulmaz. Savaşa en uygun şey hiledir ve bunun meyvesi de zaferdir. Zafer sağlayacak olan bu hilelerin önemi hakkında Hazret-i Peygamber “Muhârebe hiledir” demiştir. Şimdi biz bu söylediklerimizi kendimiz yaparsak galip oluruz. İşte bunun içindir ki düşmanlarımızın sayısına ve savaş malzemesine rağmen savaş meydanlarında onca zafer kazandık. İşte bu zaferlerimizdir ki düşmanı siyasi hilelere başvurmaya ve bütün dünyada aleyhimizde iftiralar çıkarmaya mecbur etmiştir. Bunun içindir ki düşmanlarımız şimdiye kadar bu konuda dünyayı kendi fikirlerine göre zehirlediklerinden bu hilelerinden sakınılmak görevi ve bunları yazıp meydana çıkarmak bize düşer.

Bütün halka en başta hükümete ve başkumandanlığa dört görev düşer:

- 1- Sıkıntılara sabır göstermek.
- 2- Düşmanın sabır ve tahammülüne karşı sabır ve tahammül göstermek.
- 3- Savaşta bütün cephelerde düşmanın saldırılarına karşı en iyi şekilde savunma yapmak.
- 4- Allah'ın lütuf ve inayetine güvenmek. Dost ve düşmana karşı insani muamele etmek.

Ey ümmet-i Muhammed. Sabır eyle ve tahammül et. Tereddüt etme ve Cenabı haktan ümidini kesme.

2.3.8. İmzasız Makaleler

2.3.8.1.Yeni Türkiye'nin Mesleği

Dünya ateş içinde yanarken biz de lisân ile 'âlem-i matbû'ata dâhil oluyoruz. “Yeni Türkiye” matbû'at içinde yeni ise de sahib-i muharriri “İkdâm” a senelerce diyâr-ı ecnebiyyeden yazıp yollandığı mektuplarla bu mesleğin pek 'acemisi değildir. “Yeni Türkiye” de senelerden beri ikdâmda devam ettiğimiz tarz-ı neşriyatı ta'kîb edeceğiz...

yine o meslek ihrazına bî müheyya çalışacağız... yine Avrupa Türklüğü Müslümanlığı bihasebi'l- iktidâr müdâfa'aya gayret edeceğiz...

“Yeni Türkiye” ile istiyoruz ki bütün Avrupa mehâfil-i matbû'atının hakkımızdaki beyânât ve efkârını muhit-i 'Osmaniyye hiç olmazsa hülâseten isâr edebilelim.

Sonra biz gençliğin, 'ale'l-husus Avrupa ile temâs-ı ilmi, ticârî ve sanâyi'de bulunmak isteyen gençliğin isteriz ki bir rehberi olalım... nasıl ki bir zamanlar İngiliz diyarından, bir çok genç vatandaşlarımızla hasbihâl edip dururduk. İşte “Yeni Türkiye” bu vâsıta ile Türkiye'yi Avrupa'ya yaklaştırmak isteriz... çünkü biz defâ'at ile de yazdık... o hıttâ-i mübâreke, muhâfazakar bir şark milleti olarak yaşayamayız... 'umde-i medeniyete istiğnâ ile bakamayız... işte bu harb de bunu göstermedi mi? tensîk olunmuş kahraman 'Osmanlı orduları bakınız neler, neler yapabiliyormuş!!

İşte biz istiyoruz ki, necîb 'ırkımızın her şu'besinde böyle mübâhatlar böyle tekâmüller gösterelim... zafer-i 'askerimizi parlak neticelere erıştirmek için, muhakkak bir zafer-i medenîye ihtiyâcımız vardır... Her şu'be-i hayatiyyemizin şu'lesi, hayatımızın zevki, ismimizin hâric-i vatanda şân ve i'tibârı için bunlara muhtacız...

Bu dakikalarda bunu daha iyi his edelim... bizi esâsımız 'an'anelerde, bid'atlarda durdurmak isteyerek sonra da arkamızdan bizi kâbiliyetsizlikle ithâm edenler,

Tac ve tahtımızın altı yüz sene sonra Avrupa'dan ihrâcına karar verenlere kılıncımız kadar fıkır ve icrâatimizle de gösterelim ki biz girdiğimiz topraklara medeni yuvalar yapabiliyoruz. Müdîrân-ı 'umûrumuza karşı i'timâd-ı tâm ile mütehassısız ve onların fikri terakki perverânelerini de biliyoruz. Lâkin istiyoruz ki halk-ı 'Osmanî de bu büyük da'vâda yardımcı kesilsin.

Bugünkü vaziyet-i siyâsiyyemiz, vaziyet-i 'askeriyyemiz gibi pek iyidir. Avrupa'nın bir grubuna dâhil olduk ve o grupta büyük işler gördük... şimdi mütteliklerimizin başka şu'belerdeki terakkîlerine de imtisâle çalışmalıyız... onlar gibi san'at ve ticârette ve daha sâir aksâm-ı hayâtiyyede canlar göstermeliyiz.

Yaşayabilmek için kendi ayaklarımız üzerine durmak kudretlerini öğrenmeliyiz... bunun için Avrupa rüzgarının getirdiği iyi şeyleri kapıp benimsemeliyiz. Şekle değil esâsa âid hususlarda terakkiye çalışmalıyız. Mekteplerimizi, medreselerimizi, evlerimizi, yollarımızı, esvablarımızı, yapıp hazırlarken âhenk-i 'umûmi de unutmamaya gayret etmeli ve her hususta dinimizin

en büyük vesîle-i terakkî ve tefeyyüz olduğunu hiç hatırdan çıkarmamalıyız... işte biz Türkiye’de bu yeni hayat-ı feyz ve hareketi hayatlandırmak ve ona bu yolda elimizden geldiği kadar ibrâz-ı mu’âvenet edebilmek emeliyledir ki bugün bi’inâyetihi te’ala işe başlıyoruz.

2.3.8.2.Tahte’l-Bahrlar Muhârebesi ve Te’sîrâtı

Ma’ lumdur ki tahte’l-bahr muhârebesi İngiltere’nin muâhedât ve mukâvelat-ı düveliyyeyi ayak altına alarak insâniyete mugâyir bir takım harekâtı ibtidâsından dolayı tatbik olunmağa başlamıştır.

Bîtarafı işkence edercesine İngiltere tarafından vaz’ olunan sistemler, siyah listeler Almanya ve diğer müttefiklerin milyonlarca ahalisinin ve bilhassa kadın ve çocukların açlığa sevk edilmesi bu tahte’l-bahrlar muharebesinin meşrû’iyyetini bidâheten isbât etmiştir. Bir tarafın gayr-ı meşru’ bir hareketi diğer tarafın da gayr-ı meşru’âne hareketini îâb etmez veya bâtil mâkis-i aleyh olamazsa da devletlerin icrâat ve fa’âliyetleri efradinkinden başka türlü nazar-ı muhâkeme ve mütâla’aya alınmak îcâb eder.

Vaktiyle daha Amerika muharebeye dâhil olmadan evvel İngiltere ve Fransa lazım geldiği derecede bütün dünyada efkâr-ı umûmiyyeden bu tahte’l-bahrlar muhârebesi aleyhine çevirmek için neşriyatta bulunmuşlar idi. Tahte’l-bahrlar muhârebesi aleyhine hareket etmeyi menâfine pek muvafık bulan bir çok bîtaraf ve bilhassa Amerika bu harbdan efkârı iltizam eylemeyi vazife edinmişlerdir. Bunların fikrine göre tahte’l-bahrlar muhârebesi tamamıyla gayr-ı meşrû’ ve muâhedât-ı düveliyye muğayir imiş. Yalnız nasıl olup da aynı devletlerin İngiltere’nin bilâ-perva mevki’-i tatbiki koyduğu karakuşu bir takım nizâmât ve kavânîn-i garb cebhesindeki düşman arazisinde zirâ’at (...)

Bahriyye-i mahalliyyeyi tenkîd etmediklerine insan şaşıp kalıyor.

Acaba İngiltere şimâl denizindeki Almanya sevâhilini filhakika abluka edemediği halde Almanya’nın muvâsalasını dünya ile kat’ etmeye karar verirken bütün limâl bîtaraf memleketlerinin ihrâcât ve idhâlâtını bila-hak mu’âyene ve teftişe tâbî

tutar iken, Almanya ile alış verişte bulunan bîtaraf ticâretgâhları siyah listeye idhâl ile imhâ etmek ister iken mesela o zamanlar bîtaraf memleketlerin en büyüğü olan Amerika hiç sesini çıkarmadı? Acaba bu hükümetlerin fikirlerine göre Almanya ellerini cebine sokarak bu bî âr anglo-sakson harekât ve icraatına karşı rıza-dâde mi

olmalı idi? yoksa milyonlarca halkını açlığa mahkum eden düşmanlarını ma'nen kazanmak için bila-hareket mi kalmalı idi?

Siyâsette ma'nen ihrâz -ı muvaffakiyet etmek isteyenlerin ümidi iskanbil kağıdından o ev yapmaya benzer ki ne kadar çabuk çökeceği ma'lumdur. Siyâset de ma'nen evvel ve âhir cârî olan kâide-i esâsiyye kuvvettir. Kuvvet ile işini gördükten sonra bin türlü esbâb-ı ma'zeret bulmak ve bu vecihle maksad-ı aslîyi ihfâ eylemek îcâb eder.

İngiliz politikası bu kâideyi asırlarca isti'mâl ettiği halde hâlâ mevâddan düşmemiştir. İngiltere'nin o zamanlar dünyayı velveleye vermesi korkusundan neş'et ediyordu. Çünkü bu tahte'l-bahrlar muharebesine karşı şimdiye kadar nâ-mağlub Britanya filosu tamamıyla zebun ve nâ-çâr kalmıştır.

Anglo-sakson siyasetinin severek ta'kîb ettiği bir usûlde kudretin hâricinde bulunan bir şeye karşı dünyayı velveleye vermek ve ta'bir-i mahsûsiyle düşmanını "bilöf" eylemektir. Bu seferde bu "bilöf" tabi'atıyla Amerika vâsıtasıyla icrâ olunmuştur. Çin, bazı Amerika-yı cenûbî hükümetleri de bu bilöfün sayesinde bugün Almanya ile münâsebât-ı diplomatikalarını kat' etmiş bulunuyorlar. İngiltere'nin ikrince Amerika ne derecede şiddetle hareket ederse Almanya hükümeti bundan müteessir olacak ve korkulan tahte'l-bahrlar muharebesine başlamaktan ihtirâz edecek idi.

Ma'lum olduğu üzere bu oyun bir sene kadar devam etti. Gerek Wilson ve gerek Amerika'nın Berlin sefiri Gerrard bu hususta elhak rollerini maharetle icrâ ettiler. Fakat Almanya'nın, Mağalkar mevki'inde bulunduğu halde gayet hak-guyâne bir surette teklif ettiği sulh, düşmanları tarafından kaba bir tarzda red olunduktan sonra artık yapacak bir şey kalmıyordu. Demek ki düşmanlarımız bizim hayatımıza kasd etmişlerdi. Devlet-i Aliyye'nin vücudu ortadan kalkmadıkça, Avusturya ve Almanya parçalandıktan sonra muharebeye hitâm vermek istemiyorlardı. Yani te'lif-i beyn etmek gayr-ı kâbil idi. Bu muharebenin bir hayat ve memat harbi olduğu mertebe-i bedâhete vâsıl oldu. Binaenaleyh bütün nazariyat ve efkâr insâniyeti bir müddetle bir tarafa bırakarak var kuvveti bazuya verip ölümden yakamızı kurtarmak, hakk-ı hayatımız olduğunu isbât eylemek îcâb ediyordu.

İşte bundan dolayıdır ki tahte'l-bahrlar muhârebesi başladı. Amerika'nın istediği surette tahte'l-bahrlar muhârebisini icrâ etmek kâbil değildi. Çünkü tahte'l-bahrlar, tahte'l-bahrlar muhârebesi için inşa edilmişlerdir. Bunlar nârin bir takım sefâin-i harbiyyedir. Binaenaleyh deniz üzerinde sâir sefâin-i harbiyye gibi muhârebe edemezler. Tarz-ı inşaları buna muhaliftir. Amerika ise tahte'l-bahrların deniz üzerinde diğer sefâin-i harbiyye gibi muhârebe etmesi taleb ediyordu. Yani gelip geçen

sefâin-i ticariyyeyi tevkif ederek muâyene etmesini ve ber-vech-i mu'âhede eğer batırılması îcâb ederse derun-i sefinde mevcûd kimselerin hayatları kurtarıldıktan sonra batırılmasını talep eyliyordu.

Halbuki mu'âhedâtın hâricinde hak ile hukuk ile hiçbir suretle kâbil-i te'lîf olmayan tarzda İngiltere sefâin-i ticâriyyeyi toparla teşhiz etmesi olduğundan deniz üzerinde icra-yı fa'âliyet eden bu narin sefâin-i harbiyyenin mevcudiyetinin ma'nasını kalmıyordu. Pek serî hareket eden ve yeni inşa edilen bazı sefâin-i vâsıtasıyla tahte'l- bahrları mahv etmek pek kolay oluyordu. Binaenaleyh tahte'l- bahrların şimdi maksad- ı inşalarına muvâfık bir tarzda harb etmekde ve düşmanlarımızın bize kurdukları kuyuya kendilerinin düşmanını teshîl eylemektedir.

Bir de şurasını 'ilâve etmek isteriz ki Amerika ile İngiltere arasında solidarité vardır. Bir defa anglo-sakson cinsi Amerika'da hâkim bir mevki'de bulunup her iki millet de aynı lisanla mütekellimdirler. Bunun siyâste son derece dahli vardır.

İkincisi ise İngiltere, Kanada, mevâd-ı ibtidâiyye, mevâd-ı gıdâiyye ve vaziyet- i coğrâfiyye dolayısıyla Amerika ile iyi geçinmeye mecburdur. Bunların arasında muhârebe olamaz. Hatta vaktiyle İngiltere'nin en büyük düşmanı olan Rusya'yı aksa- yı şarkta Japonya vâsıtasıyla mağlûb ve ber-taraf eder iken İngiltere'nin en ziyâde düşündüğü şu Japonya ittifakına karşı Amerika ile bir hükm-i mukâvelesi imzâ etmek olmuştur.

Ya'ni Japonya-Amerika münâsebatı hiçbir vecihle ma'rûz-ı tehlike olmaktan kurtulamayacağından bu iki devlet arasında bir harb zuhûrunda bir mûcib-i ittifak Japonya ile beraber hareket etmesi îcâb İngiltere Amerika'ya karşı bu vecihle bî- taraflılığını muhâfaza edebilecektir.

Bazı kimseler bunları nazar-ı dikkâte almayarak Amerika'nın Almanya ile berâber harb zamanında denizlerin serbestisini elde etmek için sarf-ı gayret edeceğini zan etmişler idi. Zanlarında ve ümidlerinde ne derece hata ettikleri Amerika'nın muharebeye girmesiyle, fakat Almanya'ya karşı anlaşılmıştır.

Üçüncü bir sebep ise gerek Amerika'da ve gerek İngiltere'de siyâsetin bir takım büyük maliyyun gruplarının arzuları vecihle icrâ edilmiştir. Bu gruplar menâfî dolayısıyla birbirine pek bağlıdır. Kuvvetleri ise değil bu iki memlekette belki cihanın her tarafında pek büyüktür. Bunların mevki'leri hafî olup siyâset-i hâriciyyeyi uzaktan dâire-i nüfuzlarına alırlar. Binaenaleyh bu grupların mevki'lerini, ehemmiyetlerini, icrâatlarını tavzîh pek uzun süreceğinden sarf-ı nazar ediyoruz.

İşte bu gruplar muharebenin ibtidâsından beri Almanya ve müttefiklerinin mahv olacaklarının zihinlerine koymuşlar ve olanca kuvvetleriyle İngiltere ve

müttefiklerine icra-yı mu'âvenetten geri durmamışlardır. Binaenaleyh bu vecihle bu bâbda bir çok sermaye vaz' ettikten sonra yarı yolda geriye dönmek kâbil değildi. Konulan sermâyelerin gâib olmaması için muharebenin İngiltere ve müttefikleri tarafından kazanılması îcâb ediyordu. Bundan dolayıdır ki Amerika muharebeye girmiştir. Ya tahte'l-bahrlar muhârebesi tatbîk olunmayarak bu ticâretin munkatî' olmaması îcâb ediyordu. Veyahut tahte'l-bahrlar muhârebesi tatbik olunduğu halde Amerika'nın her vecihle mu'âvenet ederek sermâyesini kurtarması lazım geliyordu.

Biz eminiz ki tahte'l-bahrlar muhârebesi bizi muzaffer edecektir. Yalnız bunun bir iki ayda te'sirâtı gayeye vâsıl olamaz. Bu bâbda bir mühlet ta'yîn etmek gayr-ı kâbidir. Yalnız her günkü ihbârattan da müstebân olacağı üzere lazım geleni te'sirat- ı muharribeyi icrâ ediyor ve eminiz ki nihâyet düşmanlarımızı tekîfât-ı sulhiyyemizi kabule mecbur edecektir.

2.3.8.3.Fransız Tezvîratı

Müttefikler arasında cay-gir olan münâsebât-i vidâdenin yevmen fi-yevmen inkişâf ve îtilasını bir nazar-ı hırs ve hiddetle temâşâ eden düşmanlarımızın dâima bu meseleyi kurcalamak istemeleri ve bu hususda bir takım erâcîf ve tezvîrât ihdâs etmeleri iflâs-ı siyâsiyyelerine ne büyük bir şâhiddir.

Fransa matbu'atı arasında değerli bir mevki' ihrâz eden "Tan" gazetesini Avusturya ve Alman münâsebât-ı siyâsiyyesinin ledünniyatını tedkîk etmek heves ve hülyasıyla şu yolda beyân-ı efkâr etmektedir:

"Avusturya ve Macaristan me'murları İsviçre'de sulh mesâilini tedkîk etmek arzusuyla önüne gelenlerle hemen lafa giriyorlar. İçlerinde her cinsten adam görmek kâbidir. Bunu* beyaz, kırmızı, esmer ve her formada insanlar burada kendilerine müşteri ararlar. Her biri Alman sulhünü başka türlü anlar. Başka türlü tefsir eder. Alman tarzındaki sulhden başka türlü menfa'at me'muldür, der. Avusturya - Macaristan hâl ve vaziyetinde münâkaşa olan keyfiyât çarh-ı hükümetin muntazam bir tarzda icrâ-yı hareket edemeyeceğine delâlet etmektedir.

Hükümet zümamdârânı Almanya'ya olan murâbatalarından dolayı 'adem-i memnuniyet izhâr etmektedirler. Alman ittifakına bağlanmalarından dolayı belki müteessifler. Bu gün bu râbitadan ayrılmak ne derecelerde müşkil olduğunu bilmektedirler.

Nâzırlar mütemadiyen gidip geliyorlar. Bazen resmen isti'faları î'lân edilmekte iken yine makamlarında kalıyorlar. Macar diktatörü Kont Teyza ıskât

edilmiş deniyorken dâima daha kavî ve daha metîn bir surette mevki'ini muhâfaza etmektedir. Bütün bu şüriş-i ahvâl bu tezebzüb -i vukû'ât arasında bir mevki' tahvil-i hareket etmiyor: Almanya'nın arzu ve tahakkümü, Avusturya-Macaristan heyecana geliyor. Bir i'âşedâr oluyor. Lakin derhal bir noktaya vâsıl olur olmaz Almanya'nın bazı-yı kavisi kendini tutuyor, Avusturya-Macaristan harb meydanlarında Ruslar, Romenler İtalyanlarla çarpışmaktan yorgun düşüyor. Almanya bilahere daha fazla istifâde edebilmek için bu hâli seyr ve temâşâ ile iktifâ ediyor.

Cihet-i mâliyyesi de Almanya'nın zîr-i idâresindedir. Alman milli fırkası Avusturya'da makâm-ı hâkimiyettedirler. Bu adamlar Rayihştag'da ekseriyet teşkil etmedikleri halde Avusturya'da büyük rol oynamaktadırlar. Avusturya kabinesi harbden beri mesdûd olduğu hâlde açılacağına dâir vukû' bulan haberler efkâr-ı 'umûmiyyeyi avutmaktan başka bir fikre müstenid değildir.

Avusturya, Almanya'nın elindedir. Tabiatıyla onun arzusuna münkâddır. Bazen ayrılmak için cehd ve gayret göstermekte ise de kuvveti kifâyet etmemektedir. Her ne kadar Avusturya, Macar me'murları sulhten bahs etseler de dâima bu sulh Alman sulhüdür.

Ve ne vakit Viyana veya Budapeşte sosyalistleri beyne'l-milel usulünün tatbikini arzu etseler bu da herhalde Alman sosyal demokratlarının menfaati içindir. Berlin zümamdârân-ı umuru Viyan ve Budapeşte'dekilerden fazla zafere inanmazlar.

Hükûmât-ı müttefika için sulh-i münferid veya sulh-i umûmî tahte'l-bahrılar muhârebese kadar mûcib-i necât telakki edilmektedir.

Vukû'at büsbütün mûcib-i endişe bir hâle gelmeden sulhü 'kad etmeleri ehâss-ı âmallerinden ma'dûddur. Avusturya- Macar me'murlarının sulh hakkında vukû' bulan mürâca'atları ki bu vâsita ile Alman sulhünü kabul ettirmek hülyasıdır kabule şâyân olamaz. Zira Avusturya -Macaristan ile Almanya birlikte bir düşmandır ve bunların harbce tedâbiri ile sulh hakkındaki nokta-i nazarları tamamıyla birbirinin aynıdır.”

Tan gazetesinin Avusturya-Alman münâsebât-ı siyâsiyyesinin ne derecelerde mahkum ve metîn bir esas üzerine ibtinâ ettiğini zımnîen itirâf etmekle beraber bir takım istinâdât ve tezvîrâtta bulunması câ-yı dikkattir. Mesela Avusturya'nın Almanya elinde bir âlet-i icrâ olduğunu ve bilcümle Avusturya ve Macaristan dâhili ve hâricî siyâsetin Almanya tarafından rû'yet edildiğini ve harb ve sulh şerâitinin tamamıyla Almanya tarafından ta'yîn ve tahdîd edildiğini söylemesi kadar mugâyir-i hakikat bir şey olamaz.

Acaba Fransa'nın bulunduğu vaziyet-i elîme Avusturya ve Macaristan'la kâbil-i kıyas mıdır? Fransa'nın işgâl edilmiş arazisinin istirdâdî için İngiliz kuva-yı askeriyesi Fransa'da bugün hâkim mevki'indedir. Fransa toprağında harb eden İngilizlerin bu fedâkarlığı icrâdan maksadı kendi hâkimiyet ve 'azametini Fransa'da ibrâz etmek ve bilahere bu tavassutun semeresini iktitâf etmektedir. Dünyada menfa'atten, entrikadan mürekkebe bir politika ta'kîb eden İngiliz siyasetinin ne demek olduğunu ba'de'l-harb Fransa daha iyi anlayacaktır. O zaman Avusturya'nın Almanya elinde bir vâsıta-i icrâ olduğunu göremeyecek belki Fransa'nın İngiltere ihtirâsât ve istilâ'sının kurban olduğunu müşâhede kılacaktır.

Türkiye ve Almanya mukârenet-i iktisâiyyesi

Muhârebe-i hazırâ Türk ve Alman menâfi'-i hayatiyyelerinin bir olduğunu gösterdi. Öteden beri bu iki devlet arasında cârî münâsebât-ı dostâne bir ittifak-ı samîmâneye tebeddül eyledi. Muharebenin bütün kuvvetiyle vâki' olduğu bu zamanda menâfi'-i mezkûrenin muhâfazası ordulara mevdu' bulunuyor. Fakat asıl mesele-i mühimme harbden sonra münâsebât-ı iktisâidiyyeyi artırmaktır. Her iki tarafın birbirlerine te'mîn edeceği bir çok menâfi' ve birbirlerinden tatmin eyleyecekleri bir çok ihtiyâcât vardır. çok eşyayı büyük miktarda idhâl etmek ne kadar düşünülmemiş bir hareket olursa her bir şeyi bilâ-tedkîk ahz ve akbul eylemek ve taklîd ile her şeyin olup bittiğine kanâ'at hâsıl eylemekte o derece bî fâidedir.

Maksadımız her iki tarafın da bilcümle ahvâl ve münâsebâtı tedkîk ve mütâlâ'a ederek bu münâsebât-ı iktisâidiyyenin hakikaten tarafeyn için sa'âdet-bahş bir surette cereyanını te'mîn eylemeleri arzudan başka bir şey değildir.

Ma'lumdur ki itilafıyyun şimdiye kadar Türkiye'nin kanını emerek iktisaden kımıldanamaz bir hâle getirmek için çabalamışlardır. Bundan maksadları da kendi kendisine mahv olmasını tesr'iden ibâretti. Bu muhârebe ile Devlet-i 'Aliyye nasıl hakk-ı hayatı olduğunu isbât ettiyse itilafıyyunda bu hesablarında o kadar yanıldılar. Boğazlar mâcerası buna delildir.

İkinci bir mesele ise Almanya'nın hasbe'l-siyâset Devlet-i Aliyye'nin şân ve şekve sâhibi olmasını arzu etmesidir. Gözümüzün önündeki siyâset-i 'âlem bunun böyle olmasını icâb ettirdiği gibi Almanya'nın da bu arzuda olduğuna şüphe yoktur.

"Yeni Türkiye" bu bâbdaki siyâset hakkında kâri'lerine pek mufassal surette i'ta-yı ma'lûmât etmişti. Binâenaleyh burada yalnız münâsebât-ı iktisâiyyeden bahs edeceğiz. Yalnız siyâsetin iktisaddan ayrılmadığı nazar-ı dikkate alınır bu cihete ne derece ehemmiyet verilmek lazım geldiği tebeyyün eder.

Emîn olunmalıdır ki bu gün Devlet-i 'Aliyye'yi kurtaracak ve Avrupa düvel-i mu'azzaması meyânında lâıyk olduğu mevki'i kendisine ihzâr edecek olan, terakkiyât- ı iktisâdiyyedir. Biz iktisaden müstakil olmazsak ve hîn-i hâcette kendi mahsûlâtımızla kendimizi idâre edebilecek bir hâlde bulunamazsak 'âlem-i siyâsette hiçbir zaman emîn hareket edemeyiz. Mana'-yı cedîdden göre siyâset tamamıyla iktisâdiyyâte üzerine mübtenîdir.

Mesela bugün bu kadar devlet muhârebe-i hâzıraya iştirâk ettiği hâlde Fransa'dan başka elcümle muhâribler sırf esbâb-ı iktisâdiyyeden dolayı muhârebe ediyorlar. Hiç şüphesiz Fransa'da intikam fikri daha şedîd olsa da esbâb-ı iktisâdiyyenin bu hususta oynadığı rol istisfâr edilemeyecek derecededir. Bu bâbda en ziyâde şâyân-ı tedkîk siyâset İngiltere'nin asırlardan beri ta'kîn ettiği siyasettir.

İngiltere bu günkü 'azamet, servet ve ehemmiyetini bu bâbdaki siyasetine medyundur. Binaenaleyh sha-i iktisâdiyyâtta elde edilecek terakkiyât bizim için bir mesele-i hayatiyyedir. Bunu daima mazar-ı dikkatten dûr tutmamak îcâb eder. Bu hâl sırf hükümet için vâkî' olmayıp efrâd-ı millet içinde vâkî'dir. Bu hususta kuvve-i teşebbüsiyyeyi uyandırmak vazifesi evvela hükümete, sonra reis-i 'âileye ve mekteplere muhavveldir.

Evlâd-ı vatan ne derece ticâret ve zirâ'atle ünsiyet peydâ ederse şüphesiz hükümet o derece müzmin bir takım mesâilden kurtulabilir. Yalnız asırlardan beri me'muriyetle , hâzır yiycilik ile imrâr-ı zaman eylemiş bir sınıf halkı birkaç günde başka şerâit -i hayatiyyeye alıştırmak kolay bir şey değildir.

Bu devr-i meşrutiyette, bir çok kimselerin hiç yoktan ticârete sülûk ederek mahv olmalarına benzer ki hem memleketimizin eski ticâretini zarar-dîde eder ve hem de müdahhar servetlerin imhâsını mûcib olur. Binaenaleyh her şeyde olduğu gibi burada da bir sistem bir kâide olmak îcâb eder. Zan edilmesin ki çocuklarımızı 'âlem-i nazariyette boğmak tarafdarıyım. Bîçare kafaları boş boşuna nazariyât ile doldurmak ve bu vecihle amelîyyât cihetine ehemmiyet 'atf edilmemek ve kuvve-i teşebbütiyyeyi kırmak bizde Fransız terbiyesinin bir neticesi olarak epey tevsi' etmiştir.

Hiç şüphesiz bir çok fena cihetlerini teslîm etmekle beraber Amerika sistemini biz Türkiye için pek muvafık bulmaktayız. Çocuk bir parça okuyup yazmak öğrendikten sonra hemen para kazanmaya bakmalıdır. Servet-i kâfiyye, elde edildikten sonra terbiye-i fikriyye ihtiyâc-ı zaman ve mekan ile kendi kendine hâsıl olur. Çünkü bir adam zengin veyahut yaşayabilecek bir hâle geldikten sonra bir takım cem'iyetlerde bulunmaya ictimâen mecburdur ki orada kendisini gülünç bir hâle koymamak için terbiye-i fikriyyesini itmâm etmeyi en müsta'cil bir vazife 'inde

muztar kalır. Her halde bu hususda tedkîk edecek bir çok usüller olup biz burada bunların tetkikiyle uğraşacak değiliz.

Yalnız şurasının ehemmiyetle nazar-ı dikkate vaz' ederiz ki dünyada hiçbir terakkî hüda-yı niyât değildir. Memleketimizin hâl-i hâzır göz önüne getirince bunun bir sihir ile yarın terakkiyât-ı sanâ'iyyeye mâlik ticârî ve zirâî bir memleket hâline gelmeyeceği derhal tezâhür eder. Bunun için çocukların terbiyesinden başlamak icâb eder. Mesele teşhis ve ibtidâdır. İşte ciddiyetle başladığımız gün büyük bir hatve atmış olacağız. Yoksa taklîd ile kendi kendimizi aldatmış olur. Emin olalım ki hüsn-i niyetle pek az zamanda bir çok şeyler elde edebiliriz.

Bugün Almanya'yı miktâr-ı hâtıra kalamayacak derecede düşmanlara karşı muzafferden harb edecek iktidara getiren şey milletin sıhhat ve ahlâkî ve iktisâdiyyâtın terakkisidir. Sonra Almanya'nın dünyaya meydan okuyacak bir hâle gelmesinin ne kadar az müddette kâbil olduğu nazar-ı teemmüle alınırsa ümitsizliğe düşmenin ne derece nâ-becâ olduğu sâbit olur.

Biz Almanya ile Türkiye arasındaki münâsebât-ı iktisâdiyyeyi sathî ve umûmî surette şu suretle taksîm edebiliriz:

1-Bir takım mevâd için Türkiye'de Pazar fûruht temini eylemek 2-Türkiye'den mevâd-ı ibtidâiyye celb edebilmek

3-Alman re'sü'l-malını Türkiye'de işletebilmek.

Ma'lumdur ki Türkiye bütün ihtiyâcâtını Avrupa'dan te'mîn etmektedir. Muharebeden on bir idhâlata İngiltere ve Fransa, Almanya'ya mütefevvik idi zan ederim. Ba'de'l-harb bir çok mevâdı müttefikimiz bulunan Almanya'dan celb edersek şüphesiz doğru hareket etmiş oluruz. Evvela ba'de'l-harb Almanya sanâyi' itilafiiyyun-i sanâyi'e gâlib olacağından bu hususta daha ziyâde teshîlata mazhar olmuş oluruz. Şüphesiz ki bunu bizim grubun muhârebeyi bir muzafferiyet-i kâmile ile hadd-i hitama erdireceklerini hesâb ve tahmin ederek yazıyoruz ve bu hususda kanâ'at ve îmânımız ber-kemâldir.

Ma'lumdur ki Paris Konferansı'yla itilaf devletleri Almanya'yı iktisaden mahv etmek için çok tedâbir ittihâz etmişlerdir ki bunun te'sîratını en ziyâde harbden sonra görmek ümîd ediyorlar. Bu tedâbirin en ehemmiyetli hutut-i esâsiyyesi evvela Almanya'ya mevâd-ı ibtidâiyyeye vermemek ve hiç olmazsa bunun istihsâlini tas'îb eylemek, sâniyen ise Alman mahsûlât-ı sanâ'iyyesinin dünyadaki pazara fûruhtlarını tahdîd ve tenkîs etmek

İtilafıyyun devletlerine âid müstemlekâtın vüs'ati ve dostlarının mikdâr ve cesâmeti nazar-ı i'tibâra alınırsa bu cihete 'atf-ı ehemmiyet edilmek iktizâ eder sanırım.

İngiltere'nin bu muharebeye dâhil olmasının birinci sebebi Almanya sanâyi'ni mahv etmek ve dünyada yalnız başına hükümrân olmaktır. Onun için bu hususta elinden geleni yapmakta ihmâl eyleyecektir.

Avrupa-yı vüsta devletleri ise bu bâbda bir çok tedâbir ittihâz etmişlerdir.

Burası böyle olmakla beraber şimdiden tedkîkât icrasıyla ne gibi mevâdın ihrâcı lazım geldiği ta'yîn edilmek iktiza eder. Sâniyen Türkiye'den mevâd-ı ibtidâiyye celb edebilmek keyfiyetidir ki bu daha bir çok seneler kâbil olamayacaktır.

Anadolu'da ve iklimi pek müsâid olan 'Arabistan'da Almanya sanâyi' için lazım bir çok mevâd-ı ibtidâiyye istihsalinin kâbil olduğu mütehasısları tarafından teslim edilmekte ise de Türkiye'de sanâyi' ve zirâ'atın şimdiki bulunduğu hâl göz önüne getirilince bunun hemen mümkün olamayacağı bedîhîdir. Bu hususta Alman re'sû'l-malı iyi bir fâiz ile Türkiye'ye pek ziyâde yardım edebilir.

Bu ihrâcât meselesi yalnız mevâd-ı ibtidâiyyeye münhasır olmayıp bu bâbda en evvela mevâd-ı gıdâiyye hâtıra gelir. Ma'lûm olduğu üzere memleketimizin evvel emirde bir zirâ'at memleketidir. Zirâatimiz terakki ettiği zaman Avrupa'daki bir çok yerlere mevâd-ı gıdâiyye ihrâc edebiliriz. Bu Almanya zirâ'atini mevcûd olan muhâfaza gümrüklerinden dolayı hiçbir zaman mutazarrır edemeyeceği gibi Almanya ile Türkiye arasındaki münâsebât-ı iktisâdiyyenin takviyesini mûcib olur. Fakat bu zirâ'atın terakkisi için biz Alman re'sûl-malına, Alman makinelerine muhtacız. Çünkü hususi bankalar te'sisiyle zürâ'a mu'âvenet edilmedikçe ve şimdiye kadar olduğu gibi zürâ'-ı ma'şerler, mültezimler elinde zarar-dîde oldukça vergi altında boğuldukça zirâ'at ilerleyemez.

Sâlisen Alman re'sû'l-malının düşman memleketlerinde mesela Brezilya'da ve tahsîs-i cenubi Amerika'da ve Çin'de işleyeceği yerde Asya-yı 'Osmânî'de işlettirilmesidir. Emin olmalı ki bu hâl iki taraf için sa'âdet-bahş olacaktır. Çünkü Asya-yı 'Osmânî işlemedikçe ahalinin sâhib-i servet olması kâbil değildir. Ahali sâhib-i servet olmadıkça hükümetin para ihtiyacından kurtulamayacağı bedîhîdir.

İşte bunun içindir ki biz Alman re'sû'l-malının Türkiye'de işletilmesi tarafdarıyız. Bunu mâliye nazırımız Câvid Bey dahî meclis-i mebûsanda beyân eylemiştir. Bu gibi şeylerin vücud-pezîr olması için hüsn-i niyet kâfi değildir. Her iki millet birbirlerini tanımalı, anlamalıdır.

Her iki tarafın ahvâl-i siyâsiyye ve iktisâdiyyesini bilir zevât işi başına çağrılmalıdır. Bizim ile Almanya arasında Türk ahlâk ve âdâtı ile Alman ahlak ve âdâtı arasında dağlar kadar fark vardır. bunlar birbirini anlamadıkça dediğimiz te'sîrât sa'âdet-bahş meydana gelemez. Eğer mesele iş adamlarının ne olursa olsun iş yaparak para kazanmaktan başka hiçbir şeye ehemmiyet vermemelerini müstelzim olacak olursa o vakit de iki milletin birbirlerini anlamalarına hâcet kalmaz. Şimdiye kadar olduğu gibi İngilizler ve Fransızlar daha ziyâde müstefid olur. Türkiye ise iktisaden Avrupa'nın elinden kurtulamaz. Bizde fena bir âdet vardır ki o da iyi bir müesseseden bahs edildiği makine gibi işliyor deniyor. Ve zan olunur ki şahsın hiç ehemmiyeti yoktur. İyi bir program, veya iyi bir kânun tercüme edildi mi yahud yapıldı mı her şey oldu bitti sanılır. Halbuki mesele tamamıyla ber-akistir. Her şeyi yapan şahıstır. Bir hariciye nazırının şahsıyla bütün işler alt ve üst olabilir. Ve bütün siyâset değişebilir. Onun içindir ki evvel be-evvel eşhâsın daha doğrusu me'murlarının ehemmiyeti nazar-ı dikkate alınmak lâzım gelir.

Sâniyen ise ma'lûmâtın ziyâde ahlakın nazar-ı ehemmiyetten dûr tutulması icâb eder. me'muriyet için me'mur aranıp uşak aranmamalıdır. Mesele budur.

Harb-i hâzırda gösterdiği eser-i hayat ve fa'âliyet, Devlet-i Aliyye'nin büyük bir terakkiye girdiğini bu râh-ı sa'âdetle muvaffakiyetle hatve-endâz olacağını göstermektedir. Her Türk'ün olduğu gibi bizim dahi yegâne arzumuz vatanımızın, millîtimizin terakki te'âlisidir. Bunun için kalbimiz büyük ümidlerle dolu olduğu hâlde istikbâle tasabb-i nazar etmiş bekliyoruz.

2.3.8.4.Berlin Ateşemiliterliği

İnayetli Miralay Şükrü Bey Stockholm'de memuriyet değişikliği eyleyerek muvakkatini Berlin Sefâret-i seniyyesi sâbık-ı ateşemiliteri selefi Miralay Cemil Bey'e terk etmiştir.

Şükrü Bey, sırf zekâ ve gayretiyle sınıfta daima birincilik kazanan, arkadaşları arasında pek seçkin bir mevki kazanmış ve askerlik mesleğine girdikten sonra dostlarına ve askerlerine karşı gösterdiği nezâket ve insaniyetle de bütün halk arasında özel bir yer ve saygı kazanmıştır. Özellikle bu son memuriyeti sırasında Berlin Alman resmi fertleri ve askerleri arasında pek sevilmiş ve Türk askerini büyük bir hürmetle temsil etmiş, bundan dolayı Berlin'i terk etmesi nedeniyle Alman Harbiye nezaretinde şerefine bir veda ziyafeti verilmiştir.

Şükrü Bey, en güç meseleleri pek soğuk kanlılıkla karşılıyor, nefesine ve memleketine karşı büyük bir güven besleyen doğru sözlü, metin özlü ve pek çalışkan bir kişi idi.

Şükrü beyin arakasından makamına yerleşen Miralay Cemil Bey’de ezkiyâyı (iyimser) askeriyemizdendir. Kendisi Irak kumandanı olup mezkûr cephede ve özellikle Felâhiye muharebelerinde pek büyük yararlıklar göstermiştir. Her ikisinin yeni memuriyetlerini temenni eyler ve kendilerini tebrik eyleriz.

2.3.8.5.Yeni Rus Programı

Yeni Rusya hükûmet-i muvakkitesinde re`is-i vükelâ (...) hâriciye nâzırı (...) ve Harbiye nâzırı (...) gerek erbâb-ı matbû`âta ve gerek meb`ûsâna yani hükûmetin ta`kîb ideceği program hakkında beyânâtda bulunmuştur. Bu üç nâzırın (...) şu sûretle icmâl olunuyor.

“En birinci vazîfe-yi hükûmet ordunun takviyesidir, bu mes`ele (...), o sûretle mevki`-i icrâyâ konacak ki değil yalnız ordunun kuvve-yi (...) belki kuvve-yi (...) dahî tertîb idilsün. Ve berren Rusya toğrağının düşmandan (...) idilmesi icâb idiyor.

Hükûmet-i muvakkîye her ne kadar gâyet az zamanda bir sulhün meydâna gelmesi tarafdârı ise de bir sulh (...) kemâl-i kat`iyetle red idiyor ve Almanya’nın bu bâbdaki (...) nâkıs-ı şeref buluyor. Her üç nâzırda Rusya’nın müttefikleriyle iştirâk-ı menâfi`ini ilerü sürüyorlar.

(...) şu yolda idâre-yi kelâm idiyor:

“Yeni hükûmet müttefikleriyle berâber tamâmen aynı fikirdedir.” Makâsıd-ı harbiye hakkında Bernes Lovo ile (...) fikirlerini söylemişlerdir.

Bu beyânâta göre Rusya tazminât-ı harbsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh tarafdârıdır. Fakat mukaddemâ Alman taht-ı işgâline giren yerlerin Alman boyunduruğu altında kalmasına tahammül idemiyor. Tamâmıyla şu sözleri söylüyorlar:

“Rusya Alman mahvına ma`rûz kalan ve el-ân (...) düşman ordularunun ayağının altında ezilen, garbî (...) fevkü`l-`âde takdîr ider ve Rusya halkı ise Belçika’nın Sırbista’nın, Romanya’nın (...) karşı bî-taraf olamaz ve bunlara karşı olan vazîfesini unutamaz.”

Bu sözler şebhesiz Rusya’nın maksad-ı harbinin gerek Fransız arâzî-i meşgûlesinin ve gerek Belçika’nın, Sırbistan’ın, Romanya’nın tahliyesiyle yeniden

te'sisini ve bunlara tazmînât i'tâ olunmasından ibâret olduğunu gösterir. Bu ise pek necîb tazmînât-ı harbiyesiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh teşkil ider zan idiyoruz. Nâzır

Tres Çenko bundan sonra daha ziyâde (...) beyânâtda bulunarak ve 1870 muhârebesini (...) iderek dimişdir ki:

“Alsos-loren'lilerin iyi bir istikbâl hakkındaki ümîdleri şimdiye kadar tahakkuk itmemiştir ve bugün kendilerinin (...) takakkukunu ümîd itmeğe hakları vardır.”

Gerek Tres Çenko'nun ve gerek refiklerinin tazmînât-ı harbiyesiz zamm-ı memâliksiz bir sulhü nasıl düşündükleri hakkında bu kadar açık beyânâtda bulunmaları mûceb-i memnûniyetdir. Ümîd idiliyor ki “Foreviç” bu husûsda beyân-ı fikir ider.

Mösyö “Şaydaman” Alsos-Loren hakkında bir itilâfın husûl bulacağı fikrinindedir. Ma'lûm olduğu üzere Alman sosyalistleri Rusya ihtilâlinden beri gerek Alman ve gerek Avusturya-Macaristan hükûmetlerinin tazmînâtsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulhe tarafdâr olduklarını i'lân itmelerini talep etmişdi. Bu hükûmetler ise açık yâhûd kapalı olarak bu bâbda beyân-ı efkâr etmişlerdir. Nîm-resmî “Düyce Alkanie Çaytung” ve “Bezfer Mendilat” ise ekseriyâ bu sulhü uzatmışlardır.

Biz bu hâller öteden beri iyi görmemiş ve Talirat'ın meşhûr sözü olan “o kadar büyük gayrete lüzûm yokdur”un burada zikrine mahal olduğunu söylemişdik. Biz şu fikirdeyiz ki gerek Berlin'de ve gerek Viyana'da bir sulh-u münferid yerine bir sulh- u umûmîden bahs olunması maksada muvâfık bulunmuşdu. “Foroç” Rusya'nın müttefiklerine karşı olan vezâ'if ve ta'ahhüdlerinin umûmî sulhü nasıl anladıklarını yeni beyânâtları gösterir.

Berlin ve Viyana diplomasisinin ne kadar boş olduğu meydana çıktı. Bu gayretler Almanya ve Avusturya-Macaristan'ın za'afı hakkında bir fikir peydâ etmiş ve diğer taraftan İngiltere'nin Rusya'da yeni hükûmeti nasıl eline aldığını tebeyyün etmiştir ki Refki ve Tres Çenko

Şimdi eskisinden pek başka siyâsiyûn olmuşlardır. Bu adamları böyle değiştirmek için İngiltere ve Fransa'nın ne gibi vesâ'ite mürâca'at ettiklerini ve bu hâlin ne zamana kadar devâm ideceğini bilmiyoruz. Ma'lûm olan bir şey var ise o da şimdi bu adamların hâlî ve beyânâtlarıdır.

Şansölye Savk Rayhtag nutkunda Rusya ile bir sulh akdi hakkında imâ'âtda bulunmuş ve bu her ne kadar bir sulh-ü münferid ise de sosyalistlerin alkışlarına mazhar olmuşdu. “Fureviç”in fikrine göre bu sulh-u münferid meydana gelirse

beyne'l-milel sosyalistler tarafından Almanya bir sulh-u umûmîye imâle idelebilecektir. Ânın içündir ki şansölyenin Rusya'ya karşı bu iltifâtına sosyalistlerin canı sıkılmamışdı. Bu iltifâta cevâb Rusya tarafından virilmişdi. Rusya'da ahvâlin ne şekil kesb ideceği gayr-i ma'lûmdur. Şimdiye kadar olduğu gibi şimdi de gâyet soğuk kanlılıkla intizârı tavsiye ideriz. İnşallah bu hâl istikbâlde nazar-ı dikkate alınır. Dışarıdan görenler için bir parça garîb gelen bu “nâmümkünkârâne bir sulh idi tarafdarı olmaklık” şimdiye kadar hiçbir muvaffakiyetini intâc itmedi. Acabâ mes'eleye yakından temâs iden zevât da böyle mi düşünüyor?

2.3.8.6.Ufk-u Siyâsi

Vakâyi'-i siyâsiye ile mali olan son zamanlarda birçok taraflardan birçok vesilelerle sulhten, sulh-ü münferidden veyahut bir sulh-ü 'umumiyyeden bahs olunmaktadır.

Mevzu'bahis olan bu sulhün karip olup olmadığı meselesini bir tarafa bırakarak burada bir parça vuku'ât-ı siyâsiyeden bahsetmek isteriz, bu vuku'âtın birisi 'asker ve 'amele-i hazînin te'siriyle Rusya hükümet mukinesinin tebdilidir. “Yeni Türkiye “ bundan evvel bu tebeddülde bahsederek Rusya'da saha-i siyâsatta görülen kimselerin efkâr-ı hazirelerini nazar-ı dikkate olarak bunun üzerine binâ-yı ümit eylemenin pek gayri mantiki olacağını söylemişti. Yeni Rusya hükümetinin beyânâtı bunu pek güzel ispat etti. Sosyalistler fırkasına dahil olup efkâr-ı ihrâataları ve harp 'aleyhtarlığı ile olan birçok nâzırlar yeni kabinede mes'uliyeti deruhte eder etmez başka yolda düşünmeye, ve başka yolda beyânâtta bulunmaya başladılar.

Esasen her ihtilal de olduğu gibi mevki'-i iktidara geçen her fırkanın ve her nâzırın yegane milli bütün kuvveti elinde cem' etmek ve ehemmiyet kazanmaktır. Binaenaleyh yeni kabinede en birinci ve ehem vazife olarak mevki'inin takviyesini ister, sulh meseleleri vesâ'ire ikinci, üçüncü derecede kalır. Sonra hükümet-i muvakkateye teşkil eden nâzırlar mesuliyeti bir def'a üzerlerine aldıktan sonra bî-serûben beyânâtta bulunmaya mecbur kalırlar. Yeni nazırların eski fikirlerine ve beyânatlarına karşı şimdiki ittihâz ettikleri vaz'iyet bunu pek açık gösterdi.

Cihan'ın sulh üzere yaşamasını, orduların lağvını teslîhanın ref'ini bağıra bağıra talep eden bu sosyalist kahramanlar şimdi Rusya ordusunun değil, yalnız kuvve-i tedâfi'ye belki kuvve-i tecâvüziyesini tezyîd için elden geleni yapmakta tereddüt etmiyorlar. Harekât-ı tecavüziyeden bahisle Almanları geri püskürtmekten dem vuruyorlar. Binaenaleyh bu adamların sözlerine bel bağlayarak yaldızlı hayâlât içinde

bir çok güzel ümitlere düşen kimselerin – ki her memlekette miktarları lâ ba'de derecesindedir - şimdi dehşetli bir sukût-u hayâle düşmeleri pek acı olsa gerektir.

İkinci başlıca vakı'a-i siyasiye de İstifhûlem sosyalist kongresidir. Her memlekette bu kongreye iştirak etmek isteyen

Sosyalistler e-pasaport verilip verilmemesi uzun uzadıya mevzu'bahis olduktan ve bu bapta muhâfazakârân ile sosyalistler arasında dehşetli münâkeşât cereyan eyledikten sonra nihayet pasaport verilmesine karar verildi. Bulgar, Avusturya – Macaristan vesâ'ir birçok millet sosyalistleri Stofholm'e 'azimet ettiler. Fransız ve İngiliz sosyalistleri gitmek üzere bulunuyorlar. Tabî'idir ki her memlekette bir çok kimseler bu kongreye ve müzâkerâta büyük bir ehemmiyet 'atf etmekte ve nihayet bütün insanıyetin içinde eğlendiği muharebe-i hsxireye vasfın dimaye hitâm vereceğini ümit eylemektedirler.

Şehr-i mezkûra 'azimet eden Bulgar sosyalistleri ile avusturya-macaristan sosyalistleri vuku'bulacak müzâkerâta müdafa'ası deruhte ettikleri nokta-i nazarlarını icmâlen bildirmişlerdir. Bulgar sosyalistleri bütün o güzel yaldızlı sözlere, nazariyâta taraftar olmakla beraber mahiyet-i milliyelerini meydana koymakta tereddüt etmemişler ve esasen zım-i memâliksiz, tazminat-ı harbiyesiz bir sulhe taraftar olduklarını beyan etmekle beraber Makedonya'da Bulgarların zapt ettikleri mevâki'in bulgarlarla meskun olmasından dolayı 'ilave-i memleket olunacağını söylemekten çekinmemişlerdir.

Diğer sosyalistlere gelince memleketlerinin muhafazasını,istikbalini düşünerek böyle milli bir sosyalizm taraftarı olmaktan ziyade Beynelmilel bir sosyalizmeyi tercih de 'inat etmektedirler. Avusturya-Macaristan sosyalistleri ise zım-i memâliksiz ve tazminat-ı harbiyesiz ve milliyet üzerine müpteni Bir sulhe talip olmuşlardır. Belçika'nın yeniden te'sîsi, Fransız ve Rusya arazi-i meşgulesinin i'adesi, Almanya'daki, Avusturya'daki milliyetlere muhtâriyet idare i'tası programları icâbâtındandır vesâ'ire. Mamafih bunlara karşı Avusturya sosyalist gazetelerinden birinin Stefholm muhâbiri

Bu kongrenin i'tilafiyona müsa'it olduğunu ve Beynelmilel sosyalizm stresi altında İngiliz menafi'ine hizmet eylediğini gazetesine yazmaktan çekinmemiştir.

Bizden daha kimin gideceği ve programımızın ne olduğu hakkında bir şey bilmiyoruz. Mamafih makâsıd-ı harbiyemiz hakkında açık bir surette ve 'umumi bir tarzda ba'zı ma'lûmat i'ta edilirse zamana pek muvafık olacağı fikrindeyiz. Bütün dünyadaki sosyalistler ve fark-ı siyâsiyeler bu bapta nokta-i nazarlarını bağıra bağıra 'âleme bildirdikleri halde bizden kimin gideceği ve ne istediğimiz hakkında her türlü

tafsîlât ve ma'lumâtın mefkûdiyeti icâbât-ı zaman ile tevâfuk etmese gerektir. Binaen Ali yakın zamanda bütün İslamların ve Osmanlıların bu hususta tenvîr edileceklerini kaviyen ümit ediyoruz.

Üçüncü bir vakı'a-i siyâsiye olarak da Avusturya “ rayhserat”nın keşâdını gösterebiliriz. Müteveffâ imparator Fransuva Zork'un zamanından beri sosyalistlerin ve birçok Slav milliyet fırkalarının kemâl-i şiddetle açılmasını talep ettikleri meclis-i metbu'asan nihayet yeni imparatorun arzusıyla kapılarını açtı sosyalistlerin Bu bapta ne kadar ileri gittiklerini bundan birkaç zaman evvel mevte mahkum edilen adların eski kabile reisi “ tenorg “ katletmesi ile sabit olmuştur.

İmparatorun nutku gayet dikkatle okunmaya şayandır. Bu nutuk yukarıdan aşağıya kadar demokratique esasâtının kabul ve tatbikini hükümet-i hazirenin ehem-i vezâif 'ad eylediğini gösteriyor. İmparator hakikaten bir hükümet-i meşrûtanın kendisine tahmil edeceği vezâîfi elinden geldiği kadar icraya çalışacağını va'ad ediyor. Dünyanın her tarafında olduğu gibi burada da sosyalistler ile ihrar fırkalarına müsa'it bir rüzgarın estiği bu nutk-u imparatorunun her cümlesinden nü-mayân olmaktadır. Bundan sonra

Gerek cephe-i harpte ve gerek vatanda kalan vatanperverlerin her bir fedakarlığa ve mahrumiyete tahammül eyledikleri bir lisân-ı şükrânla yâd eyledikten sonra Rusya hakkında gayet samimi bir takım teminatta bulunuluyor. Ya'ni Doktor Betman Höloğ'un Rayhtağ'da söylediği son nutka olduğu gibi Rusya ile Avusturya Macaristan'ın komşu devletler olmak haysiyetiyle gayet dostâne münasebâtta bulunabileceklerinden ve Avusturya Macaristan'ın Rusya'yı izrâr etmek fikrinde olmadığından vesâ'ireden bahs olunmuştur. İnşallah bu sefer olsun mâru'z-zikir nutk-u Ruslara hüsn-ü te'sir eder.

Bunları yazmaktan maksadımız bu gibi vuku'ât-ı siyâsiye had-i zatında mühim olmakla beraber hükümetin makâsıdını ve sulh hakkında ki

Nokta-i nazarını tebdîl itmamlıdır. Maddeten istikbâlimiz, terakkîmiz için 'askerî, iktisâdi ve siyâsi ne gibi te'minâta mâlik olmaklığımız iktizâ ediyorsa onları elde etmeliyiz. Yoksa her gün değişmesi mümkün olan Rusya hükümet-i muvakkitesine veyahut Stefhholm konferansına rapt-ı ümit ile hayâlât içinde politika yapmak muvâfık maslahat ve menâfi' olmaz. Mu'âhedâtın, mukâvelâtın ve güzel va'adlerin ne dereceye kadar te'mînât teşkil edebileceğini evvela Türklerin bilmesi icap eder, çünkü bu hususta dehşetli tecrübelerimiz vardır, binaenaleyh te'mînât-ı maddiye elde edebilmek üzere ne istediğimizi ve nokta-i nazarımızın ne olduğunu 'umumi bir surette bildirecek olursak pek iyi etmiş olacağımızı zannediyoruz.

2.3.8.7.Kuvveden Fi'le

Tan gazetesi bâlâdaki ser-levha ile neşr eylediği makâlede şu yolda serd-i mutâla'ât itmekdedir:

Rus hükûmet-i muvakkitesinin sûret-i kat'iyede sulh-u münferidi kabûl itmediğini Mösyö Reybo kabîne beyân eylemiştir. Rus hükûmetinin harb hakkındaki nukât-ı nazarı bizimkilere muhâlif olmayub devamlı ve medîd bir sulhü te'mîn idecek vesâ'itin istikmâline vâbestedir.

Kabîne re'isimiz hak ve de muvakkarât prensipleri üzerine mü'essis bu sulhun ne demek olduğunu ta'bîr-i sarîh ile îzâh ve tafsîl iderek Savk Rayhtag meclisinin muzlim firârını mevki'-i müşkülde bırakmıştır. Fransa'nın Rusya'ya mu'âhedât-ı sâbika ile merbût olduğunu ve bu münâsebet hasebiyle çar ile Fransa ordularının birlikde muhârebeye dâhil olduklarını tekrâra lüzûm görmeyiz.

Almanya'nın Rusya ve Fransa'ya vukû'bulan hücumâtı tarz-ı idâre ve teşkilâtı için olmayub belki istilâ-yı arâzî ve te'mîn-i menâfi' esâsâtına müsteniddir. Bugünkü demokrat Rusya, sâbık çar hükûmetinden fazla ma'rûz-u tehlikedir!!! Zîrâ Hohenzoların (?) saltanatı Rusya'dan yalnız arâzî gasb itmekle iktifâ itmez, bugün iktisâb ittiği hürriyet-i mes'ûdeyi eski hâl-i pür-melâline ircâ' itmeğe çalışır!!

Fikir ve zekâ sâhibi Rus zamândârân umûru bu harbin lüzûm ve vücûbuna ezelden kâni' olmuştur. Zîrâ milletlerin hürriyet ve selâmeti yalnız bununla kâ'imdir. Eğer devr-i cedîdin hulûlüyle bir takım maksadların ilkâ'ât-ı bed-hahânesine iktifâ itmiş olsalardı bugünkü Rus hükûmet ve milletin yerinde yeller eserdî. Rus hükûmet-i müşterekesi ilhâk ve tazmînâtsiz sulhü sûret-i kat'iyede kabûl itmiştir. Rus nâzırı fütûhât ve zafer politikasına hitâm virildiğini sûret-i alenîde beyân itmiştir. Fransa'dan cebren gasb idilen eyâlâtın ma'rûz kaldıkları fecâyî' ahvâli ve giriftâr oldukları meşâk ve müşkülâtı kayd ve tizkâra lüzûm yoktur.

Mösyö Tereşenko ihtilâl-perver Rusya'nın müttehid demokratlarla birlikde icrâsına karâr verdikleri vezâ'if müterettibenin ehemmiyet ve kıymetini pek güzel takdîr itmiştir. İşte bu va'adi incâz için her gûnâ sulh-u münferidi icrâdan istinkâf itmiştir. İlhâk ve tazmînâtsiz sulhdan maksad gabs olan eyâlâtın istirdâdı vukû'a gelmiş hasârın tazmîn ve telâfisidir.

Hak ve adâlet bunu göstermekdedir. Nitekim Ribo:

Âlemdeki adâlet yalnız eşhâs beynindeki ihtilâfı izâle değil, belki bütün milletleri hak ve adâlete ri'âyete da'vet itmekdir.” Tarzında beyân-ı hakîkat eylemiştir.

Yeni Rusya ecnebî eyâlâtı istemez. İstanbul üzerine cebren icrâ-yı tahakkümü kemâl-i şiddetle red eyler. Hükûmet-i müstebide izâlesinden sonra müttetiklerle hemdest (...) olarak 9 Nisan târîhli beyânâta atfen habr nokta-yı nazarlarının tedkîk ve mu'âyene olunmasını talep eyler.

Mösyö Reybo dün cevâben hükûmet-i muvakkîyenin beyânâtı Fransa için müceb-i i'timâd olub bu husûsda müdâvele-yi efkâr oluna

Bileceğini söylemiştir. Mâdemki esâsen Rusya ile Fransa'yı yekdiğerinden ayıran hiçbir sebep mevcûd değildir. O hâlde birlikde müttetiklerimizle harbin hitâmına dâir itilâf-ı efkâra çalışabiliriz. Mâdemki ittihâd bu yolda karâr-gîr olmuştur, râbita-yı kaviyye üç sene müddet devâm iden harb hengâmında yalnız müttetikler arasında kalmamış belki Cemâhîr-i Müttetika'yı da aynı da'vâ-yı hakîkatin izhârına sevk iderek bu sûretle kuvâ-yı mevcûdemizin tezâyüdünü müceb olub sulhü daha serî' bir sûretde hâzırlamıştır.

Fransa kendine â'id arâzînin istirdâdı için harbe devâm itmek ister. Bu fikre Belçika Sırbîye ve Rusya iştirâk iderler. Çünkü cümleten istîlâyâ ma'rûz kalmışlardır. Almanya hükûmeti nihâyet anlayacaktır ki biz kendisinin imhâsını arzu itmiyoruz, belki kâ'inâta dehşet saçan militarizm belâsını ortadan kaldırmak istiyoruz. Ma'a'l-memnûniye Rus ihtilâli yeni bir müdâfa'a için hâzırlanmıştır. Alman baş vekîli Rusya ile bir sulh-u mûnderid ümîd itmekde idi.

Yeni Rusya bütün kuvveti muhâfaza idebilmekde olduğunu ya'ni bugünkü serbestîsi bütün müzâyâ-yı askerîyesinin izdiyâdını müceb olduğunu göstermeğe muvaffak olabilecektir.

İşte Almanya Rusya ile husûsî bir sulh akdinin imkansız olduğunu görecektir.

Tan gazetesinin bâlâdaki ifâdât ve beyânâtından Rusya'nın sulh-u münferid akdini işgâl edecek tedâbire tevessül olunduğu ve böyle bir keyfiyetin icrâsı kendileri için bir hezîmet-i kat'îye olacağı fikri anlaşılmalıdır. Tezvîrât ve erâcîf ihtirâ'ında mahâret-i kâmile olan Tan gazetesine göre Rusya'nın iktisâb-ı hürriyetinden Almanya gûyâ müte'essirmiş, ne büyük bir isnâd-ı kâzib!

Çar istibdâdından Rusya'nın tahlisi için en evvelâ teklîf ve teşebbüsde bulunan Almanya imparatoru hazretleridir. Nitekim baş vekîl Betman Holveg Rayhtag meclisinde Almanya'ya isnâd olunan bu kez

Ve iftirâyı kemâl-i nefretle (...) itmiş ve düşmanların mugâyir-i hakikat olan bu sözlerini kemâl-i şiddetle red ve cerh eylemiştir.

Rusya'nın sulh-u münferid akd itmemesi hakkındaki mutâl'aya gelince bu da kayda şâyân bir keyfiyet ad idilemez. Zîrâ bugün rızâsıyla sulh istemeyen Rusya yarın kemâl-i yes ve nedâmetle anarşi ve ihtilâl cem'iyetlerinin tazyîk ve tehdîdiyle sulh niyâz ve istirhâmında bulunacaktır.

2.3.8.8.Riyo'nun Nutku ve Stokholm Konferansı

Alman ve Avusturya- Macaristan muhâfazakârân fırkalarıyla ihrâr ve sosyalist fırkaları arasında uzun uzadıya münâkaşât ve mübâhesâta meydan vermeyen Stokholm konferansına Alman sosyalistleri re'isi Şaydeman dahî iştirâk etmek üzere azîmet itmiştir. Ma'lûm olduğu üzere İsveç sosyalist fırkası re'isi Branting'in taht-ı riyâsetinde ictimâ' edecek olan bu konferansın İngiliz ve Fransız nüfûzu tahtında olduğu söyleniyor ve Branting'in riyâseti ise bu husûsda pek ma'nîdâr görülüyordu.

"Yeni Türkiye" bu mübâhasâtı vaktiyle icmâl iderek kar'ilerine bildirmiş idi. Alman muhâfazakârânının en ziyâde korudukları Alman sosyalistlerinin istedikleri sulhdür. Fikirlerine göre bu nev' bir sulh almanya için müceb-i harâbî olacaktır. Çünkü tazmînâtsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh kulağa geldiği gibi kolay olmayub Almanya'nın istikbâlini taht-ı tehlikeye koyacak bir şekildedir. Evvel be evvel askerî nokta-yi nazarından hudûdların tashîji ve istikbâlde Ruslar ve Fransızların ve bi'l-hâssa İngilizlerin hücumuna karşı taht-ı muhâfazaya alınması îcâb ider. Belçika'nın ve Fransız arâzî-yi meşgûlesi ile Lehistan'ın tahliyesiyle ve binâ'en-aleyh Almanya hudûdunun hâl-i sâbıkına ircâ'ıyla bu istikbâl mes'elesi hal olunmuş değil belki taht-ı tehlikeye girmiş olur. Belçika şübhesiz İngiliz ve Fransız nüfûzu altına girecek ve bütün kuvvetiyle Almanya'ya karşı i'lân-ı husûmetde tereddüd itmeyecektir.

Bu Belçika mes'elesini pek vâzih bir sûrette tedkîk iden mütevaffa Belçika vâlî-yi umûmiyesi Fonbiksing'in bir hâtırası tercüme ile kar'în-ı Osmâniye'nin nazar-ı dikkatlerine vaz' itdik. Muhâfazakârânın fikirleri bu husûsda temâmıyla hâtırada kaldığı gibidir. Kömür mes'elesi dahî Fransa arâzî-yi meşgûlesinin ve bi'l-hâssa "Yerpi"nin

Tahliyesiyle pek fenâ bir hâl kesb idecek ve Almanya'nın bütün Avrupa'yı bu husûsda taht-ı inhisâra alınabilmesi bir daha kâbil olamayacaktır.

Sonra bahrî mes'eleler var ki pek mühimdir. Meselâ: Falander sevâhilinin elden çıkmasından Almanya'nın denizlerin (...) kat'iyen elde idemeyeceği intâc olunabilir. Sonra tazmînât-ı harbiye mes'elesinde de efkâr ve ârâ pek muhtelifdir.

60 milyar markdan ziyâde borc idildikten ve Almanya'daki mevâd-ı gıdâ'ıye ve mevâd-ı ibtidâ'ıye istihlâk olunduktan sonra yeniden sanâyi'i yoluna koymak için lâzım gelen mevâdın hangi para ile alınacağı ve bu borcların ve fâ'izlerin ne sûretle tesviye olunacağı ve müteveffâ muhârebelerin eytâm (...) ne vâsita ile para bulunabileceği mes'eleleri bütün muhâfazakârları tazmînât-ı harbiye istenilmesine tarafdâr idiyor.

Sosyalistler ise bunların hepsinin aleyhdârıdırlar ve beyne'l-milel bir takım mu'âhedât ve mukâvelât ile bütün bu derdlere çâresiz olmak istiyorlar. İşte bunlardan dolayıdır ki Almanya'da bu istihkâm sosyalistler kongresi pek ateşli münâkaşâne bâhis olunmaktadır. Son zamanlarda Fransa re'is-i vükelâsı Riyon'un nutku ise bu bâbda her iki tarafca birçok tefsîrâta mahal virdi. Konferansın riyâsetini der-uhde iden "Pranting" tâ muhârebenin ibtidâsından berü itilâfiyûne karşı fevkü'l-'âde bir Sympatie göstermiş ve şimdiye kadar her vesîle ile Almanya'ya ve bi'l-hâssa Prusya "militarizim" ne karşı i'lân-ı hüsumâtıdan çekinmemiştir.

Şunu da ilâve etmek isteriz ki mûmâ ileyhin itilâfiyûn hakkındaki bu muhabbeti sırf (...) bir takım âmâldan neşet itmeyüb mâdî birtakım esâslara îtinâ itdigi de söylenmektedir.

Meselâ İngiliz idâresi altında olan transit mes'elesinde

Müşterek olduğu ve kendi fırkasından birçok kimselerin de bu işe iştirâk eyledikleri rivâyetini kat'iyetle deverân itmektedir. Binâ'en-aleyh bu zâtın riyâseti tahtında ictimâ' idecek ve sulh hakkında beyân-ı fikir eyleyecek bir kongrenin kat'iyen Alman menâfi'ine hizmet idemeyeceği iddi'âd olunmaktadır.

Sosyalistler ise Reybon'un nutkunu ve Fransa hükûmetinin sosyalistlere - Stokholm konferansına iştirâklerini men' etmek üzere -pasaport i'tâ itmediklerini ona sürerek mezkûr kongrenin Almanların aleyhinde olduğunu ve beyne'l-milel bir mâhiyetini hâ'iz bulunduğunu iddi'â itmektedirler.

Alman re'is-i vükelâsı (...) ve bi'l-hâssa Avusturya hâriciye nâzırı, "Çernin"nin gâyet vakârâne ve (...) nutuklarına karşı (...) mezkûr nutku pek (...). Mûmâ ileyh nutkunda bu kongre fikrinin kat'iyen Fransa'dan neşet itmediğini ve bir

fırka erkânının bu yolda müzâkerâtında bulunmuş câ`iz olmadığını ve akd olunacak sulhün ancak bir Fransız sulhü olabileceğini söylemiştir.

Sonra bu hâlin Fransa’da efkâr-ı umûmiyeyi teşvîş ideceğinden ve bir fırkanın Fransız kavmini temsîl idemeyeceğinden ve bu husûsda (...) geldiğinde Fransız milletini temsîl iden hükûmetin mecâlis-i şer’iye komisyonlarıyla (...) müzâkere ideceğinden bahs eylemiştir.

“Düşman daha toprağımızı taht-ı işgâlinde tuttuğu bir zamanda bu düşman ile sulh müzâkeresine girişilebilir mi? Sulh zafer-i kat’iyeden sonra kâbildir. Amerika -ki bize mu’âvenet-i azîmesini va’ad ediyor- bu hâle ne diyecektir! Hükûmet-i Stokholm seyâhatini tasvîb ve teshîl idemez ve bu bâbda mes’uliyeti der-uhde eyleyemez.” Didikden sonra Rusya’ya tevcih-i kelâm iderek:

“Rusya hükûmet-i muvakkîyesi her vecihle himâye ideceğiniz ve bu Stokholm konferansı meydandan kaldıktan sonra Petersburg’a gidecekler için teshîlât-ı lâzime ibrâz eyleyeceğiz. Efkar-ı umûmiye (...) sulh havâdisleriyle teşvîş itmemeliyiz. Rusya ile yalnız tecâvüzî bir ittifak akd olunub tedâfi’i ittîfâkın gayr-i mevcûd olduğu hakkında şâyî’ât-ı devrân itmekdedir. Bu şâyî’ânın nereden çıktığını biliyoruz. Ânın

içindir ki Rusya hükûmeti Fransa hükûmetinin rızâsıyla bu bâbdaki ittîfaknâmeleri neşr idecektir. Mecâlis-i şer’iye hükûmet ile vazîfelerini yapacak ve (...) istifâde ile efkar-ı umûmiyeyi teşvîşe çalışanların mesâ’îsi boşa çıkmayacaktır”. Dimişdir.

Bundan sonra bir celse-yi hafiyede bütün meclis-i a’yân fırkaları vatanın mevcûdiyet ve şerefi hakkındaki mes’eleler üzerine müzâkerât icrâ etmek hakkının ancak hükûmet-i mes’ûliye terettüb itdiğini karârlaşdırmışlardır.

İşte burada da görülüyor ki Fransa hükûmeti el-ân şerefli bir sulh akdi taraftarı değildir. Hâlâ İngiltere’nin hâtırası için her bir fedâkârlığa ve her bir mahrûmiyete katlanmağı istiyor. Son zamanlarda (...) bir sûretde deverân iden sulh şâyî’aları insânı böyle bir nutuk karşısında bulunmayacağını zan itdiriyordu. Gerek İngilizler ve gerek Fransızlar ne derlerse desinler bugün

Kat’î bir şey var ki o da Rusya’nın maddeten za’afiyetidir. Bunu vaktiyle en öeşhûr ve (...) Rus ceneralleri bile söylemekden çekinmemişlerdi. Son havâdisler, bir buçuk milyon Rus askerinin firârda olduğunu bildiriyorlar. Binâ`en aleyh bizim tarafın kendi kuvvetine güvenerek düşmanların âmân dimesine kadar beklemesi îcâb ider.

Hükûmet-i Osmâniye'nin bu Stockholm konferansı hakkında ne düşündüğünü ve bizden kimlerin gideceğini bilmiyoruz. Binâ`en- aleyh bu bâbda ma'lûmât olduğu hâlde tafsîlât ve taksîrât virmekliğı münâsib bulduk. Bakalım gelecek haftalara sulh konferansı ve bunun te`sîrâtı hakkında bakalım ne havâdisler getirecekler.

III.BÖLÜM

YENİ TÜRKİYE GAZETESİNİN TRANSKRİPSİYONU

3.1.1. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 1

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa' dî Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero:37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul şu' besi: (İkdâm) yurdunda Celal Nuri Bey Abone bedeli: Dersa' âdet için posta ücretiyle beraber senevi altmış kuruş; Berlin'de on marktır.	Yeni Türkiye	Menâfi' -i İslamiyye ve ' Osmaniyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i' âde olunmaz. (...) İ' lân şerâiti Türkçe Almanca neşr olunacak i' lânâtın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük i' lanlar için ayrıca fi'at kararlaştırılır.
Nüshası İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 feniktir.	Şimdilik haftada bir defa neşr olunur, Siyâsî, edebî, ' ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numero-1 Perşembe 19 anûn-i sâni 1332

Münderecât:

Yeni Türkiye'nin mesleği – (...) Türkiye'nin muhârebe-i 'umûmiyyeye iştirâk ve icrâ-yı nüfuzu – (Binbaşı Murat). En son muhârebe haberleri – Almanya'da Türk mektebi – (Mehmed Sa'dî). Almanya'da şehirler ve idâreleri – (Kaseli birinci belediye reisi birinci ve Prusya birinci kamara a'zâsından: Koh) Lehistan'ın istiklâli

merasiminde)- (Mehmed Sa'dî). Türkiye'de mevcûd me'âdin ile bunların işletilmeleri-
(Doktor P. Mur)

A

Yeni Türkiye'nin mesleği

Dünya ateş içinde yanarken biz de lisân ile 'âlem-i matbû'ata dâhil oluyoruz. "Yeni Türkiye" matbû'at içinde yeni ise de sahib-i muharriri "İkdâm"a senelerce diyâr-ı ecnebiyyeden yazıp yollandığı mektuplarla bu mesleğin pek 'acemisi değildir.

"Yeni Türkiye"de senelerden beri ikdâmda devam ettiğimiz tarz-ı neşriyatı ta'kîb edeceğiz... yine o meslek ihrazına bî müheyya çalışacağız... yine Avrupa Türklüğü Müslümanlığı bihasebî'l- iktidâr müdâfa'aya gayret edeceğiz...

"Yeni Türkiye" ile istiyoruz ki bütün Avrupa mehâfil-i matbû'atının hakkımızdaki beyânât ve efkârını muhit-i 'Osmaniyye hiç olmazsa hülâseten isâr edebilelim.

Sonra biz gençliğin, 'ale'l-husus Avrupa ile temâs-ı ilmi, ticârî ve sanâyi'de bulunmak isteyen gençliğin isteriz ki bir rehberi olalım... nasıl ki bir zamanlar İngiliz diyarından, bir çok genç vatandaşlarımızla hasbihâl edip dururduk. İşte "Yeni Türkiye" bu vâsıta ile Türkiye'yi Avrupa'ya yaklaştırmak isteriz... çünkü biz defâ'at ile de yazdık... o hıttâ-i mübârekede, muhâfazakar bir şark milleti olarak yaşayamayız... 'umde-i medeniyete istiğnâ ile bakamayız... işte bu harb de bunu göstermedi mi? tensîk olunmuş kahraman 'Osmanlı orduları bakınız neler, neler yapabiliyormuş!!

İşte biz istiyoruz ki, necîb ırkımızın her şu'besinde böyle mübâhatlar böyle tekâmüller gösterelim... zafer-i 'askerimizi parlak neticelere erdirmek için, muhakkak bir zafer-i medenîye ihtiyâcımız vardır... Her şu'be-i hayatiyyemizin şu'lesi, hayatımızın zevki, ismimizin hâric-i vatanda şân ve i'tibârı için bunlara muhtacız...

B

Bu dakikalarda bunu daha iyi his edelim... bizi esâsımız 'an'anelerde, bid'atlarda durdurmak isteyerek sonra da arkamızdan bizi kâbiliyetsizlikle ithâm edenler,

İcâd-ı İslam etıbbâ'tından: Berlin'de 'Arab-Tatar Müslümanları şerefine âteşe militer Miralay Şükrü Bey Efendi tarafından verilen ziyâfet hâtırası (Fotografisi-İşâretle gösterilen Şükrü Bey) Efendi'dir.)

FOTOĞRAF

'Alem-i İslam etıbbâ'atından: Berlin'de mu'teber Müslüman sîmâları.

Tac ve tahtımızın altı yüz sene sonra Avrupa'dan ihrâcına karar verenlere kılıncımız kadar fikr ve icrâatimizle de gösterelim ki biz girdiğimiz topraklara medeni yuvalar yapabiliyoruz. Müdîrân-ı 'umûrumuza karşı i'timâd-ı tâm ile mütehassısız ve onların fikri terakki perverânelerini de biliyoruz. Lâkin istiyoruz ki halk-ı 'Osmanî de bu büyük da'vâda yardımcı kesilsin.

C

Bugünkü vaziyet-i siyâsiyyemiz, vaziyet-i 'askeriyyemiz gibi pek iyidir. Avrupa'nın bir grubuna dâhil olduk ve o grupta büyük işler gördük... şimdi müttetiklerimizin başka şu'belerdeki terakkîlerine de imtisâle çalışmalıyız... onlar gibi san'at ve ticârette ve daha sâir aksâm-ı hayâtiyyede canlar göstermeliyiz. Yaşayabilmek için kendi ayaklarımız üzerine durmak kudretlerini öğrenmeliyiz... bunun için Avrupa rüzgarının getirdiği iyi şeyleri kapıp benimsemeliyiz. Şekle değil esâsa âid hususlarda terakkiye çalışmalıyız. Mekteplerimizi, medreselerimizi, evlerimizi, yollarımızı, esvablarımızı, yapıp hazırlarken âhenk-i 'umûmi de unutmamaya gayret etmeli ve her hususta dinimizin en büyük vesîle-i terakkî ve tefeyyüz olduğunu hiç hatırdan çıkarmamalıyız... işte biz Türkiye'de bu yeni hayat-ı feyz ve hareketi hayatlandırmak ve ona bu yolda elimizden geldiği kadar ibrâz-ı mu'âvenet edebilmek emeliyledir ki bugün bi'inâyetihi te'ala işe başlıyoruz.

Türkiye'nin muhârebe-i 'umûmiye iştirâk ve icrâ-yı nüfûzu

"Tagâbelât" Gazetesi'nin muharrir-i 'askerisi Binbaşı Murat mecmû'a-i İslamiyye'de neşr eylediği makâlede diyor ki: Türkiye'nin Almanya ve Avusturya-Macaristan yanında ahz-ı

Sayfa 2

A

Mevki' edeli iki sene oldu. Maraşal Von Hindenburg ile Harbiye Nazırı Enver Paşa arsında te'âtî olunan telgraflar sadâkat-i mütekâbilede fedâkârâne ve silah kardeşliğine istinâd eden hissiyât emn ve i'timâda kat'î bir şekl vermiştir. 1914 senesi

Teşrîn-i Evveli nihâyetinde Türkiye siyâsetinde müşâhede olunan ‘azm-i kat’înin esaslı olduğuna dâir Almanya’da artık hiç şüphe kalmamıştır. Hükûmet-i ‘Osmaniyye’nin hükm ve fikr-i serbestisini mahv etmek maksadıyla İtilaf Devletleri’nin o vakit İstanbul’da icrâ ettiğini tazyîkât ve teşebbüsât-ı tehdîdkârâne üzerine Türkiye ne gibi müşkil bir mevki’de bulunduğunu keşfde tereddüd etmedi. İtilaf devletleri, Avrupa-yı merkezi hükümetlerle giriştikleri muhârebe-i hevl-nâkta şarkta za’îf ve kendisine mâlik olmayan bir Türkiye görmek istiyorlardı. Düşmanlarımız, hükümet-i İslâmiyye’nin Rus taburları ile İngiliz kuva-yı bahriyyesi önünde bî-tâb kalarak, Berlin ve Viyana’ya dest-i mu’âvenetini uzatmakta tereddüd pek arzu etmişler ve ancak bu suretle Almanya ve Avusturya etrafında müdhiş bir halka-i tazyikin vücuda gelebileceğine kâil olmuşlardı.

Geçenlerde teşekkül eden genç Türk Konferansı’nın beyânâtı Türkiye’nin Avrupa-yı merkezi hükümetlerine iştirâki esbâb ve sevâikini lâıkiyla idrâk ve fehm ettiğini dünyaya i’lân etti. Hükümet-i ‘Osmaniyye’nin bu harekât dūr endişânesi neticesi iledir ki bizim ile Türkiye arasındaki ittifâk vücud bulabildi. Düşmanlarımızın cebhe-i harblerini fevkal’âde tevsî’e mecbur oluşları İngiltere’nin Almanya’yı aç bırakmak hususundaki niyât ve mekâsıdın büyük bir mikyasta mahdud kalması mûcib olmuştur ki bunu bu ittifakın semerât-ı iktitafiyyesinden ‘add ediyoruz.

İki senelik harb, Türkiye siyâsetinde görülen tavır ve hareket-i azimkârânenin ne derece haklı olduğunu isbât etti. Türkiye’nin Avrupa-yı merkezî devletleri ile şimdiki vaziyeti 1912 senesinde Balkan Muhârebesi’nden evvelki vaziyet-i siyâsiyye’sine nisbeten pek metîn ve kuvvetlidir. Türk ordusu ‘âleme yeniden secâ’at numuneleri ibrâz etti. Türk ‘askerinin fitratında merkûz evsâf-ı harb-cûyâninin bu kadar çabuk ve esaslı surette uyanması herkesi hayretlere düşürüyor. Enver Paşa gibi sâhib-i himmet ve dūr endiş bir zâtın gayretiyle mevki’-i fi’ile îsâli çoktan arzu edilen teşkilât-ı ‘askeriyye, yeni ber hayat almaya başlıyor. Meydan-ı harbe atmaya muktedir olduğu külliyetli asker ile Türkiye, itilaf hükümetlerini korktukları ‘âkıbete uğratmıştır.

Müttefik hükümetlerin efrâd ve ahâlisi Türkiye idâresiyle, heyet-i zâbitan ve askerine ve onların fa’âliyet ve kuva-yı müessiresine büyük bir emniyet ve i’timâdla bakılabilir. Bîtaraf zevâtın olan Miralay Anly “Bazeler Nachrichten” Gazetesi’nde bu hususa dâir ber-vech-i âti idâre-i kelâm ediyor:

Vilâyât-ı şarkıyyede, İran’da, Mısır’da, Makedonya’da Dobruca ve Galiçya’da muntazaman harb eden Türkiye ordusunun bu suretle hüsn-i idâresinin bundan pek az bir zaman evvel memlekette ‘add etmek hatıra gelmezdi. Ordunun bu nokta-i nazarınca gösterdiği bu terakki ve tekâmül kemâl-i ihtiramla zikr edebiliriz.”

“Tekades Karigas” nâm eserde i’lân-ı harbi müte’âkib Türk donanmasının ilk müessir ve kuvvetli hareketiyle düşmanda nasıl bir derin te’sîr husûle getirdiğini izhara çalışmışım. Balkan Muhârebesi’nin netâyic-i hezimetleriyle Türkiye’nin kuvveti hakkında efkâr-ı ‘umûmiyye’de fena

B

Tesîrâtın husul bulacağı tabî’ idi. mağlub edilen ordular hakkında beslenilmesi mu’tâd olan bu gibi hükümler aynı orduların tekrar galebesine kadar hayatta kalırlar. Balkan muharebesinin nihâyetlerine doğru Türk ordusunun izhâr ettiği mukâvemet-i mu’annidâne unutuluyor. Ordu o vakitte Çatalca hattı ile Çanakkale’de pek fedâkârane tarzda müdâfa’ada bulunmuştu. Kırk Kilise ile Lüleburgaz hezimetlerinin esbâbını, hazır bulunmayan bir ordunun gafleten basılmasında aramalıdır. Türkiye o vakit fa’âl ve vatan muhabbetle mütehassıs zevâtın sa’y ve gayretle kuva-yı müdâfa’asının tekrar tensîk ve ıslâhına muvaffak olmuş idi.

O zaman bazı müşâviran delâletiyle Enver Paşa’nın teşkilât ve tensîkât-ı cedîdeye müte’allık programlarının kâmilan mevki’-i icrâ ve tatbikata konulduğunu kabul etmek bir hatadır, bu gibi icrâat zaman muhtaçtır. Bununla beraber Türk ordusunun Balkan Muhârebisi zamanlarına nisbeten bu gün pek çok kuvvetli olduğunun her sâhib-i fikr ve iz’an teslîm edebilir. Ordu teşkilat ve tensîkâtın semerâtını ta’yîn ve takdir etmekten ziyâde Türkiye’nin gençleştirilmesi hakkındaki fikrin mevcûdiyeti ve buna başlanılmış olması daha ziyâde şâyân-ı dikkat ve ehemmiyettir.”

Bu mütâla’atı elân yani iki seneden beri musrrînâ müdâfa’ad devam ettim ve vukû’at-ı iddi’âmın sıhhatini isbât etmiştir. İki seneden beri devam etmekte olan muharebenin Türkiye için husule getirdiği semerât-ı siyâsiyyeyi nazar-ı em’ana alırsak İngiltere ve Rusya’nın za’if bir Türkiye’ye istinâden ittihâz ettikleri taksîm planlarının artık kâbil-i icrâ olunmayacağını idrâkda müşkilâta uğramaz.

Çanakkale ile boğaz içinin müdâfa’ası o kadar metin ve kavî esaslara müsteniden icra edildi ki netice iki miras düşmanlarının kuva-yı bahriyye ve beriyyesinin hezimet-i kahrîyeye dûçar olmasını intâc eyledi.

Alman fenninin iştirâk-i fa’âlânesi bu semerâtın iktitâfî hususunda medhal-dâr ise de bu harekât-ı harbiyyenin esâsını Türklerde merkûz cesâret ve celâdetle aramak iktizâ eder.

Ermeni Dağlarına savlet etmeye Rusya ancak kuva-yı ta’arruziyyesinin taksîm ve za’fiyetten başka bir semere istihsâl edemedi. Irak’taki Türk Ordusu’nu cenahtan urmak ve oradaki İngilizler ile beraber harb cephemizi şimâle doğru sürmek

maksadıyla İran'a sevk edilen Rus işgal ordusunun harekâtı suzinâk bir surette 'akîm kalmıştır. İran sulhden mukaddemki zamana nisbeten daha sıkı bir surette hükümet-i 'Osmaniyye ile tevhi'd -i mesâide büyük bir 'azm ve metânet ibrâz etmiştir. İngiltere Dicle ve Fırat nevâhisinde bu muharebenin en ağır ve en acı bir hezimet-i siyâsiyyesine uğratmıştır. Çünkü bu hezimetle 'âlem-i İslâm'da nüfuz ve i'tibârını gayr-ı kâbil inkâr bir tezelsüle uğratmıştır. Kutü'l-Amâre muzafferiyetle ve Arab kabâilinin Türk ordugâhına akın akın iltihakları gayr-ı kâbil-i inkâr hakâiktendir.

Zâlim ve gaddar Britanyalıları da mağlûb edebilmek kâbil olduğunu 'alenî surette isbât eden Türk ordusunun bu büyük muzafferiyet bütün tedâbire rağmen Hindistan' a kadar şâyi' oldu. İran'ı cebren taht-ı nüfuz ve tahakkümüne almakla İran aksâm-ı cenûbiyyesinin işgaline âid İngiliz ümidlerini de kahraman Osmanlı ordusu öldürdü.

İngilizler Mısır'da Türkiye ile silah arkadaşlığı kendisi için en ziyâde mûcib-i menâfi' olacağını tam vakt-i münâsebette teyakkun etmiş idi.

C

Yunanistan'ın şimdiye kadar itilaf devletleri'nin tehdîdât-ı mütehakkimânesine karşı mukâvemet göstererek selâmetli bir politika ta'kîb esbabına da sağlam ve esaslı bir vaziyet almış olan Türk siyâset-i dâhiliyyesinde bulabiliriz.

Bu semerât-ı siyâseti yakından anlayabilmek için şark-ı karîbin bu günkü vaziyet-i harbiyyesini nazar-ı tedkîkden geçirmeliyiz.

1914 senesi Teşrîn-i sânisinin evâil ve evâhirine doğru Türk erkân-ı harbiyyesinin icrâ'at-ı serî'a ve kat'iyyesi nazar-ı dikkatimi celbe ederek âtideki fıkraları yazmaya mecbur kalmış idim.

Şimdiye kadar Türkiye'de meşhûd olan 'adem-i muvâffakiyet Türklerin icrâ'atında gösterdikleri betâet ve azimsizlikten ileri gelmiştir.

78-1877 ile 13-1912 senelerinde Türklerin pek iyi harb planları tertîb ettiklerini biliyoruz. Fakat bu planlar harbde zaferi yegâne-i te'mîn eden sür'at-i lâyık ile mevki' icrâ ve tatbik vaz' olunmamış ve yalnız mütâla'adan ibâret kalmış idi.

Şimdi gerek ordu ve gerek cihet-i idârîde mevcûd uygunsuzluklar şiddetini gâib etmiş ve bunun yerine fa'âliyet-i fikriyye kâim olmuştur. Elhâletü hâzihi Çanakkale cephesi taht-ı tehdîdde olmadığı gibi Çanakkale sularında duran kuva-yı bahriyye-i fâikaya rağmen hezimet-i kâmile ile neticelenen Çanakkale ta'arruzuna tekrâr teşebbüs etmek için düşmanlarda ne kuvvet ve ne de 'azm kalmıştır. Türkiye'nin

Bulgaristan ile olan sıkı irtibâtı Türkiye'yi Rusya'nın icrâat-i ta'arruziyyesinden masun kalıyor.

Türkiye kendisini Rus tehâlikine karşı iki taraftan muhâfaza ediyor. Türk 'asâkiri, Sitroma cephesinde kıymet-i 'askeriyyesi pek düşük olan itilafçıların Selanik ordusuna bila ve bilvasıta tedâfü'ü mukâvemet ettiği gibi Dobruca'da ta'arruzu ilerliyor.

Maraşal Von Mackensen'in kumandası altındaki müttefik orduların icrâat-i kahramanâneleriyle Romanya temellükünden ilelebed ayırdıkları Dobruca'dan büyük bir ordu geçerek İstanbul'u almak Rusya'nın matma'-ı nazarı idi.

İstanbul'u Rusya'ya teslim etmek hakkındaki İngiliz mevâ'id-i iblisânesinin ciddi bir şey olmadığını ve bunların sâir cephelerdeki Rus idâre-i 'askeriyyesine karşı hazırlanmış bir tuzak yeminden başka bir şey olmadığını takdirini erbâb-ı fıkır ve iz'âna havâle ederiz. Hükümet-i 'Osmaniyye aldığı tavr ve hareket-i 'azimkârâne neticesi olarak Avrupa-yı merkezî hükümetlerine elini uzatmakla ittihâz ettiği 'azm ve karar-ı siyâsi ve 'askerî ile düşmanlarının niyât ve icrâatını kelimenin bütün ma'nasıyla 'akâmete mahkûm etmiştir.

Türkiye'nin Romanya cephesinde istihsâl ettiği muzafferiyât-ı mütemâdiyye ve bunun bir bürhân-ı celîsidir. Maraşal Von Mackensen'in ordusuna îrâd ettiği hitabenin şu fıkrası 'Osmanlı 'askerinin şehâmetine ne güzel bir delildir.

“Şevket-meab Padişahımız ile memleketinizde geride kalan vatandaşlarımız misüllü kumandanınız sıfatıyla ben de icrâ'at-ı cesurâne ve fedâkâranenize i'timâd-ı kat'î ile eminim.”

'Osmanlı şehinşâhı ile Von Mackensen arasında te'âti olunan tebrik telgraflarında 'Osmanlı hükümdarı, böyle bir kumandan tarafından 'asker evladlarını hakkında ibzâl olunan takdîrât ve elfâz medh ü senâ beni cidden gurur ve sevinçlere gark ediyor. Cevabını vermişlerdir. Türkler Galiçya cephe-i harbiyyesine de iştirâk etmişlerdir. Türk 'askeri burada dahî gerek müdâ'faa-i 'anûdâneleriyle ve gerek müstahkem Rus hututuna ettikleri harekât-ı ta'arruziyyeleriyle İstanbul'u feth

3.sayfa

A

Ve Türkiye'nin taksîm hülyalarına kurban olan Rusları püskürtmeye muvaffak olarak şöhret-i tarihiyyelerini bütün ma'nasıyla tekrar kazanmışlardır.

Gerek bîtaraf ve gerek düşman memleketindeki münekkîd 'askerîlerin vilâyât-ı şarkıyyeden ehemmiyetsiz bir kısmının Rus istilâsına ma'rûz kalması

dolayısıyla Türk ‘Askeri’nin Galiçya’ya gönderileceğine Anadolu’ya sevki daha makûlâne olurdu hakkındaki iddî’âlarının mecrûhiyyeti, hükümet-i ‘Osmaniyye idâre-i ‘askerisinin tertîb ettiği yeni bir hükümet-i ta’arruziyye ile Erzincan’ın yeniden istirdâd olunmasıyla sâbit olmuştur. Ve bu zamandan itibaren Türklerin Trabzon’un garbında kâin Karaburun’dan Bitlis ve Van’a kadar imtidâd eden harb cepheleri sarsılmamış ve bu uzun ve müşkilatlı cebhede ara sıra vuku’ bulan muhâcemât burada mütehaşşid Türk askeri miktarının az olmadığını îmâ etmekte bulunmuş ve şiddetli bir savlet ile başlanılan Rus ta’arruzu ‘akîm kalmıştır. Hulûl eden mevsim şita bu savletin canlanmasına yardım edemeyecektir. Türklerin İran’daki ileri harekâtı da ‘ayn-ı his neticeye vâsıl olmuştur.

Ruslar “Müvedandutes” mahallinden Urumiye Gölü civarına püskürtülmüşlerdir. Ve bu hezimetî telâfi için de ne iktidar ne de ümidleri vardır. Türklerin hemedana karşı vuku’bulan hücumları Rusların Fırat Vâdisi’ne takarrüblerini men’ etmek esâsına ibtinâ edip bu sene Temmuz’unda buna muvaffak olunmuş idi. Bu sene Teşrîn-i Evvelin dokuzunda Rusların Kardokora doğru atıldıklarını okumuş idik. Türklerin buradaki cebhesi gittikçe genişlemiş ve İsfahan’ın zabtıyla bilahere cihada iltihâk eden bahtiyarilerin serbest olmaları te’min edilmiştir. (‘Ali Keryî) ve (Nasarî) mevâki’inde İngilizler tevkif edilmiş ve zâten Hindistan ‘askerlerine ‘adem-i emniyetten dolayı bunların da arkası kesilmiş olduğundan İngiltere’nin bu harb cebhesi, kuvve-i ‘umûmiyyelerinin za’fiyetine delâlet etmekten başka bir şeye yaramamıştır.

Mısır cebhesinde Türkler İngilizlerin kuva-yı mu’âvenelerini gayr-ı müsmir bir halde ‘adem-i fa’âliyyete mahkûm ederek kıymetlerinden düşürüyorlar. Suriye ordusunun ileri hareketine dâir mevcut Alman ümidleri hâlâ yaşıyor. Mürûr ve ‘uburu müşkil ve geride bıraktığı aksâm ile irtibâtı müte’assir olan bir cebhe-i harbde vaz’iyyet-i ‘umûmiyye ile mevcûd ‘Osmanlı erkân-ı harbiyyesinin bu cebhe-i harbde gösterdiği teemmül ve teenniye pek iyi takdîr ederiz.

Çanakkale Harekât-ı Harbiyyesinin ‘akâmet mahkûm olacağı müdekkikin-i askeriyye tarafından tahmin edilmeye başlandığı dakikalarda ber-veçh-i âti fıkraları yazmış idim.

Burada icrâ edilen hataların en birincisi olarak Türkiye ordusunun bir Devlet-i ‘Aliyye ordusu kadar ve kıymette olduğunu tecâhül etmelerini sebep gösterebilirim. Eğer Türkiye’nin bir hükümet-i sağîre veya mukavemetten ‘âciz bir hükümet olarak telakkîsi mümkün olsaydı İstanbul’un zabtına muvaffâkiyet hâsıl olarak menâfi’-i ‘askeriyye, siyâsiyye ve ahlâkiyye te’mîn ve istihsâl olunabilirdi. Fakat şimdi mağlub

olan müte'arrızlar pâyümâl olan teşebbüsât ve ümidlerinin pek büyük olan mehâzirini çekmeye mahkûm kalmışlardır.

1915 senesi Mayıs'ı ibtidâsında kalema alıp neşr ettiğim makalâtı şimdi 1916 senesi Teşrîn-i sânisinde tekrar ederek diyebilirim ki harb hükümet-i 'Osmaniyye'nin tuttuğu meslek-i siyâsinin doğruluğunu te'kîd ediyor.

Türkiye'nin vaziyet-i 'askeriyye ve dâhiliyyesi iyi olduğu gibi aramızdaki ittifâkın sadâkat esâsına ibtinâ etmesi hasebiyle daha terakkî ve tekâmül edeceğine emin ve kâni'iz.

B

En son muhârebe haberleri

Doktor (Helfferich)'in mühim beyânâtı

Hükûmât-ı müttefika meclis-i meb'usan reisleriyle Avusturya-Macaristan, 'Osmanlı ve Bulgar sefirleri ve Reichstag'ın iki resi-i dâhiliyye nazırı doktor Helfferich tarafından Salı günü da'vet olunmuşlardır.

Mösyö Helfferich, hazır ne hitâben îrâd ettiği nutukta demiştir ki:

Düşmanlarımızın sulh teklifimize vâki' cevapları yeni bir î'lân-ı harbi andırıyor... biz düşmanlarımıza göstereceğiz ki onlar meseleyi pek yanlış tahmin ediyorlar.

İşin sonuna kadar sâbit ve metîn kalacak ve neticede de behemehal muzaffer olacağız.

Bunu müte'âkib Avusturya meclis-i mebusan reisi doktor Helfferich bütün müttefikler nâmına beyân-ı teşekkür etmiş ve Helfferich'in söylediği sözleri büyük bir lisân-ı kuvvetle tekrar eylemiştir.

Cuma sabahı 'Osmanlı konsoloshanesine Berlin'de mukim 'Osmanlı mu'teberânı da'vet olunmuşlar ve İstanbul'da te'sîs olunacak milli bankaya dâie müzâkerâta

FOTOĞRAF

Garb cebhesinde 'Osmanlı şehzâdeleri

C

Bulunmuşlardır. Bu vesile ile mu'teberân teb'a, mebusan reisi Hacı 'Adil Bey Efendi'ye Baş şehbenddir lafzı bey tarafından takdim olunmuşlardır. Bir çok 'Osmanlı tüccârânı bankaya hissedâr kayd olunmuşlardır.

İtilaf Devletleri'nin Almanya ile müttefiklerinin sulh şerâitini red etmeleri Berlin mehâfilinde muharebeye devam hakkında büyük bir azim ve şiddet vücuda getirememiştir. Bu münâsebetle sivil askerler gönüllü olarak şimdiden idâre-i askeriyelere mürâca'ata başlamışlardır.

İtilaf Devletleri'ninsulh teklifini red etmeleri İskandina hükümetleri ile Danimarka ve Amerika matbuatında pek fena te'sirler hâsıl etmiştir. Bunun üzerine Fransa reis-i cumhuru Mösyö Puankara Amerika matbu'atının muhâbirlerinden Eduardo Charles ile bir mülâkât icrasına mecburiyet his etmiştir.

Times gazetesi Balfour tarafından kaleme alınan notadan bahs ederek Almanya ve Türkiye hakkında şiddetli bir makâle yazmıştır.

Almanya'da zahire meselesi usûl-i mahsusa dâiresinde muntazaman devam etmektedir. Bîtaraf devletlerde muharebenin temâdisi ihtimâline binâen bu hususta şiddetli tedâbir ittihazına başlamışlardır.

Yunanistan'ın itilafının şerâiti kabul etmesi hiçbir tarafta bir te'sir-i mahsus vücuda getirmemiştir.

İnsanlarını değil şimdi insan sellemehu's-salam her kısım-ı beşeriyeti burada görülebiliyor.

Biz senelerden beri 'Osmanlı muhitine "talebe ordusu" sistemini tavsiye eder dururduk onun için bu âhenkli hicreti tabî' pür zevk ve sürûr temâşâ ediyoruz.

Lakin biz bu günkü hâli göz önüne getirerek bazı mütâla'ât serdine kendimizi mecbur his ediyoruz. Cümlemizin ma'lumudur ki biz şarklılar, büsbütün başka bir i'tiyâd ile yaşamaya başlarız. Evlerimizin hayatından tutun tarz-ı ma'îşetimizin her kısmını ele alın doğrudan doğruya başka bir zevkin sâlikî câzibedârı olduğumuzu anlarsınız... 'Adat ve tabâatimiz gibi gıdalarımızda başka türlü hazırlanmıştır. Faraza Avrupalılar tegaddî için yemek yerlerken biz tezevvük için yemeklerimizi ihzâ ederiz. Onun için bir Türk gencinin Avrupa'da pek kolyaca istinası kâbil olamaz. O, evvel emirde her şeyi yadırgar. Ben bu hâle kendimi misâl getiririm İngiltere'yi pek iyi bildiğim halde tahsil için İngiltere'ye gitmiştim. Cebimde de klliyetce param vardı. Öyle olduğum halde ara sıra o gürültülü Londra yolarının dağdağasını terk ederek "Hyde Park"ın sükûtu köşelerinde ilk aylarda için için ağlardım. Londra'nın karanlık havasını seyr etmekle kapanan gözlerim İstanbul'un bir tatlı grubunu hatırlardı.

Yani bir genç için ilk aylarda ecnebi diyarı o kadar hoş gelmez... alelhusus şark sistemindeki tarz-ı maişetle sıkı bir kontrol altında bulunan genç çocuk, birden bire Avrupa'nın nazara daha parlak gözüken âlemine karışınca büsbütün teraziye şaşırır... ya o parlaklığa karşı küserek vatana dönmek ister... veya ziyaya ma'lumatsızca katışarak rahnelere hasarlara uğrar.

Biz bugün düşündüğümüz bu tarz ile bu mani'aların önüne geçmek gençliği selâmetli bir vadide feyizli istikbâlimiz için hazırlamak istiyoruz ve bunun için de muhit-i 'Osmanî'yi bu gün "Almanya'da Türk Mektebi" ser levhası altında bir makale îsâr ediyoruz.

B

Almanya'da Türk Mektebi

Artık her şu'be-i hayatiyyemizde büyük meserretlerle görüyoruz ki esaslı adımlar atmaya çalışıyoruz. Bir taraftan düşmanlar bî-mehâba çarpışan koca Âl-i 'Osman Devleti diğer taraftan diğer taraftan da ta'assub ve cehâletle harb etmek onun tohumlarını kaldırmak istiyor. Memleketimizden gelen her ferd-i 'Osmanî hükümetimizin her şu'be-i idârede tensiklerle uğraştığını söyleyip duruyor. İnsan, vatandan yükselip gelen bu güzel terâneleri bilseniz hâric-i vatandan ne tatlı tatlı dinliyor...

Biz senelerce "ikdam"a yazdığımız yazılarla ara sıra kâri'lerle hasbihâller ederdik... Avrupa'da gördüğümüz iyi ve fena cihetleri onların kulaklarına yerleştirmeye çalışırdık. Şimdi eminiz ki yine bir çok âileler bu tarz hasbihâllerimizle evladlarının istikbâline âid bir meseleyi öğrenecekler ve bu suretle hükümet-i muhteremimizin nazar-ı ittilâ'ına da bir proje 'arz etmiş olacağız. Muharebe başlayalıdan beri ve gün geçmiyor ki bir çok gençler 'amel veya talebe tarzında Almanya'ya şedd-i rahl etmemiş olsunlar, hele eyyâm-ı âhirede Berlin'de bazı ma'rûf sokaklardan geçildiği zaman insan birkaç dakika gözlerini kapayıp kendini te'sîrât-ı hâriciyyeden masun bulundursa bir çok Türkçe mükâlemeleri duyması hasebiyle kendini âdeta İstanbul'da zan edeceği geliyor.

Kendi başlarına gelen talebeye bir takım cemiyetler delâletiyle getirilenlerde inzimâm etmekle işte Berlin ve civarında böyle bir yekûn hâsıl olmuş oluyor. Eskisi gibi yalnız tabakât-ı âliyye

3.jpg

A

Bu mektub ya Berlin veya Heidelberg’de güşâd olunabilir. Mu’allimleri Alman olduğu gibi leylî tarzda teşkil olunur. Ve din, tarih, edebiyat mu’allimleri nâmıyla bazı muktedir Türk mu’allimleri teşrik edilebilir.

Bu mektubun te’sîsinden maksad Avrupa’ya gelen genç çocukları ‘idâdi derecesinde hazırlamak, onların ictimâ’iyyât hususundaki acemiliklerini izâle eylemek ve onları Avrupa Darü’l-fünunları için gerek lisânen, gerek hâlen ve gerek ‘ilmen müste’id bir şekle sokmaktır.

Bu mektuptaki genç çocukları dâima mürebbilerin taht-ı nezâretinde bulunacaklarından Avrupa tarz-ı ma’îşeti hakkında da konferanslar alacaklardır. Kezâlik gece musâhabeleri sâyesinde yine bir takım ma’lûmât-ı mahsusa ihrâz ettikleri gibi kahve ve kafe şantan i’tiyâdlarından hâlî olacaklardır. Kezâlik mektubda yiyip içmeleri cihetiyle öyle bivâye ve bîçâre kalmayacaklardır. Bu mektub hiç de masraflı olmayacaktır. Zira Almanya’da san’at-ı ta’lîma âşına bir çok ‘ulûm ve fûnûn ashabının mebzûlen bulunması ve emniyyenin kolay ve ucuzca vücuda gelmesine hâdim olacaktır.

Biz bu münâsebetle istirdâden söyleyebiliriz ki Avrupa’nın hiçbir köşesinde İstanbul’da düşünöldüğü gibi misâfir kabul eder hususi ‘âle yoktur, zengin âileler kendi içlerine ecnebi kabul etmezler, misafir kabul eden âileler ise pansiyonlara nisbetle âdeta cehenneme benzerler... ne oturacak odaları vardır, ne yiyecek yemekleri vardır... bunlar kâbilse bütün âilelerin masârıfını o zavallı talebenin boynuna yıkmak isterler, onun için bu hayatın hakikaten bir hayat-ı elim olur. Eğer buradan alınıp da çocuğu büyük bir pansiyona yerleştirirsek orası da diğerk bir takım âdât ve te’âmüllere tâbî olan şarklıyı sıkarak onun için bu iki tarık ile kendisine hakikî bir mesken bulamaz.

Biz âhiren genç talebelerde bu hâlet-i rûhiyyeyi maatteessüf müşâhede eyledik... lisansızlık dolayısıyla mektebe devam edemeyen bu genç çocuklar üzerlerinde bir şefkat-i ma’neviyye arıyorlar, muhterem baş şebbenderimizi bu hususta onları şefik bir peder kadar yardıma çalı şıyorsa da tabî’ mecmu’aları büyük bir ekseriyet teşkil eden bu heyet-i şebbâne bütün vaktini sarf edemiyor. İşte biz sırf bu sâika iledir ki memleketimizin sa’d-i istikbâlini, Avrupa ihdâsında görüyoruz ve mektubda Almanlar için muktedir Türk mu’allimleri vesâtıyla açılacak Türkçe derslerini de lisanımızın neşr ve ta’mîmi emrinde nur kadar fâideli buluyoruz.

Mehmed Sa’dî

Almanya’da şehirler ve idâreleri

Muhterem Sa’di Bey!

Kasel merkez şehrinde harbin hayat-ı iktisâdiyye ve medeniyyemize icrâ eylediği nüfuz ve te'sîratı tetebbu' ve mütâlâ'a etmek zımnında bizi ziyârete gelen memalik-i muhtelif bîtaraf gazetecileri meyânında sizi de tanımaya vesile bulduğum günü asla unutamayacağım. Hükümet konağı salonunda verilen ziyâfet akşamı yanımda oturup da Türkiye'nin yeni hayât-ı inkişaf ve terakkisine âid ümid ve emelleri şâmil mütâlâ'atınızı dinlediğim dakikaları ilelebed hatıramda mahfuz kalacaktır. O vakit Alman umûr-i belediyesiyle reislerinin

B

Mevki' ve vaziyet hakkında bazı işâratla bulunacağım ve 'add etmiş idim. Her ne kadar erbâb-ı kalemden değilsem de bir Alman'ın gujur ve cesur müttefiklerinden birine böyle bir emr-i mühimmi red edemeyeceği i'tikâd-ı kavisinde bulunacağımdan ber vechi âti îcâz-i va'de ibtidâr eyliyorum.

Her bir devlet-i mu'azzamada derece-i temeddün-i mu'ayyen bir nokta-i tekâmüle irtikâ edip 'azîmet ve kudret-i takdir edilmeye başlanınca ahali hizmet-i 'askerîyye ve rûsum-i mütenevvî'a gibi tekâlîfe tâbî tutlmakla beraber o kudret ve satvet, ahalide medenî, ahlâkî, iktisâdî terakkilerin inkişafına esaslı bir vâsıta olur. Hükümet ne kadar azametli, ahali cinsçe, dince, te'âmül ve 'âdâtça ne kadar muhtelif olur ise tahaddüs eden vazâif o derece tenevvü' eder ve bu vazâif-i müte'addidenin yalnız merkez pâ-yı tahtından tertîb ve tanzimiyle mevki'-i icrâ ve tatbîke vaz'ı keyfiyeti de o kadar müşkilleşir, aksâm-ı memleketin ihtiyâcât-ı muhtelifesi teferru'atıyla ihâta olunamadığı mülhakât, umûr-i mütenevvî'asının merkez pâ-yı tahtından nazar-ı itibar ve takdire alınması da bu nisbette müte'assir olur. Mutasavvir-i umûr ve tensikâtın mevki'-i icraya vaz'ı ile alelumum rû'yet -i müsâlih betâete mahkûmolacağı gibi umûr velevâzım-ı mültehakatın sür'at-i lâzime ile temşiyeti de mümkün olamaz. Velhasıl böyle bir usûl-i idâre fa'âl ve müterâkki bir hayatın inkişafına hizmet etmekten ziyâde yeknesak bir 'amel-i meyhânikiden 'ibâret kalacaktır. İşte tebasının hayât-ı iktisâdiyye ve medeniyyesinin müessirâne bir surette neşv ü nemasına bezl-i himmet eden bir hükûmet idâre-i merkeziyyeyi terkederek salâhiyet-i vâsî'a usulüne geçer. Salâhiyet-i vâsia usulünden müsâlih ve umûr-i mütenevvî'anın doğrudan doğruya tarz-ı idâresini anlarız. Yoksa şehir, sancak, kaza me'muruna vâsî' bir salâhiyet-i müstakille bahşiyle hakîki bir 'adem-i merkeziyetin vücuda getirilmesi kat'ıyyen câiz değildir. Mülhakatça ittihâz edilecek tedâbir ve mesâlih, merkezin evâmîr ve ta'limâtına vâsî' bir derecede tâbî ve merbut kalmalıdır. Mülhakâtın umûr-i mühimme-i devletin îfâsında hükümet-i merkeziyyeye merbût bulunması iki nokta-i nazardan şâyân-ı temennidir.

Evvela hükümet-i merkeziyye meclis-i meb'usanına karşı mes'ul bulunduğu için nazar-ı emr ve irâdeleri tahtında bulunan me'muruna umûr-i mühimme-i devletin hâl ve faslında bir mezuniyet-i mutlaka bahş edemezler. Çünkü bu suretle me'muriyetin icrââtı meyânında nazar-ı* mesulün tervîc edemeyeceği öyle hususât olabilir ki bunları arzusu hilâfına müdâfa'a etmek müşkilatına hedef olur... onun için en büyük velâyet memurunun harekât ve mu'âmelâtı hükümet-i merkeziyyenin meclis-i mebusan karşısında olan derece-i müdâfa'a ve mes'uliyeti ile kâbil-i te'lîf olmalıdır.

Sâniyen: müktesebât-ı iktisâdiyye ancak para sarfıyla kâbildir. Memurîn-i hükümet sarfiyatta mâliye nazırının müsâ'ade ve muvaffakiyetini istihsâle mecburdur. Gerek merkezde ve gerek vilâyâtta ve mülhakâtta ittihâz olunan husûsat ve tedâbir-i mâliyenin yegâne mesulü mâliye nazırı olduğu için her şey kendisinin tervicine vabestedir. Aksi takdirde hükümetin menâfi'i ve ahvâl-i mâliyesiyle te'lîf kabul etmeyecek sarfiyata kapı açılmış olur. Binaenaleyh 'adem-i merkeziyet tarafdârı olanlar idâre-i hususiyye usulüne temâyül ve bunu tervîc etmelidirler.

İdâre-i hususiyyede yalnız menâfi'-ş hükümet ile doğrudan doğruya alakadar olmayan husûsâtın tesviyesine cevâz verilebilir. Ancak bu suretle mebusan-ı şehirlerin kendi dâire-i salâhiyet ve idâre-i hususiyyeleri dâilinde idâre-i memuriyelerine razı kalarak bu hususlarda nazarı isticvâb ve mesul etmek iktidarlarını gâib ederler.

C

Bu misüllü hususâtın idâre-i hususiyyeye devr ve intikaline hükümet ile meb'usan arasındaki münâkaşatın büyük bir kısmı terfî edileceğinden nazar daha vâsî bir itminan -ı kalîle devletin umûr-i maliyesine vakf-ı nefis edebiliriz. İdâre-i hususiyyeye tâbî kalıp şehirlere müte'allık bulunan mukarrerât ve icrâ'ate lüzum görülen masârif-ı sikkine-i belediyye tahmil edildiğinden mâliye nazırı bu icrâ'ate bigâne kalır ve bu icrâ'at şehirlerin hesabına ibtinâ ettiği cihetle hududunu tecâvüz edemez.

Demek ki medeniyet ilerledikçe şehirlerde idâre-i hususiyyenin tatbîki ihtiyâcât ve menâfi'-i hükümettem ma'dûd olduğu gibi şehir sekenesinden de bir hakk-ı meşrû olur.

Terakki-i milel, ahaliye bu suretle müessesât-ı nâfi'a ile mektepleri te'sisi gibi menâfi'-i âmmeye müte'allık hususları için me'zûniyet hakkı verir.

Bu vecihle bir taraftan hükümetin cansız bir makine hâlini almasına diğer taraftan memleketin muhtelif ve müstakil idârelere tefrik ve tenevvü'üne mümâne'ay edilmiş olur. Almanya'da bu iki şartın husûlü yani hükümetin hakk-ı teftiş ve

murâkabeti bâkî kalmak suretiyle şehirlerin hususî surette idâre olunmaları mümkün olamadı.

Kurûn-i vüsta da Almanya şehirleri müterakki ve nâfiz idi. O vakit Almanya'nın hükümet-i sağîreye inkısamı sebebiyle nüfuz-i hükümet o kadar büyük bir sıfatla dûçâr olmuş idi ki şehirleri merkezî rabt etmek kâbil olmamış idi. hükümet 'âdeta terakkîyâta mâni' bir 'unsur şehirlerin inkişafına sed çeken bir 'âmil gibi telakki olunuyordu. On dokuzuncu 'asrın evâilinde harbin tam ortasında (Stein Heldenberg) tertib ettiği nizamnâme esaslarına ibtina eden bir idâre-i hususiyye vücuda getirmeye muvaffak olunmakla ber veçhi bâlâ zıkr olunan mehâzirin ref ve izâlesi kâbil olabildi. Fi yevminâ şehirlerin terakkîyatı devletin ta'kib ettiği esâsât dâiresinde husûl buluyor.

Bir şehrin inkişâf-ı medenî ve iktisâdisine müte'allık kesîr ve 'azîm vazâifin doğrudan doğruya sekene-i belde tarafından icrâ ve îfâsı bir taraftan halkın bu vazâife âid ma'lûmât-o ibtidâiyye ve ihzâriyyeye 'adem-i vukufu diğer taraftan husûsât-ı zâtiyyeleriyle meşgul ve mukayyed bulunmaları hasebiyle müşkil ve belki adimü'l-îmkân olurlar tarzında bir i'tirâz vârid-i hâtır olabilir. Filhakika şehirlerde idâre-i hususiyyenin te'sîsi mebâdî de bu gibi müşkilatı ihdâs eylemiştir. Fakat Almanya'da. iş başkalaşıyor. Almanya'da idâre-i hususiyye teşkîlâtı me'murin-i fahriyye veya suret-i tâliye ve la hikkada bu vazife ile işğal edenler tarafından deruhde ediliyor. "Poles Hudet namında bir Fransız bundan takriben dokuz sene evvel Almanya üzerine kalem alınıp mûcib-i kıl ve kâl olan bir eserinde Galler'e mahsus bir lisân-ı hoşniyet iel Almanların bazı 'âdât ve kâbiliyetlerini istihfakârâne tenkîd etmiş ve bu tenkîdâtıyla zımnen Alman tefevvük askeri ve iktisâdî ve idâresini Fransızların enzâr-ı 'ibretine vaz' etmek istemişti. "Poles Hudet" eserinin üçüncü faslında Alman şehirlerine ve ba-husus kendisinin en evvel ziyâret ettiği Mayanis şehrine dâir ihtisâsât ve meşhûdatını derç ederek diyor ki:

"En ziyâde tahayyür ve ta'accübü mûcib olan şey senevî yalnız on beş bin mark bir ma'âşla sabahın saat dokuzunda akşama kadar bütün hulûs ve sadakatiyle vakf-ı nefes edercesine fasılasız çalışan ve Mayanisli olmadığına rağmen şehri bütün mevcudiyetiyle seven belediye reisinin bu sa'y-ı civanmerdânesidir. Belediye reisi 'aynı şehirden intihâb edilse daha fâideli olmaz mı? tarzında şehir ahalisine hitâben îrâd eylediğim suale mütehayyiren ber-vech-i âti cevap aldım keyfe me'ttefeke bir fabrikanın başına geçip

Sayfa 5

A

Emrina âmâde bulundurulan vesâit ve malzeme ile gâye-i maksuduna mazhar olmak isteyen bir mühendis gibi şehrimizden olmayan bir belediye reisinin de sâbıklarına tefevvük ve temeyyüz edecek ve halkın hoşnûdiyetini mûcib olacak bir fa'âliyetle bezl-i mesâî ederek icrâ'at-i nâfi'aya tevessül edeceğine kâni' bulunuyoruz. Adât ve te'âmülât-ı sabıkamıza lüzum olmadığı gibi gâye-i maksûd terakkî olduğu için icrâat-i sâbıkada devam etmesi de matlûb ve müstelzem değildir. icrâat-i sâbıkada devam daha ziyâde mûcib-i fâide olduğu muhikk ise şehir sekenesinden teşekkül eden belediye heyeti hîn-i hâcette bu bâbdaki efkârını ileriye sürebilerek belediye reisinin teşebbüsâtını tashih eyler. Belediye reisi aynı şehir sekenesinden intihâb edildiği takdir de hukuk-i idârede olacak ma'lûmatsızlıktan sarf-ı nazar efkâr ve tasavvurât-ı zâtîyyesinde musırr bir meslek ile mücehhez olarak 'arz-ı endâm edecek ve yalnız kendi sınıf ve mesleğinde bulunanlar ile en samimi ehîbbasının menâfi'ini velev arzusu hilâfında olsun müdâfa'a ve tercüme kalkışır. Hukukunu muhâfaza ile mükellef olduğu ahâli-i belediye esbâb ve husûsât-ı sâire taht-ı te'sirinde mukarrerât-ı şahsiyyesine tâbi' tutmak isteyecektir. Hülâsa kuvve-i icrâiyyesini hühküm ve nüfuzunu istiklâl-i efkârını bu suretle gâib edecektir.”

Fransız muharriri Huret aldığı bu cevabı bütün kanâ'atle tasdik ederek beyanatına şöyle devam ediyor:

“Biz de belediye reisleri eser-i tafahhür olarak deruhde edilir, reisleri fahri olarak çalıştıkları için bütün mesâ'îlerini deruhde eyledikleri vazifelere hasr ederler. nâil oldukları bu makamlardan dolayısıyla medyun-i şükrân oldukları için müntehablarının 'adem-i hoşnudiyetine meydan vermemek ve memnuniyet-i 'umûmiyyeyi kazanmak emel-i hâssında bulunurlar. Taht-ı idâresinde bulunan münhal me'muriyet ve menâsıbı en nâfiz tavsiye ve iltimasnâme sahiblerine tevcih -i mütemâyil olduğu için az zaman zarfında idâre başında olanlar ashab-ı isti'dâd ve zekâdan teşekkül etmeyip iltimas ve nüfuzu en çok olanlardan tereküb eder. belediye reisi bütün şu'bât -ı umurun yegâne mesulü olduğu için sokakların 'adem-i nezâfeti halinde cenubi Fransa şehirlerinde belediye reisinin yaptığı gibi (sokakları ben süpürecek değilim) tarzında idâre-i kelâm edemez. Yegâne mesul sıfatıyla tabi' bu keyfiyât ondan sorulur.

İşte Alman memleketinin bir köşesinden diğer bir köşesine kadar sokaklarda en mu'tena surette müşâhede olunan nezâfet ve taharet ile umumi mahallerde ve müessesât-ı resmîyedeki hayret-efza intizam fevkalade burada hüküm süren idâyeye delil ve bürhan-i celîdir. Bu hüsn-i idâre ve imtizâc sayesinde hayat bir hüsn-i itminan bahş edildiği gibi nüfuz ve satvet-i hükümete karşı beslenen itimâd ve hürmet de tabi'atıyla çoğalır.”

Herut beyânât-ı mesrûdesiyle Alman ve Fransız idâre-i kırası arasındaki farkı hakikaten suret-i katiyye ve vâzihanede takdir etmiş görünüyor. Fransız belediye reisi fırkaların tesvîlat ve ilkâatıyla makama ik'âd edilmiş sekene-i beldeden bir kimsedir. Alman belediye reisi ise (Kant)'ın meslek-i felsefesince her bir Alman da merkûz olduğu üzere derin bir hiss-i vazife ile me'muriyetine vakf-ı nefis ederek merkez şehir veya müessesât-ı 'umûmiyyenin birinde hidemâtı sebk eden bir şahs-ı mücerrebdır.

Umûr-ı iktisâdiyye, umûr-i hukukiyyeye galebe ettiği cihetle Alman kavâninine nazaran belediye riyâsetini deruhde edecek zevâtın hukuka âşına olmaları şart değildir. Böyle mühim makamât için en ziyâde hâiz-i ehemmiyet noktalar, bu makamı işgâl edecek olanların ma'lûmât-ı vâsî'a ve mütenevvi'aya malikiyetlerinden başka teşkilât hususunda îrâz edecekleri âsâr sa'y ve gayret, ve halk ile münâsebetlerinde gösterecekleri hüsn-i mu'âşeret nazar-ı i'tibâra alınır. Ancak bu gibi evsâfî hâiz olan zâttır ki, ihtiyâcât-ı memleketle tetâbuk edebilerek temasta bulunduğu me'muruna karşı îfâ-yı vazifeye muktedir olabilir ve lazım gelen nüfuz ve kuvve-i icrâiyyeyi elde edebilir. Şehirler ile re's-i idârede bulunanlar bâlâda evsâfî mesrûd eşhastan müteşekkil ise hükümet-i merkeziyyenin i'timâdı artar ve daha vâsî' salâhiyet ve me'zuniyetleri bahş etmeye başlayarak kuvve-i icrâiyyelerini tevsî'a çalışır. Şehirler idâresi fırkaların muhabbet ve nefreti neticesinde makama ik'âd edilmiş ve birkaç sene sonra yine terk-i mevki' edecek belediye reisiyle ashâb-ı iltimasın eline bırakılsa bu gibi şehirlerin

B

Salahiyet ve me'zuniyetleri mahdûd kalır. Alman usulünde belediye riyâsetini işgâl edenlerin ma'lûmat ve ticâreti hükümet me'murluğundan aşağı bir mertebede olduğu için daha ziyâde hâiz-i nüfuz ve i'tibar oldukları gibi daha az tenkîdât ve i'tirâzâta ma'rûz kalırlar. Menâfi'-i hükümeti menâfi'-i belediye ehemmiyetine daha fâik ise tercihen himâye ve muhâfaza ederler. sekene-i belde ile husûl bulan temâs-ı dâimi ve belediye reislerinin hâiz oldukları i'timâd bu vazâifi kolaylaştırır. Husûsat-ı mütnevvî'anın müşâveresi hususunda belediye reisi şâyân-ı i'timâd olan zevâtı ahaliden celb ederek ahvâl ve şerâit-i mahalliyeye âşına olan bu eşhâs ile temâs-ı dâimi de bulunmakla ahvâl-i mahalliyeyede kesb-i vukuf eder. bilcümle mukarrerâtta belediye reisleri ancak belediyenin re'yini istimzâc etmeye mecbur bulunduğundan kendilerince muvaffak olup mevki' icrâ ve tatbiki vaz' -ı arzusunda oldukları planlarını encümenin tenkîd-i vüruduna mahal vermemek için evvelce esaslıca mülâhaza etmek mecburiyetinde bulunurlar. Belediye reisleri planlarının menâfi'i hakkında encümeni ikna' edemezse kendi planlarının 'akâmete

dûcâr etmiş olacağından encümenin mukarreratını kabul etmek mecburiyeti hâsıl olur. Bu mücâdele ve müdâvele-i efkâr memleketçe fâideli neticeler istihsaline bâdî olur.

Alman şehirleirnde meşhûd olan bu terakkî te temeddün halkın son kırk beş sene zarfındaki gayret ve iştirâk-ı fa'âlânesi semerâtıdır.

İdâre-i hususiyyenin te'mîn ettiği menâfi'-i mütenevvi'a hakkındaki bu mesrûdâtımız ile idâre-i hususiyyeye i'tâ olunmuş salâhiyet ve me'zûniyetinin tenkûsi cihetine gidildiğinden bahisle harbden evvel matb'ûatta görülen şikâyatının nasıl kâbil-i te'lif olacağı tarzında memalik-i ecnebiyyede hedef olacağımız i'tirâza hak veriyoruz. Zaman-ı sulhde

FOTOĞRAF

Harbe hazırlanmış bir 'Osmanlı kıt'ası

Lehistan istiklâli merâsiminde:

Bir sahife-i tarih

Büyük harb devam edip duruyor. Beşeriyet yangın yangın çarpışıyor. Bu muharrib ve gürültülü kavga temâdî edip gidiyor. Her gün insan dünyanın bir tarafından başka bir habere muntazır... şark cebhesinde Ruslar garb cebhesinde franklarla saksonlar yalçın kayalara çarpıp yerlere dökülüyorlar...

Avrupa üç seneye yakın zamandır, bu büyük ateş içinde yanarken her tarafda da yeni bir hâdise eksik olmuyor. Bu günlerde dünya yine böyle büyük bir da'vaya şâhid oldu. Bu devletler mücâdelesini, ortaya yeni bir tac ve taht çıkardı... Polonya'nın gasb olunmuş hukukî istirdâd olunuyor.

Cumartesi günü, Alman harbine nezâretinin vukû' bulan

C

Şehirlerin idâre-i hususiyyelerine âid salahiyetin tevsî'i zımnında bezl-i gayretten geri kalmadığımız gibi muharebeden sonra da Almanların ruhunda mütemerkiz hiss-i terakkiyi temenniye ve inkişâ ettirmek için çalışacağız. Bununla beraber şehirlerimiz fi yevmina düvel-i mütehâribe şehirlerine nisbeten daha müterakki olduğu gibi muharebeden sonra daha fa'âlâne icrâ'atte bulunacaklarına i'timâd-ı kat'î ile kani'iz.

Milletin serbesti-i harekât ve icrâ'ati için vâsî' bir idâre-i hususiyye en demokratik bir usûl-i hükümetten daha mühimdir. Usûl-i hükümet ne olursa olsun halkın mukadderâtı yine mahdûd bir zümre-i eşhâsın zîr-i idâresinde kalır. En demokrat olduklarını iddi'a eden muhârib düşmanlarımızın hükümetlerinde bile harbin

uluvriz olmasına birkaç kişinin teşviki kâfi gelmiştir. İdâre-i hususiyyede icrâ-yı fa'âliyet serbesttir. İnkişâf-ı iktisâdî, çocukların ta'lîm ve terbiyesi velhasıl hayat-ı muntazamaya nâiliyet, idâre-i hususiyye sayesinde olabilir. İdâre-i hususiyyede iş görenler bu vazâifle çabuk kesb-i ünsiyet eder ve bus uretle erkân ve usûl-i lâzimeyi ta'allüm ederek bilahere hükümet işleri için de nâfi' 'uzuvlar olur.

Velhâsıl vücûd-i insânînin müterakkib olduğu a'za-yı cismin hâl-i sıhhatte bulundurulmasına bütün vücudun sıhhati nasıl taht-ı te'mine alınıp ise sağlam bir hayat-ı hükümette aksâm-ı münferedesi makamında olan şehirlerin te'mîn-i inkişâf ve terakkisi ile vücûd bulur.

Kassel birinci belediye reisi

Ve Prusya birinci kamara a'zasından Kohh

Da'vet-i resmiyesi üzerine Türk matbuatını temsilen Varşova'ya hareket eyliyordum. Bir çok bîtaraf muhâbirin-i ma'rûfede heyetimiz erkânını teşkil ediyordu.

Seyahatimiz on dört saat temâdî edecekti. Akşam saat yediye doğru hareket eden trenimiz bizi Varşova'ya kadar sürüklenecekti. İki erkân-ı harbiye zâbitanı da refâkatimizde bulunuyordu. Tren Alman toprağını bize 'umrân ve sa'âdet numuneleri göstererek terk eyledi.

Artık Polonya hududuna giriyorduk. Gazeteciler birbirlerine ne için Varşova'ya da'vet edildikleri esbabının soruyorlar. Ve her biri küçük şeylerden büyük ma'na istihracına çalışıyorlardı. Polonya arazisini zannımızdan tahminimizden pek farklı bulduk, biz ki oraları büyük mu'arrekelere meydan olmuş, yanmış yıkılmış zan ediyorduk. Halbuki arazini kısm-ı küllisi anılmış, evlerin bir çok kısmı da mevcûd kalmış. Yalnız Varşova'ya yaklaşınca top gülleleriyle rahnedâr olmuş. Bazı mebâniye rast geliniyordu. Almanlara karşı müdâafa maksadıyla Rusların yaktıkları yerler nazarlara süfli bir manzara 'arz ediyordu. Tren sabahleyin sekiz buçuğa doğru bizi Varşova'nın sevimli istasyonuna çıkardı. İlk defa geldiğimiz, bu şehir tabî Berlin kadar muntazam ve mu'azzam değilse de pek sevimli idi. insan her tarafını şirin görüyordu. Alel husus ahalisi kadın ve erkek güzel insanlardan mürekkebdî. Ziyâde nezâhet-perver görünüyorlardı.

Otellerimize varıp kahvaltılarımızı ettikten sonra yazlık

4.jpg

Sayfa 6

Sarayda mukim vali-i umumiye ziyârete gittik. Orada muhtelif vaziyetlerde resimlerimiz alındı vali-i umûmî itilaf zümre-i düveliyyesinin hezeyanı ne olursa olsun, Polonya istiklâlinden iki imparatorun maksadı Polonya’da bir millet-i hürre vücuda getirmek esasına müstenid olduğunu ve eski krallığın yeniden te’sisine âid merâsim-i resmiyyenin öğleyin asıl saray kralı da âdât-ı mahsûsasına tevfikeyen icrâ olunacağını söyledi.

Saat on ikiye doğru resmî elbiselerimizle saray kraliye vasil oluyorduk. Son kral August Poniatowski zaman-ı saltanatına müsâdûf kıymetli hâtralarla dâhilî ve hâricî tezyin edilmiş olan bu sarayın etrafında zevk-i hürriyeti tatmak için yürekleri* çarpan Dârü’l-fünûnlularla genç mektebliler kız ve erkek karışık tarzda dizilmişlerdi. Bu büyük meydanın manzarası insana Polonya milletinin istikbâli hakkında bir emniyet-i kaviye veriyordu. Tendürüst ve sıhhî görünen gençlik âsâr-ı zekâ ve hamâsetle de memlû idi. insan, bu ...ce yekûn beşeriyeti göz önünden hürmet, takdir ve muhabbetle geçirince kendilerini zulm ve istibdâd altında senelerce inleyen Rus belasına bütün kalbinden la’net edeceği geliyordu. Polonya’nın bu gürbüz ve mes’ûd fidanlarını büyük bir hatt ve sürûr ile seyr ede ede saraya dâhil olduk. Kapıda vatanın kahraman evladlarından vücuda getirilmiş milis polisleri gözümüze çarptı. Laciverd kostümler ve al kordonlarından ‘ibâret üniformalarıyla nazarlara pek zarif görünen bu polisler, Polonya’nın muhârebe zamanında teşkil edilmiş bir mahsulü idi. Sonra nazarımıza Avusturyalıların gayret ve himmetiyle teşekkül etmiş ve Polonya gençliğinin şevk ve gayretiyle mes’ûd bir devr-i terakkiye varmış olan “lejyon” alayları ve efrâdı çarptı. Üniformaları da teşkilat-ı bedeniyeleri de pek zarîf ve metîn olan bu alayların bir çok efrâdını Polonya asılzâdeleri teşkil ediyordu. Milletlerini kılınçsız haricin ta’arruzundan kurtaramayacaklarına îmân getiren bu kısım gençlik Polonya’nın parlak bir fecr-i âtisi idi.

Salon on ikiye doğru bütün mu’teberân ile doluyordu. Bir çok büyük rütbeden Alman ve Avusturyalı zâbitlar da hâzır idiler. Resmin kısm-ı dinîsini piskopos idâre ediyordu.

Saat yarıma doğru Lehistan’a meşruti bir hükümete sahibiyet hakkını bahş eden kayserler beyânnamesi o tarihi cesîm salonda büyük alkışlar içinde okundu. Alman velev lisanlarında yazılmıştı. Okunup bitince salon (bravo!) seslerinden durulmayacak hâle gelmişti. Senelerden sonra ilk defa bu gün, Polonya milli marşı çalınıyor ve Polonya şehremenati dâiresi üzerine milli bayrak keşide olunuyordu.

Nutka bir piskopos ve bir profesör teşekkürü hâvî birer cevabla mukâbele ettiler. Bir defa daha milli marş çalındı. İlâveler basılıp dağıtılıyor, halk neşve-i hürriyetle bağırıp çağırıyor, sokaklar kadın ve erkek gençlerden mürekkep kabilelerle

dolmuş taşıyordu. Bu merasimden sonra, DArü'l-fünun talebe ve tâlibâtı milli şarkılar teganni ederek bir zevk-i cûşan ile sokakları dolaşıyorlardı. O gün Bristol Oteli'nde öğle yemeğini merâsim-i mu'tade ile yedik. Ve sonra şehrin şâyân-ı temâşâ yerlerini gezdik. Bu sırada bir çok lehli lejyon efradı, gelip bizimle mülâkî oluyorlar ve hepsi Türklere karşı bitmez tükenmez muhabbet ve samimiyet izhâr ediyorlardı. Memleketlerindeki lejyon teşkilatı hakkında bize o kadar etraflı i'ta-yı tafsilat ettiler ki bunları gelecek nüshalarımızla 'Osmanlı muhitine iblâğ etmek isterim.

B

Pazar akşamı ve gecesi Varşova, hürriyet alaylarıyla mâlamal idi. sokaklar kadın erkek çoluk çocuk ile dolmuştu. Lejyon alaylarının genç mekteplilere tatbik olunan (izci) tarzında giyinmiş gençleri gece yarısına kadar nümâyiş vatanperverânelerine devam ettiler. İnsan bu güzel ve tendürüst gençliği doğrusu büyük bir istikbâlin bir nişâne-i hakîkîsi olarak sürûr ile temâşâ edebiliyordu. Varşova'nın bu tufan-ı hürriyetle yaşadığı bu gecenin hâtırası zann etmem ki erkân-ı matbû'atın hiçbirini unutabilsin.

Pazartesi artık Varşova'daki son günümüz idi. refiklerimiz Alman zâbitları refakatiyle şehrin pazarını gezmeye ve Varşova'dan küçük hatıralar satın almaya gidiyorduk. Pazar biraz şark sergileirni hatırlatıyordu. Fiyatlar biraz bahalı olmakla beraber bolluğu had ve hesab yoktu. Tereyağlar, şekerler, hindi ve kazlar, sebze ve etler, enva' me'külât ve meşrubât, pek enfes etler,

FOTOĞRAF

Çölde-kahraman topçularımız

Av etleri! Velhasıl insanın bu muhârebe anında bu bolluğa inanamayacağı geliyordu. Sonra Leh ahalisinin kıyâfet-i hâriciyyelerine alış verişlerine bakılırsa insan servet ve sa'âdetle demgüzar olduklarına kâni oluyor ve Lehliler hakkında düşman matbuatının iftira ve tezvirâtına şaşakalıyordu.

Varşova'yı böyle büyük bir zevk ile gezip gördükten ve küçük hatıralarla çantalarımızı doldurduktan sonra otellerimize 'avdetle güzel menkıbeler dinledik.

Günümüzün bakıyyesini de bazı ziyâret ve tetebu'larla geçirdik. Akşamı Bristol Oteli'nde bir ziyâfet-i veda' hazırlanmıştı.

Vali-i umûmî tarafından gazeteciler şerefine verilen bu ziyâfete bütün Leh eşrâf ve erbâb-ı matbuatı, Alman ve Avusturya ümera ve zâbitanı ve sâir bir çok zevât-ı mu'tebere da'vetli bulunuyorlardı. Otelin en büyük ve müzeyyen salonu bu husus için dilferîb bir surette hazırlanmıştı. Saat sekize doğru ziyâretçiler birbirlerine takdim

olunuyor ve yemek salonuna geçiyorlardı. Balaterin bir büfe doğrusu herkesin nazar-ı iştihasını celb ediyordu. Alelhusus Leh sisteminde yapılan kıymalı börekler emsalsiz şeylerdendi.

Vali-i umûmî vekilinin nutkuyla ictima' daha canlandı. Bu Almanca nutkunu (Lehistan'ın büyük istikbâli) diye Leh ibâreleriyle bitirirdi. Sonra Lehistan'ın en kadîm profesörleri ve Almanların en mu'tena hatîb askerleri, hepsi Lehistan'ın istikbâline dâir güzel hutbeler söylediler. Bir İsveç Gazetecisi Lehliler ile İsveçlilerin mukâyese-i tarihiyyelerini yaptı ve ikis için tek bir düşman

C

(Rusya) mevcud olduğunu söyledi. Bundan sonra nevbet-i kelim Türk matbu'atına intikâl ediyordu.

Beka-yı hayatı için senelerce ecdadımızın cidâl ettiği Lehistan'ın, yeniden hayat bulduğu bir gün tabî'b bir Türk gazetecisi de sükût edemezdi. Ben de şu vadide bir iki söz söyledim: "Biraz tarih tedkîk olunursa, ra'na tezâhür eder ki, Leh ve Türk milletleri beraber düşüp kalktılar, tarih-i âlemde emsalsiz itisâfin kurbanı olmuş iki büyük millet varsa o da Türk ve Leh milletleridir.

Türkler dâima sadık kaldılar... ve tarih-i âlem için şeyn olacak Lehistan inkısamı mukâvelenâmesini imza etmemekle dâima Lehlilerin bir yâr-ı samimisi kaldıklarını gösterdiler. Şu cihan muhârebesinde ne güzel bir eser-i tâl'dir ki, Türkler yanlarında kadîm dostları Lehlileri de muhterem bayrakları ve hür ordularıyla selamlayacaklar ve onlarla bir de silah kardeşliği te'sîs edeceklerdir. (Medîd alkışlar, yaşasın Türkler! sadâları)

Sonra burada (Lirnik) isminde Ukraynalı bir Leh mugannisinin sözünü yâd etmek isterim. (Türk atı "Heron"a – Galiçya civarında Siter suyu ayaklarından biridir. - vâsıl olunca Lehistan'da ihrâz-ı hürriyet edecektir) işte bugün Türk askeri Galiçya'ya geldi, Türk atı Heron suyuna vardı. Lehistan'da ihrâz-ı hürriyet etti. Onun için Türklüğün nâmına büyük günü can ü gönülden Lehlilere tes'îd etmekliğim hususuna müsâade istiyorum."

Bu nutuk üzerine hepsi gelip beni hararetle tebrik ettiler. Artık müsâmere hitama eriyordu ki biz heyet-i matbû'atta trenimize binerek Berlin'e 'avdet ediyorduk.

-Varşova-

Mehmed Sa'dî

Türkiye’de mevcûd me’âdin ile bunların işletilmeleri yolları

Muharriri: Dr. Mur

Nato ve hususiyle Anadolu-i garbîde mevcûd me’âdine dair “Almanya’da” biz de büyük bir malumatsızlık hükümferma olmuş ve olmakta olduğu gibi Almanya sanâyisi de Türkiye hazâin-i arziyyesine karşı hiç denecek derecede az bir ‘alaka göstermiştir.

Amerika-yı cenûbî ile Çin’de ve İngiliz müstemlekelerinde hissemend olan büyük sermayedarlarımızı Türkiye umûr-i ma’deniyyesi ile iştigâl için pek az bir heves ibrâz ettikleri gibi mütefennin ve ‘âlimerimizde teşebbüsât-ı sanâ’iyye ve ticâriyyenin pek mühim bir kısmı olan me’âdinin işletilmesine âid tetebu’attan nazar-ı dikkat ve ehemmiyetlerini dûr tutmuşlar ve bu sebebdebdir ki Anadolu’da mevcûd me’âdinin miktar ve keyfiyeti hakkında mevcûd efkâr ve mütâla’at arasında şâyan-ı hayret derecede büyük bir tezaad ve tebâyün müşâhede olunmaktadır. Bir çok mehâfilde nâmı ma’lûm olan mütetebbi “Edmund Neumann” (Haliç Der Saâdet’ten Fırat menâbiine) ‘ünvanlı eserinde ber-vech-i âti idâre-i kelam ediyor:

Anadolu’nun me’âdince zengin bir memleket olup olmadığına dâir vârid olacak sual şimdiye kadar cevabsız kalmış ve bu sualin kat’i ve mutlak surette hali dahi usulü dâiresinde vecihle icrâ olunacak tahkikat-ı arziyyeye müstenid görünmüştür.

3.1.2. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 2

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa' di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul şu' besi: (ikdâm) yurdunda Celal Nuri Bey Abone bedeli: Dersa' âdet için posta ücretiyle beraber senevi altmış kuruş; Berlin'de on marktır.	Yeni Türkiye	Menâfi' -i İslamiyye ve ' Osmaniyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i' âde olunmaz. ----- İ' lân şerâiti Türkçe ve Almanca neşr olunacak i' lânâtın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük i' lanlar için ayrıca fî'at kararlaştırılır.
Nüshası İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 feniktir.	Şimdilik haftada bir defa neşr olunur, Siyâsî, edebî, ' ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numero-2 Pazartesi 30 Kanûn-i sâni 1332

Münderecât:

Sadra'zam Tal'at Paşa – (Mehmed Sa'di). Serbesti-i iktisâdî çareleri- (Mehmed Sa'di). Boğazların emr-i muhâfaza ve müdâfa'ası – (Kont Fon Revenenlü). En son muhârebe haberleri – Türkiye'de mevcûd me'âdin ile bunların işletilmeleri yolları –(Doktor Mur)

Sadra'zam Tal'at Paşa

Gayretin, hamiyetin, kudret ve cesâretin sarf-ı sevk ve sâikasıyladır ki bugün Osmanlılar genç, yüce ‘âlihiyyet bir sadrazama sâhib oldular. Bu tebeddül-i vükelayı mûcib olan sebebe biz bu dakikalarda vatandan cida olduğumuz için tafsîlen mutalla’ değilse de, ilk Balkan treniyle İstanbul’a seyahatimizde zât ve şahsî görüşerek pek iyi tanıdığımız muhterem Tal’at Paşa’nın bu büyük makâma ik’âdını Osmanlılığın ikbâli nâmına meserretle karşılaşıyoruz. Biz bundan evvel “İkdam”da Tal’at Paşa’ya karşı beslediğimiz hürmet ve muhabbetin sırf onda vatani harici belalardan kurtarabilecek cesâret ve kudreti gördüğümüz için inbi’as ettiğini söylemiştik. Yine o vâdide memleketi sevk ve idâre edecek ellerin böyle kuvvetli olmasını temenni etmiştik. Bugün yine hiçbir mefa’at-i zâtiyye beslemeksizin büyük bir zevk ve neşât ile ‘Osmanlı iklimine Berlin’den böyle feryada lüzum görüyoruz. Her Türk ra’na bilir ki, ‘azimle kudretle Tal’at Paşa kendini muhaliflere bile sevdirmiştir. Zâten şarkta başka türlü tedvir-i umûr mümkün olamazdı. Türkiye o vusulünü

B

Temenni ettiğimiz noktaya varıncaya kadar böyle meşedlere behemehal muhtaçtır. Tal’at Paşa bu meziyetleri hâiz idi. Çünkü serveti olmamakla beraber doğru idi. Bir fırka erkânından olmamakla beraber bütün memlekete karşı bîtaraf nazarla bakabilirdi... yaşı ilerlemiş olmamakla beraber şu birkaç seneler içinde her türlü vukû’atın içinde bulundu, kişte-i memleketin her ceryanına karşı aldığı vaziyeti gördü.

FOTOĞRAF

Almanya imparatoru muhâbirler arasında

Bu birkaç seneler Tal’at Paşa’nın ma’lûmatına malumâtlar kattı.

Şimdiye kadar Türkiye’nin her şaibe-i hayatına eli karışan Tal’at Paşa bugün de en büyük imkâna resmen ik’âd olunuyor. Türk gençliğinin, alelhusus Türk’ün müste’id zeka gençliğinin başlarında böyle genç bir sadrazam görmekle ne kadar mesrur olacaklarına şüphe yoktur. Zira Türk gençliği ki, hayatını canını vakf ettiği o toprağı artık sâir Avrupa memâliki gibi ma’mûr, mesûd görmek istiyor...

Türkiye’deki bütün vuk’atı hülâseten gözden geçirirsek şarkta her vakit müstesna şahısların çok işler

C

Vücuda getirdiğini görebiliriz. Nasıl ki Binbaşı Murat bütün Alman nüverrihleri söylüyorlar... askeri tensikattan da mühimmi, Türkiye’de esaslı bir inkılâb-ı medeni vücuda getirmektedir. Buna eşedd-i ihtiyaç ile muhtacız, bütün dünya düşmanlarıyla harb eden ‘Osmanlı hükûmeti, ta’assub ve cehâlet ile de harb edebilir.

Bu cehâlet muhârebesi de muhârebe-i umûmiyye kadar mühimdir. İşte biz bu hususlarda Tal'at Paşa Hazretleri'nden büyük şeyler bekliyoruz. Ma'nasız bid'atler, câhilâne ta'assublar da ısrâr edilerek vakit gâib edilecek zaman değildi. Askerî teşkilâtı gibi 'âile evlerimizin teşkilâtına da başlamalıyız...

İşte bu sebep ve sâika iledir ki yeni sadrazamımızı bütün samimi kalbimizle selamlar ve muvaffakiyetine du'a hân oluruz.

Mehmed Sa'di

Sebesti-i iktisâdî çâreleri

Senelerden beri vukû'a gelen neşriyatımla yalnız bir nokta emel hâsım olarak 'Osmanlılara göstermek isterdim... dâima mücâdele âlemi, iktisâdiyyat sahasında vücuda gelen milletler mehâcemesini sayıp dökerdim ki lüzumsuz 'an'aneler de fâidesiz vaziyetlerde ısrâr husûsatın beyhude olduğunu, göz açık zamanı bulunduğunu söyler yazardım... ta çocukluğumdan beri bir 'âşık-ı bi emânî gibi sevdiğim şahsın hürriyetini te'mîn etmek idi... bunun için sağlam vücûd kafasının kabulü zarûrî idi. sağlam vücudlu adam, hüsn-i sıhate sahib adam, her şeyi daha iyi düşünebilirdi. Daha sağlam karaktere sahib olabilirdi. Bunun için Kadıköy ittihad klübünde iken bütün nokta-i nazarımı bu esasa hasr etmiş idik. Orada erkek kız çocukları koşturmak zevki

6.jpg

A

Mahsusum olmuştu. Bundan sonra yazdığım İngiltere'den yazdığım yazılarda da hep o gayeyi ta'kîb ettim. Müslüman Türk gencinde teşebbüs-i şahsîyi artırmak... onları hayatın sert katı kısmı için hazırlamak ve Avrupa'nın entrikasına karşı uyandırmak... Bunun için vukûbulan neşriyata gençlik hüsn-i makâlelerde bulunmuştu. Sonra dünya muhârebesi başladı... İngiltere adasından Hollanda toprağına geçmeye mecbur kalmıştım... bir müddet sonra da Almanya'ya geçerek burayı bana hazırlatmış ve hemen bütün Almanya'yı gezdik. Cevelanlar tarzında da muhit-i 'Osmaniye'ye ara sıra ma'lumata çalışmıştım. Almanya'da yine aynı nokta-i nazarı ta'kîbe başladım. Evvela Türklüğü bu diyar hiç tanımıyor... her nesli arkasına bir de şalular* arayarak Türk zan ediyor ve onu dâima iyi bir müşteri tanıyordu... bunun için Türk askeri, Türk kadını, Türk genci diye Berlin ve vilâyât gazetelerinin pek çoğunda yazılar yazdım. Sonra Almanya Avrupa deyince yanlış fikre zâhib olmayalım. Her memleket içinde bir takım şarlatanlar vardır. Ekserisi kendilerini müsteşrik namı tahtında da saklayabilirler. Sonra yine reklam için şarka dâr kitaplar

yazarlar. İslam'ın muhibbi gözüdürler. Nutuklar verirler... kasideler medhiyeler söylerler... bunların birçokları bizi esâret-i iktisâdiyyeye düşürmek isteyen büyük mâlî grupların vekilleridir de bize böyle görünmek isterler. Ve bizi 'askerî, siyâsî olarak tertîb ettikleri konferanslarda medh ederek onun altından hür menfaate bakarlar. Nasıl ki İngiltere'de bu maksadla bir zamanlar ('Osmanlı komitesi) teşekkül etmişti.... bu siyâsî değil, entrikacılar müteşekkil açlar grubu idi. Kendilerine 'Osmanlı komitesi diye nâm vermek şundan bundan çullanmak isterler ve matbû'at-ı 'Osmaniyye'ye kararnâmeler beyannâmeler bile yollamaya cür'et eylerlerdi.

Türkiye hangi memlekete teması artırırsa behemehal karşısına derhal böyle şarlatanlar çoğalır, çoğalacaktır. Bunları anlamak için insanın yeryüzünün her köşesinde çok ikâmeti* her sınıf ve şahıs ile temas etmesi icâb eder. Bu gruplar o kadar mâhirâne tertîb olunur ki şahsen en büyük makamları bile işgal edebilirler. Bunun için biz ricâl-i muhtereme-i 'Osmaniyye'mizden bu hususlarda basîret ve ihtiyât bekleriz.

Bu gibi grupların muzırratı nedir? Hakikat-i hâlde mülk-i 'Osmaniyemiz de iş yapmak isteyen büyük sendikaların mahsulüdür. Onların paralarıyla yaşarlar... şahsen bunlar o kadar büyük müesseseleri temsil ederler ki âdeta nîm-i resmi mâhiyeti bile hâizdirler... bununla düşeceğimiz felâket, inhisâr-ı iktisâdîdir. Buna karşı kapitülasyonların ilgâsı da ----- teşkîl etmez. Kânun-i ticâretin hüsn-i tertîb olunmuş mevâd ve şerâiti de mâni'â teşkîl etmez. Türkiye gibi âlem-i sâneyi ve ticârette yaşamaya başlayacak olan ve muketeseb-i servet -i millisi, hiç ehemmiyette bulunan bir memleket en büyük tehlike inhisâr-ı iktisâdîdir.

Müttefikimiz olsun düşmanımız olsun kardeşimiz olsun ne olursa olsun âlem-i iktisâdatta herkesin hakkı ayrıdır. Bu 'âlemin hiç rahmi âtafet ve inâyeti yoktur. Dostluğu

B

Hiç tanımaz... bu âlem hakka ri'âyet etmek için karşısındakini de kendisi kadar usta görmek ister...

Bizim bu işte karşımıza kim çıkarsa mağlub olacağımız tabi'dir. Mukâvelenâmeleri karşımıza kim çıkarsa mağlûb olacağımız tabi'dir. Mukâvelenâmeleri nasıl tanzîm etsek kâidesi olamaz. Şirketin şahsiyetini 'Osmanlı olarak tanıma istesek fâidesi olamaz. Bunlar hep soru o halde ne yapmalıyız? şeylerdir. Faraza Avusturya ve Alman müttefiklerimizin sermaye sahipleri Türkiye'de müessesât-ı sanâiyye vücuda getirmek istiyorlar. Toprağımızı işletmek fikrindedirler. Ortakçılık tarzıyla Türk köylüsüyle müşarîk olmak istiyorlar. Sonra bazı civarlarda

hektarlarla bir satın almak istiyorlar... bunların hepsi güzel, tabî' müdîran-ı umurumuz menâfi'-i hakkıyye-i 'Osmaniyye'yi mütâla'a etmeksizin bu talebelerin hiç birine müsâade etmez ve etmemiştir. Yalnız bizim düşündüğümüz bu tarz ile bütün müessesâtımız şarkla iş bitirmek isteyen şarkı "sendikalizm" altında inletmek isteyen bir grubun eline düşmesin.

İktisâdiyyatta temin-i inşirah için behemehal rekâbet meydanı açık bırakmalıdır. Faraza Türkiye bir Alman sermâyesi dâhil olacak... pek güzel... lakin bu sermaye yalnız büyük bir banka veya bir grup delâletiyle dâhil olursa bunun mazarratı âşikardır... Osmanlılar ebediyyen bu sermâyedarların haraç-güzârıdır. Lakin Almanya'nın her tarafından her kısım sermayedara meşgul oldukları husûsâtın Türkiye'de ifâsı için müsâade olunursa sermâyeciği olmakla beraber muhtelif cereyan ve rekâbetler altında bulunan muhtelif sermâyedarlar tarafından vaz' edilmiş olmakla inhisar-ı sistemi müretfi' olur. Sâniyen bu küçük gruplar üzerinde gerek hükümetin gerek milletin kontrolü kolay olur... bu memleketimiz için her vakit düstûr ittihâz olunmalıdır. Memleketimizde teşebbüsât-ı sanâ'iyede bulunacak küçük müteşebbislere daha ziyâde teshîlât gösterilmelidir. Sonra bîtaraf hükümet efradı tarafından vuku'bulacak teşebbüsât-ı iktisâdiyye de kezâlik cesaret-bahş bir tarzda nazar-ı i'tibara alınmalıdır...

Sonra matbû'atın uhdesine düşen vazifede ekseriya Avrupa ---- Bir emel-i iktisâdî beslenerek yazılan makalelelerin bu makaleyi pek iyi bulduk diye... aynen gazeteye tercümeden 'ibâret kalmamalı... nokta-i nazarı kârie 'arz edilmeden evvel iyi tetebbu' edilmelidir. Mesela biz bir çok defalar gördük... gazetelerimiz hiç bir kâide-i zâtiyye ve şahsiyye beklemeksizin büyük bir mühimmat-ı fabrikasına reklam yaparlardı... bu Avrupa ortasındaki cereyan ile İstanbul hürriyatının başka mecralarda şilin ve mark muharebesidir... birkaç defa daha yazdık bu muharebe şilin ve mark muharebesidir... onun için dikkatli hareket icâb eder.

Mesela Alman ihtiyât zabıtları, askerlerini nerede bulunsalar o memleketin ahvâl-i iktisâdiyyesini, orada ne iş vücuda getirilmesinin fâideli olacağını şâyan-ı hayret sûrette tedkîk ile meşgul oluyorlar... raporlar yazıyorlar... muharebeden sonra halk tabiatıyla bu dört tahribden vaz geçecek ve bugün sermesti ile yıktığı diyarları yeniden yapmak isteyecektir... o vakit herkes kendi başının çaresine bakacak herkes kendi projesini kendi kafasını elleri arasına alarak mütâla'a eyleyecektir.

C

Onun için biz Osmanlı ülkesinden bu husûslarda teyakkuz ve intibah bekleriz. Ricâl-i hükümetimizden bütün samimiyet-i ruhumuzla taleb ettiğimiz sendikalizm ve inhisâr-ı iktisâdî ceryanlarından memleketimizi halas etmiyor. Bunun için yapılacak

şey bizimle mu'âmeleye girecek her memleketin her mâlî grubuna müsâ'ade etmek ve kabilse araalrında bir de rekâbet -i iktisâdiyye te'mîn edebilmektir.

Mehmed Sa'dî

Boğazların emr-i muhâfaza ve müdâfa'ası

Kont Von Revenetluy Berlin'de "el-'Âlemü'l-İslam" da diyor ki:

Boğazlar meselesi Türkiye'nin âsâr-ı za'fiyet gösterib kuvve-i muhâfazası ve müdâfa'ası tezelzül etmeye başladığı zamandan i'tibâren tahaddüs etmiş bir meseledir. On yedinci asrın evâhirine kadar Türkiye'nin boğazlar üzerine olan hâkimiyeti gayr-ı mütezelzil ve Karadeniz süfün-i ecnebiyyenin seyr u seferi için mesdûd, yegâne Türklere âid bir mâlikâne teşkîl ediyordu. Türkiye'nin boğazlar ve Karadeniz'e olan bu hâkimiyet-i mutlakası 1699 senesinde ilk darbe-i tezelzüle uğruyor. Bu sıralarda Çâr Büyük Petro "Azûf" ve "Taganerug" mevâki-i sahiliyyesini taht-ı işgâl ve zabtına geçirmek sûretiyle Karadeniz'e medhaller te'mîn etmeye muvaffak olmuş ve sefâin-i harbiyye ve ticariyye inşa ettirerek dûr-endiş bir 'azm ve fa'âliyetle boğazlara hâkim olmak çâre ve vesaitine tevessül etmiş idi. nitekim o vakitler Azuf'tan kalkıp İstanbul önünde lenger-endaz olan Rus sefine-i harbiyyesi Rus teşebbüsâtının ilk hatvesini teşkîl ediyordu.

Bunu müte'âkib Babiâli Rusya ile bir çok mukâvelât 'akd ederek Rus sefâin-i ticâriyyesinin Karadeniz'de serbest olarak seyr ü seferi için i'ta-yı müsâ'adeye mecbur olmuş idi. sefâin-i harbiyyenin o vakit Karadeniz'deki harekâtına dâir kat'i ma'lûmata mâlik değiliz. Rusya Karadeniz sevâhilindeki Azuf ve Taganrug mevâki'ini elde edip burada sefâin-i harbiyye ve ticâriyye inşasıyla Karadeniz'e vaz'-ı yed etmeye muvaffak olduktan sonra boğazlara da hâkim olmak emel ve hevesâtına düşmüş idi. Boğazlara mâlikiyet ise İstanbul'un zabtı ve Türkiye'nin mahvı demek olduğu gerek Rus ve gerek Türk mehâfil-i siyâsiyyesinde ma'lûm bir keyfiyet idi.

Bu hengâmlarda boğazlar meselesi yalnız Türkiye ve Rusya'ya mesele-i siyâsiyyeden ibâret idi. Ders-i siyâseti iki meslek ta'kîb ediyordu. Rusya ya şiddet ve cebr-i isti'mâl ederek İstanbul ve boğazları feth etmek veyahut Türkiye ile münâsebât-ı dostâne ve hâlisânede bulunarak onu taht-ı himâye ve metbu'iyetine almak sûretiyle aksa-yı emeline nâil olmak istiyordu. Bu iki siyâset neticesinde Ruslar hakikaten nâil-i maksad olacaktı. Boğazların Rus sefâin-i harbiyyesine açık ve serbest olmasının Rus siyâseti için büyük bir ehemmiyeti hâiz olduğu âşikar olduğu gibi Türkiye mevcudiyeti için de ne büyük bir tehlike teşkîl ettiği Türklerce haklı tahmin ve takdir

edildiğinden boğazların serbest ve açık olmasına Türkiye bütün kuvvetiyle mümâne'at ediyordu.

Rusya'nın şark kurbüne karşı gittikçe tevsî' eden bu ta'azzüm ve tahakkümünü çekemeyen İngiltere, Fransa ve hatta Avusturya Türkiye

Sayfa 3

A

İcra-yı nüfuz ile mukâveleler 'akdine muvaffak olmuşlar ve bu sûretle boğazlar meselesini bütün Avrupa'ya şâmil bir mesele hâline ifrâğ etmişlerdi. Nüfuz ve vaziyet-i hazıra-i siyâsiyyelerine göre kâh Rusya ve kâh Avrupa-yı garbî hükûmâtı Bâbî'âli ile mukâvelât 'akd ederek birbirlerinin harekâtını tahdide müsâraat ediyorlardı.

Büyük Britanya'nın hâkimiyet-i bahriyyesi bu bâbda büyük rol oynamaktan hâlî kalmıyordu. 1809 senesinde büyük Britanya 'aleyhinde 'akd-i ittifâk eden I. Napolyon ile Çar Alexsandr'ın Trafalgar Muhârebesinde dūçâr oldukları mağlubiyet üzerine İngiltere hâkimiyet-i bahriyyesinde o derece kesb-i vuzuh etmiş idi ki yapılan müsâlahada İngilizler 'alelumum sefâin-i harbiyyenin kema fi's-sâbık boğaz içi ve gerej Karadeniz tarafından boğazlardan imrâr edilmemesi şartını kabul ettirmeye muvaffak olmuşlardı. Yirmi sene sonra

FOTOĞRAF

İsviçre'de yeni intihâb olunan cumhur ile cumhuriyet dâiresi

Çarı I. Nikola Hünkar iskelesi mukâvele-nâmesindeki bir madde-i hafiyye mucibince Rus sefâin-i harbiyyesinden ma'âda hükûmât-ı sâire sefâin-i harbiyyesinin boğazlardan mürur ve 'uburunun men 'e muvaffak oluyordu. Bu mukâvelenâme Türkiye ve Rusya'nın hîn-i hâcette yekdiğerine karşı müzâherat ve mu'âvenet -i mütekâbelede bulunacaklarını da dâmen idi. Rusya'nın 'azameti ile mukâvelenâme-i mezkûre Türkiye'nin Rus himâye ve metbu'iyyeti altına girmesi demek oluyor ve bu cihet Rusya'nın boğazlar meselesinde iktisâb ettiği en yüksek muvaffakiyet-i siyâsiyye 'add olunmakla şâyan bulunuyordu. Fakat birkaç sene sonra Rusların Kırım mağlubiyeti üzerine hâkimiyet-i siyâsiyyeleri büsbütün kuvvetten düşmüş idi. Büyük Britanya'nın taht-ı idâresinde olmak üzere ittifâk eden Fransa, Avusturya ve Almanya hükûmetlerinin Rusya'yı Kırım'da mağlub etmeleri üzerine 'akd olunan 1806 Paris mu'âhedesinde zaman-ı sulhte boğazların 'alelumum sefâin-i harbiyyeye mesdûd kalması beynelmilel şart kılındığı gibi Karadeniz bîtaraf bir deniz 'add edilerek

Rusların mu'ayyen ve ma'lûm bazı sefâin-i ticâriyyeden başka bu denizde sefâin-i harbiyye ile tersaneler bulundurmayaacağı

B

Takarrür etmiş idi. Avrupa hükûmâtı da musalaha-i mezkûre mucibince Türkiye'nin temamiyet-i mülkiyyesini ta'ahhüd etmelerine bu seferde Türkiye Büyük Britanya ile müttetiklerinin taht-ı nüfuzlarına girmiş bulunuyordu.

Bütün bu mukâvelât ve ta'ahhüdât Türkiye'nin menâfî'ine değil bu iki hükümetten her birisinin şark kurbünde tahakküm ve peyda-i nüfûzunu men' etmek esâsâtına ibtina ediyordu. Büyük Britanya'nın bu husustaki fa'âliyetine sebep teşkil eden esbâb-ı mühimmeden birisi de Hindistan meselesi idi. Boğazların Türkiye'den başka bir devletin taht-ı hâkimiyetine geçmesinin Hindistan için büyük bir tehlike teşkil ettiği fikr ve iddi'asında bulunan İngiliz ricâl-i siyâsiyyesi hatta 1878 senesinde Kıbrıs Adası'nı Türkiye'den alarak taht-ı işgâl ve idârelerine geçirmişlerdi.

Rusya 1806 senesinde vücuda gelen İngiltere, Fransa, Avusturya ve İtalya ittifakının lağv ile 1870 senesinde teşekkül eden Avrupa vaziyet-i siyâsiyyesinden bilistifade Londra Kongresi'nde Karadeniz'in bitarafılığı ref'e muvaffak olmuş idi. Bu bâbda Bismarck Rus hükûmetine bir taraftan Rusların verdiği te'mînât ve diğer taraftan Fransa'nın menfa'atine hâdim bir vaziyet-i siyâsiyyenin tahaddüsünü men' etmek üzere Rus hükûmetine bezl-i mu'âvenet eylemiş idi. Rusya bu münâsebetle Karadeniz'de ve harb donanması teşkiline istihsâl-i muvaffakiyet eylemiş ise de boğazlara âid kuyûd ve şerâit hâl-i sâbıkını muhâfaza etmiş idi.

Rusya'nın Karadeniz'de bu sûretle büyüyen dâire-i fa'âliyetine mukâbil Türkiye tazmînât-ı siyâsiyye verilmemiş idi. Birkaç sene sonra Rusya Türkiye ile muharebeye girişerek 'akdine muvaffak olduğu Ayestefanos mu'âhedenâmesi üzerine nihâyet boğazlar hâkimiyetini elde edebileceğine ümidvâr olmuş iken Ayestefanos

C

Önünde gözüken İngiliz donanması bu Rus ümidlerini 'akîm bırakarak Berlin Kongresi vücuda gelmiş idi. Bu kongrede boğazlar mevzu-i 'bahis olmamış ve bu mesele muharebe-i 'umûmiyyenin zamân-ı hulûlüne kadar hâl-i aslîsinde kalmış ve yalnız hidemât-ı siyâsiyyeye müte'allık ecnebi gemilerin boğazları geçmesine müsâade edilmiş idi. son on sene zarfında ve 'alelhusu 1908, 1909 ve 1912 senelerinde Rusya bu hususta pek ciddi teşebbüsât-ı 'adîdede hedef olarak nâil-i merâm olamamıştı. Hatta bu mesele üzerine hükümet-i 'Osmaniye ile hususî müzâkerâta girişmeye teşebbüs eden Rus sefiri Çar Nikof, İngiltere'nin şikâyeti üzerine geri

çağrılmış idi. Fransız matbû'atının bu son senelerde Karadeniz'de mahbus olub da hîn-i hâcette bizim ile beraber muharebeye

İştirak edecek olan Rus donanmasının serbesti-i seyr ü seferi İngiltere'nin dâire-i menâfi'inden olduğundan bahisle icra ettiği propaganda hakikaten câlib-i nazar-ı dikkattir.

Bu muhârebe-i 'umûmiyye esnasında Rus ve Fransız itilaf-ı bahrîsî üzerine elimize geçen ma'lûmâta istinaden diyebiliriz ki hîn-i hâcette Rusların bir taraftan Fransızların diğer taraftan boğazları zorlamaları devleteyn müzâkere mukarraratı cümlesinden idi. Bu kararlar Türkiye'nin icrâ'at-ı müteyakkızâne ve müdîrânesi neticesi olarak vakt-i münâsebatta boğazları sed etmesi ve düvel-i merkeziyyeye iltihâk etmesi dolayısıyla güzelce ber-taraf edildi. Bu gün kemâl-i huzur ve istirahatle i'tirâfe edebiliriz ki İngilizler boğazların vesâit-i seddiyyesi henüz tamam ve ber-kemal olmadığı bir zamanda zorlamak teşebbüsâtında tereddüd ve te'hîr eylemeleri gayr-ı kâbil tamir bir hatada bulunulmuştur.

Herkesin ma'lumu olduğu üzere uğradıkları hezimet-i kahrîyye Türklerin boğazların emr-i müdâfa'asında sarf ettikleri hayret-efza gayrette ve mesâ'-i fâhirâne ve şec'âne ile tarihe 'Osmanlılar hesabına parlak sahîfeler katmıştır.

7.jpg

Sayfa 4

A

Türkiye tarihinde birinci defa olmak üzere Çanakkale bütün vasait ve kuvayı beriyye ve bahriyyesini isti'mâl etmek sûretiyle zorlamak isteyen müttefik İngiliz ve Fransız mehâcamat-ı müttehidesini def ve tard ederek kahramâne müdâfa'aya muvaffak olmuştur.

Boğazlar meselesinin esbâb-ı hudusu taharri olunursa Türkiye'nin eser-i sa'y göze çarpar. Sâbıkan Türkiye boğazları gerek Karadeniz ve gerek Adalar denizi tarafında müdâfa'aya muktedir olduğu gibi berren vuku bulan tehdîdarı def ve tarddan da 'âciz idi. Bunun için bazen Rusya'nın ve ba'zen hükûmât-ı garbiyyenin nüfuzuna iltihaka mecbur kalıyor idi.

1854-1855 senelerinde boğazlar hakkında icrâ edilen müzâkerât-i 'âmikada boğazların dâima açık bulundurulması ile ----- sâirenin Türkiye tarafından tesbît ve takririne müte'allık Prens Guncaku tarafından yapılan teklifin Bâbı'âli'ce red olunması üzerine Prens 'Osmanlı murahhasına mütehayyiren esbâb-ı redde dâr îrâd ettiği suale: ne istiyorsunuz, ehibbamız çoktur, cevabını almış idi. 'Osmanlı murahhası bu kısa

sözlerle hakikat-ı halî bütün -----vmiyle takdir etmiş görünüyordu. Türkiye'ye bahş edilen ----- kuvvet ve salâhiyet Türkiye'nin za'ifiyetinden dolayı insafı ve ----- kalacağından boğazların açık bulunmasıyla çoğalan ehîbbâmız yani mümkün mertebre Türkiye umûr-i husûsiyyesine müdâhale etme zemîn ve vaziyeti elde edeceklerdi. 'Osmanlı murahhası Türkiye'ye 'atf olunan imtiyâzât ve salâhiyetleri kağıd üzerinde kaldıktan başka bunlar Türkiye için mucib-i mazarrat olacak fikr ve mütâla'asını ifhâm etmek istiyordu.

Şimdi bu hâller değişti. Birinci defa olarak Türkiye üç yeri devletin dâire-i ittifakına dâhil oluyor. Bu düvel-i beriyye hakikaten kuvvetli bir Türkiye'nin vücuda gelmesine pek 'alâkadardırlar.

Ba-husus Almanya dâhilen ve haricen kesb-i kuvvet ederek boğazları müdâfa'a edebilecek olan bir Türkiye'nin dostluğa büyük ehemmiyet 'atf eyler. Sırbistan'ın ortadan nihân olması ve Bulgaristan'ın dâire-i ittifakımıza dâhil bulunmasıyla Berlin-İstanbul irtibatı vücuda getirildi. Türkiye – Almanya ittifak ve irtibatını tehdîd eden bu sevâik Sırbistan'ın izmihlâliyle ber-taraf edilmiş ve Avusturya-Bulgaristan bu ittifaka sadık kaldıkça Türkiye – Almanya irtibatının bekası taht-ı te'mîne alınmıştır. Almanya inkirâz buldukça boğazların emr-i muhâfaza ve müdâfa'ası Almanya -Türkiye için bir menba'-ı kuvvet teşkîl edecektir. Bir takım cebr ve şiddet ve desiselerle boğazları dâima taht-ı tehdîdlerinde bulunduran devletler 1914 senesi sonbaharından beri Türkiye'nin en büyük düşmanları sırasına girmişlerdir.

İttifak-ı mürabba'ın sağlamlığı, bu ittifaka dahil olan devletler menâfi'-i siyâsiyyesinin Türkiye menâfi'ine mülâzi ve muvafık olmasıyla sabittir.

Bu mütâla'attan müstebân oluyor ki Türkiye kuvvetli kalıp da istikbâlde de bu zümre-i ittifâk bâkî kaldıkça boğazlar meselesi bütün bütün kapanmış bir safhaya girmiş olur. Başka hiçbir zümre-i ittifak şimdiki ittifâk-ı düveli kadar boğazlar meselesinin ----- ve müdâfa'asını kâfil olmak iktidârında değildir.

B

Türkiye boğazların muhâfaza ve müdâfa'adan 'âciz kaldığı müddetçe boğazlar bir mesele-i milel idi. akvâm-ı milelin târih-i hayatları, hukûkî mâlikanelerinin müdâfa'a ve muhâfazası kâbil olabilen şeylerin hukûkî mâlikâneler olduğu nu isbât etmiştir.

Şimdi Türkiye Çanakkale'deki icrâ'at-ı harbiyye-i gâliyanesiyle kuvve-i müdâfa'asını izhâr ve isbât etmiş olduğundan boğazlar, bir mesele-i beyne'l-milel olmaktan çıkarak milli bir mâlikâne teşkîl etmekte bulunmuştur.

Boğazlara müte'allık şimdiye kadar cârî olan kâffe-i mukâvelât-ı beyne'l-milele ve husûsiyyenin ıskâtı ile yalnız Türkiye'nin hâkimiyet-i mülkiyyesi altında kalması şerâit-i sulhiyyemizin en esaslı ve mühim nukâtından birisini teşkil etmelidir. Boğazların en selâmetli ve en tabî' sûret-i halli ancak bu olabilir. Bu sûret-i hall boğazların Avrupa ve Asya arasında bir mahall-i ittisâl ve irtibât teşkil etmesi münasebetiyle Almanya için matlûb ve şâyân-ı temennidir.

Boğazların sırf Türklerin elinde olduğu müddetçe Almanlar için Asya'dan kat' edilmek muhâtırası kalkmış olabilir. Görülüyor ki burada da menâfi'-i 'Osmaniyye tamamıyla Alman menâfi'ine tetâbuk ve tevâfuk ediyor.

Zamân-ı sulhde boğazların açık olması keyfiyeti bu da sırf Türklere âid husûsâtıdır. 'Akd -i musâlahadan sonra 'Osmanlılar şüphesiz boğazları sefâin-i ticâriyyenin mürur ve 'uburuna açık tutabilirler. Sefâin-i ticâriyyenin boğazlardan geçmesine mümâne'at etmek ve Türkiye'nin ve ne de müttefiklerinin menâfi'i dâhilindedir. Rus sefâin-i harbiyyesinin boğaz içinden dışarıya ve Çanakkale boğazlarından içeriye geçmesine bazı kuyûd tahtında müsâ'ade edilebilir. Fakat Türkiye bu hâlde boğazlarda ve sâr yerlerde her bir muhâtırayı def' ve tard edebilecek kuvvet ve iktidârda bulunmalıdır. Sâhil-i istihkâmâtının tahkimâtı ve tahte'l-bahrlar isti'mâli ve kâfi miktarda sâr vesâit-i harbiyye-i bahriyyeyi te'mîn ile ancak boğazları Rus sefâin-i harbiyyesine açık bulundurabilir. Sefâin-i harbiyyenin mürur ve 'ubûruna âid verilecek müsâ'adât bir menba'ını tecâvüz etmemelidir. Müsâlahada bile İngiltere'nin boğazların gayr-ı mahdûd bir sûrette açık bulundurulmasına müte'allık bir teklifte bulunacağı ağıleb-i ihtimaldir. Fakat Türkiye mevcudiyet-i siyâsiyyesini haleldâr edebilen böyle bir şartı hiçbir vakit nazar-ı i'tibâra alamazlar. Fransız ve İngiliz donanmalarının serbest olarak seyr ü seferine mecâz verilmemelidir. Müttefik ve dost hükümetlerin donanmaları da ancak Türkiye'nin müsâ'ade-i mahsûsiyyesi üzerine çıkıp girebilmelidir.

İşte ancak bu sûretle muhârebe-i 'umûmiyye boğazlar meselesine yeni bir safha te'mîn edebilir. Mevcud olan kuvvetimizin hüsn-i isti'mâlini ümid etmek sûretiyle âmalimizin istihsaline muvaffak olacağımızı ümid ederiz.

Yeni Türkiye

“Kont Revettelur”un boğazların müdâfa'a ve muhafazasıyla tarihçesine âid bâlâdaki makâlesini bu sûretle muhit-i muhterem 'Osmani'ye 'arz ediyorsak da Karadeniz'e Rus donanmasının mahbûsiyeti ma'kûl olmadığına ve boğazların fevkalâde sûrette tahkim edilerek bazı şerâit-i dâhilinde Rus donanmasına açık bulundurulmak hususundaki teklîfâtına dâr bir muharrir-i muhteremden nokta-i nazarının îzâhını rica ediyoruz.

C

En son muhârebe haberleri

Tahte'l-bahr muharebesinin na-mahdûd bir sûrette tezyîd-i fa'âliyetine dâir Almanya'ca müttehiz karar-ı kat'î üzerine cemâhir-i müttehîde-i Amerika reisi Wilson Wasington kongresine ber-vech-i âti beyânatta bulunmuştur.

Almanya'nın ihbâr etmeksizin nâgehâni bir sûrette ittihâz ettiği karar ihbar ile duruldu. (Süfakes) hakkında Almanya'dan bir kere aldığım cevabı nota, te'mînât-ı kâfiyyeyi hâvî olmadığı gibi, Mayıs tarihli nota münderecatıyla da gayr-ı kâbil-i te'lîf bulunduğundan ve bu hâl Amerika'nın te'mîn-i şeref ve haysiyyeti nâmına hükümet-i mezkûre ile bu günden i'tibâren münâsebât-ı siyâsiyyesi kat' olunmuş. Alman maslahat güzârıyla Amerika'nın Berlin sefirine evâmîr-i lâzime i'tâ edilmiştir.

Münâsebât-ı dostanemizin kat'ına bâis olacak bu karar-ı ahirin tebeddülünü ümid ederiz. Almanların öteden beri refik-i samîmîsi bulunduğu için harbe girişmek istemiyoruz. Bunun içindir ki Almanya'nın ittihâz ettiği bu kararın ciddiyetine inanmak istemiyoruz. Fakat bu hakikat-i hâli alınca o vakit Amerika hukukunu, serbestisini ve müsterihan bir hayat geçirmesini te'mîn etmek esbabına tevessülen müdâfa'adan geri kalmayacaktır.

Amerika'nın Berlin sefiri ile bilumum konsolosları Almanya'yı terk ile teb'a-i hukukun rü'yetini İspanya'ya tevdi' eylemek hususunda evâmîr-i lâzime i'tâ eylemiştir.

İtilaf devletleri tarafından teklif olunan şerâitin Yunan hükümeti tarafından mevki'-i icraya vaz' olunduğu ve Atinalıların şehir dahilinde nümâyîşte bulunan Fransız bahriye efradının bir sûret-i hâsımâne ta'kîb etmekte olduklarını "Maten" gazetesi iş'âr ediyor.

Yine aynı gazete Alman Tahte'l-bahrlarının ikâ' eyleyecekleri tahrîbât-ı 'azîmeye çâre-sâz olmak üzere hükümet ve ahaliyi intibaha da'vet ediyor. İttihaz olunacak tedâ'ir her ne kadar kesîr olsa da tehlikeyi ber-taraf edecek mâhiyette olmadığını ve Almanya'nın her hafta bir 'aded Tahte'l-bahr inşasıyla az zaman içinde mevcudunun miktarının tezyîd eyleyerek bütün denizlere meydan okuyacağını kemâl-i teessürle yazıyor.

Geçenlerde İspanya kralı on üçüncü Alfonso Granada nakl eden tren Point Kerle ve Kambo İstasyonu arasından mürur etmek üzere iken kılavuz tren Şukuri tarafından hattın büyük bir kurşun direk ile sed olunduğunu görmesiyle tren derhâl tevakkuf edilmiş ve su-i kasdın önü alınmıştır.

Avusturya meclis-i meb'usarı reisi doktor Silvester'in Alman karargâh-ı 'umûmisini ziyaretinden sonra Viyana gazetecileri ile vukû'b ulan mülâkatında müzâkerât-ı mütekâbilenin İstanbul'da ta'kîb olunacağını ajans hevas Berlin'den vukû' bulan istihbârâtına 'atfen iş'âr ediyor.

Zürih'de münteşir "Nuval Jurnal" nâm gazetenin istihbârâtına nazaran İsviçre hükûmetinin Berlin sefiri yakında terk -i vazife eyleyecektir.

Rems şehri muhasarasının sekiz yüz elli beşinci günü

5 sayfa

A

Dokuz ile on iki arasında yirmi altı mermi Almanlar tarafından mezkûr şehre endaht edilmiştir. On iki sa'at 30 dakîka ve saat iki de on dokuz, yedi buçuk ile sekiz arasında da on dört mermi endaht edilmiştir ki yevmî 72 mermi endaht olunduğunu "Maten" gazetesi yazıyor.

Marsilya'nın belediye-i me'murunu gala-yı işara çâre-sâz olmak üzere me'kulat-ı mu'âvenet şirketi nâmında bir şirket te'sîs eyleyip 1200 a'zâ cem' eylemiştir ve bu sûretle me'kûlâtın fûruhtunu ta'dîl teşebbüsünde bulunmuşlardır.

"Maten" Gazetesi Almanya'nın Tahte'l-bahr muhârebesini tevsî' ile İngiltere, Fransa ve İtalya'yı bir sûret-i şedîdede muhâsara edeceğini yazıyor. Ve 'ilâveten diyor ki: Bir Şubat'tan i'tibâren Almanya ile Avusturya iddi'aları vecihle bundan İngiltere, Fransa ve İtalya sevâhilini ablukaya alacaklardır.

Binâenaleyh hangi millete âid olursa olsun her cins mezkur hükûmetler sevâhilinden yirmi mili yani otuz yedi kilometre mesâfe kurbünde bulunursa derhal torpillenecektir.

Kalas şehri Japonlar vâstıasıyla mütemadiyen bombardıman edilmiş ve dehşetli yangınlar husûle getiren bombalar tahrîb olunmakta bulunmuştur.

31 Kânun-i sâni'de İtalya harb cebhesinde şiddet-i bürudet tahtü's-safer 28 derecedir.

Fransa mühimmât nâzırı kömür fıkdanını kemâl-i teessürle meb'ûsânda zıkr ile büyük münâkaşa ve mücadeleye sebebiyet vermiştir. Üç meb'us tarafından nâzır şiddetli bir muvâhezeue dûçar olmuştur. Birinci meb'ûs Henri Bata, Edvar Heriyun'u lazım gelen tafsîlâtın i'tâsına mecbur kılınmıştır.

Loyd Jorez ile Hendrisana su-ikasd

Londra 31 Kânûn-i sâni “Maten”in istihbârât-ı hususiyyesi: Derbeyde dört kişinin sûret-i tevkifi büyük bir halecânı mûcib olmuştur. Maznunlardan üçü kadındır. Bunların şiddetle harb aleyhdârı oldukları cümlelerin ma’lûmu idi. Bunların dördüncüsü İngiliz kânunun bahs ettiği müsâ’adeden istifa ederk mu’âfiyeti iktisâb edenlerden idi. Dördü de ayn-ı familyaya mensûb olup içlerinden masune ihrâcı hasebiyle Loyd Corc’u tesmîm için lazım gelen mevâdî ihzâr etmiştir. Bunlar Loyd Corc ile Hendrisun’u tesmîm için tedârikât-ı lâzimedede bulunmuşlardır. Bunların bu sûretle mevki’-i tatbikata vaz’ edecekleri cinâyetin bu sûretle şuyu’u şehirde büyük bir halecanı mûcib olmuştur. Haklarında verilecek hükm ve kararın icrasından evvel maznunlar Birmingham hapishanesine de nakl edilmiştir ve 31 Kânun-i sâni de huzur-i mahkemede isbât-ı vücûd etmişlerdir.

Esna-yı isticvabda mücrimiyetlerine dâir ufak bir emareye destres olunamamıştır. İsticvâbın semeredâr olamamasına mebnî muhâkeme Cumartesi gününe ta’alluk edilmiştir.

Sulh teklifi ne için red olundu?

Düvel-i itilâfiyyenin ittifak-ı murabba’ hükümetlerinin sulh teklifini ne için kabul edemediğinden dâir itilaf tarafdarlığıyla müştahir “Ranguardya” gazetesi ber-vech-i âti beyânatta bulunuyor:

FOTOĞRAF

Almanya ordugâhında Avusturya imparatoru

B

Sulh teklifinin esbab-ı reddini ancak itilafçıların aralarında tevellüdü melhuz ittihadsızlıktan korkmalarında arayabiliriz. Alman sulh teklifi Paris ahalisi tarafından sûret-i bâridâne de kabul olundu. Gerek bir beyan ve gerek matbuat bu teklifin yalnız reddi değil mevki’-i mezkureye girmesi ihtimâlini de ref için ellerinden geleni yapmaktan çekinmediler.

Diğer taraftan teklifi nazar-ı mütâlâ’aya alırsak görüyoruz ki Almanya mu’ayyen teklîft-ı sulhiyyede bulunmak istemedi. Alman sulh teklifi bilakis gayr-ı mu’ayyen, muvakkat ve muhâtıralı bir mâhiyette idi. İttifak-ı murabba’ notası mu’ayyen bir takım şerâit tahtında harbe nihâyet vermek emellerinden bâhis olmayıp belki sulh üzene “konuşmak istiyor musunuz?” tarzında bir sualden ‘ibâret idi. Bu müzâkerâta girişmek için bir mütarekeye lüzum var idi. Bu sûretle düvel-i müttefika-i erba’ itilafçıların bazılarını memnun, bazılarını gayr-ı memnun bırakacak idi.

Memnun bırakılanların harbden kurtulmak için bir gün evvelki dostlarına hiç bakmadan ‘akd-i sulh temâyül edecekleri şüphesiz idi. İtilafçıların iittihad ve imtizâcî esâsen yekdiğerine mütebâyin ve mütezadd olan menâfî’ ve ihtirâsattan dolayı dâima bir hâl-i tezelzül geçirdiğinden esna-yı müzâkerâtta aralarındaki muhâlefet bir münâzi’a-i harbiyye hâlini alabilirdi.

Müzâkerât-ı sulhiyyenin ‘akîm kaldığını farz ettiğimiz takdirde akvamı yine muharebeye sevk ve teşvik etmek için kimin iktidârı olabilirdi?

İngiltere ve Norveç ticâret donanması

İngiltere’nin bîtaraf ashâb-ı sefâin üzerine icrâ ettiği tazyîkâta dâir itilaf muhibb ve tarafdârı olan “Derdenus Ganiğ” gazetesi diyor ki:

İstihbâr ettiğimize göre İngiltere’den bir Norveç gemisinin kömür hamulesiyle Danimarka’ya hareketine müsâ’ade edildi ve bu memnu’iyyetin bütün Norveç sefâin-i ticâriyyesine teşmil edileceği tahmin ediliyor. İngiltere’den Danimarka’ya kömür ihrâcâtı serbest

C

Olduğu ve Danimarka gemilerine bu bâbda me’zûniyet i’tâ edildiği halde Norveç gemilerinin Danimarka’ya kömür nakliyatına ruhsat verilmemesinden gemilerimizin srey ü seferinin büsbütün ta’tîl edilmek istenildiği anlaşıyor. İngiltere’de kömür ihrâcat ruhsatnamesine intizâr eden birçok gemilerimiz vardır. Ticâret-i harbiyye nezâreti kâbil-i kabul yollar mukâbilinde ruhsatnâmeler i’tâsından sûret-i kat’iyyede imtina’ ettiği halde İngiliz simsarları bitmez tükenmez da’vetnâmeler ile Norveç ashâb-ı sefâini İngiltere’ye celbe çalışıyorlar. Bu şerâit altında a’zâmi sûrette hamule almaya mecbur olan gemiler hâl-i hâzır sigorta ücretleri ile muhâtırat-ı muhtelif taht-ı te’sirinde zâyîât-i külliyye atf /adf oluyorlar. Bunun için Norveçli ashab-ı sefâin aralarında bir cem’iyyet-i müşterekü’l-menfa’a teşkîl ederek evvel emirde Norveç gemilerinin nerelerde olduğunu ta’yîn ve keşf ile İngiltere’nin mu’âmelât-ı cebriyesine nihâyet vermek istiyorlar.

İngiltere için nâmus meselesi

“Siveys fon Dendağ” nâm Hollanda gazetesi ber-vech-i âtî yazıyor:

Şimdiye kadar büyük mikyasta torpillenmiş gemilere âid haberler henüz mevcut değil, İngiltere ve Fransa’nın vesâit-i tedâfü’yye ve ihtiyâtıyye ittihazına müsâra’at ettikleri muhtemeldir. İngiltere’de bulunan bîtaraf sefâin hareket etmemesi için verilen evâmîr bu ihtimâli te’yîd ediyor.

Şedîd tahte'l-bahr muharebesine rağmen mantıka-i mesdûde dâhilinde seyr ü sefer edebilecek sefâinin hasara uğramamasını te'mîn ve deruhde etmek İngiltere'nin doğrudan doğruya namusuyla 'alâkadar olan bir mesele teşkîl ettiğini İngiltere isbât ve izhara çalışmalıdır. İngiltere şâyet buna muvaffak olamaz ise bîtaraf sefâini mantıka-i mesdûdeden geçmekten ictinâb etmelidir. Bu ikinci şakk-ı galebe ederse İngiltere'nin denizlere hâkim olduğu hususundaki iddî'a boş ve iğrenç bir lakırtıdan ibâret kalmış olur.

8.jpg

6.sayfa

A

Makâm-ı sadâret-i 'azîmeye dâhiliyye nazırı Tal'at Bey Efendi ta'yîn olunmuş ve sadâret alayı merâsim-i hususiyyesine tevfikten büyük bir vazife ile İstanbul'da icrâ olunmuştur.

Yeni meclis-i vükela ber-vech-i âtî teşekkül etmiştir:

Tal'at Paşa: Sadrazam ve dahiliye nazırı ve maliye nâzır vekili

Musa Kazım Efendi: Şeyhu'l-islam ve evkâf nazırı

Nesimi Bey: Hariciye nâzırı

Halil Bey: 'Adliye nâzırı ve şûra-yı devlet reisi

Enver Paşa: Hariciye nâzırı

Cemal Paşa: Bahriye nâzırı

Şükrü Bey: Ticâret ve zirâ'at nâzırı

Ali Münif Bey: Nâfi'a nâzırı

Tal'at Paşa'nın makâm-ı sadarete ta'yîni Berlin'deki 'Osmanlı teb'ası üzerine büyük bir meserret uyandırmıştır.

Loyd Corc yine neler söylüyor

“Tulal Ancakır” Gazetesi'nin Rotterdam muhâbiri gazetesine 7 Şubat tarihiyle ber-vech-i âtî yazıyor:

7 Şubat'ta vest ministerde sentral helde Hetterroz'un taht-ı riyâsette olmak üzere hidemât-ı milliyye için inikâd eden ictima'da esnâf-ı muhtelifeye mensûb bir çok

sâmi'în meyânında loyd Corc, Hamerlin Hudge ameleler nazırı Santeriyor'u baş piskoposu hâzır bulunuyordu.

Hudge, nutk-i iftitahında teşdîd edilen Tahte'l-bahr muhârebesi -----sle verilecek cevabın ta'cîl lazım olduğu mütâla'asını dermiyân ettikten sonra ber-vech-i âti söze geçmiş ve demiştir ki:

lordunun kuvvet ve satvet-i hâzırasını hadd-i layıkında ve muhâfaza etmekle beraber hidemât-ı milliyyeyi îfâ etmek ve miktarı dâima tezâyüd etmek üzere bir çok erkek ve kadın ihzâr ve âmâde bulundurmaya mecburuz. Bu gayeye vusul için bütün milletin (Chamberlain)'in programını himâye ve buna mu'âvenetle kâbil olabilir.

İtalya'nın Tahte'l-bahr muhârebisini teşdîd ederek ittihaz ettiği karar-ı âhire ile Almanların son kuvvetlerini sarf etmekte olup ye's ve fütur içinde çalışmakta olduklarını zikr ve iddi'a etmeye mütefahhirâne ortaya atılan Chamberlain eğer biz galebe çalmak istersek Lordu bu modern muharebeye intisâb peydâ edip bunun müştâk ve müzâhimine tahammül edebilecek genç ve tüvâna efrâd ile techîr etmekliğimize lazımsınız diyerek geri çekilmişler. Bundan sonra Loyd Corc söze başlayarak ber-vech-i âtî idâre-i kelim etmiştir.

İngiltere'nin teslîh ettiği efrâd-ı tefevvüs itibarıyla düvel-i garbiyyeninkinden daha az bir miktardadır.

Mesela Fransa ahalisinin her altıda birini asker etmiştir. Bunu yapamayan İngiltere'nin harbe olan iştirâkinde lüzumu derecede fa'âl olmadığı anlaşılmalıdır. Buna mukâbil İngiltere'nin başka mesâil-i mühimmedeki duhul ve mu'âveneti nazarından dûr tutulmamalıdır.

İngiltere Almanların deniz vahşet ve korsanlıklarını bila âram*

B

Ortadan kaldırmalıdır. Biz ticâret-i bahriyyemizi hâl-i intizâm ve taht-ı himâyede bulundurabilmek için gemiler inşasına devam etmeli ve Alman tehdîdât-ı vahşiyane va'adler ötesini keen lem yekûn bir hâle ifrağa çalışmalıyız!!

Halkımız arasında teşkîlat-ı lâzimeyi icrâ edersek Alman planlarını mahva muvaffak olabiliriz. Hiçbir ferd ne erkek ve ne kadın boş durmayıp kendi mevcudiyetleri için muharebeye de feda-yı hayat eden vatandaşlarına ibzâl-ı mu'âvenette kusur etmemelidir. Almanların tahte'l-bahr politikası bize yeni bir şey ihbâr etmiyor. Almanya medeniyet-i hâzıranın vücuda getirdiği her bir şeyi mahv ve perişan ederek giriştiği harbe ma'kûl bir renk vermek istiyor. Müttefiklerimiz ile birlikte Almanların bu mu'âmelat -ı vahşiyânelerini imhâ edemez isek kendimizi yirmi

asır geri atmış oluyoruz. İngiltere muhârebe ibtidalarında gönüllülerden terekkeb etmek üzere teşkiline muvaffak olduğu emsali na-mesbûk ordu ile kendisine tarihi bir kıymet ve ‘ulviyet bahş etmiştir. Dünyada hiçbir vakit hiçbir memlekete milyonlara bâliğ olan gönüllü bir ordu teşkili nasîb olamamıştır. Loyd Corc bütün İngiliz erkek ve kadınların bu bâ’bda sarf-ı gayret etmek üzere mürüvvet ve hamîyyet vatan-perverânelerini ibzâl edeceklerini ümîd ettiğini ve ‘umum ‘amele cem’iyyetleriyle bilumum İngiliz halkını medh ve senalarına gark ettikten sonra İngiltere’nin mâlikâne-i cihan-şümûlünü bizzat müdâfa’aya kâdir bir kuvvet ve ‘azamet de olduğunu ilâve ederek hitâm-ı kelâm eylemiştir.

İngiltere’nin son bir gayret-i mezbuhânesi

1918-1919 esnân-ı erbabının yakın bir zamanda silah altına celb olunacaklarını Maten gazetesi iş’âr ile ber-vech-i âti beyanatına devam ediyor:

Londra 30 Kânun-i sânî: bu günkü tarih-i i’lanından on beş gün sonra 1898 esnân-ı erbabı silah altına da’vet olundukları gibi 1899 esnân-ı erbabı da 18 yaşına duhullerinden otuz gün sonra da’vete icâbete mecburdurlar.

İngiltere nasıl mağlûb edilebilir?

İngiltere’de me’kûlat ve ‘alelumum malzeme-i hayatiyye zan ve tahmin edildiği kadar noksan değildir. İngiltere zamân-ı hâlde olduğu gibi kâfi derecede me’kûlat ve erzaka mâliktir. Yalnız fiyatları yükselmiştir. Bazı eşyada nedret hiss edilir ise de ehemmiyetten ‘âridir. Hatta bu fiyat yüksekliği bizde olduğu gibi murâbahacı fiyatlarını andırmıyor. Bu erzak bolluğuna rağmen İngilizler me’kûlât ve sâir malzeme-i hayatiyye vesikalarını mevki’-i tatbîke koymak istiyorlar. İngiltere bu tedbir-i ihtiyâtkâriyi me’kûlatın noksanından değil belki muhârebeyi daha senelerde temdîd etmek fikr ve zannına istinaden ittihâz ediyor. Müttehiz bu gibi tedâbir-i ihtiyâtiyye İngiltere’nin Tahte’l-bahr muharebesinden korktuğuna ‘aleni bir delildir. İngiltere ta’arruzât-ı hevâiyyeye tatbik etmeye muvaffak olduğu tedâbir ve vesâit-i tedâfüiyye dolayısıyla o kadar ehemmiyet vermiyor. En ziyâde dûçâr-ı havf ve heyecan olduğu cihet-i ticâret donanmasını bu kadar haşarata uğratan ve büyük faaliyetle çalışan tahte’l-bahrlarımızdır. Sefâin-i ticâriyyesinin şimdiye kadar hedef olduğu zâyî’ât İngiltere’yi

Derin derin düşündürüyor. İngiltere sefâin-i ticâriyyesinin mahvı ile mühimmat-ı harbiyye nakl ve idhâlinin men'i İngiltere a'sab-ı hayâtiyyesini öldürmekle müsâvidir.

Garb sahne-i harbinde ma'rûz olduğu zâyî'at-ı 'azîme ile esasen şiddetini gâib eden İngiliz kuvve-i ma'nevîyyesini üçüncü bir sebep olarak bâlâdaki iki sebebi de 'ilâve edebiliriz.

İngiltere sefâin-i bahriyece hedef olduğu zâyî'at-ı 'azîmeye rağmen ticâret-i bahriyyesini safra indirmekle ancak İngiltere'nin tedhiş ve ihâfesi mümkün olabileceğinden Tahte'l-bahrlarımızın fa'aliyetini tezyîd etmekten başka çâre-i selâmet yoktur.

Türkiye'de mevcut me'âdin ile bunların işletilmeleri yolu

Muharriri: Doktor Mur

-Ma'bad-

Bundan yirmi sene evvel ahzına mübâşeret edilen bir harita-i 'arziyye yarı yolda bırakılmış idi. bundan sonra seyyâhîn-i ma'lûmeden "Cihanşef" Anadolu şebbe ceziyesiyle aksâm-ı şarkıyyesinin harita-i arziyyesini çıkarmış ise de şâyân-ı itimâd bir esasa ibtina etmemesi cihetle muntazır cihet-i 'ameliyyeyi mü'min rıhtıma teşkîl edememiştir. Mezkûr eserin zamân-ı intişârından beri asya-yı sağıre tabakât-ı arziyyesine müte'allık yapılan tedkîkat bir terakkiye uğramamakla beraber Türkiye sanayi'- ma'deniyyesinde nisbî bir inkişâf görülmüştür. Şimdi birçok me'âdin açılıp işletilmektedir. İngiliz ve Fransızlardan başka Türkiye ricâl-i sâbıkı birçok me'âdinin işletilmesini deruhde eylemişler idi. Vital, Abut, Panerzon gibi İngiliz müessesâtından başka bir takım müessesât-ı sâirede kurum ve zimbâre ma'denlerinin işletilmesi hususunda büyük bir fa'âliyet göstererek bu ma'denleri yedd-i hükm ve nüfuzlarına almışlardır. Son senelerde mahsûlat-ı ma'deniyyece Türkiye'den vukû' bulan ihrâcâtın kıymeti yirmi beş milyon marka bâliğ olmuştur. Türkiye'de mu'âmelât-ı istatitikanın pek muntazam olmaması hasebiyle yalnız 1911 senesinin istatikosuna ber-vech-i âti muttali' olduk:

Kurum ma'deni:	cem'an	17095	tonilato olup bundan
İzmir'den	"	13426	" "
Haydarpaşa'dan		2440	" "

Ve kısım-ı mütebâkisi de İskenderun'dan çıkarılmıştır.

İskenderun tarikiyle	1599	“	“
Bir sene evvel ihrâc olunan mevâd	5352	“	“
Bakır ma'deni: cem'an yekün	1436	“	“
İskenderun tarikiyle çıkan	1400	“	“
Çinko ma'deni:			
1327 senesinde	5794	“	“
İzmir tarikiyle	5151	“	“
Kurşun ma'deni: cem'an yekün	11841	“	“
İzmir tarikiyle	11545	“	“
İskenderun üzerinden	160	“	“

Meşhûr balya- Kara Aydın kurşun ma'deni kuyusunun 1914 ve 15 senelerinde verdiği 140 bin tonilatoluk ham hâsılatı saf olarak 13976 tonilato istihsâl olunduğuna ve bir sene evvelki hâsılatı ise 12535 tonilatoya bâliğ olmasına nazara

3.1.3. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 3

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa' di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul şu' besi: (İkdâm) yurdunda Celal Nuri Bey Abone bedeli: Dersa' âdet için posta ücretiyle beraber senevi altmış kuruş; Berlin'de on marktır.	Yeni Türkiye	Menâfi' -i İslamiyye ve ' Osmanîyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i' âde olunmaz. ----- İ' lân şerâiti Türkçe ve Almanca neşr olunacak i' lânâtın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük i' lanlar için ayrıca fi'at kararlaştırılır.
Nüshası İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 feniktir.	Şimdilik haftada bir defa neşr olunur, Siyâsî, edebî, ' ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numero-3 Pazartesi 6 Kanûn-i sâni 1332

Münderecât:

Amerika ve tahte'l-bahr muhârebesi – (Mehmed Sa'di). Berlin sefiri Hakkı Paşa'nın beyânâtı. 'Osmanlı donanmasının istikbâli – (Mühendis Emir bin 'İyâd). İngiltere'nin 'Irak intikam seferi –(Binbaşı Murat). En son muharebe haberleri. Türkiye'de mevcut me'âdin ile bunların işletilmeleri yolları (Doktor Mur)

Amerika ve tahte'l-bahr muhârebesi

Bu haftaki vukû'at birkaç nokta-i nazardan şâyân-ı tedkîktir. Evvela Almanya ile Amerika bir inkıta'-ı münâsât göze çarpıyor. Vukû'at zümreyi iyi tedkîk edenler ra'na görürler ki Almanya ile Amerika arasında vukû'a gelen hâdisenin müsebbibi Wilson'dur. Almanya'nın hayât ve istikbâlini sıyâneten yazdığı notaya Wilson cevap

verirken Mister Lansing kendisinden ayrılmış onun nokta-i nazarını kabul eylemişti. Wilson daha notayı verirken biliyordu ki o nota inkıta'-ı münâsebâtı îcâb edecek... Amerika ile inkıta'-ı münâsebâtın te'siri ne olabilir? Acaba Wilson Amerikalıları harbe kadar sevk edebilir mi? biz bunu imkân dâhilinde görmüyoruz. Amerika matbû'atı İngiliz propagandası te'sirâtıyla anglo-saksonluk îcâbatıyla biraz yüksek sadâ çıkarsalar bile, Amerikalılar öyle kolay kolay can feda edemezler. Her harbde bir maksad olur. İngiliz kuvvetini tevsi' etmek, Japon ideallerine kuvvet vermek için hiçbir vakit Amerikalıların işine gelmez. Lâin buna karşı ablukanın Alman menâfi'i üzerine fâidesi pek azîmdir. Erbâb-ı nazarın nezdinde ma'lumdur ki İngiltere'ye zahire hâriçten ve alehusus Kanada ile Avusturalya'dan Şubat, Mart, Nisan ayları zarfında dâhil olabilir. O hâlde tahte'l-bahr muhârebesine verilen şiddet ve abluka i'lânı tam zamanında îfâ edilmiş olmakla İngiltere Almanya'yı aç bırakmak isterken, şimdi kurduğu tuzağa kendi düşüyor.

Erbâb-ı vukûf İngiltere'de mevcûd zâhireyi iki

Düşman yerleri üzerinde mübâreke şecâ'atimiz ve kahraman muhâfızları

Suretle tahmin ediyorlar. Hadd-i a'zami olarak üç alık hadd-i asgarî olarak altı haftalık zahire mevcûd bulunduğunu ileri sürüyorlar. Bu hâlde muharebenin, tahte'l-bahr muharebesinin şiddet, fa'âliyet ve muvâffakiyetle devamı halinde ancak üç dört ay kadar daha devam edebileceğini ve o vakit aç kalan İngiltere'nin behemehal taleb-i sulh olacağını zikr ediyor. Bu hususun kat'iyetine Alman mehâfilinde o kadar îmân ve itikâd edildiği ve Almanların her şeyi hayata göre değil fen ve hesaba istinaden söyledikleri nazar-ı itibara alınırsa inanılmak îcâb eder.

Diğer taraftan Wilson'un notasına bîtarafklar, reis-i cumhurun zevki vecihle cevap vermediler, çünkü bütün bîtarafklar ve hatta insaf-perver Amerikalılar ile biliyor ki reis Wilson da'vasında haklı değildir. İngiltere bahr-ı muhitte kimileri teftiş edeceğim diye altüst ediyor. Ticâret 'âlemi rahnedâr ediyor... istediği eşyâyı Almanya'ya

C

Götürüyorsanız vesilesiyle cebren alarak anbarına atıyor. Bunlara hep nazar-ı 'afv ve safh ile bakılıyor. Sonra Almanya'nın hayatı niza' olunmak cebr ile hayat-ı mukaddesesine ta'arruz edilmek çoluğu çocuğu aç bırakılmak istenilirken Amerika'dan bir ses çıkmıyor, bu protesto olunmuyor. Amerika gemilerinin teftişine tâbî tutulmaları nazar-ı 'afv ile gözüktüyor. Bu husus hakkında Amerika'nın Berlin sefiri Mister Cerard İngiltere'de tecârüb 'âlemi sekte-dâr ediyorsa da hareketiyle nüfus-i beşerin mahvına sebep olmuyor, demişti. Halbuki bu kazıyye doğru alamaz...

İngiltere'nin nokta-i nazarı o kadar cinâyetkârâne, İngiliz matbuatının beyânâtı o kadar hâinâne idi ki onlar bizi ve müttefikimizi aç bırakarak zâlimâne politikalarına evet dedireceklerdi. Sonra bir de haktan 'adâleten bahs ediyorlar. Biz Türkleri Avrupa'dan ihrâc ediyorlar ve sonra İstanbul'u Rusların eline tevdi' ediyorlar. Hak nâmına insâf nâmına bu sözlerle

A

Bu küstahâne projelere cevap vermek bile istemez.

Yalnız bu hususta bir şey söylemek isteriz, her gün gazetelerde görünen altmış bin, yüz bin, yirmi bin tonilatoluk gemiler ka'r-ı deryaya iniyor... iş bu muvâffakiyetle devam ederse üç dört aya kadar dünya üzerinde İngiliz ticâret-i bahriyyesi İngiliz ticâret-i bahriyye-i ka'riyyesi nâmını alacaktır. Bu muvaffakiyeti biz Alman fetk Alman cesaretinin bir eser-i fevkalâdesi olarak gördüğümüz gibi gayret-i ilâhiyetin bir tecellisi gibi de telakki ederiz ve bu vesile ile 'an karîb dünyayı aç bırakmak isteyen İngilizlerin yine o gayret-i Rabbaniye ile zebun düştüklerini görerek o büyük kuvvet karşısında secde-i şükrâne tapınırız.

Mehmed Sa'di

Berlin sefiri Hakkı Paşa'nın beyânâtı

Devlet-i 'Aliyye-i 'Osmaniyye'nin Berlin Sefiri Hakkı Paşa Hazretleri'nin matbû'at-ı âlemin bir çoğunda intişâr eden ve haksız düşmanlarımıza bir ders-i hak ve 'adâlet veren beyânâtı bizde ehemmiyet-i mahsûsasına binâen ber-vech-i âti derc ediyoruz:

Wilson'a verilen notanın tahrîrinde İngiltere için esas-ı ittihâz edilmiş nokta Rusya'ya mümâşat etmek olmuştur. Rusya buhrân içinde bulunduğu gibi vahim sürüşler ile fena halde sarsılmıştır. Binâenaleyh İngiltere'nin Rusya'ya cesâret vermesi lâzım geliyordu. Bilhassa İngiltere'nin Çanakkale'yi zorlamak teşebbüsü rezîlâne bir surette 'akîm kaldıktan sonra böyle yapması lâzım geliyordu. Bundan başka aynı zamanda Rusya'nın hayâl-i kadîmi olan İstanbul'u zabt etmek hususunda müttefik olan hükümetlerin mu'âvenet ve müzâherâtını her zaman dâhil-i hesab edebileceğini Rusya'ya göstermek îcâb ediyordu. İngiltere'nin Petersburg sefiri (Puçanan) Petersburg'da deruhde etmiş olduğu vazifeye devam etmesi muktezi olduğu takdirde Loyd Corc'un dahi kendisine mu'âvenet etmesi lâzım gelmektedir. Aksi takdirde Rusya'daki felâketin önünü alabilmek meşkûk bulunmaktadır. Loyd Corc hem kendi vicdanını uyutmuş ve hem de İngiltere'nin istikbâldeki menâfî'i hâl-i hazır menâfî'ine

fedâ etmek için İngiliz milletini avutmak mecburiyet-i kat'îyyesinde bulunmuştur. Çünkü Çanakkale boğazı bilfarz Rusların eline geçecek olursa İngiltere ile Rusya hemen ferdasında yekdiğeriyle ebedî ve nâ-kâbil-i te'lîf düşman olacaklardır. Türkiye'ye karşı gösterilen hareket-i intikâm-cûyane dîde-i basireti

Bağlayan ihtirâsattan mütevellid olduğu gibi aynı zamanda uzun uzadıya teemmül edilmiş bir kusûr neticesi bulunur. Zira Loyd Corc Türkiye ile ittifakın Avrupa-yı merkezi devletleri için ne merkezde bir kuvveti hâiz bulunduğuna bir vukûf-i tâm hâsıl eylemiştir. Türkiye -Almanya ittifâkı Almanya için ne kadar kıymetdâr ve mu'azzez ise İngiltere için de o nisbette meş'umdur. İtilaf herçi-bâd-âbad bizi bîtarafılık görmesi altında altın kafese habs etmek arzusunda bulunmuş idi. Böyle yaptığımız takdirde ma'rûz kalacağımız ahvâlî düşünelim. Yunanistan'ı irâe ettiği misâl ta'kîb eylediğimiz siyâsetin muhikk ve ma'kûl olduğunu kâfi derecede isbât edecek mâhiyettedir.

Biz de aynı âkıbete dûçâr olacak idik. Hiddet ve şiddet kâva'id-i mantıkîyyeye serfûrû etmediğinden ve Ruslara Berlin, Viyana İstanbul'u zabt ve teshîr ettirmek için tasavvur eyledikleri ta'arruzun Türkiye ve Bulgaristan'ın harbe dâhil olması üzerine 'akîm kalmasından mütevellid tehevvr on devletten müteşekkil düşmanların cennetâver hareketine bâ'is olmuştur. Bunlar muvâzene-i tarihiyelerini gayb ederek mantık hâricine çıkmaları ile kendilerini kabahatli etmişlerdir. Her ne kadar Wilson'a tevdi' edilen nota da milliyet-i esasî iltizâm edilerek mûmâşat gösterilmiş ise de bu usûl başkaları ile birlikte İngiltere'nin taht-ı tahakkümünde bulundurduğu milletlere tatbik

Çölde 'Osmanlı asâkiri

ve teşmil edilecek olursa pek azîm bir netice husûle gelecektir. Ba-husus İngiltere İmparatorluğu bilhassa Hindistan'da muzmahil olacaktır. Acaba İngiltere'nin İspanyol olan Cebelitarık'ta Yunanlılarla Müslümanların meskûn bulundukları Kıbrıs'ta ve sırf müslümanlara âid olan Mısır'da ne hakk-ı tahakkümü kalacaktır.

Bundan başka Rusya da aynı suretle muzarrır olacaktır. Madem ki hükümet-i mezkûre milliyet esasının i'lân ediyor. İstanbul'a ne alakası olabilir? Arnavudluk'ta Müslüman Arnavudlardan başka bir kavim olmadığı gibi Dalmaçya ve İsterya da pek az İtalyan bulunmaktadır. Diğer taraftan Fransa Fransız olmayan Suriye'yi elde etmeye çalışıyor. Binaenaleyh mesela Basarabya'da Lehistan'da Finlanda'da Rusya'ya yabancı milletlerin hükümet-i mezkûre tarafından gaddarâne tazyîk edilmesi suretiyle milliyet esasının ızrâr edilmesine cevaz verilebilir mi? şu hala nazaran her iki zümreden

Hangisinin hırs-ı istila ile meşhûn ve hangisinin hakkaniyet ve ‘adâlete tarafdâr bulunduğu pek güzel tezâhür ediyor.

Türkiye istila-yı mülk arzusunda olmayıp yalnız istiklâlini istiyor. Bulgaristan vaktiyle havza-i mülkünde olup bilahare kendinden cebren alınan yerleri istirdâd etmek istiyor. Avusturya – Macaristan ve Almanya hayatları ve siyâsî iktisâdî istiklalleri için harb etmektedirler. Bu iki devlet-i mu‘azzama Rusya’nın tazyikiyle gasb edilen Lehistan’ın istiklâlini iâde ettiler. Binâenaleyh bu kadar tantana ile i‘lân edilen milliyet-i esâsatı yalnız itilafın işine gelen yerlerde tatbik edilmek kendi menâfi’iyle tezdad teşkil eden yerlerde nazar-ı dikkate alınmak istenildiği vazihâne anlaşıyor. İtilafçıların iddi‘a ettikleri milliyet-i esâsatı yakından tedkîk edilecek olursa setr edilmiş hırs-ı gâsı-bâne ve teşnegi-i tahakküm ve kuvvetin te’vilinden başka bir şey olmadığı meydan çıkar. İtilafın notasında Türkiye’ye gösterdikleri hakâret bütün ‘âlem-i İslam’da galeyan ve nefreti bâis olacaktır. Muharebeden evvel her bir Türk’ün teveccüh ve muhabbeti hangi tarafa ma’tûf bulunmuş olursa olsun 12 Kânûn-i sâni 1917 tarihinden sonra herkes itilaf memâlikine karşı en ufak bir temâyül ve teveccüh perverde edilmesini bile en mukaddes şeylere karşı hıyânet ve cinâyet-i ‘uzma işlemek olacağına kâni’ bulunacaktır. Biz Türkler düvel-i merkeziyye ile (can ve ten müttehid ve mürettibdir). Biz Avrupa Devleti olduğumuz gibi Avrupa haritasının esaslı bir surette tebeddülüne müsâ’ade etmeyeceğiz.

Biz emsâli nâ-mesbûk tahkîrât-ı muhrikâneye akvâl ile değil, efâl ile mukâbeledede bulunacağız.

‘Osmanlı donanmasının istikbâli

Mühendis Emir bin ‘Iyâd (İslamische Welt) nâm mecmû’ada diyor ki:

Devlet-i ‘Osmaniyyenin gayet mütevassı olan sevâhili Avrupa Asya ve Fransa kıt’atı arasında bulunmakla mâlik olduğu vaziyet-i fevkalâde-i coğrafiyyesi dolayısıyla Türkiye donanmasının istikbâlde kesb edeceği şekil ve tarz nazar-ı dikkat ve ‘alâkâmızı celb etmekten hâlî kalmıyor. (Bir taraftan Rusya’nın muhâtıralı olan komşuluğu diğer taraftan onun boğazlar ile İstanbul’u yed-i teshîrine geçirmek hususundaki ihtirâsât-ı meşhûni te’siriyle) maatteessüf Türkiye vaziyet-i coğrafiyyesinin bahş ettiği bu ahvâl-i münâsebeden haklı istifâde edemedi.

Harb hâzır-ı esnasında topladığımız ma’lûmât ve tecârüb boğazların usûl-i müdâfa’a-i fenniyyesi hakkında daha mu’ayyen bir fikr ve hükümpeyda etmek müsâ’adesini veriyor. İngiliz ve Fransız kıt’ât-ı

‘askeriyyesinin Çanakkale’ye çıkmasıyla alevlenen şiddetli muhârebeler daha hatırda olsa gerektir. Bu harekât-ı harbe ibtiâlarında Türkiye velev az tonibilatoluk bir kaça tahte’l-bahlara mâlik olsaydı itilafçıların seddü’l-bahre yanaşmaları ve bu suretle İstanbul’u tehlikeye ma’rûz bırakmaları ‘adimü’l-imkân olacaktı.

Tahte’l-bahlr, diritnavt ve her kısım-ı sefâin-i harbiyye meydan okuyacak ve müdâfa’a ve mütekâbileyi daha müessir ve nâfiz kılacaklardır.

Sevâhilimizin müdâfa’a ve himâyesini bihakkın kâfil olacak sefâin-i harbiyyemizin ma’kûl bir tarzda tenevvü’ ve terakkisi ile mümkün mertebe müstakil bir hâl almasını te’mîn etmek için mevki’-i iktidara gelecek her ‘Osmanlı kabinesinin ittihâz edeceği tedâbir-i lâzime hangileri olabilir? Alman müttefikimiz veya Fransa, İngiltere, Amerika’nın mâlik oldukları tersaneler gibi biz de kısa bir zaman zarfında i’mâlathâneler, tersaneleri mi inşâ edelim?

Yek-nazarda câzibedâr ve oh(k)şayıcı bir te’sir icrâ eden böyle bir teşebbüse aldanmayarak bila-tereddüd bu suali red etmeliğimiz lazımdır.

Bu fikrimizi âtideki satırlarla îzâh zımında düvel-i mu’azzamanın ve mesela Almanya’nın cesîm tersânelerine bir nazar ‘atf edelim: Almanya tersâne-i âmirelerinde zaman-ı suhlde 20 bin ‘amele çalıştığı hususî i’malathânelerinde çalışan ‘amelenin yekünü 70 bine bâliğ oluyor. Tersane-i ‘âmireler yalnız sefâin-i harbiyye inşasıyla meşgul oldukları hâlde hususî i’malathâneler hem sefâin-i harbiyye ve ticâriyye inşâ ediyorlar. Tersâne-i ‘âmirelerin teşkilât-ı dâhiliyesinin mütâla’asına koyulmaksızın yalnız şu cihet zikr olunsun ki bunların cesîm-i masârîfâne terakkiyât-i serî’asına, idâre ve teşekkülât-ı muntazamasına rağmen zamân-ı sulhde ancak Alman donanmasının yüzde otuzunu ve zamân-ı harbde ise yüzde yirmisini inşâ edebilirler. Donanmanın mütebâkî yüzde yetmiş beş kısmı ise hususî i’malathânelere havâle edilir. Bunlardan Şitenin, Hamburg, Bremen’deki A. G Volkan A.G i’malathâneleri on bin eling, Danzing’deki “Şihav” ismindeki i’malathâneleri 7-8 bin, Kiyde Kurub A. G imâlathânesi 3500, Hamburg’daki “Belumufos” i’malathânesi 5 bin, Bremen’deki Veze fabrikası 4300 kildeki Hovalid i’malathâneleri 2300, Gastemon’daki T.Klünburg Fabrikası 2 bin, ‘amele çalıştırıyor. İkinci derecede hâizi-i ehemmiyet olan bir çok sâir i’malathânelerde çalışan 20-25 bin ‘amele de Alman inşâ’at-ı bahriyesine iştirâk ediyorlar.

Tertîbât ve teşkilâtı ile görülen işin nev’i nazar-ı i’tibara alınırsa modern bir i’malathâne bir makine ve diğeri inşâat olmak üzere iki kısma tesâdüf olunur.

Mensûb olduğu memleketlerin gurur ve 'azametini temsil eden böyle cesîm bir geminin eksâm-ı muhtelifesinin neden ibâret olduğunu mütâla'a ve tetebbu'a kalkışırsak bu inşâatın gayet mütenevvi' ve karışık olduğunu behemehal tasdik etmek lâzım gelir.

Umûr-i inşâiyye mütehasıslarından bir profesör, "V. Laz"ın küçük gemi inşâatını bir ev, büyük gemininkini ise bir şehir inşâatına teşbih edişini pek münâsib ve musîb buluyoruz. Bir fabrika ne kadar büyük ve ihâtalı olsa bir geminin inşâatına lüzum görülen

Malzeme-i mütenevviayı i'mâl ve vücuda getirib ihtisâs ve meleke peydâ etmiş olan husûsî fabrikalara tefevvük etmek ihtiyatsızlığında bulunamaz.

Tersanelerin bizzat i'mâl ettikleri başlıca aksâm gemi çatıları ile kızgan ve buhar makineleri gibi mevâd olup geminin demir çelikten olan aksam-ı sâiresi Almanya'da hemen kâmil ve sitikalyada ve şimâlî şeyler yâda kâin fabrikalardan celb ve tedârik olunur. Demir ve çelik malzeme-i inşâiyyesinin uzak yerlerden nakl ve tedâriki tabî' külliyyetli masârîf-ı nakliyyeyi mûcib oluyor. İngiltere ve Türkiye'de olduğu gibi Almanya sâhile yakın yerlerde demir ocaklarına mâlik olsaydı nakliyyât deniz üzerinden vuku bulacağından yol ücretleri tenezzül etmiş olurdu. Türkiye'de Aydın vilâyeti sevâhili ile Amasya ve Trabzon arasındaki Karadeniz sâhilinde mûcib olan demir ocakları ile sâhile yakın Zonguldak kömür ma'denleri sayesinde Türkiye Almanya'dan daha münâsib bir vaziyeti hâiz bulunur.

Bütün Almanya dâhilinde yalnız "Şihau" i'malathânesi demir ocaklarının ba'idiyetinden dolayı demir me'âdinini bizzat i'mâl mecburiyet his ediyor.

Gemi inşâatına âid taksîm-i i'mâl İngiltere'de Almanya'dan daha

Türk topu ateş mevzi'inde

Mütesevvi' ve müterakki olduğundan bazı aksâm-ı inşâiyye daha mükemmel ve muntazam bir halde i'mâl edilir.

Bir gemiye lüzum olan mevâd-ı inşâiyye veya bilcümle malzemenin bir tersanede i'mâliyle 'ameliat-ı muhtelifenin bir merkezden cem' ve tevhidi için mevcûd olan hiss-i temâyül ne kadar büyük olsa bile fabrikanın bu terakkîyât ve teşekkülâtı hâiz olarak vücuda getirilmesi bir taraftan 'azîm masârîfâtı mûcib olacağı gibi ikinci derecede hâiz-i ehemmiyet olan mevâdın i'mâlî dolayısıyla fabrika kıymet-i esâsiyyesinden gâib eder. Sefâin-i harbiyye elektrik tertîbatı A.E.G veya "Siemens" fabrikalarından kablolar Feltek ve Giyum gibi husûsî fabrikalardan ve top techîzâtı yalnız Kurb fabrikasından tedârik olunmaktadır.

Bu îzâhâta istinaden diyebilir ki Türkiye gibi sanâyi'-i husûsiyyenin müterakki olmadığı bir memlekette masârîfât-ı 'azîmeyi müntec cesîm tersâneler binasının mantıka ve akla mugâyir olacağı yek-nazarda tezâhür eder. Bâ-husus top techîzâtımız için daha senelerce ecnebi fabrikalara muhtâc olduğumuzdan böyle 'azîm tersânelerin inşâsı hakkındaki bütün planların vâhî olduğuna şüphe kalmaz. Sefâin-i harbiyye inşâsında ne gibi serbesti ve istiklâl-i harekâta istinâd ve i'timâd edebiliriz? Zira ilk kopacak münâza'a-i beyne'l-milel üzerine inşasına bir çok para sarfıyla başlanılan yarı yolda bırakmaya mecbur dağil miyiz? Mu'allim ve sâhib-i mümârese 'amelelerce olan fîkdân ve masârîf-ı zâtiyyenin çok olması bu teşkilâtı tezyîd eden esbâbdandır.

Bizzat inşâ edeceğimiz sefâin için kendilerinin Almanya'da ısmarlandığı takdirde vereceğimiz meblağdan en az yüzde otuz nisbetinde fazla masârîfımız olacaktır.

Demek oluyor ki Türkiye'de böyle azîm tersanelerin inşâsı na-ma'kuldür.

Türkiye'de sanâyi'- ma'deniyyenin terakkî ve inkişafıyla serbesti-i icrâate nâil olduktan sonra ancak böyle bir fikr -i teşebbüse hizmet edebiliriz. Böyle bir fikir doğru ise de kendimizi bu fikrin 'azameti ile avutmayalım.

Bundan başka bugünkü günde hâkimiyetin bir çok sefâin-i harbiyyeye mâlik olanlara, inhisâr edeceğini kim iddi'â edebilir? Harb-i hazıra ile tahte'l-bahrlar muhârebesi bunun aksini isbâta kâfi değil midir?

Torpidonun deniz muharebesinin en dehşetli bir silahı olduğuna kimsenin şüphesi kalmadı.

Fransız mühendislerinden (Luyuk) pek musâbane olarak "fukaranın silahı" diye tavsif ettiği torpido en az masraflı bir silah teşkîl ediyor. Bir tahte'l-bahrın mahvı cesîm ve tâifesi o nisbette çok olan bir harb sefinesi yanında hiç gibidir.

Türkiye için istikbâlde evvel emirde hâiz-i ehemmiyet olan cihet sevâhilimizin himâye ve muhâfazasını te'mîne bâligan-mâ-belag kifâyet edecek tahte'l-bahrlar torpido botlar ile hafif kruvazör tedarikidir.

İşte tahte'l-bahrlar ile torpido muharribleri inşasına medâr olacak küçük mikyasta tersâneler inşasının cesîm tersanelere tercihi tarafdârıyız: ilk seneler için vasatî olarak biner tonilato hacminde sekiz tahte'l-bahr ve torpido ile 3 bin tonilatoluk hafif kruvazörün tedârîki kâfidir. Bu gibi gemiler inşâathanelerini ta'mîrathâneler ile tamam etmek yani vâsi bir çok tersâne havzları vücuda getirmek lazımdır. Bu teşkilat ve terakkiyât için mebâdide 10-12 milyon mark kadar bir sermayeye lüzum olacaktır.

İlk senelerde makine ve âlât-ı medfânın tedârîki için sanâyi-i ecnebiyyeye ‘arz-ı ihtiyaç edeceğinde bilahere ibzâl-i gayretle icrâat-i müstakbeleyle nâil olacağında hiç şüphemiz yoktur.

Bilahere sermâyenin 25 milyona iblağıyla teşebbüsümüzü taz’îf edebiliriz. Bir Alman mütchassısının taht-ı riyâsetinde olmak üzere komisyon teşkiliyle bu gibi mevâdın Türkiye’de mahall-i münâsebette takibi ve bu suretle rapor i’tası şâyan-ı tavsiyedir. İşte ancak bu suretle mütchassir olduğumuz teşebbüsâta muvaffak olabiliriz.

İngiltere’nin ‘Irak intikam seferi

Binbaşı Murat (İslamische Welt) nâm mecmu’ada diyor ki:

Esâsen pek muntazam ve erkân ve âdâba vâkıf olan İngiliz matbûbatı hîn-i hâcette beyân-ı efkârın sükûttan daha mühim olduğu takdirde gecikmez ve bu gibi fırsatlardan istifadeye çalışır. Harb-i hâzır esnasında İngiltere kuvve-i ma’neviyyesinin ne kadar tenâkus ettiği

Bütün alemde meşhûdu olduğu gibi alelhusus şark İngiltere’nin mağlûb edilebileceğine kanâ’at-ı kâmile ile kesb-i ittılâ’ etmiştir. İngiltere arzusu hilâfına olarak bütün kuvvetini cem’ ile istîmâle mecbur edilmiş ve akvâm-ı sâirenin kan ve mâmûlkünü hesabına her bir rekâbeti mahv etmek şartıyla âmâl-i harîsânesine nâiliyet ümidlerinin gittikçe söndüğünü görmeye de çâr-nâ-çâr mecbur kalmıştır.

Harbin bu safha-i buhrânında İngiliz kabinesinin sahneye attığı Irak intikam seferine dâir İngiliz matbû’atının esrâr-engiz ve ümîd canlandırıcı ihbârât ve iş’ârâtına tesâdüf ediyoruz. Vâkıf-ı ahvâl olan İngiliz matbû’atı Kûtü’l-Amâra vuk’atına dâir tebligât-ı resmîyenin verdiği ma’lûmatından fazla bir şey söylemekliğin fuzuli ve bir hareket-i ma’kûle olarak ifhâm ve beyân ediyorlar.

---se-i sâbıkâ Kânun-i evvelinin on ikisi tarihli (Setaniset) gazetesi yazıyor: “birinci Irak ordumuza nazaran daha müdîrane ve mâhirâne tertîb ve ihzâr edilip (Sevk ve ihzâr olunan) yeni ordumuzun muvaffakiyet ve netâyic-i mühimme-i hasene iktitâf edeceğini ----- ne için iktifâ ve sükût edelim diyor ve beyanatı anlaşılma bir lisanla da yakınarda vukû’at-ı mühimminin karşısında bulunacağını ‘ilâveten beyan ediyor.

(Nasiyon) mecmu’ası aynı tarihle nazar-ı dikkatimizi celb edip diyor ki:

Kûtü’l-Amâre’nin cenûb taraflarında elde edilen muvâffakiyet-i harb için şimdiden derk ve tefehhüm edilemeyecek bir kıymet-i ‘azîmesi vardır.”

İngiliz intikam sefirinin elde ettiği bazı muvâffakıyet-i cüziyyeye istinaden İngiliz matbû'atında hep bu mealde makalâta tesâdüf ediyoruz.

'Irak'ta acaba ne oldu?

Basra Körfezi'ni üssü'l-harekât ittihâz ile içerilere doğru ilerlemek isteyen İngilizlerin acınacak bir tarzda neticelenen harekât ve netâyic-i harbiyyesine bir nazar-ı 'atf edelim:

Karun Nehri etrafındaki menâtıkın işgaliyle esâsen Acemistan'a âid olan yağ menbalarının elde edilmesini te'mîn etmek İngilizlerin matma'-ı nazari idi. Bağdad'ı yed-i teshirlerine almak için yaptıkları ihzârât ile tahmînat-ı evveliyeleri hedefe îsâl için kifâyet edemedi. Ancak bir sene sonra Bağdad minârelerini uzaktan görebilmeye muvaffak olup zabt-ı hülya ve rüyalarına pereşteşe başlamışlardı. Teşebbüslerinin akâmetini geride bulunan aksam ile irtibat ve ittisalın te'minindeki müşkilâtta da aramalıdır. Basra Körfezi'nde vâkî Şattü'l-arab ile Bağdad arasındaki mesâfe-i havâiyye 600 kilometreyi geçiyor. Fırat nehri boyunca mümted mesâfe dahî 700 kilometreye bâliğ oluyor.

Bu uzun mesâfeyi kat' için lüzum görülen uzun zamandan bi'l-istifâde Türkler her bir ihtimâle karşı gelebilmeyi te'mîn eden hazırlıklarda bulunmakta tereddüd etmediler ve 'askerlerini taht-ı muhâtırada buluna yerlere gönderebildiler. Mîlel-i sâireyi dâima tahkir-âmiz bir nazar ile görmeye alışan ve bütün İngilizlere hâs olan bir mağrûriyet ile ordusunu ileriye sevke çalışan General Townshend Ktesifon civarında ma'ruz olduğu hezimet dolayısıyla Kutü'l-Amâre'ye ric'ate mecbur olmuş idi.

B

Arif Bey Çeşmesinde bir Türk askeri su içerken

Türkler tarafından burada kâmilan ihâtâ ve muhâsara olunmuş olan Townshend son fişengine ve son lokma ekmeğine varıncaya kadar mukâvemet edebilmiş ve nihâyet kendisi ile kuva-yı müdâfa'asını teslim mecbur olmuş idi. Siyâset-i mu'tedânesi ile ma'rûf olan İngiliz kavmi hedef olduğu bir hezimet üzerine tezelzül etmiş olan şeref ve i'tibarını ref etmek için intikama sarılacağını tahmin etmek lâzım gelirdi. Hakikaten İngilizler kemâl-i ihtimam ve takdir ile istihzârâtta bulunduktan sonra sene-i sabıkanın Kânun-i evvelinde (cür'et ve intikam câhilânelerine) yeniden ibtidâr etmişlerdi. İngiltere'nin müsta'lekât-ı muhârebeleri ve bâ-husus Afrika seferleri istihzârât-ı ihtimamkârânelerinin ne mefhum ve kıymetten olabileceğini misâl olarak gösterebiliyor.

‘Irak kıt’asının mürur ve ubûra âid ‘arz edildiği müşkîlat İngilizleri bir çok sahra demiryollarının inşasına mecbur ediyor ve bu suretle Dicle Nehri’nin bahş eylediği (suhûletlerden) vesâit-i nakliyeden mümkün mertebe müsta’nî olmak istiyorlardı. Bu yol inşaatının ne mikyasta olduğunu bilmiyoruz. İngiliz matbû’atı bu inşâata kemâl-i keremi ile devam olunduğunu mükerreren ihbâr etmiştir. Bununla beraber 400 kilometre ileriye varmış olan İngiliz kuva-yı harbiyyesinin üssü’l-harekât olan Basra Körfezi’yle yegâne ve esaslı vâsıta-i irtibât ve ittisali Dicle Nehri’dir.

Avusturyalılar ile Macarlıların Tuna’daki donanmacıkları ile motorlu gemileirnin suret-i hasene ve müfîdedeki tarz-ı isti’mallerinden belki numûne almışlardır. Ve vasâit-i nakliyye külliyyetli bir surette hâzır bulundurulmuştur. Bunlardan hangisinin baş kumandan olduğu ma’lûm değildir. Kânun-i evvelin evâhîrinde İngiliz süvârîlerinin Türkler tarafından dâhiliyeye ‘amûden inşa edilen hutut-i müstahkame ve müdâfa’a önünde gözüktükleri haber veriliyordu. Bu mevâki’-i müstahkame Dicle’nin

C

İki tarafında “şimâl ve cenubinde” vâki’ gayr-ı kâbil -i ‘ubur bataklıklara istinâd ediyor. Türklerin bu mevâki’ ancak İngilizlerin dehşetli top atışlarına ma’rûz olduktan sonra terke mecbur oldukları ağıleb-i ihtimâldir. Esbâb-ı terke henüz lâyıkiyle vâkıf olunamamıştır.

11 Kânun-i sâni’de neşr olunan ‘Osmanlı tebliğ -i resmîsi İngilizlerin Kûtü’l-amare’nin şarkında vâki’ mevâki’e kadar ilerlediklerini haber veriyorsa da Fellahiye mevâki’inden nehrin şimâlinde kâin akşamın henüz müdâfa’a edilip edilmediğine dâir kat’î bir iş’ârı ihtivâ etmiyordu. İngilizler ise “Kût”un şimâl-i şarkîsinde vâki’ Dicle Nehri “dizine” ka’bına kadar ilerlediklerini ve ‘aynı zamanda da (Kutî) cenûb ve cenûb-i garbî taraflarından taht-ı tehdeide aldıklarını ihbâr ediyorlar. İngilizlerin Şattülhay Nehri kolu boyunca ilerledikleri ve “Elsin” nâmı altındaki Türk mevâki’ini de taht-ı tehdîdlerine aldıkları anlaşılıyor. İntikam seferinin intâc ettiği bu muvaffakiyât Kânun-i sâni’nin on ikisi tarihiyle Londra’dan iş’âr ediliyor. Aynı zamanda münteşir ‘Osmanlı tebliğ-i resmîsi ise İngilizlerin Kûtü’l-Amâre’nin şark cihetlerine vukû’ bulan hücumdan bahs ediyor.

Fakat anlaşılıyor ki yeni sevk olunan İngiliz ordusu Türk hutut-i müdâfa’asının iki günlük bir mesâfe kadar geriye çekilmesine sebebiyet vermiştir. Eğer şark, cenûb ve garbden mevki’-i fi’ile îsâli tasarlanmış olan İngiliz hücumu hakikat-i hâlini alırsa o vakit yeni bir Kûtü’l-Amâre muhâsıra ve müdâfa’a safhası karşısında bulunmuş olacağız. O fark ile ki vaktiyle İngilizlerin kendilerini me’yûsâne

ve boşuna müdâfa'a ettikleri yerlerde bu sefer Türkler kendilerini müdâfa'a etmeye mecbur kalacaklardır.

Fakat vaziyet-i hâliyye ile 196 senesi Mart ve Nisan aylarındaki vaziyet arasında büyük bir fark mevcuttur. Bir taraftan İngiliz intikam seferinin üssü'l-harekâtı sahne-i harbden 400 kilometre mesâfede olduğu hâlde Türkler Acemistan'ın cihân-ı garbisindeki

A

Sahne-i harb ile 'Irak'ın müdâfa'ası için Bağdad'a hâzır ve âmade bulundurdıkları büyük bir ihtiyât ordusundan ancak 150 kilometre uzaktırlar. Diğer taraftan Ruslar Acemistan'daki ordularını kendileri için bir mücâdele-i mevcudiyet teşkil eden Romanya cebhesine sevk etmekte daha 'alâkadâr olduklarından Bağdad ihtiyât ordusu İngilizlerin ileri harekâtını tevkîfde kemâl-i itminan ve muvâffakiyetle istihdâm olunabilir.

İngiliz matbû'atı Hindistan ihtiyat alaylarının isti'mâliyle mütezelzil İngiliz şarkının irtika edileceğine ümid ediyor. Bu alaylardan muntazır fevâid-i harbiyyeyi evvelden takdir edemez. Fakat bir çok İngiliz gazeteleri Türklerin Dobruca, Galiçya, Eflak ve Setruma'da 'âlemi hayretlere düşüren şecâ'at-i kahramânânelerinden bahs ederek Irak intikam seferinden beslenen bütün teşebbüsât ve ümidlerin heba olacağı ihtimâlinin ba'îd olmadığını beyân etmekte yek-zebandırlar. Tezelzül etmiş olan şeref ve i'tibarlarını tekrar vücuda getirmek ve yeni ahz-ı asker kanunu dolayısıyla hâl-i tezâyüdde bulunan Türk kuva-yı harbiyyesini mahv etmek çârelerini elde etmek İngilizlerin ta'kîb ettikleri gâyelerin mühimmelerini teşkil etmektedir.

Türklerin Makedonya-yı şarkîden teb'îd etmek Ruslara karşı Türk hücumlarını ortadan kaldırmak cihetleri İngilizlerin ehass-ı âmâlidir. Fakat bu âmâlin fevkinde olmak üzere bütün 'asabiyetleriyle muvaffak olmak istedikleri nokta Türk kıt'âtının Suriye'den, Arabistan'dan, Sina şebbe ceziresinden teb'îd ve tardıdır. Bu suretle bir taraftan rahat bir nefes alabilmek diğer taraftan da esas neticeyi bahş edecek olan Fransa, Belçika cebhelerine serbest kalan askerlerini sevk edebilmek cihetlerini te'mîn etmektir. Bu İngiliz ümidlerinin nâ-be-mahal ve suret-i kat'iyyede kâbil icrâ şeyler olmadığı İngiliz gazeteleri halkın enzar-ı teyakkuz ve 'ibretine vaz' etmektedir.

Bir münekkîd-i siyâsi (Nasyonal) nâm mecmû'ada ber-vech-i âti yazıyor:

Irak suret-i dâimede işgâl edemez. Çünkü bu suretle Asya mâlikânemizde en fena ve en kolay kâbil-i hücum ve ıskât bir hududa mâlik olmuş oluyoruz. İngiliz şarkı hakkında birçok sözler söylendi ve yazıldı. Şerefimizi Bağdad'ı zapt etmekle değil, ancak muhârebeyi kazanmakla muhâfaza edebiliriz. Yoksa bütün şerefimiz pâyümal

olmuş demektir. Demek ki muzaffer olmalıyız. Galebeyi Dicle nehrinde değil başka yerlerde aramalıyız. Aynı gazete 30 Kânun-i evvel tarihiyle haftalık nüshasında bâlâdaki mutâla'âta inzimâmen diyor ki:

“Şeref ve ictibârımızı ancak Filistin ve Irak sahne-i harblerine tâbî bir keyfiyet gibi kabul etmek hamâkattir.” Diyor.

Bütün erkân-ı milletin dilhah ve arzu-yı kalbisiyle başlanmayan bir teşebbüs-i harbî tarih-i harbin bize gösterdiği vecihle ol planları benzer ve bunun içindir ki 'aşk-ı vatan ile kalbi çarpan mütehassıs ve müttehid-i efraddan müteşekkıl olan Türk ordusunun muzafferiyetine daha emniyetli bir nazar ile bakılabilir.

En son muhârebe haberleri

İtilafçıların Rusya'daki konferansları

Londra 3 Şubat – Maten Gazetesinin istihbârât-ı hususiyyesine göre

B

Petersburg'da birinci defa olmak üzere itilafa mensub heyet-i umûmiyye ictima' ederek programlarıyla muhtelif şu'âtın mevki'-i icraya vaz' edeceği mevâdı tasdik eylemiştir.

Hollanda galâ-yı es'âr

Londra 3 Şubat: Pazartesi gününden itibaren Hollanda ekmeğin Almanya'da olduğu gibi kartlarla tevzi'e başlanacağı ve bu hususda 'âbes -i şedîd nizamâtın şimdiden neşr olunduğunu deyli telgraf gazetesi ihbâr ediyor.

Fransa'da fıkdan-ı me'kûlât

Fransa zirâ'at nâzırı neşr eylediği bir ta'mîmde Fransa toprağının lazım gelen gıdayı harb dolayısıyla kâfi miktarda tedârik edemeyeceğini ve ahâlinin bu hususta son derece müteyakkız davranarak bir lokma etmek parçasını zâyî eylememesini kemâl-i teessürle yazıyor. Ve ez cümle: etmeği ziyan etmek altını ve fişengi ziyan etmek gibidir. Diyor.

Fransa'nın ma'rûz kaldığı bu müşkilât erbâb-ı basireti derin derin düşündürmektedir.

Paris'te fakr u sefâlet

Paris'te fakr u zaruret son dereceye vardığından zaman-ı sulhde müzeyyen ve muhteşem salonlarıyla enzâr-ı hayret ve takdiri celb eden Obra Tiyatrosu fukara-yı ahâliye kömür tevzi'ine medâr olmak üzere depo haline ifrâğ edilmiştir.

Paris'te şiddet-i serma

Bütün Paris mıntıkasında mizânü'l-heva tahte's-safer on beş dereceye nüzul etmiştir. Şiddet-i bürudetle beraber şehri kesif bir duman isti'âb ettiğinden tenvire medâr olmak üzere san'ı isti'mâline mecburiyet hâsıl olmuştur.

Fransa'da yağ gürültüleri

----- muhtelif hâdiseler zuhur etmiştir. Bazı yağ tacirlerini belediyenin vaz' ettiği resme 'adem-i inkıyâe eden dolayı ahâli ile beyinlerinde nizâ'-ı zuhûr ederek polisin müdâhalesini mûcib olmuş ve tedâbir-i mukteziyyenin icrasına tevessül olunmuştur.

Fransa'da şeker fiyâtı

(Marn) şehremaneti tuz şeker kilosunun 1 franklık 55 sente ve kese şeker kilosunun 1 frank 65 sente fûruht olunmasına karar vermiştir.

Etmeğe de tarh verilmiş

Fransa'nın Pergipnan şehri belediye müdürü 1 Şubat tarihinden i'tibâren lüks francilesinin 30 sente bir kiloluk bayat etmeğin 50 sente fûruht olunmasına me'zûniyet vermiştir.

FOTOGRAF

Libau limanının müncemid sularında Alman torpil arayıcı gemileri

C

Fransa ordusunda Rum tahribâtı

Misâk-ı harbiyyeye mütehammil olamayan efrâdın kısm-ı küllîsi teverrüm ederek terk-i vazifeye mecbur olmuşlar ve bunların tehvîn-i ihtiyacına medâr olmak üzere Paris'te îâne cem'ine mübâşeret edilmiş Maten Gazetesi de bu felâketin tesvi'-i sirâyetine mâni' olacak tedâbir-i ittihâzı hakkında neşr-i makalât etmiştir.

Almanya-Amerika

(Kölnische Zeitung) gazetesi tahte'l-bahr muhârebâtı hakkında Alman 'azm ve kararına dâir şu yolda bast-ı kelâm ediyor:

Amerika'nın ittihâz edeceği tedâbir her ne olursa olsun Almanya kendi meslek savabında metîn ve ber-devam olarak 1 Şubat tarihinde neşr ettiği notanın mevki'-i tatbiki vaz'ı Fransa, İngiltere için büyük bir felâket teşkîl edecektir. Almanya hükümeti kendi projelerinin muvaffakiyet-i tâmmeye ile hayızâra-yı vusûl* olacağına itminân-ı tâm ile kâni'dir. Hiçbir kuvvet hiçbir tazyik tahte'l-bahr muhârebât-ı şedîdesini men'e kâdir olamayacaktır. Fedâkâr ve dehşetnessâr tahte'l-bahrlarımız İngilizlerin vürudu zeban ettikleri "Büyük Britanya dalgalar üzerine hâkimdir" sözlerini tamamen zir ü zeber edip galebe-i kat'iyyesiyle bir sulh -i karîb te'mîn edecektir.

Türkiye'de mevcut me'âdin ile bunların işletilmeleri yolları

Muharriri: Doktor Mur

-Mâ'bâd -

Kurşun ihrâcâtının buraca tezâyüd ettiği görülüyor. Zâten bu sırada başka zengin kurşun ma'denleri keşf edilip işletilmektedir.

Son zamanlarda Türkiye sanâyi'-i ma'deniyyesi bir çok mütâla'âta zemin olmuştur. Türk gazetelerinden "iktisâdiyyât-ı mecmû'asının Almanya – Türkiye münâsebeti" Viyanalı doktor "Dolter"'in me'âdin borsası mecmû'asında "Türkiye'nin hazâin-i ma'deniyyesi" ve profesör doktor "Kursch"'ün (Berlin'e/berilter ve ta'bulât)ın haftalık

12.jpg

6.sayfa

Nüshasındaki "Türkiye ve Bulgaristan'ın kâbil-i istifâde ma'den ocakları ve bunların düvel-i merkeziyye için ehemmiyetleri hakkındaki neşriyatları bu kabil mutâla'atlarıdır. Bu mutâla'ât meyânında en ziyâde şâyan-ı dikkat olan Türk mehâfilinden vârid olan bir haberdur ki orada ber-vech-i âti fıkralara tesâdüf ediyoruz.

Almanya -Türkiye arasındaki münâsebât-ı iktisâdiyye ve hususiyle bunların cihet-i ma'deniyyeye âid aksamı büyük tekâmüle müsâid bir tarzdadır. Türkiye'nin hadsiz hesabsız olan hazâin-i me'âdini ve Almanya'nın senevî milyonlarca ham meâdine muhtaç olan sanayi' nazar-ı itibâra alınırsa bu iki memleketin bu hususta birbirlerine ne kadar menfa'at temin edecekleri derhal tezâhür eder. Hazâin-i ma'deniyyesi nâ-mahdûd olan Türkiye'ye Almanya gibi dost ve zengin bir alıcının menfâ'ati derkâr olduğu gibi Almanya dahi hazâin-i ma'deniyye âdetâ inkişâf ettirmekte pek alakadardır. Türkiye'de işletilip istifâde edilecek me'âdin pek çok ve

muhtelifü'l-cinstir. Yalnız Aydın vilâyetinde keşf edilip imtiyazları itâ edilmiş me'âdinin başlıcaları kurum, zinmare, kalay, mangenez, civa, atimüvan, arsenik, demir kükürt altın ve gümüş ma'denleridir. Karesi sancağıyla Bursa, Trabzon, Kastamonu, Adana vilâyetleri büyük bir ehemmiyeti hâizdir. Alman sanâyi' ve bâ-husus muharebeden sonra Londra'ya veya şahs-ı sâlise mürâca'at etmeksizin piyasamızdan her istediği miktar kurum ma'denini şerâit-i münâsebe tahtında mübâyâ'a edebilir. Almanya ve Türkiye arasındaki münâsebât-ı dostâne hüsn-i te'sir icrâ etmiştir. Nitekim Kurub fabrikası iki kurum ma'deninin işletilmesini temin ettiği gibi daha ili kurum ma'deni işletmek tasavvurundadır. Şimdiye kadar bera-yı tevcih olunan kurum ma'denlerinin 'adedi altmışı mütecavizdir. Bunların en büyük bir kısmı küçük sermâyedarlar tarafından çok ma'lûmât-ı sanâ'iyyeye hâcet kalmadan işletilmektedir. Almanya erbâb-ı sanâyi' yani fabrika türleri lüzum gördükleri kurumu doğrudan doğruya Türk müstahsallarından mübâyâ'a ve ----mizin bahş ettiği şerâit-i münâsebeden istifâde etmek suretiyle Alman-Türk münâsebât-ı iktisadiyyesinin tevsî'ine hâdim olacaklardır. Alman müstehlekleri şimdiye kadar bizim zımpara me'âdini için büyük bir temâyül gösterdikleri için 25-30 bin tonilatoya bâliğ olan 'umum hâsılatımızın sülüsü Almanya'ya gidiyor. Bu miktar ise Almanya'nın muhtaç olduğu miktarın nısfını teşkil ediyor. Aydın vilâyetinde bulunub muvafık şerâitle satılan bir zımpara ma'denleri "naksus/taksus" zımpara ma'denine bile rekâbet edebilir. Eminiz ki biz Almanya'nın kendi sanâyi' için ihtiyacı olduğu kurum ma'deninin kâffesini teslîm edebileceğiz.

Bizim ile Almanya münâsebât-ı iktisâdiyyesinin tenmiyye ve temellüküne hâdim olacak bir ma'dende gümüşü hâvî kurşun ma'denidir. Diyebiliriz ki Türkiye gümüşü muhtevi kurşun ma'deninin yegâne vatanıdır. Şimdiye kadar bu ma'dene dâir yetmiş kadar imtiyaz olunmuştur. Bu gümüşü hâvî kurşun ma'deni ekseriya manganez, bakır ve demir ile muhtelit olarak bulunur. Bu ma'denlerin yalnız Balya-Karaaydın kuyusundan hâl-i hazırda 200 bin lira kıymetinde kurşun ve sâir me'âdin istihrâc olunur. Türkiye'de aynı miktar ve hâlde tesâdüf olunan hâsılât-ı ma'deniyye arasında borasit, çinko, manganez, kükürt gibi ma'denler Türkiye-Almanya münâsebât-ı ticâriyyesinin inkişâf ve tekellümüne hâdim olacak vesaittendir.

Bu mukaddemâttan sonra bu iki memleket arasındaki me'âdin hâsılatının şimdiye kadar ne için lüzumu derecesinde vukû bulmadığı hususunda vârid-i hâtır olacak suale karşı ancak

Hatt-ı harbdeki askerlerimizin silahlarını temizlemeleri

Memleketimizin vaziyet-i iktisâdiyyesini sebep ve cevap olarak gösterebiliriz. Türkiye'nin me'âdince hâzi olduğu servete rağmen son sene hâsılatı

ancak yarım milyon liraya çıkabilmektedir. Fakat sanâyi'-i ma'deniyyemizin bu fa'aliyetsizliği Almanya ile olan hâsılat-ı ma'deniyyemiz ticaretine sekte îrâs edip bilakis son sene zarfında yükselmiş ve evvelki zamanlara nisbeten üç misli tezâyüd etmiştir. Türkiye'nin on senelik mahsûlât-ı ma'deniyyesi ber-vech-i âti hülâsa edilir.

3.1.4. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 6

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa' di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul şu' besi: (İkdâm) yurdunda Celal Nuri Bey Abone bedeli: Dersa' âdet için posta ücretiyle beraber senevî altmış kuruş; Berlin'de on marktır.	Yeni Türkiye	Menâfi' -i İslamiyye ve ' Osmaniyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i' âde olunmaz. ----- İ' lân şerâiti Türkçe ve Almanca neşr olunacak i' lânâtın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük i' lanlar için ayrıca fi'at kararlaştırılır.
Nüshası İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 feniktir.	Şimdilik haftada bir defa neşr olunur, Siyâsî, edebî, ' ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numero-6 Pazartesi 12 Şubat 1333

Münderecat:

Kopenhag'ta birkaç gün (Mehmed Sa'di). Arabistan'da İngiliz harkât-ı fesâdiyyesi (Mısır milliyet-perverân fırkası reisi Mehmed Ferid). 'Alem-i İslâm "maba'd" – (Davis Teric). Irak ve istikbâl (...) en son muhârebe haberleri. Türkiye'de mevcut me'âdin ile bunların işletilmeleri yolları (Doktor Mur)

Kopenhag'ta birkaç gün

Birkaç gün evvel, bîtaraf memâlikte bir seyâhat icrâ etmiş, telgraf ve gazete havâdisi olarak işitip duyduğumuz şeyleri biraz da yakından görüp mütâlâ'a etmek istemiştik.

Bizi Berlin'den alan tren birkaç saat sonra (Tebtehaym)'a îsâl eyledi. Orası ki Almanya ile Danimarka hükümetinin hudud noktası idi. Tabî' yolcular muhârebe münasebetiyle bir teftişe tâbî' tutulacaklardı. Herkes sırasıyla bu işi bitirdi. Artık yolcular kendilerini Danimarka toprağına îsâl edecek vapura biniyorlardı...

Epeyce uzun bir tren yolculuğundan sonra bu deniz seyahati doğrusu insanın pek hoşuna gidiyordu. Hava sakin, sema güneşli olduğundan vapurun güvertesine çıktık. Şu zamanda buhranlı dakikalar geçirmekte olan şimal denizinin küçük bir lakı* andıran bu parçası 'alâim-i buhrandan âzâde gözücüyordu. Sonra Almanya'dan Danimarka'ya seyâhat edenler bilirler ki bu cesîm vapur yalnız insan değil, şimendifer trenlerini de beraber taşırlar. Doğrusu bu bir zevkli seyâhat oluyor. İnsan arasında koca hamulelerle dolu trenlerin de beraber hareket ettiğini neşe ile temâşa ediyor. Üç dört saat süren bu deniz seyahati zamanında vapurun yemek salonunda mükemmel bir büfede hâzırlanmıştı. Burada hadsiz hesabsız olarak yiyecek içecek mebzûlen bulunuyordu. İnsan yavaş yavaş bîtaraf bir mıntika içinde hareket ettiğini bütün âsâr ve eşya delâletiyle görüp anlıyordu. Bu vapur seyahati pek güzel, her yolcu yemekle, içmekle görüp eğlenmenin ve hava almakla pek müsterih görünüyorlardı.

Vapurumuz bir manevra ile bizi karaya çıkardı. Yine ikinci bir tren seyahati başlıyordu. Bu şimendifer seyahatini, kısa müddet için yine bir seyahat-i bahriyye ta'kîb ettikten sonra trenimiz bizi Danimarka'nın merkez hükümeti olan Kopenhag'a getirdi. Saat yediye doğru idi. Artık akşam olmuş şehir elektriklerle donanmıştı. İnsan, sokakta rast gelenlerin tarz-ı telebbüs ve çehrelerinden bir şimâl memleketine vâsıl olduğunu anlatıyordu. Bizim maksadımız Kopenhag'ın harb hakkındaki ruhunu tedkîk etmek idi. bu şimal memleketi 'alelhusus pek de tarafdarımız olmayan bu şimal memleketi ne düşünüyordu.? Sâbikan tanıdığımız bir çok

B

FOTOĞRAF

Sultan Ahmed Cami' Şerifi

Siyasilere bir çok muharrirlere bir çok iş adamlarına rast gelecek onların bir çok mesâil üzerindeki nokta-i nazarlarını öğrenecektik...

Bundan başka efrâd-ı âhali ile mûmâs etmek istiyorduk... büyük otelleri ziyâret ettiğimiz zaman en yüksek sınıftan centilmenler tarzında, bir çok İngiliz casuslarının vücudunu haber alıyor ve yüzlerini görüyorduk...

Bütün bu meşhûdât ve mütâla'âtımız bize bir şey ihzâr ediyordu... Danimarka bile İngiliz kontrolünden bıkmış artık eleman diyor... tabi İngiltere ile mu'âmelede bulunan bir çok tüccar ve komisyoncular İngiliz muhibbi görünüyordlardı... bunların bir çoklarıyla görüşüp tahte'l-bahr mâcerasını açmış ve nokta-i nazarlarını sormuştum. Hiç birisini müteessir görmedim... bilakis bu eşhâsın erbâb-ı 'akl olanları şimdi artık mu'âmelelerini Almanlarla yapıp bitirmek yollarının arıyorlardı...

Filhakika Kopenhag'da fiyatlar yüksek idi. lakin her şey pek mebzul idi. ben bütün zamanımın en büyük lokantaları ziyâretle geçiriyordum... alelhusus "Vevil" denilen ve Kopenhag'ın bir "meşher-i me'kûlâtı" olan büyük sevimli salonlu lokantasının hiçbir akşam ne tatlı musikisini, ne mugaddî ve zevkli gıdasını terk edemiyordum... şehrin her tarafı mes'ûd görünüyor. Lakin bu ziyâret ettiğim günlerde İngiltere ile muamelenin durmuş ve Almanya ile -henüz ibtidâr etmemiş olması hasebiyle- iş mehâfili biraz sâkin gözüküyordu.

Efrâd-ı ahaliyi şu suretle cihet-i mâliyye itibarıyla birkaç kısma,

C

Ayrılmış gördüm. Esâsen ahalsi zengin olan Danimarka'nın bir çok evladı bu muhârebede dehşetli milyonlara sahib olmuşlardır. Bunlar artık harbden bıkmış görünüyorlar ve ni'met-i sulhe nâil olan bütün dünya ile beraber "lüks" âleminde yaşamak istiyorlar kezaik mutavassıt ahaliden de çok zengin olanlar vardır fukara-yı ahaliden beceriksizliğiyle eski vâridatı fazlalaştırmayanları ise me'kûlât ve havaic-i zarûriyye fiyatlarının yükselmesi dolayısıyla harbden pek müteessir ve bîzar gördük. Bu kısım âdeta harbi temâdi ettirmek isteyen İngilizlere îcâb-ı menfâ'atle düşman kesilip tahte'l-bahr muhârebesini karîb bir sulhüte'mîn etmesine du'âhân olmaktadır...

Heyet-i 'umûmiyye i'tibarıyla Danimarka'yı biz bîtaraf bulduk... muharebeden usanmış gördük. Sonra taht-ı silaha çağrılmış efrâd, müktesebât-ı yevmiyelerinin hasâra uğraması dolayısıyla hep sulhe du'â ediyorlardı... hiç birini ateşli bir muhârib vaziyetinde görmedik.

Danimarka 'askeri de Hollanda askeri gibi temiz esvablı iri cüsseli gençlerden mürekkebdî... bunlar pek'ala biliyorlardı ki, muhârebe meydanlarından ziyâde Kopenhag mehâfil-i zevkini bu güzel üniformalarıyla tezyin edebileceklerdi.

Birkaç gün daha kalarak Kopenhag'ın kış sporu mevâki'ini gördük. Gençlik bütün zevkiyle koşuyor, oynuyor, kayıyor uçuyordu. Dans 'âlemleri de pek âhenkli idi.

Şehir, harbin te'sirâtından kurtulmak isteyen o kadar ecnebi ile dolmuştu ki hiç boş apartman bulmak imkânı kalmamıştı.

14.jpg

Sayfa 2

A

Yalnız muhârebe hengâmında Kopenhag'a nakl ve muhâceret etmesi ecnebinin mikdarı elli bini tecâvüz ediyordu.

Bu Kopenhag sabahımızın bizi güzel bir vak'âya şâhid etmesi de orada yeni bir 'Osmanlı sefaretinin te'sîs edilmesi ve bu gün ve yarın için pek mühim olan o makama Safa Bey Efendi gibi muhterem bir diplomatımızın ik'âd olunmasıdır. Birkaç defalar iltifatlarına nâil olduğumuz sefirimizin ahvâl-i umûmiyye üzerinde mütâla'alarını pek güzel bulduk... memleket üzerinde büyük tetebbu'larda bulunmakta olan Safa Bey Efendi her mahfilde sevilmiyor ve ahvâl-i 'umûmiyyeye karşı mütebassır lakin nikbin görünüyordu. Kopenhag'a âid olan müşâhedâtımızın kısım-ı mütebâkisini de gelecek makâlemizde îzâh edeceğiz.

Mehmed Sa'di

İngiliz harekât-ı fesâdiyyesi

Mısır Milliyetperverân Fırkası reisi Mehmed Ferid Bey tarafından:

Daha sarîh bir tarzda ifâde edebilmek için bu ceryâna İngiliz Arabistan hareketi demek sezadır.

İngiltere tezyîd-i müstemlekât-ı haremi ve tam'ıyla Mısırdan kalkıp Filistin Irak, İran'dan geçerek Hindistan'a doğru kendine karadan bir yol temin etmek sevdasında idi.

Beş on sene akdem bu yol keşşâf kapudan (Kamerun) tarafından tedkîk ve tetebbu' edilerek "müstakbel Hindistan yolu" 'ünvânıyla neşr eylediği bir mecmû'ada bu yolun ehemmiyet-i menâfi'i hakkında bast-ı mütâla'at etmiş ve bu zamandan beri İngiltere hükümeti hakkında Basra ve Muhammara erkân-ı ricâliyle münâsebât-ı müdâvemedede bulunmuştur.

İngiliz me'muriyeti İran Körfezi civarındaki memalik ile cenûbî Arabistan'ı kemâl-i ehemmiyetle keşf ve tedkîk ederek hükümet-i 'Osmaniyye'nin hâkimiyetini nisbeten az olan bu yerlerde bol bol altın sarf ederek kendilerine tarafdâr buluyorlardı.

Bâbîâli'nin muvâffakıyetle İngilizlerin 'Aden'de yerleşerek El-bahreyn Adalarıyla İran Körfezi medahlindeki ufak adaları iştigal etmeleri meşâyih ve selatin-i muhtelifi üzerinde nüfuzlarının tevsi'-i mûcib olmuş idi. Haşmet-meab ve hazret 'ünvanlarıyla telkîb olunup harb gemilerine da'vet ve envâ'ı iltifat ve ihsanlara gark edilerek bilâd-ı sâhiliyyelerine kadar haklarında merâsim-i teşyi'a îfâ olunan bu safderun meşâyih ve selâtîn kendilerini filvâki' hâkim-i mutlak ve sultan-ı azam zan etmeye başlamışlarsa da Dârü'l-hilâfetü'l-'aliyye'de bulunan Sultan-ı hakikin hâkimiyet-i aslıyyesini inkârâ mecâl bulamamışlardı.

İngiltere kullandığı bu siyâset-i iblisk(f)aribâne ve meşâyih ve selâtin yanında tesir-i nifak ve tefrikayı teşdîd etmekle beraber makâm-ı hilâfet-i İslamiyyenin hâiz olduğu kuvve-i ma'neviyyeyi kesre muvaffak olamadı.

İngilizlerin Mısır'daki vaziyetleri Arabistan üzerindeki nüfuzlarının tezyidine bâdî idi. Bu hususta her cins ve nev'idenden me'murlar isti'mâliyle ve bâ-husus Şeyh Reşid Rıza nâmında bir Suriyeli muhibb-i İslam görünür ve hâkikat-i hâlde hilâfının Arablara intikalini müstelzim esbâb ve vesâitin tehiyye ve ihzarıyla uğraşılırdı.

B

Bu şeyh birkaç sene mukaddem Hindistan'a gönderilip Türkler aleyhinde propaganda yaparak açıktan açığa İstanbul politikasına muhâsim kesilmişti. Mısır'a 'avdet etmezden evvel bir müddet Basra ve Bağdad'da kalıp orada da harîscâh ve munsabb kimselelerle münâsebetler peyda ederek ve şeytânkârâne projenin kesb-i takviyyesi için Kahire'de de bir medrese teşkil edip zâhiren islamiyetin tevsi'-i ceryânına hâdim-i talebe yetiştirmek, hakikatte ise Afrika ve Hindistan ahalisine vâsi'-i mikyasta propaganda yapabilmek politikasını ta'kîb etmekte idi.

Bu mekteb cihet-i vakfiyeden cesîm bir vâridâta mâlik olub heyet-i idâresi Şeyh Rıza ile hembasının mekr ve hilesine vâkıf olmayan safderunlar tarafından mürekkeb idi.

FOTOĞRAF

Dolmabahçe Sarayı'nın kapısı

Talebe mektebinin mahiyetinden haber dâr edilmez. Yalnız heyet-i idâreyi teşkil eden gizli bir cem'iyete dâhil olunabilenler bu Dârü't-tedrisin hususî politikasına vâkıf olunabilirdi.

Bir çok casuslar Kahire ile Arabistan memâliki arasında seyr ü sefer ederek bu hususta mecmu'âlar, gazeteler, kitaplar tevzi' etmekte idiler. Bu eşhâs meyânında İslam nâm müsteâri tahtında Hristiyanlarda bulunmakta olup bunlar esâsen câhil olan bîçare meşâyihî kolayca ızlâl etmekte idiler.

Beşir nâmında birinin neşr eylediği bir mecmû'a İngiltere ile Arabistan münâsebâtının tezyîd-i râbitasına müte'allık ifâdâtı muhtevi idi. Emirlerden bazılarının Mısır'ı ziyâretlerinde kendilerini ta'zîmât-ı

FOTOĞRAF

Fenar Bağçe

Fevkalade de bulunularak Mısır'da ikâmetleri için kendilerine nişanlar, ihsân ve berâtlar tevzi' olunmakta ve hâkim-i mutlak 'üvânı bahş kılınmakta idi.

Makâm-ı hilâfete mutî ve munkad olan hakîki islamların gayret-i fevkal

C

Âdeleri sayesinde İngiliz parasıyla çıkarılan ve Almayod ile şeyh Ali Yusuf tarafından idâre olunan gazetenin te'sîrât-ı müfsidât-kârânesi hükümsüz kalmıştı.

Kemâl-i teessürle söyleyebilirim ki Bâbîâli'nin o vakit bu icrâât-ı leimâneye kâfi derecede ehemmiyet vermemesi bu ceryanın dâire-i sirâyetini tevsî' etmiş ve bu suretle Mısır'ın garbinde bulunan bütün memalik ile İrân Körfezi'ne kadar bütün Arabistan şebbe ceziresi Irak bu propagandaya makarr olup kalmıştır.

Bu müddet zarfında Türkiye'den kat' -ı 'alâka ederek kendi hâkimiyetini i'lân etmesi İngiltere tarafından Şerif Hüseyin Ali'ye mükerreren beyân edilmiş ve mumaileyh bunun üzerine te'sîs-i münâsebât zımnında oğlu Abdullah'ı def'atle Mısır'a göndererek Hidiv-i Mısır'ın sarayında i'zazlara uğratmış idi.

1912 senesinde Şerif Abdullah'a Kahire'de iken Şerif Hüseyin'e Hicaz'ın muhtâriyeti bahş olunması hakkında İngiltere tarafından Dârü'l-hilâfeye iş'âr vâki' olmuş ve Balkan muhârebesini zuhuru bu meselenin harbden sonraya ta'allukuna sebebiyet vermiş idi. lakin bu müddet zarfında Şerif istihzârâta başlayarak Mısır'a asker i'zâmıyla tarz-ı cedîd üzere efradı ta'lîm ettirmekte ve mitralyozlarla mücehhez kıt'atı Süveyş gümrüğünden İngiliz me'murlarının delâlet-i teshîlatkârîsi ile kolayca Hicaz'a geçirmekte idi.

Vakta ki Devlet-i 'Osmaniyye bu cihan harbine dâhil oldu. Arabistan'da her şey hazırlanmış ve İngilizlerin hayli vakitten beri kemâl-i hahişle arzu eylediği proje mevki' icraya çıkmış idi. İngiliz ordusu bu suretle bila-müşkilat Basra'yı işgâl ederek

derhâl propaganda merkezi haline ifrağ eylemiş ve Muhammara şeyhi Kuzal ile ibn-i Sabbah el-Kuvadi cenah-ı himayesine alıp Şeyh Hüseyin'i sultanü'l-Mısır i'lân eylemiştir.

Bu siyâset-i müfreze ile İngiltere bütün Müslümanların gözüne toz dökerek Ka'be-i Mu'azzama'nın hâfızı hakikaten hâkimü'l-İslam olduğunu tefhim etmek istiyordu. Bu tarz-ı idâre ile İngiltere'nin ta'kîb eylediği meslek-i siyâset Şerif Hüseyin'in zîr-i idâresinde olmak üzere merkezi bir idare tesis ederek bütün Arabistan emirlerini ve bâ-husus İbni Mesud ile İbnü'rüşd ona munkâd etmek idi. halbuki bu projenin suret-i icrâsı 'adîmü'l-imbân olduğunu bilmiyordu. Zira her bir emir kendi kendini nesl-i peygamberîye daha yakın farz etmekte olup Hüseyin Kâmil'in ise makama namzed olması imkansızdı zira Hüseyin Arab hânedânından değil Arnavud neslindendir.

Basra'da hâlâ emirler arasında muâbere cereyan etmektedir. 25 Kanûn-i sâni 1917 tarihli, "mukaddem" gazetesinin ifâdesine nazaran 28 Muharrem 1335 ve 23 Kânun-i sâni 1916'da Basra'da bir konferans teşekkül ederek Abdülaziz ibnissuud bu mecliste bulunmakta idi. bu gazetenin Basra muhâbiri âtideki satırları yazıyor:

"Bu senenin 28 Muharrem'inde Basra şehri İmamıazam Abdülaziz İbnü'suud'un ziyaretiyle müşerref oldu. Kuveit vapuruna süvâr olup bir günde Basra'ya geçti. Şeyh Muhammere emiri şeyh Gazzal ile Basra mu'teberânından bazılarıyla mülâkâtta bulunarak mestur

3.sayfa

Tutulmakta olan mesâil-i siyâsiye hakkında nokta-i nazarlar te'âtî edildi. Sonra İbnissuud Erriyad'a 'azîmet ederek birkaç gün sonra Basra'ya 'avdet edecekti. Kendisinin ' avdeti 'âlem-i siyâsette bir ehemmiyet-i uzmâyı hâizdir."

Fransa bu ziyârete pek ehemmiyet vererek Paris'te Fransızca ve 'Arabca makâlât neşr ettirmekte ve üç Hristiyan Suriye'li bu hususun propagandası için kullanılmaktadır.

İngilizler Basra'da yevmî (el-evkât), Şerif Hüseyin ise Mekke'de (el-kıble) nâmında birer resmî gazete tab' ettirmektedirler. Mısır Suriye gazetelerinin senelerden beri Türkiye ve mâkâm-ı hilâfet-uzmaya karşı besledikleri kin ve gayzı söylemeye lüzum görmeyiz.

Lakin bu dehşetli propaganda ve entrikalara rağmen hilâfet mesele-i mühimmesini düşmanlarımız kurcalamaya muvaffak olamadılar. Yalnız Paris'in Suriye Hristiyan matbû'atı ile bu gazetenin Cenova muhâbiri ara sıra bu meseleyi

karıştırmak istediler. Türkiye ve İslâmiyet düşmanları için politika ihtilâfâtı kifâyet etmiyor. Onlar yeniden bir hilâfet-i kâzibe te'sisiyle diyânet-i İslamiyye'nin inkırazına çalışmak istiyorlar. Lakin emin olsunlar ki bu hareket-i mel'anetkârânenin tamamıyla önüne geçip bütün terakkiyât-ı leimânelerini zîr ü zeber etmek zamanı gelmiştir.

İslâmiyet politikasını mahv etmek için hazırladıkları mel'ânet ve müfsedetleri hiçbir zaman kendileri için ufak bir menfâ'at husûle getirmeyecektir. Şimdi madem ki bu gün 'inân-ı idâre: hükümet-i İslamiyye, sadrazam Tal'at Paşa ile rûfeka-yı kirâmı Enver Paşa ve Câvid Beylerin elindedir emîn ve mutmainiz ki düşmanlarımızın tertîb eylediği entrika ve planlar karîben meydana hakikate çıkarılıp Arab ve Türk ittifakı evvelkinden daha muhkem bir surette tarsîn ve takviye edilecek ve siyâset-i mâziyyenin izâlesine istikbâl için 'adâlet ve 'uluvv-i cenab üzerine müesses bir politika tertîb ve ihzâr olunacaktır.

'Irak ve istikbâli

Bu makâle gazetemizin Almanca kısmından tercüme edilmiştir.

Hükümet-i 'Osmaniyye 'Irak'ta icrasının tasavvur ettiği 'ameliyat-ı ervâiyye ve istikbâliyyeyi mutâla'ât-ı dakika ve müzâkerât-ı 'umûmiyyeden sonra bundan birkaç sene evvel (Sir Jack Jakson) nâmında bir İngiliz kumpanyası uhdesine ihâle etmeye karar vermiş idi. memleket için mu'attal ve nemasız bir sermâye teşkil etmiş olan Fırat ve Dicle nehirlerinin temizlenerek muntazam bir hâle ifrâğı mürur-i zamanla gayr-ı münbit, hâlî bir ova halini alan memleketin her tarafında kanallar şebekeler inşâsı ile arazinin ıskâ ve ervası ve bu suretle memleket-i husûsât -ı zirâ'iyyesinin tenmiye ve inkişâfına hizmet edilmesi cihetleri bu tasavvurun cümle-i mukarreratından idi.

İngiliz mehâfilinde büyük bir şeref ve i'tibara mazhar olan (Sir Jack Jakson) kumbaniyyesinin şerâit ve teklîfâtı 'ameliyât-ı mebhûse-i muhtelifeyi uhdelerine almak için mürâca'at etmiş olan Alman ve sâir kumbaniyyeler teklîfâta nazaran Devlet-i 'Osmaniyye menâfi'ine en müsâid ve muvafık idi. kaparo ve buna mümâsil daha bir çok şerâit-i sâire ortaya süren Almanların bu hareketi o vakit

FOTOĞRAF

İbrâilde Türk askerinin elde ettiği Rus üserası kâfilesi

B

Mevki'-i iktidarda bulunan hükümet tarafından tecell-i vahşetlerine haml edilmiş ve esâsen menâfi'-i hükümet ile de gayr-ı kâbil-i te'lif bulunmuş idi.

Bütün feyz ve selâmetin Fransa'da ve bâ-husus İngiltere'den geleceği fikri o zamanlar Türkiye'de neşv ü nema bulmuş idi. liman kumbaniyyeleriyle sâir

müteşebbisler şimdiki düşmanlarımızdan tereküb ediyordu. Bugün ise hâl değişmiştir.

Fransa ve İngiltere muhibleri yaşamıyor veyahut kenara atılmıştır. Memleketin sevk-i idâresi de kuvvetli ellere ve ashâb- ı gayret ve hamiiyyete geçmiştir. Menfi ve gubar-âlud hükümet odalarında ahz-ı mevki' etmiş olan kanı uyuşmuş, batı meşreb-i eşhâsın yerlerine genç, fa'âl, sâhib-i kudret ve cesâret, inkılâb-ı medenîye muhibb zevât geçmekle zevât-ı bâtıla büsbütün ortadan kalkmıştır.

Sir Jack Jakson gayet cesîm ve kendi şu'besinde dünyada rakipsiz yaşayabilecek bir kumbaniyyedir. Aynı mikyasta olup Nil Nehri'ndeki Aswân rıhtımını inşa eden (Bunerod) kumbaniyyesi ehemmiyetin ikinci dereceyi hâizdir. Bu nil rıhtım inşaatına Jack Jakson'da iştirak etmiş idi. Irak 'ameliyyat-ı ervaiyyesini uhdesine alabilmiş olan Jack Jakson Hükümet-i 'Osmaniyye'ye İngiliz bankalarında mühimce bir kredi açtırmaya muvaffak olmuş ve istikrâz olunan meblağdan komisyon parasıyla kaporayı kesesine koyabilmiş idi.

İngiliz kumbanyasının bu muâmele-i iltifakârânesi başka esbaba ve 'alelhusus esbâb-ı siyâsiyyeye istinâd ediyordu. İngiltere hükümeti bir Alman kumbanyasının 'Irak işlerine müdahalesine hiçbir vakit muvâfakat etmeyecekti. Er geç İngilizlerin eline geçeceği tasavvur olunmuş olan Irak sayesinde Basra Körfezi'nden bahr-ı siyaha kadar mümted bir İngiliz müstemlekesi vücuda getirmek

C

Ve bu suretle Türkiye'nin şarka olan nüfuzunu kesr etmek İngiltere hükümetinin çoktan beri bir emel-i hâssı idi.

Irak'ta 'Osmanlı toprakları ateşi altında ezilen İngilizler tasavvuratlarının boşa çıktığına, intikam seferlerine rağmen bu teşebbüsün kârsız bir alışverişten ibâret kaldığına kanâ'at hâsıl etmelidirler. Zaten İngilizlerin işi her tarafta ümitsiz bir halde değil midir? Hindistan ve cenubi Afrika'daki inşâat-ı cesîmesiyle hakikaten medhe şâyan olan Jack Jakson kumbaniyyesi de İngiltere'deki bilumum kumbaniyyelerde 'âdet olduğu gibi birinci derecede kendi menâfi'ine ve derece-i sâniyede hükümetin hesâb ve siyasetine hizmet eder. Cesîm İngiliz şirketlerinde görülen bu hâl birbirine merbut ve lazım-ı gayr-ı müfârekattır.

Harb, Irak teşebbüsü İngilizlerin elinden cebren almış ve bundan beslenen ümidlerin mahv ve heba olmasını intâc etmiştir. Bu 'ameliyât-ı ervâiyye hîn-ı hâcette bir kale hizmetini îfâ edebilmek için İngilizler Nil'de "Aswan"da yaptıkları gibi duvarları dinamit bombalarıyla imla ve teşhiz etmişler ve İngiliz hâkimiyet ve

nüfuzunun tezelzülü halinde duvarları berheva ederek ahaliyi aç bırakmak niyât-ı mel'anetkârânesi tasavvur eylemişler idi.

İngiltere'nin küçük milletleri ne suretle himâye ettiğini harb-i hâzırın verdiği dersle pek açık bir suretle öğrendik. İngiltere hem sâhib-i hâne ve hem de müsâfir olarak 'arz-ı endâm etmek ister.

İnşallah harbden sonra Irak'ta mukaddemesi yapılan erva ameliyatına kemâl-i keremi ile devam edilerek itminanına muvaffakiyet hâsıl olur. Elhâletü hazihi ana kanalların bir çoğu ile 'azîm su bendleri inşa edildiği gibi Dicle ve Fırat Nehirlerinin yatakları da tesviye ve tanzim olunmuştur.

15.jpg

A

Bu 'ameliyatın başlayacağını görmüş olanlar husûle gelecek anâsırın 'azameti hakkında bir fikir peyda edebilmişler. Harb dolayısıyla bu işleri 'amele fıkdanından inşası ta'til edilmiş olmakla bütün cihaz şimdilik işlememektedir. (Mezopoyamya) ta'birinden "kıt'a-i beyne'n-nehrin, tabiri altında Dicle ve Fırat nehirleri arasındaki kıt'a-i araziye anlarız. Fakat asıl Irak kıt'ası Suriye'den başlayarak Acemistan'dan Basra körfezine kadar imtidâd eder. Irak'ın merkezi olan Bağdad, ezmân-ı sâbıkada tarihi bir şehrini hâiz olan halifesiyle ma'rûf bir şehir olduğu halde birkaç sene evvel burada inşasına başlanılan şimendifer dolayısıyla bir ehemmiyet-i beyne'l-milel kesb etmiştir. Bağdad'dan sonra ikinci derecede büyük olan barâş şehribunun cenub-i şarkisinde kâindir. İngilizler bu iki şehri yed-i teshîrlere geçirmek için ancak adalılarda görülen büyük bir fa'âliyet ve keremi ile çalışıyorlar. Irak bundan bin sene evvel dünyanın en münbit memleketi teşkil edip milyonlarca nüfusun iâşesini te'mîn etmiş iken elyevm on bin nüfûsa bâliğ olan sekenesinin ihtiyâcat-ı ruz-ı merresini te'minden 'âcizdir.

Bu kıt'a-i mukaddese kuvve-i enbatıyyesinin yeniden iâdesi ile inkırazından halası ancak Bağdad şimendiferiyle ameliyat-ı saniyye-i ervâiyyenin ikmâline mütevakkıftır.

Bağdad şimendiferiyle ameliyat-i ervâiyye sayesinde Irak 20-30 sene sonra dünyanın en münbit ve mahsuldar bir mahallini teşkil edebilirler ve Mısır'a mahsuldarlık nokta-i nazarından binlerce defa tefevvük ederek Türkiye'nin iftihar ve şerefini mûcib bir kıt'a-i arziyye olur.

Ovaları cennet ıtlâkına sezâ olan Irak kıt'ası dünyanın hububat deposu iken şimdi boş, gayr-ı münbit bir sahradan ibârettir. Irak'ın az yağmura mâlik olan bu

akşam-ı süfliyyesi sıkliyye-i (Bablonya) eski zamanlarda kâmilin bir kanal şebekesi ile mücehhez olup kanalların el-haletü hazihi bozuk olmasına rağmen külliyyetli hububat yetiştirilirdi. Buğday, arpa haddinden ziyâde mebzul hurma kauçuk buranın başlıca hasılatından idi. mebzûlen tesâdüf olunan hayvanât-ı ehliyyeden koyun, keçi ve deve külliyyetli miktarda yük, deri vermekte idiler. Bargir yetiştirmek san'atı da ayrıca şâyân-ı kayd ve tezekkürdür.

Nil'in medd zamanı (istila zamanı) Ağustos Eylül aylarına tesâdüf ettiği halde mevzu'-i bahsimiz olan bu nehrin arasında Mart ve Nisan aylarında olur. Bu tehâlûf Fırat ve Dicle nehirlerinin menba'larını şimâlde kâin dağlık mahallerden almalarından neşet ediyor.

Medd zamanları muhtelif aylara düşen bu iki memleket hâsılatı suret-i kat'iyede birbirlerinin mütemmimidirler.

Yağmurlar, Irak'ta Teşrin-i evvel ile Mayıs ayları arasına tesâdüf ettiği için ovayı tahvil ederek Avrupa'nın o kadar ihtiyacı olduğu cins-i feresin pek'ala bir surette yetiştirilmesi meselesi ne güzel hal ve te'mîn olunabilir. Pamuk yetiştirmek için Irak'ta yapılan tecârüb burada pamuğun mısırdan daha iyi yetişebileceğini göstermiştir.

Mu'ayyen bir derece-i rutubeti geçmeyen mahallerde mükemmel pirinç yetiştiği gibi fasulye, yonca, mısır ve kamış şekeri de iyi neşv ü nema

B

Bulur. Şâyân-ı zikr ve dikkat bir nokta daha var ise o da tabakât-ı arziyye-i süfliyyenin fevkalâde zengin petrol damarlarıyla mücehhez bulundukları keyfiyetidir ki bunların işletilmeleri ile altın sillerini* istihsâl etmek kolaylaşır. 'Irak çölleri Mısır çölleri gibi kuru ve fakir topraklardan teşekkül etmeyip ova edildikleri takdirde milyonlarca hayvanat-ı bakariyyenin beslenilmesine kâfi çayır yetiştirmek isti'dâdında olan bir nev' ovalardır. Bu gibi zür'iyyata evvela nehirlerin kenarında vâki' siyah topraklardan başlanılmalıdır. Çünkü muvaffakiyet burada yüzde yüz derecesindedir. Nehir etrafındaki topraklar 'an'anevî bir şöhreti hâiz olan Nil civarındaki arazi gibi pek münbit ve mahsuldardır.

Irak'ın inkişafıyla kuvve-i enbâtiyyece kesb ettiği şeref ve şân milâd-ı İsa'dan 3-4 bin sene evvelki zamana tesâdüf ediyor.

Milad-ı İsa'dan birkaç asır evvel Irak dünyanın en güzel en zengin ve en münbit yeri idi. Fakat Irak'ın ezmân-ı sâbıkada müfetahar olduğu bu ihtişam kaviyyen ümid ederiz ki tekrar 'avdet edecektir. Türkiye'nin bu günkü ashab-ı gayret ve hamiyyeti bu ihtişamın 'avdet etmesine bir damen teşkil ediyor. Azamet-i sabikasına

tekrar nâil olacak olan bu memleketin te'mîn edeceği fevâdi yalnız Türkiye'ye değil bütün dünyaya şâmil olacaktır.

Alem-i İslam

İntişâr ve nüfuz ve ehemmiyeti

Mâb'ad

(Davis Teritic) "İslamicshe Welt" de diyor ki:

Serbest, ittihâd ve teâli-i İslamiyye yardım edecek olan milletlerin bu suretle teşekkül edebilecek kitle-i İslamiyyeye istinaden kendileri için siyasî ve iktisâdî menfa'at te'mîn edecekleri derkâr olduğu gibi bu suretle vukû' bulan mukarenetle hem kendilerini

C

Hem 'alem-i islamı düşman muhâcemâtından halâs edebilirler.

Muharrir-i makale 1911 senesinde neşr eylediği "Almanya ve İslamiyet" eserinde diyordu ki: "kendilerini berren her bir ihtimâle karşı müdâfa'a edebilecek kuvveti hâiz olan Almanya ve Avusturya bila-vâsıta hükümet-i 'Osmaniyye'nin ve bi'l-vasıta 'Alem-i İslam'ın dâire-i ittifakına dâhil olurlarsa bu kitle-i mu'azzama tecâvüz ve ta'arruz edilemeyecek bir kuvvet-i vesâtatı ihrâz etmiş olur. Hareket-i tecâvüz-kârânelerinden korkulan devletler şimdiye kadar Türkiye'nin bir çok yerlerini yed-i gasbânelerine geçirerek Türkiye için gayr-ı münâsib bir vaziyet-i coğrafiyye vücuda getirmişlerdir.

Alman ittifakıyla kuvvetlenecek bir Türkiye ma-melekini muhafazaya muktedir olabileceğinden gerek Alman ve Avusturya'ya ve gerek 'âlem-i İslam'a karşı bir hareket-i ta'arruziyye tertibi hemen muhal olurdu. Türk -Alman ittifakı bizi harbe sevk edemeyeceği gibi birden bire o kadar kesb-i kuvvet etmemizi mûcib olur ki techîzât-ı askeriyemizin tahfîfine de hizmet edebilirdi."

Bundan birkaç sene evvel enzâr-ı mütâla'aya vaz' olunan bu iş'âratım hakikat-i hâlini almıştır. O vakit Türkiye ve İslamiyet'in kâfi miktarda kuvvetli ve müttehid olmadığından nâşî bir Türk Alman ittifakının mûcib-i fevâid olamayacağını iddî'â etmiş olanlar hesaplarında yanıldıklarını görüyorlar. Türkiye harb-i umûmî esnasında düvel-i merkeziyyenin dâire-i ittifakına girmiştir. İlân olunan cihadın alem-i İslam'da bâ'is olduğu te'siratın semeratını zaman gösterecektir.

Düşmanlarımız, Türkiye ve İslamiyet'i mu'ârizları arasında göreceklerini evvelden tefâül edebilselerdi ne İngiltere ne Fransa ve ne de Rusya kendilerini böyle bir mâcera-yı bî emâna atmak cür'etinde bulunamayacaklardı.

Türkiye'nin düvel-i merkeziyye ittifakına girip giremeyeceği hakkındaki tahmînâtın pek zaîf olduğunu itilafçılar o zamanki

Sayfa 5

A

Teşebbüsleriyle anlamışlardı. Binaenaleyh bâlâdaki fıkri müfritânemizi tekraren diyebiliriz ki Almanya ve Avusturya harbden evvel Türkiye ile İslamiyet'i dâire-i ittifaklarına almış olsalardı harb-i 'umûminin önü alınmış olacaktı.

Hâl-i hazırda bilip takdir edeceğimiz bir cihet de böyle bir ittifakın 'akd-i musâlahada te'mîn edeceği fevâiddir. İngiltere'nin Avrupa'da hâkimiyet-i mutlakayı elde etmek için asırlardan beri Avrupa hükûmâtını birbiri aleyhinde tahrik ve teşvik ettiği henüz şimdi herkesin ma'lumu olmuştur. Zaten İngilizlerin entrikaları olmasaydı bu harb-i 'umûmî vücuda gelmezdi. Binâenaleyh Avrupa hükûmâtı İngiltere'nin aleyhinde ittihad etmelidir.

Harbden sonra düvel-i merkeziyye ve müttefikleri, teşekküllerinde bir mantık bulunmayan, bu gün itilafa tarafdâr olan devletler ve diğer akvâm-ı İslamiyye ile birlikte Avrupa'da menâfi'-i iktisâdiyyeye müstenid olarak yeni "eski dünya" isminde bir grup teşkil etmelidirler.

İngiltere'nin Asya hâkimiyeti harb esnasında sarsıldığı gibi dûçâr olduğu hezimetler dolayısıyla Avrupa'daki nüfuzu da dehşetli surette tenezzül ettiğinden İngilizler fî mâbad dünyayı kendi entrikalarına âlet ittihâz edemeyecekleri gibi 'âlem-i İslamiyet üzerine olan nüfuzlarının mahv olduğunu görebileceklerdir.

Bâlâda s'ret-i teşkili kabul ve tasavvur ettiğimiz grup sâyesinde sulh-i 'umûminin şimdikinden daha esaslı 'umdelere ibtinâ edeceğini ve bu suretle daha esaslı surette teşekkül edeceğini bir azm-i kavî ile tahmin eyliyoruz.

En son muhârebe haberleri

Almanlar havaya da hâkim

Newyork'ta küşâd olan tayyare sergisinde Alman hava-i filo heyeti tarafından âtideki nutk îrâd edilmiştir:

Harbin istikbâli cû havada icrâ edilen muhârebatta takrîr ederek ilkbaharda da hemcât-ı* hakikiyyemiz başlayacaktır beş altı mitralyoza mücehhez bir âlet-i hevâiyye hiçbir zaman harb silahı ıttılakına şâyeste değildir. Hâl-i hâzırda Almanya tarafından inşa edilen teyyareler meyânında yüz elli tanesi sulhün imzasından donra da umûr-i nâfi'ada kullanılıp yirmi dört saat zarfında Almanya'dan Amerika'ya seyr ü sefer edeceklerdir.

Zeplinlerimize gelince bunlar da on bin metre irtifâa kadar havada yükselebilmekte olup dört bin metrelik mesafeden havayı fotoğraflar çekebilirler ve her bir düşman müfrezesinin mevzu' ve mevki'lerini ta'yîn edebilirler. İşte bu delâil-i kat'iyye ile denizlerde olduğu gibi havada hâkimiyetin bize râci' olduğunu ta'yîn etmektedir.

Fransa'nın köylülerden istimdâdı

Mühimmât harb için ne derecelerde lüzumlu ise buğdayda bu tesirli zamanımız için o kadar fâidelidir.

Birkaç güne kadar Fransa'nın büyük şehirlerinden en ücra köşelerine kadar bütün duvarlarla mebâni ve kulübelere âtideki 'ilâveler yapıştırılacaktır.

“Ey Fransız kadın ve erkekleri!

İki seneden fazla bir müddetten beri pek büyük bir gayret îbrâz ettiniz, en sevgili rûfekanızla esbâb ve vesâit-i hayatiyyenizin büyük bir kısmını zâyî' eylediğiniz halde bütün bu felâket ve musibetleri tahammül ediniz.

Bedbaht, bîçâre askerlerimize mu'âvenet için her türlü fedâkarlığı ihtiyâr ettiniz. Bu günde düşman tahte'l-bahrları belasıyla* -----k

B

Etmek müşkilleşmekte ve bu suretle hükümetimiz buğdayın fiyatını yükseltmek mecburiyetindedir. Sizler ey behbaht köylüler bütün mahsûl-i kuanızı sarf ederek sevgili topraklarımızdan lâzım gelen gıdayı istihrâc etmek yollarını aramalısınız. Muktedir olabildiğiniz kadar buğday zer' ediniz. Çünkü bu vazife, müdâfa-i vatan için en muktedir en nâfi' en halaskâr bir çâredir.

1888 ve 1889 isnân-ı efradını hükümet tekrar yanınıza yollayınız zira onların da size büyük bir yardımı olacaktır. Hiç me'yûs ve nevmîd olmaksızın sonuna kadar çalışınız şu suretle cihana gösteriniz ki, topraktan gıda istihsâl için çalışan ordunuzun düşmanlarla pençelenmiş kardeşlerinizden hiçbir fark yoktur.

Ey Fransa'nın züra' kadın ve erkekleri sizin nâmınız tarihte pek bütük bir şöhrat kazanacak vatanın silahla mücehhez evladlarıyla sizlerin huzurunda bütün nesl-i âti secde-i şükranı kapacaktır.

Ve böyle ise bütün kuvvetinizle çalışınız sizin bu mesâ'iniz Fransa için sulh temin edecektir.

Yeni Türkiye

Bu feryâd-nâme Emil Loleyemilin, Klemental, Zoldevel, Wayzer Vesater rüesa-yı hükûmete tarafından imzâ edilerek tevz'ine başlanılmıştır.

Rayihştiğ'de bütçe meselesinin müzâkeresi esnasında milli liberal fırkası az'âsından Mösyö Şuyfi şu yolda îrâd-ı kelâm etmiştir:

Bizler şiddetli muharebelerle lüzumlu fedâkarlıkları muvâcehesinde bulunuyoruz. Bu hususta mütereddid değil bilakis son derece 'azimkâriz. İşte bütün Alman kavmi tahte'l-bahr muharebesinin kemâl-i şiddetle tatbikâtını bütün samîm ruhıyla alkışlar.

Kararsız meşkûk dakikalar geçirmekte iken sabırsızlıktan millet bugün geniş bir nefes alıyor. Allah'a şükür vaziyet-i iktisâdiyyemiz o derece muhkemdir ki tazmînât-ı harbiyye almak bile yine tezelzüle uğramayız. Baş vekilimizin tahte'l-bahr muhârebesi muvâffakiyet-i bâhiresi hakkındaki beyânâtı bu silaha

C

Emniyet ve itimâdımızı büsbütün rabt eyledi. Bîtaraf hükûmât gemilerinin ziyâ'ından dolayı mütessiriz. Lakin bu hata bizim olmadığı meydan-ı bedâhittedir.

Amerika ile harb olunması hususunda vukû'bulan mesâ'inize rağmen devlet-i müşârun ileyha hakk- ı tarikini iltizâm etmiyor.

Wilson kendisinden istizân olunmadan tahte'l-bahr muhârebelerini mevki'-i tatbiki koyduğumuzda mugayyer olarak kendine tarafdâr aramakta idi. İşte bu günkü 'adem-i muvaffakiyetine bir delil olmak üzere bîtarafın kendisinden infikâk ettiklerini görüyor. Amerika'nın Avusturya'ya verdiği nota Avusturya sefirini kabul etmemekle beraber sefirin pasaportunun itâ olunmaması, Wilson'un ne derecelerde meşkûk ve gayr-ı mu'ayyen bir meslek-i siyâset ta'kîb ettiğini göstermektedir. Ne olursa olsun biz müellah ve mücehhez olarak her türlü vukû'âta hazırız. Avusturya'nı vaziyeti bizi endiş-nâk etmez. Biz sâdık dostumuzdan kat'iyyen eminiz. Müttefiklerimizle aynı menfâatte müşârikiz. Beraber olmayı öğrendik, yine birlikte yaşayacağız.

İngiltere’de ticâret gemilerinin fıkâdânı hakkında

Londra 23 Şubat-Avam kamarasında Mister Loyd Juarez’in îrâd eylediği nutk tahte’l-bahr muhârebesinin tehlikesini açık ve sarîh bir tarzda meydan-ı hakikate çıkarmış ve tedâbir-i müessire ittihâz olunduğunu öğretmiştir. Bir gün evvel nutku îrâd eylemediğinden dolayı Loyd Juarez beyân-ı teessüften sonra esbâb-ı teehhürün Fransız erkân-ı hükümetiyle vukû’ bulan makâlattan münbais bulunduğunu dermiyân eylemiştir.

Ba’dehu reis nazar sözüne devâm ile demiştir ki:

Harbden evvel ticâret gemilerimizin tonilatosu hemen kâfi derecede idi. Harb filolarının inşası dolayısıyla bidâyet-i

İbrail ve Kalas muhârebâtından: İbrail arefesinde kıt’ât-ı ‘Osmaniyye

16.jpg

Harbden biri ticâret kimisi inşasına vakit bulamadık. Muharebenin bidayetinden bu güne kadar ticâret gemilerine ihtiyacımız arttıkça arttı. Şu halde de bu gün ordu sevkıyatı, mühimmat nakli, zahire tedârîki için bunlara eşedd-i ihtiyaç ile lüzum görmekteyiz.

Sir Edward Karius'un beyânatı

Sir Edward Karius ‘avâm kamarasında bahriye bütçesini gösterirken şu mütâlâ’âtı dermiyan etmiştir:

İ’lân-ı harb zamanında donanmamızda yüz kırk bin zâbıt ve efrâd vardı. Geçen sene bu miktar üç yüz bine iblâğ edilip bu sene ise bahriye nezâreti dört yüz bine iblâğ olunmasını talep ediyor. Her meseleden evvel bizi en ziyâde meşgul eden tahte’l-bahr felâketidir.

Ticâret gemilerimiz müteâkib surette hücumlara ma’rûz kalmaktadır. Geçen 30 Teşrin-i evvelde donanmamız denizlerden sekiz milyon efrâd ile dokuz milyon dört yüz yirmi bin tonilato erzak ve mevâd-ı infilâkına, bir milyon hasta ve mecruh, bir milyon at ve katır, 215668160 litre petrol nakl etmiş idi. harbin bidayetinden beri deniz limanlarında 25874 gemi muâyene ettik.

Ba'dehu nâzır, tahte'l-bahlara nakl-i kelâm ederek beyânâta şu yolda devam etmektedir:

Tahte'l-bahr tehdîdâtı yeni bir şey değildir. Lakin öyle bir tehdid ki günden güne tezâyüd etmektedir. Bunun ref ve izâlesi çâresin maateessüf henüz keşf olunamamıştır. Ümidvârım ki ittihâz ettiğimiz ve edeceğimiz tedâbir sâyesinde bu bela-yı hâil te'sirâtını teaddiyle muvaffak olacağımız tahte'l-bahra karşı bir heyet teşekkül etmiştir. En muharrib zevât kimselerden terekkeb eden bu heyet son derece âsâr-ı gayret göstermektedir. Lord Ficsher tarafından idâre edilen "keşf ve ihtirâ'at, heyeti de memleketimizin en büyük 'ulemâsından mürekkebdır.

Son iki ay zarfında ticâret gemilerimizin miktarı haylice terakkî etmiştir. Müsellah ticâret gemilerimiz meyânında tahte'l-bahlr tarafından hücum ma'ruz kalıp da kaçabilmiş olanlar yüzde yetmiş beş raddesindedir. Halbuki gayr-ı müsellah olanlar için bu teşebbüs yüzde otuz dört raddesinde kalıyor.

Bin tonilatoluktan fazla olan (İngiliz müttefik ve bî-araf) gemilerin on sekiz günlük zâyiatı 29 'aded olup mecmu'-i tonilatosu 201934'dür. Bu zâyî'ât Kânun-i evvel ayında vukû'a gelmişti.

Kânun-i sânde ise 65 vapur zayı'âtımız vardır ki cem'an yekün 183743 tonilatoya bâliğ olmaktadır.

Şubat'taki zayı'âtımız ise 89 vapur olup 268671 tonilato miktarındadır.

Bin tonilatodan dün olan vapurlardan Kânun-i evvel ayının on sekiz günü içinde batırılanların miktarı on 'adeddir. Bunların tonilato zâyiatı 6292dir. Kânun-i sânde batırılan yedi vapurun hacimleri 4379 Şubat ayındaki batırılan 14 vapurun 6957 tonilatodur. Şu halde gâib ettiğimiz vapurların

B

Miktarı Kânun-i evvelde 118, kânun-i sânde 91, Şubat'ta ise 134 'adeddir.

Birden on sekiz Şubat'a kadar 60760 süfün-i ticâriyye cemâhir-i müttefika limalarına muvasâlât etmiş olup bunlardan 5873 'adedi Alman abluğasına rağmen bulundukları limanlardan hareket etmişlerdir.!!!

Tehlikeli mıntıkada bulunanların mükтары üç bini mütecavizdir. Bazen bütün bu mesele hakkında istifsâr re'y ediyorlar. "Ben bu hususta ne nikbîn ve ne de bedbînim".

Türkiye’de mevcûd me’âdin ile bunların işletilmeleri yolları

Muharriri: Doktor Mur

-ma’bad-

Türkiye’de ma’dencilik terakkî ve tekâmülüne mâni’ esbabı tedkîk ve mütâla’aya kalıksırsak buna kâfi bir çok müşkilattan başka dinamit isti’âmâlinin memnu’iyyetini ruhsat beratalrı istihsâlinde tesâdüf olunan müşkilatı, turuk ve maabirin fıkdanını, me’âdin nizamnânesinin ihtiva ettiği mevâd-ı gayr-ı nâfi’ayı sebeb olarak gösterebiliriz.

Memalik-i şarkıyyenin kâffesinde olduğu gibi Türkiye’de me’âdinin istihracı memnu’ deilse de pek müteassir idi. fransa’nın 1810 senesindeki ma’den nizamnâmesi mütâla’a edilerek ilk bir nizamına 1869 senesinde neşr ve îlân olunmuş ise de ma’dencilik ile ocaklara dâir olan teşebbüsât-ı cedide ancak 1887 senesinde başlayabilmiştir. Bu kânuna nazaran kâşif bir çok müşkilatlı mu’âmelât-ı nizâmiyye ve resmiyyeye tâbi’ bırakıldıktan sonra hakk-ı istihracı nâil olabiliyordu. Müddet-i imtiyâz 99 seneden ‘ibâret olup hükûmete verilen rûsum ve tekâli de ma’den kıymetinin yüzde beşine bâliğ oluyordu. Ma’den ocakları ile dökümhâne inşâatı için istihsâl-i irâdeye lüzum yok idi. hakan Mahlu’ zamanında imtiyâzâtın îtâsı ihtiyar-ı mutlaka tâbi olduğundan bir çok müşkilat-ı iftiham edildikten sonra imtiyâz-ı istihsâli kâbil idi. bu gibi müşkilât tahtında hazâin-i tabi’iyye-i ma’deniyyenin terakkî edememesi hayret ve ta’accubu mûcib olamaz ve me’âdin-i miriyye bile gayet az bir ihtimâm ile idâre olunuyorlardı. Diyarbekir vilâyetinde vâki’ Ergani ma’deni kuyusu ile Tarsus’taki Bulgar Dağı ma’deni gümüş kuyusu Eskişehir’de bulunup kısm-ı küllîsi su altında bulunan gümüş ma’deni kuyuları, Edirne vilâyetinde Midya kazasında deniz sâhilinde vâki’ “Zamakucak” demir ma’den kuyuları, Kütahya civârında “Dagardı” kurum ma’deni kuyuları me’âdin-i miriyye meyânında şâyân-ı tezkârdır. Hakikaten hükümet-i ‘Osmaniyye’de mevcûd me’âdinin bu gün bir usûl-i muntazamaya tâbi’ olarak idâre olduğundan bahs olunamaz. Hükümet-i ‘Osmaniyye me’âdinini mütesebbitlere îcâr etmiştir.

Herakliya Vergili kömür ocakları Asya grubu müdekkikinden Miralay “Fondist”den sonra 1837 senesinde keşf olunmuş ve 1884 tarihinden îtibâren işletilmekte bulunmuştur. Türkiye’nin istikbâli nokta-i nazarından pek mühim olan bu kömür ocakları Karadeniz sevâhili boyunca mümted olup 150 kilometre uzunluğunda ve 10-6 kilometre arzında bir sathı hâizdirler. Hududları büyük bir kat’iyyetle henüz mu’ayyen olmayan bu kömür ma’denleri

C

Âsâr-ı atîkadan: Çenberli taş

Almanya’da “Renru” kömür kuyularının iki mislini geçer. Yakın zamanlarda boğazlar içinin garbinde beylerbeyi civârında yeni damarlar keşf olunmuştur. Hükümet-i ‘Osmaniyye istediği vakitte imtiyazı satın almak veya başkasına havâle etmek salâhiyetiyle 1892 senesinde 42 sene müddetle Yanko Bey namında bir müte’ahhide bu kömür ma’denlerinin imtiyâzâtını i’tâ etmiş idi. Bilahere aynı müteahhide Zonguldak kömür ma’denleri imtiyâzı da verilmiş idi. Yanko Bey ve şürekası tarafından kavânin-i mahalliyyeye tevfiken teşkil olunan şirketin sermayesi 440 bin lira-yı ‘Osmani’ye bâliğ idi.

Bâlâda mezkûr kuyular esâsen evkâf-ı nezaretine merbut ise de imtiyâz şerâiti hakkıyla tahdîd ve ta’yîn olunmadığından Hükümet-i ‘Osmaniyye ile şirket arasında az zaman sonra münâzâ’at zuhura gelmiş idi. Şirketin sermâyesi bu gün on milyon frankı mütecavizdir. Bu kömür ma’denlerinin hâsılâtı 220 bin tonilatoya bâliğ olmuş idi ki bundan Fransa hükümeti üç bin hisse senedâtı ile iştirâk etmiş ve son senelerde İtalyanlar da bu hususta vâsi’ bir tarzda ibrâz-ı fa’âliyyete başlamışlardı.

Buralardaki en başlıca köyler Kozlu, Kandilli Kilimli ve Şamlı köylerindedir. Şirketin imtiyâz-ı berâtı hiçbir yerde i’lân ve neşr edildiği için şirketi hakk-ı temellükten ıskât ile bir esas-ı ma’kûle tevfiken kuyuları bizzat işletmek üzere Hükümet-i ‘Osmaniyye şekl-i hâzır fesh ile bunları bizzat ‘uhdesine alabilir.

Tarsus’ta vâki’ Bulgar Dağı ma’deni kuyuları eskiden beri işletilmektedir. “Öküzgedik’ten gümüş ve altını hâvî kurşun ma’deni istihsâl edilmektedir.

Türkiye’de ma’den kuyuları bunların civârında mütemekkin Rum müteahhidler tarafından işletilmektedir. Hükümet bunları mübâya’a

3.1.5. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 14

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa’di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz	Yeni Türkiye	Menâfi’-i İslamiyye ve ‘Osmaniyye’ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i’ade olunmaz. -----

Münderecât:

Bîtaraf memâlikte bir cevelân –(Mehmed Sa’di). Amerika’da İngiliz entrikaları – (Ahmed Subhi). Tahte’l-bahrlar muhârebesi ve te’sîrâtı – (...) İngiliz kuvve-i bahriyesinin iflâsı – Rusya’nın mekâsıd-ı harbiyyesi – en son muhârebe haberleri

--

A

Bîtaraf memâlikte bir cevelân

Muhârebe hemen dünyanın her tarafını istilâ eylemiş olduğundan insan biraz da bu ateşin hâricinde kalan memâlikte görüp seyr etmek istiyor... üç sene temâdî eden harb, dimâğ-ı beşerde sulh -ı lezâiz ve hâtıratını unturacak kadar medîd bir saha terk ettiğinden insan o eski ‘âlemde yaşayan beşeri ve beşeriyeti görmekle âdetâ şâdân oluyor... biz sırf bu emel ve sâikiyledir ki Danimarka ile İskandinavya şebbe ceziyesinde bir “tur” yaptık. Seyahatimiz bize pek çok fâideli şeyler gösterdi. Danimarka’nın (şeker ve ekmek kartları ihdasıyla beraber) bolluğuna had yoktu. Gatuları, etleri, balıkları, yumurtaları ile bugün kûrre-i arz üzerinde mu’tenâ bir mevcudiyet gösteren Danimarka’da yalnız azlığı hüsn olunan “ma’den kömürü” idi. Her kömür yüklü vapur tahte’l-bahrların ta’arruzuna uğradıkça Danimarka’da bir heyecandır kopuyordu.

Fabrikalar, işhâneler, oteller her taraf mesâ’ilerini tahdîd etmiş görünüyordı. Saat on bire doğru faraza Kopenhag şehrinin gece hayatı sönüyordu.

Bundan sonra herkes sokaklara dökülüyorlar eğlenmek istiyorlardı. Kopenhag'ın büyük bir eğlence ve teze bahçesi olan "Tiveli"de bu suretle hayat, hareketsiz görünüyordu.

Danimarka muhârebe hengâmında olarak bu üçüncü seyahatim idi... evvelki Romanya'nın i'lân-ı harb gününe tesâdüf etmişti. Şehirde epeyce galeyân gözüktü. Herkes Romanyalıların bir şey yapabilecekleri zannına düşmüştü. Bu son ziyâretimde Amerika'nın i'lân-ı harbine tesâdüf etti. Diğer taraftan İngilizler garb cebhesinde hücumu artırmışlardı. Lakin bunların ikisi de efkâr-ı umûmiyyede esaslı bir şey vücuda getiremiyordu. Herkes bir iki bin esir alıp vermekle harbin bir neticeye varamayacağını anlamış görünüyor ve senelerden beri büyük hücumdan bahs eden Fransız İngiliz gazetelerinin artık münderecâtını emniyetle dinlemiyorlar, herkes bu sonu bitmeyen harbden bıkip dünya sosyalistlerin getireceği sulhe intizâr eyliyorlardı.

Rusya'daki vukû'ata kurbiyet hasebiyle daha ziyadece vâkıf olan Danimarkalılar, Rusların artık harb etmek istediklerini açıktan açığa söylüyorlardı. İngilizler, Rus sosyalistlerini iknâ için her vasıtaya mürâca'at ettikleri gibi havza- bî- tarafîde

B

FOTOĞRAF

Selanik cebhesinde hafif mecrûhların hastahâne avlusunda meşgaleleri

Yaşayan bu küçük milletler toprağında da pek ziyâde propaganda ile uğraşıyorlar. Kopenhag'da Palas Oteli'nde oturuyordum. Gece uyumak üzere yanımdaki odada birkaç kişinin ecnebi şive ile Türkçe görüşüklerini duydum. Ve ertesi gün bir vesile ile bu zâtlarla tanıştım. Çoğu Rusya'da mutavattın Rum ve Musevîlerden mürekkebdî. Senelerce Türkiye ile muâmelede bulunmuş olmalarıyla Türkçe'de görüşüyorlardı. Bana şöyle dediler:

"Bu günkü Rusya'da herkes harbe aleyhdardır. Çünkü ahali bahalılığa tahammül edemeyecek hâle gelmişlerdir. Nakliyatsızlık Rusya'yı mahv ediyor. Cenubde zahire çürürken şimâlde açlıktan ölüyorlar. Kezâlik eşyanın fiyatı yüzde beş yüz terakki etmiştir. Bir fotin yüz rubleye satılıyor.

İngilizler Rusların yalnızca akd-i sulh etmesinden korkuyorlar ve büyük propagandalar yapıyorlar, bu günkü kabinedeki Milyukof müttetiklerle arayı bozmak için ara sıra harb lehinde nutuklar söyleyebilir. Lakin bu ne 'amele ne de sosyalistler üzerinde bir tesir hâsıl edemez. 'umûmen Ruslar bizim toprağımız çok arazimiz geniş

ne için harb ediyoruz. İstediğimiz sa'âdet ve terakkiyi ne İngiltere'de ve ne de muhârebede bulabiliriz. Diyorlar.

İşte bu nutuk sansürden geçmemiş, itilafın zevki cihetle tagayyüre uğramamış hakîki sözleri ihtivâ ediyor.

C

Onun için muhâtabımız Stockholm'da hazırlanan sosyalistler konferansına büyük bir ehemmiyet 'atf ediyordu.

Stockholm'da ahvâl-i Kopenhag'a nisbeten daha karanlık ibir muhitte devam ediyor. Amele bahalılığa karşı, yokluğa karşı, bî-tab kalan amele ara sıra "Grev"ler, nümayişlerle bu hâlden artık bıkip usandıklarını göstermek istiyorlar...

Kömürsüzlük münasebetiyle ta'til işgâl eden bir çok fabrikaların insanları sürü sürü boş geziyorlar... burada yiyecek içecek Danimarka'ya nisbeten pek azdır. Her şey kartla tedârik olunabilir. Ve kontrol sıkıcadır. Bununla beraber "Stockholm"un bahardaki güzelliğine hadd ve pâyân olmuyor. İstanbul'u andıran bu şehrin ahalisi, bâd-ı mazi ile Türklerin pek dostu görünüyorlar. Bu günkü yokluğa rağmen gençlik şen ve şâtır olarak bizi selamlıyorlar ve her İsveçli Stockholm'da 'akdi mutasavvir kongrenim dünyada tesis-i sulhe yardım etmesini can ü gönülden arzu ediyor.

Mehmed Sa'dî

Amerika'da İngiliz entrikaları

Mister Balfour tertîbât-ı fesadkârânesi tamamıyla ifâ edebilmek hülyasıyla Amerika'ya kadar gitmeye mecbur oldu. Fransa'da İngiltere'ye imtisâlen ve beyanatı gönderdi. Balfourun bu seyahati icrâ etmekten

18.jpg

2.sayfa

A

Maksadı Maverâ-yı bahr-ı muhite itilafın mekâsıd ve menviyâtı tebliğ etmek ve bu suretle münâsebât-ı siyâsiyyenin kesb-i takviyesine gayret etmek olduğunu "Tayms" kemâl-i tefahhürle yazıyor. Ve Amerika'nın pek çok fedâkarlıklar, pek çok mu'âvenetlere intizâr olunabilir diyor.

Balfour büyük fedâkarlıklar lazım geldiğini serd ve isbât eder ben harbin temadisinden de dem-güzar olarak, bu harb uzayacaktır, diyor. Balfour temâdi-i harbin pek çok fedakarlıkları intâc edeceğini ve bu müzâhime katlanılmazsa muvaffâkiyâtın da istihsali 'adimü'l-imbân olduğunu söylemektedir.

Büyük fedakarlıklardan maksadı ne olduğunu îzâh için: bu harb bütün menâbi'-i servetin mevki'-i isti'mâle vaz'ını ve istihsâl olunabilecek bilcümle kuva-yı askeriyenin tedârikini müstelzemdir. Binaenaleyh Amerika bila-ikata-i *vakt bütün servet ve nüfusunu bu melhame-i kübra için feda etmelidir. Eğer muvaffakiyâtı elde etmek için bundan fazla bir gayret-i lâzime onu da icrâdan çekinmemelidir, diyor. Sonra Amerika'ya kendi tarafından vukû' bulan mesâîyi isbâta medar olmak üzere bütün Avusturya ile Kanada'nın henüz 'umûmen sefere iştirâk etmediklerini ve lakin şimdiden bu hususta teşebbüsâtta bulunduğunu 'ilâve eyliyor.

Amerika'nın harbe iştirakı dolayısıyla Fransa ve İngiltere'nin bütün ümid-i necatı buraya atf etmeleri ve kendi nokta-i nazarlarını bihakkın tatbîke medâr üzere murahhas-ı i'âm ederek bir takım tekâlif-i dermiyân etmeleri 'aciz ve nevmîdlerini ne güzel gösterir.

Üç sene bir müddettir temâdi eden harbin dünya için ne derecelerde takınır, ne derecelerde tahammül-fersa olduğunu vukû'at-ı hazıra sefâlet ve vekâlet milel-i lisan-i hâl ile beyân ve ikâde ederken elan düşmanlarının ihtirâsâtı sönemiyor.

Rusya'da zuhur eden ihtilâl, Fransa ve İngiltere'de vukua gelen zaruret ve sefâlet elan kifâyet etmiyormuş gibi Balfour Amerika'ya kadar seyahat ederek harbin temadisinden fedâkarlığın şiddet-i lüzumundan bahs ediyor. Ve son ümidin buraya merbut ve ma'tûf olduğunu ve buradan da maksûd hâsıl olmazsa neticenin pek vahim olduğunu düşünerek herhalde Amerika'dan da pek çok fedâkarlıklar bekliyor. Bütün servet, bütün sanâyi'i vâridâtını, bütün nüfus ve mevcudiyetini bu hususta sarf etmesini arzu ediyor. Sonradan harb uzayacaktır diyor, demek Amerika'nın

B

Harbe iştiraki sırf harbi temdîd etmek maksadıyla, sırf irâke-i dima tevsî' maksadıyla tertîb edilmiş bir plan.

Tahte'l-bahr muhârebâtının yevmen fe yevmen îrâs edildiği tahrîbât-ı müessire İngiltere hayât-ı ticâreti hemen mu'attal bir hâle koymuş denilebilir. Amerika'nın sevk edebileceği mühimmât ve 'asâkirin ka'r-ı deryaya birer birer nüzulü Amarikalıların da yavaş yavaş ümidlerini kesr ve izâleye başlayacak ve bu günkü harekât-ı müfritâneleri yarın kendilerini acı acı düşündürecektir.

İşte İngiliz harekât-ı fesâdkârânesi bu suretle tevsi'-i sirâyet ederek bütün kâinâtı bu mezbaha-i kübraya sürüklüyor ve üç sene bir müddettir te'sîrat-ı harbdan vâreste kalabilen Amarika'yı da âdeta kendi üzerine münkad kılmak isteyerek şu ve şu şerâitin icrâsı lazım geldiğini ve bunlar mevki'-i icraya vaz' edilmezse netice-i matlûbenin husûl-pezir olmayacağını söyleyerek oraya da tahki ve tecâvüzünü sirâyet ettirmek istiyor.

Nitekim Fransa'da vukû'a gelen bilcümle muhârebâtta ve Fransa tarz-ı idâresinde İngiliz te'sîratı bu gün fevkalâde bir surette hüküm-fermâdır. İşte Amerika harbe iştirâkin ne demek olduğunu ve İngilizlerle teşrik-i mesâî etmekten ne gibi fevâid istihsâl olunabileceğini yakın zamanda daha iyi idrâk edebilecektir. Çünkü Fransız ve Ruslar gibi Amerikalılar da ra'na bilirler ki müsmir ve ümid-bahş bir muvaffakiyet husûle getiremeyecek bilakis bütün İngiltere siyâseti yalnız kendi menâfi'ini vikâye için diğer devletler arasına tefrikalar ihdâs ederek kendilerini za'if ve inhitata sürükler ve bunların mevki' vaziyetlerinden istifâde ederek kendi mevki'ini tahkîm ve gâlibiyetini i'lân eder.

C

İşte bu gün Amerika'da bu sürîşe dâhil oldu. Bu cihan-ı harbin te'sîrat-ı muhribesi buraya da sirâyete başladı. Bu hâl bittabi' tedrici kuvve-i mevcûdesinin sarfiyatını mûcib olarak kendisini diğerlerinin seviye-i felâketine îsâl edecek ve İngiltere'nin de matlubu husûl-pezir olacaktır.

Ahmed Subhî

Tahte'l-bahrlar muhârebesi ve te'sîratı

Ma'lumdur ki tahte'l-bahr muhârebesi İngiltere'nin muâhedât ve mukâvelat-ı düveliyyeyi ayak altına alarak insâniyete mugâyir bir takım harekâtı ibtidâsından dolayı tatbik olunmağa başlamıştır.

Bîtarafı işkence edercesine İngiltere tarafından vaz' olunan sistemler, siyah listeler Almanya ve diğer müttefiklerin milyonlarca ahalisinin ve bilhassa kadın ve çocukların açlığa sevk edilmesi bu tahte'l-bahrlar muharebesinin meşrû'iyetini bidâhетен isbât etmiştir. Bir tarafın gayr-ı meşru' bir hareketi diğer tarafın da gayr-ı meşru'âne hareketini îâb etmez veya bâtıl mâkis-i aleyh olamazsa da devletlerin icrâat ve fa'âliyetleri efradinkinden başka türlü nazar-ı muhâkeme ve mütâlâ'aya alınmak îcâb eder.

Vaktiyle daha Amerika muharebeye dâhil olmadan evvel İngiltere ve Fransa lazım geldiği derecede bütün dünyada efkâr-ı umûmiyyeden bu tahte'l-bahrlar muhârebesi aleyhine çevirmek için neşriyatta bulunmuşlar idi. Tahte'l-bahrlar muhârebesi aleyhine hareket etmeyi menâfine pek muvafık bulan bir çok bîtaraf ve bilhassa Amerika bu harbdan efkârı iltizam eylemeyi vazife edinmişlerdir. Bunların fikrine göre tahte'l-bahrlar muhârebesi tamamıyla gayr-ı meşrû' ve muâhedât-ı düveliyye muğayir imiş. Yalnız nasıl olup da aynı devletlerin İngiltere'nin bilâ-perva mevki'-i tatbiki koyduğu karakuşu bir takım nizâmât ve kavânîn-i

FOTOĞRAF

Garb cebhesindeki düşman arazisinde zirâ'at -----

Sahife 3

A

Bahriyye-i mahalliyyeyi tenkîd etmediklerine insan şaşıp kalıyor.

Acaba İngiltere şimâl denizindeki Almanya sevâhilini filhakika abluka edemediği halde Almanya'nın muvâsalasını dünya ile kat' etmeye karar verirken bütün limâl bîtaraf memleketlerinin ihrâcât ve idhâlâtını bila-hak mu'âyene ve teftişe tâbî tutar iken, Almanya ile alış verişte bulunan bîtaraf ticâretgâhları siyah listeye idhâl ile imhâ etmek ister iken mesela o zamanlar bîtaraf memleketlerin en büyüğü olan Amerika hiç sesini çıkarmadı? Acaba bu hükümetlerin fikirlerine göre Almanya ellerini cebine sokarak bu bî âr anglo-sakson harekât ve icraatına karşı rıza-dâde mi olmalı idi? yoksa milyonlarca halkını açlığa mahkum eden düşmanlarını ma'nen kazanmak için bila-hareket mi kalmalı idi?

Siyâsette ma'nen ihrâz -ı muvaffakiyet etmek isteyenlerin ümidi iskanbil kağıdından o ev yapmaya benzer ki ne kadar çabuk çökeceği ma'lumdur. Siyâset de ma'nen evvel ve âhir cârî olan kâide-i esâsiyye kuvvettir. Kuvvet ile işini gördükten sonra bin türlü esbâb-ı ma'zeret bulmak ve bu vecihle maksad-ı aslîyi ihfâ eylemek icâb eder.

İngiliz politikası bu kâideyi asırlarca isti'mâl ettiği halde hâlâ mevâddan düşmemiştir. İngiltere'nin o zamanlar dünyayı velveleye vermesi korkusundan neş'et ediyordu. Çünkü bu tahte'l-bahrlar muharebesine karşı şimdiye kadar nâ-mağlub Britanya filosu tamamıyla zebun ve nâ-çâr kalmıştır.

Anglo-sakson siyasetinin severek ta'kîb ettiği bir usûlde kudretin hâricinde bulunan bir şeye karşı dünyayı velveleye vermek ve ta'bir-i mahsûsiyle düşmanını "bilöf" eylemektir. Bu seferde bu "bilöf" tabi'atıyla Amerika vâsıtasıyla icrâ

olunmuştur. Çin, bazı Amerika-yı cenûbî hükümetleri de bu bilöfün sayesinde bugün Almanya ile münâsebât-ı diplomatikalarını kat' etmiş bulunuyorlar. İngiltere'nin ikrince Amerika ne derecede şiddetle hareket ederse Almanya hükümeti bundan müteessir olacak ve korkulan tahte'l-bahrlar muharebesine başlamaktan ihtirâz edecek idi.

Ma'lum olduğu üzere bu oyun bir sene kadar devam etti. Gerek Wilson ve gerek Amerika'nın Berlin sefiri Gerrard bu hususta elhak rollerini maharetle icrâ ettiler. Fakat Almanya'nın, Mağalkar mevki'inde bulunduğu halde gayet hak-guyâne bir surette teklif ettiği sulh, düşmanları tarafından kaba bir tarzda red olunduktan sonra artık yapacak bir şey kalmıyordu. Demek ki düşmanlarımız bizim hayatımıza kasd etmişlerdi. Devlet-i Aliyye'nin vücudu ortadan kalkmadıkça, Avusturya ve Almanya parçalandıktan sonra muharebeye hitâm vermek istemiyorlardı. Yani te'lif-i beyn etmek gayr-ı kâbil idi. Bu muharebenin bir hayat ve memat harbi olduğu merteye-i bedâhete vâsıl oldu. Binaenaleyh bütün nazariyat ve efkâr insâniyeti bir müddetle bir tarafa bırakarak var kuvveti bazuya verip ölümden yakamızı kurtarmak, hakk-ı hayatımız olduğunu isbât eylemek icâb ediyordu.

İşte bundan dolayıdır ki tahte'l-bahrlar muhârebesi başladı. Amerika'nın istediği surette tahte'l-bahrlar muhârebisini icrâ etmek kâbil değildi. Çünkü tahte'l-bahrlar, tahte'l-bahrlar muhârebesi için

FOTOĞRAF

Bulgar telefon nöbetçisinin düşman harekâtını tarassudu

B

İnşa edilmişlerdir. Bunlar nârin bir takım sefâin-i harbiyyedir. Binaenaleyh deniz üzerinde sâir sefâin-i harbiyye gibi muhârebe edemezler. Tarz-ı inşaları buna muhaliftir. Amerika ise tahte'l-bahrların deniz üzerinde diğer sefâin-i harbiyye gibi muhârebe etmesi taleb ediyordu. Yani gelip geçen sefâin-i ticariyyeyi tevkif ederek muâyene etmesini ve ber-vech-i mu'âhede eğer batırılması icâb ederse derun-i sefinde mevcûd kimselerin hayatları kurtarıldıktan sonra batırılmasını taleb ediyordu.

Halbuki mu'âhedâtın hâricinde hak ile hukuk ile hiçbir suretle kâbil-i te'lîf olmayan tarzda İngiltere sefâin-i ticâriyyeyi toplarla teçhiz etmesi olduğundan deniz üzerinde icra-yı fa'âliyet eden bu narin sefâin-i harbiyyenin mevcudiyetinin ma'nasını kalmıyordu. Pek serî hareket eden ve yeni inşa edilen bazı sefâin-i vâsıtasıyla tahte'l-bahrları mahv etmek pek kolay oluyordu. Binaenaleyh tahte'l-bahrların şimdi maksad-

1 inşalarına muvâfık bir tarzda harb etmekde ve düşmanlarımızın bize kurdukları kuyuya kendilerinin düşmanını teshîl eylemektedir.

Bir de şurasını ilâve etmek isteriz ki Amerika ile İngiltere arasında solidarité vardır. Bir defa anglo-sakson cinsi Amerika'da hâkim bir mevki'de bulunup her iki millet de aynı lisanla mütekellimdirler. Bunun siyâste son derece dahilî vardır.

İkincisi ise İngiltere, Kanada, mevâd-ı ibtidâiyye, mevâd-ı gıdâiyye ve vaziyet-i coğrâfiyye dolayısıyla Amerika ile iyi geçinmeye mecburdur. Bunların arasında muhârebe olamaz. Hatta vaktiyle İngiltere'nin en büyük düşmanı olan Rusya'yı aksa-yı şarkta Japonya vâsıtasıyla mağlûb ve ber-taraf eder iken İngiltere'nin en

C

Ziyâde düşündüğü şu Japonya ittifakına karşı Amerika ile bir hükm-i mukâvelesi imzâ etmek olmuştur.

Ya'ni Japonya-Amerika münâsebatı hiçbir vecihle ma'rûz-ı tehlike olmaktan kurtulamayacağından bu iki devlet arasında bir harb zuhûrunda bir mûcib-i ittifak Japonya ile beraber hareket etmesi icâb İngiltere Amerika'ya karşı bu vecihle bî-terafılığı muhâfaza edebilecektir.

Bazı kimseler bunları nazar-ı dikkâte almayarak Amerika'nın Almanya ile berâber harb zamanında denizlerin serbestisini elde etmek için sarf-ı gayret edeceğini zan etmişler idi. Zanlarında ve ümidlerinde ne derece hata ettikleri Amerika'nın muharebeye girmesiyle, fakat Almanya'ya karşı anlaşılmıştır.

Üçüncü bir sebep ise gerek Amerika'da ve gerek İngiltere'de siyâsetin bir takım büyük maliyyun gruplarının arzuları vecihle icrâ edilmiştir. Bu gruplar menâfî dolayısıyla birbirine pek bağlıdır. Kuvvetleri ise değil bu iki memlekette belki cihanın her tarafında pek büyüktür. Bunların mevki'leri hafî olup siyâset-i hâriciyyeyi uzaktan dâire-i nüfuzlarına alırlar. Binaenaleyh bu grupların mevki'lerini, ehemmiyetlerini, icrâatlarını tavzîh pek uzun süreceğinden sarf-ı nazar ediyoruz.

İşte bu gruplar muharebenin ibtidâsından beri Almanya ve müttefiklerinin mahv olacaklarının zihinlerine koymuşlar ve olanca kuvvetleriyle İngiltere ve müttefiklerine icra-yı mu'âvenetten geri durmamışlardır. Binaenaleyh bu vecihle bu bâbda bir çok sermaye vaz' ettikten sonra yarı yolda geriye dönmek kâbil değildi. Konulan sermâyelerin gâib olmaması için muharebenin İngiltere ve müttefikleri tarafından kazanılması icâb ediyordu. Bundan dolayıdır ki Amerika muharebeye girmiştir. Ya tahte'l-bahrlar muhârebesi tatbîk olunmayarak bu ticâretin

19.jpg

4. sayfa

A

Munkatı' olmaması îcâb ediyordu. Veyahut tahte'l-bahrlar muhârebesi tatbik olunduğu halde Amerika'nın her vecihle mu'âvenet ederek sermâyesini kurtarması lazım geliyordu.

Biz eminiz ki tahte'l-bahrlar muhârebesi bizi muzaffer edecektir. Yalnız bunun bir iki ayda te'sirâtı gayeye vâsıl olamaz. Bu bâbda bir mühlet ta'yîn etmek gayr-ı kâbildir. Yalnız her günkü ihbârattan da müstebân olacağı üzere lazım geleni te'sirat-ı muharribeyi icrâ ediyor ve eminiz ki nihâyet düşmanlarımızı teklîfât-ı sulhiyyemizi kabule mecbur edecektir.

İngiliz kuvve-i bahriyesinin iflâsı

Leyton ve Çeligu

Deutsches Napitung'den:

Bu sabah Alman tahte'l-bahr muharebesinin te'sirâtı hakkında Britanya'dan gelen haberler dünkü söylediklerimizi te'yîd ediyor. Bu bâbda lordlar kamarasının müzâkeresi pek ziyâde şâyân-ı tedkîktir. Lord Brosfurdres suali üzerine İngiltere bahriye nezâreti nâmına idâre-i kelâm eden lord Leyton İngiltere limanlarına girip çıkan sefâin listelerinin pek o kadar kat'i olmadığını i'tirâf etmiştir. Buna sebep olarak da aynı geminin birkaç defalar dâhil olup hurûc ettiğini zikr etmek lazım geldiğini ifâde eylemiştir. Britanya hükümeti bu vecihle İngiltere limanlarına girip çıkan gemilerin adedini tezyîd ile tahte'l-bahrlar muharebesinin te'sirâtını 'âlem nazarından tenkis etmek istemiştir.

Ma'lumdur ki bu gibi şeyler dikkatsizlik eseri olmayıp mahsusen icrâ olunur. Daha garibi İngiltere hükümetinin şimdi bu planı meydana koymaya ve bütün âleme işâ'a eylemeye mecbur kalmıştır. Buna mecbur olmasa idi kat'iyyen İngiltere hükümetini böyle bir harekette bulunmaz idi. mecbur olmasının sebebi de yine tahte'l-bahr muharebesidir. İngiliz hükümeti tahte'l-bahrlar muharebesine karşı bu gibi planların artık para etmediğini ve başka usüllere mürâca'at etmek îcâb ettiğini takdir etmiştir. Onun içindir ki İngiliz millete hakikati söyleyerek bu tehlikenin 'azameti ve te'siri hakkında efkâr-ı 'umûmiyyeyi tenvîr eylemek istemiştir.

İngiltere matbû'atında tahte'l-bahrlar muharebesine karşı bahriye nezaretinin ve vesaitinin hakikaten bî- te'sir kalıp kalmadığı hakkında büyük münâkaşât ve mübâhasât zuhûr etmiştir. Biz bu bâbdaki ihtilâf-ı efkârı İngilizlere terk ederek yalnız "Daily Krunkel" gazetesinin şu: "milletimiz ihtiyâcat-ı zarûriyyesini daha ziyâde tahdîd edebilir ve Almanya'nın şimdi çektiği mahrumiyetlere biz hiçbir zaman dûçâr olmayacağız. Eğer mesele tahammül etmeye kalırsa biz daha ziyâde tahammül edebiliriz." Mesrûdâtına karşı bir istifhâm işâreti vaz' ile iktifâ ederiz.

Hiç şüphesiz "Daily Krunkel"parlementoda nazar-ı nutuklarının bu ümidi vermediklerini teslîm etmeyi hakşinaslığa muvafık bulur. Dün Alman bahriye nâzırının beyân ettiği vecihle Nisan ibtidâlarında 'amelelere karşı îrâd ettiği bir nutukta eski İngiltere birinci Lordu Çeligu tahte'l-bahrlara karşı bir vâsita olmadığını

B

Beyân eylemiştir. Bu nutkun ehemmiyeti ma'lumdur. Maksud nutuk ise ber-vech-i âtîdir:

Filo için efrada ihtiyâc yoktur. Fakat birinci lord Robertson'un arzusuna iktifa ederek bu nutku îrâd etmeye muvafık görmüştür. Çünkü bu muhârebeyi İngiliz filosu değil İngiliz ordusu kazanacaktır. Tahte'l-bahrlara karşı vâsita yoktur. Bilhassa Almanya'nın şimal deniz filosu sâlim kaldıkça.

İngiliz târihinde bir İngiliz birinci lordunun İngiliz ordusuna 'asker bulmak için yarım milyon insana karşı büyük bir hitâbede bulunması birinci defa vâkî'dir. Sebebi ise muhârebeyi İngiliz filusunun değil İngiliz ordusunun kazanacağı hakkındaki zehabıdır. Şüphesiz bu zât sırf tahte'l-bahrların te'siri tahtında bu vecihle îrâd -ı nutka mecbur olmuştur.

İngiliz birinci lordu 'amele vekillerinin, İngiliz filusunun evvel ve âhir her bir müşkilatı iktihâm ettiği ve zafere sevk eden yegâne vâsita-i harb olduğu hakkındaki ümîd ve zehâbları imhâ eylemiştir. Büyük ve nâ-mağlub filonun verdiği ümid iledir ki İngiliz milleti kendisini dev aynasında görüyordu. Bu ise İngiliz milletin üss-i ahlâkisini teşkil eyliyordu. Biz bu 'amele sınıfı vekillerinin hakikatin bu vecihle tenevvür ve inşirâkından sonra yüzlerini görmemek isterdik. Bu nutuk Nisan evâlinde îrâd olunmuştur.

General Robertson ise bu nutku İngiliz ordusu artık birkaç hafta zarfında Fransa'da harbe nihâyet verecek olan zaferi elde edecektir. Yolunda tefsir etmiş ve ümidleri takviye eylemiştir. Bu bâbdaki ümidlerde boşa çıktığından acaba şimdi bu 'amele vekilleri ne yolda idâre-i kelâm ediyorlar?. amiral Çeligu tahte'l-bahrlara karşı

vâsıta olmadığını beyân etmekle iktifâ etmemiş belki şimdiye kadar dünyadaki mevki'-i rüchânını

C

Filosuna medyun olan İngiltere'nin düşündüğü bu hafra-i hevl-naktan çıkabilmesi ancak ordularının bir zaferiyle kâbil olacağını anlatmak istemiştir.

Yeni Türkiye

Ma'lumdur ki General Robertson'un Amiral Çeligu'ya bu nutku îrâd etmek için ricada bulunmasının sebebi İngiliz ordusuna yarım milyon kişi lazım idi. Bunu ise verecek İngiliz 'amele sınıfı idi. Binâenaleyh hakikati meydana koyacak İngiliz filosundan ümid beklemenin beyhude olduğunu zafer-i nihâînin ancak İngiliz ordusunun gayretiyle elde edilebileceğini anlatmak îcâb ediyordu. Deutsche Tageszeitung'un dediği gibi geçenlerde büyük muvaffakiyetsizlik ile neticelenen ve İngilizler için ta'miri gayr-ı kâbil telefâta meydan veren İngiliz tecâvüzlerinden sonra acaba bu 'ameleler ne yolda düşünüyorlar? Bunu bilmek gayet merak-âverdir.

Rusya'nın mekâsıd-ı harbiyyesi

Deutsche Tageszeitung'dan:

Geçen gün bu sütunlarda mevzu-i bahs olan "Wiener vormund blatt" gazetesinin Avusturya'nın kat'iiyen hiçbir Rusya memleketin samime-i memleket etmeyeceği hakkındaki mesrûdât ve beyanatına karşı Rusya Hariciye Nazırı Melikof'un yirmi bir takım beyanatı vâki' olmuştur.

Rusya'da hangi kuvvetler efkâr-ı 'umumiyye üzerine icrâ-yı te'sîr ederse etsin ve fırkaların hangisini daha kuvvetli olursa olsun Melikof hariciye nâzırı bulunuyor.

Binâenaleyh kendisinin sözleri İngiltere'nin Fransa'nın Amerika'nın ve sâirenin mumaileyh nâzırlarla hem fikir olduğunu gösterir. Bir de şurasını nazar-ı dikkate almalıdır ki Amerika'da gayet kuvvetli olan

FOTOĞRAF

Bir Alman kruvazörünün hücum hazırlanması

5.sayfa

Yahudiler Rusya Yahudileri vâsıtasıyla Rusya’da nüfuzlarını takviye etmektedirler.

Diğer taraftan ise Rusya Yahudilerinin bu ihtilâl zamanında kuvvet ve nüfuzları pek büyümüştür. Şimdiye kadar da bir çok defalar söylediğimiz vecihle Rusya ihtilal ve infilakı hitâm bulmamıştır. Böyle bir zamanda re’skârda bulunan bir kuvvet veya fırka ile bir program tatbîkine kalkışmak hata-âlud bir hareket olur. Yarın iş başına gelecek adamların efkârına ümid bağlayarak şimdilik re’skârda bulunanların efkâr ve hayatını nazar-ı dikkâte almamakta büyük bir hatadır.

Şimdiki hâlde Melikof hariciye nâzırı bulunuyor. Sonra Caydeze veyahut Greniski hariciye nezaretine gelirse ne yolda hareket edecekleri de ma’lûm değildir. İşte bunun içindir ki Melikof’un “Manchester Gardens’ın muhâbirine vukû’ bulan beyânatını dikkatle okumak îcâb eder. Melikof evvel be-evvel Avusturya’daki Slav akvâmının muhtâriyet-i idâre ile iktifâ edemeyeceklerini ve büsbütün müstakil olmaları îcâb ettiğini söylemiştir. Bu Avusturya-Macaristan’ın taksimi demek olduğu vâreste-i şüphedir.

“Vormund blatt” gazetesinin makâlesi ise düşmanlarımız nezdinde Avusturya-Macaristan’ın za’fiyeti hakkında bir fikir ve his uyandıracak mâhiyettedir. Bu gibi makâlat Avusturya-Macaristan slav akvâmının merkezden tebâ’üd etmek hakkındaki fikirlerini takviye ettiği gibi Rusya’nın temâyülât-ı istilâkârânesini de tahdîd ve temdîd edebilir.

Melikof bundan sonra İstanbul ve boğazlar hakkında idâre-i kelâm ederek boğazların beyne’l-milel bir hâle vaz’ı serbesti-i ticâret nokta-i nazarlarından kabul olunabilirse de bunların sâir devletler sefâin-i harbiyyesine açılmaması îcâb ettiğinden Rusya’nın İstanbul ve boğazları zabt ile tahkim eylemesi lazımdır demiştir. Bu da Türkiye’nin mahvı demektir. Çünkü Avrupa’da mahv olan bir Türkiye Asya’da da dikiş tutturamaz.

Rusya’nın İstanbul’u zabt edemeyecek bir hâlde olduğunu bir tarafa bırakarak Melikof’un fikrine göre Avrupa-yı vüsta devletleri er geç mağlub olacaklarından Rusya’nın bilahere arzu ettiği parçayı elde etmek için ümid beslemesi îcâb eder imiş...

“Vormund blatt” gazetesinin makâlesi gibi makâlâtı Melikof ve tarafdarlarının propagandalarına yardım edecek mâhiyettedir. Rusya ihtilâlinin ‘akîb-i zuhurunda bu sütunlarda söylediğimiz vecihle “pek o kadar gayret lâzım değildir” demekten başka çâremiz kalmıyor.

Rusya sosyalistlerinin fikirleri başkadır diyerek bu bâbda istinbât netâyîç elde etmek doğru değildir. Bu sosyalistlerin Fransız ve İngiliz sosyalistleri vâsıtasıyla fikirlerinin tebdil edilmesi gayr-ı kâbil değildir ki buna bir çok haftalardan beri kemâl-i mahâretle gayret olunmaktadır.

FOTOĞRAF

Bulgar mitralyozlarının bir düşman teyyaresini avlamaları

B

Şurasını dikkatle akılda tutulmaya şayandır ki geçenlerde Fransız sosyalistleri Rusya sosyalistlerine karşı Fransa'nın mekâsıd-ı harbiyesinden bahs eder iken Alsace-Lorraine'i almaklık bir istilâ olmayıp 1870'de gasb olunan bir Fransız toprağının Fransa'ya iâdesi demek olduğunu beyân etmişlerdir. Status quo üzerine sulh yapmaklık îcâb ettiği hakkında memleketimizde propaganda yapanların bu hâlleri, düşmanlarımızın zafer ümidlerini takviye temekten başka bir şeye yaramayacaktır.

Yeni Türkiye

Melikof'un nasıl bir adam olduğu dünyaca ma'lumdur. Yani eskiden beri İngiltere'nin bir mahluku olduğu ve Rusya'nın ziyâde İngiliz menfâ'atine hizmet eylediği meçhul bir keyfiyet demektir. Binaenaleyh sürûleri tabi başka türlü olamaz idi. Esâsen ihtilâlden ikdamda bu bâbdaki nutuklarıyla şehir-i teş'ar* olmuştur. Yalnız her ne denir ise densin şüphesiz bir şey var ise o da ihtilâlcilerin ve bilhassa kadetlerin İngilizlerle beraber hareket ettikleri ve İngilizlere bir dereceye kadar muhtâc olduklarıdır. Binaenaleyh "Deutsche Tageszeitung"un dediği gibi Rusya'da hangi fırkalar, hangi kuvvetler hüküm sürerese sürsün bunların kuvvetlerine ve nüfuzlarına bel bağlamaya gelmez. Çünkü ihtilal zamanında hükümetler pek çabuk değişir.

İkincisi ise Rusya sosyalistlerinin hakîki bir surette ne düşündükleri ma'lûm değildir. Sonra bunlar hakikaten la-yesul bir tarzda idâre-i hükümeti ellerine alırlarsa yine aynı fikirlere sâhib olup olmayacakları câ-yı sualdir. Çünkü Fransız ve İngiliz sosyalistleri bunlar üzerine büyük bir nüfuz kazanmaya gayret etmektedirler. Acaba Rusya sosyalistleri bu nüfuzdan kendilerini kurtarabilecekler mi? herhalde biz ve müttefiklerimiz kuvvetlerine ordularına güvenerek nasıl herkes şân ve şerefîyle mütenâsib bir

C

Sulhe hâzır ise onlarıda lazım geldiği zamanda muharebenin idâmesine o suretle hazır dırlar. Bizim fikrimiz malumdur. Binaenaleyh düşmanlar ne söylerse

söylesinler Türkiye bir hatve toprağını terk etmemeye ‘azm etmiştir. Bu azimden de -
----mdır.

En son muhârebe haberleri

Washington 24 Nisan – Meclis-i ayanda Mösyö Vekes mükellefiyet-i askeriyye meselesini müzâkere ederek bu hizmetin mecburiyeti lüzumunu dermiyân etmiş ve harbin i’lanından beri Wilson’un harbin hüsn-i suretle netice-pezîr olması için berî ve bahrî kuva-yı ‘umûmiyyenin cem’ ve tertibi kararlaştırdığı ‘ilâve eyleyerek:

“Bu ümniye için memleketimizin bütün menâfî’ -i vâridatını ihzâr ettik. Binaenaleyh reis-i cumhura isti’mâline salâhiyet verdiğimiz icrâ’at için bütün kuvvetleri tedarike mecburuz” demiştir.

Mösyö Rekes bu sözlerine hükümet icrasına karar verdiği bu harb-i azîm dolayısıyla mesâî-i lâzimedede bulunacağından ümid vardır cümlelerini ‘ilâve eylemiştir.

Washington 24 Nisan- Reis-i cumhuru Wilson kabine tarafından kararlaştırılan yedi milyarlık istikrazına vaz’-ı imza etmiştir.

New York 24 Nisan – Dünkü Pazartesi günü inşâsı ikmâl edilmiş olan en cesîm bir süyer diritnavt destgâhtan denize indirilmiş ve bu sefîneye “Tüye meksiko” nâmı verilmiştir. 32000 tonilatoluk ve münhasıran petrolle teshîn edilmektedir.

Washington 24 Nisan- Mösyö Mak Aduv bu gün kongreden bin dört ‘aded ticâret gemisinin topar ve mühimmatla techîzine medâr olacak elli milyon dolarlık bir meblağ taleb etmiştir.

Washington 24 Nisan- Ma’lûm olduğu vecih üzere reis Wilson bila- te’hîr Avrupa’ya müttefikler nezdine hükümet adamları ve

20.jpg

6.sayfa

A

Tüccar ve fenni me’murlar i’zâmına karar vermiştir. Birinci heyet Rusya’ya müteveccihen hareket edecektir.

Fransız nezâket ve medeniyeti

Ber-vech-i âti Fransız emir nâmesi garb cebhe-i harbiyyesinde elde edilmiştir:

3. ordu numero 36 1917 yevmî emirnâme

28 Mart'ta Nuyun'da iki teyyareci zâbıt esir edilen iki Alman zâbıtıyla hasb-i hâl ederek veda'da ellerini sıkılmışlardır. Her ne kadar muhârebe nâmuskârâne ve cesurane harb edip mağlûb edilen düşmana ihtirâm etmek bir vazife-i 'askeriyye ise de bu gibi düşmanların harekâtından dolayı muzdarib olan ahalinin gözü önünde böyle bir harekette bulunmak vazîfe-i mertebemizle gayr-ı kâbil-i te'liftir. Yalnız kin ve garaz ile mu'âmeleye lâayık olan düşmana karşı bu yolda hareket eden her iki zâbıtı ordu kumandanı tekdîr eder.

İmza: Humbert

Ta'burlara i'lamı:

Yirmi beşinci fırkanın ilâvesi:

Mezkûr iki zâbıt ----- ve -----dırlar. Kendilerinin yüzlerine kemâl-i hakâretle tükürürüm. Eğer bedbaht bir tesâdüf eseri olarak bunların elini sıkırsa idim. Ellerimi bilahere temizlemek için hemen İle (asıl pot de merd) dolu bir çanağa sokardım.

İmza: 25. Fırka kumandanı General Levi

Yeni Türkiye

Dünyaya bayılan Fransız medeniyet ve nezâketine bir misal olmak üzere bâlâdaki emirnâmeyi derç ettik. Düşmanlarımızın cihana tatbik edecekleri medeniyetten bir numune olmak üzere bîtarafaların nazar-ı dikkatlerine vaz' eyleriz. Başka bir tefsire zannımıza göre hâcet yoktur.

Londra 24 Nisan: Ajans Reuter'in istihbârâtına nazaran Atfikus Kiris'in sâhib-i imtiyazı Mösyö Tatanis kendi masârıfıyla Rumlardan mürekkebi bir gönüllü ordu cem'iyeti teklif etmiştir. Cemâhir-i müttetikada bulunan yüz bin Rum ve eteberelos tarafdârı olmak dolayısıyla Amerika bayrağı altında harbe karar vermişlerdir.

Londra 24 Nisan-Tayms'ın Atina muhabiri ber-vech-i âti yazıyor:

Bu günkü vaziyeti hiç bir zamanki hâliyle kâbil-i mukâyese değildir. Müttetikler tarafından ittihâz edilmiş olan sulh-perver politikadan hiçbir kâide hâsıl

olmamıştır. Alman me'murları her tarafda mevcut olup son derece âsâr-ı fa'âliyet etmektedir. İki yüz binden fazla tüfenk müttefiklere iâde edilmemiştir. Bu gün Yunanistan Alman propagandası için açılmış bir merkez-i 'umûmî itlâkına şayestedir.

Londra 24 Nisan- Atina'dan ajans Vitre vukûbulan iş'âra nazaran Yunan hükümeti müttefikler tarafından iki Yunan zabitanının te'dibi hakkında vukûbulan protestoya i'tirâz etmiştir. Bu iki Yunan zâbiti Senegalli bir kıta askerin meyânına tefrika ihdâs

B

Etmek töhmetiyle maznundurlar. Bu kıta meyânına Yunanlı çeteler tarafından hücumlar vâki' olarak esna-yı müsâdemede bir zâbitle bir ihtiyât Fransız zâbiti telef olmuştur. Kont şebbe ceziresinde de müttefikler beyne'l-milel karakollar vaz' etmeye karar vermişlerdir.

Yunan matbû'atının bir kısmı da mütemadiyen Yunan ordusunun 'avdetinden bahs ediyorlar.

Kolombiya'nın ablukası ref' edilmiş

Venizelos tarafından ta'yîn edilen papa Nastasyus'a Kolombiya gelerek vazifesine ibtidâr etmiştir.

Kumandan-ı umûmiliğe ta'yînden dolayı ahali tarafından son derece alkışlanmış ve şehremanetine azîmet ederek berri ve bahrî Fransız memurlarını ile Fransız konsolosu kendisini tebrik ve ziyârete gelmişlerdir.

Pazartesi gününden i'tibâren müttefikler tarafından (sekloni) ablukası ref' edilmiştir.

Fransız heyetinin cemâhir-i müttefikaya muvâsalatı

New York 24 Nisan – Amerika hükümeti Fransa heyet-i Murahhasasının salimen cemâhir-i müttefikaya muvâsalatını ihbâr etmektedir.

Heyet-i Murahhasa âtîdeki a'zâlardan mürekkebdir:

Meclis nuzzar-ı reisi ve mebusanı: Maraşal Jefri, Amiral Şoperat, Margi Düşamberun, ma'ârif nezâreti müfettişi umumisi Huvelak ve mâliye müfettişi Simon

Washington 24 Nisan- Maraşal Jufer ile Vibuyati bu sabah erkenden Amerika limanlarından birine bir Fransız gemisine râkib oldukları hâlde muvâsalât eylemişlerdir.

C

Heyet limana vâsıl olur olmaz Amerika harb gemileri Fransa bayrağını rekz etmişler ve marseyaz havasını çalarak bütün gemi süvârieleri gügertede râsime-i selâmı îfâ etmişlerdir.

Fransa âteşe militerleriyle âteşe nüvâlları berri ve bahrî zâbitan. Heyetin süvâr olduğunu sefineye çıkararak râsime-i selâmı îfâ etmişlerdir.

Fransa heyet-i murahhasası gemiden çıkar çıkmaz Müsteşar Mösyö Lung tarafından riâyset edilmekte olan bir heyet-i mahsusa tarafından istikbâl edilerek mezkûr heyet meyânında bulunan Fransa'nın Amerika sefiri tarafından beyân hoş-amedî îfâ kılınmıştır.

Heyet-i murahhasanın programı

New York 24 Nisan- Viyuyani ile Jufri'nin cemâhir-i müttetikada bulunacakları müddet-i zarfindan ki program Fransa sefâreti ile Amerika Hükümeti arasında takarrür etmiştir.

Program mucibince Fransa heyetinin cemâhir-i müttetikânın büyük şehirlerini ziyâretleri kararlaştırılarak Nev York , Filadelike, Boston, Chicago ile Yale Harvard Dârü'l-fununları intihâb edilmiştir. Bütün bu şehirlerde Fransa maraşalının vuku bulacak ziyâreti dolayısıyla son derece heyecan mevcuddur. Ez cümle Chicago ziyâreti bütün (Midelvst)de büyük nümayişlere cevelângâh olacaktır.

Portugal'da buhrân

Lizbon 24 Nisan- Maliye nâzırı Akunso Kostaki yeni bir kabine teşekkülüne me'mur edilmiştir. Yeni hükümet erkânı yalnız demokrat sınıfına mensub kimselerden müteşekkildir. Milli fırka rüesası yeni heyet-i nüzzara lazım gelen mu'âvenette bulunacaklarını va'd etmişlerdir.

Bulgar askerinin bir Bulgar klübesi önünde istirahatları

3.1.6. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 15

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa'di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul su'besi: (İkdâm)	Yeni Türkiye	Menâfi-i İslamiyye ve 'Osmaniyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i'âde olunmaz. ----- İ'ân serâiti

Münderecât:

Rusya'da ahvâl ve vukû'at —(Mehmed Sa'dî). Fransız tezviratı Türkiye ve Almanya mukârenet-i İktisâdiyyesi. Şark be garbin birbirine takarrübü (Doktor Erich Şâyerir)-en son muhârebe haberleri

Rusya'da ahvâl ve vukû'at

İngilizler, Fransızlar ne vâsitalara mürâca'at ederlerse etinler, efkâr-ı cihanî nasıl taglite çalışırlarsa çalışsınlar Melikof müttefiklere samimi kalmak belasıyla ne söylenirse söylensin Rusya'daki 'amele ve 'asker harb etmiyor. Biz Rus vukû'atına İskandinavya şebbe ceziresinde rast geldiğimiz müte'addid Rusya zâirleri mülâbesesiyle muttali' olmuştuk...

Rus halkı, artık sefâlete tahammül edecek halde değillerdir. Herkes can ve başını düşünüyor. İngiltere'nin, emperyalizm, hülyasıyla kurduğu planlara inanan kalmamış. Bütün İskandinavya'da da hâl ve vukû'at böyledir. Herkes artık hiçbir tarafın harbe dâir olan tebliğ-i resmîsini okumuyor ve sulh âvezelerini işitmek istiyor.

Şimdi İskandinavya ceziresi sosyalistlere, demokratlara bir karargâh olmuş görünüyor. Orada bir de kongre akd edilecek bu dakika 'Osmanlılar için de durulup seyr edilecek bir zaman değildir.

Rusya 'amele ve 'asker partisinin kuvveti kendisini his ettiriyor. Nasıl ki hükûmet-i muvakkate Melikof'un 1 Mayıs tarihli notası üzerine efkâr-ı 'umûmiyyeyi tatmin için îzâhât vermeye mecbur oldu.

İngiliz tarafdarlığıyla ma'rûf olan Melikof'un mevki'ini tehlikeden kurtarmak için tertîb olunan bu planın da efkâr-ı 'umûmiyyeyi pek tatmin edeceğine kolayca kâil

olamıyoruz. Zira bu gün zincir-i esâreti kıran her Rus bilmiyor mu ki, sa'd-i istikbâli harbde değil mütemâdî bir sulh 'akdiyle komşularıyla iyi geçinmektedir.

Hükümet-i muvakkate galeyânın önünü almak için âtîdeki mevâdî hâvi bir nota tanzim ediyor ve bunu müttefiklerine mecbur oluyor:

1-Bir Mayıs notası hükümet-i muvakkatenin büyük bir tedkîkinin neticesidir ve bütün hükümet-i muvakkate a'zâsının re'yiyle tanzîm edilmiştir.

2-Bu nota 9 Nisan'daki nota ile de 'alâkadardır. Nasıl ki o nota da bütün mesâil îzâh olunmuştu.

3-Hükümet bütün vazâif ve mes'uliyetini nazar-ı i'tibâra

FOTOĞRAF

İngilizler tarafından tahrîb edilmiş Sen Qentin General Marvih

B

Aarak îzâh etmek ister ki serbest Rusya diğer milletleri taht-ı hâkimiyetine geçirmek ve diğer milletlere ta'arruz etmek istemez. Yalnız istedi ki uzun sürecek bir sulhü te'mîn ile bütün milletlerin terakkîlerine hâdim olmaadır.

Kezâlik Rus milletini diğerlerinden gasb etmekle nüfuzunu büyötmek istemez ve ne de diğer milletleri tahkîr etmek ister. Nasıl ki hiss-i 'adâletle müstahsin olarak Rus milleti Polonyalıların hürriyetine tarafdâr oldu. Lakin aynı zamanda istemez ki kendi vatânı harbden hayatsız, yaşayamayacak bir halde çıkmış olsun. Te'mînât verilerek bir sulhü mütemâdî teklif olunursa hükümet-i muvakkate silahlarını aşağıya indirecek ve bu suretle bütün milletlerle mütenâsib-i vidâdâne başlayacaktır.

Bu nota, ahâlinin ruhuna temâs etmek için böyle tertîb edilmiştir. Nasıl ki bu gün Rusya'daki hükümet, ahâlinin arzusunu nazarı i'tibâra almak isterse bu dâire haricine çıkamaz.

Melikof hiç unutmamalı ki çarın değil ihtilâlden çıkmış Rus hükümet-i muvakkatesinin hariciye nazırıdır. Sonra karşısında 'amele ve 'asker cem'iyetlerini unutmamalıdır ki bu gün memlekette en büyük müessir olanlardır. Ve onların İngiltere'nin zevki için artık kan dökmeye katiyyen tarafdâr değildirler.

'Amele ve 'asker partisi gittikçe kuvvet buluyor. 'Adeta hükümeti

C

Berlin ateşemiliterliği

Berlin ateşemiliterliği inâyetli Miralay Şükrü Bey Stokholm'de tahvil-i me'mûriyet eyleyerek muvakkatini Berlin Sefâret-i seniyyesi sâbık-ı ateşemiliteri selefî Miralay Cemil Bey'e terk eylemiştir.

Şükrü Bey, sırf zeka ve gayretiyle sınıfta dâima birincilik ihrâz etmekle arkadaşları arasında pek mümtâz bir mevki' kazanmış ve meslek-i 'askeriyye girdikten sonra dostlarına ve 'askerlerine karşı ibrâz ettiği âsâr-ı nezâket ve insâniyetle de 'umûm halk arasında bir mevki' -i mahsus ve ihtiram kazanmıştır. Alelhusus bu son me'muriyeti esnâsında Berlin Alman muhâfil-i resmiyye ve 'askeriyyesinde pek sevilmiş ve Türk 'askerini büyük bir hürmetle temsil eylemiş ve bundan dolayı Berkin'i terk etmesi hasebiyle Alman Harbiye nezâretinde şerefine bir ziyâfet-i vedâ verilmiştir.

Şükrü Bey, en müşkil meseleleri pek soğuk kanlılıkla karşılıyor, nefesine ve memleketine karşı büyük bir itimâd besler doğru sözlü, metin özlü ve pek çalışkan bir zât idi.

Halef ve selef olan Miralay Cemil Bey'de ezkiyâ-yı 'askeriyyemizdendir. Kendisi 'Irak kumandanı olup mezkûr cephede ve 'alelhusus fellahiye muhârebelerinde pek büyük bir yararlıklar göstermiştir. Her ikisinin yeni me'muriyetlerini temenni eyler ve kendilerini tebrik eyleriz.

Pek esaslıca kontrol ediyor.

Bu cem'iyetler bütün dünya sosyalistlerle münâsebette bulunmak istiyorlar şimdi mukarraratlarını hârice tebliğ etmek ve hâricin mukarreratından haberdar olmak arzusundadırlar. Badema 'amel ve 'asker-i cem'iyetin kararâmeleri Petersburg telgraf ajansı vâsıtasıyla harice yollanacaktır. Kezâlik bu masraflarıyla Melikof ister istemez hükümet nâmına kabul ediyor. Kezâlik her hafta Stokholm'de cem'iyetin haberlerini getirecekler ve kezâlik oradaki Alman gazetelerini Petersburg'a beraber getireceklerdir.

Demek ki, bu gün memlekette nâfiz olan bu cem'iyetler, Rusya'ya İngiliz propagandası altında boğmamak için teneffüs etmek istiyorlar. Kendilerini harice ve hâricî kendilerine tanıtmak arzu ediyorlar. Biz bütün vuku'atın ve ordudaki müşâhedâtımız ile hükm ediyoruz ki sonbaharın yaprakları dökülürken beşeriyet yine sulh ile teneffüse başlayacaktır.

Lakin bu vesile ile şunu yazmak istiyoruz ki bu günlerde Stokholm'de bir kongre olacak, orada her millet vekili söz söyleyecek, milletlerin hukundan bahs

olunacak bir çok 'an'aneya âid mesâil üzerine çıkacak, milletlerin her biri birilerine yaklaşmak birbirleriyle anlaşmak için belâgat-ı lisâniyyelerine mürâca'at edeceklerdir. Birbirine mülâkî olan bu şahsiyetlerin söyledikleri sözler belki sosyalistler tarihine geçecek. Sonra biz eminiz ki Ermeni hukukunu ortaya sürmek üzere itilaf devletlerinin parmağıyla* hareket eden bir takım şarlatanlar ortaya atılıp safvet ve samimiyetle kalbi çarpan Türk milletinin 'aleyhinde iftiralarda bulunacaklardır. Nasıl ki bundan birkaç hafta evvel Kopenhag'da münteşir "Polikitin" nâm gazetede bir Ermeni gencinin fotoğrafı derc edilerek bir Ermeni'nin hukuk-i hürriyeti için feryadı diye vereceği konferanstan bahs olunuyordu.

Onun için bizi hiç de tanımayan bu şimal memleketlerinde hükümetimiz, demokratımız, sosyalistimiz her kim olursa olsun biraz ses çıkarmalı, Türk'ün hakkını, hak-perestliğini tanımalıdır. Biz bu günü bu zamanı bunun için pek ehemmiyetli telakki ediyor ve bîtaraf memâlikte biraz olsun Türk sesinin yükselmesine intizâr ediyor.

Mehmed Sa'dî

Fransız tezvîratı

Müttefikler arasında cay-gir olan münâsebât-i vidâdenin yevmen fi-yevmen inkişâf ve i'tilasını bir nazar-ı hırs ve hiddetle temâşâ eden düşmanlarımızın dâima bu meseleyi kurcalamak istemeleri ve bu hususda bir takım erâcîf ve tezvîrât ihdâs etmeleri iflâs-ı siyâsiyyelerine ne büyük bir şâhiddir.

Fransa matbu'atı arasında değerli bir mevki' ihrâz eden "Tan" gazetesi Avusturya ve Alman münâsebât-ı siyâsiyyesinin ledünniyatını tedkîk etmek heves ve hülyasıyla şu yolda beyân-ı efkâr etmektedir:

"Avusturya ve Macaristan me'murları İsviçre'de sulh mesâilini

B

Tedkîk etmek arzusuyla önüne gelenlerle hemen lafa girişiyorlar. İçlerinde her cinsten adam görmek kâbildir. Bunu* beyaz, kırmızı, esmer ve her formada insanlar burada kendilerine müşteri ararlar. Her biri Alman sulhünü başka türlü anlar. Başka türlü tefsir eder. Alman tarzındaki sulhden başka türlü menfa'at me'muldür, der. Avusturya -Macaristan hâl ve vaziyetinde münâkaşa olan keyfiyât çarh-ı hükümetin muntazam bir tarzda icrâ-yı hareket edemeyeceğine delâlet etmektedir.

Hükümet zümamdârânı Almanya'ya olan murâbatalarından dolayı 'adem-i memnuniyet izhâr etmektedirler. Alman ittifakına bağlanmalarından dolayı belki

müteessiftirler. Bu gün bu râbitadan ayrılmak ne derecelerde müşkil olduğunu bilmektedirler.

Nâzırlar mütemadiyen gidip geliyorlar. Bazen resmen isti'faları i'lân edilmekte iken yine makamlarında kalıyorlar. Macar diktatörü Kont Teyza ıskât edilmiş deniyorken dâima daha kavî ve daha metîn bir surette mevki'ini muhâfaza etmektedir. Bütün bu şüriş-i ahvâl bu tezebzüb -i vukû'ât arasında bir mevki' tahvil-i hareket etmiyor: Almanya'nın arzu ve tahakkümü, Avusturya-Macaristan heyecana geliyor. Bir i'âşedâr oluyor. Lakin derhal bir noktaya vâsıl olur olmaz Almanya'nın bazı-yı kavisi kendini tutuyor, Avusturya-Macaristan harb meydanlarında Ruslar, Romenler İtalyanlarla çarpışmaktan yorgun düşüyor. Almanya bilahere daha fazla istifâde edebilmek için bu hâli seyr ve temâşâ ile iktifâ ediyor.

Cihet-i mâliyyesi de Almanya'nın zîr-i idâresindedir. Alman milli fırkası Avusturya'da makâm-ı hâkimiyettedirler. Bu adamlar Rayihştag'da ekseriyet teşkil etmedikleri halde Avusturya'da büyük rol oynamaktadırlar. Avusturya kabinesi harbden beri mesdûd olduğu hâlde açılacağına dâir vukû' bulan haberler efkâr-ı 'umûmiyyeyi avutmaktan başka bir fikre müstenid değildir.

C

Avusturya, Almanya'nın elindedir. Tabiatıyla onun arzusuna münkâddır. Bazen ayrılmak için cehd ve gayret göstermekte ise de kuvveti kifâyet etmemektedir. Her ne kadar Avusturya, Macar me'murları sulhten bahs etseler de dâima bu sulh Alman sulhüdür.

Ve ne vakit Viyana veya Budapeşte sosyalistleri beyne'l-milel usulünün tatbikini arzu etseler bu da herhalde Alman sosyal demokratlarının menfaati içindir. Berlin zümamdârân-ı umuru Viyan ve Budapeşte'dekilerden fazla zafere inanmazlar. Hükûmât-ı müttefika için sulh-i münferid veya sulh-i umûmî tahte'l-bahrlar muhârebese kadar mûcib-i necât telakki edilmektedir.

Vukû'at büsbütün mûcib-i endişe bir hâle gelmeden sulhü 'kad etmeleri ehâss-ı âmallerinden ma'dûddur. Avusturya- Macar me'murlarının sulh hakkında vukû' bulan mürâca'atları ki bu vâsıta ile Alman sulhünü kabul ettirmek hülyasıdır kabule şâyân olamaz. Zira Avusturya -Macaristan ile Almanya birlikte bir düşmandır ve bunların harbce tedâbiri ile sulh hakkındaki nokta-i nazarları tamamıyla birbirinin aynıdır."

Yeni Türkiye

Tan gazetesinin Avusturya-Alman münâsebât-ı siyâsiyyesinin ne derecelerde mahkum ve metîn bir esas üzerine ibtinâ ettiğini zımnîen itirâf etmekle beraber bir takım istinâdât ve tezvîrâtta bulunması câ-yı dikkattir. Mesela Avusturya'nın Almanya elinde bir âlet-i icrâ olduğunu ve bilcümle Avusturya ve Macaristan dâhili ve hâricî siyâsetin Almanya tarafından rü'yet edildiğini ve harb ve sulh şerâitinin tamamıyla Almanya tarafından ta'yîn ve tahdîd edildiğini söylemesi kadar mugâyir-i hakikat bir şey olamaz.

Acaba Fransa'nın bulunduğu vaziyet-i elîme Avusturya ve Macaristan'la kâbil-i kıyas mıdır? Fransa'nın işgâl edilmiş arazisinin istirdâdı için İngiliz kuva-yı askeriyyesi Fransa'da bugün hâkim mevki'indedir. Fransa toprağında harb eden İngilizlerin bu fedâkarlığı icrâdan

FOTOĞRAF

Garb cebhe-i harbinden bir manzara

3. sayfa

A

Maksadı kendi hâkimiyet ve 'azametini Fransa'da ibrâz etmek ve bilahere bu tavassutun semeresini iktitâf etmektedir. Dünyada menfa'atten, entrikadan mürekkeb bir politika ta'kîb eden İngiliz siyasetinin ne demek olduğunu ba'de'l-harb Fransa daha iyi anlayacaktır. O zaman Avusturya'nın Almanya elinde bir vâsita-i icrâ olduğunu göremeyecek belki Fransa'nın İngiltere ihtirâsât ve istilâ'sının kurban olduğunu müşâhede kılacaktır.

Türkiye ve Almanya mukârenet-i iktisâiyyesi

Muhârebe-i hazırâ Türk ve Alman menâfi'-i hayatiyyelerinin bir olduğunu gösterdi. Öteden beri bu iki devlet arasında cârî münâsebât-ı dostâne bir ittifak-ı samîmâneye tebeddül eyledi. Muharebenin bütün kuvvetiyle vâki' olduğu bu zamanda menâfi'-i mezkûrenin muhâfazası ordulara mevdu' bulunuyor. Fakat asıl mesele-i mühimme harbden sonra münâsebât-ı iktisâidiyyeyi artırmaktır. Her iki tarafın birbirlerine te'mîn edeceği bir çok menâfi' ve birbirlerinden tatmin eyleyecekleri bir çok ihtiyâcât vardır. çok eşyayı büyük miktarda idhâl etmek ne kadar düşünülmemiş bir hareket olursa her bir şeyi bilâ-tedkîk ahz ve akbul eylemek ve taklîd ile her şeyin olup bittiğine kanâ'at hâsıl eylemekte o derece bî fâidedir.

Maksadımız her iki tarafın da bilcümle ahvâl ve münâsebâtı tedkîk ve mütâlâ'a ederek bu münâsebât-ı iktisâdiyyenin hakikaten tarafeyn için sa'âdet-bahş bir surette cereyanını te'mîn eylemeleri arzudan başka bir şey değildir.

Ma'lumdur ki itilafıyyun şimdiye kadar Türkiye'nin kanını emerek iktisaden kımıldanamaz bir hâle getirmek için çabalamışlardır. Bundan maksadları da kendi kendisine mahv olmasını tesr'iden ibâretti. Bu muhârebe ile Devlet-i 'Aliyye nasıl hakk-ı hayatı olduğunu isbât ettiyse itilafıyyunda bu hesaplarında o kadar yanıldılar. Boğazlar mâcerası buna delildir.

İkinci bir mesele ise Almanya'nın hasbe'l-siyâset Devlet-i Aliyye'nin şân ve şekve sâhibi olmasını arzu etmesidir. Gözümüzün önündeki siyâset-i 'âlem bunun böyle olmasını îcâb ettirdiği gibi Almanya'nın da bu arzuda olduğuna şüphe yoktur.

"Yeni Türkiye" bu bâbdaki siyâset hakkında kâri'lerine pek mufassal surette i'ta-yı ma'lûmât etmişti. Binâenaleyh burada yalnız münâsebât-ı iktisâiyyeden bahs edeceğiz. Yalnız siyâsetin iktisaddan ayrılmadığı nazar-ı dikkate alınırsa bu cihete ne derece ehemmiyet verilmek lazım geldiği tebeyyün eder.

Emîn olunmalıdır ki bu gün Devlet-i 'Aliyye'yi kurtaracak ve Avrupa düvel-i mu'azzaması meyânında lâyük olduğu mevki'i kendisine ihzâr edecek olan, terakkiyât-ı iktisâdiyyedir. Biz iktisaden müstakil olmazsak ve hîn-i hâcette kendi mahsûlâtımızla kendimizi idâre edebilecek bir hâlde bulunamazsak 'âlem-i siyâsette hiçbir zaman emîn hareket edemeyiz. Mana'-yı cedîdden göre siyâset tamamıyla iktisâdiyyâte üzerine mübtenîdir.

FOTOĞRAF

Garb cebhe-i harbiyyesinden bir manzara

B

Mesela bugün bu kadar devlet muhârebe-i hâzıraya iştirâk ettiği hâlde Fransa'dan başka elcümle muhâribler sırf esbâb-ı iktisâdiyyeden dolayı muhârebe ediyorlar. Hiç şüphesiz Fransa'da intikam fikri daha şedîd olsa da esbâb-ı iktisâdiyyenin bu hususta oynadığı rol istisfâr edilemeyecek derecededir. Bu bâbda en ziyâde şâyân-ı tedkîk siyâset İngiltere'nin asırlardan beri ta'kîn ettiği siyasettir.

İngiltere bu günkü 'azamet, servet ve ehemmiyetini bu bâbdaki siyasetine medyundur. Binaenaleyh sha-i iktisâdiyyatta elde edilecek terakkiyât bizim için bir mesele-i hayatiyyedir. Bunu daima mazar-ı dikkatten dûr tutmamak îcâb eder. Bu hâl sırf hükümet için vâki' olmayıp efrâd-ı millet içinde vâki'dir. Bu hususta kuvve-i

teşebbüsiyyeyi uyandırmak vazifesi evvela hükümete, sonra reis-i âileye ve mekteplere muhavveldir.

Evlâd-ı vatan ne derece ticâret ve zirâ'atle ünsiyet peydâ ederse şüphesiz hükümet o derece müzmin bir takım mesâilden kurtulabilir. Yalnız asırlardan beri me'muriyetle , hâzır yiyicilik ile imrâr-ı zaman eylemiş bir sınıf halkı birkaç günde başka şerâit -i hayatiyyeye alıştırmak kolay bir şey değildir.

Bu devr-i meşrutiyette, bir çok kimselerin hiç yoktan ticârete sülûk ederek mahv olmalarına benzer ki hem memleketimizin eski ticâretini zarar-dîde eder ve hem de müdahhar servetlerin imhâsını mûcib olur. Binaenaleyh her şeyde olduğu gibi burada da bir sistem bir kâide olmak icâb eder. Zan edilmesin ki çocuklarımızı 'âlem-i nazariyette boğmak tarafdarıyım. Bîçare kafaları boş boşuna nazariyât ile doldurmak ve bu vecihle ameliyyât cihetine ehemmiyet 'atf edilmemek ve kuvve-i teşebbütiyyeyi kırmak bizde Fransız terbiyesinin bir neticesi olarak epey tevsî' etmiştir.

C

Hiç şüphesiz bir çok fena cihetlerini teslîm etmekle beraber Amerika sistemini biz Türkiye için pek muvafık bulmaktayız. Çocuk bir parça okuyup yazmak öğrendikten sonra hemen para kazanmaya bakmalıdır. Servet-i kâfiyye, elde edildikten sonra terbiye-i fikriyye ihtiyâc-ı zaman ve mekan ile kendi kendine hâsıl olur. Çünkü bir adam zengin veyahut yaşayabilecek bir hâle geldikten sonra bir takım cem'iyetlerde bulunmaya ictimâen mecburdur ki orada kendisini gülünç bir hâle koymamak için terbiye-i fikriyyesini itmâm etmeyi en müsta'cil bir vazife 'indeinde muztar kalır. Her halde bu hususda tedkîk edecek bir çok usûller olup biz burada bunların tetkikiyle uğraşacak değiliz.

Yalnız şurasının ehemmiyetle nazar-ı dikkate vaz' ederiz ki dünyada hiçbir terakkî hüda-yı niyât değildir. Memleketimizin hâl-i hâzır göz önüne getirince bunun bir sihir ile yarın terakkiyât-ı sanâ'iyeye mâlik ticârî ve zirâ'î bir memleket hâline gelmeyeceği derhal tezâhür eder. Bunun için çocukların terbiyesinden başlamak icâb eder. Mesele teşhis ve ibtidâdır. İşte ciddiyetle başladığımız gün büyük bir hatve atmış olacağız. Yoksa taklîd ile kendi kendimizi

“Yeni Türkiye”

Berlin ve Almanya'nın muhtelif şehirlerindeki Dârü's-sınâ'larla iş görmek ve Avrupa'da tahsil görmek isteyenlerin yegâne rehberidir.

4.sayfa

A

Aldatmış olur. Emin olalım ki hüsn-i niyetle pek az zamanda bir çok şeyler elde edebiliriz.

Bugün Almanya'yı miktâr-ı hâtıra kalamayacak derecede düşmanlara karşı muzafferden harb edecek iktidara getiren şey milletin sıhhat ve ahlâkî ve iktisâdiyyâtın terakkisidir. Sonra Almanya'nın dünyaya meydan okuyacak bir hâle gelmesinin ne kadar az müddette kâbil olduğu nazar-ı teemmüle alınırsa ümitsizliğe düşmenin ne derece nâ-becâ olduğu sâbit olur.

Biz Almanya ile Türkiye arasındaki münâsebât-ı iktisâdiyyeyi sathî ve umûmî surette şu suretle taksîm edebiliriz:

- 1-Bir takım mevâd için Türkiye'de Pazar fûruht temini eylemek
- 2-Türkiye'den mevâd-ı ibtidâiyye celb edebilmek
- 3-Alman re'sü'l-malını Türkiye'de işletebilmek.

Ma'lumdur ki Türkiye bütün ihtiyâcâtını Avrupa'dan te'mîn etmektedir. Muharebeden on bir idhâlata İngiltere ve Fransa, Almanya'ya mütefevvik idi zan ederim. Ba'de'l-harb bir çok mevâdî müttefikimiz bulunan Almanya'dan celb edersek şüphesiz doğru hareket etmiş oluruz. Evvela ba'de'l-harb Almanya sanâyi' itilafıyyun-i sanâyi'e gâlib olacağından bu hususta daha ziyâde teshîlata mazhar olmuş oluruz. Şüphesiz ki bunu bizim grubun muhârebeyi bir muzafferiyet-i kâmile ile hadd-i hitama erdireceklerini hesâb ve tahmin ederek yazıyoruz ve bu hususda kanâ'at ve îmnânımız ber-kemâldir.

Ma'lumdur ki Paris Konferansı'yla itilaf devletleri Almanya'yı iktisaden mahv etmek için çok tedâbir ittihaz etmişlerdir ki bunun te'sîratını en ziyâde harbden sonra görmek ümîd ediyorlar. Bu tedâbirin en ehemmiyetli hutut-i esâsiyyesi evvela Almanya'ya mevâd-ı ibtidâiyyeye vermemek ve hiç olmazsa bunun istihsâlini tas'îb eylemek, sâniyen ise Alman mahsûlât-ı sanâ'iyyesinin dünyadaki pazara fûruhtlarını tahdîd ve tenkîs etmek

İtilafıyyun devletlerine âid müstemlekâtın vüs'ati ve dostlarının mikdâr ve cesâmeti nazar-ı i'tibâra alınırsa bu cihete 'atf-ı ehemmiyet edilmek iktizâ eder sanırım.

İngiltere'nin bu muharebeye dâhil olmasının birinci sebebi Almanya sanâyi'ni mahv etmek ve dünyada yalnız başına hükümrân olmaktır. Onun için bu hususta elinden geleni yapmakta ihmâl eyleyecektir.

Avrupa-yı vüsta devletleri ise bu bâbda bir çok tedâbir ittihâz etmişlerdir.

Burası böyle olmakla beraber şimdiden tedkikât icrasıyla ne gibi mevâdın ihrâcı lazım geldiği ta'yîn edilmek iktiza eder. Sâniyen Türkiye'den mevâd-ı ibtidâiyye celb edebilmek keyfiyetidir ki bu daha bir çok seneler kâbil olamayacaktır.

Anadolu'da ve iklimi pek müsâid olan 'Arabistan'da Almanya sanâyi' için lazım bir çok mevâd-ı ibtidâiyye istihsalinin kâbil olduğu mütehassısları tarafından teslîm edilmekte ise de Türkiye'de sanâyi' ve zirâ'atın şimdiki bulunduğu hâl göz önüne getirilince bunun hemen mümkün olamayacağı bedîhîdir. Bu hususta Alman re'sû'l-malı iyi bir fâiz ile Türkiye'ye pek ziyâde yardım edebilir.

B

Bu ihrâcât meselesi yalnız mevâd-ı ibtidâiyyeye münhasır olmayıp bu bâbda en evvela mevâd-ı gıdâiyye hâtıra gelir. Ma'lûm olduğu üzere memleketimizin evvel emirde bir zirâ'at memleketidir. Zirâatımız terakki ettiği zaman Avrupa'daki bir çok yerlere mevâd-ı gıdâiyye ihrâc edebiliriz. Bu Almanya zirâ'atını mevcûd olan muhâfaza gümrüklerinden dolayı hiçbir zaman mutazarrır edemeyeceği gibi Almanya ile Türkiye arasındaki münâsebât-ı iktisâdiyyenin takviyesini mûcib olur. Fakat bu zirâ'atın terakkisi için biz Alman re'sû'l-malına, Alman makinelerine muhtacız. Çünkü hususi bankalar te'sisiyle zürâ'a mu'âvenet edilmedikçe ve şimdiye kadar olduğu gibi zürâ'-ı ma'şerler, mültezimler elinde zarar-dîde oldukça vergi altında boğuldukça zirâ'at ilerleyemez.

Sâlisen Alman re'sû'l-malının düşman memleketlerinde mesela Brezilya'da ve tahsîs-i cenubi Amerika'da ve Çin'de işleyeceği yerde Asya-yı 'Osmânî'de işlettirilmesidir. Emin olmalı ki bu hâl iki taraf için sa'âdet-bahş olacaktır. Çünkü Asya-yı 'Osmânî işlemedikçe ahalinin sâhib-i servet olması kâbil değildir. Ahali sâhib-i servet olmadıkça hükümetin para ihtiyacından kurtulamayacağı bedîhîdir.

İşte bunun içindir ki biz Alman re'sû'l-malının Türkiye'de işletilmesi tarafdârıyız. Bunu mâliye nazırımız Câvid Bey dahî meclis-i mebûsanda beyân eylemiştir. Bu gibi şeylerin vücud-pezîr olması için hüsn-i niyet kâfi değildir. Her iki millet birbirlerini tanımalı, anlamalıdır.

Her iki tarafın ahvâl-i siyâsiyye ve iktisâdiyyesini bilir zevât işi başına çağrılmalıdır. Bizim ile Almanya arasında Türk ahlâk ve âdâtı ile Alman ahlak ve 'âdâtı arasında dağlar kadar fark vardır. bunlar birbirini anlamadıkça dediğimiz te'sîrât sa'âdet-bahş meydana gelemez. Eğer mesele iş adamlarının ne olursa olsun iş yaparak para kazanmaktan başka hiçbir şeye ehemmiyet

C

Vermemelerini müstelzim olacak olursa o vakit de iki milletin birbirlerini anlamalarına hâcet kalmaz. Şimdiye kadar olduğu gibi İngilizler ve Fransızlar daha ziyâde müstefid olur. Türkiye ise iktisaden Avrupa'nın elinden kurtulamaz. Bizde fena bir 'âdet vardır ki o da iyi bir müesseseden bahs edildiği makine gibi işliyor deniyor. Ve zan olunur ki şahsın hiç ehemmiyeti yoktur. İyi bir program, veya iyi bir kânun tercüme edildi mi yahud yapıldı mı her şey oldu bitti sanılır. Halbuki mesele tamamıyla ber-akistir. Her şeyi yapan şahıstır. Bir hariciye nazırının şahsıyla bütün işler alt ve üst olabilir. Ve bütün siyâset değışebilir. Onun içindir ki evvel be-evvel eşhâsın daha doğrusu me'murlarının ehemmiyeti nazar-ı dikkate alınmak lâzım gelir.

Sâniyen ise ma'lûmâtın ziyâde ahlakın nazar-ı ehemmiyetten dūr tutulması îcâb eder. me'muriyet için me'mur aranıp uşak aranmamalıdır. Mesele budur.

Harb-i hâzırda gösterdiği eser-i hayat ve fa'âliyet, Devlet-i Aliyye'nin büyük bir terakkiye girdiğini bu râh-ı sa'âdetle muvaffakiyetle hatve-endâz olacağını göstermektedir. Her Türk'ün olduğu gibi bizim dahi yegâne arzumuz vatanımızın, milletimizin terakki te'âlisidir. Bunun için kalbimiz büyük ümidlerle dolu olduğu hâlde istikbâle tasabb-i nazar etmiş bekliyoruz.

Şark ve garbın birbirine takarrübü

Doktor Erich Şâyerir (İslamische Welt)'de diyor ki:

Hicret-i akvâmın nihâyet bulup Avrupa ve Asya kat'iyet-i şekl-i peydâ ettiğinden beri şark ve garb arasında revâbıt-ı fikriyye munkatı' olmamıştır. Her iki taraf biri biri üzerine icrâ-yı te'sirden hâlî kalmamıştır. Servet-i fikriyye ve maddiyye, te'sîsât ve hissiyât

FOTOĞRAF

İngilizler tarafından tahrîb olunan Sen Qentin

5.Sayfa

Mübâdele edilmiştir. Fakat bu mübâdelât hiçbir zaman husûsî tesadüfî ve zamânî olmaktan kurtulamamıştır.

Sâniyen hukukî ve derin bir anlayış üzerine ibtinâ etmemiştir. Şark ile Avrupa birbirine bütün bu zaman zarfında ne verdi ise bir hediye makamında kalarak hiçbir zaman mülk olarak takdir edilmemiştir.

Garbın tarz-ı tefekkürü pek şedîddir. Bila-tevakkuf ve bila- hudûd hâriciye çıkmaya müheyya ve dünyaya istediği şekli vermeye arzu-keşdir. Bunun en büyük emeli harekettir. Şarkın tarz-ı tefekkürü ise başkadır. Bunun emeli kalbî, ruhî, ebediyeti tedkîkdir. Şark sükûnet ve ihtırabın hâlikidir. Onun içindir ki şark bütün edyânın beşiği olmuştur.

Gerek mevki'-i coğrafînin ve gerek siyâset dolayısıyla bu iki 'âlemin vekilleri olan Türkiye ile Almanya siyâsî 'askerî bir ittifak 'akd etmişlerdir. Tamamıyla böyle hârici te'sîrâtın nüfuzuyla ve bir maksad-ı müşterek ile meydana gelen ittifaktan sonra her iki tarafın birbirlerinin tarz-ı tefekkürünü tedkîk etmek ve kâbilse yekdiğerini taklîd eylemek fikri ve arzusu olacaktır, gibi görünüyor.

Şark ve garbın tarz-ı tefekkürünün birbirine takarrübü hiç şüphesiz ki ittifâk-ı siyâsinin takviyesini mûcîb olacaktır. Biz burada böyle bir takarrübün kâbil zarûrî olduğundan ve bunun te'sîrâtından bahs edeceğiz.

Evvel-be-evvel meydana gelen şu sehiv ortadan kalkmalıdır ki o da şarkın dâima ahz ve tahsil eden garbın ise bahş ve ta'lîm eden taraf olduğu hakkındaki zehabıdır. Eğer her iki tarafın sa'âdet ve selâmeti için hakikaten bir takarrüb elde edilmek istiyorsa her iki tarafda hem ahz ve hem de bahş etmelidir. Ma'nen her iki taraf da müsâvât yoktur.

Bir tarafda tarz-ı tefekkür maddî ve hâricî, diğer tarafda ma'nevî ve dâhilî olmuştur. Bunların mikdarında müsâvât yoktur. Avrupa maddiyata pek ziyâde ehemmiyet vererek insanların kuva-yı dâhiliyelerinin teşkilini ve ruhun neşv ü nemasını ihmâl eylemiştir. Şark ise ma'neviyyât ile uğraşarak ihtiyâcât-ı hayâtiyyeye az ehemmiyet vermiş ve manevî olan servet-i 'azîmesine mukâbil siyâsî ve iktisâdî bir za'fiyete dûcâr olmaktan kurtulamamıştır.

Türkiye zümamdârân-ı umuru Devlet-i Aliyye'nin dûcâr olduğu fenâlıkları teşhis etmiştir. Hükümet-i garbiyyeyi zengin kavî yapan terakkiyât fevkalâdeye serî'an yetişmeklik farz olduğunu takdir ediyorlar. Bu olamadığı takdirde şark siyâseten mücâdele-i hayatta muzaffer olamayacaktır.

Garbın iktisaden terakkisini te'mîn eden fennî ve ilmî usuller kemâl-i hahiş ile kabul edilebilir. Hemen hiçbir hafta geçmiyor ki bir takım kavânin-i tensîkiyeden nizâmât-ı cedîdeden ve te'sîsât-ı iktisâiyyeden bahs edilmesin. Bütün şarkta bir nesîm-i sa'yın akvâm-ı şarkıyyeyi düştükleri hâmûş-istiğrâbdan imtisâl oldukları, çağrılan Alman mu'allimlerinin yeni beyânı inşâ için ihmâl edilen şeyleri tecdîd için ve uyuyan kuvvetleri uyandırmak için çalıştıkları görülüyor.

FOTOĞRAF

İngilizler tarafından tahrîb olunan Sen Qentin

B

Şurası tamamıyla kat'idir ki şarkda , garb tarz-ı sa'y ve fa'âliyetini kabul etmek ihtiyacı hakkında kanâ'at-ı kâmile hâsıl olmuştur. Bu işin müşkilatı dahî bu zümamdârân-ı umurca ma'lumdur. Bu güne kadar ekilmemiş yerlerde yarın hasad olmaz. Kuvvetsiz ve kansız bir vücûd, sahîhü'l-bünye bir vücudun icrâ ettiği şeyi tabî' yapamaz. Başka kelimelerle şöyle söyleyebiliriz:

İnsanların ve sermâyenin azlığı ve mekteblerin hâl-i hâzırı Avrupa tarzında bir kuvvet-i siyâsetin hemen istihsâlini son derece işgâl eder. Bu müşkilatı ber-taraf edilmesi en 'âdil bir vazifedir. Ahalinin tekessürü, mekteblerin hakkındaki siyâset ile, siyâset-i iktisâdiyye olmak üzere bu üç ihtiyaç daha çok zamanlar yeni Türkiye'nin vazifesini teşkil edecektir.

Şark mesele-i mufassalasını belki şu kelimelerle icmâl edebiliriz:

Şark çalışacak ahaliye muhtacdır. Bu öyle bir temel taşıdır ki sâir mesâilin meydan gelmesi buna muhtaçtır. Bu fikr-i esâsîyi nazar-ı dikkate aldıktan sonra Türkiye'nin siyâset-i iktisadiyesi için en birinci şart, garbî bu hususta büsbütün taklîd ve kabul eylememektir.

Mesela sanâyi'e âid Alman müessesâtını şarkta şimdilik tatbik etmek istemek gayr-ı kâbildir. Almanya terakkîyât-ı sanâ'îyesinin sürat-i mümkününe ile Devlet-i Aliyye'de dahî hâsıl olması arzusunu pek şedîd gösteriyoruz. Bu hâeyi damdan inşa etmeye benzer ki tamamıyla aksi neticeleri verir.

Biz de muhârebe-i hazıra zirâatın zararına olarak sanâyi'a pek ziyâde ehemmiyet verildiğini meydana koydu. Daha pek çok seneler zirâatın terakkisine mecbur olan Türkiye hakkında bu hâl daha ziyâde vâki'dir. Eğer Türkiye sâhib-i sıhhat olmak ve bu sıhhati muhâfaza eylemek istiyorsa buralara dikkat etmelidir.

Biz ise garbde sanâyi'in terakkisi için ber veçhe âid bir çok servetler gâib ettik. Haricen ve maddeten fevkalâde zengin olduğumuz hâlde dâhilimiz, ma'neviyyatımız teberrüd etti. Bu ise bizim noksanımızdır. Eğer şark bu kelimelerle söylenemeyen şeyleri zaman-ı cedîd dolayısıyla gâib edecek olursa bu cümle için pek acı gelecektir. Ruhun terakkîyatı şarkta garbden müterakkidir.

Elize Margaridzen "Osmanlılar'ın ruhu" nâmıyla tevsîm edilen kitabında bu bâbda tafsîlât-ı kâffîye i'ta ediyor. Bu hususta biz garblılara maa't-teşekkür ta'lîm edilenler ve kabul eyleyenler olmayız. Bizim bu bâbda şarktan öğreneceğimiz şeyler kendisine bahş eylediğimiz şeyleri kat kat telâfi eyler. Bundan sonradır ki biz şarkı ve

şaklıları öğrenebilecek ve anlayabileceğimiz “Elize Margaridzen”in dediği gibi en saslı ihtilâf-ı efkâr buradan başlıyor.

Şarkta bütün gün Cenabı Hak ile ve Cenabı Hak için yaşıyor. Onun içindir ki ihtiyâcât-ı yevmiyye tanılmıyor. Garbde ise bu mesele için yalnız Pazar günü ta’yîn edilmiştir ki bu bâbdaki fikrî esasından tahrîb ediyor. Müslümanlar için Hristiyanların dini, ihtiyâcât-ı dünyeviyeden nasıl tefrîk ettikleri anlaşılmaz bir şeydir.

Şarklılar hiç şüphesiz bu ahlâk ve hissiyatları sayesinde ki haricen en kasvet-bahş bir muhitte memnun, mütekebbir ve bahtiyar yaşamaklığın yolunu bulabiliyorlar.

Eğer garblılar şarklılarla olan bu münâsebât ve temaslarında gâib ettikleri ruhlarını – ki İncil-i şerifte mestûr olduğu üzere, bunun istihsâli dünyaya değer-tekrar bulurlarsa bu bizim istikbâlimizde en büyük, en güzel netâyici verecektir.

Ümidimizi kesmeyelim ki bütün tezâd-ı efkâr ve man’ialara rağmen

24.jpg

6.sayfa

Bu ziya şarktan garbe nüfuz edecektir. Şark ve garbın ide’alleri olan ruh ve fa’âliyet sa’y ve îmân ruhuyla kabul etmez tezadlardan değillerdir. Belki bunlar âhenk için birbirlerini tekâmül ederler. Ya her iki tarafda terakki edecek veyahut şarkta garbın seviyesine gelecektir ki burada makine sadaları Türk ve asıl olan sada-yı ruhu bastırmaktadır.

Yeni Türkiye

Müslümanların hayatlarını bütün dünya ve ahiretin tezyinâtı için sarfetmeleri hakkında Kuran-ı Kerim’de ve ehâdis-i şerifte pek çok kaydlar vardır.

Nasıl ki Peygamberimiz Hazreti Muhammed bir hadîs-i şerifinde: Ahiret için yarın ölecek gibi dünya için hiç ölmeyecek gibi çalış buyurmuşlardır.

İşte bu hadîs-i şerif ve buna mümâsil bir çok ehâdis-i şerifi bütün Müslümanlara dâima sa’y ve hareket ve medeniyet tavsiye etmektedir.

Müslümanlara ta’tîl günleri olan o vakit Cuma için bile çalışmaya müsâ’ade vardır. O halde çalışmazsa günah diye değil beklî kendilerine âid bir meseledir.

En son muhârebe haberleri

Yunanistan Ahvâli

Roma 3 Mayıs- Kral Kostantin'in Lamiros'un makamına Zaimis'i tayin etmek arzusunda bulunduğu şimdiye kadar ta'kîb ettiği dolambaç siyâsetin neticesinden başka bir şey değildir.

Kral Kostantin'in bu yoldaki hareketi şimdiye kadar Atina'da cereyan eden politikanın başka bir surette mevki'-i tatbîke vaz'ından ve bu suretle vakit kazanmasından ileri geliyor. Mamafih Zaimis'in Yunanistan ile itilaf devletleri arasında caygîr olan gergin münâsebâtın ta'diline çalışması ümîd olunmaktadır.

Eğer Zaimis yeniden mevki'-i iktidara gelirse her halde itilaf devletlerine hüsn-i icrâ'atine dâir delâil irâzına sarf-ı makderet ederek ihtiyât ordularının terhisine ru-yi muvâfakat gösterib Atina'da mevcûd itilafa hâsim heyetlerin ta'diline çalışacaktır.

İtalya'da

Roma 2 Mayıs- Bütün gazeteler İtalya'da birinci Mayıs günü hiçbir hâdise-i musika zuhur etmediğini kemâl-i memnuniyetle yazmaktadırlar. Popolo dö Romanu (Popolo d'Italia gazetesi) gazetesi âtideki satırları yazıyor:

Dün İtalyan işçileri nokta-i nazarlarını, hükümet ile ordulara beyannâmelerle tebliğ etmişlerdir. Bu nümâyîş pek büyük takdîrâta mazhar olmuştur.

Washington 2 Mayıs- Bütün ihtimâlâta binâen Amerika'dan orduları yazım hitâmından evvel hazırlayıp Avrupa'da harbe iştirâk edebileceklerdir.

Geçen sene zarfında binlerce kişi Meksika hududunda istihzârât-ı harbiyyede bulunduklarından ve bunlar harb için birinci kafiyei teşkil edeceklerdir.

Fransa heyet-i Murahhasa a'zâsı bunların miktarının 60000

B

İle 70000 olarak ta'yîn etmektedir. Bunlar beş hafta zarfında Fransa'da ufak bir tecrübe icrasından sonra saha-i harbe sevk edileceklerdir.

İngiltere ahvâli

Londra 2 Mayıs- Kralın ikinci oğlu Prens Alber hastalığından tamamıyla afitab-yâb olarak kruvazör malayane süvarî ta'yîn edilmiştir.

Londra 2 Mayıs- Mösyö Bonarluv bahriye hizmetine müte'allık mevâdın hafî bir ictima'da müzâkeresini teklif etmiştir.

Dün akşam Edvar Karsu'nun isti'fasına dâir şâyialar tekrar baş göstermiştir. Bu hususta Tayms gazetesi bir menba'ı mevsuktan vukû' bulan istihbarına nazaran bahriye birinci Lord'u ile rüfekası arasında hiçbir mübâyenet-i efkâr mevcûd olmadığını beyan etmektedir.

Bahriye birinci Lord'uyla rüfekasının gerek bahriyeye müte'allık, gerek sâir mesâil-i siyâsiyyeye âid nukât hakkında re'yları müttehiddir.

Britanya'da Büyük bir konferans

Londra 2 Mayıs- Harb Meclis-i Umûmisi ile Dominiyun konferansları hitama ermek üzeredir.

Tayms gazetesi bu günkü konferanslarda ittihâz olunan mukarreratının cümle-i ahkâmından en mühimmi "self support"u te'mîn etmek yani İngiltere'ye kendi varidatıyla iktifa etmek çârelerini bulmaktır diyor. En mühim mukarrerat âtideki noktalar üzerine ibtinâ etmektedir:

1-İngiltere hükümeti için kendi vâridât-ı tabîiyyesini muhâfaza etmesi lâzımdır.

2-Hükümetin vâridât-ı tabîiyyesini isti'mâl eden sanâyi'i teşvik etmek bir emr-i kat'i hükmündedir.

3-Hükümetin emtia-i hâriciyyeye karşı ihtiyâcı tenkis

C

Etmek için tedâbir-i kat'iyye ittihâz olunmak bi-gâyet-i mültezemdir.

4-Me'kûlata müte'allık havâic-i zarûriyyenin hâricden tedârîki miktarını tenzil etmek ve dâhilen bu gibi levâzımın tehiyye-i ve ihzarına sarf-ı makderet edilerek yerli malıyla iktifâ edilmektir.

Nakliye şirketi

Biraş-Ronenştayn

Berlin: Linebergaz strasse numero 22

Balkanlarda nakliyat ile meşgul olan bu şirket muhârebe ve nakliyeden dolayı vukû'a gelecek her türlü zararları da tazmin etmeyi ta'ahhüd eder. Ve her büyük şehirde vekil ve şu'beleri bulunur.

Balkan ve şark ile mu'âmelât-ı müte'addidede bulunan

Adolf Koh

Beyne'l-milel nakliyat şirketidir.

Berlin: Küpeniger strasse numero 54

Telgraf adresi: Transport-Koh

Garb cebhe-i harbiyyesinden bir manzara

3.1.7. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 18

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa'di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul şu'besi: (İkdâm) yurdunda Celal Nuri Bey Abone bedeli: Dersa'âdet için posta ücretiyle beraber senevî altmış kuruş; Berlin'de on marktır.	Yeni Türkiye	Menâfi'-i İslamiyye ve 'Osmaniyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i'âde olunmaz. ----- İ'lân şerâiti Türkçe ve Almanca neşr olunacak i'lânâtın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük i'lanlar için ayrıca fi'at kararlaştırılır.
Nüshası İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 feniktir.	Şimdilik haftada bir defa neşr olunur, Siyâsî, edebî, 'ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numero-18 Pazartesi 7 Mayıs 1333

Münderecât:

Rolebende İngiliz Esirler Arasında – (Mehmet Saidî). İstanbul Postası – (Celal Nuri). Fânî Şihablar – (Lem'i Nihad). 'Âlem-i İslâm'ın Saha-i İktisadiyatta ki Rolü – (David Terbeneş). En Son Muharebe Haberleri:

“ Rolebende “ İngiliz Esirler Arasında

Allah'ın garip, pek garip tecellileri var. Ba'zen insanı hayatta nadiren tesadüf olunacak vuku'ata şahit ediyor. Bundan tahminen iki sene evvel, o zamanki Türkler halen cihan harbine karışmamışlardı. Londra'da bulunuyordum. Tahminime göre bir cum'aertesi günü idi. Matbu'atta bir velveledir kopmuştu. Gazetelerin

Almanlara, sivil Almanlara karşı kopardığı bu nâire ve feryada halk da bütün ma'nasıyla cevap vermişti. Alman sivilleri tevkif edilip olimpiyata götürülüyordu. O gün Ben de Oksford Sitret taraflarında bulunuyordum... Bu kabileyi seyrettim... Doğrusu ben pek müte'essir etmişti. O vakitler Almanlar müttefikimizde değildi, Almanya'yı da hiç bilmiyordum... Lakin beşeriyete, harple 'alakası olmayan bir kısım beşeriyete tecavüz vardı. Onlar halkın ta'un ve teşni'i arasında teşhir edilerek götürülüyordu. O minibüsler fukarayı taşıyor, hususî otomobillerde sahiplerini karargâhlarına götürüyordu...

İngilizler, selamet-i milliye namına yaptıklarını iddi'a ettikleri bu tevkif meselesini nümâyışsizce de yapabilirlerdi. Çünkü o tarzda taşınan insanların içinde bankalarda, iş hanelerde onlarla çalışmış, senelerce İngiltere'de oturarak o memlekete karşı meyil ve muhabbet göstermiş olanlar da bulunuyordu.

Sonra ikinci bir taksirde matbu'âtın halkı heyecana getirerek Alman ticarethanelerine bile tecavüz ettirmeleri oldu... Sonra fenalık yalnız buna da İnhisar etmemiş ecdâdı zamanında tebdîl-i tab'iyet edip yalnız alman ismi taşıyanlarda bî-muhasâbâ tevkiflere, tahkîrlere uğruyorlardı...

O zaman bir bîtaraf memleket teb'asından olduğum halde bile bu hale karşı sabır edememiş ve “ Glub “ gazetesinde bu hususa dair bir protestoda bulunmuştum. Sonra İngiltere Harbiye nezâreti beni isra tevkifhanesine da'vet eyleyerek hali göstermişti. Burası da nokta-i nazarımı tağyîr etmeye değil, belki te'essür ve te'essüfümün teşdîdine yaradı.

Birkaç gün evvel, mu'tenâ halk ile temas edenler, ayak takımı ile beraber yatırılıyor, hepsi pek fena gıdalandırılıyordu.

B

Fotoğraf

Bunu gördükten sonra İngilizlere, almanlara karşı düşman olabilirsiniz... Lakin 'ilim ve ma'rifete karşı hürmetle mükellefsiniz tarzında beyânâtta bulunmuş ve bu hususta ba'zı tenkitlerde yazmış idim.

Sonra Türkiye'de harbe iştirâk etmekle İngiltere'ye Türk'e mecbur olmuş ve sevk-i tâlî'le Berlin'de ikamet ederek “ Yeni Türkiye'yi “ neşre başlamıştım.

Evvel emirde bîtaraf gazetecilerle Almanya'da cevelânlarla başlayıp Almanya'nın hemen her şehrini her civarını gezip görmüştüm. Alman mü'essesât-ı sanâ'îyesinin fa'âliyetine yalnız kulaklarımla değil, gözlerimle de şahit oldum.

‘Alelhusus Bu benim için faydalı oluyordu. Zîra mekt-i tavîl ile oturmuş olduğum İngiltere’de anglosakson hayat ve hareketini ta’kip etmiş olduğundan bu mukayeselerden fa’ideli şeyler istihraç edebiliyordum. Bir zamanlar İngiliz, Rus harp üserâsını görmüş, zâbitleriyle mülâki olmuş ve onlara dair nokta-i nazarımı da uzun uzadıya yazmış idim. ‘Alelhusus üserâ arasında tesadüf ettiğim ba’zı Afrikalılar benim şarklı olduğumu anlayınca, haklı bir şikayette bulunarak demişlerdi ki:

Biz İngiltere için neden harp ediyoruz? Harp etmemek için de yol yoktur... Silahlar üzerimize çevrilmiş mahv ve helake hazırdırlar... Hiçbir emelsizce muharebeye girsek esir

C

Fotoğraf

Olup yine bu menhus İngilizlerle beraber tevkif olunmuş bulunuyoruz.

Bunu söyleyenler Müslüman değildi... Lakin yine şarklı olmakla insan mühtez sadâlarının sefâletini, ‘adâlet için koyan feryatlarını anlıyordu... Lakin vâ eskâ ki elden bir şey gelmiyordu.

Şimdi de tali’, bizi düvel-i müttefike gazetecileriyle “ Roleben “deki sivil İngiliz üserâsını ziyarete götürdü. Pek güzel bir vadi ta’kip eden bir sa’atlik tramvay seyahatinden sonra artık sivil üserâ karargâhına geldik. Bina bir spor mevki’ini andırıyor... ve içinde küçüklü büyüklü muntazam tarzda inşa edilmiş barakalar bulunuyordu...

Rehberlerimiz delâletiyle her tarafı gezdik ve birçok nikât hakkında îzâhât aldık. Üserânın ‘adedi üç bini buluyordu. Hepsi tendürest insanlardan ‘ibaretti. Tabî’i hürriyeti temdîd eden bir meydan içinde uzun müddet keş-ü güzâr zevk ile temâdi ettirilecek bir hal değildi. Mamefih her cihetçe esbâb-ı istirâhatlerini mükemmel gördük... Yiyeceklerinin birçoğu İngiltere’den paketlerle geliyordu.

Sonra en güzel bir cihette burada açılan mekteptir. O mektep ki hayat için lazım olan her şu’be ile ‘alâkadâr görünüyor... Her şeyle meşgul oluyor, hem de ciddiyetle meşgul oluyordu.

26. Jpg

Sahîfe 2 Yeni Türkiye Numro: 18

Lisans dersleri, san’at dersleri zevke ta’kip olunuyor, doğramacılık, muhallidlik.....ilh gibi san’atlarda pek büyük bir ahenge güzel bedi’alar, numuneler, cûde getiriyordu.

Her tarafta bir intizam vardı. Sivil Almanlar idaresinde bulunan bu İngilizler, iş için kendileri arasından intihâp ile komiteler yapmışlar karargâhı pek büyük bir şetâretle idare ediyorlardı. ‘Ale’l-husûs tenis, futbol, kriket gibi spor mevki’leri nazara canlı bir çehre gösteriyordu. Seyahat üzere Almanya’ya gelmiş iken tevkif olunan kırka karîb Kemiric ve Oksford talebesi de bu sivil esrâ arasında bulunuyorlardı.

Bunlardan birçoğu bir tiyatro tertip etmişler ve Alman, İngiliz piyeslerini büyük maharetlerle oynuyorlardı. burada da her kısım halkı birbirine karışmış olarak iskan edilmiş gördük ve bu husûsa dâ’ir mevki’ kumandanının nazar-ı dikkatini celp eyledik...

Ve şöyle bir cevap aldık... Onlar kendileri böyle istiyorlar. Zira bu halde fıkra, para mukabilinde zengine hizmet etmekle istirahatleri daha ziyâde te’min olunuyormuş... İngilizler, karargâhda da, istirahatlarına ‘âid ve vesâ’iti hep vücuda getirmişlerdir.

Faraza ba’zen pek zarif hazırlanmış ve güzel levhalarla donanmış odalara rast geldik. Herhalde buradaki esırranın hali Almanların İngiltere’deki sivil esrasının haline nispeten daha iyidir. Biz isteriz ki bütün beşeriyet sivil esrâ hakkında biraz daha lütûfkarâne mu’amelede bulunsunlar. Nasıl ki Almanlar hakkında olarak da bu sözleri Londra gazetelerinde yazmıştım. Zîra biz eminiz ki behemehal bir gün bu gâile-i harp bitecek, dünya yine sa’adet-ı sulha nâ’il olacaktır. Biz ümit ediyoruz ki büyük gâile-i harpten sonra birbirlerine daha samimi surette yaklaşmak isteyen Milletler için en iyi vasıta-‘i takarrüp, bugün sivil esrânın dimâğlarında bırakılan güzel hâtıralar olacaktır.

Mehmet Saidî

İstanbul Postası

Efna – Matba’ası – 14 Mayıs 1917

Bu postamı yazmak için elime kalemi aldığım vakit 'adeta bir memnuniyet duyuyorum. Çünkü politikadan pek o kadar bahsetmeyeceğim. Evet! ‘asakir-i Kayseriye garp cephesinde İngiliz – Fransızları kahkari bir ‘adem-i muvaffakiyete uğrattılar. Cenûb-u Şarkî Cephesi’nde de müttefik kıta’atıyla takviye bulan zitde ve tuvana Bulgar ordusu, aralarında Ruslarda olmak üzere, mü’teliflere bir güzel dayak attılar. [Saray]’ın saray hayâlâtını öyle bir yıktılar ki... Bütün muhîtimizi leb-rîz-i sürûr eden mebrûk ve müteyemmün hâdisâtın başka bu hafta söyleyecek şey' yok. Öyleyse gelelim fikriyât ve edebiyata.

...

Edebiyatımız hayli terakkî ediyor. Buna şüphe edilmemelidir. Terakkiyât-ı

B

Hâzire-i tabi'isi, ihtiyaca muvâfakati, değil mi; bu ciheti başka bir müddet dahilinde tetkik ederiz. La kim edebiyatımız biraz nâ-tamam, cüz'ünce noksandır: edebiyatımızın romanı yok!

Külliyât-ı edebiyemizin tam olabilmesi için edebâ ve muharririmizin romana biraz ehemmiyet vermeleri gerektir. Evet, roman noksandır; çünkü erbâb-ı kalemimiz biraz tenperverlik ediyorlar da ondan. Makale nüvislik, tecrübekârlık pek o kadar müşkül bir şey' değildir. Hususıyla bugün intişar edip yarın bütün bütün unutilan sahifelere, hatta mecmu'alara yazı yazmak kolaydır. Bunlar yazıldığı vakit âti düşünülmez.

Lakin hakîki, edebî romanın başka bir mahiyeti vardır. Roman, hususıyla pek tekâmül eden şekl-i hâzırında derin bir 'ameliye-i ruhiye, bir meşgale-i mühimme-i içtima'iyedir işte bu i'tibar ile edebiyatımız züğürttür.

Bu 'asırda bu dakikada Türk 'aleminde neler oluyor? Zamanımızın Türkleri nasıl, ne düşünüyorlar? Gayeleri, tasavvurları, emelleri, hayal ve hülyâları nedir? Türk'ün sıkıntıları neden 'ibarettir? Meçhul ender meçhul..

Fünûn-u rûhiye ve içtimâ'îye henüz 'ulûm-u müsbete sırasına geçmedi. Tarihte halen bir fen O halde bizi âtiye bildirecek, kendi kendimize tattıracak, hayatımızı teşrîh, temâyülâtımızı tespit, harekâtımızı tavzîh, sekenâtımızı tahlîl edecek ancak ve ancak romandır, masaldır, hikayedir. Ma'attessüf âti, şimdiki cem'iyet-i 'osmaniye'yi pek az bilecek, yahut belki bilmeyecektir.

Mesela bugünkü kadın, 'aile, çocuk mesâ'ilimizi ef'al-i âtiye anlamayacaklar. Evladımız, ahfâdımız geçirmekte olduğumuz istihâle devri hakkında hiçbir fikir edilemeyecekler!

Edebiyat bizde henüz amatörlükten çıkamadı. Ediplik bir san'at olamadı. Birçoğumuz başka bir iş bulamadığımızdan,

C

Yahut bir fâsıla-i mesâgilden ihtilâs-ı vakit ederek muharrirlik ediyoruz. Türk'ün tedkîki ve bu tetkikât üzerine onun tasvîri! İşte asıl mesele budur ve zannımda zâhil ve muhtî değilsem bundan 'ibarettir.

Bu da külfete, himmete, gayrete mütevakıftır.

Yeni usuller ile tecehhüz etmeli, Avrupa'daki emsâli göz önünde bulundurmalı, sonra onları bütün bütün unutarak kavâ'id-i ruhiye ve içtimâ'iyeyi bizde tatbik etmeli..

Eğer şimdiye kadar az çok yazılan romanları usûl-ü hâziresi mucibince ye tenkit ve mu'âheze edecek olursak büyük bir inkisâr-ı emel ve hayâle uğrarız.

Esâmi zikrinden bililtizam ihtirâz ve tevkî ediyorum. Bunlardan bir kısmı mahzâ halkı okutmak için masal yazmış, ne usûle mürâ'atkâr olmuş, nede ihtiyâcât-ı zamaneyi düşünmüş.

Bir üçüncüsü Bir hayli Fransız (yalnız Fransız) romanı okumuş. Sonra karbak ve sakat bir üslup ile, tasallüp etmemiş bir frenk kakasıyla hikaye nüvisliğe yeltenmiş. Bunun zihninde Avrupa ile şark, Türk ile Fransız, hakikat ile hayâl mefhumları bütün bütün karışmış, karmakarışık olmuş!

Bunların hiçbirisi Avrupa'ı bir ıstılah olan (roman) mu'aterza-i 'azîmesine dahil olamaz. Bu yazılar bizi bize bildirmiyor. İhtiyâcâtımızı def' etmiyor. Bunlar bizden değildir.

Halbuki düşman Prusya'da pek mütekâmil bir roman edebiyatı mevcuttur. Geçen 'asır ve zaman-ı hâzır romanın ve edebiyat-ı millîyenin Prusya'da tamamıyla inkişâf ettiği bir devirdir. O galîz, haşîn, lakin safderun Rus köylüsü nasıl yaşıyor; ne düşünüyor? Sibirya'ya sürülmüş o mütefahhıs ve mütenebbi' Prus genci, Darü'l-fünûn talebesi, politika mahkûmu nasıl imrâr-ı hesabât etmektedir. İla hare. Bunlar, hep, Rus romancılarını ciddi bir surette

Fotoğraf

İkinci kısım

Sol taraf

Sahîfe 3 Yeni Türkiye Numro: 18

İşgal ederek ihtiyâcât-ı hazirenin ma'kesi olacak zamanlara geçirilmiş orada tespit ve kayıt edilmiştir.

Rus romanlarında büyük bir za'fiyet de var. Bittabi', bir kısım edebiyat bir memlekette revâc bulursa onda bir tekâmül asıl olur ve bu tekâmül de san'atı tevlit eder. Gitgide üslup da, tasâvirde ihâtada incelik – ta'birimi 'af ediniz - törpülenir kayalığı, hamlığı kalkar. Rusya'da roman edebiyatı, hayatın kesb-i rikkat etmesine hayliden hayliye yardım etmiştir.

İ'tiyâdın bazı gülünç aksamı vardır ki bunlar görülmez. Biraz müstehzi bir kalem, alaycı bir üslup, gülünç bir ifade lazımdır ki bunların mevki'-i hakikilerini ta'yin etsin.

Kari', böyle bir tasviri okuduğu vakit, tabi'atıyla, müteyakkız olur. Mütenbih olur. Mazîsini bir az hor görür. İşte bu mevlid salâhtır. Bizde bu gibi tatbikata girişmek mümkün değildir, çünkü biz de Eser yoktur.

Hele o her gün bir formalık, iki formalık, had-i gâye üç formalık intişâr eden masalları, hezeyanları kâle almak lazımdır. Zavallı aşağı tabakamıza vatandaşlarımız okuyacak kitap bulamıyorlar; ucuz, lakin kof, belki de muzır bir hayli münevverâtı gözden geçirmek suretiyle 'adeta bir dalalet-i fikriyeye giriftâr oluyorlar.

Halk, ekseriyetle [Nat Pingerton] gibi polis hafiyelerine 'ait saçma sapanları büyük bir lezzet ve hâhişle okuyor, daima okuyor.

Demek ki bir meyl-i mütala'a var. Bu meyl bir tarık-i ma'kule irca' etmek bizim için bir vazifedir. herkesin anlayabileceği bir lisanla ne kadar çok ve faide âver hikayeler yazılabilir!..

Klasik tarzda basmakalıp, kopya ve klişe edebiyatı, stereotip edebiyatı Bir de biraz tavsasa da azıcık fikir ve roman edebiyatı başlasa....

Celal Nuri

Fotoğraf

B

Edebi – Felsefî Sütunlar:

Fâni Şihablar...

-1-

Otlar fâni değildiler, fakat biz de fena buldular. Toprak çocukları için şahap istiyordu.

Otlar Yıldız değildiler. Zaten görünemedikçe bizim tanıdığımız Yıldız olamazlardı. Onlar bir an içinde görülmeleri lazım gelen fâni mahluklardı. Bizim bilemediğimiz meçhul, asil. Fâni şahaplar...

Görünmek.. onlar bunu istemediler ki. Ve işte 'asırlardan beri bizim bu boş kafalarımızda ki ru'yet 'aşkına daha kayıt, tütehekkim gülümsüyorlar.. onların teneffüs ettiği Yıldız baharları, inzivâ efsunlarıyla yandı, tutuştu.

Evet, kolay kolay görünemezlerdi. Çünkü onlarca görünmek fecrleşmekti: hakîkî görünüş, i'tiyâda gülen bir şahap olabilmekte idi. İşte onlar bir 'asrı bir saniyede yaşayan bu görünüşe 'âşıktılar. Bunun için bir saniye göründüler.

Bilmem sizin geceleriniz karanlık mıdır?.. eğer o karanlığa yakınsanız bu fani mahlukların simâlaşmış lisânını beraber yaşarız bunlar karanlığa söylüyorlar. Mumlarınızı söndürünüz, gözleriniz parlasın!.. işte 'asrımız şahaplarında ki görünmek aşkının en sihirli manası burada.

Yıldız tarihi söyledi. Şahap an tarihîyi söylüyor. Maziye düşkün isen yıldıza bakarsın! Fakat sana bir an 'asır lazım. İçinde demlendiğin bu susamış karanlık, o an 'asra Can çekiyor. Oh, şimdi bende raks eden bu fânî şahap aşkını anlıyorsun ya..

Lakin bu Nazlı şahabın doğuşu bir eser-i intizâr değildir ki.. onu beklersen sukûtu 'asır kadar uzar. 'Adetidir: hiç umulmayan bir anda görünüyor. Çünkü bu taşkın, âkil mürşidimizi başımız üstünde taşıyan mavi kaba, senden çok kıskandı.

Fakat sen yavrum, sen bu kıskanç kabaya meydan okuyamaz mısın?.. bana öyle geliyor ki şahâbı çeken Toprak olmadığı gibi şahâbı verende kaba değildir. Şahâbı senin karanlığın, senin şahab-ı âşına fitratın çekiyor. Mumlarını söndürmedik mi?..

Evet şahap sen de doğuyor. Şahab, simâdan düşen bir kıvılcım olsaydı yakacaktı. Senin şahâbın seni yakmıyor! Sen onda yanıyorsun! Güllerin seni yeniden insan edecek!.. ah, fânî şahap arkadaş, bu daha bize uzak bir fecrdir.

Bu gece sema yıldızlarını sakladı. Yine karanlık içiyorum. Rüzgar saçmak tellerini yıkar gibi kımıldattıkça şahap kokladım sanıyorum. Fakat bu vecdilşen anlarımda ezâkâr fâniyetimi hissetmem ne olurdu?.. ben insan gibi fâni olmak istemezdim. Ben şahap gibi fâni olmak isterdim. Ben akil olmak isterdim.

Evet ben şahap isterim, yıldız değil. Onun için mumları mı söndürdüm. Şimdi geceler bekçisiyim.

Lem'i Nihâd 1917. Mart Berlin

C

'Âlem-i İslam'ın Saha-i İktisâdiyâtta ki Rolü

"İslamiyet'e Dek " de David Teretiş İmzasıyla Neşr Olunmuştur:

Bundan evvelki makale de Türkiye'nin kable'l-harp ve ba'de'l-harp ehemmiyet-i iktisadiyesi mevzu'bahis olmuştu. Fakat 'Osmanlı - Alman ittifakı'nın ehemmiyet-i İktisâdiyesini meydana koymak üzere bu makale kâfi gelmiyordu. İslam - Alman münasebâtı daha derin ve daha mühimdir. Bu bapta üç komşu memleketi olan Türkiye, Mısır ve İran ve daha ileri gidilirse şimâli Afrika ile Afrika-yı vusta nazar-ı dikkate alınmak icâp eder.

Evvelce mevzu'bahis ettiğim istatistiklerden de müstebân olacağı üzere Afrika'da din-i mübîn-i İslam gitgide tevsî' ediyor. Bu hal zaferle nihayet bulacak olan bir sulhten sonra Avrupa-yı vusta devletleriyle müttefik Türkiye için daha ziyade kesbi ehemmiyet edecektir. Bu vecihle bu İslam memleketlerinde Alman ticaret-i hâriciyesinin tercih olunacağı hakkında ihtimâlât-ı kaviye mevcuttur.

Şimdiye kadar Avrupa dahilinde, iktisadiyâtın en ileri gittiği memleket Almanya olmuştur. her ne kadar İngiltere ve Fransa Avrupa'da büyük bir ticaret-i hâriciyesi en ziyâde kendi müstemlekâtıyla ve Amerika ile cereyan etmektedir.

Almanya ticaret-i hâriciyesinin rûchâtı ise yalnız Avrupa'da vâki' olmasıyladır. İşte Almanya'nın Avrupa'daki şu ticaret-i hâriciyesi Asya-yı Osmaniye ve Afrika-yı Şimâlîde ki memâlik-i İslamiye'ye doğru tevsî' etmelidir. Bu memâlik-i Almanya ile esnâ-yı harpte gayet dostane ne münasebât-ı siyâsiyeye girmişlerdir.

Bundan evvelki makale de Türkiye'nin bâyi' ve müşteri olmak haysiyetiyle ne Büyük bir rol oynayacağını ve Almanya'nın orada ticareti nasıl itmâm eyleyeceğini söylemiştik. İslam memleketlerinin şimdiye kadar dokunulmamış olan menâbi'-i servet ve kuvve-i istihsâliyeleri nazar-ı dikkate alınınca bunun Almanya ticareti için ehemmiyeti meydana çıkar. Mısır, bugün pamuk için dahil deki ihtiyacını temin ettikten sonra Almanya'nın bu bapta ki ihtiyâcâtını tatmin edecek bir fazla mahsûlata malik bulunuyor.

Afrika-yı vusta ise iklimi intizâsı müstemkât mahsûlatını, şimdiye kadar nasıl kısmen i'ta ediyor idiyse, tamamıyla i'ta edecek bir haldedir. (Katanga) Katanga'da meşhûd olan bakır ma'denleri gibi) ma'âdinin bu memleketlerde mevcut olduğu nazar-ı dikkate alınınca bu kadar vâsi' olan şu memleketlerin büyük ihtiyâcâtını Kendi kendilerine temin Ve tatmin edecekleri bî-şüphe kalır.

Bu ahvâl şimdiye kadar lazım geldiği derece nazar-ı dikkate alınmadığından bir parça teferru'âta girmek şartıyla bir vech-i âti mütala'âtı serd etmeyi münâsib bulduk.

Bir vech-i âti mezkûr muhakkakât ve i'dâd bu hususta daha ziyade nâfizü'l-kelemdir. Bilahare kar'în-i kirâm bizzat istinyât-ı netâyic edebilirler. Şimdi elime vâsıl olan bir kitabın mukaddimesinde Almanlarla Memâlik-i 'Osmaniye hakkında bî-hudud hayâlât ve ihtimâlâta zâhib

Jpeg. 27

Sahîfe 4 Yeni Türkiye Numro: 18

A

Olumaları tavsiye olunduktan sonra derun kitapta Almanya'nın Türkiye'ye olan ihrâcâtının 1905'ten 1910'a kadar yüzde yüz otuz beş derecesinde tezâyüd ettiği ve Türkiye'nin Avrupa'yı vusta devletlerinin zeytinyağı, yağ, cenûbu meyve, tütün ve hayvan yetiştirilmesi bir sistem dâhiline alınmak şartıyla et, deri ve yün ihtiyaçlarını temin edebileceği ve ipek ihtisâlâtının taz'if edilebileceği vesaire zikir olunuyor. Bundan başka Türkiye'de arazinin şimdiye kadar ancak yüzde iki ve üç çeyreği zer' olduğu ve Alman kuvve-i teşebbüsiyesinin bu hususta büyük vezâif karşısında bulunduğu beyan olunuyor.

Bu ahvâl karşısında bî-hudud hayâlât ve ihtimâlâtta bahs

Fotoğraf

Etmek hakikaten tâyicâdır. Herhalde ümitlerle mâlen mal bu büyük saha-i sa'y de var kuvveti oraya vererek çalışmak bizim menâfi'-i siyâsiye ve İktisâdiyemiz iktizâsındandır. Türkiye hakkında vârid olan bu hal diğer memâlik-i İslamiye hakkında da vâki'dir

Bu gibi menâfi'-i 'azîme, menâfi'-i nazriye ve 'umumiye, dairesine dâhil değildir. Avrupa-yı vusta devletlerinin mensûcât için mevâd-ı iptidâiye, bağ, mevâd-ı gıda'ıye, gaz ve müte'addit ma'denler hakkındaki ihtiyâcâtını te'min edilebilmek ihtimâlâtının mevcut olduğu veyahut pek kolaylıkla bunun kâbil olacağı nazar-ı dikkate alınırsa bu halin ahvâl-i iktisadiyemize icra edeceği te'sir-i sa'adâtınca meydana

B

çıkar. Bu hal bizim Demir yollarımız, gemi inşaatımız, zira'at makinelerimiz vesâ'ir birçok sanayi'miz hakkında da vaki'dir.

Şimdi bir parçada bu memleketlerin ahvâl-i iktisadiyelerini ayrı ayrı tetkik edelim. Gerek siyaseten ve gerek iktisaden en mühimi Mısır'dır. 12 milyon nüfusa ve 600,33 kilometre mürebbi'i araziye mâlik olup Belçika'dan bir parça büyük bulunan Mısır dünyanın en ziyade sık meskun memleketlerinden biridir. Bununla beraber nüfusu o kadar tezâyüd ediyor ki elli sene sonra tezâ'if edeceği kaviyyen maznundur. Zira'at fevkalade bir tarzda terakkî ediyor. Arazi-i mevrû'a vesâ'it-i iskâiye vesâire ile yüzde altmış derecesinde büyütülebilir.

Fotoğraf

Zira'atla meşgul ahali nüfus-u mevcudenin yüzde altmış ikisi nispetindedir. 1913 istatistiği cem'an yekun 5, 472, 930 fidan araziye mâlik 1,556, 310 Çiftlik sahibi olduğunu gösteriyor. Küçük Çiftlik sahiplerine gelince 1,4 milyon ahali 1,4 fidan yere mâliktir ki adam başına bir fidan düşüyor demektir. Pamuk Bu memleketin en başlıca mahsulüdür. Bu 1910'dan 1914'e kadar 7,4 – 7,7 milyon kantar arasındadır.

...

Buğday mahsûlatı kat'i değildir. Arazi-i mevrû'a 'aynı halde kalmak şartıyla buğday mahsûlatı 1912'de 4,2 milyon tonilato

C

1914 senesinde ise bir milyon tonilatoya tutmuştur. Kezalik 1912 senesinde 1,2 milyon tonilato arpa ve 9,35 milyon tonilato mısır ihtisâdı vuku'bulduğu halde 1914 senesinde birincinin miktarı 0,25 milyon ve ikincinin miktarı ise 1,8 milyon tonilatoya ancak bâliğ olmuştur.

1912 senesinde 1,6 milyon tonilato pirinç ihtisâd edilmiştir. 'Aynı sene zarfında şeker ihracatı 240.000 kantar miktarında vaki' olmuştur ki 4 milyon Mark'a bâliğdir. Bütün mahsûlatın 8-9 nispetinde olan pamuk ihracatı ise 23 milyon İngiliz lirasına ya'ni 840 milyon Mark'a bu bâliğ olmuştur.

Almanya 1913 senesinde Mısır'dan 73 milyon Marklık ham

Fotoğraf

Pamuk, 35 milyon Marklık pamuk tohumu ve 10 milyon Marklık sâ'ir mevâd ithâl etmiştir.

Bu son on milyonun içinde dahil olan başlıca mevâdı 2,075,000 üç çeyrek Marklık zamğ 'arabi 2 milyon Marklık sigara, 1,075,000 Marklık soğan teşkil eder.

Şu mesrûdattan da müstebân olacağı üzere tezyîde müsâ'id kuvve-i istihsâliyesi dolayısıyla Mısır, Almanya için gayet mühim olup bu ehemmiyeti tezâ'if edebilir.

Mısır'ın 1913 senesindeki 657 milyon Marklık ihracatına karşı ithalatı sekizde bir nispetinde aşağıdır. Bu ithâlât

İkinci kısım

Sol taraf

Sahîfe 5 Yeni Türkiye Numro: 18

857 milyon Mark'a bâliğ olmuştur. İthalatta mensûcât birinci derecededir. Bu ez-minh-u âhirede 120-180 milyon Mark arasında tahavvül etmiştir.

İkinci derecede hububât ve sebze milyon Mark'tan ziyâde tutuyor. Sonra odun ve kömür 60 milyon Mark'ı bulmuştur. Bunlardan sonra ise ma'âdin ve mevâd-ı ma'deniye gelir. Tütün, mevâd-ı kimyeviye, hayvanât ve mahsûlat-ı hayvaniye ithalatı ise 20-30 milyon Mark arasındadır.

Almanya'nın Mısır'a ihracatı 43 milyon Mark'a bâliğ olur. En başlıca ithal olunan mevâd makine ve lokomotif [4 milyon Mark] mensûcât ve tahsis-i terifo, buğday unu, ma'âdin vesâ'iredir.

Bunlar nazar-ı dikkate alınırsa Almanya'nın Mısır'a olan ihracatı pek mütenevvi' olduğundan fevkalade bir sureti tezyîde müsâ'iddir.

Türkiye'nin diğer komşusu olan İran'a gelince: 'umumiyyet üzere mütala'a olunursa Bu memleketin ticaret-i hâriciyesi pek azdır. Mukaddimen 9 buçuk milyon olmak üzere ta'yin edilen nüfusun bu miktarı pek mübalağalıdır. Yeni tahminâta göre nüfus-u mevcuda ancak 4 buçuk milyondur. Bu nüfusun miktarına göre 216 milyondan 'ibaret olan ithalat ve 166 milyon raddesinde ki ihracat Mısır'ınkinden pek aşağı değildir.

Bu memleketin başlıca mahsûlatı buğday, arpa, pirinç, Pamuk, zamğ yün ve ipektir. Ez-minh-u âhirede 8 milyon Marklık ipek, 9 milyon Marklık afyon, 30 milyon Marklık pamuk, 5 milyonluk yün ve 20 milyon Marklık halı ihraç edilmiştir.

İran'daki servet-i ma'deniye pek mühim olup vesâ'it-i nakliyenin fukdanımdan dolayı istihsâlat pek az vaki' olmuştur. Bakır, kurşun, gümüş, demir, nikel, kömür, tuz ve petrol ma'denleri pek zengindir.

İran ile olan ticaretimiz şimdiye kadar o kadar mühim bir şekil almamıştır. 1911 ve 1912 senelerinde İran'ın Almanya'dan vuku' bulan ithalatı ancak 7 milyon ve Almanya'ya ithalatı ancak 2 milyona bâliğ oluyordu. Bu memlekette asayiş ve sükunet temin olunur Bağdat hattının nşası İran vesâ'it-i nakliyesi üzerine hüsn-ü tesir icra ederse Alman ticareti için burada büyük ümitler vardır. Bu ümitlerin tahakkuku mümkün olabileceği hakkındaki ihtimâlât ise pek büyüktür.

En Son Muharebe Haberleri

İrlanda Meselesi

Londra 23 Mayıs – İttihat fırkasına mensup İrlandalı meb'uslar kabinede Sir Con Lonsedalin riyâseti mihnette içtima' ederek irlanda'daki yeni mevki' ve vaz'iyetin tetkîkiyle iştigâl etmişlerdir. Meb'uslar gelecek Cuma günü Belfast'da içtima'a karar vererek yeni bir meselenin halli mevzu'bahis olacaktır.

Doblen'deki Tayms gazetesi muhâbirinin iş'arına 'atfen İrlanda'da şimâl ve cenûb ittihad fırkasına mensup olanlar mukâvele 'akdi için bu içtima'da ispat-ı vücud edeceklerdir.

B

Fotoğraf

Stefholem'de Birinci Konferans

Londra 23 Mayıs – Stefholem komitesi Pazartesi günü birinci konferansı 'akd etmiştir.

Bulgar merhasları ilhaksız sulha taraftar görünmüşlerse de Dobrice ile Makedonya'nın Bulgaristan'a zam ve 'ilâvesine ilhaktan 'ad etmemişlerdir.

Amerika ve Harp

Paris'teki Cemahir müttefike sefiri hükümet metbu'asından âtide ki ihbârât-ı resmiyeyi ahez ve telakki eylemiştir.

En kısa bir müddet zarfında general Jon Pirsing kumandası altında bir Ordu Fransa'ya i'zam edilecektir. General Jon Pirsing ile erkân-ı harbi ordudan evvel Avrupa'ya muvâsalat edeceklerdir.

Amerika'nın bir bölük ordusu yirmi yirmi beş bin kişi raddesindedir. Yirmi bir yaşından otuz 1 yaşına kadar olanlar kayıt olunmaya mecburdurlar. Bu sınıfa tâbi' olanların miktarı on milyon tahmin olunmaktadır. Bu miktar üzerine re'is-i cumhur her bir sınıftan beş yüz bin kişi tefrîk edebilecektir.

Rusya Ahvâli

Petersburg 22 Mayıs – Mösyö Vandrold dün Pizsiyork ve Moskova erkânıyla bir mülâkatta bulunarak beyânat-ı âtiyede bulunmuştur.

Fakr ve zarureten ıztırap çeken Belçika işçileri için Rus milletinden yardım ve mu'avenet talep eyledik. Biz ilhak ve tazminatsız sulhe taraftarız; lakin bu ta'bir muhtac-ı tefsirdir.

C

Fotoğraf

4 Ağustos 1914'te Alman yaş vekili Belçika'nın ma'ruz kaldığı ahval dolayısıyla kendisine tazminat verileceğinden bahsediyordu bunun kabul olunması taraftarıyım.

Devamlı bir sulhe taraftarız, lakin bunun icrası için Milletler daha vâsi' salâhiyetlere sahip olmalıdırlar.

Petersburg 22 Mayıs – Krenski dün Petersburg kışlalarını gezmiştir, 'askere hitaben vuku'bulan beyânâtında Rusya'yı tahlis için tedâbir-i kat'iye ve müessireye ihtiyaç olduğunu söylemiştir. Nazır, bir mühekkim-i intizâm ve ita'ata lüzum olduğunu ve zabitan ile efrâd arasında hürmet-i mütekâbike bulunmasını mecburi 'ad eylemiştir. Her tarafta 'askerler Kerenskiye kırmızı güller takdim etmişler ve kendisini otomobili ne kadar teşyi' etmişlerdir.

Petersburg 22 Mayıs – Karargâh-ı 'umumide birinci kongre'de berri ve bahri 'askeri heyetleri içtimâ' ederek resm-i keşâd merasiminden sonra Ekinyef merhaslara felaket ahvalini haber vererek:

“ Vatan tehlikededir, zira ordunun kuvve-i mukavemesi tamamen münkesir olmuştur. “ demiştir.

“ Yeni Türkiyat “

Berlin ve Almanya'nın muhtelif şehirlerinde ki
Daru's-sanâ'alarla iş görmek ve Avrupa'da tahsil
Eylemek isteyenlerin yegâne rehberidir.

28. Jpg

Sahîfe 6 Yeni Türkiye Numro: 18

Elkesyef sözüne devamla:

“ Rus ordusu bu kadar büyük, muhteşem bir Ordu bugün son derece 'aciz ve gayrı muktedir. Bu za'fın karşısında ise müthiş, kavî bir düşman var, şimdi bütün kuvvet ve 'azametiyle cenûb eyaletine dest-i istilâsını uzatmak üzeredir. Zira şimdiye kadar istilâ eylediği yerler kifayet etmemektedir. “

Elkesyef merhaslara ordulara dahil olup dahili iğtişâşâtın teskinine çalışmasını rica etmiş ve iltizâm-ı dâhilisi mukâvemetin kâbil olamayacağını ve Rusya'nın tahlîsi 'adîmu'l-imkan olduğunu 'ilave etmiştir.

Yeni Türkiye

Düşmanlarımızın bu yolda i'tiraf-ı 'aciz ve nümidi etmeleri mağlubiyet ve hezimet-i kat'iyelerine ne büyük bir delil teşkil etmektedir. İşte sulh-ü münferidden istinkâf eden Rusya nihayet anarşi, tefrika, za'af ve 'adem-i intizâm sâ'ikasıyla bugün kabulünden sarfınazar eylediği şerâ'it-i sulhiyeyi yarın arzu edecektir. Lakin lakin mazi mazi olarak kendisine teklif olunacak şerâ'it-i sulhun ne derecelerde takatfersa, ne derecelerde tahammülfersâ olduğunu daha iyi anlayacaktır.

Adriyatik Denizinde Avusturya Kuva-yı

Bahriyesinin Muvavvakiyât-ı Bahiresi

Mahtu'l-bahr muhârebâtı günden güne teşdîd-i fa'âliyet ederek İngiliz umurunu havf ve endişeye ilkâ etmekte ve iltiyâm tâ-pezîr bir cerîha gibi tedâvisini imkan haricinde göstermektedir.

İngiliz durûb-u emsâlinde “ Büyük Britanya dalgalar üzerine hakimdir, sözü nakş bir âb kabilinden olarak bir ehemmiyeti hâiz olmadığı gibi bugün cereyan eden vuku’atda bu müdde’âmızı suret-i

Fotoğraf

Kat’iye de tasdik etmekte olduğundan artık kimsenin bir hakimiyete nasb-ı inzâr ehemmiyet ‘atf etmeyeceği beyandan müstağnîdir.

İşte Adriyatik Denizi’nde ki muharebe-i bahriyenin de düşmanlarımız tarafından bir hezimet ve mağlubiyet-i bahriye telakki olunması bizce mûcib-i memnuniyet ahvâlden ma’duddur

İngiliz bahriye nezâreti âtide ki ta’mîmi neşr etmiştir:

İngiltere donanmasından vuku’bulan rapor müfâdından ve İtalya matbu’âtı tarafından neşr edilen telgraf münderecâtından 15 Nisan tarihinde ve vakt-i fecrde bir Avusturya kuvve-i bahriyesi konter torpillolardan mürekkep olduğu halde Adriyatik Denizi’nde 14 ‘adet İngiliz gemisini batırmaya muvaffak olabilmıştır.

Fotoğraf

C

Esâmileri şunlardır: Admirabil, Avondal, Fural, Havin, Kironyon, Felistiyas, Gıral – Gıras, Girelrus, Helenora, Kariknof, Selbi, Seren, Taktis Tedansit, Yuniğlinet. Bunların mürettebatından 72 kişi esir edilmiştir.

İngiliz Nakliye Gemisinin Torpillenmesi

İngiliz nakliye gemisi Kameronya derununda İngiliz ‘asâkiri bulunduğu halde 15 Nisan tarihinde bahr-i sefye de Alman tahtelbahiri tarafından gark edilmiştir. Bir zabıt yüz yirmi sekiz ‘asker iki gemi süvârisi ve dokuz mürettebat zâyî’ olmuştur.

Ticaret-i ‘Umumiye Mecmuası

“ Ticaret-i ‘Umumiye Mecmuası “ namı tahtında olarak darsa’adette intişâra başlayan refikimizi tebrik eyler ve Türk - Alman ticaretine samimi bir rehber olmasını temenni ederiz.

Vinkler – Fişer

Beynelmilel Nakliyât Şirketi

Berlin – Lunzu Şitrâse 104 – 102

Balkanlarda mu'âmelatta bulunan bu şirket ihracat müsa'adesi istihsâliyle meşgul olur.

3.1.8. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 19

Sâhib-i İmtiyaz ve ser muharriri: Mehmed Sa'di Merkezi: Berlin Kurfürstendamm Numero: 37 Telefon numerosu: 5892 Steinplatz İstanbul şubesi: (İkdâm) yurdunda Celal Nuri Bey Abone bedeli: Dersa'âdet için posta ücretiyle beraber senevî altmış kuruş; Berlin'de on marktır.	Yeni Türkiye	Menâfi'-i İslamiyye ve 'Osmaniyye'ye muvâfık her türlü neşriyata sahifelerimiz açıktır. Neşr olunmayan evrâk i'âde olunmaz. ----- --- İ'lân şerâiti Türkçe ve Almanca neşr olunacak i'lânâtın satırından beher lisan için 3 buçuk kuruş alınır ve büyük i'lanlar için ayrıca fi'at kararlaştırılır.
Nüshası İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 feniktir.	Şimdilik haftada bir defa neşr olunur, Siyâsî, edebî, 'ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numero-19 Pazartesi 12 Haziran 1333

Yeni Türkiyat

Münderecât

Rahytağda “ Yeni Türkiye “ – (Mehmet Saidi). Ufk-u siyâsi. Fânî şahaplar”2” – (Lem'i Nihad). Yeni Rus Programı. Kuvveden Fi'le En Son Muharebe Haberleri.

Rayhtağ'da “ Yeni Türkiye “

Türk - Alman ittifak-ı 'askerîsi, tatlı tatlı numaralarını göstermeye başladı. İki millet arasında menâfi'-i mütekâbile esasına ibtinâ etmek üzere tanzim olunan mukâvelâtı gördük... Gözden geçirdik. Ve buna dair Rayhtağ'da îrâd olunan nutukları

büyük bir zevk ile dinledik. ‘Ale’l-husus Bavira ve Rayhtağ a’zâsından doktor Tuman’ın beyânâtını birkaç nokta-i nazardan faydalı bulduk.

Doktor Tuma, mukâvelâtın Fransızca yerine Türk ve Alman lisanlarıyla tahrîr olunmasına memnun olduktan sonra Türk - Alman dostluğunun esbâbının tehiye takviyesi esbâbını arıyor ve Berlin de cem’iyetler tesisiyle iki millet efrâdına birbiriyle tanışmak fırsatlarını bahşedilmiş hususlarını temenni ediyor. Biz şimdiye kadar müte’addit vesîlelerle bu husustaki nokta-i nazarımızı İzah etmiştik. Türk - Alman milletleri birbirlerini daha iyi tanımalıdırlar. Hükümetlerin, resmî zevâtın tanışmaları bu emniyeti husûle getiremez. Milletlerin de birbirleriyle lisân-ı halleriyle bir görüşmeleri vardır... Bu husus için iki milletin lisânı, iki memlekette tanımlı, bunun içinde “Lokal Ancayiger “ gazetesinde de sabıkan yazdığımız vecihle bunlar nümâyüş ma’arifperverâne, sitayiş vatanperverâne tarzında olmamalıdır. Faraza bundan tahmînen bir sene evvel ötede beride ba’zı cem’iyetlerin delâletiyle Türkçe dersleri açılmıştı... Ma’atessüf mu’allimler hüsn-ü intihâba uğramamışlardı... Lâ ‘ale’t-ta’yin şu.....bu.... Vazife-i ta’limi deruhte etmişti. Netice, bir hüsrân-ı ‘irfânî ve müştakîn-i ma’arifte bir yorgunluk ve bir zihâb-ı batıl vücuda getirdi. Hep Türkçe öğrenmeye başlayanlar lisan pek güçtür. Diye bu teşebbüslerinden vazgeçiyorlardı... Lisan pek o kadar güç değildi. Evvela mu’allim vazife-i ta’limi tanımıyor. Sonra elde, esaslı, faydalı metotlar mevcut bulunmuyordu... Bu tarzdan gerek Türkler ve gerek Almanlar hasara uğradılar. Zira o güzel teşebbüs bu yanlış tarz ile ‘ikâma uğramıştı...

Sonra cem’iyetler meselesi esaslıca tetkik olunacak Bir keyfiyettir. Yalnız büyük eşhâsı a’zâ ve re’is olarak kayıt etmek, bir nnağmnâme tanzim eylemek, bir bina tutmak ve tefrîş eylemek hep şekliyâta ‘ait şeylerdendir. Esas iş, insanların yekdiğerine temasını temin etmek, orayı bir mecmu’-u edebî haline getirmek,

B

Fotoğraf

Samimi, ‘ilmî, fennî içtima’lara karargah eylemek, velhasıl iki memleket halkının her sınıfını birbiriyle bütün zevk ve ahengiyle tanıtabilmektir. Bu gibi içtima’haneler bir millet için en güzel yer propaganda vasıtası da olur. Buralarda hasıl olan samimi dostlukların, tanışmaların, ba’zen vuku’ât-ı ‘âlem üzerinde bile ehemmiyetli pek ehemmiyetli tesirleri olabilir.

Nasıl ki muharebeden evvel Londra'da “ Madam Novikof “ namındaki bir Rus kadını bir mecmu’-u edebi açmıştı. Evvela muhafazakâr İngilizlerin bu tesbitin 'aleyhinde bulundular. Lakin bunlar, bu gayretli kadının nokta-i nazarını tebdîl edemedi. Madam Novikof ismi, az zamanda bütün Londra mahâfilinde tanınırdı. Kadının zekası, hüsn-ü idaresi sayesinde, cem’iyet öyle nurlandı, öyle te’sirli oldu ki, Bu Rus mecmu’-u edebisi ile temas eden birçok muharrirler, gazetelerine mecmu’alarına sayfalar dolusu yazılar yazdılar. Rus edebiyatını, Rus kültürünü İngilizlere anlatmaya uğraştılar. Londra tiyatrolarına “ Danis Rus “ namındaki millî moskof raksları kabul olundu. Bu vesilelerle İngilizler Rusları daha iyi öğreniyorlar ve iki millet birbirine daha iyi takarrüp ediyordu.

C

Fotoğraf

Mesele böyle olmasaydı da, şekle ‘ait büyük bir cem’iyet teşekkül etseydi ve içine formül bir tarzda bir çok a’zâ-yı kirâm dahil olsaydı ve samimi temaslar eksik bulunsaydı öyle bir cem’iyetde tabî’i diğerleri gibi doğmadan ölürdü.

Biz sırf memleketimizin Avrupa'nın her kısmında tanınması, halk-ı ‘Osmanî’nin Avrupa'da anlaşılması emniyesiyledir ki meb’us-u muhteremin cem’iyetler üzerindeki sözlerini böyle tatvîlen tefsire çalıştık. Doktor Tuma, mukâvelâtın iki lisan üzerine neşrinden dolayı memnuniyetini îzâh ettikten sonra kemâl-i sürûr ile görüyoruz ki, isminde bir gazete neşr olunuyor diyor ve bundan birkaç nüshasını meb’uslara takdîm ediyor.

Gazetemiz hakkında gösterdiği âsâr-ı teveccühten dolayı hatibe teşekkür eder ve deriz ki: “ Yeni Türkiye “ ta’kip ettiği samimiyet ve hürriyet mesleğinin mükâfâtına nâ’il olarak pek az zamanda Almanya ve Türkiye’de tasavvurunun fevkinde çok kârî’ler kazanmıştır. “ Yeni Türkiye “ defa’ât ile de yazdığımız vecihle müstakilü’l-efkâr bir gazetedir.

30. Jpg

Maksat ve mesleği Türk - Alman milletlerini yekdiğerine her vecihle tanıttırabilmektir.

Osmanlı – Alman dostluğunun Almanya için yalnız bugün için değil, büyük Frederik zamanından beri Almanya’nın ‘an’aneeye ‘ait bir siyaseti icâbâtından olduğunu ve Türklerin en samimi ve vefâkâr bir müttefik-i kıymettar bulunduğunu beyan eden doktor Tuma’ya beyan-ı teşekkür eyler ve Türk - Alman milletlerinin

yekdiğerine takribi hususunda daha esaslı daha samimi vasıtaların hassu-liyâkate olmasını temenni eyleriz.

Mehmet Saidî

Ufk-u Siyâsi

Vakâyi'-i siyâsiye ile mali olan son zamanlarda birçok taraflardan birçok vesilelerle sulhten, sulh-ü münferidden veyahut bir sulh-ü 'umumiyyeden bahs olunmaktadır.

Mevzu'bahis olan bu sulhün karip olup olmadığı meselesini bir tarafa bırakarak burada bir parça vuku'ât-ı siyâsiyeden bahsetmek isteriz, bu vuku'âtın birisi 'asker ve 'amele-i hazînin te'siriyle Rusya hükümet mukinesinin tebdilidir. “ Yeni Türkiye “ bundan evvel bu tebeddûlden bahsederek Rusya'da saha-i siyâsatta görülen kimselerin efkâr-ı hazirelerini nazar-ı dikkate olarak bunun üzerine binâ-yı ümit eylemenin pek gayri mantiki olacağını söylemişti. Yeni Rusya hükümetinin beyânâtı bunu pek güzel ispat etti. Sosyalistler fırkasına dahil olup efkâr-ı ihrâratları ve harp 'aleyhtarlığı ile olan birçok nâzırlar yeni kabinede mes'uliyeti deruhte eder etmez başka yolda düşünmeye, ve başka yolda beyânâtta bulunmaya başladılar.

Esasen her ihtilal de olduğu gibi mevki'-i iktidara geçen her fırkanın ve her nâzırın yegane milli bütün kuvveti elinde cem' etmek ve ehemmiyet kazanmaktır. Binaenaleyh yeni kabinede en birinci ve ehem vazife olarak mevki'inin takviyesini ister, sulh meseleleri vesâ'ire ikinci, üçüncü derecede kalır. Sonra hükümet-i muvakkateye teşkil eden nâzırlar mesuliyeti bir def'a üzerlerine aldıktan sonra bî-serûben beyânâtta bulunmaya mecbur kalırlar. Yeni nazırların eski fikirlerine ve beyânatlarına karşı şimdiki ittihâz ettikleri vaz'iyet bunu pek açık gösterdi.

Cihan'ın sulh üzere yaşamasını, orduların lağvını teslîhanın ref'ini bağıra bağıra talep eden bu sosyalist kahramanlar şimdi Rusya ordusunun değil, yalnız kuvve-i tedâfi'ye belki kuvve-i tecâvüziyesini tezyîd için elden geleni yapmakta tereddüt etmiyorlar. Harekât-ı tecavüziyeden bahisle Almanları geri püskürtmekten dem vuruyorlar. Binaenaleyh bu adamların sözlerine bel bağlayarak yaldızlı hayâlât içinde bir çok güzel ümitlere düşen kimselerin – ki her memlekette miktarları lâ ba'de derecesindedir - şimdi dehşetli bir sukût-u hayâle düşmeleri pek acı olsa gerektir.

İkinci başlıca vakı'a-i siyasiye de İstifhûlem sosyalist kongresidir. Her memlekette bu kongreye iştirak etmek isteyen

B

Sosyalistler e-pasaport verilip verilmemesi uzun uzadıya mevzu’bahis olduktan ve bu bapta muhâfazakârân ile sosyalistler arasında dehşetli münâkeşât cereyan eyledikten sonra nihayet pasaport verilmesine karar verildi. Bulgar, Avusturya – Macaristan vesâ’ir birçok millet sosyalistleri Stofholm’e 'azimet ettiler. Fransız ve İngiliz sosyalistleri gitmek üzere bulunuyorlar. Tabî’idir ki her memlekette bir çok kimseler bu kongreye ve müzâkerâta büyük bir ehemmiyet ‘atf etmekte ve nihayet bütün insaniyetin içinde eğlendiği muharebe-i hsxireye vasfın dimaye hitâm vereceğini ümit eylemektedirler.

Şehr-i mezkûra ‘azimet eden Bulgar sosyalistleri ile avusturya-macaristan sosyalistleri vuku’bulacak müzâkerâtta müdafa’ası deruhte ettikleri nokta-i nazarlarını icmâlen bildirmişlerdir. Bulgar sosyalistleri bütün o güzel yaldızlı sözlere, nazariyâta taraftar olmakla beraber mahiyet-i milliyelerini meydana koymakta tereddüt etmemişler ve esasen zım-i memâliksiz, tazminat-ı harbiyesiz bir sulhe taraftar olduklarını beyan etmekle beraber Makedonya’da Bulgarların zapt ettikleri mevâki’in bulgarlarla meskun olmasından dolayı 'ilave-i memleket olunacağını söylemekten çekinmemişlerdir.

Diğer sosyalistlere gelince memleketlerinin muhafazasını,istikbalini düşünerek böyle milli bir sosyalizm taraftarı olmaktan ziyade Beynelmilel bir sosyalizmeyi tercih de ‘inat etmektedirler. Avusturya-Macaristan sosyalistleri ise zım-i memâliksiz ve tazminat-ı harbiyesiz ve milliyet üzerine müpteni Bir sulhe talip olmuşlardır. Belçika'nın yeniden te’sîsi, Fransız ve Rusya arazi-i meşgulesinin i’adesi, Almanya'daki, Avusturya’daki milliyetlere muhtâriyet idare i’tası programları icâbâtındandır vesâ’ire. Mamafih bunlara karşı Avusturya sosyalist gazetelerinden birinin Stefholm muhâbiri

Fotoğraf

C

Bu kongrenin i’tilafiyona müsa’it olduğunu ve Beynelmilel sosyalizm stresi altında İngiliz menafi’ine hizmet eylediğini gazetesine yazmaktan çekinmemiştir.

Bizden daha kimin gideceği ve programımızın ne olduğu hakkında bir şey bilmiyoruz. Mamafih makâsıd-ı harbiyemiz hakkında açık bir surette ve ‘umumi bir tarzda ba’zı ma’lûmat i’ta edilirse zamana pek muvafık olacağı fikrindeyiz. Bütün dünyadaki sosyalistler ve fark-ı siyâsiyeler bu bapta nokta-i nazarlarını bağıra bağıra ‘âlеме bildirdikleri halde bizden kimin gideceği ve ne istediğimiz hakkında her türlü tafsîlât ve ma’lumâtın mefkûdiyeti icâbât-ı zaman ile tevâfuk etmese gerektir. Binaen

Ali yakın zamanda bütün İslamların ve Osmanlıların bu hususta tenvîr edileceklerini kaviyen ümit ediyoruz.

Üçüncü bir vakı'a-i siyâsiye olarak da Avusturya “ rayhserat”nın keşâdını gösterebiliriz. Müteveffâ imparator Fransuva Zork'un zamanından beri sosyalistlerin ve birçok Slav milliyet fırkalarının kemâl-i şiddetle açılmasını talep ettikleri meclis-i metbu'asan nihayet yeni imparatorun arzusıyla kapılarını açtı sosyalistlerin Bu bapta ne kadar ileri gittiklerini bundan birkaç zaman evvel mevte mahkum edilen adların eski kabile reisi “ tenorg “ katletmesi ile sabit olmuştur.

İmparatorun nutku gayet dikkatle okunmaya şayandır. Bu nutuk yukarıdan aşağıya kadar demokratique esasâtının kabul ve tatbikini hükümet-i hazirenin ehem-i vezâif 'ad eylediğini gösteriyor. İmparator hakikaten bir hükümet-i meşrûtanın kendisine tahmil edeceği vezâifi elinden geldiği kadar icraya çalışacağını va'ad ediyor. Dünyanın her tarafında olduğu gibi burada da sosyalistler ile ihrar fırkalarına müsa'it bir rüzgârın estiği bu nutk-u imparatorunun her cümlesinden nü-mayân olmaktadır. Bundan sonra

İkinci kısım

A

Sol taraf

Gerek cephe-i harpte ve gerek vatanda kalan vatanperverlerin her bir fedakarlığa ve mahrumiyete tahammül eyledikleri bir lisân-ı şükrânla yâd eyledikten sonra Rusya hakkında gayet samimi bir takım teminatta bulunuluyor. Ya'ni Doktor Betman Höloğ'un Rayhtağ'da söylediği son nutka olduğu gibi Rusya ile Avusturya Macaristan'ın komşu devletler olmak haysiyetiyle gayet dostâne münasebâtta bulunabileceklerinden ve Avusturya Macaristan'ın Rusya'yı izrâr etmek fikrinde olmadığından vesâ'ireden bahs olunmuştur. İnşallah bu sefer olsun mâru'z-zikir nutk-u Ruslara hüsn-ü te'sir eder.

Bunları yazmaktan maksadımız bu gibi vuku'ât-ı siyâsiye had-i zatında mühim olmakla beraber hükümetin makâsıdını ve sulh hakkında ki

Fotoğraf

Nokta-i nazarını tebdîl itmamlıdır. Maddeten istikbâlimiz, terakkîmiz için 'askerî, iktisâdi ve siyâsi ne gibi te'minâta mâlik olmağımız iktizâ ediyorsa onları elde etmeliyiz. Yoksa her gün değişmesi mümkün olan Rusya hükümet-i muvakkitesine veyahut Stefhalm konferansına rapt-ı ümit ile hayâlât içinde politika yapmak muvâfik maslahat ve menâfi' olmaz. Mu'âhedâtın, mukâvelâtın ve güzel

va'adlerin ne dereceye kadar te'mînât teşkil edebileceğini evvela Türklerin bilmesi icap eder, çünkü bu hususta dehşetli tecrübelerimiz vardır, binaenaleyh te'mînât-ı maddiye elde edebilmek üzere ne istediğimizi ve nokta-i nazarımızın ne olduğunu 'umumi bir surette bildirecek olursak pek iyi etmiş olacağımızı zannediyoruz.

B

Edebi – Felsefî Sütunlar

Fânî Şihablar

2

Dün gece şihap yine düşmedi. Dün gece tali'i bu dilsiz ve sersen yıldızlarla avuttuk. Ve bunlar yine o ezeli huylarına münekkâd kımıldanmadılar bile. Bunlara kalırsa ebediyen yerlerini değiştirmeyecekler... Fakat bu duruş, Bu korkunç kımıldanmamazlık nedir ki?.. Yıldız, birazda uçmalıydı! Halbuki muhavvirini aşamıyor.

Yıldız, şihâba: Dur! Diyor, bir saniyelik tevakkufun ortalığa

Fotoğraf

Yine hayat saçacak! Bununla beraber şihapta ki sür'at nedir?.. o, yıldızı dinlemiyor. Ona bir an 'asr lazım. Onun gözlerinde aman vermez bir cenûb fıkıdıyor ve yıldıza diyor ki:

“ Nice iyi bir görünmek, zevâl bulmaktan başka bir şey değildir. Fecrimle gurubumu bir saniyede yaşamalıyım. Ancak bu halde zevâlim ebediyetim olabilecektir. Ya senin bu mâ'imsi sükut içinde sendeleyen mukadderâtın ne!... Bir saniyelik mahluklar daha sene hüsrânından başka bir şey mi?.. evet bir saniyelik, bilirsin ya, şimşek de bir saniye çakıyor arkadaş, bir saniyede yakıyor. “

Bir gün içine gömüldüğün bu mavi kubbe içinde geçivereceğin! Halbuki ben ebediyen yaşıyor ve yanarken diriliveriyorum.

C

Zevâl-i ateş ve gül kokar. Fecre namzeddir. Sen toprak kokuyorsun! Ne mes'udum ki ben bu gül kokan kâinatımla senin için dâ'ima söylenememiş bir mısra' gibi kalacağım. Sen gülüyorsun yavrum, görmüyorsun!.. Ve bu yalan değil Yıldız, gözlerinde insaniyet var!.. “

“ Bende seni ürperttiren bir ma'na bulamadık. Buna inan ki seviniyorum. Çünkü sen benden bir parça olamazdın: her karanlık bir başka şihaba namzeddir.

Yalnız sorarım: sen benim kastettiğim bu derin karanlıkla nasılsın?.. seni bu şu'ursuz mihvere kim tıktı?.. şihab cenûb ister Yıldız, zevâl et “

“ Biliyorum, bana diyeceksin ki: zevâl edersem kubbe ziynetsiz

Fotoğraf

kalır. Hayır arkadaş, sen kubbenin ziyneti değilsin! Zevâlin kubbeye Ziyet olacak! Hem şunu da bilirsın ki zevâl her zaman ‘adem-i ru’yet sayılamaz. Nitekim ben zevâl eden insan gözleri de tanırım. Yahut ben o gözlerden başka bir şey değilim. “

“ Evet, ben bu fâni şihap, bu karanlığım Yıldız!... Ben o gözlerin karanlığıym ki lisânımı kolay kolay anlayamazsın!.. “

L. N.

Berlin: 2917

31.jpg

Sütun 1:

Hamburg ile İstanbul Arasında Havâ`î Bir Yol

Vesâ`it-i (...) havâ`iye vâsıtasıyla Hamburg ile İstanbul arasında şahıs ve eşyâ nakliyâtına başlanılmak üzere Hamburg’da kırk milyon Mark sermnâye ile bir şirket te`sîs olunmuştur.

Mesâfe iki bin sekiz yüz kilometreden ibâret olmağla her iki yüz altmış kilometrelik mesâfede bir istasyon ki cem’an on bir istasyn vücûda getirilecek mer her gün Hamburg ve İstanbul’dan birer posta hareket eyleyecektir. Müddet-i seyâhât rüzgarına göre 25 ile 40 sâ’at arasında tehâlûf idecektir.

(...) yeni Rusya hükûmet-i muvakkitenin yeni beyânâtı hakkında ber vech-i âtî mutâla’âtı serd idiyor ki ez-cümle karâ`in-i kirâmın nazar-ı dikkatlerine arzı münâsib bukduk.

Yeni Rus Programı

Yeni Rusya hükûmet-i muvakkitesinde re`is-i vükelâ (...) hâriciye nâzırı (...) ve Harbiye nâzırı (...) gerek erbâb-ı matbû`âta ve gerek meb’ûsâna yani hükûmetin ta’kîb ideceği program hakkında beyânâtda bulunmuştur. Bu üç nâzırın (...) şu sûretle icmâl olunuyor.

“En birinci vazîfe-yi hükûmet ordunun takviyesidir, bu mes`ele (...), o sûretle mevki’-i icrâyâ konacak ki değil yalnız ordunun kuvve-yi (...) belki kuvve-yi (...) dahî tertîb idilsün. Ve berren Rusya toğrağının düşmandan (...) idilmesi îcâb idiyor.

Hükûmet-i muvakkîye her ne kadar gâyet az zamanda bir sulhün meydâna gelmesi tarafdârı ise de bir sulh (...) kemâl-i kat’iyetle red idiyor ve Almanya’nın bu bâbdaki (...) nâkıs-ı şeref buluyor. Her üç nâzırda Rusya’nın müttefikleriyle iştirâk-ı menâfi’ini ilerü sürüyorlar.

(...) şu yolda idâre-yi kelâm idiyor:

“Yeni hükûmet müttefikleriyle berâber tamâmen aynı fikirdedir.” Makâsıd-ı harbiye hakkında Bernes Lovo ile (...) fikirlerini söylemişlerdir.

Bu beyânâta göre Rusya tazminât-ı harbsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh tarafdâridir. Fakat mukaddemâ Alman taht-ı işğâline giren yerlerin Alman boyunduruğu altında kalmasına tahammül idemiyor. Tamâmıyla şu sözleri söylüyorlar:

“Rusya Alman mahvına ma’rûz kalan ve el-ân (...) düşman ordularunun ayağının altında ezilen, garbî (...) fevkü’l-âde takdîr ider ve Rusya halkı ise Belçika’nın Sırbista’nın, Romanya’nın (...) karşı bî-taraf olamaz ve bunlara karşı olan vazîfesini unutamaz.”

Bu sözler şebhesiz Rusya’nın maksad-ı harbinin gerek Fransız arâzî-i meşgûlesinin ve gerek Belçika’nın, Sırbistan’ın, Romanya’nın tahliyesiyle yeniden te’sisini ve bunlara tazmînât i’tâ olunmasından ibâret olduğunu gösterir. Bu ise pek necîb tazminât-ı harbiyesiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh teşkîl ider zan idiyoruz. Nâzır

Sütun 2:

(Fotoğraf altı: Garb cehbesinde Meklinburg Dükünün askeri teftîşi)

Tres Çenko bundan sonra daha ziyâde (...) beyânâtta bulunarak ve 1870 muhârebesini (...) iderek dimişdir ki:

“Als-loren’lilerin iyi bir istikbâl hakkındaki ümîdleri şimdiye kadar tahakkuk itmemiştir ve bugün kendilerinin (...) takakkukunu ümîd itmeğe hakları vardır.”

Gerek Tres Çenko’nun ve gerek refiklerinin tazmînât-ı harbiyesiz zamm-ı memâliksiz bir sulhü nasıl düşündükleri hakkında bu kadar açık beyânâtta bulunmaları müceb-i memnûniyettir. Ümîd idiliyor ki “Foreviç” bu husûsda beyân-ı fikir ider.

Mösyö “Şaydaman” Alsos-Loren hakkında bir itilâfin husûl bulucağı fikrinindedir. Ma’lûm olduğu olduğu üzere Alman sosyalistleri Rusya ihtilâlinden beri gerek Alman ve gerek Avusturya-Macaristan hükûmetlerinin tazmînâtsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulhe tarafdâr olduklarını i’lân itmelerini talep itmişdi. Bu hükûmetler ise açık yâhûd kapalı olarak bu bâbda beyân-ı efkâr itmişlerdir. Nîm-resmî “Düyce Alkanıye Çaytung” ve “Bezfer Mendilat” ise ekseriyâ bu sulhü uzatmışlardı.

Biz bu hâller öteden beri iyi görmemiş ve Talirat’ın meşhûr sözü olan “o kadar büyük gayrete lüzûm yoktur”un burada zikrine mahal olduğunu söylemişdik. Biz şu fikirdeyiz ki gerek Berlin’de ve gerek Viyana’da bir sulh-u münferid yerine bir sulh-u umûmîden bahs olunması maksada muvâfık bulunmuşdu. “Foroç” Rusya’nın müttefiklerine karşı olan vezâ if ve ta’ahhüdlerinin umûmî sulhü nasıl anladıklarını yeni beyânâtları gösterir.

Berlin ve Viyana diplomasisinin ne kadar boş olduğu meydana çıktı. Bu gayretler Almanya ve Avusturya-Macaristan’ın za’afı hakkında bir fikir peydâ itmiş ve diğer taraftan İngiltere’nin Rusya’da yeni hükûmeti nasıl eline aldığı tebeyyün itmiştir ki Refki ve Tres Çenko

Sütun 3:

Şimdi eskisinden pek başka siyâsiyûn olmuşlardır. Bu adamları böyle değiştirmek için İngiltere ve Fransa’nın ne gibi vesâ’ite mürâca’at itdiklerini ve bu hâlin ne zamana kadar devâm ideceğini bilmiyoruz. Ma’lûm olan bir şey var ise o da şimdi bu adamların hâlî ve beyânâtlarıdır.

Şansölye Savk Rayhtag nutkunda Rusya ile bir sulh akdi hakkında imâ’âta bulunmuş ve bu her ne kadar bir sulh-ü münferid ise de sosyalistlerin alkışlarına mazhar olmuşdu. “Fureviç”in fikrine göre bu sulh-u münferid meydana gelirse beyne’l-milel sosyalistler tarafından Almanya bir sulh-u umûmîye imâle idelebilecektir. Ânın içündir ki şansölyenin Rusya’ya karşı bu iltifâtına sosyalistlerin canı sıkılmamışdı. Bu iltifâta cevâb Rusya tarafından virilmişdi. Rusya’da ahvâlin ne şekil kesb ideceği gayr-i ma’lûmdur. Şimdiye kadar olduğu gibi şimdi de gâyet soğuk kanlılıkla intizârı tavsiye ideriz. İnşallah bu hâl istikbâlde nazar-ı dikkate alınır. Dışarıdan görenler için bir parça garîb gelen bu “nâmümkünkârâne bir sulh idi tarafdârı olmaklık” şimdiye kadar hiçbir muvaffakiyetini intâc itmedi. Acabâ mes’eleye yakından temâs iden zevât da böyle mi düşünüyor?

Ahmed İhsan Bey Berlin’de

“Servet Efendi” cerîde-yi muhteremesinin sâhib-i imtiyâz ve muharriri Ahmed İhsan Bey bir ay ziyâret-i şehrimizde bulunuyor, müşârü’l-ileyh Haziranın

14'üncü Cum'a akşamı sâ'at 9'da Berlin Osmanlı klubünde Türkiye'nin teceddüdüne ve harbden sonra bize terettüb iden vezâ'ife müte'allik gâyet şâyân-ı dikkat bir hasbihâl icrâ eyleyecektir.

Sütun 1:

“Tan”ın Hezeyânları

Kuvveden Fi'ile

Tan gazetesi bâlâdaki ser-levha ile neşr eylediği makâlede şu yolda serd-i mutâla'ât itmekdedir:

Rus hükûmet-i muvakkitesinin sûret-i kat'iyede sulh-u münferidi kabûl itmediğini Mösyö Reybo kabîne beyân eylemiştir. Rus hükûmetinin harb hakkındaki nukât-ı nazarı bizimkilere muhâlif olmayub devamlı ve medîd bir sulhü te'mîn idecek vesâ'itin istikmâline vâbestedir.

Kabîne re'isimiz hak ve de muvakkarât prensipleri üzerine mü'essis bu sulhun ne demek olduğunu ta'bîr-i sarîh ile îzâh ve tafsîl iderek Savk Rayhtag meclisinin muzlim firârını mevki'-i müşkülde bırakmıştır. Fransa'nın Rusya'ya mu'âhedât-ı sâbika ile merbût olduğunu ve bu münâsebet hasebiyle çar ile Fransa ordularının birlikte muhârebeye dâhil olduklarını tekrâra lüzûm görmeyiz.

Almanya'nın Rusya ve Fransa'ya vukû'bulan hücumâtı tarz-ı idâre ve teşkilâtı için olmayub belki istîlâ-yı arâzî ve te'mîn-i menâfi' esâsâtına müsteniddir. Bugünkü demokrat Rusya, sâbık çar hükûmetinden fazla ma'rûz-u tehliktir!!! Zîrâ Hohenzoların (?) saltanatı Rusya'dan yalnız arâzî gasb itmekle iktifâ itmez, bugün iktisâb itdiği hürriyet-i mes'ûdeyi eski hâl-i pür-melâline ircâ' itmeğe çalışır!!

Fikir ve zekâ sâhibi Rus zamândârân umûru bu harbin lüzûm ve vücûbuna ezelden kâni' olmuştur. Zîrâ milletlerin hürriyet ve selâmeti yalnız bununla kâ'imdir. Eğer devr-i cedîdin hulûlüyle bir takım maksadların ilkâ'ât-ı bed-hahânesine iktifâ itmiş olsalardı bugünkü Rus hükûmet ve milletinin yerinde yeller eserdî. Rus hükûmet-i müşterekesi ilhâk ve tazmînâtsiz sulhü sûret-i kat'iyede kabûl itmiştir. Rus nâzırı fütûhât ve zafer politikasına hitâm virildiğini sûret-i alenîde beyân itmiştir. Fransa'dan cebren gasb idilen eyâlâtın ma'rûz kaldıkları fecâyî' ahvâli ve giriftâr oldukları meşâk ve müşkülâtı kayd ve tizkâra lüzûm yokdur.

Mösyö Tereşenko ihtilâl-perver Rusya'nın müttehid demokratlarla birlikte icrâsına karâr verdikleri vezâ'if müterettibenin ehemmiyet ve kıymetini pek güzel takdîr itmiştir. İşte bu va'adi incâz için her gûnâ sulh-u münferidi icrâdan istinkâf

itmiştir. İlâhî ve tazmînâtsiz sulhdan maksad gabs olan eyâlâtın istirdâdı vukû'a gelmiş hasârın tazmîn ve telâfisidir.

Hak ve adâlet bunu göstermekdedir. Nitekim Ribo:

Âlemdeki adâlet yalnız eşhâs beynindeki ihtilâfı izâle değil, belki bütün milletleri hak ve adâlete ri'âyete da'vet itmekdir." Tarzında beyân-ı hakikat eylemiştir.

Yeni Rusya ecnebî eyâlâtı istemez. İstanbul üzerine cebren icrâ-yı tahakkümü kemâl-i şiddetle red eyler. Hükûmet-i müstebide izâlesinden sonra müttefiklerle hemdest (...) olarak 9 Nisan târîhli beyânâta atfen habr nokta-yi nazarlarının tedkîk ve mu'âyene olunmasını taleb eyler.

Mösyö Reybo dün cevâben hükûmet-i muvakkîyenin beyânâtı Fransa için müceb-i i'timâd olup bu husûsda müdâvele-yi efkâr oluna

Sütun 2:

Bileceğini söylemiştir. Mâdemki esâsen Rusya ile Fransa'yı yekdiğerinden ayıran hiçbir sebep mevcûd değildir. O hâlde birlikde müttefiklerimizle harbin hitâmına dâir itilâf-ı efkâra çalışabiliriz. Mâdemki ittihâd bu yolda karâr-gîr olmuştur, râbita-yı kaviyye üç sene müddet devâm iden harb hengâmında yalnız müttefikler arasında kalmamış belki Cemâhîr-i Müttefika'yı da aynı da'vâ-yı hakîkatin izhârına sevk iderek bu sûretle kuvâ-yı mevcûdemizin tezâyüdünü müceb olup sulhü daha serî' bir sûretde hâzırlamıştır.

Fransa kendine â'id arâzînin istirdâdı için harbe devâm etmek ister. Bu fikre Belçika Sırbîye ve Rusya iştirâk iderler. Çünkü cümleten istîlâya ma'rûz kalmışlardır. Almanya hükûmeti nihâyet anlayacaktır ki biz kendisinin imhâsını arzu itmiyoruz, belki kâ'inâta dehşet saçan militarizm belâsını ortadan kaldırmak istiyoruz. Ma'a'l-memnûniye Rus ihtilâli yeni bir müdâfa'a için hâzırlanmıştır. Alman baş vekîli Rusya ile bir sulh-u münderid ümîd etmekde idi.

Yeni Rusya bütün kuvveti muhâfaza idebilmekde olduğunu ya'ni bugünkü serbestîsi bütün müzâyâ-yı askerîyesinin izdiyâdını müceb olduğunu göstermeğe muvaffak olabilecektir.

İşte Almanya Rusya ile husûsî bir sulh akdinin imkansız olduğunu görecektir.

Yeni Türkiye

Tan gazetesinin bâlâdaki ifâdât ve beyânâtından Rusya'nın sulh-u münferid akdini işgâl edecek tedâbire tevessül olunduğu ve böyle bir keyfiyetin icrâsı kendileri için bir hezîmet-i kat'îye olacağı fikri anlaşılmaktadır. Tezvîrât ve erâcîf ihtirâ'ında mahâret-i kâmile olan Tan gazetesine göre Rusya'nın iktisâb-ı hürriyetinden Almanya gûyâ müte'essirmiş, ne büyük bir isnâd-ı kâzib!

Çar istibdâdından Rusya'nın tahlîsi için en evvelâ teklîf ve teşebbüsde bulunan Almanya imparatoru hazretleridir. Nitekim baş vekîl Betman Holveg Rayhtag meclisinde Almanya'ya isnâd olunan bu kez

Sütun 3:

Ve iftirâyı kemâl-i nefretle (...) itmiş ve düşmanların mugâyir-i hakikat olan bu sözlerini kemâl-i şiddetle red ve cerh eylemiştir.

Rusya'nın sulh-u münferid akd itmemesi hakkındaki mutâl'aya gelince bu da kayda şâyân bir keyfiyet ad idilemez. Zîrâ bugün rızâsıyla sulh istemeyen Rusya yarın kemâl-i yes ve nedâmetle anarşi ve ihtilâl cem'iyetlerinin tazyîk ve tehdîdiyle sulh niyâz ve istirhâmında bulunacaktır.

En Son Muhârebe Haberleri

Rusya Ahvâli

Petersburg 27 Mayıs- Hukûk-u askeriye'nin vekâyesi hakkında Harbiye nâzırı Kerenski şu yolda kıyâfet-i askeriye ile selâm usûlünü îzâh eylemiştir:

Bütün askerler vazîfe-yi askeriyelerinin hâricinde sivil elbise iktisâ edebilirler, ma'a mâfih askerî üniforması ordularda ve harb sahnelerinin muhtelif kıta'atında bir mecbûriyet-i kat'îye hâlinedir.

Harb sahnelerine mücâvir ba'zı büyük şehirlerde sivil elbise iktisâ edebileceklerin evvel-i emirde kendi kumandanlarından istihsâl-i müsâ'ade itmeleri lâzımdır.

Mecbûrî asker selâmı lağv edilüb bunun yerine kendi arzularıyla mütekâbilen selâm te'âtîsiyle iktifâ yolu kabûl olunmuştur.

---*---

Latin İttihâdı

Roma 28 Mayıs- (Restodil Karlino) gazetesi Latin ittifâkının kesb-i takviyesine medâr olabilecek tedâbiri ber vech-i âtî îzâh itmekdedir:

Bizim en birinci mesâ'imiz Fransa ile İspanya'yı Latin ittifâkından husûle gelecek menâfî'-i azîmeden haberdâr iderek bunun kuvveden fî'ile çıkmasına sevk etmek olacaktır, diyor.

(Fotoğraf altı: Bir yaralı İngiliz'in Alman elinden ilk sigarasını alub içerken)

32.jpg

Sütun 1:

Ümîdvârız ki bu harbdan sonra Latin kavmi daha (...) daha yebi bir tarzda kesb-i hayât idecek. Çünkü bu cerîde kendi hârikasını kanı bahâsına isbâta muktedir oldu.

Bu zamanda Bahr-ı Sefîd havzasında mevcûd Roma, Paris, Madrid, Latin gruplarını idâre iden hükûmetler kendi düş-ü mes'uliyetlerindeki bu üç kısım-ı mühimi ihmâl itmemelidir.

Çünkü bu grupların her biri menfa'at nokta-yi nazarından birbirlerine merbût olub birinin eser-i za'af göstermesi hem kendi ve hem de diğerleri için büyük bir zarar teşkîl itmekdedir.

---*---

Amerika ve Harb

Londra 28 Mayıs- Britanya İngiliz teblîğ-i resmîsi Amerika müsâ'idinden bahisle yakında yüz bin Amerikan askerinin garb cebhesinde harbe iştirâk idebileceklerini haber viriyor.

Amerika zimâmdârân umûru ile Fransa ve İngiltere murahhasları beyinde Vaşington'da icrâ olunan konferanslarda üç bin beş yüz harb tayyâresi ile altı bin tayyârecinin tedârikine karâr virilmiştir.

---*---

Venezilos'a Su'ikasd

Selanik 28 Mayıs- Birkaç vakitten beri Yunan zâbitasıyla Fransa zâbitası, Venizelos aleyhinde tertîb idilmekde olan su'ikası taharrî ve ta'kîb itmekde idiler.

Lambropolis nâmında elde idilen bir maznûnun i'tirâfâtına nazaran sekiz kişi tevkîf idilmiş ve cümlesi birden su'ikasdı tasmîm itmekde olduklarını i'tirâf eylemiştir. Hafî bir cem'iyetin bu fî'ili icrâ için teşekkül itdiginde haber alınmıştır.

Vukû'bulan tahkîkât-ı ahîreye nazaran ismi bildirilmeyen bir zâbit kâillere harcırâh olarak 900 derâhime virüb fi'il-i katle muvaffakiyetlerinde yüz bin derâhime vireceğini de va'ad eylemiştir.

---*---

Ta'tîl-i İşgâl Hakkında Fransa Hükûmetinin Beyânnâmesi

Fransa dâhiliye nezâreti âtîdeki ta'mîmi neşr eylemiştir:

Bugün hitâme eren bir kısım ta'tîl-i işgâl münâsebetiyle ve diğerlerinin de kesb-i intizâm ideceği dolayısıyla hükûmet amele hey'etlerine beyân-ı memnûniyet ider.

Hükûmet müşkülât-ı hâzireyi pîş-i te'emmül alarak kendilerine mu'âvenet-i mukteziyede bulunacağını va'ad ider. Netîce-yi matlûbeye vusûl için amele ile iş başlarının hamiyet ve vatana sadâkat göstermeleri kifâyet ider. Salı gününden i'tibâren işçi kadınlar menfa'atine bir cem'iyet teşekkül idecektir. Bu sâ'atdeki, te'mîn-i ma'âş son derece kesb (...) itmiştir ve bütün sunûf-u cem'iyât birbirine karışmıştır. Dimâğlar da yalnız bir his, yalnız vatana hizmet fikri kâ'im olmalıdır.

Ey işçiler! Hepinize ve cem'iyetinize beyân-ı i'timâd idiyoruz ve mutâlebinizin icrâsına çalışacağımızı va'ad idiyoruz. Sizlerde üç sene müddettir bütün müşkülât ve (...) katlanub kemâl-i i'tidâl-i demle nâmûs-u vatani müdâfa'a iden insanlara imtisâlen vazîfenizde sebât idiniz.

Sütun 2:

(Fotoğraf altı: Makedonya Cebhesinde: Derina Nehrinde Alman hüsârları)

İngiltere'de Nümâyişler

Londra 27 Mayıs- Bugün ba'de'z-zuhur (Haydпарк)da İngiliz amele heyeti tarafından gâyet mutantan bir nümâyiş tertîb idilerek müttefik hükûmetler ahâlîsine bir selâm-ı umûmî irsâl edilmiş ve İngiltere'nin muvaffakiyet-i kat'iyeye vâsıl oluncaya kadar harbe devâm ideceği ifâde kılınmıştır.

Bu cem'iyet bir nokta-yi nazarı da diğer müttefikler amelesinin vukû' bulan mesâ'ine beyân-ı teşekkürdür. Muhtelif kürsîlerde hatîbler tarafından nutuklar îrâd edilmiş ve amele hey'etine mensûb birçok kimseler tarafından heyecân-ı âmîz nutuklar söylenmiştir.

Mitingin bidâyetinde Loid Corc'un mektûbu kırâ'at olunmuştur:

Londralı olmak dolayısıyla sizin müttefikler süferâsına tevdi' ideceğiniz sözlerin muvaffakiyatını temennî iderim. Ne vakit Avrupa milletlerinin her biri kendi hürriyetini te'mîn edebilecek bir raddeye vâsıl olursa medîd bir sulhda te'mîn idilmiş olacaktır.

Londra 27 Mayıs- Büyük bir heyecan içinde (Haydpar) miting kürsülerinden karâr-ı âtî virilmiştir:

Biz Londralılar icrâsına karâr virdiğimiz bu muhteşem miting dolayısıyla (Haydpar) kürsülerinden tâ müttefikler ahâlîsine kadar selâmlar takdîm idiyoruz, bâ-husûs Cemâhîr-i Müttefika kardeşlerimize ki hem-cinslerimizdir, bi-l-hâssa hâr ve samîmî muvaffakiyetler temennî ideriz. Ve Rusya milletini de çarın istibdâdından tahlise muvaffak olduğundan dolayı tebrik ider ve bütün milletlerin cân-ı gönülden hürriyetlerini temennî ideriz.

Yeni Türkiye

İngilizler yine (Haydpar) gürültüleri ile dünyayı aldatmak istiyolar...

---*---

Kont Tiza'nın İsti'fâsı Münâsebetiyle

Siyâset-i dâhiliye dolayısıyla ve hakk-ı intihâbın daha dêmocratique bir hâle ifrâğı mes'elesi münâsebetiyle Kont "Tiza" isti'fâ itmiştir. Daha bundan birkaç hafta akdem kral tarafından kabûl olunub mevki'inin

Sütun 3:

Takviye idildiğinden bahs idildiği hâlde böyle birdenbire bir isti'fânın vukû'bulması pek ziyâde câlib-i nazar-ı dikkattir. Hâl-i hâzırda her iki memleket üzerinde fevkü'l-'âde bir nüfûza mâlik olan Kont Çeznin ile aralarında ihtilâf olduğu ma'lûm idiyse de bu ihtilâfın ne dereceye kadar ilerü gitdiği mechûldür. İkinci bir mes'ele de Macaristan parlamentosundan ziyâde kral ve imparatorun müdâhale-yi şahsiyesiyle müşârü'l-ileyhin isti'fâya mecbûr idildiğidir. Çünkü Kont Tiza Macaristan hakk-ı intihâbının dêmocratique bir hâle ifrâğı için her ne kadar müsâ'idekârâne davranmağa hâzır idiyse de kral bunun kâfi olduğunu söylemiştir.

Birçok milletler tarafından meskûn olan Macaristan'ın hakk-ı intihâbını dêmocratique bir hâle vaz'ıyla siyâset-i dâhiliye nokta-yi nazarından fâ'ideli bir hareketde bulunulmuş olub olmayacağını bir tarafa bırakırsak, "Kont Tiza" gibi hakîkaten idâre-yi hükûmetde pek âlî bir takım evsâfa mâlik bir zâtın riyâsetden ayrılması müceb-i esefdir. Kont Tirza riyâset-i hükûmetde bulunduğu müddetce sefîne-yi devleti gâyet emîn ve kavî bir sûretde idâre itmişti. Nüfûz ve kuvveti ise

fevkü'l-‘âde büyükdü. Viyana matbû'âtına göre Kont Tiza ile Kont Çernin arasındaki ihtilâf-ı efkâr yalnız siyâset-i dâhiliyeden dolayı olmayub siyâset-i hâriciyenin de bir parça nüfûzu te'sîri olduğu anlaşılıyor. Ya'ni Avusturya-Macaristan'da Rusya ihtilâlinden dolayı Slavlar hakkında daha ziyâde müsâ'adekârâne davranılmasıdır. Belki de Kont Riza bu fikirde değildi. Her ne ise Kont Tiza'nın nüfûz-u siyâsîsi kendisinin âlem-i nisyânda kalmayub yıkında yine vâdi-yi siyâsiyâtta zuhûr ideceğini tekeffül ider. Kendisinin siyâset-i dâhiliye ve hâriciyesi ne yolda telakkî ve tenkîd edilirse idilsin Avusturya-Macaristan'ın en muktedir, en sâhib-i azim siyâsiyûnundan olduğunda şübhe idilemez.

Yeni Türkiye matba'ası

3.1.9. Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 20

Sâhib-i imtiyâz ve ser-muharriri: Mehmed Sa'di ---*---	Yeni Türkiye	Menâfi'a-yı İslâmiye ve Osmnâniye'ye muvâfık

Merkezi: Berlin Lorkostdam numro 37 Telefon numrosu: 5892 Şitan palas ---*--- İstanbul şu'besi: (Akdağ) yurdunda Celal Nuri Bey ---*--- Abone bedeli- Dersa'âdet için posta ücretiyle berâber senevî altmış gurus Berlin'de on markdır.		her dürlü neşriyâta sahîfelerimiz açıkdır. Neşr olunmayan evrâk i'âde olunmaz. ---*--- i'lânât şerâ'iti Türkçe ve Almanca neşr olunacak i'lânâtın satırında be-her lisân için 3 buçuk gurus alınır ve büyük i'lânlar için ayrıca fiy'ât karârlaşdırılır.
Nüşası: İstanbul'da 40 para Berlin'de 20 finikdir	Şimdilik haftada bir def'a neşr olunur. Siyâsî, edebî, ilmî, fennî, iktisâdî Türk gazetesidir.	Numro-20 Salı 19 Haziran 1333

Münderecât

“Zeplin” ile havada bir cevelân- (Mehmed Sa'di). Fânî şihâblar “3”- (Leminhad) İstanbul postası- (Celal Nuri). “Riyo”nun nutku ve Stokholm konferansı. Muhârebede zaferi kâfil esâsât- (Şeyh Sâlih Şerîf) Genç bir edebiyemizin Avrupa hakkındaki ihtisâsâtı- (Şükran) En son muhârebe haberleri.

“Zeplin” İle Havada bir Cevalân

Harb matbû'ât idâresinin nezâketli bir da'veti bizi Berlin civârında bir seyâhat-i havâ'îye icrâsına muvaffak itmişdi. Bütün dünyanın zebânzedi olan “zeplin” balonlarında bir seyâhat icrâ eyleyecektim.

Sabahleyin erkenden Berlin'den hareket iden tren beni yarım sa'ât sonra, mevki'-i telâfiye irişdirdi. Sonra otomobillerle uçulacak meydaba kadar ilerledik.

Havanın yağmurlu olmasına rağmen balonlarımız seyâhat-i havâ`iye için hazırlanıyordu.

Bu, havada ilk cevelânım değildi... Bundan evveş de Londra'da seyâhat-i havâ`iye yapmışdım. Lakin o zaman râkib olduğum, bugünkü gibi muhteşem bir zeplin balonu değildi. Belki bir küçük "Beliryo" teyyâresi idi.

"Beliryo" küçük bir mürekkeb-i semâvî olduğundan seyâhat o kadar zevkli olmuyordu. Sallantı çokdu. Her dümen hareketi tekneyi sallıyor, heyecan veriyor... En küçük bir hava akıntısı en hafif bir rüzgâr, tekneyi kolayca ihtizâza getiriyordu. Lakin bütün duygular, hisler, heyecanlar bir zeplin balonunda başka türlü oluyordu.

İnsan tayyâre değil kendini, doğrudan doğurya bir vapurda zan idiyordu. Yüzlerce kişinin yardımıyla yuvasından çıkarılan bir "zeplin" bir, iki dakîka sonra semâvâta doğru yükselmeğe başlıyordu...

Ferîh ve fahûr bu hava gemisinin her tarafında insan dolaşabiliyordu. "Zeplin"ın ne güzel bir yükseltisi var... Ne güzel bir tayerânı var... yükseldikce oradan âlemi bir nasb-ı nazar idilmiş var... Doğrusu bu, insana büyük sermetî viriyor... evvelâ insan, insanları küçük görmeğe başlıyor... Sonra, yüksek katlı, en zarîf binâlara en mürtefi' dağlara bile nazar-ı istiğnâ ile bakıyor... Ve ondan sonra şâ'ir-i a'zamın didiği gibi:

Yüksel ki yerin bu yer değildir

Dünyâya geliş hüner değildir.

Mısırâ'mı hâtırlıyor... Yükseldikce rûhda bir büyüklük nazarda bir parlaklık hâsıl oluyor... A'sâb, bütün vücûda

Sütun 2:

(Fotoğraf altı: Senfalen ile Levn arasında hatt-ı harbin arkasında sahrâ hastahânesi.)

Hâkim geliyor... İnsan kendi kendini bütün cihânın, bütün semânın sâhibi farz idiyor... Bulutların arasından dereleri, ovaları seyreden beşeriyet, daha büyük hiss-i cesâretlerle mütehassıs oluyor. Bu âlemde zan idiyorum ki ölmek de yaşamak gibi tatlı olacak, (...) daha zevkli olacak... çünkü bulutlar arasında olmakda da semâvî bir güzellik olacak.

*

**

İki sâ'at kadar işte bizde bu hislerle yaşadık. Ba'zen beş yüz metrelere kadar yükseldik... Ba'zen sût'atle yol aldık. Ba'zen ağırlaşdık. Nihâyet yine bu güzel şeffaf semâdan ayrıldık kara toprağa kavuşduk...

*

**

En garibi şu idi ki, bugün içinde seyâhat ettiğim zâbitleriyle bir arkadaş gibi hasbihâl eylediğim zeplini bir de Lonra sokaklarında iken semânın üzerinde (...) itmiş ve ora halkının heyecânı arasında gürültülü sesini duymuştum. Zeplinin içinde iken kulağımda latîf bir mûsikî gibi ihtizâzlar hâsıl iden bu sedâ, o vakit bende ve bütün Londra'da büsbütün başka bir tesîr-i müdhiş bırakıyordu...

Zeplin sedâso Londralılarda, büyük pek büyük bir havf ve dehşet hâsıl idiyordu...

Sütun 3:

O kadar ki bir gice oturduğum (...) perdelerini indirmemiş olduğum hâlde odamda elektiriği yanar bir hâlde bırakmışdım. Sabahleyin karşıdaki bir komşu hânesinden bir ihtârname alarak düşman zeplinlerinin semâımızda uçduğunu ve gecelerdeki ihmâlimden dolayı (...) olunuyordum...

**

İki sâ'atlik bir tayarândan sonra yine karaya indik güzel hava ile iştâhımız pek artmış olduğundan zâbitân gazinosunda heyet-i matbû'ât şerefine hazırlanan mükemmel bir öğle yemeğine kavuşduk. Gazeteciler burada pek mes'ûd pek (...) dakîkalar geçirdiler... Teyyâre zâbitleriyle hasbihâllerde bulundular... Onların muvaffakât-ı kahramânelerini öğrendiler. He`yet-i zâbitân nâmına kumandanları bizi selâmladı. Biz gazetecilerde mukâbelelerde bulunduk artık bu âhenkli zaman sönüyor, bu (...) tettebbu' hitâma iriyordu. Ben de kalkarak... İnşallah böyle şâdân bir günü zeplinimizle bir de Londra'da tes'îde muvaffak oluruz, didim. Bu söz... Muhâtablarım üzerinde pek güzel bir te`sîr bıraktı. Hava kahramânları bu güzel temennînin şerefine (...) olarak bize vedâ' idiyorlardı.

Mehmed Sa'di

34.jpg

Sütun 1:

Edebî- (...)

Fânî Şihâblar...

Şihâb-ı ferd için zafer. Halk için oyuncaktır. Târîh gözlerini açılmadığı asır ve i'tiyâd idib gülecekdi. Bu hâlde söyle bana, gülünç olmakdan çekinir misin?..

Her doğuş bir başka yükseliş bir başka aklanışdır.

Deyü dâ'imâ taşmak ister, ma'a mâfih o sâniye ötede bir dudak fısıldamış ve i'tiyâd sırtmışdır. Hande yükselir: Çok kereler bayulub da idinemediğimiz beyâz dişler görürüz. Ah, bu beyaz, sivri dişler!.. Biliyorum, bunları senin çok çekdi! Fakat üzüleceksin; bu beyaz müstehzîlerin ma'sûm handelerini kazanmak uzun işdir.

Aman bir gün, renkler değiştiği ve uçuşduğu bir gün, senin yine fahrini getiren güzel bir gün bunu gözler bulacaksın!.. Hande!..

O buna ezelden kalma bir mîrâs oldu. Kendisince bunun fevkine çıkacak şihâb yokdur. Hem bu ne güzel şi'irdir: Sen asırlaşacaksın! O sırtacak!..

Târîhe bak! Bu, her asır şihâbının mükâfâtı oldu. Bununla berâber bu güler yüzlü dostu gücendirmemek lâzım. Hakikat tuhafdır. Ba'zen siz ne (...) olmakdan da çok şi'ir bulur. Hande, ona bu tatlı şi'iri virmişdir. Hakikat bu şi'iri tutdukca, hande: kazandım, diyor. Halbuki iflâs itdi.

Geçen gice bizde yine (...) kımıldatdı. Yine senin efsunlarınla yıkıla yıkıla (...) döndük. Öyle susamışsınız ki fânî, su bize kâr itmedi. Kıvılcım isteik. Biz gülenlerdn değiliz şihâb, artık görünsek ne!.. Hem sana biz de gülüyorsak ne çıkar!.. Bizim budala gülüşümüz, senin doğuşuna mi'yâr değil mi idi?.. O handenin belâhetine karşı her zaman âfet gülmemiş mi idik?.. Artık şunu iyi anladık; şihâb meydân okur, i'tiyâd sırttır.

Şimdi bende müdhiş bir inkirâz var: Sen o kadar da!... (...) hiç düşünmem. Senin hakkında ne kadar yakın olduğunun beni daha ziyâde işgâl ider. Artık görün ve bize ufku göster!.. Ey serseri ateş parçası, ufuk nerede?.. Gözlerimiz karardı. Bu iki mangırı parlatabilir (...) usandık. Oh biz, şimdi biz bir başkasını isteriz. Biz mâ'î bir şey isteriz. (...) seni arayan kımıldanışlar, hoplanışlar var. Düşeceksin ve güleceksiniz. Fakat i'tiyâd-ı hâline geçmeyen hangi şey vardır?.. Bir gün sen bizim için yine dost olacaksın!

Evet şihâb, sen ferdâ için zafer, halk için oyuncaksın!.. Lakin zaman seni i'tiyâda nâmzed itdikce sararacaksın! O vakit asır, yeni bir şihâb kokusu için gözlerini semâya dikecek!..

Lem'î Nihâd

Berlin: 1917

Sütun 2:

İstanbul Postası

-9-

Yeniköy- 21 Mayıs 1917

Avrupalı mu'ârzlarımız ki bunlar bugün hep (...) a'dâda bulunuyorlar. Türklerden bahs itdikleri vakit bizi organizasyona nâ-müste'id görmekte idiler.

(Bu noktada makâlemize bir lisân istitrâdı sıkışdırmamıza kar'ilerimizin müsâ'ade buyurmalarını ricâ ideriz. Türkçemizde organizasyonun tam mukâbili [techîz]dir. Çünkü [cihâz] kelimesi [organ]dan başka bişey değildir. Tensîkât ve teşkîlât bu ma'nâyı müfid olamaz.)

Vâkı'an organizasyon= techîzât nokta-yi nazarından kemâlimizi iddi'â edecek değildir. Şu kadar var ki bu makâlemizde bir yeni, bir eski iki kat'î ve kâti' misâl ile muhâliflerimizin iddi'âsını cerh itmek istiyoruz. Techîzâtta noksan başkadır, bu husûsda adem-i isti'dâd ise bütün bütün başka bir şeyindir.

Hâle gelmeden mâzîyi tetebbu' idelim: Tekzîb olunmaktan korkmayarak dinebilir ki saltanat-ı Osmâniye, ancak ilk Osmanlıların büyük zî-şümûl ve ihâta ve mu'âsırlarından fazla bir (...) techîz ve tensîki sâyesinde teşekkül idebildi. Bu i'tibâr ile Orhan Gazi'nin ahd-i saltanatı pederi Osman Bey'in devr-i hükûmetinden daha mühimdir. Az bir zaman içinde, muhâribât ve fütûhâtıdan da aslâ fâriğ olmadığı, büyük bir siyâset-i hâriciyeyi idâre ve ta'kîb itdiği hâlde sâni-yi mülûk-ü Osmâniye, zamanına göre hârikü'l-'âde muntazam bir ordu ve o derecede müncesim bir idâre teşkîline muvaffak olmuşdu.

Asrın hükûmât-ı sâ'iresiyle bu olayın techîzât-ı Osmâniyeyi bir mukâyese idelim:

Dördüncü ehl-i salîb henüz ber-taraf olmuş. İznik'den

Sütun 3:

Nicea tekrâr Konstantiniye'ye nakl iden hükûmet Kayseriye, pek mahdûd arâzî dâhilinde i'âde-yi fevt itmekle meşgûl bulunmuşdu. Bizans hükûmeti, askerî, hatta teşkîlât-ı mütenevvi'ası ile yeni, yepyeni Osmanlı techîzâtı göz önüne getirilecek olursa büyük bir fark tebâruz ider. Vâkı'an Kıyâsara irâdesi azamet ve debdebe, haşmet ve tantana içinde bulunuyordu. Re's-i kârda yüzlerce ricâl vardı. İdâre münşâ'ib idi. Lakin bu (...) hükûmet pek kofdu. Derûnunda inzibât dan eser yokdu.

Tıbkı, Hazret-i Ömer bin el-Hattab Efendimizin ahd-i hilâfetlerinde müşterek ve müdebdeb İran ordu ve hükûmeti her ne isi o zamanın saltanat-ı Kayseriyesi de aynı şekil ve mâhiyetde idi.

Basit, sâde, alâyişsiz, gösterişsiz ilk İslâm ordusu ne idiye bizim Osmanlı-Türk ordumuz da aynen ona benziyordu. Leşker-i Fars mağlûbiyetden mağlûbiyete uğrayınca, kistrâ-yı Acem, temîn-i muvaffakiyet idebilmek için (...) rütbe üzerine rütbe, elkâb ve ünvân üzerine elkâb ve ünvân bahş ve ihsân idiyordu. Fakat yâd ile zafer ihrâz olunamayacağı gâyet tabî'î olduğundan hafif, çalak, metîn ve îmânkâr Arab orduları pek büyük bir sür'atle kişver-i İran'ı feth ve hemân melik-i eslâfa ilhâk itdiler. Osman ve Orhan gâzîlerden bed' ile Osmanlı hükûmeti de böyle büyük bir zindellikle memzûc esâslı bir kâbiliyet techîziye gösteriyordu.

O esnâda garbde o kadar [de-organize] idi ki safsatayât-ı kelâmiyeden biraz vakit bulub da yeni Roman kayserliğine imdâda muvaffak olamıyordu.

İlk muntazam ve mücehhez ordu, bî-şübhe bir Osmanlı ihtirâ'dır. Tarz-ı hâzırında ordu teşkîl ve idâresi usûlünü bütün garb,

(Fotoğraf altı: Bisikletle askerlere muhârebe dolayısıyla tahrîb olunan mevâki'inden geçerken)

Sütun 1:

Bütün dünya Türklerden ahz ve iktibâs itmişlerdir. Bunu zâtı ve indî bir iddi'â olmak üzere ilerü sürüyorum. Türklerin hâtırı sayılır mu'ahhazlarından olan von Hammer, pek ma'rûz ve mütedâvil olan târîhinde bu hakîkati bir vuzûh-u tâm ile kayd itmek insâfını ibrâz itmiştir.

O hâlde Türklerde bu cibillet ve fitratı görmemek doğrusu büyük bir ummâ-yı târîhiye delâlet ider.

İlk zamanlarımızda yalnız ordumuzda değil bütün şu'ubât-ı idâremizde büyük bir intizâm ve (...) techîz ve ta'kîb mevcûddu. Tayyâr-zâde Ata Bey'in (Enderun târîhi), Mansûru-zâde'nin (Netâyicü'l-vukû'ât)ının ilk cildi, sadr'azam-ı sâbıkadan Cevâd ve Mahmûd Şevket Paşa merhûmların târîh-i askerîleri, Arif Paşa'nın

(Yeniçeri Târîhi), ve meşhûr Montecucolli (Montekokollu)nun muharrerâtı gözden geçirilecek olursa bu hakîkatın rûhuyâne müte'allik olan bütün teferru'âtı kolaylıkla tebâruz ider.

Gelelim ahd-i hâzıra: Elîm ve medîd bir devre-yi atâlet geçirdikden sonra, bu muhârebe-yi umûmiye esnâsında- ve şâyân-ı nazardır- Balkan harbinden hemân çıkar çıkmaz, Avrupa düvel-i mu'azzaması sırasında fi'ilen bir mevki'-i askerî ve siyâsi işgâl idecek derecede bir cehd ve gayret ibrâz itmekliğimiz, doğrusu techîz husûsundaki kâbiliyetimize delâlet itmez de neye ider?

Müdevvenât-ı târîhiyeyi tekrâr gözden geçiriniz göreceksiniz ki ne zaman bizde re's-i kâra re'y-i rezîn, fikri metîn, zannî isâbet karîn, bir merd-i güzîn geçmiş ise elde mevcûd malzeme-yi milliye ile en muhteşem saray-ı siyâsiyikurmuşdur. Kadîmde Köprülü hâzırda tenevvür nâmları bu iddi'âtı tevfik için li-ecli'l-misâl serd ve ityân olunabilir.

Bundan on, on iki sene mukaddem memleketimizden dışarıya gitmiş ve bu sene avdet itmiş bir zât tasavvur idiyorum. Devr-i sâlîfin son günleri ile zaman-ı hâzır, bu zât-ı mefrûz pek güzel mukâyese ve muhâkeme idebilir. Büyük bir inzibât, büyük bir intizâm ve insicâm, her zerre-yi kuvvetden, her menba'-ı milliyeden kemâliyle, hakkıyla istifâde etmek fikri, (...) itâ'at bizde eski rehâvet ve atâletin yerine kâ'im olmuş, âdetâ bir Caguette magique bizi tekrâr hayâta da'vet itmiştir.

Acabâ bizim asl-ı mizâc ve tabî'atimizin ve şenlik, techîzât-ı girîzlik, intizâm-ı nâ-perverlik mi idi? Aslâ; buna olanca kuvvetimizle menfî bir cevâb virmeliyiz. Orhan gâzî ahdinde, Kânûnî Sultan Süleyman devrinde, asr-ı Mehmed Hân-ı hâmisde, Türk kalbi esâslı bir kâbiliyet gösterir ve havârik-ı ibrâzına kadar sebât olursa arada geçen evân-ı atâleti ancak bir (...) -hastalık- telakkî idebiliriz. Efrâd gibi akvâmda hayâtlarında dürlü dürlü imrâza giriftâr olabilirler. Şurası da unutulmamalıdır ki bu gibi uyuşukluk edvârı yalnız bizim târîhimizde değil, her millet ve devletin târîhinde mevcûddur. Fransa'nın da, İngilterenin de târîh-i hayâtlarında öyle buhrânlı ve hatır-nâk zamanlara tesâdüf idilir ki, her hâlde ânları tasvîr iden sahâ'if okunurken millet ufûl idiyor zan olunur.

Türkler, -epeyce bilmiş olalım- değerli bir kâbiliyet-i techîziye ile (...)

Celal Nuri

Sütun 2:

(Fotoğrafın altı: Bir mecrûhun muhârebe meydânından nakli)

Ribo'nun Nutku ve Stokholm Konferansı

Alman ve Avusturya- Macaristan muhâfazakârân fırkalarıyla ihrâr ve sosyalist fırkaları arasında uzun uzadıya münâkaşât ve mübâhesâta meydan virmeyen Stokholm konferansına Alman sosyalistleri re'isi Şaydeman dahî iştirâk etmek üzere azîmet etmiştir. Ma'lûm olduğu üzere İsveç sosyalist fırkası re'isi Branting'in taht-ı riyâsetinde ictimâ' idecek olan bu konferansın İngiliz ve Fransız nüfûzu tahtında olduğu söyleniyor ve Branting'in riyâseti ise bu husûsda pek ma'nîdâr görölüyordu.

"Yeni Türkiye" bu mübâhasâtı vaktiyle icmâl iderek kar'ilerine bildirmiş idi. Alman muhâfazakârânının en ziyâde korudukları Alman sosyalistlerinin istedikleri sulhdür. Fikirlerine göre bu nev' bir sulh almanya için müceb-i harâbî olacaktır. Çünkü tazmînâtsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh kulağa geldiği gibi kolay olmayub Almanya'nın istikbâlini taht-ı tehlikeye koyacak bir şekildedir. Evvel be evvel askerî nokta-yi nazarından hudûdların tashîji ve istikbâlde Ruslar ve Fransızların ve bi'l-hâssa İngilizlerin hücumuna karşı taht-ı muhâfazaya alınması îcâb ider. Belçika'nın ve Fransız arâzî-yi meşgûlesi ile Lehistan'ın tahliyesiyle ve binâ`en-aleyh Almanya hudûdunun hâl-i sâbıkına ircâ'ıyla bu istikbâl mes`elesi hal olunmuş değil belki taht-ı tehlikeye girmiş olur. Belçika şübhesiz İngiliz ve Fransız nüfûzu altına girecek ve bütün kuvvetiyle Almanya'ya karşı i'lân-ı husûmetde tereddüd itmeyecektir.

Bu Belçika mes`elesini pek vâzih bir sûrette tedkîk iden mütevaffa Belçika vâlî-yi umûmiyesi Fonbiksing'in bir hâtırası tercüme ile kar`în-ı Osmâniye'nin nazar-ı dikkatlerine vaz' itdik. Muhâfazakârânın fikirleri bu husûsda temâmıyla hâtırada kaldığı gibidir. Kömür mes`elesi dahî Fransa arâzî-yi meşgûlesinin ve bi'l-hâssa "Yerpi"nin

Sütun 3:

Tahliyesiyle pek fenâ bir hâl kesb idecek ve Almanya'nın bütün Avrupa'yı bu husûsda taht-ı inhisâra alınabilmesi bir daha kâbil olamayacaktır.

Sonra bahrî mes`eleler var ki pek mühimdir. Meselâ: Falander sevâhilinin elden çıkmasından Almanya'nın denizlerin (...) kat'iyen elde idemeyeceği intâc olunabilir. Sonra tazmînât-ı harbiye mes`elesinde de efkâr ve ârâ pek muhtelifdir.

60 milyar markdan ziyâde borç idildikten ve Almanya'daki mevâd-ı gıdâ'ıye ve mevâd-ı ibtidâ'ıye istihlâk olunduktan sonra yeniden sanâyi'i yoluna koymak için lâzım gelen mevâdın hangi para ile alınacağı ve bu borcların ve fâ`izlerin ne sûretle tesviye olunacağı ve müteveffâ muhârebelerin eytâm (...) ne vâsita ile para bulunabileceği mes`eleleri bütün muhâfazakârları tazmînât-ı harbiye istenilmesine tarafdâr idiyor.

Sosyalistler ise bunların hepsinin aleyhdâridirlar ve beyne'l-milel bir takım mu'âhedât ve mukâvelât ile bütün bu derdlere çâresiz olmak istiyorlar. İşte bunlardan dolayıdır ki Almanya'da bu istihkâm sosyalistler kongresi pek ateşli münâkaşâne bâhis olunmaktadır. Son zamanlarda Fransa re`is-i vükelâsı Riyon'un nutku ise bu bâbda her iki tarafca birçok tefsîrâta mahal virdi. Konferansın riyâsetini der-uhde iden "Pranting" tâ muhârebenin ibtidâsından berü itilâfiyûne karşı fevkü'l-âde bir Sympatie göstermiş ve şimdiye kadar her vesîle ile Almanya'ya ve bi'l-hâssa Prusya "militarizim" ne karşı i'lân-ı hüsumâtından çekinmemiştir.

Şunu da ilâve itmek isteriz ki mûmâ ileyhın itilâfiyûn hakkındaki bu muhabbeti sırf (...) bir takım âmâldan neşet itmeyüb mâdî birtakım esâslara îtinâ itdiği de söylenmekdedir.

Meselâ İngiliz idâresi altında olan transit mes`elesinde

35. jpg

Sütun 1:

Müşterek olduğu ve kendi fırkasından birçok kimselerin de bu işe iştirâk eyledikleri rivâyetini kat'iyetle deverân itmekdedir. Binâ'en-aleyh bu zâtın riyâseti tahtında ictimâ' idecek ve sulh hakkında beyân-ı fikir eyleyecek bir kongrenin kat'iyen Alman menâfi'ine hizmet idemeyeceği iddi'âd olunmaktadır.

Sosyalistler ise Reybon'un nutkunu ve Fransa hükûmetinin sosyalistlere - Stokholm konferansına iştirâklerini men' itmek üzere -pasaport i'tâ itmediklerini ona sürerek mezkûr kongrenin Almanların aleyhinde olduğunu ve beyne'l-milel bir mâhiyetini hâ'iz bulunduğunu iddi'â itmekdedirler.

Alman re`is-i vükelâsı (...) ve bi'l-hâssa Avusturya hâriciye nâzırı, "Çernin"nin gâyet vakârâne ve (...) nutuklarına karşı (...) mezkûr nutku pek (...). Mûmâ iletih nutkunda bu kongre fikrinin kat'iyen Fransa'dan neşet itmediğini ve bir fırka erkânının bu yolda müzâkerâtında bulunmuş câ'iz olmadığını ve akd olunacak sulhün ancak bir Fransız sulhü olabileceğini söylemiştir.

Sonra bu hâlin Fransa'da efkâr-ı umûmiyeyi teşvîş ideceğinden ve bir fırkanın Fransız kavmini temsîl idemeyeceğinden ve bu husûsda (...) geldiğinde Fransız milletini temsîl iden hükûmetin mecâlis-i şer'ie komisyonlarıyla (...) müzâkere ideceğinden bahs eylemiştir.

"Düşman daha toprağımızı taht-ı işgâlinde tuttuğu bir zamanda bu düşman ile sulh müzâkeresine girişilebilir mi? Sulh zafer-i kat'iyeden sonra kâbildir. Amerika -ki bize mu'âvenet-i azîmesini va'ad idiyor- bu hâle ne diyecektir! Hükûmet-i Stokholm

seyâhatini tasvîb ve teshîl idemez ve bu bâbda mes'uliyeti der-uhde eyleyemez.” Didikden sonra Rusya’ya tevcih-i kelâm iderek:

“Rusya hükûmet-i muvakkiesi her vecihle himâye ideceğiniz ve bu Stockholm konferansı meydandan kaldıktan sonra Petersburg’a gidecekler için teshîlât-ı lâzime ibrâz eyleyeceğiz. Efkâr-ı umûmiye (...) sulh havâdisleriyle teşvîş itmemeliyiz. Rusya ile yalnız tecâvüzî bir ittifak akd olunub tedâfi’i ittifâkın gayr-i mevcûd olduğu hakkında şâyi’ât-ı devrân itmekdedir. Bu şâyi’ânın nereden çıktığını biliyoruz. Ânın içindir ki Rusya hükûmeti Fransa hükûmetinin rızâsıyla bu bâbdaki ittifaknâmeleri neşr idecektir. Mecâlis-i şer’iye hükûmet ile vazîfelerini yapacak ve (...) istifâde ile efkâr-ı umûmiyeyi teşvîşe çalışanların mesâ’îsi boşa çıkmayacaktır”. Dimişdir.

Bundan sonra bir celse-yi hafiyede bütün meclis-i a’yân fırkaları vatanın mevcûdiyet ve şerefi hakkındaki mes’eleler üzerine müzâkerât icrâ etmek hakkının ancak hükûmet-i mes’ûliye terettüb itdiğini karârlaşdırmışlardır.

İşte burada da görülüyor ki Fransa hükûmeti el-ân şerefli bir sulh akdi taraftarı değildir. Hâlâ İngiltere’nin hâtırası için her bir fedâkârlığa ve her bir mahrûmiyete katlanmağı istiyor. Son zamanlarda (...) bir sûretde deverân iden sulh şâyi’aları insânı böyle bir nutuk karşısında bulunmayacağını zan itdiriyordu. Gerek İngilizler ve gerek Fransızlar ne derlerse desinler bugün

Sütun 2:

Kat’î bir şey var ki o da Rusya’nın maddeten za’afiyetidir. Bunu vaktiyle en öeşhûr ve (...) Rus ceneralleri bile söylemekden çekinmemişlerdi. Son havâdisler, bir buçuk milyon Rus askerinin firârda olduğunu bildiriyorlar. Binâ`en aleyh bizim tarafın kendi kuvvetine güvenerek düşmanların âmân dimesine kadar beklemesi icâb ider.

Hükûmet-i Osmâniye’nin bu Stockholm konferansı hakkında ne düşündüğünü ve bizden kimlerin gideceğini bilmiyoruz. Binâ`en- aleyh bu bâbda ma’lûmât olduğu hâlde tafsîlât ve taksîrât virmekliğı münâsib bulduk. Bakalım gelecek haftalara sulh konferansı ve bunun te`sîrâtı hakkında bakalım ne havâdisler getirecekler.

Muhârebede Zaferi Kâfil Esâsât

Şeyh Sâlih Şerîf Efendi hazretlerinin gazetemizin Almanca kısmında mûnderic makâlelerini Türkçeye tercüme ile kar`în-i kirâmın inzâr-ı dikkatlerine ber vech-i âtî vaz’ ediyoruz:

Bir muhârebede zaferi te`min idecek olan anasır-ı muhtelifedir. Bu anâsır evvelâ maddi ve mer`î birtakım kuvvetlerden terekkeb ider. Meselâ kuvve-yi askeriye,

techizât-ı askeriye gibi. Sonra sâhib-i azim ve cesûr ve ölümden korkmaz kimselerin bunları isti'mâlde gösterecekleri kat'iyet ve şiddet. Bunların yanında bir takım nâzik kuvvetler vardır ki meselâ harb hîleleri (ormanların ve tepeciklerin arkasında yer aramak, gayr-i muntazır baskınlar, geride bulunan mevki'a düşmanı celb için gösteriş, firârlar vesâ'ire) sonra dostlarının mikdârını tezyîd ve düşmanlarının gibi tenkîs için memâlik-i ecnebiyede düşman milletin hakkında iftirâ-âmîz şâyi'ât tertîb ve ta'mîm itmek, dâhilde halk beyninde teşevvüş meydâna getirmek ve bir milletin kuvve-yi icrâ'îye ve fi'ilyesini kırmak üzere düşman hükûmetinin

Sütun 3:

Kendi milletin gözünde haysiyetini ve kuvvetini ihlâl edecek iftirâlarda bulunmak.

İşte bunu bir takım vesâ'it-i harbiye vardır ki düşman bunları vakt-i merhûnunda mevki'-i icrâyâ koyarak müntic muvaffakiyet olması için lâzım gelen (...) ve müsâ'ide kusûr itmez. Bu bâbda en ziyâde hangi taraf daha mükemmel ise, mikdârca techizât ve teslîcâtca fen ve sevkü'l-çeyş nokta-yi nazarından mükemmeliyetde kendisinin daha kuvvetli olan tarafı mağlûb idebilir.

İşte bunun içündür ki ictimâ'iyât filosoflarınca bir muhârebede zaferi te'mîn edecek yalnız mikdâr-ı nüfûs ve mevâd-ı harbiye olmayub düşmanı dâhilde ve hâricde bed-nâm edecek entirikaların isti'mâlde icâb ider.

Arapça bir darb-ı mesel: “Bir parça hîle bütün bir kabîleye mu'adildir.” Diyor. İkinci bir darb-ı meseli de “hîleye karşı mukâvemet olunamaz” sözü teşkîl ider. “Bir muhârebenin kasvâsı hîledir. Ve bunun meyvesi ise zaferdir.” Ey kuvvetli kimse hîleden sakın” gibi darb-ı mesellerde vardır.

Zaferi te'mîn edecek olan bu hîlelerin ehemmiyeti hakkında Hazret-i Peygamber “Muhârebe hîledir” demiştir. Bunların cümlesi i'tirâz kabûl itmez hakâ'ikdendir.

(Fotoğraf altı: Garb cebhesinde: Muhârebe meydanında mühimmât ve erzâk nakli)

Sütun 1:

Şimdi biz bu hakikatleri kendimize tatbîk ile tedkîk eylersek biz ve müttetiklerimizimizin avn ve inâyet (...) ile gerek kuvve-yi askeriyece ve gerek mu'allim ordularımızın cesâret şecâ'atce ve muhârebe ve hîlelerinin isti'mâlindeki kat'iyetce düşmanlarımıza gâlib olduğumuz netîcesini elde ideriz.

İşte bunun içindir ki düşmanların mikdâr-ı nüfûs ve mevâd-ı harbiyelerinin yüksekliğine rağmen meydân-ı harbde bu kadar zaferler kazandık. İşte bu zaferlerimizdir ki düşmanı siyâsi hîlelere mürâca'ata ve bütün dünyâda aleyhimizde iftirâ-âmîz şâyi'ât meydana çıkarmağa mecbûr itmiştir. Çünkü kendileri bu vesâ'itle hâlâ zafer-i nihâ'iyî elde edeceklerine kâni'dirler.

Bunun içindir ki düşmanlarımız şimdiye kadar bu bâbda dünyayı kendi fikirlerine göre zehirlediklerinden bu hîlelerden sakınılmak vazîfesi ve gerek dâhilde ve gerek hâricde ahvâl-i hakîkiyeyi olduğu gibi i'lân ile iftirâ-âmîz şâyi'âtın mâhiyetini meydana çıkarmak bize düşer. Bu ise matbû'âtın vezâ'ifindedir.

Bütün halka ve bi'l-hâssa hükûmet ve baş kumandanlığa ber vech-i âtî dört vazîfe tevcih ider:

Bi'l-cümle sıkıntılara sabır göstermek. Düşman bütün mağlûbiyetlerinden dolayı bizden daha ziyâde sıkıntıda olduğundan her şahıs ve millet için fezâ'ilden ma'dûd olan sabrı en ziyâde bizim göstermekliğimiz icâb ider.

Düşmanın sabır ve tahammülüne velev küçük bir ziyâde-yi müddet için olsun sabır ve tahammül ile mukâbele etmek. Çünkü bu küçük müddet bir an-ı vâhid olsa da kim daha ziyâde tahammül iderse 1 muzaffer çıkar.

Bütün cebhe-yi harblerde düşmanın ta'arruzuna karşı müdâfa'a etmek olvecihle ki düşman hatt-ı tedâfi'yi yaramasun.

Cenâb-ı Rabbü'l-Âlemîn'in lütuf ve inâyetine güvenmek. Dost ve düşmana karşı insâniyetkârâne mu'âmele etmek, ve düşmana

(Fotoğraf altı: Erdas'da ma'lûb idilen İngilizlerden alınan üserâ)

Sütun 2:

(Fotoğraf altı: Hudûd arkasındaki Türk askerleri ta'lîm iderken.)

Karşı mukâbele (...) yalnız ihtiyâcât-ı harbiyenin gösterdiği dereceye tahdîd eylemek bu vezâ'ifin ifâsının ne netâyic vireceğini Cenân-ı Hak Kur'ân-ı Azîmü's-Şân'da şu yolda ta'rîf itmiştir:

“Ey ümmet-i Muhammed. Sabır eyle ve tahammül it. Tereddüd eyleme ve Cenâb-ı Hak'dan ümîdini kesme. Bi'l-'ahire bunun sa'âdetini göreceksin.” Allah müdür ve mu'âvindir.

Ticâret-i Umûmiye Mecmû'ası

“Ticâret-i umûmiye mecmû’ası” nâmı tahtında (...) Dersa’âdet’de neşre başlayan müfîd mecmû’ayı kar’ilerimize tavsiye eyleriz.

Sütun 3:

Genç bir edebiyemizin Avrupa hakkındaki ihtisâsâtı

-1-

Kolların Karadeniz’e nâzır bir (...) açıldı. İki genç kız başlarını uzatdılar, etrâfi dikiliyorlardı.

Ümîdsiz bir gice... Rüzgarların uzaklardan getirdiği boğuk top sedâları İstanbul’u uyutmuşdu.

Sabaha, leykînin ellerinden döndü. Serîn, ümidvâr bir sesle: Göreceğin leyli” diyordu. “ Bu muhârebe kadınlığı yükseltecek. Türk kadınlarını terakkîye koşduracak (...) muhârebeden sonra kitâblarızda “haremden, sevgili güzel hâtemlerden değil, büyük vazîfelerle meşgûl hâtimlerden bahs idilecek..

Leylî, gülümseyerek, “belki” didi. “belki bir gün bütün bir düşüncülerin bir hakikat olur. Fakat zan itmem. Almanya’da kadın yalnız bir â ile re’isi, muhterem bir (...) olmak için çalışmaz. Pederinin, zevcinin mevki’ini, vazîfesini anlar, idâre ider...

Toplar susmuş, soğuk bir rüzgar mütemâdî ısıklarını etrâfa serpiyordu. Ne semâda bir yıldız ne etrâfda bir ışık...

O gice bu seferde müstesnâ bir güzellik vardı: Siyâh muhteşem. Seneler geçdi. (...) ümîdlerine yaklaşıyordu. (...) postahânede çalışıyor, büyük mekteplerde ulvî gâyelerle şugûl oluyor, Almanya’ya tahsîl için gidiyorlardı. Sahnenin arzusu: Her gün leyliiden dinlediği Alman hayâtını görmek, Alman kadınlarını anlamak...

Nihâyet bir gün İstanbul’dan bu vazîfe ile uzaklaşıyordu. Tren hareket ideceği, Leyli ellerinden tuttu “bana uzun mektûblar gönder, bütün hislerini anlat” diyordu.

20 Şubat 1917 Hamburg

Sevgili Leyli

Hamburg’da soluk bir güzellik var. Kurşûnî semâ,

36.jpg

Sütun 1:

Renksiz sular. Çıplak ağaçlar.. Soğuk bir rüzgâr, yağmur her zaman mevcûd. Sâde cesîm binâlar. Geniş caddeler, binlerce bağçe: Hamburg'un ahşamı.. Bu güzel şehri kadınlar idâre ediyor.

Trende kadınlar kondüktör. Tramvayı kadınlar işletiyor.. Pasaportumu göstermek için polis idâresine gıtdim. Orada birçok kadın çalışıyordu. Mağazalarda, otellerde, fabrikalarda gördüğüm binlerce kadın senin bana kollarında anladıkların hatırlatdı. Bu kadınları çalışdıran kuvvet, arzu nedir? Onu anlamak, onu sana ikinci mektûbunda yazmak istiyorum.

Şükran

En Son Muhârebe Haberleri

Rusya Ahvâli

Petersburg'dan vukû'bulan istihbârâta nazaran (...) birçok igtışâsât zuhûra gelmiştir. (...) komiseri (...) ifâdâtına nazaran bu karışıklılar 26 Mayıs târîhinde başlayub bu günde amele ve asker fırkalarının (...) ile Petersburg ve bütün Rusya münâsebâtının yalnız Petersburg amele ve asker-i hey`et-i murahhası vâsıtasıyla icrâ kılınacağına dâ`ir bir ta`mîn neşr eylesmesinden ileri gelmiştir.

(...) bu karârdan vazgeçirmek için pekçok sarf-ı gayret itmiş ise de hiçbir neticeyi müceb olduğundan (...) terk iderek Petersburg hükûmete (...) itmiştir.

Henüz (...) mes`ele hal idilmiş değildir, dün amele ve asker hey`et-i murahhasası Petersburg'a vâsıl olarak (...) tarafından kabûl edilmiştir.

Hey`et-i idâre re`isi (...) ile dört (...) Pazar günü (...) gidüb ihtilâfın izâlesi esbânına tevessül idecektir.

Diğer taraftan (...) müdürü şehrin ihtiyâcâtına çâresiz olmak üzere mâliye nezâretinden 25,000 rublelik bir (...) taleb itmiştir, hükûmet-i muvakkîye bunu kabûl itmemiştir.

Petersburg 4 Haziran- Zirâ`at nâzırı Çernof ile posta ve telgraf nâzırı (...) gidüb hükûmet-i muvakkîye ile amele ve asker hey`et-i murahhasası meyânındaki ihtilâfın izâlesi esbâbına çalışacaklardır.

Petersburg 4 Haziran- Petersburg konferansındaki amele murahhasaları 537 ihtilâlleridir. Sosyalist 103 sosyal demokrat ve 136 bî-taraf a`zâdan mürekkebirdir.

Petesburg 4 Haziran- Amele ve asker hey`et-i murahhasasının kuvve-yi icrâ`âtına komitesi bütün kâ`inât sosyalist ve amele sendikalarına hitâben âtîdeki neşriyâtda bulunmuştur:

“28 Mart’da amele asker hey`et-i Murahhasası bütün milletlere hitâben beyânâtda bulunub oraya milletlerini sulh mes`elesinin kat`î sûretde icrâsına da`vet eylemiştir.”

Sütun 2:

(Fotoğraf altı: Arras’da ma`lûb idilen İngilizler’den olan esirânın dâhile sevki)

Amele ve asker hey`et-i Murahhasası bütün demokrat bayrakları üzerine:

“Milletlerin hukûkunu mütekellif zamm-ı memâliksiz ve tazmînâtsiz sulh” sözlerini büyük harflerle yazmışlardır.

Rusya demokrasisi birinci hükûmeti bu programı kabûle icbâr itdi ve nasıl ki 3 ve 4 Mayıs vukû`âtında bunu te`yîd itmekdedir. Demokrasi birinci hükûmet-i muvakkîye bundan zerre kadar inhirâf için müsâ`ade itmemiştir.

İkinci hükûmet-i muvakkîye bu programı amele ve asker hey`et-i Murahhasası mahaline bi`l-ibrâz beyânât ve mukarrerâtının birinci noktası olarak göstermiştir.

9 Mayıs’da mahallin kuvve-yi icrâ`îye komitesi beyne`l-milel sosyalistlerden mürekkeb bu konferans akdine karar virüb 15 Mayıs’da bütün memleketler sosyalistlerine hitâbeler göndermiş ve cümlesini sulhün akdi için mücâdeleye da`vet eylemiştir.

Amele ve asker hey`et-i Murahhasası meclisi, harbin hitâmını, ve beyne`l-milel sulhün akdini ancak bütün kâ`inât amele sendikalarıyla sosyalistlerinin bi`l-cümle gayret ve kudretlerini sarf itmelerinde ve bu sûretle kıtâl-i azîmin önünü almağa çalışmalarında görebilirüz.

Böyle beyne`l-milel bir hareketi icrâ ve umûmî bir konferans akdi, için lâzım olan kat`î hatve milletler arasındaki münâsebât ve murâbıteyi te`mîn ve tersîn idecek esbâba tevessül itmekle kâbildir.

Bütün amele hey`eti ve sendikası ki bu işe son derece nasb-ı inzâr-ı ehemmiyet lütf itmekdedir. Cem’ ve ini`kâd idecek meslise med`ûddurlar.

Hey`et-i Murahhasa, bu da`vete icâbet iden bi`l-cümle hey`etlerin konferansın bi`l-cümle mukarrerâtı tamâmıyla tatbîk itmeğe mecbûr olduklarını beyân eyler.

Sütun 3:

Asker ve cümle hey`et-i Murahhasası, konferans mahalli olarak Stokholm`ü intihâb itmişdir. (...) ictimâ`ını 28 Haziran ile 8 Temmuz arasında tekrâr itdirmişdir.

Yeni Türkiye bütün abone sâhiblerinden abone bedellierinin

Muntazaman irsâlini ricâ eyler.

Yeni Türkiye İstanbul`da abone olacıklara sür`at-ı kîtârıyla gazetenin serî`an ve muntazaman irsâl olunacağını ve Almanya hakkındaki her dürlü istifsârâta en vâzih sûretle cevâblar virebileceğini va`ad eyler. Bu husûslar için “İkdâm” yurdunda “Yeni Türkiye” İstanbul şubesi müdürü Celal Nuri Bey’e mürâca`at idilmelidir.

Vinkler-Fişer

Beyne`l-milel nakliyat şirketi

Berlin- Lützotrassa 102-104

Balkanlarda mu`âmelâtda buluna bu şirket ihrâcât müsâ`idesi istihsâliyle meşgûl olur.

“Yeni Türkiye” matba`ası

19 Juni 1919

Delnhorst`da kâ`in, Otviverfe, fabrikası: Her tarda tulumbar, su ta`kım âlât ve edevâtı, sıvı

Ma`denlerden tethîre â`id makinelerin envâ`ini i`mâl ve inşâ ider.

Münderecât

“Zeplin” ile havada bir cevelân- (Mehmed Sa`di). Fânî şihâblar “3”- (Leminhad) İstanbul postası- (Celal Nuri). “Riyo”nun nutku ve Stokholm konferansı. Muhârebede zaferi kâfil esâsât- (Şeyh Sâlih Şerîf) Genç bir edebiyemizin Avrupa hakkındaki ihtisâsâtı- (Şükran) En son muhârebe haberleri.

“Zeplin” İle Havada bir Cevalân

Harb matbû`ât idâresinin nezâketli bir da`veti bizi Berlin civârında bir seyâhat-i havâ`iye icrâsına muvaffak itmişdi. Bütün dünyanın zebânzedi olan “zeplin” balonlarında bir seyâhat icrâ eyleyecektim.

Sabahleyin erkenden Berlin`den hareket iden tren beni yarım sa`ât sonra, mevki`-i telâfiye irişirdi. Sonra otomobillerle uçulacak meydaba kadar ilerledik.

Havanın yağmurlu olmasına rağmen balonlarımız seyâhat-i havâ'îye için hazırlanıyordu.

Bu, havada ilk cevalânım değildi... Bundan evveş de Londra'da seyâhat-i havâ'îye yapmışdım. Lakin o zaman râkib olduğum, bugünkü gibi muhteşem bir zeplin balonu değildi. Belki bir küçük "Beliryo" teyyâresi idi.

"Beliryo" küçük bir mürekkeb-i semâvî olduğundan seyâhat o kadar zevkli olmuyordu. Sallantı çokdu. Her dümen hareketi tekneyi sallıyor, heyecan veriyor... En küçük bir hava akıntısı en hafif bir rüzgâr, tekneyi kolayca ihtizâza getiriyordu. Lakin bütün duygular, hisler, heyecanlar bir zeplin balonunda başka türlü oluyordu.

İnsan tayyâre değil kendini, doğrudan doğruya bir vapurda zan idiyordu. Yüzlerce kişinin yardımıyla yuvasından çıkarılan bir "zeplin" bir, iki dakîka sonra semâvâta doğru yükselmeğe başlıyordu...

Ferîh ve fahûr bu hava gemisinin her tarafında insan dolaşabiliyordu. "Zeplin"ın ne güzel bir yükseltisi var... Ne güzel bir tayerânı var... yükseldikce oradan âlemi bir nasb-ı nazar idilmiş var... Doğrusu bu, insana büyük sermetî viriyor... evvelâ insan, insanları küçük görmeğe başlıyor... Sonra, yüksek katlı, en zarîf binâlara en mürtefi' dağlara bile nazar-ı istiğnâ ile bakıyor... Ve ondan sonra şâ'ir-i a'zamın didiği gibi:

Yüksel ki yerin bu yer değildir

Dünyâya geliş hüner değildir.

Mısırâ'nı hâtırlıyor... Yükseldikce rûhda bir büyüklük nazarda bir parlaklık hâsıl oluyor... A'sâb, bütün vücûda

Sütun 2:

(Fotoğraf altı: Senfalen ile Levn arasında hatt-ı harbin arkasında sahrâ hastahânesi.)

Hâkim geliyor... İnsan kendi kendini bütün cihânın, bütün semânın sâhibi farz idiyor... Bulutların arasından dereleri, ovaları seyreden beşeriyet, daha büyük hiss-i cesâretlerle mütehassıs oluyor. Bu âlemde zan idiyorum ki ölmek de yaşamak gibi tatlı olacak, (...) daha zevkli olacak... çünkü bulutlar arasında olmakda da semâvî bir güzellik olacak.

*

**

İki sâ'at kadar işte bizde bu hislerle yaşadık. Ba'zen beş yüz metrelere kadar yükseldik... Ba'zen süt'atle yol aldık. Ba'zen ağırlaşdık. Nihâyet yine bu güzel şeffaf semâdan ayrıldık kara toprağa kavuşduk...

*

**

En garibi şu idi ki, bugün içinde seyâhat ettiğim zâbitleriyle bir arkadaş gibi hasbihâl eylediğim zeplini bir de Lonra sokaklarında iken semânın üzerinde (...) itmiş ve ora halkının heyecânı arasında gürültülü sesini duymuştum. Zeplinin içinde iken kulağımda latîf bir mûsikî gibi ihtizâzlar hâsıl iden bu sedâ, o vakit bende ve bütün Londra'da büsbütün başka bir tesîr-i müdhiş bırakıyordu...

Zeplin sedâso Londralılarda, büyük pek büyük bir havf ve dehşet hâsıl idiyordu...

Sütun 3:

O kadar ki bir gice oturduğum (...) perdelerini indirmemiş olduğum hâlde odamda elektiriği yanar bir hâlde bırakmışdım. Sabahleyin karşıdaki bir komşu hânesinden bir ihtârname alarak düşman zeplinlerinin semâmızda uçduğunu ve gecelerdeki ihmâlinden dolayı (...) olunuyordum...

İki sâ'atlik bir tayarândan sonra yine karaya indik güzel hava ile iştâhımız pek artmış olduğundan zâbitân gazinosunda heyet-i matbû'ât şerefine hazırlanan mükemmel bir öğle yemeğine kavuşduk. Gazeteciler burada pek mes'ûd pek (...) dakîkalar geçirdiler... Teyyâre zâbitleriyle hasbihâllerde bulundular... Onların muvaffakât-ı kahramânelerini öğrendiler. He'yet-i zâbitân nâmına kumandanları bizi selâmladı. Biz gazetecilerde mukâbelelerde bulunduk artık bu âhenkli zaman sönüyor, bu (...) tettebbu' hitâma iriyordu. Ben de kalkarak... İnşallah böyle şâdân bir günü zeplinimizle bir de Londra'da tes'îde muvaffak oluruz, didim. Bu söz... Muhâtablarım üzerinde pek güzel bir te'sîr bıraktı. Hava kahramânları bu güzel temennînin şerefine (...) olarak bize vedâ' idiyorlardı.

Mehmed Sa'dî

Sütun 1:

Edebî- (...)

Fânî Şihâblar...

-3-

Şihâb-ı ferd için zafer. Halk için oyuncaktır. Târîh gözlerini açılmadığı asır ve i'tiyâd idib gülecekti. Bu hâlde söyle bana, gülünç olmakdan çekinir misin?..

Her doğuş bir başka yükseliş bir başka aklanışdır.

Deyü dâ'imâ taşmak ister, ma'a mâfih o sâniye ötede bir dudak fısıldamış ve i'tiyâd sırtmışdır. Hande yükselir: Çok kereler bayulub da idinemediğimiz beyâz dişler görürüz. Ah, bu beyaz, sivri dişler!.. Biliyorum, bunları senin çok çekti! Fakat üzüleceksin; bu beyaz müstehzîlerin ma'sûm handelerini kazanmak uzun işdir.

Aman bir gün, renkler değiştiği ve uçuşduğu bir gün, senin yine fahrini getiren güzel bir gün bunu gözler bulacaksın!.. Hande!.. O buna ezelden kalma bir mîrâs oldu. Kendisince bunun fevkine çıkacak şihâb yokdur. Hem bu ne güzel şi'irdir: Sen asırlaşacaksın! O sırtacak!..

Târîhe bak! Bu, her asır şihâbının mükâfâtı oldu. Bununla berâber bu güler yüzlü dostu gücendirmemek lâzım. Hakikat tuhafdır. Ba'zen siz ne (...) olmakdan da çok şi'ir bulur. Hande, ona bu tatlı şi'iri virmişdir. Hakikat bu şi'iri tutdukca, hande: kazandım, diyor. Halbuki iflâs itdi.

Geçen gice bizde yine (...) kımıldatdı. Yine senin efsunlarınla yıkıla yıkıla (...) döndük. Öyle susamışsınız ki fânî, su bize kâr itmedi. Kıvılcım isteik. Biz gülenlerdn değiliz şihâb, artık görünsek ne!.. Hem sana biz de gülüyorsak ne çıkar!.. Bizim budala gülüşümüz, senin doğuşuna mi'yâr değil mi idi?.. O handenin belâhetine karşı her zaman âfet gülmemiş mi idik?.. Artık şunu iyi anladık; şihâb meydân okur, i'tiyâd sırtır.

Şimdi bende müdhiş bir inkirâz var: Sen o kadar da!... (...) hiç düşünmem. Senin hakkında ne kadar yakın olduğunun beni daha ziyâde işgâl ider. Artık görün ve bize ufku göster!.. Ey serseri ateş parçası, ufuk nerede?.. Gözlerimiz karardı. Bu iki mangırı parlatabilir (...) usandık. Oh biz, şimdi biz bir başkasını isteriz. Biz mâ'î bir şey isteriz. (...) seni arayan kımıldanışlar, hoplanışlar var. Düşeceksin ve güleceksiniz. Fakat i'tiyâd-ı hâline geçmeyen hangi şey vardır?.. Bir gün sen bizim için yine dost olacaksın!

Evet şihâb, sen ferdâ için zafer, halk için oyuncaksın!.. Lakin zaman seni i'tiyâda nâmzed itdikce sararacaksın! O vakit asır, yeni bir şihâb kokusu için gözlerini semâyâ dikecek!..

Lem'î Nihâd

Berlin: 1917

Sütun 2:

İstanbul Postası

-9-

Yeniköy- 21 Mayıs 1917

Avrupalı mu'ârzlarımız ki bunlar bugün hep (...) a'dâda bulunuyorlar. Türklerden bahs itdikleri vakit bizi organizasyona nâ-müste'id görmekte idiler.

(Bu noktada makâlemize bir lisân isticrâdı sıkışdırmamıza kar'ilerimizin müsâ'ade buyurmalarını ricâ ideriz. Türkçemizde organizasyonun tam mukâbili [techîz]dir. Çünkü [cihâz] kelimesi [organ]dan başka bişey değildir. Tensîkât ve teşkîlât bu ma'nâyı müfid olamaz.)

Vâkı'an organizasyon= techîzât nokta-yi nazarından kemâlimizi iddi'â edecek değiliz. Şu kadar var ki bu makâlemizde bir yeni, bir eski iki kat'î ve kâti' misâl ile muhâliflerimiz iddi'âsını cerh etmek istiyoruz. Techîzâtta noksan başkadır, bu husûsda adem-i isti'dâd ise bütün bütün başka bir şeyindir.

Hâle gelmeden mâzîyi tetebbu' idelim: Tekzîb olunmaktan korkmayarak dinebilir ki saltanat-ı Osmâniye, ancak ilk Osmanlıların büyük zî-şümûl ve ihâta ve mu'âsırlarından fazla bir (...) techîz ve tensîki sâyesinde teşekkül idebildi. Bu i'tibâr ile Orhan Gazi'nin ahd-i saltanatı pederi Osman Bey'in devr-i hükûmetinden daha mühimdir. Az bir zaman içinde, muhâribât ve fütûhâtta da aslâ fâriğ olmadığı, büyük bir siyâset-i hâriciyeyi idâre ve ta'kîb itdiği hâlde sâni-yi mülûk-ü Osmâniye, zamanına göre hârikü'l-'âde muntazam bir ordu ve o derecede münceşim bir idâre teşkiline muvaffak olmuşdu.

Asrın hükûmât-ı sâ'iresiyle bu olayın techîzât-ı Osmâniyeyi bir mukâyese idelim:

Dördüncü ehl-i salîb henüz ber-taraf olmuş. İznik'den

Sütun 3:

Nicea tekrâr Konstantiniye'ye nakl iden hükûmet Kayseriye, pek mahdûd arâzî dâhilinde i'ade-yi fevt itmekle meşgûl bulunmuşdu. Bizans hükûmeti, askerî, hatta teşkîlât-ı mütenevvi'ası ile yeni, yepyeni Osmanlı techîzâtı göz önüne getirilecek olursa büyük bir fark tebârüz ider. Vâkı'an Kıyâsara irâdesi azamet ve debdebe, haşmet ve tantana içinde bulunuyordu. Re's-i kârda yüzlerce ricâl vardı. İdâre münşâ'ib idi. Lakin bu (...) hükûmet pek kofdu. Derûnunda inzibâtta eser yokdu.

Tıbkı, Hazret-i Ömer bin el-Hattab Efendimizin ahd-i hilâfetlerinde müşterek ve müdebdeb İran ordu ve hükûmeti her ne isi o zamanın saltanat-ı Kayseriyesi de aynı şekil ve mâhiyetde idi.

Basit, sâde, alâyişsiz, gösterişsiz ilk İslâm ordusu ne idiye bizim Osmanlı-Türk ordumuz da aynen ona benziyordu. Leşker-i Fars mağlûbiyetden mağlûbiyete uğrayınca, kisrâ-yı Acem, temîn-i muvaffakiyet idebilmek için (...) rütbe üzerine rütbe, elkâb ve ünvân üzerine elkâb ve ünvân bahş ve ihsân idiyordu. Fakat yâd ile zafer ihrâz olunamayacağı gâyet tabî'î olduğundan hafif, çalak, metîn ve îmânkâr Arab orduları pek büyük bir sür'atle kışver-i İran'ı feth ve hemân melik-i eslâfa ilhâk itdiler. Osman ve Orhan gâzîlerden bed' ile Osmanlı hükûmeti de böyle büyük bir zindellikle memzûc esâslı bir kâbiliyet techîziye gösteriyordu.

O esnâda garbde o kadar [de-organize] idi ki safsatayât-ı kelâmiyeden biraz vakit bulub da yeni Roman kayserliğine imdâda muvaffak olamıyordu.

İlk muntazam ve mücehhez ordu, bî-şübhe bir Osmanlı ihtirâ'ıdır. Tarz-ı hâzırında ordu teşkîl ve idâresi usûlünü bütün garb,

(Fotoğraf altı: Bisikletle askerlere muhârebe dolayısıyla tahrîb olunan mevâki'inden geçerken)

Sütun 1:

Bütün dünya Türklerden ahz ve iktibâs itmişlerdir. Bunu zâtı ve indî bir iddi'â olmak üzere ilerü sürüyorum. Türklerin hâtırı sayılır mu'ahhazlarından olan von Hammer, pek ma'rûz ve mütedâvil olan târîhinde bu hakîkati bir vuzûh-u tâm ile kayd etmek insâfını ibrâz itmiştir.

O hâlde Türklerde bu cibillet ve fitratı görmemek doğrusu büyük bir ummâ-yı târîhiye delâlet ider.

İlk zamanlarımızda yalnız ordumuzda değil bütün şu'ubât-ı idâremizde büyük bir intizâm ve (...) techîz ve ta'kîb mevcûddu. Tayyâr-zâde Ata Bey'in (Enderun târîhi), Mansûru-zâde'nin (Netâyiciü'l-vukû'ât)ının ilk cildi, sadr'azam-ı sâbıkadan Cevâd ve Mahmûd Şevket Paşa merhûmların târîh-i askerîleri, Arif Paşa'nın (Yeniçeri Târîhi), ve meşhûr Montecucolli (Montekokollu)nun muharrerâtı gözden geçirilecek olursa bu hakîkatin rûhuyâne müte'allik olan bütün teferru'âtı kolaylıkla tebâruz ider.

Gelelim ahd-i hâzıra: Elîm ve medîd bir devre-yi atâlet geçirdikten sonra, bu muhârebe-yi umûmiye esnâsında- ve şâyân-ı nazardır- Balkan harbinden hemân çıkar çıkmaz, Avrupa düvel-i mu'azzaması sırasında fi'ilen bir mevki'-i askerî ve siyâsi işgâl idecek derecede bir cehd ve gayret ibrâz itmekliğimiz, doğrusu techîz husûsundaki kâbiliyetimize delâlet itmez de neye ider?

Müdevvenât-ı târîhiyeyi tekrâr gözden geçiriniz göreceksiniz ki ne zaman bizde re`s-i kâra re`y-i rezîn, fikri metîn, zannî isâbet karîn, bir merd-i güzîn geçmiş ise elde mevcûd malzeme-yi milliye ile en muhteşem saray-ı siyâsiyikurmuşdur. Kadîmde Köprülü hâzırda tenevvür nâmları bu iddi'âtı tevfiğ için li-ecli'l-misâl serd ve ityân olunabilir.

Bundan on, on iki sene mukaddem memleketimizden dışarıya gitmiş ve bu sene avdet itmiş bir zât tasavvur idiyorum. Devr-i sâlifin son günleri ile zaman-ı hâzır, bu zât-ı mefrûz pek güzel mukâyese ve muhâkeme idebilir. Büyük bir inzibât, büyük bir intizâm ve insicâm, her zerre-yi kuvvetden, her menba'-ı milliyeden kemâliyle, hakkıyla istifâde etmek fikri, (...) itâ'at bizde eski rehâvet ve atâletin yerine kâ'im olmuş, âdetâ bir Caguette magique bizi tekrâr hayâta da'vet itmiştir.

Acabâ bizim asl-ı mizâc ve tabî'atimizin ve şenlik, techîzât-ı girîzlik, intizâm-ı nâ-perverlik mi idi? Aslâ; buna olanca kuvvetimizle menfî bir cevâb vormeliyiz. Orhan gâzî ahdinde, Kânûnî Sultan Süleyman devrinde, asr-ı Mehmed Hân-ı hâmisde, Türk kalbi esâslı bir kâbiliyet gösterir ve havârık-ı ibrâzına kadar sebât olursa arada geçen evân-ı atâleti ancak bir (...) -hastalık- telakkî idebiliriz. Efrâd gibi akvâmda hayâtlarında dürlü dürlü imrâza giriftâr olabilirler. Şurası da unutulmamalıdır ki bu gibi uyuşukluk edvârı yalnız bizim târîhimizde değil, her millet ve devletin târîhinde mevcûddur. Fransa'nın da, İngilterenin de târîh-i hayâtlarında öyle buhrânlı ve hatır-nâk zamanlara tesâdüf idilir ki, her hâlde ânları tasvîr iden sahâ'if okunurken millet ufûl idiyor zan olunur.

Türkler, -epeyce bilmiş olalım- değerli bir kâbiliyet-i techîziye ile (...)

Celal Nuri

Sütun 2:

(Fotoğrafın altı: Bir mecrûhun muhârebe meydânından nakli)

Ribo'nun Nutku ve Stokholm Konferansı

Alman ve Avusturya- Macaristan muhâfazakârân fırkalarıyla ihrâr ve sosyalist fırkaları arasında uzun uzadıya münâkaşât ve mübâhesâta meydan vormeyen Stokholm konferansına Alman sosyalistleri re`isi Şaydeman dahî iştirâk etmek üzere

azîmet itmiştir. Ma'lûm olduğu üzere İsveç sosyalist fırkası re'isi Branting'in taht-ı riâyasetinde ictimâ' idecek olan bu konferansın İngiliz ve Fransız nüfûzu tahtında olduğu söyleniyor ve Branting'in riâyaseti ise bu husûsda pek ma'nîdâr görölüyordu.

“Yeni Türkiye” bu mübâhasâtı vaktiyle icmâl iderek kar'ilerine bildirmiş idi. Alman muhâfazakârânının en ziyâde korudukları Alman sosyalistlerinin istedikleri sulhdür. Fikirlerine göre bu nev' bir sulh almanya için müceb-i harâbî olacaktır. Çünkü tazmînâtsiz ve zamm-ı memâliksiz bir sulh kulağa geldiği gibi kolay olmayub Almanya'nın istikbâlini taht-ı tehlikeye koyacak bir şekildedir. Evvel be evvel askerî nokta-yi nazarından hudûdların tashîji ve istikbâlde Ruslar ve Fransızların ve bi'l-hâssa İngilizlerin hücumuna karşı taht-ı muhâfazaya alınması îcâb ider. Belçika'nın ve Fransız arâzî-yi meşgûlesi ile Lehistan'ın tahliyesiyle ve binâ'en-aleyh Almanya hudûdunun hâl-i sâbıkına ircâ'ıyla bu istikbâl mes'elesi hal olunmuş değil belki taht-ı tehlikeye girmiş olur. Belçika şübhesiz İngiliz ve Fransız nüfûzu altına girecek ve bütün kuvvetiyle Almanya'ya karşı i'lân-ı husûmetde tereddüd itmeyecektir.

Bu Belçika mes'elesini pek vâzih bir sûrette tedkîk iden mütevaffa Belçika vâlî-yi umûmiyesi Fonbiksing'in bir hâtırası tercüme ile kar'în-ı Osmâniye'nin nazar-ı dikkatlerine vaz' itdik. Muhâfazakârânın fikirleri bu husûsda temâmıyla hâtırada kaldığı gibidir. Kömür mes'elesi dahî Fransa arâzî-yi meşgûlesinin ve bi'l-hâssa “Yerpi”nin

Sütun 3:

Tahliyesiyle pek fenâ bir hâl kesb idecek ve Almanya'nın bütün Avrupa'yı bu husûsda taht-ı inhisâra alınabilmesi bir daha kâbil olamayacaktır.

Sonra bahrî mes'eleler var ki pek mühimdir. Meselâ: Falander sevâhilinin elden çıkmasından Almanya'nın denizlerin (...) kat'iyen elde idemeyeceği intâc olunabilir. Sonra tazmînât-ı harbiye mes'elesinde de efkâr ve ârâ pek muhtelifdir.

60 milyar markdan ziyâde borç idildikten ve Almanya'daki mevâd-ı gıdâ'ıye ve mevâd-ı ibtidâ'ıye istihlâk olunduktan sonra yeniden sanâyi'i yoluna koymak için lâzım gelen mevâdın hangi para ile alınacağı ve bu borcların ve fâ'izlerin ne sûretle tesviye olunacağı ve müteveffâ muhârebelerin eytâm (...) ne vâsita ile para bulunabileceği mes'eleleri bütün muhâfazakârları tazmînât-ı harbiye istenilmesine tarafdâr idiyor.

Sosyalistler ise bunların hepsinin aleyhdâridirlar ve beyne'l-milel bir takım mu'âhedât ve mukâvelât ile bütün bu derdlere çâresiz olmak istiyorlar. İşte bunlardan dolayıdır ki Almanya'da bu istihkâm sosyalistler kongresi pek ateşli münâkaşâne bâhis olunmaktadır. Son zamanlarda Fransa re'is-i vükelâsı Riyan'un nutku ise bu bâbda

her iki tarafca birçok tefsîrâta mahal virdi. Konferansın riyâsetini der-uhde iden “Pranting” tâ muhârebenin ibtidâsından berü itilâfiyûne karşı fevkü’l-âde bir Sympatie göstermiş ve şimdiye kadar her vesîle ile Almanya’ya ve bi’l-hâssa Prusya “militarizim” ne karşı i’lân-ı hüsûmâtıdan çekinmemiştir.

Şunu da ilâve itmek isteriz ki mûmâ ileyhın itilâfiyûn hakkındaki bu muhabbeti sırf (...) bir takım âmâldan neşet itmeyüb mâdî birtakım esâslara itinâ itdiği de söylenmekdedir.

Meselâ İngiliz idâresi altında olan transit mes`elesinde

35. jpg

Sütun 1:

Müşterek olduğu ve kendi fırkasından birçok kimselerin de bu işe iştirâk eyledikleri rivâyetini kat’iyetle deverân itmekdedir. Binâ`en-aleyh bu zâtın riyâseti tahtında ictimâ’ idecek ve sulh hakkında beyân-ı fikir eyleyecek bir kongrenin kat’iyen Alman menâfi’ine hizmet idemeyeceği iddi’âd olunmaktadır.

Sosyalistler ise Reybon’un nutkunu ve Fransa hükûmetinin sosyalistlere - Stokholm konferansına iştirâklerini men’ itmek üzere -pasaport i’tâ itmediklerini ona sürerek mezkûr kongrenin Almanların aleyhinde olduğunu ve beyne’l-milel bir mâhiyetini hâ’iz bulunduğunu iddi’â itmekdedirler.

Alman re`is-i vûkelâsı (...) ve bi’l-hâssa Avusturya hâriciye nâzırı, “Çernin”nin gâyet vakârâne ve (...) nutuklarına karşı (...) mezkûr nutku pek (...). Mûmâ iletyh nutkunda bu kongre fikrinin kat’iyen Fransa’dan neşet itmediğini ve bir fırka erkânının bu yolda müzâkerâtında bulunmuş câ’iz olmadığını ve akd olunacak sulhün ancak bir Fransız sulhü olabileceğini söylemiştir.

Sonra bu hâlin Fransa’da efkâr-ı umûmiyeyi teşvîş ideceğinden ve bir fırkanın Fransız kavmini temsîl idemeyeceğinden ve bu husûsda (...) geldiğinde Fransız milletini temsîl iden hükûmetin mecâlis-i şer’iye komisyonlarıyla (...) müzâkere ideceğinden bahs eylemiştir.

“Düşman daha toprağımızı taht-ı işgâlinde tuttuğu bir zamanda bu düşman ile sulh müzâkeresine girişilebilir mi? Sulh zafer-i kat’iyeden sonra kâbildir. Amerika -ki bize mu’âvenet-i azîmesini va’ad idiyor- bu hâle ne diyecektir! Hükûmet-i Stokholm seyâhatini tasvîb ve teshîl idemez ve bu bâbda mes`uliyeti der-uhde eyleyemez.” Didikden sonra Rusya’ya tevcih-i kelâm iderek:

“Rusya hükûmet-i muvakkîyesi her vecihle himâye ideceğiniz ve bu Stockholm konferansı meydandan kaldıktan sonra Petersburg’a gidecekler için teshîlât-ı lâzime ibrâz eyleyeceğiz. Efkâr-ı umûmiye (...) sulh havâdisleriyle teşvîş itmemeliyiz. Rusya ile yalnız tecâvüzî bir ittifak akd olunub tedâfi’i ittifâkın gayr-i mevcûd olduğu hakkında şâyi’ât-ı devrân itmekdedir. Bu şâyi’ânın nereden çıktığını biliyoruz. Ânın içindir ki Rusya hükûmeti Fransa hükûmetinin rızâsıyla bu bâbdaki ittifaknâmeleri neşr idecektir. Mecâlis-i şer’iye hükûmet ile vazîfelerini yapacak ve (...) istifâde ile efkâr-ı umûmiyeyi teşvîşe çalışanların mesâ’îsi boşa çıkmayacaktır”. Dimişdir.

Bundan sonra bir celse-yi hafiyede bütün meclis-i a’yân fırkaları vatanın mevcûdiyet ve şerefi hakkındaki mes’eleler üzerine müzâkerât icrâ etmek hakkının ancak hükûmet-i mes’ûliye terettüb itdiğini karârlaşdırmışlardır.

İşte burada da görülüyor ki Fransa hükûmeti el-ân şerefli bir sulh akdi taraftârı değildir. Hâlâ İngiltere’nin hâtırası için her bir fedâkârlığa ve her bir mahrûmiyete katlanmağı istiyor. Son zamanlarda (...) bir sûretde deverân iden sulh şâyi’aları insânı böyle bir nutuk karşısında bulunmayacağını zan itdiriyordu. Gerek İngilizler ve gerek Fransızlar ne derlerse desinler bugün

Sütun 2:

Kat’î bir şey var ki o da Rusya’nın maddeten za’afiyetidir. Bunu vaktiyle en öeşhûr ve (...) Rus ceneralleri bile söylemekden çekinmemişlerdi. Son havâdisler, bir buçuk milyon Rus askerinin firârda olduğunu bildiriyorlar. Binâ`en aleyh bizim tarafın kendi kuvvetine güvenerek düşmanların âmân dimesine kadar beklemesi îcâb ider.

Hükûmet-i Osmâniye’nin bu Stockholm konferansı hakkında ne düşündüğünü ve bizden kimlerin gideceğini bilmiyoruz. Binâ`en- aleyh bu bâbda ma’lûmât olduğu hâlde tafsîlât ve taksîrât virmekliğı münâsib bulduk. Bakalım gelecek haftalara sulh konferansı ve bunun te`sîrâtı hakkında bakalım ne havâdisler getirecekler.

Muhârebede Zaferi Kâfil Esâsât

Şeyh Sâlih Şerîf Efendi hazretlerinin gazetemizin Almanca kısmında mûnderic makâlelerini Türkçeye tercüme ile kar`în-i kirâmın inzâr-ı dikkatlerine ber vech-i âtî vaz’ eyliyoruz:

Bir muhârebede zaferi te`min idecek olan anasır-ı muhtelifedir. Bu anâsır evvelâ maddi ve mer`î birtakım kuvvetlerden terekkeb ider. Meselâ kuvve-yi askeriye, techizât-ı askeriye gibi. Sonra sâhib-i azim ve cesûr ve ölümden korkmaz kimselerin

bunları isti'mâlde gösterecekleri kat'iyet ve şiddet. Bunların yanında bir takım nâzik kuvvetler vardır ki meselâ harb hîleleri (ormanların ve tepeciklerin arkasında yer aramak, gayr-i muntazır baskınlar, geride bulunan mevki'a düşmanı celb için gösteriş, firârlar vesâ'ire) sonra dostlarının mikdârını tezyîd ve düşmanlarının gibi tenkîs için memâlik-i ecnebiyede düşman milletin hakkında iftirâ-âmîz şâyi'ât tertîb ve ta'mîm etmek, dâhilde halk beyninde teşevvüş meydâna getirmek ve bir milletin kuvve-yi icrâ'îye ve fi'ilyesini kırmak üzere düşman hükûmetinin

Sütun 3:

Kendi milletin gözünde haysiyetini ve kuvvetini ihlâl edecek iftirâlarda bulunmak.

İşte bunu bir takım vesâ'it-i harbiye vardır ki düşman bunları vakt-i merhûnunda mevki'-i icrâyâ koyarak müntic muvaffakiyet olması için lâzım gelen (...) ve müsâ'ide kusûr itmez. Bu bâbda en ziyâde hangi taraf daha mükemmel ise, mikdârca techîzât ve teslîcâtca fen ve sevkü'l-çeyş nokta-yi nazarından mükemmeliyetde kendisinin daha kuvvetli olan tarafı mağlûb idebilir.

İşte bunun içündür ki ictimâ'iyât filosoflarınca bir muhârebede zaferi te'mîn edecek yalnız mikdâr-ı nüfûs ve mevâd-ı harbiye olmayub düşmanı dâhilde ve hâricde bed-nâm edecek entirikaların isti'mâlde îcâb ider.

Arapça bir darb-ı mesel: "Bir parça hîle bütün bir kabîleye mu'âdildir." Diyor. İkinci bir darb-ı meseli de "hîleye karşı mukâvemet olunamaz" sözü teşkîl ider. "Bir muhârebenin kasvâsı hîledir. Ve bunun meyvesi ise zaferdir." Ey kuvvetli kimse hîleden sakın" gibi darb-ı mesellerde vardır.

Zaferi te'mîn edecek olan bu hîlelerin ehemmiyeti hakkında Hazret-i Peygamber "Muhârebe hîledir" demiştir. Bunların cümlesi i'tirâz kabûl itmez hakâ'ikdendir.

Yeni Türkiye Berlin ve Almanya'nın muhtelif şehirlerindeki Dârü'l-sanâ'ilerle iş görmek ve Avrupa'da Tahsîl eylemek isteyenlerin yegâne rehberidir.

Şimdi biz bu hakikatleri kendimize tatbîk ile tedkîk eylesek biz ve mütteliklerimiz avn ve inâyet (...) ile gerek kuvve-yi askeriyece ve gerek mu'allim ordularımızın cesâret şecâ'atce ve muhârebe ve hîlelerinin isti'mâlindeki kat'iyetce düşmanlarımıza gâlib olduğumuz netîcesini elde ideriz.

İşte bunun içindir ki düşmanların mikdâr-ı nüfûs ve mevâd-ı harbiyelerinin yüksekliğine rağmen meydân-ı harbde bu kadar zaferler kazandık. İşte bu zaferlerimizdir ki düşmanı siyâsi hîlelere mürâca'ata ve bütün dünyâda aleyhimizde iftirâ-âmîz şâyî'ât meydana çıkarmağa mecbûr itmiştir. Çünkü kendileri bu vesâ'itle hâlâ zafer-i nihâ'iyî elde edeceklerine kâni'dirler.

Bunun içindir ki düşmanlarımız şimdiye kadar bu bâbda dünyayı kendi fikirlerine göre zehirlediklerinden bu hîlelerden sakınılmak vazîfesi ve gerek dâhilde ve gerek hâricde ahvâl-i hakîkiyeyi olduğu gibi i'lân ile iftirâ-âmîz şâyî'âtın mâhiyetini meydana çıkarmak bize düşer. Bu ise matbû'âtın vezâ'ifindedir.

Bütün halka ve bi'l-hâssa hükûmet ve baş kumandanlığa ber vech-i âtî dört vazîfe tevcih ider:

Bi'l-cümle sıkıntılara sabır göstermek. Düşman bütün mağlûbiyetlerinden dolayı bizden daha ziyâde sıkıntıda olduğundan her şahıs ve millet için fezâ'ilden ma'dûd olan sabrı en ziyâde bizim göstermekliğimiz icâb ider.

Düşmanın sabır ve tahammülüne velev küçük bir ziyâde-yi müddet için olsun sabır ve tahammül ile mukâbele etmek. Çünkü bu küçük müddet bir an-ı vâhid olsa da kim daha ziyâde tahammül iderse 1 muzaffer çıkar.

Bütün cebhe-yi harblerde düşmanın ta'arruzuna karşı müdâfa'a etmek olvecihle ki düşman hatt-ı tedâfi'yi yaramasun.

Cenâb-ı Rabbü'l-Âlemîn'in lütuf ve inâyetine güvenmek. Dost ve düşmana karşı insâniyetkârâne mu'âmele etmek, ve düşmana

(Fotoğraf altı: Erdas'da ma'lûb idilen İngilizlerden alınan üserâ)

(Fotoğraf altı: Hudûd arkasındaki Türk askerleri ta'lîm iderken.)

Karşı mukâbele (...) yalnız ihtiyâcât-ı harbiyenin gösterdiği dereceye tahdîd eylemek bu vezâ'ifin ifâsının ne netâyic vireceğini Cenân-ı Hak Kur'ân-ı Azîmü's-Şân'da şu yolda ta'rîf itmiştir:

“Ey ümmet-i Muhammed. Sabır eyle ve tahammül it. Tereddüd eyleme ve Cenâb-ı Hak'dan ümîdini kesme. Bi'l-'ahire bunun sa'âdetini göreceksin.” Allah müdür ve mu'âvindir.

Ticâret-i Umûmiye Mecmû'ası

“Ticâret-i umûmiye mecmû’ası” nâmı tahtında (...) Dersa’âdet’de neşre başlayan müfîd mecmû’ayı kar’ilerimize tavsiye eyleriz.

Sütun 3:

Genç bir edebiyemizin Avrupa hakkındaki ihtisâsâtı

-1-

Kolların Karadeniz’e nâzır bir (...) açıldı. İki genç kız başlarını uzatdılar, etrâfi dikiliyorlardı.

Ümîdsiz bir gece... Rüzgarların uzaklardan getirdiği boğuk top sedâları İstanbul’u uyutmuşdu.

Sabaha, leykînin ellerinden döndü. Serîn, ümidvâr bir sesle: Göreceğin leyli” diyordu. “ Bu muhârebe kadınlığı yükseltecek. Türk kadınlarını terakkîye koşduracak (...) muhârebeden sonra kitâblarızda “haremden, sevgili güzel hâtemlerden değil, büyük vazîfelerle meşgûl hâtimlerden bahs idilecek..

Leylî, gülümseyerek, “belki” dedi. “belki bir gün bütün bir düşüncülerin bir hakikat olur. Fakat zan itmeyim. Almanya’da kadın yalnız bir â ile re’isi, muhterem bir (...) olmak için çalışmaz. Pederinin, zevcinin mevki’ini, vazîfesini anlar, idâre ider...

Toplar susmuş, soğuk bir rüzgar mütemâdî ısıklarını etrâfa serpiyordu. Ne semâda bir yıldız ne etrâfda bir ışık...

O gece bu seferde müstesnâ bir güzellik vardı: Siyâh muhteşem. Seneler geçti. (...) ümidlerine yaklaşıyordu. (...) postahânede çalışıyor, büyük mekteplerde ulvî gâyelerle şugûl oluyor, Almanya’ya tahsîl için gidiyorlardı. Sahnenin arzusu: Her gün leyliden dinlediği Alman hayâtını görmek, Alman kadınlarını anlamak... Nihâyet bir gün İstanbul’dan bu vazîfe ile uzaklaşıyordu. Tren hareket ideceği, Leyli ellerinden tuttu “bana uzun mektûblar gönder, bütün hislerini anlat” diyordu.

20 Şubat 1917 Hamburg

Sevgili Leyli

Hamburg’da soluk bir güzellik var. Kurşûnî semâ,

36.jpg

Sütun 1:

Renksiz sular. Çıplak ağaçlar.. Soğuk bir rüzgâr, yağmur her zaman mevcûd. Sâde cesîm binâlar. Geniş caddeler, binlerce bağçe: Hamburg'un ahşamı.. Bu güzel şehri kadınlar idâre idiyor.

Trende kadınlar kondüktör. Tramvayı kadınlar işletiyor.. Pasaportumu göstermek için polis idâresine gitdim. Orada birçok kadın çalışıyordu. Mağazalarda, otellerde, fabrikalarda gördüğüm binlerce kadın senin bana kollarında anlatdıklarını hatırlatdı. Bu kadınları çalışdıran kuvvet, arzu nedir? Onu anlamak, onu sana ikinci mektûbunda yazmak istiyorum.

Şükran

En Son Muhârebe Haberleri

Rusya Ahvâli

Petersburg'dan vukû'bulan istihbârâta nazaran (...) birçok igtîşâşât zuhûra gelmiştir. (...) komiseri (...) ifâdâtına nazaran bu karışıklılar 26 Mayıs târîhinde başlayub bu günde amele ve asker fırkalarının (...) ile Petersburg ve bütün Rusya münâsebâtının yalnız Petersburg amele ve asker-i hey`et-i murahhası vâsıtasıyla icrâ kılınacağına dâ`ir bir ta`mîn neşr eylesinden ileri gelmiştir.

(...) bu karârdan vazgeçirmek için pekçok sarf-ı gayret itmiş ise de hiçbir neticeyi müceb olduğundan (...) terk iderek Petersburg hükûmete (...) itmiştir.

Henüz (...) mes`ele hal idilmiş değildir, dün amele ve asker hey`et-i murahhasası Petersburg'a vâsıl olarak (...) tarafından kabûl edilmiştir.

Hey`et-i idâre re`isi (...) ile dört (...) Pazar günü (...) gidüb ihtilâfın izâlesi esbânına tevessül idecekdir.

Diğer taraftan (...) müdîri şehrin ihtiyâcâtına çâresiz olmak üzere mâliye nezâretinden 25,000 rublelik bir (...) taleb itmiştir, hükûmet-i muvakkîye bunu kabûl itmemiştir.

Petersburg 4 Haziran- Zirâ`at nâzırı Çernof ile posta ve telgraf nâzırı (...) gidüb hükûmet-i muvakkîye ile amele ve asker hey`et-i murahhasası meyânındaki ihtilâfın izâlesi esbâbına çalışacaklardır.

Petersburg 4 Haziran- Petersburg konferansındaki amele murahhasaları 537 ihtilâlleridir. Sosyalist 103 sosyal demokrat ve 136 bî-taraf a`zâdan mürekkebirdir.

Petesburg 4 Haziran- Amele ve asker hey`et-i murahhasasının kuvve-yi icrâ`âtına komitesi bütün kâ`inât sosyalist ve amele sendikalarına hitâben âtîdeki neşriyâtda bulunmuşdur:

“28 Mart’da amele asker hey`et-i murahhasası bütün milletlere hitâben beyânâtda bulunub oraya milletlerini sulh mes`elesinin kat’î sûretde icrâsına da’vet eylemiştir.”

(Fotoğraf altı: Arras’da ma’lûb idilen İngilizler’den olan esirânın dâhile sevki)

Amele ve asker hey`et-i murahhasası bütün demokrat bayrakları üzerine:

“Milletlerin hukûkunu mütekellif zamm-ı memâliksiz ve tazmînâtsiz sulh” sözlerini büyük harflerle yazmışlardır.

Rusya demokrasisi birinci hükûmeti bu programı kabûle icbâr itdi ve nasıl ki 3 ve 4 Mayıs vukû`âtıda bunu te`yîd itmekdedir. Demokrasi birinci hükûmet-i muvakkîyeye bundan zerre kadar inhirâf için müsâ`ade itmemiştir.

İkinci hükûmet-i muvakkîye bu programı amele ve asker hey`et-i murahhasası mahaline bi’l-ibrâz beyânât ve mukarrerâtının birinci noktası olarak göstermiştir.

9 Mayıs’da mahallin kuvve-yi icrâ`îye komitesi beyne’l-milel sosyalistlerden mürekkeb bu konferans akdine karar virüb 15 Mayıs’da bütün memleketler sosyalistlerine hitâbeler göndermiş ve cümlesini sulhün akdi için mücâdeleye da’vet eylemiştir.

Amele ve asker hey`et-i murahhasası meclisi, harbin hitâmını, ve beyne’l-milel sulhün akdini ancak bütün kâ`inât amele sendikalarıyla sosyalistlerinin bi’l-cümle gayret ve kudretlerini sarf itmelerinde ve bu sûretle kîtâl-i azîmin önünü almağa çalışmalarında görebilirüz.

Böyle beyne’l-milel bir hareketi icrâ ve umûmî bir konferans akdi, için lâzım olan kat’î hatve milletler arasındaki münâsebât ve murâbıteyi te`mîn ve tersîn idecek esbâba tevessül itmekle kâbildir.

Bütün amele hey`eti ve sendikası ki bu işe son derece nasb-ı inzâr-ı ehemmiyet lütf itmekdedir. Cem’ ve ini’kâd idecek meslise med’ûddurlar.

Hey`et-i murahhasa, bu da’vete icâbet iden bi’l-cümle hey`etlerin konferansın bi’l-cümle mukarrerâtı tamâmıyla tatbîk itmeğe mecbûr olduklarını beyân eyler.

Sütun 3:

Asker ve cümle hey`et-i Murahhasası, konferans mahalli olarak Stokholm`ü intihâb itmişdir. (...) ictimâ`ını 28 Haziran ile 8 Temmuz arasında tekrâr itdirmişdir.

Yeni Türkiye bütün abone sâhiblerinden abone bedellierinin

Muntazaman irsâlini ricâ eyler.

Yeni Türkiye İstanbul`da abone olacaklara sür`at-ı kıtârıyla gazetenin serî`an ve muntazaman irsâl olunacağını ve Almanya hakkındaki her dürlü istifsârâta en vâzih sûretle cevâblar virebileceğini va`ad eyler. Bu husûslar için “İkdâm” yurdunda “Yeni Türkiye” İstanbul şubesi müdürü Celal Nuri Bey`e mürâca`at idilmelidir.

Vinkler-Fişer

Beyne`l-milel nakliyat şirketi

Berlin- Lützotrassa 102-104

Balkanlarda mu`âmelâtta buluna bu şirket ihrâcât müsâ`idesi istihsâliyle meşgûl olur.

“Yeni Türkiye” matba`ası

19 Juni 1919

Delnhorst`da kâ`in, Otviverfe, fabrikası: Her tarda tulumbar, su ta`kım âlât ve edevâtı, sıvı

Ma`denlerden tethîre â`id makinelerin envâ`ini i`mâl ve inşâ ider.

SONUÇ

Yüzyıllar boyunca sosyal, siyasal, kültürel ve teknik alanlarındaki gelişmeler bir şekilde basına da yön vermiştir ve şekil kazanmasında önemli rol oynamıştır. Uygarlık tarihimizde birçok basın ve yayın aracımız olmasına karşın basınla ilgili belgeleri kanıtlayan en önemli unsur gazeteler olmuştur. Gazeteler zengin bir içeriğe sahip olmakla beraber geniş bir zamana yayıldıklarından çok dağınıktır. Bir bütün halinde incelenmesi oldukça zordur. Çalışmaya konu olan Yeni Türkiye Gazetesi'nin ilk sayısı 1917' de basılmıştır. Elimizde 1918 yılına kadar toplamda dokuz sayısı bulunan gazetenin bütün sayıları maalesef tarafımızca bulunamamıştır. Birinci Dünya Savaşı'yla ilgili haberler veren bir gazete olması nedeniyle haber çeşitliliği bakımından çok da zengin değildir. Haberlerin çoğunluğu tarafsız bir şekilde aktarılmaya çalışılmış ve sadece can alıcı noktalarda taraf tutularak Osmanlı ve Türk milletinin çıkarları savunulmuştur.

Yeni Türkiye Gazetesi'nin kurucu ve başyazarı Mehmet Sadi Bey'in gazetede ki makaleleri sayesinde hayatındaki birçok alana dair fikir sahibi olmamıza rağmen eğitim ve aile hayatına dair bir bilgi ne yazık ki tarafımızca yapılan çalışmada bulunamamıştır. Gazete dönemin Almanya ve Osmanlısı arasında köprü görevi görerek her iki milletin de aralarındaki ilişkileri doğru aktarmaya çalışmıştır. Kullandığı unvan sayesinde tabip olduğunu anladığımız Mehmet Sadi Bey'in nereli olduğuna dair bir bilgiye de ulaşamadık. Fakat sürekli İstanbul'a olan özleminden bahsetmesi sebebiyle İstanbullu olduğunu tahmin etmekteyiz. Çok yönlü bir fikir yapısına sahip olan ve her yönüyle Türk milletini ön planda tutan Mehmet Sadi Bey spor, ekonomi, sosyal ve kültürel konularda yazılar yazmıştır.

Yazılarından anladığımız kadarıyla özellikle de gazetede ön plana çıkardığı Türk kimliğini her sayısında birazcık daha kıymetlendirerek arttırdığını düşündüğümüz Mehmet Sadi Bey, Türkiye'yi Berlin'de Türk bir gazeteci olarak en İyi şekilde temsil etmiştir. Dönemin toplum yapısını açık bir şekilde yansıtarak, Osmanlı toplumunun sorunlarını dünya ülkeleri ile kıyaslamıştır. Osmanlının da Avrupa seviyesinde bir memleket olması için neler yapılabileceği hakkında fikirler veren önemli makalelere imza atmıştır. Bu makalelerinde Almanya'yı birçok yönüyle takdir etmiştir. Özellikle savaş döneminde Almanya'nın şehirlerinde yaptığı gezilerle

ilgili Almanya’da durumun, savaşan bir dünyaya göre oldukça İyi göründüğünü, gıda yönünden Türkiye’ye göre oldukça zengin olduğunu aktardığı yazılardan anlıyoruz ki savaşın etkileri her ülkede aynı değildir.

Türk savunucusu, Alman taraftarı Mehmet Sadi Bey İngiltere ile ilgili ılıman yorumlar yapmamıştır. İngilizlerin hain bir millet olduğunu göstermek için yaptığını düşündüğümüz İngiliz esir kamplarını gezerek, Alman esirlerin durumunu incelemiştir. Durumun hiç iyi olmadığını yazmıştır. Aynı geziyi Almanların İngiliz esir kampına da yaparak kıyas yapmış ve bu kıyas sonucunda Almanların İngilizleri tuttuğu esir kamplarının hapisane gibi değil pansiyon gibi olduğunu söylemiştir. Bu kıyası da gazetesinde gayet açık ve net bir dille duyurmuştur. Sadi Bey Osmanlıya, Türkçülüğü ne denli önem veriyorsa Türkçe diline de öyle önem vermiştir. Almanya’da ğrencilerin Türkçe eğitimler de alması gerektiğini savunarak, Türk ğretmenlerin de Türk dilini ve kültürünü Almanlara öğretmesi için girişimlerde bulunmuştur. Bu durum sadece makalelerinde belirttiği bir görüş olarak kalmamıştır. Gazetenin bütününe baktığımızda Sadi Bey’in makalelerinin diğer haber ve makalelere göre daha sade bir dille yazıldığını görmekteyiz. Tespitlerimize göre bu durum Sadi Bey’in her tabakaya hitap etmek istemesinden kaynaklanmıştır.

KAYNAKLAR

- Akbulut, Uğur (2013). “Osmanlı Basın Tarihine Bir Katkı: Gazetelerin Yayınlanma Amaçları Üzerine”, *Turkish Studies*, 8(5), s.31-57
- Akyüz, Kemal, “Takvim-i Vakayi”, *Türk Ansiklopedisi*, c. 30, Ankara, Milli Eğitim Basımevi, 1981.
- Ali, Basiret Gazetesi ,Mtiyaz Sahibi: İstanbulda Elli Yıllık Önemli Olaylar, İstanbul, 1976
- Asna, Alaeddin: “Takvîm-i Vekâyî’nin 100. Yılında Türk Gazeteciliğinde Mülkiye’nin Yeri”, *Mülkiye Dergisi*, Kasım-Aralık 2002,Cilt: XXVI, No: 237. (İlk yayın tarihi Mülkiyeliler Birliği Dergisi, Nisan-Haziran 1980).
- Atar, Zafer (2015). “II. Abdülhamid Döneminde Alman Eğitim Gemilerinin Osmanlı Sularındaki Seyahatleri” *Journal of Modern Turkish History Studies/Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*. 15(30).
- Balkanlı, Remzi: *Basın Hürriyeti*, Ankara 1961
- Bayraktar, Hilmi (2007) *Ortadoğu Topraklarında Osmanlı İdaresi Aleyhine Yapılan Yerli Ve Yabancı Basın Yayın Faaliyetleri Ve Devlet Adamlarının Tutumu*, ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara
- Becer, E. (1997). *İletişim ve Grafik Tasarım*. Ankara. Dost Kitabevi
- Beşikçi, Mehmet (2012). *The Ottoman Mobilization of Manpower in the First World War: Between Voluntarism and Resistance*. Boston: Brill

Beydilli, Kemal (1979). “2. Abdülhamîd Devrinde Gelen İlk Alman Askerî Heyeti Hakkında”. Tarih Dergisi. (32). 481-494.

BOA, MV.261-98,H-24-12-1338

BOA, HR, İD..76-45,M-10-11-1917

BOA, HR.SFR.04,491-52,M29-07-1918

BOA, HR.SFR.04,696-33,M09-09-1916

Cavalier, Jean Jacques (2004). Düünden Bugüne Medya ve İletişim Teknolojileri.

Ceylan, Ayhan (2006). “Tanzimat Dönemi Osmanlı Basın ve Yayımında Hukuki Düzen”, Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi, (1), s. 139-155

Cole L./Hämmerle C./Scheutz M. (2011). Glanz, Gewalt, Gehorsam. Militär und Gesellschaft in der Habsburger Monarchie (1800 bis 1918), Klartext, Essen.

Ebüzziya, Ziyad, “Ceride-i Havadis”, İslam Ansiklopedisi, c. 7, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.

Hayta, Necdet, Tasvir-i Efkâr Gazetesi 1862–1869, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002.

İskit, Server Rıfat: Türkiyede matbuat rejimleri, İstanbul. 1939

Karal, enver ziya, Osmanlı tarihi, cilt VII, ıslahat fermanı devri (1861-1876), ankara, 1956

Kaufmann, T. (2008). “Türckenbüchlein”. Zur christlichen Wahrnehmung

Kemal, Yahya: Çocukluğum, Gençliğim, Siyasi ve edebi Hatıralarım, İstanbul.

Koloğlu, Orhan: Miyop Çörçil Olayı: Ceride-i Havadis'in Öyküsü, Ankara, Yorum Yayıncılık, 1986.

Kutnay, Mithat Cemal: Namık kemal devrinin insanları ve olayları arasında, Cilt I, İstanbul, 1944

Man, John. (2009) The Gutenberg Revolution, U.K : Transworld Publishers Mardin, Yusuf: namık kemal'in Londra yılları, İstanbul, 1974

Mete Çamdereli (çev.). İstanbul: Salyangoz Yayınları.

Mulligan, William (2017). The Origins of the First World War. (Vol. 52). United Kingdom: Cambridge University Press.

Mutlu, Erol (2004). İletişim Sözlüğü. Ankara: Bilim ve Sanat.

Nadir Yurtoğlu Haberleşme Sektörünün Önemli Bir Teşekkülü: Millî Mücadele Döneminden 1960 Yılına Türkiye'de Posta, Telgraf ve Telefon (Ptt) Teşkilatı (1920-1960) sayfa 91-92

Ortaylı, İlber: (2002), Osmanlı imparatorluğunda alman nüfuzu, 3. Baskı, iletişim, İstanbul)

Petrosyan, yuriy aşatoviç: Sovyet gözüyle jön türkler, ankara 1974 Said, Edward W., Orientalism, New York, Vintage Books, 1979

Spohn, M. (1993). Alles getürkt: 500 Jahre (Vor)Urteile der Deutschen über die Türken. Oldenburg: Bibliotheks- und Informationssystem der Universität. Diplomarbeit (Studien zur Soziologie und Politikwissenschaft). Universität Oldenburg Verlag, Oldenburg

Strchan, Hew (2004). Der Erste Weltkrieg. Eine Neue illustrierte Geschichte.

Tezcan, Asuman (2005). “Âli Kararname ve Basın”, Selçuk İletişim Dergisi, 3(4), s.166-172

Tokgöz, Oya (2012). Temel Gazetecilik. Ankara: İmge Kitabevi.

Topuz, Hıfzı (1973). “100 Soruda Türk Basın Tarihi”, İstanbul: Gerçek Yayınevi

Topuz, Hıfzı (2018). “2.Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi”, İstanbul: Remzi Kitabevi

Türkiye Cumhuriyeti Dış ilişkiler Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/turkiye-almanya_-siyasi-iliskileri.tr.mfa (03.02.2020 – 22.10)

Ulusoy Nalcıoğlu, Belkıs (2019). “Türk Basın Tarihi”, İstanbul Üniversitesi Eğitim Fakültesi

Ünal Özkorkut, Nevin (2002). “Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti’ndeki Görünümü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 51(3), s.65-84

Weill, Georges: Le Journal, Paris, 1934

Yalçın, Hüseyin Cahit: Edebiyat Anıları, İstanbul, 1975.

Yazıcı, Nesimi: “Vekâyî-i Mısriye Üzerine Birkaç Söz”, OTAM (Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi), No: 2, 1991.

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 1, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1917

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 14, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu ,1917

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 15, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1918

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 18, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1918

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 19, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1918

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 2, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1917

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 20, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1918

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 3, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1917

Yeni Türkiye Gazetesi, Sayı 6, Hakkı Tarık Us Koleksiyonu, 1918

Yerlikaya, İlhan “XIX. Yy. Osmanlı Siyasi Hayatında Basiret Gazetesi, Yüzüncüyıl
Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, No:14, Van, 1994

Yerlikaya, İlhan, “Tercüman-ı Ahval Gazetesi ve Hükümet Destekli Haber
Anlayışı”, Toplumsal Tarih Dergisi, 21, 1995.

EKLER

[illegible]

Die neue Türkei, welche in der Weltgeschichte eine neue Epoche in der Entwicklung der Nationen darstellt, ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Otwi-Werke G. m. b. H., Bremen
Zweigwerke Delmenhorst
Press-, Stanz- und Ziehwerke · Maschinenfabriken
Spezialität: Pumpen für alle Zwecke · Wasserkraftmaschinen · Wasserpumpen · Wasserkraftmaschinen · Wasserpumpen

HANSEN & SÖHNE, Lübeck
Kallender-Druckerei
Kallender-Druckerei

Hess & Rom Möbelfabrik
Berlin W. Leipziger Straße 101
Große Ausstellung
Aparter Möbel
Aparter Möbel

Deutscher-Telegraphen-Fabrikanten-Verein
Berlin W. Leipziger Straße 101
Deutscher-Telegraphen-Fabrikanten-Verein

Henrik Lucas
Apotheken-Verlagsgesellschaft
Apotheken-Verlagsgesellschaft

Beleuchtungskörper G. m. b. H.
Berlin, Luisenpark 35
Beleuchtungskörper G. m. b. H.

Alteinge-herstellertechnische Fabrik
Berlin W. Leipziger Straße 101
Alteinge-herstellertechnische Fabrik

Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

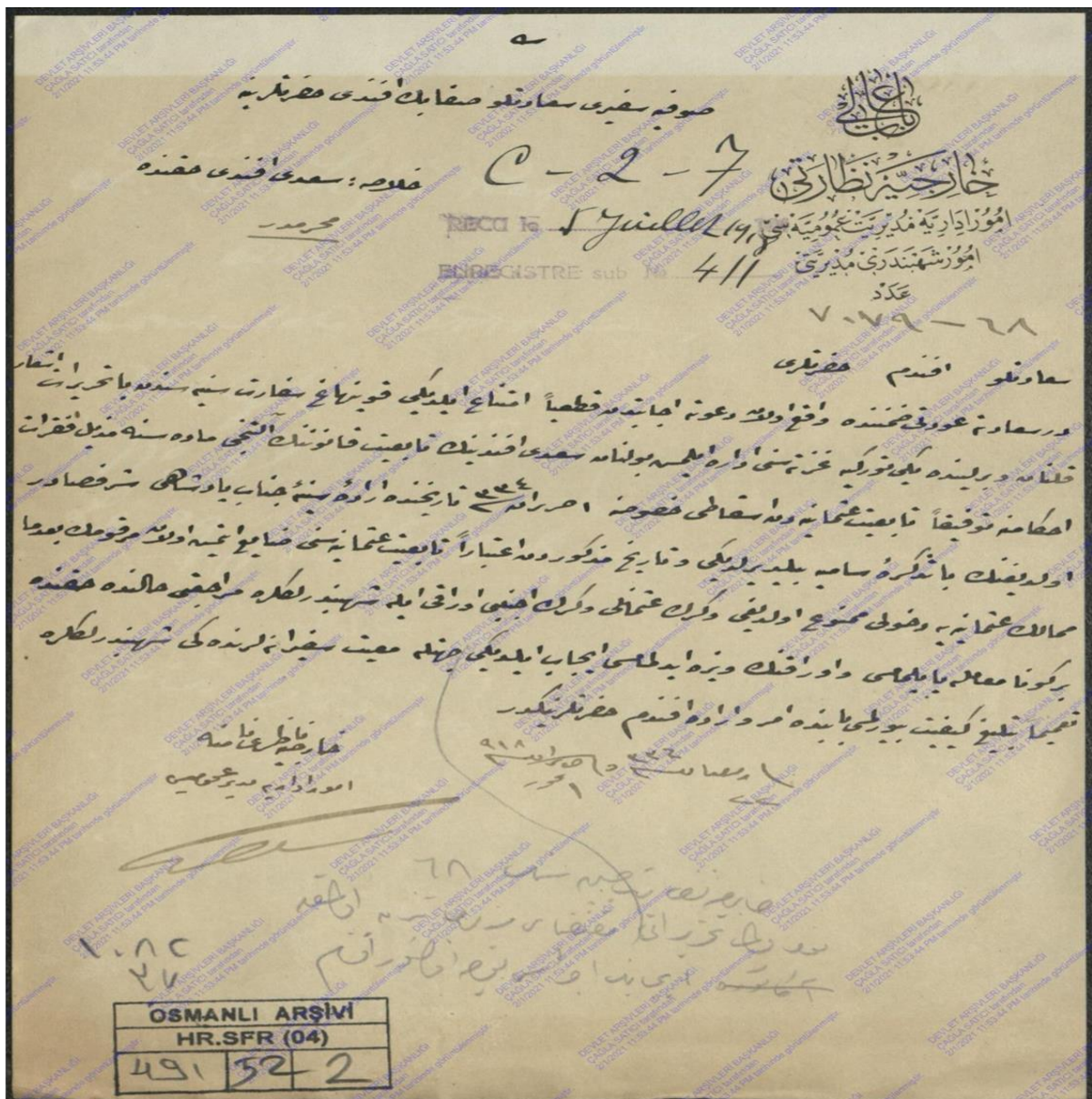
Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat. Die neue Türkei ist ein Land, das in der Vergangenheit eine große Rolle gespielt hat.

Belge Özeti : Mezalim: Berlin'de Yeni Türkiye gazetesini idare eden Sadi Efendi'nin, Osmanlı tabiiyetinden çıkarıldığı.

Yer Bilgisi : 491 - 52

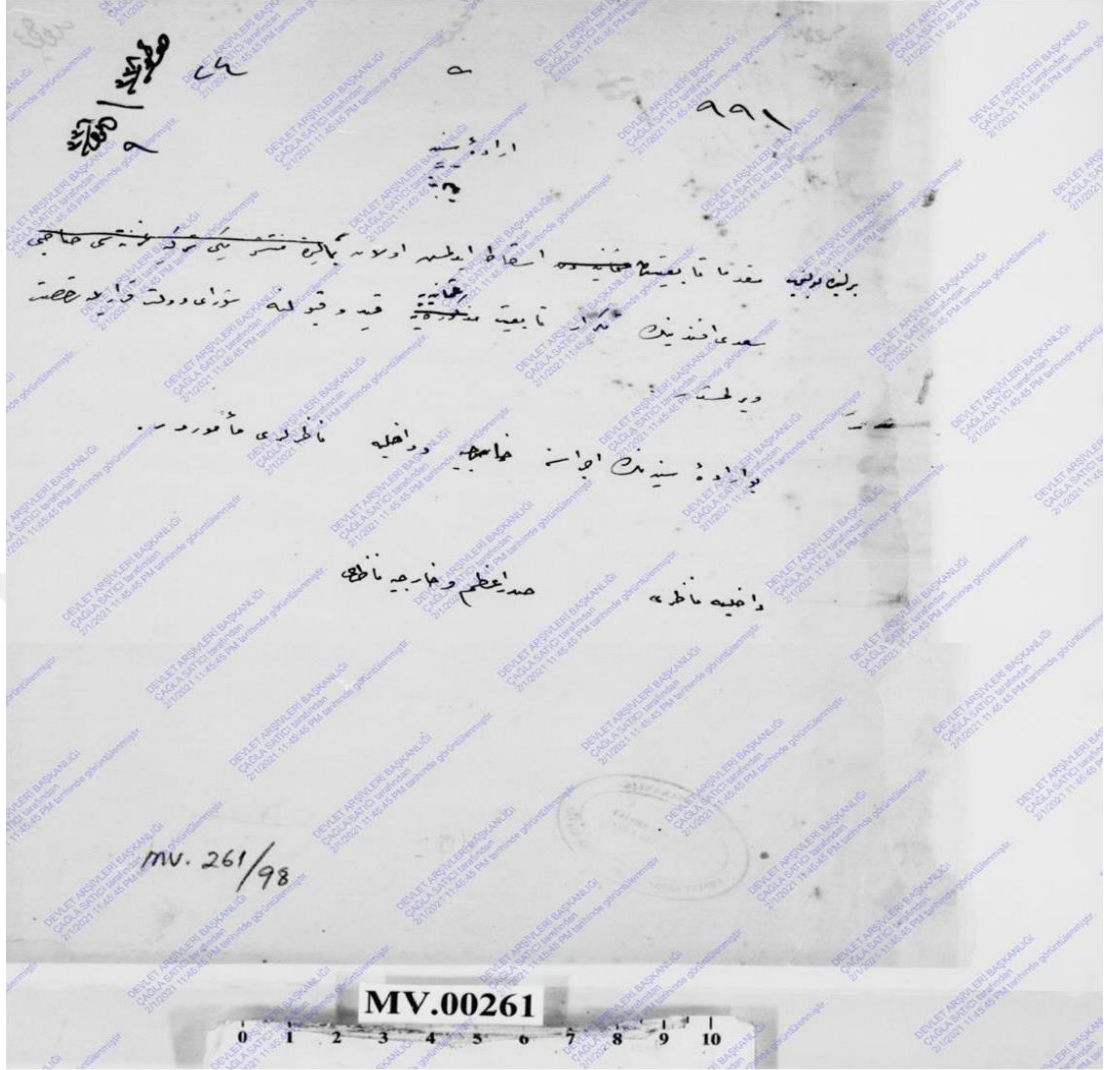
Dosya Ek :

Belge Tarihi : M-29-07-1918

Kurum : HR.SFR.04..

Dili :

Görüntü Sayısı : 3

Belge Özeti : Berlin'de bulunup mukaddema tabiiyetten ıskat edilmiş olan Sadi Efendi'nin tekrar tabiiyet-i Osmaniye'ye kayıt ve kabulü.

Yer Bilgisi : 261 - 98

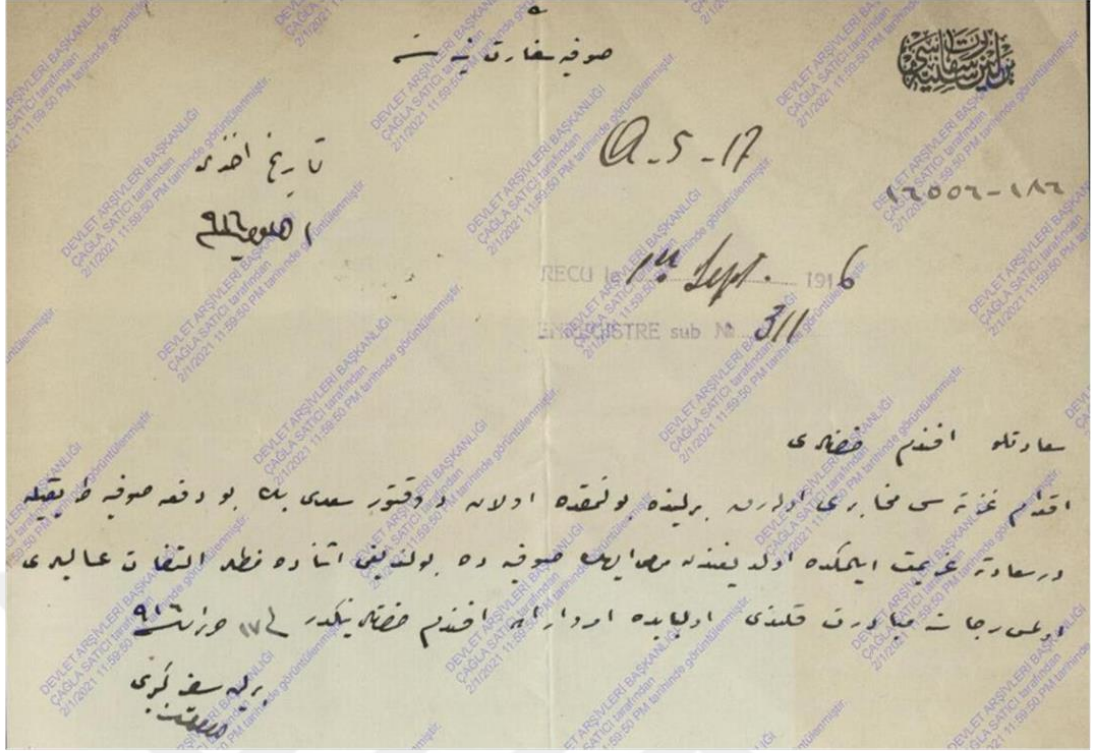
Dosya Ek :

Belge Tarihi : H-24-12-1338

Kurum : MV.

Dili :

Görüntü Sayısı : 2

Belge Özeti : Ticaret: İkdam gazetesi muhabiri olarak Berlin'de bulunan Dr. Mehmed Sadi Bey'in tedarik etmiş olduğu kahve ve çay vagonlarının Bulgaristan'dan transit olarak geçişi için kendisine muavenette bulunulması ricası.

Yer Bilgisi : 696 - 33

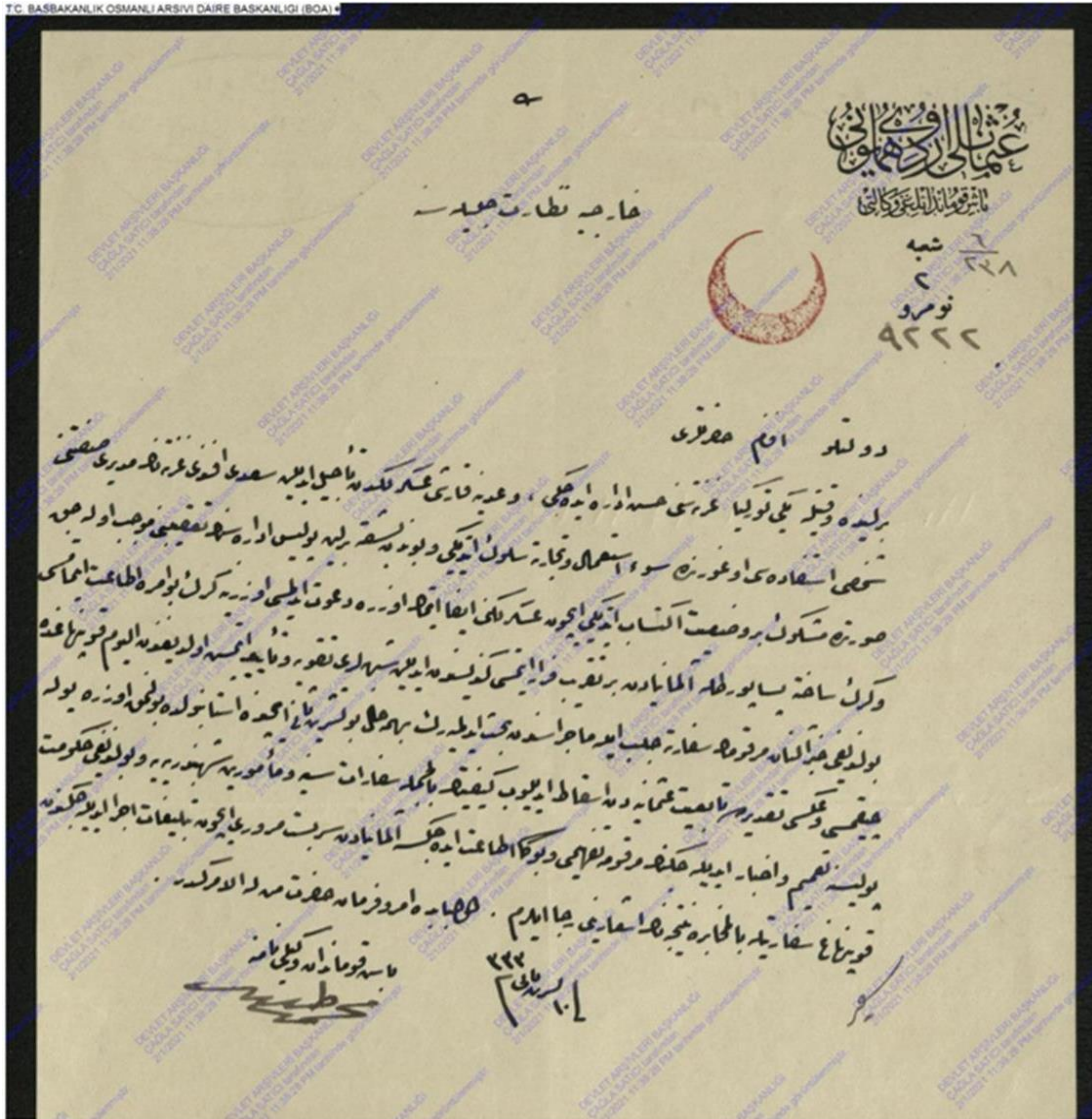
Dosya Ek :

Belge Tarihi : M-09-09-1916

Kurum : HR.SFR.04..

Dili :

Görüntü Sayısı : 3

Belge Özeti : Berlin'de yeni Türkiye gazetesini idare edeceği iddiasıyla askerliğini tecil eden Sadi Efendi'nin görevini suistimal ettiğinden, askerliğini yapmak üzere çağrıldığı halde gelmemesi ve sahte pasaportla Almanya'dan firar etmesi üzerine İstanbul'da bulunması için yola çıkması, aksi halde tabiiyet-i Osmaniye'den düşürüleceği. (Dahiliye; Muhaceret)

Yer Bilgisi : 76 - 45 Dosya Ek :

Belge Tarihi : M-10-11-1917

Kurum : HR.İD..

Dili :

Görüntü Sayısı : 3